Roskilde University

"Et undertrykt folk har altid ret"

Solidaritet med den 3. verden i 1960'erne og 1970'ernes Danmark

Bjerregaard, Karen Steller

Publication date:
2010

Document Version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Bjerregaard, K. S. (2010). *"Et undertrykt folk har altid ret": Solidaritet med den 3. verden i 1960'erne og 1970'ernes Danmark*. Roskilde Universitet.

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 03. Jul. 2025

Karen Steller Bjerregaard

"Et undertrykt folk har altid ret"
Solidaritet med den 3. verden i 1960'ernes og 1970'ernes Danmark

Ph.D. afhandling
Institut for kultur og identitet RUC 2010

Vejleder: Anette Warring

”Et undertrykt folk har altid ret”
Solidaritet med den 3. verden i 1960’ernes og 1970’ernes Danmark

Ph.D.-afhandling
Institut for kultur og identitet
Afdeling for historie
RUC 2010

Copyright: Karen Steller Bjerregaard, 2010

Forsidedesign og layout: Cenap Inci

Vejleder: Anette Warring

FORORD **4**

DEL I – "ET UNDERTRYKT FOLK HAR ALTID RET" **5**

KAPITEL 1: INDLEDNING **5**
PROBLEMSTILLINGENS AFGRÆNSNINGER OG AFHANDLINGENS OPBYGNING 10
KAPITEL 2: HISTORIOGRAFISKE REFLEKSIONER **27**
HISTORIEFORSKNING OM OPRØRET I 1960'ERNE OG 1970'ERNE 27
VIETNAMBEVÆGELSEN STUDERET SOM POLITIK 31
PARTIERNE, SOLIDARITETSARBEJDET OG DEN KOLDE KRIG 38
DET GAMLE OG DET NYE VENSTRE – BRYDNINGER I INTERNATIONALISMEN 47
KAPITEL 3: METODISKE REFLEKSIONER **57**
POLITISK HISTORIE OG SOCIALE BEVÆGELSER 57
BETYDNINGSDANNENDE PRAKSIS 64
POLITISK KULTUR OG PRAKSIS 68
KAPITEL 4: TEMAER OG ANALYTISKE PERSPEKTIVER **75**
IDEOLOGISKE OG POLITISKE UNIVERSER 75
REVOLUTIONÆRE SUBJEKTER, UDE OG HJEMME 78
DEN 3. VERDEN SOM SYMBOLSK OG KONKRET UTOPI 81
SOLIDARITETENS RADIKALITET 85
KILDEMATERIALE 89
KAPITEL 5: ALGIERKRIG OG APARTHEID **99**
INDLEDNING 99
ALGIERKRIGEN OG DE DANSKE SOLIDARITETSGRUPPERINGER 1959-1965 105
ILLEGAL PRAKSIS OG POLITISK KULTUR – DEN VÆBNEDE KAMPS BETYDNING 129
FORSKELLIGE VEJE I SOLIDARITETSARBEJDET FOR ALGIER 134
ALGIER SOM SYMBOLSK OG KONKRET UTOPI 137
ANTI-APARTHEID-ARBEJDET 1960-1966 142
ANTIAPARTHEID-ARBEJDETS SAMMENSATTE POSITIONER 144
DEN VÆBNEDE KAMPS BETYDNING I DEN DANSKE ANTI-APARTHEID KOMITE 153
SYDAFRIKA SOM SYMBOLSK OG KONKRET UTOPI? - ANTI-APARTHEID-GRUPPERINGERNES POLITISKE KULTUR I 1960'ERNE 159
U-LANDE OG NYE STATER I POLITISK REVY OG RAPPORT 162
INTERNATIONALT UDSYN OG AKTIVISME I SUF OG GRUPPE 61 166
ALGIER OG SYDAFRIKA MELLEM UDE OG HJEMME I DET GAMLE OG NYE VENSTRE 170

DEL III: ANTI-IMPERIALISTISK SOLIDARITET MELLEM STORPOLITIK OG REVOLUTIONÆR BEGEJSTRING **172**

FÆLLES FRONT PÅ VEJ? 172
INDLEDNING 180
DANSK-CUBANSK FORENING 1968 186
BRYDNINGER I DCF I 1970'ERNE 194
DET MANGFOLDIGE SOLIDARITETSENGAGEMENT 206
NYE TEMAER I 1970'ERNE 224
AT REJSE TIL CUBA 228
VOLD OG VÆBNET KAMP I CUBA-ARBEJDET 245
KAPITEL 7: SOLIDARITET MED VIETNAMS KÆMPENDE FOLK 1963-1975 ..... **251**

INDLEDNING 251
VIETNAMKRIGENS START OG DE BEGYNDENDE PROTESTER IMOD DEN 256
PRAKSISFORMER I DET SPIRENDE VIETNAMARBEJDE 266
FÆLLES INITIATIVER OG SPLITTELSER 272
DE STORKØBENHAVNSKE VIETNAM KOMITEER 278
VIETNAMKRIGEN SOM PROTESTTEMA 285
RUSSELL-TRIBUNALET 290
"IKKE ALMISSE – MEN SOLIDARITET!" DDV OG VIETNAM 69 296
PRAKSIS OG POLITISK KULTUR I DDV OG VIETNAM 69 310
SOLIDARITETSFESTEN 323
EN ANTIIMPERIALISTISK FRONT 330
VOLD OG VÆBNET KAMP I VIETNAMARBEJDET 338
MASSE-ENGAGEMENTETS AFVIKLING OG USA'S NEDERLAG 362
KONKRETE REJSER TIL DEN SYMBOLSKE UTOPI VIETNAM 366

DEL IV: POLITISK RADIKALISERING OG DIFFERENTIERING AF SOLIDARITETSARBEJDET 1970-1979 379

KAPITEL 8: PALÆSTINA – DANMARK, SAMME KAMP 379
INDLEDNING 379
TRE KONTINENTER (OG MANGE FRAKTIONER) KÆMPER. SOLIDARITETSARBEJDETS BETYDNINGSSAMMENHÆNGE I 1970'ERNE 383
PALÆSTINAS VEJ TIL VENSTREFLØJENS DAGSORDEN 394
MILITANT PALÆSTINASOLIDARITET I KAK OG KUF 1968-70 402
PALÆSTINAKOMITÉEN 1970-1975 412
MELLEMØSTLIGE FREDSFORHANDLINGER OG VENSTREFLØJENS DIFFERENTIERING 428
PALÆSTINA SOM SYMBOLSK OG KONKRET UTOPI – DEN VÆBNEDE KAMPS BETYDNING 445

DEL V: KONKLUSION 457

"ET UNDERTRYKT FOLK HAR ALTID RET" - REVISITED 457

FORMALIA 473

ENGLISH SUMMARY 473
FORKORTELSER 477
LITTERATUR 478
KILDEFORTEGNELSE 485
ARKIVER 485
BLADE OG AVISER 486
PUBLICEREDE SMÅTRYK, PJECER OG PAMFLETTER 487
BØGER 489
DIVERSE 491

Forord

Idéen til denne afhandling tog form år tilbage, da professor Anette Warring i 2005 søsatte planerne om et forskningsprojekt om ungdoms- og studenteroprøret i Danmark. Takket være en bevilling fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation, der således har finansieret mit stipendium, blev planerne blev til virkelighed. Fra februar 2006 har mit arbejde med solidaritet med den 3. verden derfor udfoldet sig indenfor rammerne af projektet *"Det bevæger sig når vi går..." Samfundskritik og utopi i 1960'ernes og 1970'ernes Danmark*, og har nu fundet sin foreløbige afslutning i nærværende afhandling. At indgå i et sådant samarbejde har ikke alene betydet, at jeg hele tiden har fået lov til at vende og dreje alle de detaljer, som kun de færreste udenforstående magter at lægge øre til. Det har også betydet, at hele min arbejdsproces har været en del af et inspirerende, livsbekræftende, øjenåbnende, krævende og tænksomt fagligt og personligt forskningsfællesskab, som jeg aldrig ville have været foruden. Mine med-stipendiater Laura Perez Skardhamar og Anne Stadager skal derfor have varm tak for det hele. Det samme gælder Anette Warring, der som min kloge og generøse vejleder altid har ladet sit knivskarpe blik komme mig til gode, altid har øset af sin entusiasme og altid med sine vedholdende, kritiske og inspirerende spørgsmål har udvist mig stor tillid. Tak for det. Mange andre mennesker har stået mig bi undervejs. Tak til Institut for Kultur og Identitet på RUC, hvor gode kolleger har delt ud af deres viden og erindringer, og har stillet mange gode spørgsmål til eftertanke. Tak til Michael Kjeldsen, der i sin tid åbnede mine øjne for venstrefløjens spændende historie. Tak til Henrik Jensen, Kim Esmark, Peer H. Hansen og Anne Stadager – de herlige rejsekammerater fra Cliohres-netværket, som gjorde tiden som ph.d.-studerende både mere munter og mere givende, end den ellers ville have været. Tak til Marie-Louise Holm og Morten Hillgaard Bülow, der undervejs samvittighedsfuldt printede, kopierede og systematiserede umådelige mængder af materiale for mig. Tak til Jes Fabricius Møller for både entusiastisk opbakning og spændende materiale. Tak til Morten Thing, der var klar ved tasterne med masser af henvisninger og gode råd i slutspurten. Mange tak til Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, der på alle måder, og med stor interesse og opbakning har serviceret mig langt ud over, hvad nogen kan drømme om. En varm tak til Knud Holt Nielsen, der med sin store generøsitet og genuine solidaritet har lånt mig materiale, delt sine egne forskningsresultater med mig inden de blev publiceret og muntert bakket projektet op. Og endelig en dybtfølt tak til min familie. Til min mor Bodil Bjerregaard, der altid stillede op og til min søster Signe Bjerregaard, der altid stillede ind. Af hjertet tak til Cenap, der bare var der, og på forunderlig vis blev ved med at synes, det var vigtigt. Til Dagmar, der heldigvis ikke syntes, det var så vigtigt, og til lille Yunus, der kom til undervejs. Uden jer havde det givet mindre mening.

Nørrebro, september 2010

DEL I – ”ET UNDERTRYKT FOLK HAR ALTID RET”

KAPITEL 1: INDLEDNING

Et undertrykt folk har altid ret. Dette kraftfulde udsagn var titlen på en film om Palæstina som den danske filminstruktør Niels Vest lavede i 1975. Filmen blev tillagt stor betydning i de miljøer på venstrefløjen, der stillede sig solidariske med palæstinenserne i den mellemøstlige konflikt, og titlen sigtede altså i sin konkrete sammenhæng på netop palæstinenserne. Men som kampråb, som parole eller bare som udtryk for en forhåbning, er udsagnet om, at et undertrykt folk altid har ret, en meget rammende udpegning af det holdnings- og følelsesmæssige brændstof, der gjorde sig gældende i de mange former for solidaritet med den 3. verden, der tog sin begyndelse i de tidlige 1960'ere. Forestillingerne om, hvem dette folk var, hvori undertrykkelsen bestod og hvad det egentlig var, de havde ret i – eller til – var dog langt fra fastlagte størrelser. De blev derimod indholdsudfyldt, forandrede sig og udgjorde betydelige stridspunkter på venstrefløjen i 1960'erne og 1970'erne. Mit arbejde, som nu foreligger i nærværende afhandling, udspringer af en undren over, hvad det egentlig betød, at et undertrykt folk altid har ret. Eller måske rettere: *havde* ret. Titlen på Niels Vests film er nemlig også et eksempel på, hvordan et samfundsmæssigt engagement som solidaritet med den 3. verden i perioden af nogle grupper kunne formuleres uden forbehold eller distance. Også selvom der kunne være uenighed om solidaritetsarbejdets perspektiver, dets form og dets indhold. Det er bl.a. det, der gør periodens solidaritetsarbejde til en historie, der, på trods af den tidsmæssigt korte afstand til Danmark anno 2010, alligevel kan forekomme at have fundet sted i en fjern fortid.

Denne afhandling handler om, hvordan den 3. verden fik betydning i de venstreorienterede protestkulturer i 1960'erne og 1970'erne i Danmark. Det er en historie om, hvordan forskellige grupperinger og miljøer på den knopskydende venstrefløj i perioden formulerede, teoretiserede over, iscenesatte og praktiserede solidaritet med den 3. verden, og hvordan de på forskellige måder forstod dette som en del af deres samfundskritiske engagement i øvrigt. Solidaritetsmiljøerne producerede politiske paroler, organisationer, programmer og nye fraktioner, ligesom de afholdt demonstrationer, møder, fester og rejste til de fjerne egne af

verden, der stod i centrum for deres engagement. Derfor producerede de også forestillinger om, hvad solidaritet med den 3. verden var, hvordan denne kunne og skulle udøves og hvorfor, og ikke mindst om, hvordan de kunne forstå deres egen rolle i disse processer. De producerede med andre ord politiske og kulturelle betydninger.

De befrielseskrige og afkoloniseringsprocesser, der blev gjort til centrale omdrejningspunkter i solidaritetsgrupperingernes engagement, skal naturligvis forstås på deres egne præmisser i de nationale såvel som internationale sammenhænge, de blodige konflikter indgik i. Men deres politiske og kulturelle *betydninger* havde været en anden uden de venstreorienterede proteskulturer i USA og Europa i perioden. Disse betydninger udgjorde det kit, der bandt afkoloniseringsprocesser og befrielseskrige i den 3. verden sammen med det venstreorienterede oprør, og det er dette kit og dets skabere, dem der var engagerede i solidaritet med den 3. verden, der er omdrejningspunktet for denne afhandling.

Den amerikanske sociolog Paul Hollander betegner i sin berømte bog *Political Pilgrims,* hvor han blandt andet analyserer vestlige venstreintellektuelles rejser til Cuba, 1960'erne og 1970'ernes fascination af den 3. verden såvel som Sovjet og Kina som "the rejection of western society".[1] Han påpeger, at kritikken af de vestlige kapitalistiske samfund "gave rise to a new set of favourable predispositions towards countries which became the new, if again transient, symbols of social justice and political rectitude".[2]

Den britiske historiker Eric Hobsbawm har en anden, men ikke mindre positioneret udlægning af den 3. verdens rolle for venstreorienterede i perioden:

> "(…) the Third World now became the central pillar of hope and faith for those who still put their faith in social revolution. (…) The entire left, including humanitarian liberals and moderate social democrats, needed something more than social security legislation and rising real wages. The Third World could preserve its ideals; and parties belonging to the great tradition of Enlightenment need ideals as well as practical politics. They cannot survive without them".[3]

---

[1] Paul Hollander: *Political Pilgrims. Travels of Western Intellectuals to the Soviet Union, China and Cuba*, Harper Colophon Books 1983, s. 177
[2] Paul Hollander (1983), s. 222
[3] Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914-1991*, Abacus 1996, s. 436-37

Her fremstår den 3. verden som det livsnødvendige brændstof, der fik "the entire left" - hele venstrefløjen – til at kaste kritiske blik på deres eget samfund, herunder på den materielle overflod, det havde bragt med sig.

Sammenhængen mellem befrielseskrige og afkoloniseringsprocesser i den 3. verden på den ene side og de venstreorienterede protestkulturer på den anden beskrives således med noget forskellige perspektiver og konklusioner. Hollander og Hobsbawm gør begge krav på den vestlige oplysningstradition, og de implicerede aktører gøres til enten værdige arvtagere eller romantiske, men forblændede nedbrydere heraf. Fælles for dem er imidlertid, at de illustrerer, at de venstreorienterede miljøers solidaritetsengagement må forstås indenfor et spændingsfelt mellem et 'ude' og et 'hjemme'. Som fænomen kan solidaritet med den 3. verden i perioden ikke forstås som noget, der enten objektivt udsprang af et behov i den 3. verden og eller som noget, venstreorienterede miljøer bare fandt på som brugbart brændstof i revolutionsprojekter, der handlede om forandring af deres eget samfund. Netop *forholdet* mellem 'ude' og 'hjemme' udgør derfor i denne afhandling en overordnet optik i forståelsen af solidaritet med den 3. verden som fænomen i 1960'erne og 1970'erne. Dette skal både forstås som en konstatering og som et spørgsmål til forfølgelse. Det er en konstatering i den forstand, at relationen mellem 'ude' og 'hjemme' altid udgjorde en konkret ramme som en solidaritetsgruppering, fordi engagementet foregik i en dansk forankret sammenhæng, men havde den 3. verden som sit formulerede objekt for solidarisk bevågenhed. Det er også en konstatering i den forstand, at det er et analytisk valg fra min side at anlægge en sådan optik. Men det stiller sig i samme åndedrag som et spørgsmål, ikke bare om et givent engagement handlede mere om 'hjemme' end om 'ude' (eller omvendt), men også om, hvordan aktørerne forstod denne sammenhæng, hvori den bestod, og hvad dette betød for deres solidaritetsarbejde.

Dette perspektiv er også udgangspunktet for den amerikanske kulturanalytiker Cynthia A. Youngs bog *Soul Power. Culture, Radicalism and the Making of a U.S. Third World Left.*[4] Youngs grundlæggende pointe er, at afkoloniseringsprocesserne og de revolutionære kampe i den 3.

[4] Cynthia A. Young, *Soul Power. Culture, Radicalism and the Making of a U.S. Third World Left*, Duke University Press 2006

verden havde enorm betydning for dannelsen af kulturelle og politiske protestmiljøer i USA.[5] Young taler om et egentligt '3. verdens-venstre', og dette begreb skal naturligvis ses i sin specifikke amerikanske kontekst, hvor race og etnicitet spillede en meget stor rolle i 1960'erne. Men det er interessant, at Young i sit spændende værk viser, hvordan den 3. verden i løbet af den periode, hun med den britiske historiker Arthur Marwick kalder "the long sixties"[6], blev tildelt bestemte betydninger i bestemte miljøer, og ikke bare kan ses som mere generel revolutionær inspiration på venstrefløjen. Kulturelle former og udtryksmåder, litteratur, musik, og især film blev vigtige komponenter i det amerikanske '3. verdens-venstre'. Men helt central var de væbnede kampe i den 3. verden. Herudaf voksede et nyt sprog og nye termer aktivisterne kunne benytte sig af, blandt andet hentet fra politisk og kulturelt fremtrædende personer i den 3. verden. Det blev muligt at formulere og ikke mindst begrunde samfundsmæssige problemstillinger anderledes end det havde været før – det tilbød nye samfundsforandringsperspektiver.[7]

På trods af den amerikanske kontekst peger Young her på noget, der også var centralt i de danske solidaritetsgrupperinger. Deres solidaritetsarbejde rettede sig nemlig udelukkende mod de lande, hvor der enten foregik eller var foregået væbnet kamp, og ikke mod de mange (særligt afrikanske) lande hvor afkoloniseringen var foregået forholdsvist fredeligt. Den 3. verdens væbnede kampe, særligt Vietnamkrigen, er også i dansk litteratur blevet fremhævet som et fænomen, der bidrog til en radikalisering af det venstreorienterede oprør hjemme. Også i den forstand er spændingsfeltet mellem et ude og et hjemme i solidaritetsarbejdet en helt afgørende optik.

Solidaritet med den 3. verden var et internationalt fænomen i 1960'erne og 1970'erne, og det havde betydning for aktørernes forståelse af deres eget engagement. Ikke bare modstanden mod Vietnamkrigen var præget af international koordinering og udveksling, det gjaldt også i forhold til solidaritet med mange andre landes befrielsesbevægelser, f.eks. ANC og PAC i Sydafrika eller PFLP i Palæstina. Men i spændingsfeltet mellem ude og hjemme, spillede aktørernes eget samfund en væsentlig rolle som baggrundstæppe og som konkret afsæt for at

---

[5] Young (2006), s. 6
[6] Arthur Marwick, *The Sixities. Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States,* Oxford University Press 1998
[7] Young (2006), s. 11

kaste sig ud i arbejdet. Hvis man ser lidt bredere på det internationale udsyn i Danmark fra 1960'erne og frem, er det tydeligt, at der skete et skifte. I 1959 sendte Mellemfolkeligt Samvirke de første frivillige afsted til den 3. verden, efter at de i de første mange år af organisationens virke havde koncentreret sig om den europæiske genopbygning og forsoning. I 1968 lavede DR sin første u-landskalender for børn, og i 1970 drog Den Rejsende Højskole for første gang afsted med et hold af unge mennesker, der ved selvsyn skulle erkende og dermed forandre de herskende forhold i verden. 1960'erne og 1970'erne var samtidig en periode, hvor Danmark formulerede en u-landspolitik og via medlemskabet af både NATO og FN måtte forholde sig til en række nye selvstændige stater på den sydlige halvkugle, fordelings- såvel som sikkerhedspolitisk.[8] Hvor et internationalt udblik i 1950'erne måske var præget af europæisk genopbygning og atomtruslen fra de to supermagter, var det derimod, hvis man voksede op i 1960'erne og 1970'ernes Danmark, næsten umuligt ikke at komme til at forstå sit eget samfund som stående i kontrast til den 3. verden.

Alt dette, der på forskellig vis var med til at bringe den 3. verden, eller u-landene som de blev kaldt i begyndelsen af perioden, ind i den danske befolknings bevidsthed, udgør på mange måder et baggrundstæppe for denne afhandling. Men problemstillingens fokus er på forholdet mellem på den ene side de venstreorienterede protestkulturer, der ofte benævnes ungdoms- og studenteroprøret, og, på den anden side, fremkomsten af det specifikke fænomen solidaritet med den 3. verden. Ved at undersøge solidaritet med den 3. verden som et fænomen, der tog form fra begyndelsen af 1960'erne, er det således ambitionen også at kaste lys over bestemte dele af det venstreorienterede oprør i perioden, og dermed bidrage med ny indsigt i, hvori dette oprør bestod.

[8] Thorsten Borring Olesen og Paul Villaume, *I blokopdelingens tegn 1945-1972,* Dansk udenrigspolitiks historie, bind 5, Danmarks Nationalleksikon 2005 og Christian Friis Bach, Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk samt Nikolaj Petersen, *Idealer og realiteter. Dansk udviklingspolitiks historie 1945-2005,* Gyldendal 2008

Det overordnede spørgsmål, som søges besvaret er:

Hvordan blev solidaritet med den 3. verden forstået og praktiseret i de fremvoksende solidaritetsgrupperinger i Danmark 1960-1979, og hvilke forståelser af sammenhængen mellem den 3. verden og samfundsforandring i aktørernes eget samfund var virksomme i deres engagement?

Til belysning af dette overordnede spørgsmål vil fire underordnede forskningsspørgsmål blive forfulgt:

- Hvordan begrundede aktørerne deres solidaritetsarbejde, kulturelt, politisk og ideologisk?
- Hvem blev udpeget som centrale samfundsforandrende subjekter, ude såvel som hjemme?
- Hvilke forestillinger om den 3. verden var virksomme i solidaritetsarbejdet?
- Hvordan og i hvilken udstrækning kan solidaritetsarbejdet forstås som radikalt?

Jeg skal i kapitel 4 om temaer og analytiske perspektiver vende konkret uddybende tilbage til disse spørgsmål.

Problemstillingens afgrænsninger og afhandlingens opbygning

Solidaritet med den 3. verden vil i denne afhandling blive forstået og tolket som et fænomen, der blev artikuleret og som udfoldede sig konkret. Det handler både om, hvordan aktørerne forstod solidaritet, og om hvordan de praktiserede det. Umiddelbart lægger denne måde at lægge det an på op til en principielt adskillelse mellem tanke og handling, måske oven i købet en modsætning herimellem, hvor det antydes, at ét var, hvad man ville, et andet hvad man faktisk gjorde. Selvom det naturligvis altid er vigtigt at være opmærksom på disse tilfælde, er det imidlertid ikke pointen her. Selvom de to ord forståelse og praksis altså er skilt ad i afhandlingens hovedspørgsmål, skal dette således snarere forstås som et forsøg på at formulere et rummeligt praksisbegreb. Jeg tolker solidaritet med den 3. verden som noget, der blev gjort. Det blev til i en lang række af handlinger, der gav betydning til og afgrænsede, hvori solidaritet bestod, hvad det indeholdt og hvordan man skulle gøre det. En del af disse praksisformer var at informere, debattere, teoretisere og på anden vis udtrykke sig skriftligt og mundtligt, *om* det man gjorde, om baggrunden for det og målene med det. I denne praksis

er det for historikeren muligt at få indblik i, hvordan aktørerne selv eksplicit formulerede deres forståelse af deres engagement, men den er ikke den eneste. I organiseringen af solidaritetsarbejdet, i de fester, de holdt, den musik, de hørte og spillede, de rejser, de begav sig ud på, den måde, hvorpå de identificerede sig med eller distancerede sig fra andre grupperinger, og i den retorik, de symboler og andre politiske og kulturelle markører de brugte, kan man også tolke forståelser og betydning. Og selvom jeg naturligvis interesserer mig væsentligt for indholdet af de mange skriverier, ser jeg samtidig også disse som en særlig form for praksis i solidaritetsgrupperingerne. Hvordan jeg mere konkret går til værks i denne måde at angribe praksis på mellem et ude og et hjemme, vil blive uddybet i kapitel 3 og 4, der behandler henholdsvis de historiografiske refleksioner og de temaer og analytiske perspektiver, der knytter sig til afhandlingen.

Periodeafgrænsning

Det venstreorienterede oprør bliver ofte i litteraturen forstået som noget, der tog fart i midten af 1960'erne og klingede af (eller forstenede i dogmatik) i begyndelsen af 1970'erne.[9] Da fænomenet står centralt i denne afhandlings problemstilling, kan det derfor forekomme lidt besynderligt, at jeg har valgt at lade den spænde over en noget længere periode, nemlig fra 1960 til 1979 – altså to hele tiår. Det er der imidlertid flere årsager til. For det første er det en ambition via analysen af en række solidaritetsgrupperinger at få større indsigt i, hvori i hvert fald dele af dette oprør bestod, hvordan man kan forstå det som oprør og herunder også afsøge, om der er grund til at problematisere den traditionelle periodisering. For det andet tog det første solidaritetsarbejde sin konkrete begyndelse i 1960, dels i forbindelse med Algierkrigen, og dels i forbindelse med det sydafrikanske apartheid-regime. Solidaritet med den 3. verden var ikke et fænomen, der forsvandt i slutningen af 1970'erne, men det gik ind i en kvalitativ ny fase, bl.a. fordi der var sket en vis konsolidering i opfattelsen af, hvad solidaritet med 3. verden var, men også på grund af venstrefløjens differentiering. Samlet set giver den relativt lange periode mig mulighed for at følge (og vise), hvordan solidaritet med den 3. verden indgik i forskellige kontekster og betydningssammenhænge, der også kronologisk hænger sammen med det venstreorienterede oprør. I første halvdel af 1960'erne var de fremvoksende solidaritetsgrupperinger præget af fremkomsten af det såkaldt nye

[9] Se f.eks. Steven L.B. Jensen og Thomas Ekman Jørgensen: *1968 og det der fulgte. Studenteroprørets forudsætninger og konsekvenser*, Gyldendal 2008

venstre. I perioden ca. 1967-1972 udgøres konteksten af ungdoms- og studenteroprørets storhedstid, og fra ca. 1973 til slutningen af 1970'erne er det venstrefløjens differentiering, som solidaritetsarbejdet var en del af, der udgør den primære kontekst. På den måde har fænomenets forandring over tid i sig selv også haft indflydelse på periodeafgrænsningen.

Afgrænsning af aktører og felt

Som allerede antydet, ligger det uden for denne afhandlings problemstilling at kortlægge alle slags solidaritet og støtte til den 3. verden i efterkrigstidens Danmark. I fokus for undersøgelsen står det, jeg har valgt at kalde solidaritetsgrupperingerne og -miljøerne. Det første sigter til de konkrete organiserede grupper i den grad, de kan afgrænses skarpt, det sidste til de lidt bredere flokke, der havde tilknytning hertil. Disse grupperinger og miljøer skal forstås som en del af de venstreorienterede oprørsmiljøer, men det er ikke sidstnævnte i deres helhed, der er centrale. Dette betyder i første omgang en indsnævring, ikke bare af aktører, men også af den type af solidaritet – og den del af oprøret – det hermed bliver muligt at indfange. Fordi afhandlingens problemstilling sigter på at undersøge solidaritet med den 3. verden som en del af det venstreorienterede oprør, har jeg i udvælgelsen af grupperinger særligt interesseret mig for de, der havde et samfundsforandrende, nogle endda et revolutionært perspektiv, på deres engagement. Den væbnede kamp som centralt element hos de forskellige befrielsesbevægelser, de danske aktører stillede sig solidariske med, accentuerer min vægtning af, det man kunne kalde de radikale grupperinger.

Det er imidlertid også en afgrænsning der kalder på visse modifikationer. Det forekommer således at være en umulig, og måske også formålsløs opgave *i udgangspunktet* stringent at definere de solidaritetsgrupperinger, der på militant vis knyttede sig til det venstreorienterede oprør i skarp kontrast til de mange andre beslægtede solidaritetsgrupperinger. Man kan sige, at det egentlig er en af afhandlingens centrale ambitioner netop at undersøge disse grænseflader, ligheder og forskelle. Derfor vil der undervejs i undersøgelsen nok være vægt på de radikale solidaritetsgrupperinger – en betegnelse der, som jeg skal vende uddybende tilbage til, i sig selv dækker over flere ting – men samtidig blive inddraget grupperinger, der netop grænsede op ad førstnævnte og dermed var med til at definere og afgrænse dem. Omvendt har jeg heller ikke dyrket de mest yderligtgående grupperinger, fordi de netop i kraft af deres militans forblev relativt isolerede. De radikale solidaritetsgrupperinger jeg har

vægtet havde således en vis gennemslagskraft og appel, hvorfor de også med rimelighed kan ses som en del af det venstreorienterede oprør som samfundskulturelt fænomen, og ikke som eksklusive undergrundsfænomener.

Solidaritet med den 3. verden var altså et fænomen, der opstod og blev indholdsudfyldt forskelligt af forskellige aktører gennem perioden. Som det allerede er berørt, blev det, jeg her har valgt at benævne den 3. verden, slet ikke kaldt 'den 3. verden' i begyndelsen af den belyste periode, men 'u-lande', 'de nye stater' eller 'de alliancefri stater'. 'Den 3. verden' som begreb har en interessant og vildtvoksende transnational historie, men blev i Danmark først en udbredt betegnelse i slutningen af 1960'erne, hvor den, meget groft sagt, rummede en forståelse af de mere eller mindre afkoloniserede fattige lande på den sydlige halvkugle som en politisk enhed med revolutionært potentiale.[10] På trods af, at et vigtigt spor til forfølgelse i denne afhandling netop er, hvordan denne indholdsudfyldning foregik, har jeg alligevel valgt at bruge betegnelsen pragmatisk deskriptivt i mit arbejde. Dels for at slippe for lange mere omstændelige beskrivelser hver gang landene nævnes, men også fordi afhandlingens fokus netop er på, hvordan disse u-lande og nye stater blev til 'den 3. verden' i det venstreorienterede oprør. Lignende overvejelser knytter sig til min anvendelse af betegnelsen solidaritet. Solidaritet med den 3. verden opstod som fænomen i perioden, og selvom det først kom til at hedde sådan efterhånden, har jeg valgt at bruge betegnelsen pragmatisk. Som det forhåbentlig vil fremgå, er det dog netop afsøgningen af, hvordan disse fænomener efterhånden og på forskellig vis blev indholdsudfyldt, der står i centrum.

Konkret vil undersøgelsens systematiske nedslag først og fremmest bestå i en række udvalgte grupperinger, der engagerede sig i forhold til et specifikt land i perioden. Alle grupperinger havde deres virke i København, og selvom der også opstod en række grupperinger i provinsen, er fokus næsten udelukkende på hovedstaden, hvor der da også var en betydelig fortætning af grupperinger og begivenheder. Konkret drejer det sig om grupperinger, der var

[10] Det er en udbredt misforståelse, at betegnelsen 'den 3. verden' med sådanne konnotationer opstod ved den berømte Bandung-konference i Indonesien i 1955, hvor en række afro-asiatiske lande mødtes for at søge fælles fodslag i udenrigspolitiske anliggender. Det var dog ikke konferencedeltagerne, med den franske anti-koloniale intellektuelle reception af konferencen, der gav dem dette prædikat. For en uddybende diskussion af begrebets transnationale historie, se Erik Tängerstad: *"The Third World" as an Element in the Collective Construction of a Post-Colonial European Identity*, i: Bo Stråth (ed.): *Europe and the Other and Europa as the Other*, Series Multiple Europes no. 10, P.I.E.-Peter Lang 2000.

engagerede i forhold til Algeriet, Sydafrika, Cuba, Vietnam og Palæstina. Begrundelserne for valget af disse lande vil blive udfoldet nedenfor. Udover de lande-specifikke analyser vil undersøgelsen også inddrage en række miljøer, der ikke havde et specifikt land i centrum for deres anstrengelser, men udgjorde tilgrænsende miljøer, der var med til at udgøre de betydningssammenhænge, solidaritetsarbejdet indgik i. Ofte var aktørerne engagerede i flere grupperinger, hvilket bandt nogle af disse sammen. Disse nedslag i en række miljøer, der udfoldede sig i de specifikke solidaritetsgrupperingers umiddelbare nærhed skal på den ene side tjene det formål at kontekstualisere sidstnævnte og på den anden side ses som en del af feltet i sig selv. Hertil kommer en række mere overordnede kontekster, som solidaritet med den 3. verden som fænomen skal forstås i forhold til – og som aktørerne også på forskellig vis praktiserede deres engagement i forhold til. Solidaritetsgrupperingerne med fokus på et enkelt land skal således samlet set kontekstualiseres og tolkes i lyset af følgende elementer:

- Tilgrænsende solidaritetsgrupperinger, herunder de, der var engagerede i det samme land, men med andre tilgange, politiske synspunkter osv.
- Andre venstrefløjsgrupperinger, herunder partier, partiforberedende grupper, relevante bladredaktioner osv.
- Fagbevægelsen
- Solidaritetsgrupperinger i andre lande, særligt Vesteuropa og USA.
- Dansk parlamentarisk politik, herunder i særlig grad dansk udenrigs- og udviklingspolitik på de relevante områder.
- Udviklingen i den 3. verden, herunder de pågældende landes og befrielsesbevægelsers egen interne udvikling, de forskellige kriges udvikling, bevægelser på fronterne osv.
- Den storpolitiske situation, herunder særligt den kolde krig og forholdet mellem de to supermagter og mellem Sovjet og Kina samt andre lande i østblokken.

Jeg har allerede været inde på de tilgrænsende specifikke solidaritetsgrupperinger, og skal i det følgende knytte nogle refleksioner til de i øvrigt nævnte elementer. Flere bladredaktioner udgjorde betydningsfulde miljøer for en række af solidaritetsgrupperingerne og vil derfor blive inddraget som sådan. Det drejer sig om Politisk Revy (1963-1989), der som venstrefløjsavis udgjorde en væsentlig stemme i miljøerne og også stod som arrangør af forskellige solidaritetstiltag og -arrangementer. Bladet Rapport (1965-1974), der havde det internationale stof som sit centrale omdrejningspunkt og også udgjorde en væsentlig

stemme, selvom det politisk var betydelig mindre venstreorienteret end Politisk Revy. Et tredje miljø var Demos, der som bog- og musikforlag i 1968 udsprang af De Danske Vietnamkomitéer og dermed var en vigtig aktør. Socialistisk Ungdoms Forum (SUF), Gruppe 61 og i mindre udstrækning Studentersamfundet og Mellemfolkeligt Samvirke udgjorde på forskellige vis stemmer og (for de to førstnævntes vedkommende) aktivistiske centre, der fik betydning for, hvordan solidaritet med den 3. verden kom på dagsordenen i Danmark. I en lidt anden boldgade og langt senere i perioden dannedes Den Rejsende Højskole, der var en del af skolesamvirket Tvind, og som med sine særligt tilrettelagte rejser fra 1970 var med til at definere en særligt bevidstgørende måde at møde og forstå den 3. verden på. Endelig skal nævnes Forbundet Mod Imperialismen (1975-1982) og Internationalt Forum (1970-), der egentlig var samleorganisationer, men som også blev sindbilleder på solidaritetsarbejdets differentiering i 1970'erne. Alle disse miljøer vil i afgrænset form blive inddraget undervejs.

Der er imidlertid også aktørgrupperinger, der ikke vil blive selvstændigt inddraget. Det gælder for det første de politiske partier på venstrefløjen. Som jeg skal vende tilbage til, spillede partierne en stor rolle for solidaritetsarbejdet, i begyndelsen bl.a. fordi nogle af aktørerne i solidaritetsgrupperingerne var rundet af de politiske partier, og senere bl.a. fordi 3. verdenssolidaritet blev en integreret del af ethvert venstrefløjspartis politiske virke ofte forankret i et internationalt udvalg. Fravalget af selvstændige partistudier er foretaget dels af pragmatiske afgrænsningsmæssige årsager, men også som en konsekvens af afhandlingens fokus på solidaritet med den 3. verden som netop et udenomsparlamentarisk fænomen, der indgik i det venstreorienterede oprør. På linje med fagbevægelsen, der også i nogle sammenhænge var en vigtig aktør, vil partierne derfor kun blive inddraget i den udstrækning det er fundet relevant for belysningen af solidaritetsmiljøerne. Partierne stod jo også for en del udenomsparlamentarisk arbejde. Inddragelse heraf vil dog kun ske i den udstrækning, de allerede optræder i den eksisterende litteratur. Jeg skal vende tilbage hertil i kildepræsentations- og kritikafsnittet sidst i denne del af afhandlingen.

Solidaritet med den 3. verden var ikke bare et dansk fænomen, det var måske et af de protesttemaer i 1960'erne og 1970'erne, der havde flest fællesnævnere og også flest konkrete kontakter de vestlige lande imellem sammenlignet med f.eks. kollektivbevægelsen, men vel

egentlig også studenterbevægelsen. Der var derfor også en del af solidaritetsarbejdet i Danmark, der rummede de samme praksisformer, politiske paroler osv., som man kunne finde i f.eks. det daværende Vesttyskland eller USA.[11] Selvom det ville være et interessant spor at følge, vil undersøgelsen udelukkende behandle det danske engagement og ikke rumme et transnationalt perspektiv forstået som en undersøgelse af, hvordan dets former og indhold blev overført og omformet forskellige lande imellem, og hvad dette betød for miljøerne. Det er dog samtidig klart, at bevidstheden om solidaritetsarbejdets internationale karakter var betydningsfuldt i miljøerne, og det havde da også en konkret side i form af kontaktnet, besøg af repræsentanter fra de forskellige befrielsesbevægelser og de danske aktørers egne rejser. I den udstrækning det anvendte materiale tillader det, vil disse aspekter generelt blive tildelt opmærksomhed.

Dansk udenrigspolitik (og til dels også udviklingspolitik) spillede en meget vekslende rolle for de forskellige grupperinger. For nogle var det et mål i sig selv at påvirke den siddende danske regering, for andre var udenrigspolitikken måske nok et kritikpunkt, men aldrig et felt, de så som relevant for deres aktiviteter. Udenrigspolitikken vil derfor blive inddraget i den udstrækning, kildematerialet og den eksisterende litteratur på feltet tillader det, og i en form, der afspejler de enkelte miljøers forhold hertil.

Udviklingen i den 3. verden havde selvsagt betydning, men man må her sondre mellem konkrete begivenheder, f.eks. i relation til krigsudvikling, forhold i de enkelte befrielsesbevægelser, og så den 3. verdens rolle og status mere overordnet, f.eks. i forhold til FN eller andre organisationer. Disse aspekter vil derfor blive inddraget undervejs i den udstrækning, det er relevant for at forstå det engagement, de forskellige grupperinger udfoldede i Danmark. Til dette har jeg primært anvendt encyklopædiske værker.

Den storpolitiske situation afspejlede sig i nogen grad i den førte danske udenrigspolitik, men netop i forhold til den 3. verden spillede det storpolitiske ind på en særlig måde. Det gjaldt først og fremmest den måde, hvorpå den 3. verden i solidaritetsgrupperingerne blev forstået i forhold til supermagternes geopolitiske og ideologiske interessesfærer. Både USA

[11] For uddybning af det transnationale perspektiv, se Martin Klimke: *The Other Alliance. Student Protests in West Germany & The United States in the Global Sixties,* Princeton University Press 2010

og Sovjetunionen havde interesser i den 3. verden og blandede sig på forskellige niveauer i såvel afkoloniseringsprocesser som deciderede befrielseskrige gennem 1960'erne og 1970'erne. Og selvom USA som kapitalistisk supermagt nok var hovedfjenden, så stillede mange af solidaritetsgrupperingerne sig også kritiske overfor Sovjetkommunismen. Det er bl.a. i kraft af dette, at det giver mening at tolke solidaritetsgrupperingerne som en del af det venstreorienterede oprør. Men også forholdet mellem Kina og Sovjet, hvor bruddet mellem dem i begyndelsen af 1960'erne fik stor betydning dels for supermagternes forhold til den 3. verden, og dels for, hvordan de danske grupperinger udfoldede og forstod deres eget engagement. For solidaritetsgrupperingernes sympatisører var dette ikke nødvendigvis centralt, men for ideologisk mere befæstede sjæle kunne det være afgørende, om en bestemt befrielsesbevægelse blev støttet af Sovjet eller Kina. Derfor vi disse aspekter løbende blive inddraget, som de kommer til udtryk i det anvendte kildemateriale.

Det turde hermed være fremgået, at solidaritet med den 3. verden i denne undersøgelse ses som et felt, der blev formuleret af en række centrale aktører, men hele tiden i relation til andre tilstødende felter befolket af andre aktører. Rækkefølgen af kontekstfelterne skal ikke forstås som en hierarkisering af elementer i en årsagsforklaringssammenhæng. Det skal derfor understreges, at kontekstfelternes indflydelse på solidaritetsgrupperingernes engagement hele tiden må stille sig som spørgsmål om, hvordan denne relation spillede ind og hvordan man konkret kan iagttage dette.

Landene, grupperingerne og struktureringen af undersøgelsen

Dette leder over i et andet aspekt af afhandlingens afgrænsninger, nemlig hvilke lande i den 3. verden og herunder hvilke solidaritetsgrupperinger, der udgør den empiriske og analytiske krop i undersøgelsen. Konkret vil der blive fokuseret på de solidaritetsgrupperinger, der udfoldede sig i forhold til Algeriet, Sydafrika, Cuba, Vietnam og Palæstina. Valget af disse lande afspejler først og fremmest min ambition om at indfange, hvordan den 3. verden blev en del af det venstreorienterede oprør fra den spæde start, og hvordan dette forandrede sig gennem 1960'erne og 1970'erne. Det betyder dog ikke, at jeg har inddraget alle de lande i den 3. Verden, der blev gjort til genstand for solidarisk opmærksomhed i perioden, og disse fravalg skal jeg argumentere for undervejs. Da landene og kronologien udgør de bærende elementer i struktureringen af afhandlingen, vil det følgende både udgøre en argumentation

for dette valg og samtidig præsentere afhandlingens struktur. Udover nærværende første indledende og den femte konkluderende del, falder undersøgelsen i tre dele:

- *Oplysning og aktivisme i afkoloniseringens epoke 1960-1966.*
    - Algeriet og Sydafrika
- *Antiimperialistisk solidaritet mellem storpolitik og revolutionær begejstring 1967-1975.*
    - Cuba og Vietnam
- *Politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet 1970-1979.*
    - Palæstina

Disse tre dele er, som det fremgår, defineret af de valgte lande og af de karakteristika der knytter sig til de måder, solidaritetsgrupperingerne udfoldede deres engagement på. Disse forskellige måder skriver sig imidlertid også, som nævnt, ind i tre lidt forskellige typer af kontekst. For det første fremkomsten af 3. verdenssolidaritet og dennes forbindelse med fremvæksten af det såkaldt nye venstre, for det andet ungdoms- og studenteroprøret og for det tredje venstrefløjens differentiering. Disse tre kontekster er både konkrete historiske forhold, som solidaritetsgrupperingerne tog farve af, og som de samtidig selv på forskellig vis var en del af. Når jeg alligevel udpeger dem som væsentlige rammer om de enkelte dele, er det, fordi de som sådan har haft en vis indflydelse på valget af lande og grupperinger. De forskellige kontekster kalder med andre ord på lidt forskellige udvælgelseskriterier, hvilket vil fremgå af det følgende.

Oplysning og aktivisme i afkoloniseringens epoke 1960-1966

Vægten i denne første del af undersøgelsen lægges på de grupperinger, der engagerede sig i forhold til Algierkrigen og apartheidregimet i Sydafrika, først og fremmest fordi disse udgjorde de første organiserede solidaritetsgrupperinger. De blodige konflikter i Congo havde ganske vist på venstrefløjen vakt harme og indignation over de gamle europæiske kolonimagters modvillighed til at give slip på kolonierne,[12] men dette havde ikke materialiseret sig i nye grupperinger. I forhold til Algeriet har jeg valgt at se på både den moderate Den danske Algierkomité, der vægtede oplysning og humanitær støtte til Front de

[12] Se f.eks. Algier Frit nr. 5, 1961 og nr. 3, 1962

Libération Nationale, FLN, den algierske nationale befrielsesbevægelse, og den trotskistiske gruppe Det Frie Algiers Venner, der blev stiftet i 1959. Den danske Algierkomité, der var båret af en række kulturpersonligheder, vil blive vægtet mindre end Det Frie Algiers Venner, men det er interessant, at de begge tematiserede torturen og brutaliteten indenfor det, man kunne kalde et borger- (eller menneske-) rettighedsparadigme. Det er også centralt, at kritikken af Algierkrigen rettede sig mod en europæisk kolonimagt, Frankrig, der samtidig var NATO-medlem og dermed Danmarks allierede. Krigen foregik ganske enkelt i Europas baghave. Hermed kunne den venstreorienterede modstand mod NATO få fornyet styrke. For det andet blev den meget brutale krigsførelse knyttet til den anti-fascistiske arv. Endelig er Algeriet interessant, da den berømte læge og samfundskritiker Franz Fanon netop på baggrund af Algierkrigen forfattede sit skelsættende værk *Fordømte her på jorden,* der via sin legitimering af de koloniserede befolkningers væbnede kamp også kom til at åbne for en ny side af afkoloniseringen, den mentale befrielse. Fanon fik på den måde betydning langt ud over Algierkrigen, og Algeriet blev, i en periode, et forbillede for andre befrielsesbevægelser i den 3. verden. Det tidlige anti-apartheidarbejde tog form som en lille organisatorisk svag komite dannet i 1963 af en række kulturpersonligheder med filminstruktøren Henning Carlsen i spidsen. Han havde i 1962 lavet den kontroversielle Sydafrika-film *Dilemma*. Det tidlige Sydafrika-engagement foregik dog også som samarbejder omkring diverse aktioner om frugtboykot osv., bl.a. arrangeret af Danmarks Kommunistiske Ungdom, DKU og Socialistisk Ungdoms Forum, SUF. Ved at undersøge dette tidlige anti-apartheid-arbejde bliver det muligt både at indfange nogle generelle og nogle specifikke perspektiver i det gryende solidaritetsarbejde. På et generelt niveau kan jeg i anti-apartheid-arbejdet indfange den store opmærksomhed afkoloniseringsprocesserne i Afrika pådrog sig i begyndelsen af 1960'erne. Man kan sige, at Afrika udgjorde det kontinent, der overhovedet henledte opmærksomheden på afkoloniseringsproblematikken. På det specifikke niveau står naturligvis apartheid-problematikken. Selvom racisme og apartheid også kunne indgå som diskussionstemaer i de senere solidaritetsgrupperinger, var der med Sydafrika tale om en helt særlig og spidsformuleret problemstilling. Der var både tale om anti-racisme og om spørgsmålet om legitimiteten af den væbnede kamp i den forbindelse. Anti-apartheid-arbejdet er også interessant, fordi det på flere måder unddrog sig et mere anti-imperialistisk element. Den kapitalismekritik, der kom til at ligge i anti-imperialismen, var altså ikke nødvendigvis en del af anti-apartheid-arbejdet, der i højere grad betonede borgerrettigheder.

De to lande tilsammen udgjorde faktisk det samlede solidaritetsarbejde i perioden, og set i forhold til hinanden giver de to lande derfor mulighed for at diskutere, hvordan solidaritet med den 3. verden i de tidlige 1960'ere overhovedet blev formuleret og i hvilke betydningssammenhænge. Men med min vægtning af de radikale grupperinger søger jeg altså også at fokusere på, hvordan befrielseskrige i den 3. verden begyndte at indgå i hjemlige samfundsforandrende sammenhænge. For trotskisterne i Det Frie Algiers Venner var der selvsagt tale om et revolutionært engagement, men, ved at inddrage også mere sammensatte grupper såvel i forbindelse med Algeriet som med Sydafrika, bliver det muligt at diskutere, hvordan solidaritet med den 3. verden kan ses i sammenhæng med fremkomsten af et nyt venstre. Dette hænger også sammen med, at både Sydafrika- og Algier-arbejdet var præget af en stor grad af aktivisme, men også af en ubændig tro på oplysning. Denne del af undersøgelsen vil derfor også vise, hvordan bestemte typer af aktivisme var i grøde i miljøer som Gruppe 61 og SUF. Det var ikke store miljøer, men de var synlige, og det er samtidig interessant, at disse politiske kulturer, der også udfoldede sig på værtshuse og med jazz-musik, var anderledes end den ungdomskultur, der blev en del af solidaritetsarbejdet i slutningen af 1960'erne.

Antiimperialistisk solidaritet mellem storpolitik og revolutionær begejstring 1967-1975

I denne del af analysen er Cuba og Vietnam de to lande, der er i centrum. Tilsammen udgør analyserne heraf afhandlingens mest omfangsrige og detaljerede del. Det hænger sammen med kildematerialets karakter og omfang, men især med afhandlingens særlige interesse for, hvordan solidaritet med den 3. verden blev en del af det venstreorienterede oprør. Cuba kan umiddelbart forekomme som et mærkværdigt valg, da der ikke her var tale om et land i befrielseskrig eller anden afkoloniseringsproces. Den militære del af den cubanske revolution var tilendebragt i 1959, og Batistaregimet, der her blev styrtet, var nok korrupt, undertrykkende og understøttet af USA, men ikke en kolonimagt. Endvidere betød Fidel Castros egen erklæring af revolutionen som socialistisk, men især Cubas stadig tættere forbindelser til Sovjet, at den caribiske ø efterhånden kunne opfattes såvel som en del af den kommunistiske verden, som en del af den 3. verden. Cuba er inddraget i denne undersøgelse både på trods og på grund af disse indvendinger. For det første blev der i Danmark i 1968

etableret en egentlig solidaritetsorganisation for Cuba, Dansk-Cubansk Forening, DCF, der kom til at spille en vis rolle i det bredere solidaritetsfelt. For det andet havde Cuba også internationalt, i en periode, rollen som bannerfører for revolution i den 3. verden. Ved at undersøge solidaritet med Cuba, kan man således indfange mange aspekter af den revolutionsbegejstring, der knyttede sig til den 3. verden på dette tidspunkt. For det tredje var Cuba netop ikke et land i krig, men et samfund under opbygning og forandring. Derfor kan man her indfange et solidaritetsarbejde, der ikke bare formede sig som protest imod noget (selvom dette bestemt også var den del af det), men også som opbakning til noget. På den måde udgjorde Cuba, måske mere end de andre lande en konkret utopi, man kunne sætte sin revolutionære lid til. Og endelig var der, for det fjerde, en enorm kulturel attraktionskraft knyttet til Cuba, der gik på musik, film, plakatkunst og meget andet, der på forskellig vis blev forbundet med det revolutionære samfund. Den intellektuelle og stærkt maskuline guerillasoldat var her en bemærkelsesværdig markør. DCF var den eneste organiserede gruppering i forhold til Cuba, og er derfor søgt kontekstualiseret gennem de konflikter, foreningen havde med den øvrige venstrefløj

Vietnam er inddraget, da det uden sammenligning udgjorde det største og mest organiserede solidaritetsarbejde i hele perioden og desuden fik gennemslagskraft langt ud over mere snævre venstreorienterede rækker. Men frem for alt fik netop Vietnamkrigen kolossal betydning i ungdoms- og studenteroprøret. Vietnamarbejdet kan indfange det afgørende skift i synet på USA, der skete i perioden, både i de egentlige protestkulturer, men også i langt bredere kredse i befolkningen. Fra at være bannerfører for den frie demokratiske verden til at være billedet på dennes totale hykleri og brutalitet – et billede der kunne overføres på det hjemlige oprør mod samfundsmæssige autoriteter. Vietnambevægelsen var, som jeg skal vende tilbage til, ikke nogen samlet bevægelse, men sammensat af flere grupperinger. Disse splittedes endeligt i slutningen af 1960'erne i to med De Danske Vietnamkomitéer, DDV, (tidligere De Storkøbenhavnske Vietnamkomitéer, DSVK) på den ene side, og Frit Vietnam, bedre kendt under navnet på deres indsamling, Vietnam 69, på den anden. Disse to fløje er blevet karakteriseret som henholdsvis 'den radikale' og 'den moderate' eller 'den politiske' og 'den humanitære'. Der var mange aspekter i denne splittelse, både hvad angår ideologi, praksis og politisk kultur, men som fænomen var lignende opdelinger symptomatisk for store dele af de øvrige solidaritetsmiljøer, hvorfor

disse aspekter også har mere generel interesse. Såvel DDV som Vietnam 69 er således inddraget, om end DDV som en konsekvens af afhandlingens vægtning af det samfundsforandrende solidaritetsarbejde ofres noget mere opmærksomhed. DDV var stærkt aktivistisk og blev knyttet tæt sammen med studenterbevægelsen, Venstresocialisterne (VS) og Politisk Revy, hvorfor de også udgjorde en særlig ungdomskultur. Vietnam 69 var præget af DKP's indflydelse, men også af en række venstreintellektuelle personligheder. Og, hvor i hvert fald dele af DDV primært hyldede Front National de Libération, FNL, og stillede sig mere lunken overfor det kommunistiske Demokratiske Republik Nordvietnam, DRV, udgjorde sidstnævnte en mere entydig allieret for DKP'erne i Vietnam 69. Forskellene er mange, men det er væsentligt, at inddragelsen af begge grupperinger kan indfange, hvordan der i Vietnam-solidariteten også skabtes fælles politiske og kulturelle markører. Det gjaldt f.eks. den måde, de opfattede denne del af den 3. verden kulturelt. Den lille risbondepige med maskingevær udgjorde en interessant markør her, men også den kinesiske kulturevolution, betoningen af de store masser af bondebefolkning og folkemobilisering spillede en rolle.

Det faktum, at USA måtte trække sig ud af Vietnam, og at krigen, i hvert fald på dette punkt, rent faktisk endte, som solidaritetsgrupperingerne havde håbet på, kan endelig indfange, hvordan den antiimperialistiske kamp, der for alvor vandt terræn i DDV, efterhånden orienterede sig langt ud over krigen i Vietnam. Det var et udbredt fænomen, at aktørerne kunne være involverede i flere grupperinger, men Vietnam er det mest klare eksempel på, hvordan aktørerne blev kastet ud i store brydninger over, hvordan man kunne fortsætte kampen, og altså dybest set, hvad denne egentlig havde handlet om for de implicerede aktører. Denne problemstilling blev understreget af de konkrete erfaringer, mange af aktørerne havde gjort sig under de voldsomme massedemonstrationer, der blev et særligt fænomen i Vietnam-solidaritetsarbejdet. Konfrontationerne med den danske ordensmagt under mange Vietnamdemonstrationer satte relationen mellem befrielseskampene ude i den 3. verden og kampen for samfundsforandring hjemme på spidsen.

De udvalgte Cuba- og Vietnamgrupperinger og -miljøer kan således indfange nogle væsentlige elementer til belysning af afhandlingens problemstilling. Jeg har trods de enkelte kapitlers omfang valgt at lade analyserne af solidaritetsarbejdet for de to lande indgå i samme

del af afhandlingen. Begrundelsen er konkret, at de tidsmæssigt falder sammen, og analytisk, at der således byder sig et eksplorativt komparativt blik til, der gør det muligt at styrke begge analyser og skærpe blikket for de respektive specifikke træk. Det har dog også betydet afgrænsninger, der lader andet i skygge. Det gælder f.eks. den sympati for og fascination af Cuba, der utvivlsomt gjorde sig gældende langt ud over DCF's rækker, men som ville kræve et andet og langt mere eksplorativt kilde-opsnusningsarbejde, end tiden og arbejdskapaciteten har tilladt. Disse aspekter er, som nævnt, drypvis søgt inddraget, hvor materialet i øvrigt har lagt op til det. Hvad angår Vietnam, har jeg koncentreret mig om de større grupperinger, der var bærende for det der almindeligvis betegnes Vietnambevægelsen. Jeg har således fravalgt systematiske analyser af de helt yderligtgående grupperinger, f.eks. KAK og KUF, selvom sådanne formodentlig kunne have bidraget med en skarpere tegnet profil af særligt DDV. De er udeladt, primært af generelle begrænsningsmæssige årsager, men også i tråd med min forståelse af 3. verdenssolidaritet som et samfundskulturelt fænomen med lidt bredere appel i det venstreorienterede oprør.

Politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet 1970-1979

En række nye solidaritetsgrupperinger dukkede op i løbet af 1970'erne, bl.a. fordi der opstod 'nye sager'. Det gjaldt f.eks. Chile, Angola, Mozambique, genoptagelse af Sydafrika og en række andre lande i det sydlige Afrika samt ikke mindst Palæstina. Også nye organiseringer som Internationalt Forum (1970) og Forbundet mod Imperialismen (1975) opstod.
Et særligt kendetegn for perioden fra ca. 1973 og frem er, at fænomenet solidaritet med den 3. verden nu syntes at have fundet nogle former, der lå mere eller mindre fast, og var kendte og genkendelige for de relevante aktører. Langt de fleste venstrefløjspartier og partiforberedende grupperinger – der i øvrigt også var et nyt fænomen – havde et internationalt udvalg, hvorfor man kan sige, at solidaritet med den 3. verden nu i nogen udstrækning var blevet en del af det politiske partiarbejde. Det udenomsparlamentariske element var dog ikke forsvundet. Det at danne en komité var blevet et kendt håndværk. Demos var for længst etableret og udgav den ene bog efter den anden, bl.a. deres 'Imperialistserie'. Den rejsende Højskole lancerede i 1970 en særlig solidarisk måde at rejse i den 3. verden på. Denne del af analysen vil først gennem mere impressionistiske nedslag søge at skitsere dette, for på den baggrund at stille skarpt på et enkelt land og de grupperinger, der involverede sig heri, nemlig Palæstina. Jeg har således fravalgt at inddrage

en række af de nye landespecifikke solidaritetsgrupperinger, hvilket jeg skal vende tilbage til nedenfor.

Palæstina kom til at udgøre en betændt sag på venstrefløjen. Mange venstreorienterede unge mennesker havde været i kibbutz for at opleve det, de forstod som et socialistisk eksperiment i Israel, og Israel var i sig selv genstand for en udstrakt sympati også fra venstreorienterede kredse, bl.a. på grund af bevidstheden om de europæiske jøders skæbne under den anden verdenskrig. Analysen af engagementet for Palæstina kan tilføre den samlede undersøgelse en række aspekter, der ellers ikke var blevet indfanget. For det første var der her tale om en verdensdel, der ellers ikke var blevet ofret særlig opmærksomhed i solidaritetsgrupperingerne. Mellemøsten var ikke præget af befrielseskrige og afkoloniseringsprocesser på samme måde som Asien og Afrika. Det er derfor interessant at undersøge, hvordan palæstinenserne i bestemte venstreradikale miljøer alligevel nu blev set som frontkæmpere i befrielsen af den 3. verden.

Med den palæstinensiske sag antog den væbnede kamp i den 3. verden i 1970'erne nye former, f.eks. gennem flykapringer, og rykkede således helt tæt på den vestlige virkelighed, bl.a. ved OL i München i 1972. Spørgsmålet om væbnet kamp kom derfor igen til at stå centralt. Analysen af Palæstinagrupperingerne viser derfor samtidig, hvordan der skete en politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet. Dette kunne nu i højere grad indgå i et mere skarpt defineret politisk og ideologisk projekt. Den erfaringsdannelse, der var foregået i forbindelse med Vietnamdemonstrationerne generelt og særligt Verdensbankdemonstrationerne i 1970, betød på den ene side, at man forlod denne form for aktivisme og på den anden side samtidig satte et radikalt politisk perspektiv på, hvordan man kunne forstå solidaritet med den 3. verden.

Det politiske radikaliseringspotentiale, der lå i den palæstinensiske sag, kom i høj grad til udtryk i de solidaritetsgrupperinger, der blev dannet omkring den, og som er inddraget i undersøgelsen. Det drejer sig om KAK/KUF, Palæstinakomitéen og Mellemøstenkomitéen i Forbundet Mod Imperialismen. I disse grupperinger blev solidaritet med Palæstina sat ind i en klar revolutionær ramme med klassekampen som hovedmotiv, både hvad angik det fremtidige Palæstina, og hvad angik aktørernes eget samfund. Derimod indfanger analysen af

disse grupperinger alene ikke de mere tvivlrådige diskussioner af den palæstinensiske sag og de midler, der blev taget i brug her, der også foregik på venstrefløjen. Til belysning af dette har jeg søgt at inddrage andre stemmer. Men det er også min forhåbning, at det lidt mere sammensatte billede, jeg gennem de impressionistiske nedslag indledningsvis søger at tegne, kan bidrage til at nuancere analysen af, hvordan solidaritet med den 3. verden indgik i venstrefløjens projekter i 1970'erne. Man kan sige, at belysningen af Palæstina-solidariteten i rigeligt mål indfanger den politiske radikalisering, men kun kaster lys over dele af den omtalte differentiering. Her kunne særligt en inddragelse af Chile-solidaritetsgrupperingerne have bidraget med betydelige nuancer, men også det solidaritetsarbejde, der blev udfoldet i forhold til det sydlige Afrika eller Afghanistan, El Salvador og Nicaragua kunne havde været interessante, da f.eks. stormagtskonflikterne her satte sig igennem som vigtige skillelinjer – et element der er mindre tydeligt i Palæstina-solidaritetsgrupperne. Solidaritetsgrupperingerne i forhold til de tre sidstnævnte opstod dog alle lige ved afslutningen af den periode jeg analyserer, hvorfor de også af periodeafgrænsningsmæssige grunde er udeladt. Det skal også tilføjes, at fravalget af en række lande primært gør belysningen af netop 1970'erne mindre dækkende, hvilket siger noget om, at feltet ganske enkelt voksede i denne periode. Sammen med erkendelsen af, at det både har været arbejdsmæssigt og omfangsmæssigt umuligt at inddrage yderligere et land, er de klare radikale elementer i Palæstina-solidaritetsgrupperingerne imidlertid også netop årsag til, at valget alligevel faldt herpå. Palæstina-arbejdet voksede ud af (dele af) Vietnambevægelsen, og det er derfor muligt at se det som en videreførelse af et engagement, der var knyttet til studenter- og ungdomsoprøret. Endvidere har det i valget af Palæstina haft betydning, at spørgsmålet om solidaritetsgrupperingernes samfundsforandrende, revolutionære perspektiver udgør en vigtig tråd. En analyse af Chile-solidaritetsgrupperingerne (der for så vidt også voksede ud af Vietnambevægelsen) kunne formodentlig indfange mere moderate diskussioner af nødvendigheden af væbnet kamp, ligesom det kunne have belyst, hvordan formodningen om, at selv demokratisk valgte socialistiske ledere i den 3. verden ikke blev respekteret af USA, nu blev bitterligt bestyrket. Men en udeladelse af Palæstina ville betyde, at væsentlige aspekter af netop det radikale og for venstrefløjen vanskeligt håndterbare spørgsmål om den ekstreme politiske vold, ikke kom med. Belysningen af Palæstinasolidariteten kan på den måde indfange et bestemt aspekt af venstrefløjens differentiering som f.eks. Chilearbejdet ikke rummede, nemlig differentieringen af den revolutionære venstrefløj indbyrdes. Hvor

differentieringen og splittelsen i Chilearbejdet, hvor DKP udgjorde en skillelinje, lignede det, der foregik i Vietnamarbejdet, udvirkede Palæstinaproblematikken en indbyrdes differentiering af den mere radikale revolutionære venstrefløj. Dette skete primært som en konsekvens af spørgsmålet om midlerne i den revolutionære kamp, herunder terrorisme. Belysningen af Palæstinaarbejdet kan altså indfange, hvordan solidaritet med den 3. verden og det heri indbyggede spørgsmål om væbnet kamp specifikt fik betydning på venstrefløjen.

Afhandlingens overordnede problemstilling vil således blive forfulgt gennem analyser af solidaritetsgrupperinger i forhold til disse fem lande. Tilsammen er det forhåbningen, at de kan indfange nogle væsentlige perspektiver i indkredsningen af relationen mellem det venstreorienterede oprør og solidaritet med den 3. verden som fænomen. Tidsmæssigt strækker de forskellige grupperingers virke sig over en periode på tyve år, men som det også er fremgået, er der en vis fortætning omkring perioden 1967-1973. Alligevel håber jeg, valget af lande og den indbyrdes komparation, der løbende vil blive foretaget, gør det muligt at diskutere forandringerne i et bredere perspektiv.

KAPITEL 2: HISTORIOGRAFISKE REFLEKSIONER

Jeg skal i det følgende gennem en historiografisk diskussion belyse baggrunden for de spørgsmål, der udgør de overordnede omdrejningspunkter i denne afhandling. Det gennemgående tema er, hvordan sammenhængen mellem den 3. verden og det venstreorienterede oprør i perioden er behandlet i litteraturen, og hvordan dette har haft betydning for denne afhandling. Med enkelte undtagelser vil denne historiografi kun omhandle den eksisterende danske litteratur på feltet. Den anvendte udenlandske litteratur vil først blive belyst i forbindelse med de metodiske overvejelser i det efterfølgende afsnit, og vil således samtidig fungere som analytiske præciseringer af de overordnede spørgsmål, der behandles i historiografien. Årsagerne til denne opdeling er for det første, at den litteratur der findes om de danske forhold ganske enkelt er på dansk (eller af danske forfattere), og det har været et formål i sig selv at præsentere den eksisterende litteratur på feltet mere samlet. Denne udgør et godt, men afgrænset afsæt for nærværende afhandling. For det andet er den udenlandske litteratur primært anvendt som analytisk inspiration, hvor den danske litteratur ikke er fundet tilstrækkelig, hvad angår tema såvel som tilgang.

Historieforskning om oprøret i 1960'erne og 1970'erne

Fire mere overordnede forhold gør sig gældende for den danske historiske forskning i 1960'ernes og 1970'ernes oprør. For det første er den ret sparsom. I forhold til f.eks. Tyskland eller USA synes 1960'erne og 1970'ernes venstreorienterede oprør at være et fænomen, der historisk har været stærkt underbelyst i dansk sammenhæng, om end dette er under forandring.[13] Dels er oprøret i højere grad end tidligere blevet inddraget som specifikt

---

[13] For en mere fyldestgørende historiografi om ungdoms- og studenteroprøret, se Anette Warring: *Around 1968 – Danish Historiography,* i: *Scandinavian Journal of History*, Vol. 33, No. 4, 2008. Også internationalt synes der at være grøde i forskningsfeltet, hvilket såvel konferencer som udgivelsesfrekvensen tyder på. Det velrenommerede forlag Berghahn Books påbegyndte i 2008 en udgivelsesserie med navnet *Protest, Culture and Society*. Under denne serie er bl.a. udgivet: Thomas Ekmann Jørgensen: *Transformation and Crisis. The Left and the Nation in Denmark and Sweden, 1956-1980*, Berghahn Books 2008 og Belinda Davis, Wilfred Mausbach & Martin Klimke (eds.): *Changing the World, Changing Oneself. Political Protest and Collective Identities in West Germany and the U.S. ind the 1960s and 1970s,* Berghahn Books 2010. I samme serie udkommer i 2011, Martin Klimke, Jacco Pekelder & Joachim Scharloth (eds.), *Between Prague Spring and French May.Opposition and Revolt in Europe, 1960-1980*. Derudover skal nævnes en antologi af Martin Klimke and Joachim Scharloth (eds.), *1968 in Europe - A History of Protest and Activism, 1956-77,* Palgrave Macmillan 2008, ligesom tidsskriftet *The Sixties. A Journal of History, Politics and Culture,* Routledge, der er udkommet siden 2008.

fænomen i bredere fremstillinger af danmarkshistorien[14], og dels er der de senere år udkommet flere værker på feltet.[15]

For det andet, er det karakteristisk, at flere af oprørets centrale aktører ganske tidligt selv skrev deres egen historie dels som erindringer, f.eks. Ebbe Kløvedal Reich og Ole Grünbaum, og dels som mere kollektive fremstillinger, f.eks. Bente Hansens *Dengang i 60'erne* og Morten Things jubilæumsskrift i anledning af Politisk Revys 20 års fødselsdag i 1983.[16] Disse bøger har haft betydning for eftertidens forståelse af perioden, og deres tolkninger er i en vis grad trængt ind i de bredere danmarkshistoriske fremstillinger. I forhold til nærværende afhandling, er det interessant, at denne erindringslitteratur ofte inddrager protesterne mod Vietnamkrigen som centrale i aktørernes politiske dannelse og mobilisering, men det er her væsentligt, at de fleste af disse beretninger er skrevet af folk, der var konkret engagerede heri. På den ene side indgår den 3. verden altså som et element, der er uløseligt forbundet med hele periodens engagement som sådan, og på den anden side må det fastholdes, at dette gjaldt bestemte grupperinger, der nok havde stor gennemslagskraft og opbakning, men som ikke inkluderede alle. Denne dobbelthed fornemmer man hos Ebbe Kløvedal Reich, der i 1983 skrev i jubilæumsskriftet for Politisk Revy:

> "Den altdominerende synsvinkel i 1967 var den globale. Vietnamkrigen, Maos kulturrevolution i Kina, Israels Seksdageskrig, Black-Power-oprøret i USA, Che Guevaras heltedød i Bolivia (...) At vi i den grad var samlet om den globale anti-imperialisme er vel den vigtigste grund til, at vi kunne være så forskellige (herunder bløde) på så mange andre punkter."[17]

Jeg har i min arbejdsproces primært brugt erindringslitteraturen som inspiration til bud på tolkninger, men hverken som egentlige kilder til eller som syntetiserende litteratur om perioden. Men det interessant, at erindringslitteraturen afspejler et tredje generelt træk i den øvrige litteratur, nemlig at der skelnes mellem kulturelle og politiske sider af oprøret, og at 3.

---

[14] Se f.eks. Paul Villuame: *Frontdannelser og lavvækst 1970-1985,* Politiken-Gyldendals danmarkshistorie, bind 15, Politiken/Gyldendal 2005

[15] Morten Bendix Andersen og Niklas Olsen (red.): *1968 – dengang og nu,* Museum Tusculanums Forlag 2004 og Jørgensen og Jensen (2008)

[16] Ebbe Reich: *Svampens tid. Af en uerfaren kronikørs optegnelser,* Rhodos 1969, Ole Grünbaum, *Du skal ud,* Gyldendal 1988, Ole Grünbaum: *Bar røv i 60'erne,* Peoples Press 2005, Bente Hansen (red.): *Dengang i 60'erne. Billeder fra dengang, tekster fra i dag,* Informations Forlag 1978, Morten Thing (red.), *politisk revy i 20 år*, Tiderne Skifter 1983

[17] Ebbe Kløvedal Reich: *Frugtbart Kaos*, i: Morten Thing (1983), s. 44

Verdensproblemstillingerne knyttes til 'det politiske'. Ungdomsoprør, rockmusik, bevidsthedsudvidende stoffer og seksuel frigørelse henregnes således ofte til det kulturelle oprør, hvor studenteroprør, det nye venstre og altså også solidaritet med den 3. verden ses som oprørets politiske del. Det ses for eksempel i antologien *1968 – dengang og nu*.[18] Antologien har det dobbelte formål både at belyse en række konkrete historiske fænomener og begivenheder omkring 1968 og samtidig forholde sig erindringshistorisk til '1968', dvs. problematisere 1968 som "myte, erindring og politik".[19] I nærværende sammenhæng er det interessante, at den 3. verden og det internationale engagement på den ene side inkluderes som en central del af oprøret på linje med en række andre forhold:

> "Dette nye venstre var båret af en kraftig indignation imod en række internationale og nationale politiske forhold – bl.a. atomvåbenkapløbet, afkoloniseringen, Vietnamkrigen og stive, autoritære og materialistiske samfundsstrukturer."[20]

På den anden side kommer opsplitningen mellem politiske og kulturelle sider til udtryk ved at artiklerne er delt op i "politiske betydninger" og "kulturelle og samfundsmæssige betydninger". De sidste fylder afgjort mest, og det er bemærkelsesværdigt, at det er de kulturelle sider af oprøret, der fremhæves som dem, der har haft samfundsmæssig betydning for eftertiden, ikke de politiske.[21] Som citatet også antyder, så var mange af oprørstemaerne internationale fænomener, der også blev gjort til genstand for protest og aktivisme i mange andre lande, men med få undtagelser har denne omstændighed ikke sat sig igennem i litteraturen, f.eks. i form af komparative analyser. Det er desværre et karakteristika, jeg med denne afhandling i store træk reproducerer, ikke grundet manglende interesse eller relevans – international komparation kunne skærpe blikket for det særlige ved det danske oprør og den 3. verdens betydning heri – men som en pragmatisk afgrænsning, der samtidig har gjort det muligt at gå mere i dybden med det danske materiale. Sammenligninger med tilsvarende begivenheder og forhold i andre, primært skandinaviske lande, er således kun foretaget i begrænset omfang, og kun i den udstrækning den eksisterende litteratur giver mulighed herfor.

---

[18] Andersen og Olsen (2004)
[19] Andersen og Olsen (2004), s. 10
[20] Andersen og Olsen (2004), s. 16
[21] Andersen og Olsen (2004), s. 19

Det fjerde generelle træk ved historieskrivningen om 1960'erne og 1970'erne er, interessant nok, at perioden først og fremmest er blevet behandlet som politisk historie med vægt på partier og organisationer. Hvad angår solidaritet med den 3. Verden, er litteraturen samtidig emnemæssigt begrænset, idet stort set kun Vietnambevægelsen er behandlet. Selvom de såkaldt kulturelle sider altså ofte fremhæves som de centrale i et virkningshistorisk perspektiv, er det altså i højere grad de mere snævert politiske sider, der er behandlet. Dette er et generelt samtidshistorisk træk og kan have at gøre med, at kildesituationen for den politiske historie stiller sig mere direkte angribelig i form af parti- og organisationsarkiver, hvor de såkaldt kulturelle sider for en umiddelbar betragtning vanskeligere lader sig indfange. De livsmåde-eksperimenterende miljøer har i ringere grad kastet bevaret og umiddelbart tilgængeligt kildemateriale af sig. Det skal ikke her undervurderes, at perioden i sandhed var en politisk brydningsperiode, f.eks. med det såkaldte jordskredsvalg i 1973. Men kulturhistoriske perspektiver synes i dansk sammenhæng at have haft trangere kår i udforskningen af perioden – et træk, der dog ikke gælder for den journalistiske og populærvidenskabelige genre.[22] Kulturhistoriske tilgange og analytiske perspektiver må således i vid udstrækning hentes enten fra historiske fremstillinger, der ligger uden for perioden og hos andre fagtraditioner, som for eksempel de æstetiske fag, sociologien, etnologien og antropologien. Der kan altså iagttages en sammenhæng mellem de emner, der er tages op og de tilgange, der har været benyttet.[23]

Dette hænger også sammen med de (ret snævre) politik- og kulturbegreber, der i vid udstrækning gør sig gældende i litteraturen. Der er således tendens til, at 'politik' studeres med spørgsmål om partier og organisationers ideologi, mål, midler og gennemslagskraft, mens 'kultur' er blevet studeret som kunstneriske udtryk og æstetik.[24] Sondringen mellem politik og kultur, der altså i litteraturen sætter sig igennem tematisk, metodologisk og begrebsmæssigt, skal derfor ikke bruges som en strukturerende historiografisk pointe, der gør det muligt at afgrænse solidaritet med den 3. verden som et særskilt politisk fænomen, der følgelig skal studeres med et mere traditionelt politikbegreb. Det skal tværtimod være en

---

[22] Se eksempelvis Niels Martinov: *Ungdomsoprøret i Danmark. Et portræt af årene der rystede musikken, billedkunsten, teatret, litteraturen, filmen og familien*, Aschehoug 2000. Se i øvrigt Warring (2008), s. 358-359
[23] Warring (2008), s. 360
[24] Warring (2008), s. 360-361

påpegning af, at studiet af solidaritet med den 3. verden som fænomen i en bestemt periode ikke lader sig kategorisere med snævre begreber som enten bare 'politisk' eller 'kulturelt'. Som fænomen var det langt mere sammensat, og det er derfor en ambition i denne afhandling, at anlægge en bredere forståelse af, hvad politik og kultur er, og hvordan disse fænomener kan studeres. Her bliver studiet af praksis og betydningsdannelse centrale perspektiver, hvilket jeg skal vende tilbage til i forbindelse med de metodiske refleksioner i kapitel 3. Jeg skal i det følgende gå mere konkret ind i den eksisterende litteratur, der behandler solidaritet med den 3. verden i perioden.

Vietnambevægelsen studeret som politik

Vietnambevægelsen udgjorde uden sammenligning det største og mest betydningsfulde solidaritetsengagement i Danmark. Et billede, der formodentlig går igen i alle vestlige lande. Det er også væsentligt, men nok ikke så mærkeligt, at litteraturen (bortset fra Knud Holt Nielsen, som jeg skal vende tilbage til) i det omfang, den berør solidaritet med den 3. verden, udelukkende behandler Vietnambevægelsen. Det, at Vietnamkrigen strakte sig over så mange år, gør samtidig, at litteraturen kommer til at dække hele den periode, der ofte udpeges som oprørets nemlig fra omkring 1965 til omkring 1975. Det betyder, at mange internationale som nationale forhold, brydninger, grupperinger og personer potentielt kan indeholdes i Vietnambevægelsens historie, hvorfor studiet af den i sig selv kan bidrage til belysning af en turbulent periode i danmarkshistorien. Vietnambevægelsen er f.eks. blevet tillagt stor betydning for politiseringen af bredere ungdoms- og særligt studenteroprørske miljøer i eftertiden.[25] Men når lyset kastes på Vietnambevægelsen alene, lades andet naturligvis i skygge. Det kan virke overeksponerende og for eksempel efterlade det indtryk, at et radikalt solidaritetsengagement var noget helt nyt i slutningen af 1960'erne – eller at det sluttede med Vietnamkrigen. Ingen af delene var tilfældet, hvilket er en af grundene til, at denne afhandling dels inddrager flere lande og dels strækker sig over en længere periode såvel bagud som fremad i tid. Men som nævnt, er solidaritetsengagementet for Vietnam det eneste af sin slags, der er systematisk analytisk behandlet i litteraturen. Det gælder både den danske og den øvrige skandinaviske litteratur, hvorfor også sidstnævnte vil blive inddraget her. I dansk sammenhæng skal Johannes Nordentoft og Søren Hein Rasmussens bog *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972* således ofres opmærksomhed, og det af to

[25] Jensen og Jørgensen (2008), s. 29-37

grunde.[26] For det første sættes Vietnambevægelsen ind i en samfundsmæssig og historisk kontekst, der betoner de internationale aspekter i forandringerne i den politiske kultur i 1960'erne. Det er et perspektiv, der peger ud over Vietnambevægelsen som sådan, og det har således bredere relevans. For det andet forstås Vietnambevægelsen hos Nordentoft og Hein Rasmussen (som hos alle andre, der har behandlet emnet i den eksisterende litteratur) som en politisk bevægelse. Nordentoft og Hein Rasmussens bog var den første videnskabelige fremstilling af Vietnambevægelsen, hvis man ser bort fra et par universitetsspecialer, der trods deres udmærkede afsæt er præget af at være forfattet af bevægelsens egne aktører med tilknytning til bestemte fløje.[27] Såvel Holt Nielsen som Larsen, som jeg skal vende tilbage til, gør da også brug af Nordentoft og Hein Rasmussen, og de tre værker adskiller sig ikke nævneværdigt i hverken periodisering eller i udpegning af grundlæggende udviklingstræk og brud. Holt Nielsen og Larsen har med det partiorganisatoriske perspektiv på hver deres måde bidraget med nuanceringer og uddybning af problemstillinger særligt vedrørende de interne kampe om og i bevægelsen, som Nordentoft og Hein Rasmussen bl.a. grundet deres kildemateriale ikke indfanger.

Nordentoft og Hein Rasmussen anlægger et politisk organisationsperspektiv og behandler således Vietnambevægelsens forudsætninger, grundlæggende udvikling, det politiske indhold og interne politiske diskussioner, forholdet til samtidens politiske partier, de interne organisatoriske forhold, ligesom de søger at vurdere dens betydning i samtiden.[28] Det primære kildemateriale udgøres af Vietnambevægelsens forskellige blade og tidsskrifter, ligesom arkivmateriale fra bevægelsens fløje er inddraget. Det er derimod ikke partiernes arkiver, men udelukkende disses blade og tidsskrifter. Idet bogen, som titlen også siger, både omhandler Kampagnen mod Atomvåben (KmA) og Vietnambevægelsen, ses disse to således også i sammenhæng, og det vises, hvorledes Vietnambevægelsen både var præget af kontinuitet, men i høj grad også af brud i forhold til KmA. En helt central pointe ved at behandle de to organiseringer i samme værk er, at de ses som nationale håndteringer af nye

---

[26] Johannes Nordentoft og Søren Hein Rasmussen: *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*, Odense Universitetsforlag 1991.

[27] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 159. Nordentoft og Hein Rasmussen henviser selv til disse arbejder med bemærkning om, at de af samme årsager først og fremmest har gjort brug heraf til "nyttige oplysninger og henvisninger", men altså ikke til tolkninger og vurderinger. Se Hanne Sole Christensen m.fl.: *En behandling af den politiske Vietnambevægelse i Danmark*, upubliceret speciale, Historie, Århus Universitet 1980 samt Inger Lauridsen og Tue Magnussen: *Vietnambevægelsen i Danmark*, upubliceret speciale, Historie, Københavns Universitet 1980

[28] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 7

internationale problemstillinger. Udenrigspolitikken blev altså mødt på en ny måde af indenrigspolitiske strømninger. Men forfatterne gør sig ikke til fortalere for den (ellers i bevægelseslitteraturen udbredte) pointe, at der var tale om et markant brud med tidligere tiders politiske aktivitet og skabelsen af en fundamentalt ny og mere demokratisk politisk kultur.

Blikket på Vietnambevægelsen som et nybrud i den politiske kultur kan til gengæld findes i to værker, der begge knytter dette til studenteroprøret. Det er interessant i sig selv, da protesterne mod Vietnamkrigen begyndte flere år før studenteroprøret, og sidstnævnte på sin side i udgangspunktet handlede om universitetspolitik i Danmark, og ikke om den 3. verden. Det drejer sig om de to eneste eksisterende videnskabelige afhandlinger om det danske studenteroprør, Steven L.B. Jensen og Thomas Ekman Jørgsensens publicerede prisopgave *1968 – og det der fulgte. Studenteroprørets forudsætninger og konsekvenser* og Henrik Kaare Nielsens doktordisputats *Demokrati i bevægelse*, der dog ret beset ikke rummer konkrete historiske analyser.[29] Hverken Jensen og Jørgensen eller Nielsen har altså solidaritet med den 3. verden som deres egentlige fokus, men berører det som en del af ungdoms- og især studentergrupperingers aktivisme. Hvor Jensen og Jørgensens primære fokus er de konkrete begivenheder omkring det danske studenteroprør i 1968, er Nielsens undersøgelse af mere teoretisk og filosofisk karakter, og hans sammenlignende studier mellem Danmark og det daværende Vesttyskland søger at indfange hele efterkrigstiden, hvilket her vil sige fra 1945 til slutningen af 1980'erne. Studenteroprøret i Danmark inddrages hos Nielsen således som et blandt flere nedslag. Begge arbejder har et modernitetsteoretisk afsæt. Jensen og Jørgensen tolker studenteroprøret i 1968 forstået som et fænomen, der rækker såvel bagud som fremad i tid, som "en konfliktflade mellem den simple modernitets statslige styringsforsøg og den refleksive modernitets uberegnelige multipolære samfund."[30] Forfatterne lægger således op til, at deres studie kan læses som "en konkretisering af en del af risikosamfundets historiske

[29] Henrik Kaare Nielsen: *Demokrati i bevægelse. Sammenlignende studier i politisk kultur og nye sociale bevægelser i Vesttyskland og Danmark*, Aarhus Universitetsforlag 1991; Jensen og Jørgensen (2008). De følgende henvisninger til dette arbejde er dog ikke til den publicerede udgave af sidstnævnte, men til originaludgaven af prisopgaven *Studenteroprøret i Danmark 1968. Forudsætninger og konsekvenser*, Institut for Historie, Københavns Universitet, 1999.

[30] Steven L.B. Jensen og Thomas Ekman Jørgensen: *Studenteroprøret i Danmark 1968. Forudsætninger og konsekvenser*, upubliceret prisopgave ved Institut for Historie, Københavns Universitet, 1999, s. 42

baggrund."[31] Det er givetvis årsagen til, at afhandlingen indledningsvis ofrer ganske megen opmærksomhed på at udpege forudsætningerne for skabelsen af det, forfatterne kalder "oppositionelle rum". En af disse forudsætninger var afkoloniseringsprocesserne og befrielseskrigene i den 3. verden. Nielsen gør på sin side brug af Habermas' teori om system- og livsverden, og tolker de såkaldt nye sociale bevægelser, herunder studenteroprøret, som et demokratiserende og frigørende projekt. Hvor Nielsen fremstiller oprøret som et fænomen, hvor de unge "(...) med rette [kunne]forstå sig som en ny tids avantgarde i deres provokative stormløb på en afsluttet epokes møre bastioner"[32], betoner Jensen og Jørgensens optik fremmedgørelse som et centralt begreb.

Selvom de to arbejder begge peger på de identitetsmæssige implikationer af oprøret, synes de at have ganske forskellige vurderinger i forhold til, hvordan optagetheden af den 3. verden skal tolkes. Jensen og Jørgensen ser det først og fremmest som en søgen efter en *symbolsk* modgift mod fremmedgørelsen – anti-imperialismen var en faktor, der kunne mobilisere "revolutionslidenskab":

> "Dette spændte fra en stærk moralsk kritik, der forsøgte at erindre de vestlige lande om, at de svigtede de idealer som de ofte gjorde sig til talsmænd for, til enkelte terrorgrupper, der i den tredje verden fandt inspiration og legitimation til at føre væbnet kamp i europæiske lande mod undertrykkelsen".[33]

Her forekommer Nielsen i højere grad at vægte dels den demaskering af de vestlige demokratier, som USA gennem sin krigsførelse i Vietnam kom til at stå som det stærkeste eksponent for, og dels de konfrontationer med politiet, der opstod i forbindelse med nogle af Vietnambevægelsen demonstrationer – konfrontationer, der bidrog til radikaliseringen af også studenterbevægelsen, og som Nielsen tillægger myndighederne et betydeligt ansvar for. Perspektiverne er altså forskellige. Jensen og Jørgensen betoner den 3. verden som en symbolsk legitimerende og udpeger på den måde denne som et nyt element i et *idéunivers* hos de unge studenteroprørere. Den 3. verden bliver i denne tolkning et reservoir, hvorfra man kan hente begrundelser for aktiviteter i det hjemlige. Her fremstår Nielsen (om end på et særdeles teoretisk plan) mere samfundsmæssigt orienteret, idet han fremhæver de konkrete

[31] Jensen og Jørgensen (1999), s. 42
[32] Nielsen (1991), s. 122
[33] Jensen og Jørgensen (1999), s. 64-86

erfaringer med konfrontationer med politiet i Vietnambevægelsen, og altså udpeger en konkret årsagssammenhæng: De unges mobilisering af modstand blev konkret motiveret og radikaliseret af myndighedernes håndtering af demonstrationerne.

Det interessante i denne sammenhæng er, at forfatterne med forskellige perspektiver og erkendelsesinteresser viser, at den 3. verden fungerede som mobiliseringsfaktor og revolutionær inspirationskilde indenfor dele af det såkaldt nye venstre – et begreb jeg skal vende tilbage til. Jensen og Jørgensens påpegning af, at dette kunne gestalte sig forskelligt og rumme forskellige grader af radikalitet, er et både relevant og potentielt empirisensitivt analytisk perspektiv. Samtidig tilbyder Nielsens blik på de hjemlige radikaliseringsdynamikker et greb, der gør det muligt ikke alene at se den 3. verden som en helt abstrakt eller symbolsk (og dermed illegitim) legitimeringsmekanisme, men også som konkrete erfaringer, der fik betydning. Jeg mener dog ikke, der er tale om et enten/eller. Med henvisning til denne afhandlings særlige interesse for det radikale engagement er det her min hensigt at vise, at dette element af forholdet mellem 'ude' og 'hjemme' gestaltede sig forskelligt både afhængig af, hvilke aktører det drejer sig om, i hvilke miljøer de befandt sig, hvornår og i hvilke sammenhænge.

Hvor Nielsen og Jensen & Jørgensen på den måde kan bruges til at diskutere, hvad Vietnambevægelsen betød i et moderniseringsperspektiv, udgør Nordentoft og Hein Rasmussens fremstilling en uomgængelig grundig kortlægning, der inddrager de mange forskellige aktører i deres mange komplekse politiske og organisatoriske sammenhænge. Den anvendte optik viser bl.a., at man ikke alene bør hæfte sig ved de interne splittelser, men tillige ved de forskellige fløjes selvforståelse i forhold til det omgivne samfund og det parlamentariske system. Nordentoft og Hein Rasmussen viser, at dele af Vietnambevægelsen så sig selv som et supplement til det parlamentariske system, mens andre snarere så sig selv som modstandere, der formulerede alternativer til det bestående. Jeg skal i afsnittet om metodiske refleksioner vende uddybende tilbage til Hein Rasmussens forskning i politiske bevægelser i efterkrigstiden, især vedrørerende spørgsmålet om selvforståelse og de forskellige aktørlag, der har særlig interesse for mit arbejde.

Også den begrænsede forskning i den norske Vietnambevægelse vægter i høj grad en politisk organisationshistorisk tilgang med særlig vægt på de institutionelle og parlamentariske sammenhænge.[34] James Godbolt, der med sin afhandling *Den norske Vietnambevegelsen 1967-73* fra 2007[35] har lavet den eneste større samlede fremstilling af det norske Vietnam-engagement, fremhæver ligefrem nødvendigheden af at få de politiske aspekter af 1960'ernes og 1970'ernes oprør mere frem, da oprøret, ifølge Godbolt, i Norge primært har været forstået som et kulturelt fænomen med vægt på ungdomsoprør, i hvert fald når det har handlet om virkningshistoriske vurderinger.[36]

Nordentoft og Hein Rasmussen peger imidlertid også på, at Vietnamspørgsmålet på mange måder udviklede sig fra en enkeltsag til langt bredere solidaritetsengagement, der kunne pege i mange retninger.[37] I den forstand lader deres tolkning altså mere rum til en forståelse af engagementet, der peger ud over de etablerede politiske institutioner. Men at det politiske felt udgør den primære ramme for de nævnte historikeres erkendelsesinteresser, understreges af en komparativ artikel fra 2008, om hvordan Vietnamkrigen påvirkede henholdsvis dansk, norsk og svensk politik.[38] Artiklen viser bl.a., hvordan Vietnamprotesterne i Sverige havde helt andre betingelser at arbejde under i kraft af Sveriges neutralitet og meget Vietnamkritiske socialdemokratiske regering i perioden. På den anden side stod Danmark og Norge som NATO-medlemmer og med en politisk mere ustabil situation med skiftende regeringer. Fokus er således lagt på partier og på krigens – og Vietnambevægelsernes – indflydelse på holdningspåvirkningen og politikken. Her stiller forskningen i den svenske Vietnambevægelse sig anderledes. I 1996 udkom historikeren Kim Salomons bog, *Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen och 60-talets politiska ritualer.*[39] Den var den første mere samlede fremstilling af Vietnambevægelsen i Sverige og den første i Skandinavien, der med begreber som politiske ritualer og politisk kultur søgte at komme nærmere en samfundskulturel

---

[34] James Godbolt: *Institusjoner og bevegelser i den norske protesten mot Vietnamkrigen*, i: ARR - Idehistorisk tidsskrift nr. 2-3, 2006
[35] James Godbolt: *Den norske Vietnambevgelsen 1967-73,* Dr. philos avhandling, Oslo Universitet 2007
[36] James Godbolt (2006). Se i øvrigt Tor Egil Førland: *"Vietnamkrigen intereserer mig ikke; jeg vil have orgasme!"*, i: Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2, 1998.
[37] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 152-154
[38] James Godbolt, Chris Holmsted Larsen og Søren Hein Rasmussen: *The Vietnam War. The Danish and Norwegian experience 1964-1975,* i*: Scandinavian Journal of History*, Vol. 33, No. 4, 2008
[39] Kim Salomon: *Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen och 60-talets politiska ritualer*, Rabén Prisma, Tiden Athena 1996

forståelse af den del af 1960'ernes oprør, der, som vist, oftest er blevet forstået som et mere snævert politisk fænomen:

> "FNL-rörelsen skall inte bara ses som instrumentell eller rättere sagt som et medel för att nå utstakade mål. Den måste samtidigt synliggöras som ett expressivt fenomen, dvs som ett sätt at skapa kultur och historie. Syftet med denna studie er därför ocksa att belysa rörelsen som ett generelt fenomen och sätte in den i en bredare samhällelig utveckling."[40]

Ambitionen rækker således videre end en organisationshistorisk kortlægning af årsagerne til FNL-bevægelsens opståen, dens mål og dens gennemslagskraft, om end dette faktisk udgør en betydelig del af undersøgelsen. Men dette danner afsættet for en række nedslag, der udgør forskellige brikker i billedet af FNL-bevægelsens politiske kultur. Nedslagene drejer sig om, hvordan bevægelsen forholdt sig til (sine egne forestillinger om) arbejderklassen i sin aktivisme, hvordan gaden blev taget i brug som politisk arena og hvilke aktiviteter, der kunne udspille sig her, samt hvordan identitetskonstruktioner, udpegelse af fjenden og de interne in- og eksklusionsmekanismer kom til udtryk såvel i billeder som sprog og i aktivisternes praksis.

Selvom Salomon tager afsæt i bevægelsesbegrebet, synes han mere at bruge det til at udpege nogle strukturelle forhold i samtiden, end til etablering af en teoretisk ramme at forstå Vietnamarbejdet som netop bevægelse. Han betoner nødvendigheden af en empirisk tilgang og vover kun forsigtigt at foreslå, at FNL-bevægelsen kan ses som en brydning mellem gamle og nye sociale bevægelser, hvilket samtidig synes at konnotere, at bevægelsen ses som et brydningsfelt mellem det, Salomon betegner det traditionelle venstre på den ene side og det nye venstre på den anden.[41] Det er på den baggrund han spørger, om FNL-rebellerne var "i takt med tiden", om de var udtryk for og bærere af noget signifikant nyt i svensk politisk kultur – et spørgsmål, Salomon selv svarer bekræftende på.

Salomon har fra flere sider fået kritik for sit begreb om tidsånden[42], og det skal da heller ikke i denne sammenhæng gå helt ubemærket hen, om end jeg mener kritikken heraf langt har

---

[40] Salomon (1996), s. 17
[41] Salomon (1996), s. 31
[42] Se f.eks. Urban Lundberg og Klas Åmark: *En vänster i takt med tiden? 60-talets politiske kultur i 90-talets självförståelse*, i: *Häften för Kristiska Studier*, nr. 2, 1997

overskygget de originale og metodisk nyskabende elementer i hans arbejde. Tidsåndsbegrebet er problematisk, fordi det på den ene side søger at opridse de centrale samfundsmæssige træk i 1960'ernes Sverige, dog med særlig vægt på fremvæksten af forskellige kulturelle og politiske protestkulturer. Det er så at sige den kontekst, vi skal se historien om FNL-bevægelsen i. På den anden side udgør FNL-bevægelsen i sig selv en del af denne kontekst – den vrimmel af forskellige aktører, der bevægede sig i FNL-bevægelsens miljøer, var om nogen medproducenter af selv samme tidsånd. Tidsåndsbegrebet får hermed et tautologisk præg, hvor man kunne have nøjedes med udfoldelsen af de konkrete kontekster, som aktører eller begivenheder tolkes indenfor. Disse indvendinger og de betydelige forskelle mellem det danske og det svenske (stærkt maoistiske) Vietnam-engagement til trods udgør *Rebeller i takt med tiden* metodisk såvel som analytisk en afgørende inspirationskilde for nærværende afhandling, og jeg skal i kapitel 3 vende uddybende tilbage til Salomons arbejde.

Fokuseringen på Vietnambevægelsen som netop en bevægelse lægger op til en bestemt måde at forstå fænomenet på. Særligt i den danske og norske litteratur fokuseres på en organisatorisk kerne, og det er spørgsmål om mål, midler og virkning, der er i centrum. Det efterlader i mindre grad blik for at se solidaritet med den 3. verden som noget, der foregik i forskellige miljøer med forskellige udtryk, og hvor solidaritet blev indholdsudfyldt på forskellig vis af aktørerne. Som jeg skal vende uddybende tilbage til i kapitel 3, er det min ambition at vægte disse sidstnævnte perspektiver.

Partierne, solidaritetsarbejdet og den kolde krig

Solidaritet med den 3. verden i Danmark i perioden er også behandlet i en anden type litteratur nemlig den, der omhandler venstrefløjens partier og ungdomsorganisationer. Partierne og deres solidaritetsarbejde for den 3. verden vil, som tidligere nævnt, ikke blive særskilt undersøgt i denne afhandling, selvom de på flere måder var væsentlige aktører, venner og fjender i solidaritetsmiljøerne. Det gælder også fagbevægelsen. Men litteraturen herom kan bidrage frugtbart dels med en rigdom af konkrete oplysninger, og dels som analytisk inspiration, hvorfor den er inddraget her. Konkret drejer det sig om de partier på venstrefløjen i perioden, der var involveret i solidaritet med den 3. verden – og som der vel at mærke eksisterer historiske fremstillinger om: Socialistisk Folkeparti (SF),

Venstresocialisterne (VS), Socialdemokratiet/Frit Forum/DSU og DKP/DKU. Fælles for litteraturen er altså det partipolitiske omdrejningspunkt og fokuseringen på det organisatoriske, ligesom den kolde krig som kontekst tillægges eksplicit (men forskellig) betydning hos alle forfattere.

Jens Kragh skrev i 1995, som en del af det større forskningsprojekt *Dansk politik under forandring,* bogen *Mellem socialismens velsignelser og praktikable fremskridt : SF 1960-68*.[43] Bogen er den eneste eksisterende systematiske analyse af SF i perioden og udgør en meget grundig afdækning af de centrale organisatoriske forhold, de politiske standpunkter og forholdet til såvel Socialdemokratiet som til DKP. Begrebsapparatet er hentet fra politologien, og perspektivet er snævert lagt på SF som partiorganisation. Undersøgelsen tematiserer ikke i større udstrækning SF's bredere betydning som startskud til det nye venstre, men da den både inddrager SF's aktiviteter på den parlamentariske og den ekstraparlamentariske arena, herunder partiets position i forhold til den 3. verden som protesttema i 1960'erne, har den været af nytte til konkret belysning heraf. F.eks. belyses det, hvordan partiet var involveret i splittelserne i Vietnambevægelsen.[44] SF er behandlet i et mere idé- og begrebshistorisk lys af Thomas Ekman Jørgensen. Da han tilmed ofrer partiets internationale udsyn nogen opmærksomhed, skal jeg vende tilbage hertil i afsnittet om det nye venstre og internationalismen. Det skal også her nævnes, at SUF, Socialistisk Ungdoms Forum, der dannedes som selvstændig gruppering i 1961, men blev SF's ungdomsorganisation i 1962, for at gå med VS, da de brød ud i 1967, på sin side udgjorde en vigtig aktør i flere solidaritetsgrupperinger. Dele af SUF's historie er fremstillet i Ejner Friis Pedersens upublicerede specialeafhandling *Socialistisk Ungdoms Forum 1961-1971, med særligt henblik på organisationens indre politiske udvikling 1967-1971* fra 1975, hvor deres internationale engagement også delvist er inddraget.[45] SUF indtog en særlig position i forhold til solidaritetsgrupperingerne, og må også betragtes som havende en særlig status på den spirende venstrefløj i 1960'erne, ikke bare som SF's ungdomsorganisation. Jeg skal derfor

---

[43] Jens Kragh: *Mellem socialismens velsignelser og praktikable fremskridt. SF 1960-68*, Odense Universitetsforlag 1995
[44] Kragh (1995), s. 137
[45] Ejner Friis Pedersen: *Socialistisk ungdoms forum 1961-1971, med særligt henblik på organisationens indre politiske udvikling 1967-1971*, Upubl. speciale, Århus Universitet, 1975. Se også Ejner Friis Pedersen: *Socialistisk Ungdoms Forum 1961-71. Med hovedvægten på en behandling af organisationens interne politik og organisatoriske brydninger*, i: *Årbog for arbejderbevægelsens historie*, SFAH 1977

ikke komme nærmere ind på organisationen her, men vende tilbage til den i kapitel 5, der udgør afhandlingens første analysedel.

Venstresocialisternes historie fra partiets dannelse i 1967 og frem til 1973 – *Fra sandkasse til kadreparti?*[46] – er en publiceret specialeafhandling skrevet af to partimedlemmer, Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen. Trods forfatternes tætte tilknytning til genstandsfeltet for analysen har denne betydelig akademisk værdi, dels fordi den primært baseres på tilgængeligt arkiv- og andet kildemateriale, og dels fordi langt de fleste tolkninger lægges frem som netop tolkninger. Selvom undersøgelsen primært retter sig mod interne politiske og organisatoriske forhold, gør forfatterne relativt meget ud af at se VS i relation til den samfundsmæssige udvikling, især i forhold til politisk kultur på venstrefløjen. I den forbindelse knytter de særligt to perspektiver sammen, der har interesse for nærværende afhandling, nemlig de antiautoritære organisationsformer samt forskydningen fra det antimilitaristiske og neutralistiske perspektiv, der havde præget de tidlige 1960'eres nye venstres internationale udsyn (SF), til en revolutionært orienteret opbakning til væbnet kamp.[47] De tolker altså partidannelsen VS som (blandt meget andet) knyttet til et nyt syn på den 3. verden i slutningen af 1960'erne og trækker i den forbindelse som kontrast linjer tilbage til dannelsen af SF ti år tidligere. Bogen følger ligeledes VS's diskussioner og konkrete aktiviteter i forhold til internationalt arbejde, både parlamentarisk og ekstraparlamentarisk, og viser bl.a., hvordan forskellige holdninger til væbnet kamp havde betydning i partiet. Ud over disse faktuelle oplysninger har undersøgelsen således også fungeret som inspiration med hensyn til tematik og periodisering i mit arbejde.

Fra socialdemokratisk hold foreligger to udgivelser, der ikke kan karakteriseres som videnskabelig historieforskning, men som delvist research-underbyggede politiske erindringer. Den ene er Steen Christensens *Mod undertrykkelse – for frihed* fra 2001, den anden Henning Kjeldgaards *I skyggen af den kolde krig. Internationalt ungdomsarbejde 1957-1966 og derefter* fra 2002.[48] Begge forfattere har beklædt internationale poster i Socialdemokratiet eller dettes

---

[46] Per Askholm Madsen og Jens Otto Madsen: *Fra sandkasse til kadreparti? VS's dannelse og udvikling fra 1967-73*, VS-Forlaget 1980
[47] Madsen og Madsen (1980), s. 49
[48] Steen Christensen: *Mod undertrykkelse – for frihed,* Fremad/ABA 2001 og Henning Kjeldgaard: *I skyggen af den kolde krig. Internationalt ungdomsarbejde 1957-66 og derefter*, Eigil Holms Forlag 2002

ungdomsorganisationer, Frit Forum, DSU og den socialdemokratiske ungdomsinternationale IUSY (International Union of Socialist Youth), og det er dette engagement, der er omdrejningspunktet for begge forfattere. Med visse indbyrdes forskelle i periodenedslag og organisatorisk forankring behandler de tilsammen Socialdemokratiets engagement i forhold til Algeriet, Sydafrika, Vietnam og Chile. De to udgivelser har det interessante fælles træk, at de meget markant placerer socialdemokratisk solidaritetsengagement i en kold-krigskontekst, der dels peger på den internationale storpolitiske sammenhæng, hvor Danmark som NATO-medlem havde taget klart stilling til fordel for det vestlige liberale demokrati, og dels på det hjemlige indenrigspolitiske landskab, hvor Socialdemokratiet, i følge forfatterne, stillede sig mellem det de benævner venstrefløjen, herunder især DKP, og den borgerlige fløj. Udpegningen af denne særlige position knyttes sammen med det som begge forfattere karakteriserer som Socialdemokratiets store gennemslagskraft på solidaritetsområdet, hvor de kunne lave konkrete resultater, bl.a. i kraft af deres position som netop indflydelsesrigt vestligt parti samt i kraft af fagbevægelsens internationale position. Den socialdemokratiske selvforståelse som handlekraftig solidaritetsaktør og på den anden side den øvrige venstrefløjs afstandtagen fra Socialdemokratiet som reformister af værste skuffe er elementer, der bidrager til at markere nogle væsentlige brud- og grænseflader i solidaritetsmiljøerne. Disse perspektiver er derfor inddraget i mit arbejde, hvor det har vist sig relevant.

Knud Holt Nielsens publicerede ph.d.-afhandling om DKU fra 1960-1990 har ikke solidaritet med den 3. verden som sin centrale problemstilling, men temaet er ofret nogen opmærksomhed.[49] Her er det DKP's ungdomsorganisation, der gennem tre årtier følges, og gennem en ganske detaljerig organisatorisk undersøgelse behandles bl.a., hvorfor unge valgte DKU som rammen om deres politiske aktiviteter, hvordan DKU's relationer til andre venstrefløjsgrupper i Danmark udviklede sig, og hvilken rolle DKU selv spillede i det, Holt Nielsen kalder ungdommens interesseorganisationer og sociale bevægelser.[50] Det er altså gennem DKU's historie, at solidaritetsarbejdet belyses, DKU's arkiv og deres blade og

[49] Knud Holt Nielsen: *Giv mig de rene og ranke... DKU 1960-1990*, SFAH's skriftserie nr. 49, SFAH 2008. Jeg gør opmærksom på, at en betydelig del af mine henvisninger til Nielsen ikke refererer til den publicerede udgave, men til forfatterens ph.d.-afhandling af samme navn: *Giv mig de rene og ranke... DKU 1960-1990,* Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet 2007

[50] Knud Holt Nielsen: *Giv mig de rene og ranke... DKU 1960-1990*, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet 2007, s. viii

tidsskrifter udgør det bærende kildemateriale, og de centrale problemstilling, der forfølges i forbindelse med solidaritetsarbejdet, er, hvordan og i hvilken udstrækning det lykkedes DKU at spille en rolle, primært i Vietnamarbejdet, men også engagementet i forhold til Sydafrika og Chile behandles. På den måde antyder Holt Nielsen samtidig, hvordan solidaritetsarbejdet udviklede sig, men primært hvilken rolle det spillede indenfor DKU gennem både 1960'erne og 1970'erne.[51] For 1960'ernes vedkommende kom Vietnamarbejdet til at udgøre en løftestang for DKU, der var i dyb krise, og, som moderpartiet, stod ganske isoleret. Det politiske fokus og organisationsoptikken i Holt Nielsens afhandling betyder, at samarbejdet med en lang række af de andre grupperinger, partier og enkeltpersoner på venstrefløjen behandles, hvilket kaster lys over væsentlige aspekter af det muliges kunst i den politiske praksis omkring solidaritetsarbejdet. Solidaritet med den 3. verden analyseres i denne sammenhæng som sager, partier og organisationer med fordel kunne 'erobre' og bruge som mobiliseringstemaer. På den måde udgør DKU et godt eksempel på, hvordan solidaritet med den 3. verden også kunne indgå i ganske instrumentelle sammenhænge, hvor den hjemlige politiske mobilisering var en væsentlig drivkraft. Holt Nielsen betegner DKU som fødselshjælper for Vietnambevægelsen, men viser samtidig, hvordan Vietnamarbejdet kom til at slå kiler ind i ungdomsorganisationen såvel som i moderpartiet, hvor det kom til eksklusioner af medlemmer, der havde sluttet sig til DDV, den radikale del af Vietnambevægelsen. Holt Nielsen viser, hvordan skismaet mellem radikale fløje og den enhedspolitiske linie fra ledelsen i såvel moderparti som ungdomsorganisation også, om end i mindre grad, gjorde sig gældende i Chilearbejdet.[52]

Historikeren Chris Holmsted Larsen dækker i sin publicerede mag. art-afhandling *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*[53] stort set de samme problemstillinger i forhold til Vietnamarbejdet som Holt Nielsen, men det er klart, at Holt Nielsens betoning af netop det ungdomsorganisatoriske ikke står centralt hos Larsen. Larsens arbejde er således i højere grad et partiinternt studium, men med inddragelse af partiets kontakter til SUKP og til FNL og det vietnamesiske kommunistparti som betydningsfulde komponenter i DKP's

---

[51] 1980'erne behandles også, men det har mindre interesse i denne sammenhæng.
[52] Nielsen (2007), s. 38 og 97
[53] Chris Holmsted Larsen: *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*, Multivers 2007. De væsentligste konklusioner er formidlet af forfatteren i en artikel i *Arbejderhistorie* nr. 4, 2006: *"Tiden arbejder for os" DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*

vietnampolitik. Kildematerialet, der ligger til grund for afhandlingen udgøres primært af DKP's eget arkiv samt blade og tidsskrifter i relation hertil. Hvor SUKP ifølge Larsen spillede en retningsgivende, men ikke afgørende rolle for DKP i Vietnamspørgsmålet, bl.a. i forhold til den spændte situation mellem Sovjet og Kina tillægges de vietnamesiske kontakter en betydelig propagandamæssig værdi for partiet. Larsen konkluderer således, at Vietnamspørgsmålet først efterhånden blev af betydning for DKP, at det blev en væsentlig mobiliserings-, men også stridsfaktor, og at Vietnambevægelsen ikke kan tolkes som en kommunistisk frontorganisation. Denne pointe er også central i Larsens inspirerende biografiske artikel om DKP'eren Otto Sand, der var en central figur i DDV og blev ekskluderet af DKP herfor. Bl.a. på baggrund af en række interviews viser Larsen, hvordan de yngre aktivisters nye politiske kulturer brødes med DKP'ernes traditioner i DDV, og hvordan de sidste blev trængt i baggrunden.[54]

Holt Nielsen og Larsen har i deres monografier det partiorganisatoriske udgangspunkt til fælles, og netop valget af henholdsvis DKU og DKP betyder selvsagt et særligt blik på solidaritetsarbejdet, hvor de centrale problemstillinger drejer sig om de enhedspolitiske tiltag overfor kampen mod radikale elementer. Denne skelnen mellem det radikale og det moderate var også på spil i forhold til det Socialdemokratiet, hvor især den DSU-København udgjorde en sten i skoen for moderpartiet. Men også hos SF og VS havde problematikken betydning, hos VS dog primært i kraft af partiets konsekvent radikale position, om end denne til tider var stærkt omdiskuteret i partiet.

Sondringen rummer imidlertid en væsentlig konkret og analytisk diskussion af, hvordan man overhovedet kan forstå radikalitet i solidaritetssammenhænge. Hvis man ser på DKU og DKP, kan forskellen mellem det radikale og det moderate altså forstås som en forskel mellem den enhedspolitiske strategi og en strategi, der netop ikke søgte samarbejdet, men den markante og uforsonlige konfrontation – også selvom det ideologiske endemål i princippet var det samme, og litteraturen om venstrefløjspartierne bidrager til at belyse dele af disse perspektiver. Min tilgang til solidaritet med den 3. verden som forskellige typer af engagement, der kunne udfolde sig på forskellige måder, kalder imidlertid på en udvidelse af

[54] Chris Holmsted Larsen: *Solidaritet, ikke almisser. Kommunisten og mennesket Otto Sand 1915-1984*, i: *Årbog for Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv*, 2009

et radikalitetsbegreb, så det ikke alene dækker over aktørernes holdning til væbnet kamp og den militante aktivisme overfor enhedspolitiske strategier, selvom disse elementer er vigtige. Radikalitet kunne også handle om forskelle i retorik, symbolbrug, hverdagspraksis og et blik for, i hvilken udstrækning et givent engagement greb ind i den enkeltes tilværelse. Disse aspekter inddrages hos Holt Nielsen, men kun i begrænset omfang. Da spørgsmålet om radikalitet udgør en mere overordnet diskussion i denne afhandling, skal jeg vende tilbage hertil i kapitel 4.

Et andet aspekt i partilitteraturen er den kolde krig, der dog vægtes lidt forskelligt. Hvad angår SF indgår denne internationale ramme selvsagt som noget, man med det nye parti placerede sig ganske anderledes indenfor – eller udenfor, hvis det stod til den del af SF, der satte deres internationale lid til den alliancefrie bevægelse. I forhold til VS var selve dannelsestidspunktet internationalt præget af afspænding, men partiet stillede sig, særligt pga. Vietnamkrigen stærkt kritisk overfor USA, hvilket dog ingenlunde betød støtte til Sovjet. Hos såvel Kjeldgaard og Christensen som hos Holt Nielsen og Larsen er den kolde krig en helt afgørende kontekst. Dette berør også forfatternes egne erkendelsesinteresser. Men hvor forfatterne bag de to bøger om Socialdemokratiets internationale engagement i 1960'erne og 1970'erne fremhæver det, de opfatter som deres egne baggrundsorganisationers dygtige balancegang mellem kritik af det demokratiske USA og afvisning af det totalitære Sovjet, kan Holt Nielsen og Larsens forskning, blandt meget andet, ses som empirisk funderede problematiseringer af den polemiserede (erindrings)politiske debat om venstrefløjens forhold til demokrati og revolution under den kolde krig, der tog fart i 1990'erne.[55]

Den kolde krig som kontekst er imidlertid, som berørt, en yderst sammensat størrelse, også når man ser på periodens solidaritetsgrupperinger. I en kommunistisk parti-sammenhæng er et interessant eksempel på den kolde krigs kompleksitet, at den 3. verden og befrielseskrigene både kunne bruges som kraftfulde og tiltrækkende mobiliseringstemaer, og samtidig udgøre problematiske størrelser. F.eks. afviste DKU's ledelse i 1965 begrebet 'den 3. verden', og at der kunne være tale om en nord-sydkonflikt. Øst-vest-verdensbilledet tillod ikke denne forskydning, og man betonede i stedet den ideologiske og samfundsmæssige

[55] Se Nikolaj Petersen, *Kampen om Den Kolde krig i dansk politik og forskning,* i: *Historisk tidsskrift*, bind. 109, h 1, 2009

kappestrid mellem kapitalisme og kommunisme som det centrale i verdens konflikter. Det var symptomatisk for DKU, at man mere problemfrit kunne mobilisere på nationale temaer som for eksempel EF-modstanden.[56] Hertil kom, at den kapitalismekritik, der lå i de forskellige anti-imperialistiske tolkninger på venstrefløjen ikke udelukkende var rettet mod USA som (mere eller mindre eksplicit) støtte til Sovjetkommunismen. Den anti-imperialistiske kritik kunne også være rettet mod Sovjet og netop udpege den 3. verden som revolutionær kraft i et nord-syd-perspektiv, der udfordrede øst-vest-perspektivet. Her spillede inspirationen fra det maoistiske Kina ind, hvor forestillingen om en forening af den 3. Verden med Kina i spidsen udgjorde revolutionens spydspids mod de to imperialistiske supermagter, USA og Sovjet. Denne såkaldte 3. verdensteori blev eksplicit formuleret i de maoistiske partidannelser og partiforberedende grupperinger i 1970'erne, men fungerede også som inspiration i solidaritetsmiljøer, der ikke nødvendigvis var erklærede maoister. Med den såkaldt anden kolde krig i 1970'erne, hvor Sovjet mere eksplicit engagerede sig militært i den 3. Verden, blev dette mere tydeligt. Således må også Kinas rolle inddrages i den storpolitiske tolkningsramme og det netop ikke bare som endnu et kommunistisk diktatur på linje med Sovjet, da den betydning Kina blev tillagt som revolutionær kraft i den 3. verden fra bestemte dele af de venstreorienterede solidaritetsmiljøer var en anden, end den Sovjet blev tillagt.[57] Også Albanien, Nordkorea og Cuba udgjorde på forskellig vis i perioden bud på revolutionære teorier og strategier for den 3. verden, man kunne slutte op om eller tage afstand fra.

Gennem 1990'erne og ind i det nye årtusind har et bestemt koldkrigsperspektiv på mange måder været dominerende i såvel den offentlige debat som i flere forsøg på historiske fremstillinger og debatbøger om 1960'ernes og 1970'ernes venstreorienterede oprør. [58] I disse bidrag har spørgsmålet om venstrefløjens hhv. loyalitet og forræderi overfor den danske stat som NATO-allieret og som vestligt liberalt demokrati stået centralt, hvilket debatbogen med

---

[56] Nielsen (2007), s. 38 og 56

[57] For en uddybning af sammenhængen mellem den kolde krig og den 3. verden, se Odd Arne Westad: *The Global Cold War. Third World Interventions and The Making of Our Times,* Cambridge University Press 2005; Fred Halliday: *Cold War, Third World. An Essay on Soviet-US Relations,* Hutchinson Radius 1989 samt Eric Hobsbawm (1995), s. 357-358.

[58] For en grundig og yderst interessant belysning af denne debat og betydningen heraf for forskningen i den kolde krig, se Petersen (2009), s. 154-204

den polemiske titel *Hvem holdt de med?* er et eksempel på.[59] Fra officielt hold udkom i 2005 firebindsværket *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, i folkemunde bedre kendt som koldkrigsrapporten eller DIIS-rapporten.[60] Oprindelig skulle rapporten udelukkende belyse den sikkerhedspolitiske situation og militære trussel mod Danmark i perioden, men kommissoriet blev i 2002 udvidet af den siddende V-K regering til også at omfatte den indenrigspolitiske situation, herunder partiernes og organisationernes virke, hvorfor dele af solidaritetsarbejdet i 1960'erne og 1970'erne også berøres.

Netop disse afsnit har efter udgivelsen fået ganske hård historiefaglig kritik, bl.a. for brugen af PET-rapporter som kilder til forskellige fraktionskampe og infiltreringer af organisationerne fra DKPs side, men også for misvisende fremstillinger af bl.a. Vietnambevægelsen.[61] Den radikale del af Vietnambevægelsen, DDV, karakteriseres således som "kommunistisk orienteret", hvilket – som berørt ovenfor – i en dansk indenrigspolitisk sammenhæng ikke stemmer overens med DKPs modvilje overfor netop denne del af bevægelsen.[62] En lignende debat, om end med et anderledes juridisk perspektiv, opstod i kølvandet på udgivelsen PET-kommissionens rapport i 2009. Her stod spørgsmålet om PETs grundlag for at overvåge bl.a. den antiimperialistiske venstrefløj centralt, men debatten kom også i vid udstrækning til at tage form som en kamp om historien.[63] I denne sammenhæng er det interessant, at venstrefløjens aktiviteter, også det, der angik solidaritet med den 3. verden, tolkes ind i et bestemt koldkrigsperspektiv, hvor man først og fremmest er optaget af DKPs rolle, ligesom spørgsmålet om, hvorvidt de politiske paroler var anti-amerikanske, bliver centralt. Centralt står altså spørgsmålet om nationalt forræderi, og venstrefløjens solidaritet med væbnet revolution i den 3. verden bliver derfor ofte tolket som et spørgsmål om støtte til Sovjet, Sovjet-støttede regimer, eller i hvert fald anti-demokratiske

---

[59] Jakob Andersen og Bertel Haarder (red): *Hvem holdt de med – en debatbog om hvorfor politisk aktive på den yderste venstrefløj var i PETs søgelys under den kolde krig*, Peter la Cour 1999
[60] DIIS: *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, DIIS 2005
[61] Kritikken blev fremført som en del af en længere anmeldelsesserie af DIIS-rapporten i tidsskriftet *Arbejderhistorie*, se Knud Holt Nielsen: *Fagligt sjusk om venstrefløj og protestbevægelser under den kolde krig*, i: *Arbejderhistorie* nr. 2-3, 2006. Se i øvrigt *Arbejderhistorie* nr. 1 samt 2-3 2006 og *Arbejderhistorie* nr. 1 2007.
[62] Nielsen (2006), s. 90-91. Der henvises til DIIS-rapporten, Bind II, s. 58
[63] Dette fremgik bl.a. af diskussionen ved Dansk Historikermøde 2009, hvor tre af forfatterne til PET-kommissionens rapport fremlagde arbejdets centrale konklusioner. Se *Forskningsnyt* i: *Arbejderhistorie* nr. 2, 2009, s. 111-112 og s. 118-119. Se i øvrigt særligt *PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989*, PET-kommisionens beretning, bind 9, 2009.

kræfter.[64] Der er da heller ingen tvivl om, at en række af de befrielsesbevægelser og nye regimer i den 3. verden, som venstrefløjen støttede, ikke var forankret i nogen form for demokratisk ramme, ligesom kommunistiske et-parti-stater var på listen over lande venstrefløjsmiljøer praktiserede solidaritet overfor i 1960'erne og 1970'erne. Dette var og er et faktum, der ikke kan bestrides af en anden selvforståelse hos disse dele af miljøerne – hvilket selvsagt også gælder for de borgerlige partiers forhold til andre regimer i den 3. verden.

Min indvending mod dette koldkrigsperspektiv i denne sammenhæng er, at det, som det er fremgået, er problematisk at anlægge en for entydig øst-vest-optik som tolkningsramme på solidaritetsmiljøernes ideologiske tilhørsforhold, da det bliver umuligt at indfange de mange forskellige og til tider indbyrdes modstridende skillelinjer, der tegnede sig i solidaritetsmiljøerne. Det betyder ingenlunde, at den kolde krig ikke spillede en betydningsfuld rolle for de forskellige solidaritetsmiljøer. Stormagternes sværdslag og herunder de såkaldte stedfortræderkrige havde konkret betydning i den 3. verden som sådan, og alle de skitserede brudflader havde betydning i de danske grupperinger, om end med vekslende styrke afhængig af tidspunkt, gruppering og aktørgruppe.[65] Derfor former problematikken om den kolde krigs betydning i denne afhandling sig som en række spørgsmål om, hvordan og i hvilken udstrækning den storpolitiske konflikt havde betydning i de forskellige solidaritetsgrupperinger, og hvordan dette forandrede sig.

Det gamle og det nye venstre – brydninger i internationalismen

Det nye venstre er en betegnelse for dele af det venstreorienterede oprør, der ofte anvendes i litteraturen om 1960'erne. Selve begrebet opstod faktisk i 1960'erne og blev brugt af nogle af aktørerne selv til at beskrive deres eget politiske ståsted.[66] Det var hentet fra europæiske

---

[64] Det skal her indskydes, at dansk udenrigspolitik i perioden i øvrigt er både detaljeret og yderst redeligt behandlet i flere værker. Det drejer sig om Thorsten Borring Olesen og Paul Villaume: *I blokopdelingens tegn 1945-1972* og Nikolaj Petersen: *Europæisk og globalt engagement 1973-2003,* der udgør henholdsvis bind 5 og 6 i *Dansk Udenrigspolitiks Historie*, Gyldendal 2006. Også dansk u-landspolitik er for relativt nylig blevet grundigt undersøgt i et samlet værk: Christian Friis Bach, Thorsten Borring Olesen, Sune Kaur-Pedersen og Jan Pedersen: *Idealer og realiteter. Dansk udviklingspolitiks historie 1945-2005*, Gyldendal 2008

[65] Det skal her tilføjes, at der findes umådelige mængder af forskning i og anden litteratur om den kolde krig, i Danmark såvel som internationalt. Få har dog særligt knyttet koldkrigs-perspektivet til den 3. verden, men nogle værker har set dagens lys. Se f.eks. Westad (2005)

[66] 'Det nye venstre' er f.eks. titlen på et upubliceret manuskript, uarbejdet af en arbejdsgruppe under Forbundet Socialisterne i midten af 1970'erne. Det er venligst udlånt til mig af Anders Bach, der var med i denne

venstreintellektuelle kredse, hvorfra det angiveligt fandt vej, f.eks. til det nordiske venstreintellektuelle blad Zenith[67], men formentlig var det også inspireret af tilsvarende politiske kulturer i USA, hvor begrebet var meget udbredt. Dette er dog ikke nærmere undersøgt. Hvor den engelsksprogede litteratur om perioden kontinuerligt, men med skiftende indhold[68] har anvendt begrebet, synes det først de senere år at være trængt ind i dele af den danske (og skandinaviske) litteratur på feltet. Dog er der noget, der tyder på, at 'det nye venstre' som begreb mest anvendes i analytiske sammenhænge, hvor bredere idéhistoriske sammenhænge står centralt, hvorimod litteratur, der mere konkret undersøger specifikke grupperinger og organisationer på venstrefløjen i perioden, bruger andre betegnelser herfor, hvor der ikke nødvendigvis indgår en distinktion mellem noget gammelt og noget nyt.[69]

Begrebet fremstår imidlertid samlet set i litteraturen noget uafklaret i forhold til, hvori det nye egentlig bestod, hvilke grupper, der udgjorde aktørerne, og i hvilken forstand og på hvilke områder der var tale om brud eller kontinuitet. Selvom nærværende afhandling i højere grad sigter på konkrete analyser af specifikke grupperinger end på idéhistoriske sammenhænge, og derfor måske i mindre grad kræver en egentlig afklaring af et begreb som 'det nye venstre', er det alligevel væsentligt at kaste lys over forskellige aspekter af, hvordan det kan forstås, da det har betydning for, hvordan man kan forstå solidaritetsgrupperingerne i perioden. Som det allerede er berørt, anvender jeg i afhandlingen den ret brede betegnelse 'det venstreorienterede oprør' til at benævne den ramme, solidaritetsgrupperingerne studeres i forhold til. Ved at bruge ordet oprør og ikke f.eks. opbrud, indikerer jeg en særlig interesse for de samfundsforandrende, revolutionære aspekter. Når jeg ikke slet og ret bruger betegnelsen 'ungdomsoprør', er det fordi solidaritet med den 3. verden ikke alene kan ses som et ungdomsfænomen i perioden, det var først efterhånden grupperingerne kom til at udgøre ungdomskulturer, om end disse også rummede aktivister med rødder i det gamle venstre. Det var ganske sammensat. Ungdomsoprøret er, som det er fremgået, en væsentlig

---

arbejdsgruppe.

[67] Håkan Arvidsson: *Vi som visste allt. Minnesbilder från 1960-talets vänsterrörelse*, Atlantis 2008, s. 105-131.

[68] Betegnelsen The New Left blev anvendt (også som analytisk betegnelse) så tidligt som 1960, da det engelske, men internationalt funderede tidsskrift New Left Review begyndte at udkomme.

[69] Thomas Ekman Jørgensen er med sin afhandling *Transformation and Crises. The Left and the Nation in Denmark and Sweden 1956-1980*, Berghahn Books 2008 eksponent for den første type, og Knud Holt Nielsen med sin afhandling *Giv mig de rene og ranke... Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990,* SFAH's skriftserie nr. 49, SFAH 2008*,* eksponent for den anden.

kontekst, men ikke den eneste. Med den bredere betegnelse 'det venstreorienterede oprør' er det forhåbentlig muligt at bidrage til nogle afgrænsninger af ungdomsoprøret og samtidig indfange, hvordan solidaritet med den 3. verden blev en komponent i en bredere orienteringsmæssig omvæltning på venstrefløjen, der med forskellige politisk-kulturelle praksis- og udtryksformer skabte en ny måde at være venstreorienteret på. Jeg skal derfor i det følgende først kort belyse nogle centrale aspekter af distinktionen mellem det gamle og nye venstre, der kan findes i litteraturen, og med dette afsæt gå lidt dybere ind i, hvordan brydningerne relaterede sig til de internationalistiske aspekter af venstrefløjen, da det sidste har særlig betydning for denne afhandlings ude-hjemme perspektiv.

I bevægelsesforskningen knyttes det gamle og det nye venstre ofte mere eller mindre til de henholdsvis gamle og nye sociale bevægelser. Her hentyder det gamle ofte primært til arbejderbevægelsen, peger på kamp for materielle goder, for traditionel politisk magt og for interesser knyttet til klassetilhørsforhold, mens det nye peger på kamp for nye immaterielle værdier knyttet til forskellige enkeltsager, der i højere grad forbindes med spørgsmål om social såvel som politisk identitet.[70] Det er en distinktion der bør indbyde, og også reelt har indbudt, til betydelige modargumenter og modifikationer. Man må således stille spørgsmålstegn ved, om der ikke også for arbejderbevægelsen var tale om et betydeligt identitetsprojekt, og om f.eks. kvindebevægelsens aktiviteter alene lader sig beskrive som identitetspolitik, og ikke som kampe for interesser, også i magtpolitisk forstand. Jeg skal vende tilbage til en diskussion af bevægelsesforskningen, og her vende blikket mod den politiske historie.

Thomas Ekman Jørgensen viser i artiklen *Vejen væk fra Moskva*, der indgår i et temanummer af Den Jyske Historiker med overskriften *Opbrud i 1960'erne*, hvordan bruddet mellem et gammelt og et nyt venstre i dansk partiorganisatorisk sammenhæng kan sættes i 1959 med splittelsen af DKP og dannelsen af SF med Aksel Larsen i spidsen. Det nye venstre i politisk henseende udpeges altså her, i første omgang, til at være den venstrefløj der fra de tidlige 1960'ere søgte at formulere et socialistisk standpunkt frigjort fra Moskva, hvilket der er bred

[70] Søren Hein Rasmussen: *Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense Universitetsforlag 1997, s. 253. Se også Flemming Mikkelsen: *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark,* Magtudredningen, Aarhus Universitetsforlag 2002

enighed om i litteraturen i øvrigt. Nogle grundlæggende træk i dette brud skal findes i de begivenheder, der fandt sted i den internationale kommunistiske bevægelse i slutningen af 1950'erne. Afgørende var Krushtjovs tale ved den 20. partikongres i SUKP i 1956, hvor han åbnede for et opgør med dele af den stalinistiske fortid og på den måde gav rum for 'nationale veje til socialismen' og fremvæksten af euro-kommunismen med det italienske kommunistparti i spidsen. Men også skridtet den modsatte vej i form af den sovjetiske invasion af Ungarn samme år bevirkede, at mange vendte de gamle kommunistpartier ryggen. I dansk sammenhæng var det DKP's 20. partikongres i slutningen af 1958, der førte til det organisatoriske brud med dannelsen af SF i 1959.[71]

Ekman Jørgensen skelner imidlertid mellem det han kalder de unges og de gamles SF, og viser på meget interessant vis, hvordan det kan være vanskeligt entydigt at identificere et brud, eller rettere, at bruddet med DKP indenfor SF antog flere former. 'De gamle' i SF var kendetegnet ved at være tidligere DKP'ere, der ville gøre sig fri af DKP's dogmatik, der ofte havde spændt ben for en mere praktisk udfoldelse af socialistisk politik. De lagde vægten på det politiske håndværk og pragmatik og indgik gerne kompromisser. Som generation havde 'de gamle' baggrund i mellemkrigs- og besættelsestiden, og med den antifascistiske arv stod det daværende Vesttyskland (stadig) som en truende fjende. 'De unge' var på sin side karakteriseret ved at se dannelsen af SF som muligheden for et nyt ideologisk ståsted. De ville forny marxismen som samfundskritik, og ikke nødvendigvis stræbe efter parlamentarisk indflydelse, og da slet ikke for enhver pris. Som generation var 'de unge' formet af den kolde krig og frem for nazismens KZ-lejre, som flere af 'de gamle' havde oplevet på egen krop, stod atombomben som en langt mere nærværende trussel for dem. Med Vietnamkrigen blev USA hovedfjenden.[72] Ekman Jørgensen tegner på den måde et billede af et nyt venstre, der var delt i to: en pragmatisk kompromissøgende del, der nok forstod sig selv som marxister, men som havde det praktiske parlamentariske arbejde som drivkraft og så en ideologisk intellektuel del, der i langt højere grad søgte svar i den klassiske marxistiske teori. De unge greb altså tilbage til det gamle. Ekman Jørgensen formulerer paradokset ganske klart:

[71] Thomas Ekman Jørgensen, *Vejen væk fra Moskva*, i: *Den jyske Historiker*, nr. 101, 2003, s. 14-15
[72] Jørgensen (2003), s. 27-30

> ”På denne måde opstod der en sær alliance mellem kommunistisk konservatisme og den yngste del af det nye venstre, som begge henviste til Lenins teorier om imperialismen og hyldede den revolutionære kamp mod kapitalismen. De unge var dog blevet vaccineret mod de værste tendenser til at genoplive stalinismen (...)”[73]

Som Ekman Jørgensen også behandler, førte splittelsen mellem de to fløje i SF til da også til dannelsen af endnu et nyt parti i 1967, Venstresocialisterne, der i løbet af 1970'erne dannede udgangspunkt for mange nye grupper, fraktioner og nye afskalninger, hvoraf nogle søgte politisk afklaring ved en stadig mere dogmatisk ideologisk tilgang til marxismen. I denne sammenhæng er det væsentligt, at distinktionen mellem det gamle og det nye venstre altså bliver udfordret, når man ser på de ideologiske orienteringslinjer. På den måde forekommer det mere frugtbart at spørge til, hvori det nye og det gamle på det ideologiske felt bestod blandt nye partier og grupperinger, frem for at sætte skillelinjen på forhånd, f.eks. ved et bestemt årstal. Ekman Jørgensens udpegning af forholdet til den marxistiske ideologi som et centralt brydningsfelt kan dog frugtbart suppleres af andre perspektiver, der må tages i betragtning i en vurdering af brud og kontinuitet inden for 'det nye venstre'. Den splittelse, der var fra starten i SF og som ledte frem til dannelsen af VS i 1967, handlede således også i høj grad om 'de unges' gradvise indlejring i nye ungdomskulturer, der stillede sig kritisk overfor traditionelle hierarkiske ledelsesformer og i stedet ønskede mere pluralisme og antiautoritære demokratiske politiske processer og omgangsformer – en anden politisk kultur. Ekstraparlamentarismen var således et vigtigt element her.

Selvom jeg vender uddybende tilbage til Søren Hein Rasmussens afhandling om efterkrigstidens politiske bevægelser i forbindelse med de metodiske refleksioner, skal den alligevel kort nævnes her. Hein Rasmussen bruger ikke selv betegnelsen 'det nye venstre', men diskuterer med afsæt i teoridannelserne om de nye sociale bevægelser, eller græsrodsbevægelserne, som de ofte er blevet benævnt i dansk sammenhæng, hvordan og i hvilken udstrækning f.eks. Kampagnen mod Atomvåben eller Folkebevægelsen mod EF kan forstås som nye. Med sit fokus på de politiske bevægelsers organisering peger han derfor på forskellene på det gamle og nye i disse konkrete sammenhænge: Hvordan relaterede de sig til det parlamentariske system, hvor hierarkisk var de opbygget, hvor stærk politisk styring og demokratisk kontrol rummede de osv. Her stilles det parlamentariske system og de

[73] Jørgensen (2003), s. 30

traditionelle politiske organiseringsformer således op som det gamle over for det nye, ekstraparlamentariske – men altså ikke ved per se at tillægge det sidste større grad af demokrati end det første. Heller ikke Knud Holt Nielsen bruger i sin afhandling om DKU, som er behandlet ovenfor, betegnelsen 'det nye venstre', men taler om "de nye grupper på venstrefløjen". Også han vægter de organisatoriske aspekter, men skal nævnes i denne sammenhæng, da "de nye grupper på venstrefløjen" her tolkes som den måske største udfordring som henholdsvis DKU (og DKP) måtte forholde sig til i 1960'erne. Dette aspekt bliver tydeligt, når man vægter spørgsmål om politisk kultur forstået som selvforståelse, aktivitetsformer, samværsformer osv., og særligt når det handler om ungdomskultur, som Holt Nielsen også fokuserer på. DKU som politisk ungdomsorganisation og –kultur blev simpelthen udfordret af nye måder at være og praktisere dette på, hvor partiorganisations-mæssigt og socio-kulturelt mere anti-autoritære grupper voksede frem på venstrefløjen.

Hein Rasmussen og Holt Nielsen peger altså på organisatoriske forhold, praksisformer og socio-kulturelle elementer som aspekter, der må inddrages i en mere nuanceret forståelse af, hvad det venstreorienterede oprør bestod i. Med denne nuancering in mente skal jeg i det følgende behandle, hvordan disse brydninger kan forstås i relation til venstrefløjens internationalisme, herunder forholdet til den 3. verden.

Også her tilbyder Thomas Ekman Jørgensen, i sin publicerede ph.d.-afhandling *Transformations and Crises. The Left and the Nation in Denmark and Sweden 1956-1980* et meget interessant bud på en tolkning af venstrefløjens brydninger i perioden.[74] Jørgensen gør i dette komparative studie af bestemte venstrefløjsmiljøer brug af Kosellecks begrebshistoriske perspektiv og søger på denne måde at historisere det, han opfatter som væsentlige begreber og forestillinger på venstrefløjen. Som titlen antyder, står begrebet nation i centrum for analysen, og det implicerer en række med- og modbegreber, f.eks. folk og internationalisme, som Jørgensen mener har været præget af essensialisme-tænkning. Det sidste, internationalismen, er naturligvis af særlig interesse i denne sammenhæng, hvilket jeg skal vende tilbage til nedenfor. Jørgensen ser således ikke på bevægelser eller på de organisatoriske sider af partierne, men på det, kan kalder "the Left", hvilket må oversættes til

[74] Thomas Ekman Jørgensen: *Transformation and Crises. The Left and the Nation in Denmark and Sweden 1956-1980*, Berghahn Books 2008

venstrefløjen. Denne venstrefløj skal i Jørgensens optik ikke forstås som værende præget af et bestemt ideologisk eller moralsk indhold. I den forbindelse er det en af Jørgensens pointer, at venstrefløjen ofte er blevet tolket som dem, der per se rummede det gode, det progressive og det fremskridtsvenlige. En pointe, der dog selv synes at kalde på en vis historisering, de seneste 20 års politisk-historiske brydninger taget i betragtning.[75] Jørgensen argumenterer imidlertid konstruktivt for, at venstrefløjen må defineres ikke alene ved det ideologiske indhold, men i højere grad som socialt og politisk felt. Venstrefløjen bliver således dem, der selv opfattede sig som en del heraf, og som i øvrigt blev gen- og anerkendt som sådan i deres samtid, men det overlades til historikeren at undersøge det ideologiske indhold heraf. Det begrebshistoriske fokus betyder, at det ideologiske indhold fremanalyseres primært på baggrund af sprog og symboler og ikke, som det f.eks. er tilfældet hos Holt Nielsen, politisk praksis. Idet der således heller ikke ses på de konkrete sammenhænge, hvilket f.eks. vil sige de bevægelser som denne venstrefløj indgik i, bliver opmærksomheden først og fremmest rettet mod partiernes sproglige udtryk i de blade og tidsskrifter, der knyttede sig hertil. I dansk sammenhæng vil det primært sige DKP, SF og VS.

Begrebet internationalisme ofres betydelig opmærksomhed i behandlingen af brudfladerne mellem det gamle og det nye venstre. Grundlæggende skitserer Jørgensen, hvordan den internationalisme, der var en selvfølgelig, men dog meget sammensat, del af den kommunistiske verdensbevægelse, i de nye ikke-kommunistiske venstrefløjspartier måtte forlades, og et nyt internationalt indhold træde i stedet. Det nye venstre stod så at sige med en internationalistisk selvforståelse, men uden den etablerede internationale som mulig ramme herfor.[76] For SF betød det indledningsvis en særlig interesse for de alliancefri stater, men i det hele taget blev den 3. verden, afkoloniseringsprocesserne og særligt befrielseskrigene af meget stor betydning som et nyt international(istisk) orienteringsfelt for det nye venstre. Jørgensen skelner dog ikke alene mellem den kommunistiske internationale og det nye venstres 3.-verden-blik som to geopolitisk forskellige orienteringsfelter, men peger også på, at dette indebar forskellige grundlag at udpege det historiske (revolutionære samfundsforandrende) subjekt på. Hvor den kommunistiske internationale havde arbejderen

[75] Se i øvrigt Petersen (2009)
[76] Dette behandles også hos Jørgensen (2003)

og arbejderklassen, rummede den 3. verden ifølge Jørgensen udpegningen af et langt mere diffust og eksotisk subjekt, hvilket igen i følge Jørgensen passede udmærket ind i en dansk kontekst, hvor en egentlig industriarbejderklasse aldrig rigtig havde udgjort en væsentlig del af befolkningen og i hvert fald slet ikke gjorde det fra 1960'erne. Samtidig mener Jørgensen, at hvor den kommunistiske internationale var manifest med konkrete partinetværk, kongresser og, idet man kunne blive ekskluderet af partiet, en klar distinktion mellem at være inde eller ude, var 3.-verdens-internationalismen en virtuel internationalisme. Den bestod af erklæringer, fungerede primært på et rent symbolsk plan, og det var end ikke sikkert, at lederne i den 3. verden kendte til sine solidariske støtter i det fjerne nord. Den nye type internationalisme skal i følge Jørgensen således mest af alt forstås som en ny indholdsudfyldelse af et traditionelt venstrefløjsbegreb, men hvor indholdet skal forstås i sin nationale konktekst snarere end i en international.[77]

På den ene side peger dette i retning af nærværende afhandlings afsæt – at se solidaritet med den 3. verden som en del af oprøret i 1960'erne og 1970'erne i Danmark, altså at forstå disse fænomener på venstrefløjen i de konkrete og nationale kontekster, de indgik i. Samtidig kalder det dog på flere indvendinger. For det første forekommer det at være lidt af en tilsnigelse at skelne så klart mellem den kommunistiske internationalisme og den nye internationalisme, der havde den 3. verden som sit fokus. Såvel Hein Rasmussen som Holt Nielsen og Larsen viser som omtalt, hvordan DKU og DKP konkret indgik i solidaritetsarbejdet, om end det hele tiden var konfliktfyldt og til tider vanskeligt håndterbart. For den andet synes det at have begrænset forklaringskraft, at et primært skel mellem kommunisterne og det nye venstre skal findes i udpegningen af det revolutionære subjekt (der, som det vil fremgå af mine analyser, langt fra altid var så diffust), selvom det selvfølgelig spiller en rolle. Skillelinierne gik på mange måder snarere mellem en enhedspolitisk linie og en radikal. Kampen om, hvem der moralsk og politisk var den drivende kraft i den samfundsomvæltende kamp, var samtidig langt mere kompleks end som så, i hvert fald når man ser på solidaritetsmiljøerne, hvor splittelsen mellem Kina og Sovjet f.eks. kom til at spille en rolle, hvilket Jørgensen dog også nævner. Og endelig forekommer

[77] Jørgensen (2008), s. 51-71. Se også Thomas Ekman Jørgsensens upubl. paper artiklen fra IFK-konferencen, Between The 'Prague Spring' And The 'French May': Transnational Exchange and National Recontextualisation of Protest Cultures in 1960/70s Europe, Heidelberg, september 2006.

det heller ikke frugtbart så entydigt at skelne mellem en ”reelt eksisterende” kommunistisk internationalisme og en virtuel eller symbolsk 3.-verden-internationalisme. Dels kan man vel i vid udstrækning også betegne den kommunistiske verdensbevægelse som et forestillet fællesskab, og dels overser man med betegnelser som virtuel og symbolsk for det første, at der, som det også vil fremgå af nærværende afhandling, eksisterede flere konkrete organiseringer, der forbandt solidaritetsengagementet internationalt, f.eks. OSPAAAL og de alliancefrie stater, som Jørgensen i øvrigt selv nævner. Og for det andet, at det i den udstrækning det rent faktisk var forestillet, netop var virksomt og dermed udgjorde en social og politisk realitet i solidaritetsgrupperingernes praksis. Det interessante spørgsmål, som jeg her har fundet inspiration til er derfor ikke i hvilken udstrækning solidaritetsengagementet udgjorde et institutionaliseret og effektivt netværk, der gjorde en mærkbar forskel for landene i den 3. verden, men hvordan den 3. verden fik betydning i solidaritetsgrupperingerne og i det venstreorienterede oprør.

Jørgensens forfølgelse af centrale begreber og deres udvikling inden for venstrefløjspartierne rummer således et interessant blik på, hvordan man kan forstå erfaringsbearbejdninger på et diskursivt plan. Den frugtbare påpegning af, at der var en sammenhæng mellem fremvæksten af et nyt venstre og ”opdagelsen” af den 3. verden, og at et begreb som internationalisme hele tiden fortolkes og indholdsudfyldes på ny afhængig af den konkrete kontekst, udgør derfor en vigtig inspiration for denne afhandling. Samtidig synes netop det diskursive ideologiformulerende plan at udgøre et for reduceret perspektiv til at indfange, hvad brydningsfladerne mellem det gamle og nye venstre egentlig bestod i. Det rummer bl.a. en tendens til at anlægge et for instrumentelt blik på den 3. verdens betydning i miljøerne, og til at forstå den 3. verden som noget, der kunne udnyttes i udfyldelsen af et internationalt tomrum hos ’det nye venstre’. Her mener jeg spørgsmålet om den 3. verdens betydning for de venstreorienterede miljøer må bredes yderligere ud. I litteraturen om perioden omtales Vietnamkrigen ofte som en øjenåbner, der ikke alene stillede den frie verdens store supermagt USA i et noget andet lys end tidligere, men også for mange afstedkom en mere principiel udvidelse af de kritiske perspektiver, man kunne anlægge på samfundsmæssige problemstillinger, nationale som internationale. Den 3. verden og nord-syd-perspektivet kunne på den måde indbyde til nye forståelsesrammer og analyser i sig selv og bør ikke kun ses som noget, venstrefløjen instrumentelt anvendte i andre sammenhænge. Den 3. verdens

betydning skal imidlertid ikke forstås som en objektiv givet mening. Betydningen, eller de mange forskellige betydninger blev til som et samspil mellem begivenheder og de aktører, der oplevede og tolkede dem, og derfor er et konkret praksisperspektiv af stor vigtighed her. Som det er fremgået tidligere vil fremkomsten af et nyt venstre udgøre den rammesættende kontekst for den første del af afhandlingens analyser. Men spørgsmålet om det nye venstre er også en tråd, der løbende vil blive taget op som diskussioner af, hvordan solidaritetsgrupperingernes virke både producerede nye former og orienteringsmønstre og trak på gamle venstrefløjstraditioner og ideologier.

Den eksisterende danske forskning giver således nærværende afhandling gode skuldre at stå på, dels i forhold til kildemæssige forbilleder, og dels i forhold til en lang række organisatoriske og politiske forhold, som er helt uomgængelige i forståelsen af solidaritetsengagementet. Det gælder først og fremmest Vietnambevægelsen, de politiske partiers rolle, diskussionen om såkaldt nye venstre samt visse sider af den internationale kontekst, herunder dansk udenrigspolitik og den kolde krigs indflydelse på de politiske forhold i Danmark. Som det imidlertid også er fremgået, er solidaritet med den 3. verden udelukkende behandlet enten som en enkelt bevægelses politiske organisationshistorie, eller indirekte som et tema politiske partier eller organisationer tog op og evt. brugte i mobiliseringsøjemed. Som fænomen og engagement, der voksede frem i relation til det venstreorienterede oprør, er det ikke behandlet. Jeg skal i det følgende gøre rede for, hvordan jeg har grebet problemstillingen an metodisk, for derefter at vende blikket mod de temaer og analytiske perspektiver, der vil blive forfulgt gennem analyserne.

KAPITEL 3: METODISKE REFLEKSIONER

I dette kapitel vil jeg gøre rede for, hvordan jeg har valgt at studere solidaritet med den 3. verden som et fænomen, der voksede frem som en del af det venstreorienterede oprør. Da begreberne praksis og politisk kultur i denne sammenhæng er centrale, kan den forskning, der allerede er behandlet i foregående kapitel kun på nogle felter udgøre det fundament, hvorpå jeg kan stille relevante spørgsmål i relation til den overordnede problemstilling. Jeg vil således også introducere og diskutere yderligere litteratur, dansk såvel som udenlandsk. Det drejer sig dels om metodisk-teoretisk litteratur og om litteratur, der har fungeret som mere tematisk og analytisk inspiration, men der er ikke tale om en systematisk historiografisk kortlægning. I forlængelse af de metodiske refleksioner vil det blive belyst, hvordan de analytiske perspektiver i afhandlingen mere konkret vil blive forfulgt.

Politisk historie og sociale bevægelser

Solidaritet med den 3. verden er, som det er fremgået, primært blevet behandlet som bevægelseshistorie først og fremmest som en konsekvens af, at Vietnambevægelsen er det eneste solidaritetsengagement, der er systematisk belyst. I det følgende skal jeg først uddybe problematiseringen af bevægelsestilgangen. Som det mest betydningsfulde værk om forandringerne i den politiske kultur i perioden står Søren Hein Rasmussens *Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*.[78] Hein Rasmussen tegner et billede af det, han selv kalder "de store politiske folkebevægelser", for hvem det gjaldt, at deres protester var rettet mod "forskellige sider i udenrigs- og sikkerhedspolitikken", og at der således var tale om "nationale reaktioner på internationale fænomener".[79] Konkret dækker dette bl.a. over NATO-modstanden og Kampagnen mod Atomvåben, Bevægelsen mod dansk medlemskab af EF, Bevægelsen mod atomkraft, Den ny fredsbevægelse ligesom også Vietnambevægelsen behandles. Da Hein Rasmussens arbejde med denne allerede er berørt, skal jeg her først og fremmest diskutere de mere overordnede pointer, der har relevans for de metodiske refleksioner, der ligger til grund for denne afhandling.

[78] Rasmussen (1997)
[79] Rasmussen (1997), s. 7

De politiske baggrundsorganisationer som bevægelsernes kerne

Hein Rasmussen har en eksplicit forståelse af efterkrigstidens bevægelser som politiske bevægelser. Det analytiske perspektiv og de spørgsmål, han stiller, er således formet i overensstemmelse med denne optik, og som en afgørende komponent i hans forståelse ligger, at alle de berørte bevægelser sigtede mod indflydelse på de parlamentariske beslutningsprocesser.[80] Denne bestemte politiske optik betyder samtidig, at der sættes fokus på det organisatoriske både i forhold til deltagernes indledningsvise politiske organisering, dvs. partier eller partigrupperinger og på de konkrete organisatoriske karakteristika, der kom til at gøre sig gældende i de enkelte bevægelser. Hein Rasmussen vægter på denne måde en analytisk tilgang, der i første omgang må interessere sig for hvilke typer af politisk organisation, initiativtagerne var rundet af, og hvordan de kunne mødes omkring en fællesnævner, der kunne udgøre det mobiliserende element i en spirende bevægelse.

Baggrundsorganisationerne, som Hein Rasmussen kalder dem, tillægges således væsentlig betydning, når man skal forstå en bevægelses tilblivelse, mål, opbygning og indre dynamikker.[81] I undersøgelsen af den konkrete bevægelse skelner Hein Rasmussen mellem tre lag: 1) initiativtagerne, der rummede baggrundsorganisationernes repræsentanter. De var garanter for aktiviteterne og var den stabile kerne, 2) den trofaste gruppe, der kunne trækkes på, når aktiviteterne skulle udføres og endelig 3) den langt bredere skare af sympatisører og støtter. Dem der kom til demonstrationerne, skrev under ved underskriftindsamlinger osv. For dem spillede baggrundsorganisationerne ingen eller kun en lille rolle.[82] Hein Rasmussens blik for de ganske forskellige lag eller sfærer i en given bevægelse synes at være en yderst frugtbar og operationaliserbar måde at få greb om forskellige former for og niveauer af deltagelse, ligesom det kan medvirke til at præcisere, hvad det egentlig er man taler om, når man taler om "bevægelsen".[83] Med hans afgørende vægtning af det (parti)politiske og disses store betydning som baggrundsorganisationer er det oplagt, at Hein Rasmussen mener, at det bør være den organisatoriske kerne i bevægelsen man bør ofre mest analytisk

[80] Rasmussen (1997), s. 280
[81] Rasmussen (1997), s. 264-265
[82] Rasmussen (1997), s. 266
[83] Hein Rasmussen peger i denne sammenhæng på, at megen af den empiri, der ligger til grund for teorierne om de sociale bevægelser udelukkende siger noget om de mange aktiviteter, ikke særlig meget om bevægelsen som bevægelse, og det er bevægelsesniveauet som teorierne søger at udsige noget om. Rasmussen (1997), s. 257

opmærksomhed. Det er ved at forstå den, at man kan forstå bevægelsens mål, dispositioner, virkemåder og stridigheder.

I forhold til de grupperinger, der står centralt i nærværende afhandling, er også det (parti)politiske fokus relevant som en komponent i undersøgelsen af den organisatoriske kerne. Som nævnt inddrager jeg følgelig dette aspekt i et vist omfang. Det politiske fokus har imidlertid også sine begrænsninger, både hvis man opererer med et bredere politikbegreb, der ikke entydigt knytter sig til partier, og hvis man knytter andre typer af spørgsmål til grupperingerne, for eksempel spørgsmål om bestemte solidaritetsgrupperingers kulturelle eller sociale attraktionselementer. Solidaritet med den 3. Verden kunne praktiseres på flere måder, og der kunne med andre ord være andre faktorer på spil end de mere snævert politiske. Hein Rasmussen nævner da også selv flere steder, at for eksempel kvindebevægelsen vanskeligt kan rummes indenfor den givne optik, hvilket efter min mening er et udtryk for, hvordan et snævert politikbegreb kommer til at udelukke også meget væsentlige bevægelser i perioden. Det bør dog fremhæves, at Hein Rasmussen ingenlunde har haft til hensigt at lave en totalteori, tværtimod bør hans projekt i vid udstrækning tolkes som den empirisensitive historikers livtag med teorierne om nye sociale bevægelser. De her fremførte kritikpunkter skal derfor heller ikke forstås som en afvisning af Hein Rasmussens fokus på den organisatoriske kerne i aktørlags-modellen, tværtimod. Jeg interesserer mig netop for de centrale grupperinger, hvor begrundelserne for engagementet blev formuleret. Givet det anvendte materiale, der primært består af solidaritetsgrupperingernes blade og arkiver, er det klart, at den faste organisatoriske kerne ofres mest opmærksomhed. Mit fokus på solidaritet med den 3. verden som fænomen i det venstreorienterede oprør, lægger dog også op til netop at have blik for de forskellige aktørlag, f.eks. i forbindelse med spørgsmålet om radikalitet. Vold og væbnet kamp havde meget forskellig betydning, afhængigt af, om man var demonstrations- og paroleansvarlig, eller om man deltog som menig demonstrant. For at indfange dette indenfor rammerne af det anvendte materiale, har jeg dels søgt at anlægge forskellige perspektiver i tolkningen af f.eks. paroler, og dels vægtet et praksisperspektiv, der rækker ud over kernetroppernes formulerede selvforståelse. Dette hænger sammen med spørgsmålet om bevægelsesteoriens anvendelighed – en diskussion, der har haft indflydelse på min metodiske tilgang.

Bevægelsesteoriens udsigelseskraft

Hein Rasmussen diskuterer, hvordan teoridannelsen om de nye sociale bevægelser dels er præget af ganske uklare begreber og antagelser, og dels baserer sig på et for spinkelt og for skævt kildemateriale set i forhold til, hvad det er for teoretiske konstruktioner der skabes. Grundlæggende problematiserer Hein Rasmussen det, han betegner som en teoretisk styring, der fastholder alt for generaliserende billeder af bevægelserne og i øvrigt kommer til at fungere selvopfyldende.[84] Dette ses ved, overhovedet at forstå bevægelserne som sociale, altså som voksende frem af de nye sociale mellemlag, der opstod som en del af velstandsstigningen og fremvæksten af den moderne velfærdsstat i efterkrigstiden. Det er en antagelse i litteraturen, at disse nye mellemlag qua deres økonomiske sikring og nye sociale muligheder i sig bar særlige immaterielle, demokratiske og såkaldt grønne værdier.[85] Disse værdier affødte angiveligt en særlig mulighed for og trang til medbestemmelse, selvorganisering, nedbrydning af autoriteter – træk, der så skulle kunne genfindes i selve den måde hvorpå græsrødderne udfoldede deres aktiviteter.

Hein Rasmussen påpeger imidlertid, at der ikke synes at være belæg for, at en særlig mellemlagsideologi, der fordrede antihierarkiske løse strukturer skulle have sat sig igennem som et generelt træk i bevægelserne, om end dette har udgjort den vægtig dels af græsrøddernes egen selvforståelse.[86] Helt i tråd med Hein Rasmussens fokus på bevægelserne som politiske og som værende initieret og også båret af allerede eksisterende baggrundsorganisationer, politiske som faglige, mener han samtidig ikke, at bevægelserne bør tolkes som radikalt nye måder eller kanaler at lave politik gennem.[87] Man må dog her gå konkret til værks og studere bevægelserne i deres konkrete sammenhænge. En væsentlig pointe er, at de samme personer på samme tid kunne være med i organisatorisk ret forskellige bevægelser, og at strukturen og det organisatoriske således ikke forekommer at have været udslagsgivende for, hvor man valgte at engagere sig. Det var snarere sagen, det

---

[84] Rasmussen (1997), s. 251. For en kort, men skarp redegørelse for og diskussion af de forskellige retningenr inden for bevægelsesteorien, se René Karpantschof: *Gaden og parlamentet – kollektive aktioner, demokrati og den moderne politisk tilblivelse i Danmark 1835-1901,* Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet 2007, Kapitel 2: *Teori om sociale bevægelser: fra klassekamp til diskuerser*, s. 45-57
[85] Rasmussen (1997), s. 253
[86] Rasmussen (1997), s. 267
[87] Rasmussen (1997), s. 278

handlede om.[88] Her synes Hein Rasmussen dog at underkende, at netop det organisatoriske og strukturelle – den politiske praksis – også kunne føre til betydelige stridigheder og splittelser, hvilket f.eks. gjorde sig gældende indenfor solidaritetsgrupperingerne. Måden at gøre solidaritet på var væsentlig.

Hein Rasmussen tilbageviser, at det, der i litteraturen omfattes af begrebet nye sociale bevægelser som et generelt træk skulle udspringe af disse nye mellemlag. For det første ekskluderer dette dels 1950'ernes fredsbevægelser, Kampagnen mod Atomvåben og også den tidlige Vietnambevægelse. Argumentet er for det første, at de nye mellemlag næppe var slået igennem på dette tidspunkt, og for det andet, at der kun er meget spinkelt materiale på disse forhold indenfor bevægelserne i perioden før 1975.[89] I den forbindelse er det interessant at Vietnambevægelsen ofte i bevægelseslitteraturen beskrives som et udspring af studenteroprøret i 1968, hvilket må siges at være en noget skæv tolkning af såvel Vietnambevægelse som studenteroprør. Hertil kommer, at betoningen af de nye mellemlags særlige værdier som ikke-materialistiske i modsætning til for eksempel arbejderbevægelsen i udgangspunktet udelukker sidstnævntes tilslutning til græsrodsarbejdet. Men som Hein Rasmussen viser, udgjorde fagbevægelsen en endog betydelig bidragyder til en lang række af de større bevægelser, herunder dele af Vietnambevægelsen, men også i anti-apartheidarbejdet spillede fagbevægelsen en ikke uvæsentlig rolle.[90] Det må derfor ses som en relevant pointe, at en ganske konkret tilgang til en forståelse af de implicerede aktører er nødvendig. Fagbevægelsens konkrete engagement i dele af, men ikke alt solidaritetsarbejdet viser for eksempel, at brydninger mellem det gamle og det nye venstre gestaltede sig forskelligt. Det handlede både om ideologi, praksis og politisk kultur, og er en skelnen, der ikke bør foretages så entydigt.

Progressiv samfundsforandring – intentioner og virkninger

Som et sidste diskussionspunkt spørger Hein Rasmussen, om bevægelserne blev dannet med det formål at forandre samfundet, og om de havde samfundsforandrende potentiale. I et virkningshistorisk perspektiv tillægger Hein Rasmussen bevægelserne betydning for den

[88] Rasmussen (1997), s. 271-72 og s. 276
[89] Rasmussen (1997), s. 260
[90] Rasmussen (1997), s. 263

samfundsmæssige bevidsthedsudvikling, for åbning af den politiske debat.[91] Men han mener ikke, at de bevægelser, han selv har arbejdet med – og som normalt regnes med til de nye sociale bevægelser – passer ind i det, han betegner som den Gundelach'ske opfattelse, nemlig at bevægelserne var skabt med henblik på at skabe ""væsentlige ændringer i samfundets måde at fungere på"". [92] Tværtimod mener han, at de snarere arbejdede for at *hindre* betydelige omvæltninger, særligt i forhold til atomvåben, international økonomisk integration osv. Igen holdes kvindebevægelsen frem som den undtagelse, der bekræfter reglen.

Kritikken af det normative udgangspunkt, at bevægelserne i sig selv rummede et progressivt samfundsforandrende perspektiv er, efter min mening, berettiget, og påpegningen af, at nogle bevægelser på mange måder havde et tilbageskuende projekt, udgør en relevant kritik af store dele af bevægelseslitteraturen.[93] En udvidelse af forskningsoptikken til også at rumme det, der ofte opfattes som mere konservative eller anti-moderne bevægelser, har de seneste år været diskuteret, ligesom langt mere åbne perspektiver på forholdet mellem "det progressive" og "tilbageskuende" har vundet terræn.[94]

Jeg mener dog ikke, det er et spørgsmål at rumme 'det hele' i den forstand, at et begreb som sociale bevægelser kan dække over alt. Snarere synes det frugtbart at klargøre, hvad det er man undersøger konkret i de enkelte tilfælde. Hertil kommer, at det hhv. progressive og tilbageskuende ikke bør anskues som et dikotomisk enten/eller, men som et både/og, der kan identificeres på mange niveauer i langt de fleste af bevægelserne.

---

[91] Rasmussen (1997), s. 283
[92] Rasmussen (1997), s. 285
[93] Dette skal bl.a. ses i lyset af, at forskningen i de nye sociale bevægelser internationalt tog fart samtidig med fremvæksten af bevægelserne selv, og en del af forfatterne bag den internationale litteratur var selv aktive deltagere i bevægelsesmiljøerne, hvorfor deres egen selvforståelse kunne danne ramme om deres tilgang til bevægelserne. Forskningsinternt er det dog også væsentligt, at den tidlige bevægelsesforskning i 1950'ernes USA, bl.a. med afsæt i de mellemkrigstidens fascistiske bevægelser, betragtede bevægelserne som samfundsmæssige anomalier og som forstyrrelser af den sunde og stabile samfundsorden, et blik, der nok kunne invitere til udfordring når man påtænker, at den sorte borgerrettighedsbevægelse stod som en af de første større bevægelser i USA. Se Eyerman og Jamison: *Sociala rörelser i en ny tid*, Studentlitteratur 2005
[94] Denne diskussion udgjorde således et væsentligt omdrejningspunkt ved Nordic Summer School ved Södertörn Högskola i Stockholm, aug. 2006: "Old and New Social and Political Movements". For et historieteoretisk perspektiv herpå, se Martin Wiklund: *I det modernas landskap: historisk orientering och kritiska berättelser om det moderna Sverige mellan 1960 och 1990*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2006

Trods min tilslutning til Hein Rasmussens kritik af samfundsforandringsperspektivet i bevægelses*teorien*, må det samtidig understreges, at man må skelne mellem aktørernes selvforståelse og intentioner på den en side og de virkningshistoriske perspektiver på den anden. Når Hein Rasmussen således fremhæver at DDVs samfundsforandrende potentiale "ikke førte til noget i praksis", er det en vurdering, der ikke tillægger aktørernes egen selvforståelse og engagementets drivkraft væsentlig betydning i forståelsen af Vietnambevægelsen. Selvom de ikke gennemførte revolutionen, var forskellige forestillinger herom en virksom drivkraft, der har givet mening til aktiviteterne i miljøerne. På dette punkt er Hein Rasmussens forståelsesramme og erkendelsesinteresse en anden, end den, der gør sig gældende i nærværende afhandling.

Hein Rasmussen gør på mange måder fundamentalt op med den del af forskningen, der forstår bevægelserne som sociale, men ikke eksplicit med bevægelsesbegrebet som sådan. Det synes imidlertid at ligge snublende nær som den konklusion, man må drage af Hein Rasmussens gentagne påpegninger af nødvendigheden af konkrete analyser af hvilke aktører, der udgjorde den organisatoriske kerne, og hvad dette betød for aktiviteter, organisering og mobilisering. Et væsentligt problem ved hele bevægelsesoptikken synes således at være det noget abstrakte kollektive subjekt, der opereres med. Bevægelsen tillægges i sig selv en vilje og ses som en samlet enhed, hvor der ikke i skelnes mellem forskellige typer af aktører og tilhørsforhold i en grad eller på en måde, der gør, at dette ofres væsentlig analytisk opmærksomhed. Det er klart, at denne problematik hænger sammen med på hvilket analytisk niveau, man som historiker stiller spørgsmål og håber at finde forklaringer. Kritikken skal således ikke forstås som en afvisning af, at der er eksisterer, og også eksisterede bevægelser i 1960'erne og 1970'erne – det ville (også) være en grov underkendelse af de mange aktørers egen selvforståelse. Idet jeg, bl.a. givet mit materiale, i stor udstrækning ser på grupperingernes organisatoriske og politiske centrum, kunne min tilgang også lægge op til at se grupperingerne alene som kollektive subjekter. En central pointe i mit arbejde er imidlertid netop, hvordan solidaritet med den 3. verden blev indholdsudfyldt forskelligt gennem grupperingernes forestillingsverdener og praksis. Blikket for differentierede betydninger vanskeliggøres, hvis det analytiske niveau forbliver på bevægelsen som sådan. Jeg har derfor tilstræbt at fokusere på forskelle både internt i grupperingerne og indbyrdes grupperingerne imellem, ligesom jeg søger at indfange de forskellige aktørlag i miljøerne. Det

er altså ikke ved at følge enkeltindivider som aktører, at jeg bryder med bevægelsesteorien, men ved at følge forskellige veje og identifikationsfaktorer indenfor grupperingerne og grupperingerne imellem. Bruddet ligger derfor mere i den analytiske tilgang, end i et fokus på fundamentalt andre aktører.

Betydningsdannende praksis

Fravalget af bevægelsestilgangen skal ikke forstås som en afvisning af eksistensen af kollektive identiteter inden for bestemte grupperinger, men interessen i nærværende afhandling er, som nævnt, i højere grad rettet mod specifikke identifikationsfaktorer frem for identitet og på såvel konsensus som konflikt og forskydninger i disse frem for bevægelsesforskningens vægt på de kollektivt samlende elementer. Den primære teoretisk-metodiske inspiration i nærværende afhandling er således hentet i den såkaldt nye kulturhistorie samt i sociologien, herunder dele af den nyere bevægelsesforskning, og jeg skal i det følgende gøre rede for, hvordan denne inspiration mere konkret har haft betydning for mit arbejde. Det er vigtigt her at påpege, at der netop er tale om inspirationer, der har dannet grundlag for bestemte måder at stille spørgsmål på og ikke om et egentligt teoretisk apparat endsige en bestemt teoretisk retning. Denne måde at arbejde på har bl.a. den konsekvens, at man som forsker bliver langt mindre forpligtet på teorien og de dybere videnskabsteoretiske implikationer heraf. Men det er en konsekvens, jeg har valgt at leve med til fordel for en mere historiografisk informeret tilgang. De teoretiske inspirationer lægger sig således opad de allerede etablerede historiografiske udgangspunkter.

Den nye kulturhistorie kan ses som en del af den ny strømning inden for human- og samfundsvidenskaberne, der opstod i begyndelsen af 1980'erne og ofte benævnes den sproglige eller kulturelle vending.[95] Jeg skal ikke her komme nærmere ind på de mange diskussioner af såvel epistemologisk som ontologisk karakter, dette bragte med sig, men blot fremhæve et par væsentlige elementer. Den nye kulturhistorie var et opgør med den form for kulturhistorie, der primært beskæftigede sig med den såkaldte finkultur og med de samfundsmæssigt "kulturbærende sociale lag", dvs. kulturelle eliter. Indenfor historiefaget har det betydet et nyt møde mellem kultur- og socialhistorien. Det var samtidig en

[95] Se Lynn Hunt (ed.): *The New Cultural History,* University of Califonia Press 1989, s. 1-22, og Lynn Hunt & Patricia Bonnel (eds.): *Beyond the Cultural Turn*, University of California Press 1999, s. ix

bestræbelse på at gøre op med mere overgribende samfundsteorier, der i udgangspunktet udpegede de elementer, der udgjorde samfundets sammenhængskraft, der således ikke i sig selv skulle underkastes en analyse. Og endelig var den nye kulturhistorie en teoretisk og metodisk åbning i forhold til at undersøge kultur med nye tilgange hentet fra det tekst- og sproganalytiske felt.[96] Der har dog ikke over en bred kam været tale om en total overgiven sig til diskursanalysen i sin mest radikale form, men snarere en konstant diskussion om, hvordan man kan forstå forholdet mellem det diskursive forstået som sproglige frembringelser og det praktiske forstået som konkret handling og situering.[97] En grundlæggende figur har i denne forbindelse været, at forskellige repræsentationer, sproglige, symbolske, rituelle ikke bare bør tolkes som udtryk for en reel bagved-eksisterende virkelighed, men også selv producerer forestillinger, mening og betydning, der har social virkning og konsekvens, at man ikke bare kan tale om konstruktioner, men om *sociale* konstruktioner.

En væsentlig eksponent herfor er den britiske sociolog Stuart Hall, der med sit begreb "signifying practices", udpeger sprog som en praksis, der producerer mening.[98] Her skal sprog forstås bredt som kulturelle udtryk, fx tøj, gestik, symboler, tale, skrift, og "signifying" indebærer, at det skiller sig ud fra noget andet, at det producerer en bestemt betydning eller mening – at det netop er signifikant. Men hvor Hall trods sin erklæring om, at sprog skal forstås bredt, alligevel synes at tillægge netop det talte og skrevne sprog størst betydning, og derfor også taler om den diskursive praksis, er bestræbelsen i denne afhandling at ofre mere opmærksomhed på praksis forstået som konkrete handlinger såvel som på kontekst.[99] Der er således flere muligheder, når man skal vælge, hvordan man skal oversætte Halls begreb "signifying practises". Hvis man skal følge Halls egen vægtning af den diskursive praksis og hans kulturbegreb, der synes at betone sammenhæng, kan det oversættes til "meningsskabende praksis". Her er det konstruktionen af netop fælles kulturelle koder der sigtes til. Stadig inspireret af Hall vil jeg imidlertid argumentere for anvendelsen af begrebet i en anden oversættelse, nemlig "betydningsdannende praksis". Hvor *mening* konnoterer sammenhæng og fælles kulturelle koder, forekommer *betydning* at være mere neutralt og

---

[96] Hunt & Bonnel (1999), s. 6-9
[97] Hunt & Bonnel (1999), s. 11-14
[98] Stuart Hall: *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, Sage Publications 1997
[99] Hall (1997), s. 15-63

således mere åbent for konflikt og forandring. Dette er et væsentligt perspektiv i forhold til denne afhandlings ambition om at se de forskellige solidaritetsgrupperinger som netop forskellige og i stadig forandring gennem perioden både indbyrdes og som indre dynamikker i de enkelte grupperinger.

Her tilbyder den franske sociolog Pierre Bourdieu's arbejder flere konstruktive greb, der således også har fungeret som inspiration i mit arbejde. Bourdieu's grundlæggende tanke er, at man kan forstå verden som struktureret i en række forskellige felter, der hver især har deres sammensætning og værdisætning af forskellige kapitalformer: økonomisk, social og kulturel kapital. Felterne skal ikke forstås som statiske. De indgår konstant i forskellige relationer med andre felter, og der sker hele tiden identifikationer og distinktioner i forhold til andre såvel som indbyrdes.[100] De forskellige solidaritetsgrupperinger kan, som det også er blevet præsenteret i indledningen, ses som bevægelige felter, der til sammen udgjorde et overordnet 'solidaritetsfelt'. I den forstand udgør feltbegrebet også en frugtbar udfordring af de analytiske perspektiver, der knytter sig til bevægelsesforskningen.

Som nævnt kan man se forskellige andre felter, f.eks. 'dansk udenrigspolitik', 'det nye venstre', 'ungdomsoprøret' eller 'U-landshjælpearbejdet' som noget, solidaritetsfeltet hele tiden forholdt sig til på forskellige måder, ligesom grupperingerne forholdt sig til hinanden indbyrdes i samarbejde og i konflikt. Det er Bourdieu's blik for det relationelle og dynamiske aspekt i konstitueringen af bestemte positioner, der fungerer som den mere overordnede inspiration her.[101] Dette blik kan bruges til at konkretisere de forskellige kontekster, solidaritet med den 3. verden skrev sig ind i, og dermed også til at spørge til de processer, der producerede positionen som solidarisk, hvad dette rummede, og hvad det adskilte sig fra.

Som konsekvens af Bourdieu's påpegning af felternes relationelle karakter og de forskellige kapitalformers virksomhed heri vægtes praksis i hans sociologiske tænkning. Det betones, at det er i det praktiske, i konkret handling, at social orden produceres – her udvirkes magt og

---

[100] Pierre Bourdieu & Loïc J.D. Wacquant: *Refleksiv sociologi – mål og midler*, Hans Reitzels Forlag 1996 [1992], s. 83-100. For en grundig og nuanceret indføring i Bourdieus komplekse begreber og anvendelsen heraf, se Donald Broady: *Sociologi och epistemology. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, Skeptronserien, 2. korr. uppl., HLS Förlag, Stockholm 1991, Kapitel III *Nyckelbegreppen*

[101] Pierre Bourdieu: *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handling,* Hans Reitzels Forlag 1997 [1994], s. 17-26

kulturel betydning.[102] Dette betyder, at jeg ikke udelukkende tolker solidaritetsgrupperingernes konkrete og symbolske udtryk som repræsentationer i den forstand, at de nødvendigvis henviser til mere overordnede kulturelle koder eller systemer, der deltes af aktørerne. Her er jeg inspireret af de praksisorienterede ritual-analyser, som historikerne Kim Esmark og Ulrik Langen har arbejdet med.[103] Også i bevægelsesteorien har ritualanalysen fundet sit indtog. Til at indfange politisk protest som noget, der ud- eller ligefrem opføres, bruger sociologen Ron Eyerman eksempelvis udtrykket "performing opposition".[104] Dette indikerer dramaturgi og iscenesættelse med fokus på det spektakulære og det ceremonielle – elementer, der er blevet en del af den nyere bevægelsesforskning, og som altså tillægger det ekspressive betydning som en del af bevægelsers politiske virke.[105] Disse ekspressive og performative praksisformer, der (også) kan iagttages hos solidaritetsgrupperingerne, skal således ikke tolkes som ydre staffage, men som praksisformer, der rummede en indholdsudfyldelse af et engagement. Både Esmark og Langen påpeger da også, at ritualiserede praksisformer ikke skal tolkes som indholdstomt pynt eller ydre manifestationer. At tolke tegn som indlejret i eller henvisende til fælles kulturelle referencer forudsætter i en eller anden udstrækning en antagelse om, at de der frembringer tegnene kender til de relevante kulturelle referencer. Om ikke andet, så som ubevidst kulturel bagage – en slags kollektiv bevidsthed indenfor specifikke kulturkredse. Det kunne for eksempel være religiøse figurer fra den kristne kulturarv. Det forekommer dog at være et perspektiv med begrænset analytisk udsigelseskraft, idet det kun vanskeligt kan forudsættes, at et sådant kendskab rent faktisk eksisterer, og i givet fald at referencen var intenderet og i den forstand meningsfuld.[106] I forhold til begrebet betydningsdannende

---

[102] For en konkret uddybning heraf, se Anders Mathiesen: *Sociologiske feltanalyser,* Research Paper No. 8/02, Roskilde University

[103] Ulrik Langen: *Ritual, symbol, tekst og praksis – nogle teoretiske og metodiske overvejelser*, i: Ulrik Langen (red.): *Ritualernes Magt. Ritualer i europæisk historie 500-2000,* Roskilde Universitetsforlag 2002; Kim Esmark: *De hellige døde og den sociale orden, Relikviekult, ritualisering og symbolsk magt*, Institut for historie og samfundsforhold, RUC 2002, og Kim Esmark: *Noter om Symbol og Praksis i den kulturhistoriske analyse*. Upubl. oplæg ved Ph.D.-seminar om kulturhistorie, RUC 2000

[104] Ron Eyerman: *Performing Opposition, or How Social Movements Move*, i: Jeffrey C. Alexander, Bernhard Giesen, Jason L. Mast (eds.), *Social Performance: Symbolic Action, Cultural Pragmatics, and Ritual*, Cambridge Cultural Social Studies, Cambridge University Press 2006. Artiklen blev præsenteret som paper ved Nordisk Sommerskole i Stockholm, aug. 2006.

[105] Se f.eks. Kevin Hetherington: *Expressions of Identity. Space, Performance, Politics*, Sage Publications 1998, som i øvrigt udgør en væsentlig inspiration i denne afhandling, se kap. 4. Se i øvrigt Alexander et al. (2006). Også feltets veteraner tillægger efterhånden det ekspressive og performative betydning, se f.eks. Donatella della Porta og Gianni Piazza: *Voices of the Valley, Voices of then Straits. How Protest Creates Communities*, Berghahn Books 2008

[106] Se Langen (2002), s. 44 og Esmark (2002), s. 57.

praksis er der, hvad angår denne afhandling, derfor i langt højere grad tale om, med Esmarks ord, at analysere praksis ikke bare som *udtryk* for noget, men som *udvirkning* af noget.[107] Konsekvenserne af dette analytiske valg er, at begivenheder og udsagn, som f.eks. filmforevisninger ved solidaritetsarrangementer og politiske paroler må tolkes meget konkret og bundet i deres specifikke sammenhæng og tid. Der vil på den måde være mindre vægt på større kulturelle systemer og idéhistoriske strømninger som den ramme, der tillægges vægt som forklaringsramme.

Politisk kultur og praksis

I forhold til solidaritet med den 3. verden, der i mange sammenhænge gestaltede sig indenfor politisk-ideologiske universer, er denne skelnen mellem udtryk og udvirkning af stor betydning for forståelsen af de konkrete udfoldelser, altså hvordan man skal tolke praksis. De ideologisk-politiske universer kan godt ses som kulturelle referencer, der deltes af aktørerne, selvom det er i langt mindre skala end for eksempel kristendommen som kulturelt referenceunivers. Men hvordan skal man håndtere dette i tolkningerne af den konkrete praksis? Kim Salomons bog om Vietnambevægelsen i Sverige, som allerede i nogen udstrækning er behandlet i kapitel 2, kan tjene som udgangspunkt for en diskussion af disse problemstillinger.[108]

Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen och 60-talets politiska ritualer var som nævnt den første fremstilling i Skandinavien, der med begreber som politiske ritualer og politisk kultur, søgte at komme nærmere en samfundskulturel forståelse af den del af 1960'ernes oprør, der oftest er blevet forstået som et (socio-)politisk fænomen. Salomon bruger begrebet politisk kultur til at beskrive det fænomen, han undersøger og mener, at FNL-bevægelsen var med til at skabe en fornyelse af den politiske kultur i Sverige i perioden. Han udpeger i den forbindelse en vigtig skelnen mellem instrumentel og ekspressiv praksis, idet han understreger, at det sidste må tillægges betydelig vægt – om end han ikke afskriver det første.[109] Hvor Salomon altså – i første omgang – forstår politik som et mere instrumentelt foretagende, der må undersøges som en sammenhæng mellem mål og midler, synes hans kulturbegreb i højere grad at knytte sig til det, han kalder ekspressiv praksis. Som Salomon også selv påpeger, kan

[107] Esmark (2000)
[108] Salomon (1996)
[109] Salomon (1996), s. 17

politisk kultur let blive et ganske vagt begreb, der ”täcker (...) mer än politik och mindre än kultur i en almen betydelse.”[110] Salomon har dog et bud på en definition af begrebet, som han ikke mener kan anvendes i mere traditionelle årsagsforklaringer, men derimod til at tydeliggøre sammenhæng og betydning af politiske processer:

> ”Politisk kultur kan ses både som hållninger till existerande eller utopiske politiska system och som politisk relevant beteende. Begreppet syftar inte bara på individers attityder til politik i almänhet utan är ocksa fråga om en mer abstrakt idéstruktur, som tager sig uttryck i et specifikt språk, beteende och användende av specielle symboler. Politisk kultur utgörs av föreställningar, konstruktioner, metaforer, ritualer, symboler, diskurser, idéfragment och värdinger som är kulturelt tilgängeliga när man tänker eller handler politisk.”[111]

Det er især den sidste del af citatet interessant, da det sigter på, hvordan man analytisk kan få adgang til en forståelse af indholdet af en given politik kultur. Da Salomons primære sigte med at bruge begrebet politisk kultur er at undersøge, hvordan FNL-bevægelsen i Sverige var med til at skabe en fornyelse af svensk politisk kultur, interesserer han sig derfor også for, hvordan man kan få greb om, hvori det dette nye måtte bestå. Her påpeger han, at det er en vanskelig opgave at identificere brud og kontinuitet indenfor politiske kulturer, da man ofte kan komme til at sammenblande det, han kalder bevægelseskulturen med tilfældig politisk taktik.[112] Som en løsning herpå, mener han, det er nødvendigt både at se på synlig praksis i form af udadvendte manifestationer og på de kulturelle koder, der er ”skjulte i hverdagslivets ritualer”, hvilket vil sige sprog, ritualer, forestillinger og livsstil.[113] Her synes imidlertid at være tale om en noget vanskelig sondring, der antyder, at de udadvendte manifestationer let lader sig afkode og tolke, hvor et miljøs indre liv er vanskeligere tilgængeligt. En lidt snusfornuftig indvending må her være, at dette kommer an på den konkrete kildesituation, ikke på en analytisk skelnen mellem to sfærer. Det forekommer på den måde uhensigtsmæssigt ikke at interessere sig for forestillinger, sprog og ritualer, også når det gælder let genkendelige udadvendte politiske manifestationer som f.eks. demonstrationer.

---

[110] Salomon (1996), s. 33
[111] Salomon (1996), s. 33
[112] Salomon (1996), s. 34
[113] Salomon (1996), s. 35 med henvisning til Alberto Melucci: *Nomader i nuet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle,* Daidalos 1991

Salomons praksisbegreb synes samtidig at tillægge 'det der gøres' betydning, altså at selve handlingen, hvad enten den er manifest eller diskursiv, producerer mening. Salomon har altså blik for praksis som producerende betydning i konkrete sammenhænge. Overordnet henter Salomon sit kulturbegreb fra den svenske etnolog Löfgren:

> "Kultur kan ses som et system af av attityder, värderinger och kundskap, ett "medium genom vilket människor bearbetar och organiserar sine erfarenheter, skapar sammenhäng och mening, koder och symboler"".[114]

Som det fremgår af begge ovenstående citater, er Salomon på trods af sit sensitive blik for praksis på linje med Stuart Hall's kulturbegreb, der også fremhæver systemer af menings- og sammenhængsskabende kulturelle koder og værdier. Hvis netop disse systemer af menings- og sammenhængsskabende værdier vægtes, bliver praksis altså noget, der kan tolkes med det formål at nå frem til dette bagvediggende system, der på sin side tillægges betydning som fundamentet for en politisk kultur. I den konkrete sammenhæng opererer Salomon således også med et ideologisk og mentalitetsmæssigt niveau, nemlig maoismen og "tidsånden", og dette får betydning for, hvordan praksis i sidste ende skal tolkes og vurderes. "Tidsånden" er behandlet tidligere, hvorfor jeg her kun skal berøre den ideologiske ramme, maoismen i den svenske Vietnambevægelse.

Salomons kritiske udgangspunkt er at "synliggöre ideologiska blockeringer och utopins suggestionskraft".[115] Det er et relevant kritisk udgangspunkt, men vægtningen af den ideologiske forblændelse i den stærkt maoistiske FNL-bevægelse kommer nogle steder til at overskygge nuancerne i de konkrete analyser. Dette har dels at gøre med, at han i de konkluderende afsnit i langt højere grad fokuserer på ideologi og organisatorisk kerne i bevægelsen, og dels at dette gøres med en mere diskursiv tilgang, end det er tilfældet i de nuancerede konkrete analyser af praksis.[116] Praksis bliver her tolket delvist instrumentelt i relation til de fælles kulturelle koder i det ideologiske univers og ikke som betydningsdannende i sin specifikke konkrete kontekst. På baggrund af de konkrete nedslag, der i øvrigt overbevisende viser kompleksiteten i engagementet, forekommer det for

---

[114] Salomon (1996), s. 24 med henvisning til Orvar Löfgren: *Vardagskultur och livsform*, i: Himmelstrand og Svensson: *Sverige – vardag och struktur. Sociologer beskriver det svenska samhället*, Nordstedts 1988, s. 57
[115] Salomon (1996), s. 11
[116] Salomon (1996), s. 240, 269, 279 og 304

eksempel lidt skævt, at en af hovedkonklusionerne bliver, at "Ideologi gjorde kunskap till fiende.".[117]

Dette peger dels på, at vægtningen af ideologi som det analytiske tyngdepunkt har sine begrænsninger, hvis formålet er en historisk forståelse af et fænomen som solidaritet med den 3. verden. Og dels kan det også tjene som argument for ikke at tolke praksis alene som tegn, der udtrykker eller reproducerer fælles kulturelle koder, f.eks. et ideologisk univers. Der er bl.a. risiko for at komme til at bevæge sig for dikotomisk og dermed indbyrdes selvbekræftende mellem praksis og ideologi.

Pointen er ikke, at praksis må tolkes som helt enkeltstående handlinger i et lukket rum, hvori der skabes unikke betydninger, men, at de mange forskellige typer af udfoldelse skal ses konkret forankret i de specifikke kontekster, de foregår indenfor, og at mange af aktørernes valg kan have ganske pragmatiske årsager – det som Salomon betegner som tilfældig politisk taktik. Vanskeligheden i at holde balancen mellem praksis og kontekst bliver dog påtrængende, når en væsentlig kontekst netop er af ideologisk karakter – hvilket i høj grad var tilfældet indenfor solidaritetsgrupperingerne i Danmark såvel som i Sverige, om end den svenske maoisme og den svenske Vietnambevægelses ideologiske styring må betragtes som betydelig stærkere, end man fandt det i Danmark.[118] Men også her spillede forskellige politiske og ideologiske analyser og fraktioner i miljøerne en stor rolle både for praksis og organisering og for, hvordan solidaritet overhovedet blev forstået. En elementær, men væsentlig pointe er imidlertid, at ideologi eller andre overgribende skemaer spillede meget vekslende roller for forskellige aktører, samt at en række andre forhold kan have haft betydelig større fylde i deres engagement end det ideologiske.

Samtidig er det også et spørgsmål om at være bevidst om hvilke niveauer, der tolkes på. Som allerede behandlet, mener jeg ikke, at solidaritet med den 3. verden som fænomen kan forstås indenfor bevægelsesteoriens rammer, hvor der ofte opereres med et kollektivt subjekt. Det betyder dog ikke, at jeg afviser kollektiv praksis, eller at mange begivenheder netop kan skabe kollektive erfaringer osv. Det er derfor min hensigt at være sensitiv overfor de tilfælde,

[117] Salomon (1996), s. 324
[118] Se i øvrigt Godbolt, Larsen og Rasmussen (2008)

hvor en gruppering faktisk havde tydelige fælles referencerammer og ideologiske tilhørsforhold, for selvfølgelig havde både ideologi og politiske programmer betydning som fælles retningsgivende referencepunkter. Det handler blot om, også at have blik for, at grupperingerne hver for sig må undersøges som forskellige politiske kulturer, der til stadighed skabtes og forandredes.

Selvom min forståelse af praksis i denne afhandling betoner, at betydninger skal findes i det, der gøres i udvirkningen, er det vigtigt at fastholde en skelnen mellem intention og virkning. Som nævnt skal praksis ikke tolkes som betydninger, der udvirkes i et lukket rum, men netop i bestemte konkrete sammenhænge. Salomons måde at tolke virkningerne af FNL-bevægelsens praksis rummer en klar skelnen mellem intention og virkning, men tillægger altså efter min mening ideologien for stor betydning som fælles kulturelt og politisk referenceunivers. Der ligger altså en udfordring i at operere med et praksisbegreb, der insisterer på, at betydning udvirkes i handlingen, og at betydning derfor kan tolkes i det, der gøres, samtidig med at fastholde en skelnen mellem intention og virkning. Elementært formuleret er det altså en insisteren på, at praksis udføres af nogen og altid med en eller flere intentioner, hvor sammensatte og modstridende disse end måtte være. Og praksis har også betydning for nogen eller noget, der meget vel kan ligge udenfor dem, der i første omgang udførte praksis – uden at det dog skal føre til et gennemført funktionalistisk praksisbegreb.[119] Ved at fastholde blikket for forskellige grupperinger – og aktør-lag, som jeg tidligere har omtalt – kan tolkningen af den betydning, der udvirkes i praksis, derfor samtidig tildeles vægt. Pointen er, at udvirkningen af betydning ikke foregår i et aktørløst univers.

Som det er fremgået, er jeg således stærkt inspireret af Salomons brug af begrebet politisk kultur. Ud over de allerede fremførte argumenter ligger der også i denne inspiration, at Salomon med begrebet synes at overskride den ufrugtbare skelnen mellem kultur og politik, der kan genfindes i litteraturen i øvrigt, både hvad angår de temaer, han belyser, og hans

[119] I sit arbejde med musikkens rolle i den sorte borgerrettighedsbevægelse i USA har Eyerman i samarbejde med Jamison således det, man kunne kalde et funktionalistisk praksisbegreb. De fremhæver, at musik og sang ud over de symbolske og følelsesmæssige påvirkninger som musik kan have, også kan studeres som praksis, der in- eller ekskluderer bestemte grupper, indbyder til dans eller til at publikum skal synge eller spille med – eller det modsatte. Eyerman og Jamison tager udgangspunkt i bevægelsesteorien og opererer derfor med et kollektivt subjekt, hvor de nævnte perspektiver har særlig relevans i forhold til dannelse af kollektiv identitet og samhørighed. Se Eyerman og Jamison (2005)

måde at studere disse på. Når jeg i afhandlingen bruger begrebet politisk kultur, er det således med reference til Salomon, om end med nogle modifikationer. Salomon gør brug af en bevægelsesoptik og har en grundlæggende erkendelsesinteresse, der går på at indfange forandringer i den svenske politiske kultur. Hvor Salomons kulturbegreb således betoner mening forstået som sammenhængskraft og kollektiv identitet, prøver jeg at betone betydning, der rummer større sensitivitet i forhold til konflikt og forskellighed, jvf. diskussionen af Hall. Og hvor Salomon synes at tillægge ideologi for stor betydning som overgribende kulturelt referenceunivers, prøver jeg at vægte praksis som situeret i konkrete sammenhænge. Betydningsdannende praksis er altså et centralt begreb i min forståelse af, hvordan man kan studere politisk kultur.

Det, at jeg kigger på praksis inden for et bestemt felt og ikke aktørernes livspraksis i al almindelighed, betyder, at jeg inden for dette felt yderligere udpeger bestemte praksisformer til at være mere betydningsfulde end andre i bestræbelsen på at komme en forståelse af aktørernes engagementet nærmere. Det er således i det signifikante, i det der udmærker sig – eller netop ikke gør det – man må lede efter betydningsdannelse. Det handler derfor både om, hvad aktørerne gjorde og ikke gjorde, hvad de identificerede sig med, og hvad de tog afstand fra. Sådanne differentieringer kan fremanalyseres ved dels – i den udstrækning dette er muligt med det givne materiale – at se på forskellige aktørlag. Men også fordi undersøgelsen rækker ud over en enkelt gruppering og inkluderer flere lande over en længere periode. Der er altså både tale om et indefra-perspektiv og om et relationelt og kontekstafhængigt perspektiv, der forhåbentlig kan kaste lys over, hvordan solidaritet med den 3. Verden som fænomen i det venstreorienterede oprør både blev indholdsudfyldt forskelligt og indgik i forskellige betydningssammenhænge.

Hermed har jeg også antydet, hvordan jeg mener at kunne tolke praksis på grundlag af det anvendte materiale. Den opmærksomhed på praksis, som Bourdieu fremhæver som central i vores forståelse af den sociale verden, sigter først og fremmest på den praksis vi (udstyret med et forfinet tolkningsapparat samt ikke mindst et stærkt refleksivt forhold til vores egen position i feltet) kan observere.[120] Men som historiker kan man ikke som sociologen, antropologen og etnologen lave observationer og feltstudier, men må forlade sig på de

[120] Bourdieu (1996) [1992], s. 197-241. Se også Mathiesen (2002), s. 32-46

efterladte kilder, ofte af skriftligt karakter. Dette vanskeliggør principielt sondringen mellem praksis og aktørernes positionerede beskrivelse af praksis.[121] Dette dilemma er blevet ofret særlig opmærksomhed i ritualforskningen, hvor de efterfølgende beskrivelser af 'det, der blev gjort' ofte var snævert knyttet til ritualet og dets betydning selv, f.eks. i form af magtpositioner. Dette stiller sig – principielt – på samme måde i mit arbejde. En Vietnamaktivists beskrivelse af en demonstration er og bliver en positioneret beskrivelse og ikke en observation, jeg bare kan anvende som sådan. Når jeg alligevel mener, at problemet kan løses ret pragmatisk, har det at gøre med flere forhold. For det første er kilderne til praksis ganske mange og ganske forskelligartede, f.eks. i form af kort over demonstrationsruter, billeder, festprogrammer, mødedagsordener og referater samt ikke mindst diskussioner af, hvad der skete, og hvad det betød. Da jeg samtidig kun i meget begrænset omfang er afhængig af præcise rekonstruktioner i tolkningsarbejdet, giver kilderne mig altså god mulighed for at sige en del om 'hvad der blev gjort'. For det andet ligger der i min anvendelse af begrebet om betydningsdannende praksis også en bestræbelse på ikke bare at kortlægge givne praksisformer, men i lige så høj grad at se allerede åbenbarede forhold som praksis, der skabte betydning. Vi ved godt, at de holdt møder i solidaritetskomiteerne, men hvordan gjorde de egentlig det, og hvad betød denne måde at udfolde et engagement på? Vi ved godt, at aktørerne skrev i bladene, men hvad betød dette at skrive for den måde, man forstod solidaritet på? Som det fremgår, er de typer af praksis jeg interesserer mig for altså ikke nødvendigvis karakteriseret ved at være stærkt iscenesatte og udadvendte (ritual-lignende) ekspressivt/performative begivenheder, men et bredt spektrum af de mange måder, hvorpå solidaritet blev gjort – og herunder altså også de måder, hvorpå den blev tænkt (og skrevet). Det er derfor ikke selve adgangen til praksis, der synes at udgøre en udfordring, men i højere grad tolkningen af den. Det sidste handler om at holde fast i den specifikke situerede kontekstualisering af begivenhederne samt ikke mindst om, hvilke spørgsmål man stiller til 'det, der blev gjort'. Jeg skal på denne baggrund nu vende blikket mod de temaer og analytiske perspektiver, der vil blive forfulgt.

[121] For en langt mere udfoldet diskussion heraf henvises til Esmark (2002), s. 49-65

KAPITEL 4: TEMAER OG ANALYTISKE PERSPEKTIVER

Jeg skal i det følgende diskutere de fire temaer, der vil blive forfulgt som analytiske perspektiver og konkrete spøgsmål i analysekapitlerne. De relaterer sig alle til, hvordan solidaritetsgrupperingerne udfoldede deres engagement mellem et ude og et hjemme, mellem den 3. verden og dens betydning på den ene side og aktørernes samfundsforandrende praksis i deres eget samfund på den anden. Som det vil blive præsenteret i de enkelte analysekapitler, vil disse temaer ikke blive fulgt i samme rækkefølge i alle afsnit, og den indbyrdes vægtning mellem dem vil variere. På den måde udgør temaerne altså ikke en fastlagt analysestruktur, men er netop temaer, der rummer forskellige analytiske perspektiver og konkrete spørgsmål til forfølgelse. Ligesom i det foregående afsnit vil jeg her præsentere og diskutere den litteratur, der har dannet afsæt for de valgte temaer og analytiske perspektiver. Temaerne er som følger:

- Ideologiske og politiske universer
- Revolutionære subjekter, ude og hjemme
- Den 3. verden som symbolsk og konkret utopi
- Solidaritetens radikalitet

Disse fire temaer relaterer sig til de fire underspørgsmål, der blev præsenteret i forlængelse af problemformuleringen, og udfoldelsen af dem i det følgende skal derfor forstås som en uddybelse af, hvad der ligger i disse spørgsmål, og hvordan de vil blive forfulgt. Kapitlet afsluttes med en præsentation af det anvendte kildemateriale og de overordnede kildekritiske refleksioner, der knytter sig hertil.

Ideologiske og politiske universer

Alle solidaritetsgrupperingerne placerede sig på en eller anden måde i et politisk univers, selvom nogle bestemt var mere ideologisk markerede end andre. Fordi jeg særligt interesserer mig for, hvordan solidaritet med den 3. Verden var en del at det venstreorienterede oprør, er det altså væsentligt at forfølge, hvori disse politiske og ideologiske universer bestod og hvilken betydning de havde for det engagement der blev udfoldet i de enkelte grupperinger. På et ganske konkret plan vil jeg således søge at belyse, dels om og i hvilken udstrækning

særlige politiske partier eller organisationer gjorde sig gældende, hvordan solidaritetsgrupperingerne var organiseret, hvem de dannede alliancer med, og hvem de distancerede sig fra eller direkte udpegede som politiske fjender. Partierne og deres ungdomsorganisationer spillede en vis rolle fra starten, men det er interessant, at solidaritet med den 3. Verden først efterhånden blev en vigtig politisk markør for partierne på venstrefløjen. Et relateret aspekt som med forskellig vægt vil blive taget op i de enkelte analysekapitler, er, som allerede berørt, brydningerne mellem et gammelt og et nyt venstre. Her vil både spørgsmål om ideologi og om politiske praksisformer blive inddraget.

Når jeg spørger til ideologi, handler det således ikke alene om, hvilken ideologi eller ideologiske retning, de forskellige grupperinger bekendte sig til, men også i høj grad om, hvordan og hvor meget dette aspekt fyldte i deres engagement – hvordan det var virksomt i den politiske kultur. Der var stor forskel på, hvor stor vægt den ideologiske og politiske skoling havde, og hvor vigtig 'den rette analyse' var i de forskellige grupperinger, og det havde betydning for, hvordan de overhovedet forstod og praktiserede solidaritet.

Et vigtigt aspekt er også, hvordan de politiske og ideologiske universer kan forstås i relation til ude-hjemme-perspektivet. Et helt fundamentalt spor til forfølgelse her er, hvordan solidaritet med den 3. Verden blev formuleret som anti-imperialisme. På det ideologiske plan var det netop i anti-imperialismen, at aktørerne placerede sig i et spændingsfelt mellem ude og hjemme, fordi sammenhængen mellem den rige kapitalistiske og udbyttende verden, som aktørerne havde hjemme i, hermed blev forbundet med den fattige, undertrykte og udbyttede verden, som de stillede sig solidariske med. I litteraturen på feltet anvendes begrebet anti-imperialisme oftest alene om den radikale kritik, der blev rettet mod USA særligt i forhold til Vietnamkrigen, og som dét element, der stillede mere radikale grupper i et modsætningsforhold til de mere moderate grupper.[122] Anti-imperialisme vil derfor ofte være knyttet til netop en kapitalismekritik. Som behandlet i historiografien kunne anti-imperialistisk kritik og protest dog både rette sig mod USA og Sovjet, og det er væsentligt at spørge til, hvad det egentlig betød i forskellige konkrete sammenhænge.

[122] Dette gælder f.eks. Salomon (1996) og Nordentoft og Rasmussen (1991)

Det er selvfølgelig de diskursive frembringelser af begreberne, jeg kan se, men det er netop brugen af dem, de konkrete sammenhænge de indgik i, og hvem der brugte hvilke termer og hvordan, der skal ofres opmærksomhed.

Det er samtidig vigtigt at være opmærksom på, hvilke termer der blev brugt inden anti-imperialisme vandt terræn i solidaritetsmiljøerne. Det drejer sig om begreber som kolonialisme, neo-kolonialisme, udbytning osv. Spørgsmålene er derfor, hvordan aktørerne forstod (hvilket også vil sige analyserede) og agerede i forhold til disse betegnelser, hvordan de på forskellig vis blev tillagt betydning og brugt. Det er samtidig mindst lige så interessant at være opmærksom på, i hvilke sammenhænge, man *ikke* brugte disse termer. Anti-apartheid-arbejdet var knyttet til stærk afstandtagen fra de racistiske elementer af det sydafrikanske regime. Dette kunne være en del af et anti-imperialistisk paradigme, men var det ikke nødvendigvis for alle. Spørgsmålet om, hvad det egentlig var, man ville forandre – forbrugersamfundets overflod, udenrigspolitikken eller det kapitalistiske system som sådan – indgår derfor også som et relevant aspekt i belysningen af de politiske og ideologiske universer.

I den sammenhæng er det også væsentligt at have blik for, hvem der blev udpeget som de egentlige fjender eller modstandere, både konkret (f.eks. politiet) og mere abstrakt (f.eks. imperialismen). I nogle miljøer rettede aktiviteterne sig direkte mod den førte danske udenrigspolitik, mens man i andre slet ikke forholdt sig til det etablerede system, men tænkte sit engagement i helt andre retninger. Her kunne fjenden fremstå mere abstrakt. Den umiddelbare modstander kunne også udgøres af andre solidaritetsgrupper, der havde andre analyser og strategier, hvorfor skytset rettedes mod dem og ikke i så høj grad mod mere ydre fjender. Ved at se på, hvem der fik tildelt positionen som fjende og modstander, kan billedet af de forskellige miljøer og deres indbyrdes relationer tegnes tydeligere.[123]

Men brugen af disse termer kunne for eksempel også være betydningsproducerende uden umiddelbar forankring i egentlige politiske eller ideologiske analyser. Salomon viser, hvordan begreberne imperialisme og anti-imperialisme blev brugt til mere abstrakt udpegning af fjenden som skelnen mellem godt og ondt på et moralsk og symbolsk plan. Breder man dette

[123] Se i øvrigt upubliceret paper af Knut Kjeldstadli, fremlagt ved Nordisk Sommerskole i Stockholm, aug. 2006

perspektiv lidt ud, peger det på vigtigheden af at være sensitiv overfor, at politiske og ideologiske termer – og sprogbrug i det hele taget – ikke alene henviste til gennemtænkte analyser, men også var virksomme som ideologiske markører, der udpegede både distinktioner og identifikationer.

Det overordnede perspektiv er altså, hvilke ideologiske og politiske forståelsesrammer der udgjorde aktørernes egen forståelse af sammenhængen mellem ude og hjemme. I de forskellige grupperingers begrundelser for deres solidaritetsarbejde vil jeg derfor både spørge til engagementets placering i en indenrigspolitisk national venstrefløjskontekst og en international kontekst præget af den kolde krig og brydningerne indenfor verdenskommunismen med alle de komplekse omstændigheder dette rummede i forhold til den 3. verden. Imperialisme og anti-imperialisme er helt centrale begreber her. Disse brydninger og de begreber, der knyttede sig hertil, skal ikke forstås som idéhistoriske strømninger, der udgør forståelsesrammen om de konkrete analyser af solidaritetsgrupperingerne. De skal derimod forstås som løbende afsøgninger af, hvad de betød i de forskellige miljøer, og hvor stor fylde netop det ideologiske egentlig havde.

Revolutionære subjekter, ude og hjemme

Det andet element, der er med til at udgøre rammerne om de mere konkrete analytiske sigtepunkter, er spørgsmålet om, hvem der udgjorde aktørerne i de forskellige miljøer. Det er helt centralt, at de danske aktørers engagement rettede sig mod andre aktører, dem i den 3. verden, og det er derfor relevant at undersøge, hvad dette dobbelte aktørperspektiv betød. Det er et spørgsmål, der både har at gøre med, hvem der konkret var og blev involveret i solidaritetsgrupperingerne og miljøerne omkring dem, hvem grupperingerne evt. ønskede at mobilisere, hvem der blev gjort til genstand for solidariteten, hvem der blev set som henholdsvis kampfæller og fjender, og hvem der kunne udpeges som revolutionært subjekt. Jeg har her skilt disse elementer delvist ad, men de bør, som det vil fremgå, forstås som indbyrdes sammenhængende. Som overskriften på dette tema også antyder, er vægten i kraft af afhandlingens fokus på samfundsforandring og revolution, lagt på det sidste, de revolutionære subjekter.

Overordnet er jeg i forbindelse med dette komplekse aktørperspektiv inspireret af Edward Said. Han fremlagde i sin berømte bog *Orientalisme*[124] den grundlæggende figur, at forestillingerne om 'den anden' dels konstruerer denne anden som sådan, samt at der i spejlingen hermed sker en konstruktion af en selv. Said fremdrager især den eksotisering, der sker i andetliggørelsen og har også understreget den fordobling af mekanismen, der sker, når folk i den 3. verden selv overtager 'den hvide mands' andetliggørende blik på sig selv – positionen som 'den anden' overtages som 'selvvalgt' identitet (der ifølge Said er undertrykkende). Et lignende perspektiv findes hos Erik Tängerstad i den interessante artikel *"The Third World" as an Element in the Collective Construction of a Post-Colonial European Identity.*[125] Inspireret af begrebshistorien afsøger Tängerstad, dels hvordan begrebet den 3. verden har udviklet og bevæget sig gennem forskellige europæiske lande, og dels hvordan dette har produceret forskellige typer af identitetspositioner. Mere overordnet var der for eksempel forskel på, om den 3. verden opfattedes som værende underordnet den kolde krigs logik, eller om begrebet blev brugt som et modbegreb, der understregede andre konfliktfalder end øst-vest-spændingen rummede. På aktørniveau kunne der derfor være tale om forskellige 'vi'er' og forskellige 'andre'. Som Vietnamaktivist ville man måske på et overordnet plan sondre mellem dem (vietnameserne) og os (danskere). Men netop i identifikationen med den vietnamesiske befrielseskrig kunne der samtidig opstå et 'vi', der samlede vietnameserne og de danske aktivister i et nyt fælles 'vi' og USA og den danske regering i et 'de andre'. Pointen her er derfor også, at der ikke bare er tale om skabelsen af en identitetsposition i form af udpegningen af 'den anden', men i høj grad også om identifikation *med* 'den anden' i hvert fald i den udstrækning solidaritet også indebar identifikation, hvilket ikke altid var tilfældet.

Derfor må relationen mellem aktørerne ude og aktørerne hjemme hele tiden forfølges som spørgsmål om, hvem og med hvilke begrundelser, de blev set som henholdsvis centrale eller det modsatte. Det er her væsentligt, at udpegningen af det revolutionære subjekt *ude* på mange måder var virksomt i konstruktionen af det revolutionære subjekt *hjemme*, herunder dem, der befolkede solidaritetsmiljøerne.

---

[124] Edward W. Said: *Orientalisme. Vestlige forestillinger om Orienten*, Roskilde Universitetsforlag 2002 [1978]
[125] Tängerstad (2000)

Valget af land og befrielsesbevægelse som solidaritetsobjekt kunne netop hænge sammen med, hvem der befolkede disse. Udpegningen af et revolutionært subjekt var knyttet både til de hjemlige miljøers ideologiske ståsted og til den kulturelle og politiske attraktionskraft aktørerne i den 3. verden blev tillagt. Der var forskel på at fremdrage bønder eller arbejdere, kvindelige guerilla-krigere i Vietnam, filmfolk i Cuba eller intellektuelle i befrielseskrigen i Algeriet som centrale, og det må således også her lægges an som et spørgsmål om, hvilke typer af andetheds-konstruktioner og eventuelle identifikationer der hermed var virksomme, og hvad dette betød. Det må altså formuleres som et spørgsmål om, hvordan dette udfoldede sig. Hvor det politiske og ideologiske tilhørsforhold i nogle sammenhænge kunne stå klart som begrundelsen for udpegningen af kampfællerne i den 3. verden, kunne der i andre sammenhænge være tale om konstruktion af et revolutionært subjekt i den 3. verden, der besad særlige autentiske træk og dermed et særligt samfundsforandrende potentiale, hvilket kunne overskygge de ideologiske aspekter. Selve relationen mellem, hvem der blev udpeget som revolutionært subjekt ude og hjemme, bliver på den måde et centralt spørgsmål til forfølgelse, da det kan kaste lys over, hvordan de danske aktører så sig selv som samfundsforandrende, og hvordan 'de andre' indgik heri.

Disse komplekse processer foregik konkret i grupperingerne, hvor forskellige mennesker praktiserede solidaritet på forskellig vis. Som berørt tidligere, er forholdet til det hjemlige politiske landskab væsentligt at inddrage her, herunder hvad dette betød for, hvem de centrale aktører gerne så mobiliseret, hvad enten det gjaldt arbejderklassen, den kulturelle elite, centrale parti-folk eller andre. Det er ikke hensigten at tegne uddybende sociologiske profiler af de forskellige grupperingers aktører, men det er relevant at afsøge, hvad ude-hjemme-perspektivet mere konkret betød i forhold til, hvem der kunne inkluderes i de forskellige miljøer. Ud over det politisk-ideologiske, må man her udvide optikken og se på, hvordan valoriseringer af bestemte praksisformer kunne sætte sig igennem i miljøerne. Det kunne f.eks. dreje sig om rejser, stor faktuel viden om internationale forhold, ideologisk indsigt, udadvendt aktivisme, skribentvirksomhed eller andre særlige måder at agere på. Der foregik altså en konstruktion af 'solidaritetsudøveren' i de forskellige grupperinger.[126] Mange

[126] Sociologerne Eyerman og Jamison opererer med figurer de kalder den bevægelsesintellektuelle og bevægelseskunstneren. Med disse begreber søger de analytisk at operationalisere det fænomen, at nogle, via deres engagement tildeles betydningsfulde positioner i en given bevægelse, da deres evner, deres udfoldelse af engagement osv. valoriseres af og i den sammenhæng som bevægelsen udgør. Ron Eyerman og Andrew

grupperinger var befolket hovedsageligt af mænd, og selvom jeg ikke har arbejdet systematisk med et kønsanalytisk perspektiv, vil dette dog blive tildelt nogen opmærksomhed undervejs. Pointen er, at man ved at afsøge dette dels kan komme nærmere en forståelse af miljøernes aktørmæssige dynamik, der rækker ud over et mere snævert politisk organisationsperspektiv, og dels kan afsøge de kulturelle koders virksomhed på et meget konkret plan.

Den 3. verden som symbolsk og konkret utopi

Det tredje tema tager udgangspunkt i den banale pointe, at et solidaritetsengagement konkret udfoldede sig på gader og stræder, til fester eller møder rundt omkring i danske byer, men at det handlede om konflikter, befrielseskrige og befolkningsgrupper i lande, der i mere end en forstand lå langt væk. Det vil derfor blive afsøgt, om, hvordan og i hvilken udstrækning de konkrete lande (og de folk der boede her) i den 3. verden indgik som virksomme konkrete og symbolske utopier i solidaritetsgrupperingers samfundsforandrende engagement.

Den britiske geograf Kevin Hetherington har i sin bog *Expressions of Identity. Space, Performance, Politics* nogle interessante bud på, hvordan man kan forstå protestaktivitet, udfoldelse af alternative livs- og samfundsformer og den identitetsdannelse, der knytter sig hertil i et rumligt perspektiv.[127] Selvom jeg ikke arbejder med en egentlig rumlig dimension, er de analytiske perspektiver alligevel af interesse her. Mere overordnet ligger der i Hetheringtons arbejde en bestræbelse på at komme nærmere en forståelse af de processer, der producerer identitet. Han kritiserer teoridannelser om nye sociale bevægelser for at have et alt for instrumentelt blik på identitetsspørgsmål og foreslår selv at fokusere på de performative elementer, hvor identitet udvirkes. En væsentlig pointe er, at han ikke opfatter det performative som kvalitativt adskilt fra et evt. politisk eller moralsk indhold. I kraft af det performative fokus kommer det rumlige aspekt således ind som et centralt element i at forstå engagementet som alternativt eller samfundsforandrende.

Det handler dels om de konkrete steder, bestemte aktiviteter foregår, om hvordan de placerer sig i forhold til andre, måske allerede definerede rum og også mere symbolsk, om

---

Jamison (2005)
[127] Hetherington (1998)

hvilke steder der udpeges som centrale i engagementet. Det handler således både om konkrete rum, om steder, og om hvordan disse steder konstrueres og tildeles betydning.

Et centralt spørgsmål er, hvordan forholdet mellem center og periferi får betydning, når forskellige sociale, kulturelle eller politiske grupperinger konstruerer bestemte steder som "sociale centraliteter".[128] Hetherington peger her på, at udpegningen af det marginale eller marginaliserede ofte knyttes til noget autentisk. Det, der er marginalt, på kanten, i yderkanten og langt væk fra de store metropoler, tildeles altså særlige potentialer for alternative måder at leve på. De antages at rumme samfundsmæssige utopier. Fordi han har et topologiske blik på identitetsdannelse, udvikler han begrebet "utopica", altså et utopia, der placerer sig i et landskab, symbolsk, men også konkret. Hetherington er derfor optaget af såkaldte "utopics" – utopiske emner, forestillinger, ideologier og praktiseringer heraf i måden at leve på, som stederne indholdsudfyldes af – altså utopier knyttet til bestemte steder.[129] Indenfor grupperinger, der er særligt optagede af bestemte steder, foregår der på den måde en proces, hvor disse utopics kommer til at udgøre alternative centraliteter.

Dette er interessant for forståelsen af, hvordan solidaritetsgrupperingerne egentlig forstod den 3. verden, og hvad det var for typer af samfundsforandring, de knyttede hertil. De danske aktører holdt selv for hovedpartens vedkommende til i hjertet af København. Den autenticitet, Hetherington mener kan knytte sig til de marginale steder, er trods inddragelsen af urbane marginale rum, imidlertid primært knyttet til noget nærmest før-moderne, en kritik af det moderne instrumentaliserede samfund, en søgen efter tabt autentisk indsigt i verden, der peger i retning af natur- og bondesamfund.[130]

Hvis man ser på forståelserne af den 3. verden fra de danske grupperingers side, var de i nogen udstrækning præget af autenticitetsforestillinger om noget oprindeligt og før-imperialistisk, men dette var på ingen måde entydigt. Et betydningsfuldt element i solidaritetsarbejdet gik netop på kravet om modernisering, forbedret levestandard og social revolution for befolkningerne i den 3. verden. Hetheringtons blik for, at bestemte steder

[128] Hetherington (1998), s. 134
[129] Hetherington (1998), s. 132-36
[130] Hetherington (1998), s. 123-128

konkret og symbolsk konstrueres som alternativt centrale, kan derfor bruges til at stille spørgsmål om de danske aktørers forestillinger og betydningsdannelser om den 3. verden. Som udpegede revolutionære arnesteder er det oplagt at tolke de relevante lande i den 3. verden som netop alternativt centrale, men hvordan disse steder blev indholdsudfyldt, hvilke utopier eller revolutionært indhold, der knyttedes til dem og hvordan, vil være spørgsmål til forfølgelse.

Forståelserne af den 3. verden kan fremanalyseres med udgangspunkt i aktørernes analyser af de mange brændpunkter, men den 3. verden som alternativ centralitet blev også konstrueret gennem en rumligt situeret praksis, rejserne. Disse vil derfor i denne afhandling blive ofret særlig opmærksomhed. Sociologen Paul Hollander har med sit begreb "politiske pilgrimme" i bogen af samme navn dannet skole med sit kritiske perspektiv på de rejser, som vestlige intellektuelle foretog til Sovjet, Kina og Cuba gennem det meste af det 20. århundrede.[131] Et centralt begreb er de såkaldte gæstfrihedsteknikker, der i første omgang betegner den måde, hvorpå de besøgende blev forført med luksus og iscenesættelser, der fik dem til at føle sig som vigtige gæster i deres eget drømmeland. Men begrebet rummer også det element, at teknikkerne kun kunne anvendes, hvis de besøgende selv var villige til at tage imod og lade sig forføre. Hollander vægter derfor det, han karakteriserer som svigtet i de intellektuelles ansvar, at disse mennesker med deres kritiske indsigt i øvrigt, i stedet for fascination og beundring, burde have afsværget de totalitære stater de besøgte. Hollander karakteriserer fænomenet som en afvisning af de vestlige samfund. Samme figur er anvendt på dansk materiale af Erik Kærgaards *Det kulturrevolutionære drømmeland: en analyse af danske rejseberetninger fra kulturrevolutionens Kina 1966-1976*[132]*,* og figuren spiller også en rolle i Peter Frederiksens bog *Kindkys af Pol Pot. Kampuchea og den danske forbindelse*[133], hvor han bl.a. behandler to tidligere KAP-medlemmers rejse til Cambodia i midten af 1970'erne.

Påpegningen af de rejsendes ansvar for at forholde sig kritisk til de lande, de gæstede, er relevant, hvilket naturligvis også gjaldt for den anden ende af det politiske spektrum, f.eks. i

---

131 Hollander (1983)
132 Erik Kærgaard: *Det kulturrevolutionære drømmeland: en analyse af danske rejseberetninger fra kulturrevolutionens Kina 1966-1976,* i: *Arbejderhistorie*, nr 3, 2000. Artiklen bygger på Kærgaards specialeaghandling *Det indre Utopia. En socialpsykologisk diskursanalyse af danske rejseberetninger fra kulturrevolutionens Kina 1966-1976*, RUC, OB 1998/99: 767
133 Peter Frederiksen: *Kindkys af Pol Pot. Kampuchea og den danske forbindelse*, Lindhardt og Ringhof 2004

forbindelse med rejser til Sydafrika. Til gengæld stiller jeg mig mere kritisk til Hollanders tolkning, at der var tale om en afvisning af det vestlige samfund. Her mener jeg i stedet, man må forstå rejserne som praksisformer, der indgik i et engagement, der på forskellig vis netop forholdt sig til sit eget samfund. I den forstand er jeg mere inspireret af den tilgang, man kan finde i mikro- og kulturhistorisk forskning, hvor det at rejse er blevet tolket som netop kulturelle og identitetsmæssige processer i mødet med 'den anden' og 'det andet'. Denne tilgang betoner på forskellig vis et rejsende 'jeg' og dermed også individuel identitetsdannelse.[134] Dette står i modsætning til Hollander, som vægter den politiske og ideologiske forblændelse i et samfundsmæssigt perspektiv, men begge tilgange vægter det virkningshistoriske element, altså at rejserne havde konsekvenser, hvor utilsigtede disse end var. Her står Hetherington for en anden tilgang, der ser rejsen som en praksis, igennem hvilken man tilskriver bestemte steder betydning. Han knytter også rejsen til begrebet utopica, hvorved den tilskrives et politisk indhold. Disse forskellige tilgange til, hvordan man kan forstå det at rejse, rummer også antydninger af forskellige formål med disse rejser. Hollander betoner den politisk bekræftende rejse, Hetherington den eksperimentelle, og Vyffs undersøgelser rummer rejser af såvel politisk bekræftende som af journalistisk undersøgende karakter, ligesom den nysgerrige turistrejse også behandles.[135]

De rejser, der blev udfoldet inden for de forskellige solidaritetsgrupperinger, rummede ligeledes flere, ofte sammensatte formål, ligesom der var flere typer af rejser. Nogle rejste individuelt, andre som deltagere i delegationer og andre igen som skrivende journalister. Trods de forskellige rejsemål, -typer og -formål er det fælles for dem alle, at den sammenhæng de skal forstås i, var det solidaritetsengagement, der i første omgang havde bragt dem ud på rejsen. De konkrete spørgsmål, der knytter sig til disse rejser, er derfor, hvortil rejserne gik, hvor meget og hvordan man rejste og særligt hvilken betydning, rejserne havde i de forskellige miljøer. Inspireret af Hetherington vil det samtidig blive diskuteret, hvordan konstruktionen af disse alternativt centrale steder overhovedet foregik i forbindelse

---

[134] Se f.eks. Iben Vyff: *Øst, Vest – hvilken fremtid er bedst? Danskere på rejse i USA og Sovjetunionen i 1950'erne*, ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC 2007. Her tolkes beskrivelserne af de to samfund som identitetsmæssige forhandlinger mellem to moderniteter. Se også Liv Egholm: *Rejseberetninger som kulturelle tegn*, Odense Universitet 2004, der i sin empiriske del undersøger, hvordan forestillingen om at være et verdsligt civiliseret menneske kunne etableres gennem mødet med det fremmede i begyndelsen af den italienske renæssance.

[135] Iben Vyff (2007), s. 19-23

med rejserne. Hvordan bidrog rejserne til at indholdsudfylde stederne som utopica'er, og hvordan indgik de i solidaritetsgrupperingernes engagementet, symbolsk og konkret?

Solidaritetens radikalitet

Det sidste tema, der danner ramme om de analytiske perspektiver og konkrete spørgsmål, omhandler spørgsmålet om radikalitet. I et bredere venstrefløjsperspektiv er det et tema, der, som også berørt i det historiografiske afsnit, for eftertiden har stået centralt særligt i forhold sikkerhedspolitiske og loyalitetsmæssige perspektiver i den kolde krigs kontekst. Dele af eftertidens litteratur og offentlige debat har samtidig været præget af en radikalitetsforståelse, hvor der er blevet sat lighedstegn mellem bestemte grupperingers ideologiske standpunkter og disses gruppers formodede villighed til at bruge vold i en revolutionær kamp, også selvom dette aldrig var tilfældet. På den måde har der været tale om det, man kunne kalde potentiel virkningshistorie.

En sådan radikalitetsforståelse er altså ret entydigt optaget af politisk vold, og spørgsmålet kan derfor nemt stille sig som et enten/eller, eller i hvert fald som et spørgsmål om graden af radikalitet, hvor den skala, der implicit regnes med, er givet. Selvom jeg, som jeg skal vende tilbage til, er særligt optaget af spørgsmål om vold og væbnet kamps betydning i miljøerne, mener jeg imidlertid også, at radikalitet skal forstås som flere ting. Da jeg interesserer mig for solidaritet med den 3. Verden som en del af det venstreorienterede oprør, bliver det relevant også at se på, hvordan solidaritetsarbejdet udfoldede sig som aktivistisk oprørspraksis. Hvor meget fyldte solidaritetsarbejdet i aktivisterne liv, hvor meget greb det ind i deres hverdag, hvor omsiggribende var det? Disse spørgsmål rummer flere sider, f.eks. om et engagement kunne udfylde nærmest alle livsaspekter, inddrage aktivisternes børn eller udgøre deres primære sociale netværk, men også, om den politiske kultur fungerede stærkt ekskluderende på de, der ikke var fuldstændig loyale overfor sagen. Sådanne radikalitetsaspekter er vigtige at inddrage i belysningen af solidaritetsgrupperingerne som oprørsmiljøer, fordi det kan sige noget om, hvad de egentlig ønskede at forandre og hvordan. Selvom mit kildemateriale kun i en vis udstrækning kan indfange dette, er min hensigt at forholde mig sensitivt til disse sider af solidaritetens radikalitet i de konkrete analyser.

Spørgsmålet om radikalitet vil således blive diskuteret som et spørgsmål om, hvordan og på hvilke områder et givent engagement kan forstås som radikalt, for så på den baggrund at diskutere graden heraf. Særlig opmærksomhed vil dog blive viet til spørgsmålet om vold og væbnet kamp, hvilket vil blive uddybet i det følgende. De forskellige solidaritetsgrupperinger havde det til fælles, at de havde i sig et indbygget radikalitetselement, fordi periodens konflikter i den 3. verden netop var væbnede og voldelige. De konkrete begivenheder i den 3. verden var i høj grad præget af vold, guerillakrig og andre former for væbnet kamp, hvilket ud over de menneskelige, sociale og økonomiske realiteter, der knyttede sig hertil, også fremtvang diskussioner af, hvordan man skulle forholde sig hertil. I forbindelse med ANC og PAC's rolle i Sydafrika såvel som med Frantz Fanons legitimering af den væbnede kamp i Algeriet var det for eksempel et ganske prekært emne i de tidlige 1960'ere, hvilket fortsatte gennem både 1960'erne og 1970'erne. Interessant nok synes den radikale pacifisme ikke at have haft nogen stemme i disse diskussioner, og man skal måske tilbage til 1950'ernes fredsbevægelser for overhovedet at spore dette standpunkt i den hjemlige debat. Det er derfor relevant at afsøge indholdet af diskussionerne i miljøerne om, hvilke midler der kunne tages i brug, hvordan det blev begrundet, og hvad intentionerne var. For det første må man inddrage et aktørperspektiv. Hvem blev opfattet som legitime kombattanter, ude såvel som hjemme, hvordan og med hvilke begrundelser?

Journalisten Peter Øvig Knudsens behandler i sine bøger om den såkaldte Blekingegadebande dette spørgsmål.[136] Blekingegadebanden blev det tilnavn en gruppe på den yderste venstrefløj fik, da man i slutningen af 1980'erne opdagede deres skjulested i København, hvor man bl.a. fandt et våbenlager. Gruppen var opstået i 1960'erne og havde med den ekskluderede DKP'er Gotfred Appel i spidsen og under navnet KAK fungeret som en af de mest radikale, og i øvrigt stærkt isolerede grupperinger på venstrefløjen – det sidste fremgår ikke så tydeligt hos Øvig Knudsen. De støttede den palæstinensiske organisation PFLP. En støtte der bl.a. blev finansieret via meget brutale bankrøverier, hvoraf det sidste endte med, at de i 1989 skød og dræbte en politibetjent i forbindelse med et postrøveri i Købmagergade i København. Øvig Knudsen har haft adgang til alt politiets og PET's materiale på sagen, og bogen fremstår som en grundig dokumentarisk skildring. Det totale fravær af en eksplicit problemstilling, analytiske sigtepunkter og brugbare henvisninger gør

[136] Peter Øvig Knudsen: *Blekingegadebanden 1: Den danske celle* og *2: Den hårde kerne,* Gyldendal 2007

det dog umådelig vanskeligt at gøre bogens spændende temaer til genstand for egentlig analytisk diskussion. Øvig Knudsen giver imidlertid et indblik i, hvordan den ideologiske forståelse af forholdet mellem den 3. verden (her Palæstina) og den vestlige kapitalistiske verden (her Danmark) kunne begrunde gruppens aktiviteter.[137] De politiske grupperinger, der udgjorde forløberne til Blekingegadebanden var ganske isolerede på den danske venstrefløj, men deres historie kan danne afsæt for at spørge, hvordan sammenhængen mellem ideologiske analyser af forholdet mellem den 3. verden og det hjemlige kapitalistiske velfærdssamfund på den ene side og forskellige solidaritetsgrupperingers forståelse af væbnet kamp gestaltede sig, herunder deres egen rolle som kombattanter på den anden.

Udover de politisk-ideologiske begrundelser og det konkrete aktørperspektiv må væbnet kamp imidlertid også behandles som et spørgsmål om, hvilken betydning denne overhovedet havde i de forskellige solidaritetsmiljøer. Che Guevaras ikonografiske portræt blev flittigt anvendt i mange miljøer, og også f.eks. den store plakatproduktion fra den trikontinentale anti-imperialistiske organisation OSPAAAL med et karakteristisk maskingevær-logo indgik i forskellige sammenhænge, men det betød ikke nødvendigvis, at alle grupper støttede væbnet kamp på samme måde endsige selv agtede sig ud på slagmarkerne. Det er derfor vigtigt at se på anvendelsen af den velkendte symbolik, og i hvilke sammenhænge den blev – og ikke blev – brugt. Den væbnede kamps betydning i de forskellige grupperinger må altså også undersøges som symbolske og æstetiske former. I forlængelse heraf bliver det også vigtigt at undersøge det sprog, der blev anvendt, f.eks. om væbnet kamp retorisk indgik i miljøerne som en måde at kommunikere på. Dette skal ikke forstås som en tagen militante slagord for pålydende, men netop interessere sig for, hvordan disse spillede en rolle som kommunikationsform.

Disse problemstillinger er ikke behandlet i dansk sammenhæng, måske fordi de militante grupperinger i Danmark var så få.[138] Internationalt set har politisk vold selvsagt været et tema, der er blevet ofret betydelig opmærksomhed, også hvad angår 1960'erne og

---

[137] Knudsen (2007) bind 1, s. 97-99

[138] Historikeren Anne Sørensen har i sin publicerede ph.d.-afhandling *Stasi og den vesttyske terrorisme,* Aarhus Universitetsforlag 2006, et enkelt kapitel om Rote Arme Fraktions ideologi, organisation og selvforståelse. Sørensens arbejde vægter RAF's relation til Stasi, hvorfor problemstillingen som sådan er en anden end nærværende afhandlings.

1970'erne.[139] Og som et udslag af en større grad af opmærksomhed på sociale og politiske bevægelsers ikke udelukkende fredelige græsrodsmetoder i den nyere bevægelsesforskning er spørgsmålet også blevet taget op her.[140] Særligt er jeg dog inspireret af den amerikanske historiker og kulturanalytiker Dan Bergers *Outlaws of America. The Weather Underground and the Politics of Solidarity* samt især den ligeledes amerikanske historiker Jeremy Varons *Bringing the War Home. The Weather Underground, The Red Army Fraction, and Revolutionary Violence ind the Sixities and Seventies.*[141] Begge disse værker behandler de militante gruppers selvforståelse, herunder hvordan de så sig selv som handlende på andres vegne (solidarisk), samt at det 'at være militant' blev en måde at leve på i miljøerne, der både handlede om de konkrete aktiviteter, men også om performativitet, sprogbrug, symbolanvendelse og andre elementer, de var med til at udgøre den politiske kultur. I forhold til de danske solidaritetsgrupperinger er det interessant netop at se på, hvordan vold og væbnet kamp indgik, også selvom grupperne ikke konkret var involveret i voldelige handlinger. På et symbolsk og retorisk plan kunne væbnet kamp således godt spille en rolle, men det må stilles som et spørgsmål om, hvordan og på hvilke områder dette var tilfældet.

Den væbnede kamp i den 3. verden og den vold, der blev en del af særligt Vietnam-engagementet, er imidlertid ikke de eneste aspekter af radikalitet i periodens solidaritetsgrupperinger. Som omtalt i det historiografiske kapitel, var sondringen mellem radikale og enhedspolitiske grupperinger på venstrefløjen en udbredt måde at skelne mellem f.eks. dele af VS og DKP. Spørgsmålet om radikalitet er altså her knyttet til de måder, hvorpå den ideologiske bagage blev tolket, og især hvordan den blev omstat til strategi og praksis. Heri ligger også en sondring mellem det indadrettede (f.eks. organisatorisk) og udadrettede (f.eks. aktivistisk eller parolemæssigt). Disse skillelinier gjorde sig også gældende i solidaritetsgrupperingerne, bl.a. fordi partiskillelinjerne på venstrefløjen på forskellige vis kunne sætte sig igennem i miljøerne. Såvel Algier- som Vietnam- og Palæstina-

---

[139] For en historiografisk introduktion til den tyske forskning, se, Heinz-Gerhard Haupt: *Politische Gewalt und Terrorismus: Einige historiographische Anmerkungen,* i: Klaus Weinhauer, Jörg Requate & Hans-Gerhard Haupt: *Terrorismus ind der Bundesrepublik. Medien, Staat und Subkulturen in den 1970er Jahren,* Campus Historische Studien Band 42, Campus Verlag 2006. Se også Ingrid Gilcher-Holtey: *Transformation by Subversion: The New Left and the Question of Violence,* i: Davis et al. (2010)

[140] Donnatella della Porta: *Social Movements, Political Violence and the State. A Comparative Analysis of Italy and Germany*, Cambridge Studies in Comparative Politics, Cambridge University Press 1995

[141] Dan Berger: *Outlaws of America. The Weather Underground and the Politics of Solidarity*, AK Press 2006; Jeremy Varon: *Bringing the War Home. The Weather Underground, The Red Army Fraction, and Revolutionary Violence ind the Sixities and Seventies*, University of California Press, 2004.

grupperingerne var eller blev opdelt i henholdsvis radikale og moderate fløje, hvor de radikale (der også blev kaldt 'politiske' (!) eller 'militante') ofte så sig selv som ekstraparlamentariske, og de moderate så sig selv som et supplement til det parlamentariske system. I forhold til den 3. verden gik skillelinjen mellem de radikale og de moderate også ofte på, om engagementet politisk rakte ud over den enkelte befrielseskrig ("Bekæmp den amerikanske imperialisme"), eller netop udelukkende forholdt sig til en brutal krig ("Fred i Vietnam").

Selvom jeg her, i mangel på bedre, selv anvender begrebet radikal om bestemte grupper og som betegnelse, der afgrænser visse aktiviteter fra andre, er det imidlertid også hensigten at påpege, at de forskellige grupperinger netop vanskeligt lader sig inddele i enten det ene eller det andet. Selvom DKP havde en radikal samfundsomvæltning som endemål, var de altid involveret i det enhedspolitiske, bredtfavnende engagement, der ikke brød sig om vilde aktioner. Spørgsmålet om radikalitet stiller sig derfor netop som spørgsmål på en række punkter, herunder ideologi, strategi, praksis, organisering, symbolbrug og retorik. Radikalitetsproblemstillingen kan ikke indsnævres til et spørgsmål om, hvorvidt man gik ind for væbnet kamp eller ej, men må stilles som spørgsmål om, hvordan væbnet kamp og vold indgik i grupperingernes engagement, og hvilken betydning dette fik. Jeg mener sådanne spørgsmål kan anvendes til at identificere konflikter og forskelle mellem miljøerne, syn- såvel som diakront.

Kildemateriale

Jeg skal i det følgende præsentere det materiale, der er anvendt i undersøgelsen. Eftersom de mere specifikke kildekritiske overvejelser vil indgå i de konkrete analyser, vil der her udover præsentationen, udelukkende være tale om mere overordnede kildekritiske refleksioner. Som det er tilfældet med megen anden samtidshistorie omhandlende politiske grupperinger, forekommer kildematerialet til en afhandlning som denne nærmest at kunne antage uendelige dimensioner. Aktørerne var på mange måder stærkt kommunikerende politiske mennesker, der skrev, talte, udgav bøger, pamfletter, blade og aviser i et omfang, der i sig selv siger noget om de politiske kulturer, der står i centrum for analyserne. Når omfanget af materiale til de enkelte analyser af solidaritetgrupperingerne alligevel er ganske forskelligt også omfangsmæssigt, har det altså at gøre med, at de forskellige grupperinger dels var meget

forskellige i størrelse, og dels at forskellige former for solidaritetsaktiviteter har kastet meget forskelligt kildemateriale af sig. Trotskisternes møder over kaffe og wienerbrød i et baglokale på Nørrebro resulterede ikke i nogen mødereferater eller lignende, mens en enkelt Vietnam-demonstration kunne afføde fotografier, løbesedler, avisdebatter og efterfølgende interne disksussioner. Som det er fremgået, er afhandlingens analyser på godt og ondt præget af relativt kildenære studier, hvilket hænger sammen med min interesse i praksis som betydningsdannende. Dette vilkår har jeg søgt at håndtere ved at gøre brug af flere forskelige slags kilder, men en vis ujævnhed har været umulig at undgå. Eftersom min indgang til feltet ikke har taget udgangspunkt i en enkelt bevægelse eller organiation, men af en hel række af sådanne gennem en periode på 20 år var første skridt i opsøgningen af kildemateriale en kortlægning af, hvilke grupperinger, der overhovedet har eksisteret. Til dette har jeg i første omgang anvendt *Socialistisk Håndbog* (1975 og 1978) og dennes efterfølger, *Det alternative Danmark* (1983), der fungerede som venstrefløjens egen organisationsoversigt og adressebog, og som derfor giver et godt overblik. Som det fremgår udkom den første dog først i 1975, og selvom den inddrog alle eksisterende organisationer, var tidligere, på det tidspunkt opløste grupperinger altså ikke medtaget. Her har jeg gjort brug af den viden tidligere solidaritetsaktivister har på feltet, ligesom fagkolleger med indsigt i tilgrænsende områder har været behjælpelige. Som en helt enestående kapacitet ud i kunsten at opsnuse små solidaritetsgrupperinger og deres udgivelser skal også Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv her fremhæves. Her har jeg fået kyndig vejledning og har dermed fundet materiale, der ikke er arkiveret og dermed alment tilgængeligt nogen andre steder. Også internet-leksikonnet www.leksikon.org skal nævnes i denne sammenhæng. Leksikon.org, eller Leksikon for det 21. århundrede, som det ret beset hedder, kan betegnes som et alternativt opslagsværk, der særligt interesserer sig for venstrefløjens historie og sociale bevægelser, nationalt som internationalt. Det blev grundlagt i år 2000 af den tidligere venstrefløjsaktivist Albert Jensen, forbilledet var det norske Pax Leksikon (1978-1982). Det er opdateret i flere omgange, og opslagene er skrevet af en lang række navngivne forfattere, herunder mange faghistorikere. Nogle opslag bærer præg af forfatternes politiske position, men langt de fleste opslag er eksplicitte i deres tolkningsramme. Som indgang til de mange grupperinger, ideologiske forskydninger, afskalningsprocesser og andre politiske brydninger på også venstrefløjens nyere historie er leksikon.org et uundværligt værktøj. Der eksisterer ikke tilsvarende opslagsværker på tryk, og f.eks. Gyldendals Åbne Encyklopædi, der også er

anvendt i afhandlingen, rummer ikke tilnærmelsesvis den mængde af oplysninger om venstrefløjens organisationer.

Arkiver

Langt fra alle solidaritetsgrupperinger har efterladt sig egentlige arkiver eller tilsvarende større materialesamlinger, og det er symptomatisk, at de grupperinger, der opstod i 1970'erne i langt større grad end de, der opstod i de tidlige 1960'ere, har efterladt sig materiale. Hverken på det tidlige anti-apartheid-arbejde eller Algier-arbejdet findes mere systematisk bevaret materiale, om end det såkaldte emnearkiv på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv under kategorien Venskabs- og Solidaritetsgrupper rummer enkelte pjecer og korrespondancemateriale. Hvad angår Algierarbejdet, har jeg endvidere haft adgang til et begrænset omfang af bevaret korrespondance samt flere mindre pjecer, begge dele venligt udlånt af en tidligere Algier-aktivist, Poul Møller. Dansk-Cubansk Forening har heller ikke afleveret et umiddelbart tilgængeligt arkiv til nogen arkivinstitution. Dele af foreningens historiske materiale er desværre gået tabt grundet flere flytninger og vandskader, men en del materiale i form af f.eks. undervisningsmateriale, plakater og især mødeprotokoller er bevaret hos foreningen selv. Dette har de venligt stillet til min rådighed, og særligt sidstnævnte, der rummer mødereferater fra foreningens stiftelse i 1968 og (dog med visse huller) gennem hele den her belyste periode, har kunne kaste lys over foreningens virke. Protokollerne rummer således ganske detaljerede oplysninger om mange diskussioner og konflikter, ligesom de fortæller om solidaritetsarbejdets praksis, foreningens samarbejdspartnere og organisatoriske opbygning. Eftersom Dansk-Cubansk Forening først fra 1975 begyndte at udgive deres blad, Cuba-bladet, udgør protokollerne dermed en unik og ikke tidligere benyttet kilde til dette solidaritetsarbejde. Langt mere omfangsrigt er arkivmaterialet på Vietnamarbejdet, om end med betydelige variationer de to hovedgrupperinger imellem. Som det allerede er berørt var Vietnam-komitéerne, der samlede sig i først DSKV og senere DDV, grupperinger, der voksede frem 'nedefra'. Disse har ikke efterladt sig systematiske samlinger, men under kategorien Venskabs- og Solidaritetsgrupper rummer ABA'a emnearkiv en del materiale i form af pamfletter, løbesedler, demonstrationsruter, arbejdspapirer, korrespondance osv, ligesom der også i Vietnam 69's arkiv, som jeg skal vende tilbage til, findes et læg med tilsvarende DDV-materiale. Som DDV's arvtager ligger Forlaget Demos inde med mere omfattende samlinger, men det er ikke lykkedes mig at få adgang hertil, hvorfor jeg heller

ikke er bekendt med det nærmere omfang eller indhold. DDV er derfor primært belyst gennem deres blad, Vietnam Solidaritet, men det her omtalte øvrige materiale har givet mulighed for at komme noget tættere på komiteéernes praksis. Heroverfor står Vietnam 69's arkiv, der ligeledes befinder sig på ABA og udgøres af 14 kasser med mødereferater fra diverse udvalg, korrespondance, pressemeddelelser osv. samt en del trykt materiale. Hertil kommer flere enkeltpersoners samlinger, bl.a. Erik Knudsen og John Mølgaard. Eftersom Vietnam 69's organisatoriske historie allerede foreligger i Søren Hein Rasmussen og Johannes Nordentofts fremstilling, har arkivmaterialet primært været brugt til at studere organisationens politiske kultur, deres praksisformer, symbolbrug og deres selvforståelse. Idet Vietnam 69 indgik samarbejde med mange organisationer også til tider DDV, giver materialet altså indsigt i også beredere dele af Vietnamarbejdet. I denne forbindelse skal også nævnes Gruppe 7 og Dansk Bertrand Russell Råd, hvis arkiver (rummende hhv. 1 og 9 kasser) for begges vedkommende også findes på ABA, og som på hver deres måde kaster lys over forskellige sider af de politiske kulturer, der dannede forløberne for Vietnam 69. Dansk Bertrand Russell Råds arkiv har endvidere været brugt til en nærmere belysning af Russell Tribunalet, der blev afholdt i Danmark i 1967. Hvad angår Palæstinaarbejdet findes der, så vidt jeg har kunnet opspore, ikke arkiver på nogle af de grupperinger, der er inddraget i denne undersøgelse. Undtaget herfor er Forbundet Mod Imperialismen (FMI), der på ABA har efterladt sig en enkelt kasse med enkelte breve samt mødeprotokoller fra lokalkomitéerne på Amager-Christianshavn (1973-76), Nørrebro (1975-76) og Sydvestkøbenhavn (1975-76). Også en enkelt protokol fra Indokinakomitéernes Indre By-afdeling (1973-75) findes her. Arkivet rummer dog ikke særskilt materiale om Palæstinaarbejdet. Protokolerne er kun yderst sporadisk inddraget i belysningen af FMI, da denne kun er gennemført i stærkt afgrænset form. Af samme grund bygger belysningen af Internationalt Forum heller ikke på egne arkivstudier. Bortset fra Cuba-arbejdet er det altså ikke arkiverne, der udgør det primære materiale til belysning af de enkelte grupperinger, om end det skal fremhæves, at det nævnte materiale har bidraget med mange detaljer, som bladene ikke ville have kunnet kaste lys over. Dem vender jeg tilbage til nedenfor. Særligt har det, at arkivmaterialet både rummer interne skrivelser og udpræget udadvendte sager, f.eks. demonstrationsløbesedler, har skærpet mit blik for de allerede omtalte forskellige lag af aktører. Dette har understøttet min bestræbelse på også at anlægge forskellige aktørvinkler på det øvrige materiale, der ikke i forvejen var rettet mod særlige modtagere.

Som allerede argumementeret for flere gange, har jeg ikke foretaget systematiske undersøgelser af de politiske partiers internationale arbejde, hvilket kunne have bidraget med flere detaljer og nuancer i forhold til de mange stridigheder i solidaritetsgrupperingerne. Det kunne også have tegnet forholdet mellem partierne og grupperingerne tydeligere. Denne vurdering er foretaget på baggrund af en ekstensiv gennemgang af det materiale, der ligger på internationalt arbejde i arkiverne for VS, KAP og SAP. En lille del af DKU's er gennemgået i forbindelse med belysningen af Dansk Cubansk Forening. Der er således ikke tvivl om, at jeg kunne være kommet tættere på nogle konkrete forhold i grupperingernes politiske kultur og praksisformer, hvis dette materiale var blevet mere systematisk inddraget. Dette havde ikke principielt betydet særskilte partistudier, men det havde været svært helt at undgå. Et sådant (arkiv)arbejdes omfang taget i betragtning, har jeg altså fravalgt dette. Herfor har den eksisterende litteratur såvel som partiernes blade i nogen grad udgjort en erstatning, det sidste vender jeg tilbage til nedenfor.

Til belysning af Den rejsende Højskole har jeg anvendt det meget begrænsede materiale i form af pjecer og enkelte rejseprogrammer, der findes på Vartov-Arkivets Grundtvig-Bibliotek samt materiale fra historikeren Jes Fabricius Møller's egen samling, som han venligt har ladet mig benytte.

Bladene – og det øvrige publicerede materiale

Solidaritetsgrupperingernes blade udgør i vid udstrækning det væsentligste kildemateriale til belysning af de forskellige politiske kulturer og de måder hvorpå solidaritetsarbejdet blev praktiseret. Bladene rummer de enkelte grupperingers erklærede formål, ligesom de i såvel form som indhold kan belyse, hvad der optog dem og hvordan de forstod deres egen rolle i solidaritetsarbejdet. I de tilfælde, hvor bladene blev udgivet gennem en længere årrække, er det endvidere muligt at følge grupperingernes udvikling. Bladene var ofte både aktivitetskaldender og debatforum for de allerede tilsluttede, og agitationsmateriale vendt mod potentielle sympatisører. Derfor er de velegnede som kilder til, hvordan de forskellige grupperinger stillede sig i venstrefløjslandskabet, hvilket selvfølgelig bliver endnu tydeligere når der som her gøres brug af en række forskellige blade, der kan tolkes i forhold til hinanden. I bladene bragtes ikke alene aktørernes egne artikler og taler, der var også ofte

indlæg fra de relevante befrielsesbevægelser samt billeder både fra de lande i den 3. Verden, sagen drejede sig om, og fra den hjemlige praksis, f.eks. demonstrationer eller møder. Tegninger og forskellige logoer og andre symbolske figurer indgik også, og bladene vidner derfor både om, hvordan solidaritetarbejdet blev indholdsudfyldt politisk, konkret, symbolsk og æstetisk. Ikke alle de i denne undersøgelse inddragede grupperinger udgav blade. Det er karakteristisk, at det først og fremmest var de mere radikale og aktivistiske grupperinger, hvis engagement også rummede et samfundsforandrende perspektiv, der udgav blade. Det gælder således Det Frie Algiers Venner (Algier Frit/Internationalt Perspektiv 1960-62), Den Danske Anti-Apartheid Komite (Sydafrika Kontakt 1965-75), DSVK/DDV (Vietnam Solidaritet 1967-76), Palæstinakomitéen (Falastin/Falastin Bulletin 1970-74, der fra 1975-79 fortsatte inden for FMI's blad International Bulletin), KAK (Kommunistisk orientering 1963-69, 1974-75 og 1978-80) og KUF (Ungkommunisten 1968-70) – for bare at nævne de mest centrale. Derimod udgav f.eks. den moderate Den danske Algierkomité intet blad og Vietnam 69 kun ganske få numre af Vietnam 69 Information (1970-72). Dansk-Cubansk Forening fik, som nævnt, først etableret deres blad, Cuba-bladet i 1975, dog efter flere kuldsejlede forsøg. I den forstand kan det at lave blade ses som en specifik udadvendt praksis i artikuleringen af solidaritet med den 3. verden som oprørstema. Alle blade, der knyttede sig til de belyste solidaritetsgrupperinger, findes på ABA og er systematisk gennemgået og inddraget i undersøgelsen. En undtagelse er Internationalt Forums blade, der kun, fordi belysningen af IF kun er foretaget i yderst afgrænset form, er gennemgået sporadisk.[142] Jeg henviser i øvrigt til den komplette kildefortegnelse bagerst i afhandlingen samt nærmere præsentation af de enkelte blade i de respektive kapitler.

Ud over solidaritetgrupperingernes egne er også en række andre bladudgivelser inddraget, dels for at kunne indfange et lidt bredere billede af solidaritetmiljøerne, og dels for at kontekstualisere de enkelte grupperinger i relation til den venstrefløj, de var en del af. Det gælder først og fremmest Politisk Revy, der er systematisk gennemgået for hele perioden og derfor udgør en kontinuerlig kontektualiserende medspiller gennem hele afhandlingen. Som miljø, der på mange måder afspejlede nogle generelle tendenser på venstrefløjen siden sin stiftelse i 1963, ændrede Politisk Revy sig selvfølgelig gennem perioden, men det er afgørende, at bladet vedblev at være uafhængigt af specifikke politiske interesser. Også

[142] Bladet hed først *IF* (1970-71), så *IF løsbladesystem* (1972-78) og så *IF – blad for international solidaritet* (1979-85).

tidsskriftet Rapport (1965-74) er gennemgået systematisk og er grundlæggende anvendt på samme måde som Politisk Revy, blot i mindre omfang. Dette har at gøre med, at Rapport med vægtningen af u-landsproblematikker stod noget fjernere fra de aktivistiske og efterhånden antiimperialistiske grupperinger, der står i centrum i undersøgelsen. Rapport blev knyttet konkret sammen med Vietnam 69 og identificerede sig klart med en mere moderat og enhedspolitisk vej i solidaritetsarbejdet end Politisk Revy.

Hertil kommer en række blade, der kun indgår i analyserne i begrænset omfang, men som skal nævnes her, fordi de tilsammen har bidraget til min forståelse af, hvilke betydningssammenhænge solidaritetsarbejdet også indgik i eller var rundet af. Det drejer sig om det kulturradikale tidsskrift Dialog, der udkom fra 1951-61 og var en af Politisk Revys forfædre. Også bladet Alternativ, der udkom fra 1962-63 er gennemgået. Det udsprang, med den senere hippie-skjald Eik Skaløe i spidsen, af Kampagnen mod Atomvåben og tematiserede bl.a. megen anden kulturkritik også den 3. verden som protesttema. Mellemfolkeligt Samvirkes blad Kontakt er gennemgået fra 1959-79. Da film fra og om den 3. Verden var en vigtig del af solidaritetsarbejdet, er filmmagasinet Kosmorama gennemgået fra 1960-1979. Flere venstrefløjspartiers og -grupperingers blade er også inddraget. Det drejer sig om det trotskistiske Socialistisk Information, der udkom 1963-70 og herefter skiftede navn til Klassekampen, udvalgte årgange af VS Bulletin, der udkom fra 1968-89, SUF's blad Debat, der udkom fra 1962-70 samt enkelte numre af KAP's Arbejderavisen, der udkom fra 1976-91. Dagblade er kun inddraget i forbindelse med særlige begivenheder eller debatter, hvor det er fundet relevant, og det drejer sig primært om Information, der på mange måder identificerede sig med i hvert fald dele af venstrefløjen. Da mange af solidaritetsgrupperinger bl.a. begrundede deres oplysningsarbejde med, at den danske presse lod meget tilbage at ønske i dækningen af både befrielseskrigen og andre problemstillinger i den 3. Verden, kunne en systematisk inddragelse af dagspressen have bidraget til en mere nuanceret analyse af grupperingernes relation til denne fjende i deres umiddelbare nærhed. Dette er fravalgt dels for at holde fokus på det indefra-blik, jeg i vid udstrækning har på grupperingerne, og dels fordi det ville have udviddet materialeindsamlings- og bearbejdningsprocessen betydeligt.

Udover bladene har jeg anvendt den betydelige mængde af pjecer, pamfletter samt større og mindre bogudgivelser, herunder digtsamlinger, sangbøger, dokumentationsrapporter, rejseoptegnelser og meget andet, der blev udgivet dels af solidaritetsgrupperingerne selv, og dels af journalister og forfattere, der ikke selv var aktivister, men som var en del af feltet i bredere forstand. Hertil kommer en række udenlandske bøger, der blev tillagt stor betydning i miljøerne, og som efterhånden også udkom i dansk oversættelse. For en komplet oversigt herover henviser jeg til kildefortegnelsen bagerst i afhandlingen. En stor del af litteraturen blev diskuteret, anmeldt og refereret til i grupperingerne. Indholdsmæssigt fortæller dette materiale noget om, hvordan solidaritet med den 3. verden blev forstået, men også udgivelsernes form, og de sammenhænge, de indgik i, kan kaste lys over fænomenets sammensathed og mange udtryksformer. Jeg har ikke systematisk undersøgt forhold som oplagstal og udbredelse, men har forladt mig på mere kvalitative vurderinger af bøgernes betydning.

Det er lykkedes mig at fremskaffe og gennemse nogle af de film, der også indgik i solidaritetsgrupperingernes aktivitetsrepertoire, men langt fra alle. Filmene bliver da heller ikke underkastet hverken indholdsmæssige eller æstetiske analyser i afhandlingen, men har primært fungeret som et indblik i det formsprog solidaritet med den 3. Verden også kunne praktiseres igennem. Derimod har jeg kun i meget ringe grad inddraget den musik, der indgik i arbejdet som kilde til netop dette formsprog. Den politiske rock, der fra 1970'erne blev en integreret del af solidaritetsfesterne, kan i dag fremskaffes uden besvær, og at det ikke i højere grad er inddraget i undersøgelsen skal alene tilskrives almindeligt tidspres.

Levende kilder

At studere solidaritet med den 3. verden i 1960'erne og 1970'erne er i høj grad en proces, hvor man bevæger sig rundt i levende samtidshistorie. Langt de fleste af de tidligere aktivister lever i bedste velgående og bærer på viden og erfaringer, som ikke kan læses eller tolkes ud af det allerede omtalte kildemateriale. Jeg har derfor gennemført en række samtaler med tidligere aktører. De er ikke systematisk udvalgt som repræsentanter for de solidaritetsgrupperinger de var involverede i, men var stort set alle centrale skikkelser i miljøerne. Flere af interviewpersonerne blev i første omgang opsøgt, fordi de havde været på forskellige rejser i forbindelse med solidaritetsarbejde. Da solidaritetsrejserne i øvrigt ikke

fylder meget i det øvrige kildemateriale, har disse beretninger således i nogen udstrækning kompenseret herfor. Yderligere interviews af denne karakter kunne formentlig have bidraget med flere detaljer og nuancer i analyserne af rejserne som solidaritetspraksis. Samtalerne er dog kun i begrænset omfang inddraget i de konkrete analyser som de foreligger nu. For mange af de tidligere aktører var deres solidaritetsengagement en del af nogle stærkt formative ungdomsår, og deres erindringer handler derfor (blandt meget andet) både om deres oplevelser og erfaringer fra forskellige politiske kulturer, og om et ofte intenst ungdomsliv. Det er klart, at aktørernes fortællinger (som alle erindringnarrativer) er indlejret i det alment menneskelige fænomen, at vi skaber en vis form for mening og sammenhæng mellem vores fortid og vores nutid. Noget bliver fortalt og måske fremhævet, andet udeladt eller underbetonet. Jeg har derfor først og fremmest anvendt samtalerne som illustrerende eller understøttende eksempler på allerede etablerede analytiske pointer, primært i form af oplysninger om meget konkrete aktiviteter. Det sidste er dog også enkelte steder indgået i belysningen af netop konkret praksis. Men som kilde til motiver og bevæggrunde for handlinger eller deciderede tolkninger har jeg ikke brugt samtalerne. Selvom disse bud måtte være nok så korrekte er de meget vanskelige at undersøge nærmere som andet end positionerede udsagn. Men det skal fremhæves, at som levende og motiverende inspiration i min arbejdsproces, har alle samtalerne været af umådelig stor værdi. Konkret har jeg gennemført samtaler med følgende personer: John Christoffersen (17/5-2006). Han var som ung DKU'er med på en af de første delegationsrejser til Cuba i 1960. Ellen Brun og Jacques Hersh (12/10-2006). Begge har meget aktive skribenter på Politisk Revy og stod som nogle af de mest internationalt orienterede venstreintellektuelle for radikale synspunkter i solidaritetsdiskussionerne. Jens Lohmann (22/8-2006 og 16/1-2008). Han var initiativtager til stiftelsen af Dansk-Cubansk Forening i 1968, som han dog siden tog afstand fra. Han blev gennem sine mange rejser til og udgivelser om Latinamerika en person, der indgik i mange sammenhænge i miljøerne. Erik Jensen (22/8-2006). Han var en ledende figur i DDV og blev hovedrivkraft i Demos. Vores samtale var tænkt som en indledning til flere interviews, hvilket aldrig blev realiseret, da Erik Jensen desværre døde af kræft i august 2008. Jeg har således også benyttet mig af hans udgivne erindringer.[143] Poul Møller (29/1-2007). Han var

[143] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009. Erindringerne er blevet til i kraft af en række samtaler mellem Morten Thing og Erik Jensen og er efterfølgende er lettere redigeret af Tove og Peter Jensen, Petter Sommerfeldt, Vagn Søndergaard og Morten Thing.

som trotskist en central person i den lille radikale Algier-gruppe, Det Frie Algiers Venner i starten af 1960'erne. Anders Bach (30/1-2007). Han var med i Dansk-Cubansk Forening i 1970'erne og var i øvrigt aktiv i Forbundet Socialisterne, der var stærkt involveret i solidaritetsarbejde. Kasper Neergaard (2/6-2008). Han var medlem af SUF og Gruppe 61, og som trotskist var han en del af det stærkt aktivistiske solidaritetsarbejde, bl.a. i forhold til Vietnam. Bente Hansen (7/2-2008). Hun var i slutningen af 1960'erne en markant venstreintellektuel figur på Politisk Revy, men var også aktiv i det tidlige Algier-arbejde og senere i DDV. Endelig har jeg talt med Morten Thing flere gange i løbet af foråret 2010. Han var en central figur på Politisk Revy og meget aktiv i DDV, men jeg har dog primært talt med ham om solidaritetsarbejdet for Palæstina.

DEL II: OPLYSNING OG AKTIVISME I AFKOLONISERINGENS EPOKE 1960-1966

KAPITEL 5: ALGIERKRIG OG APARTHEID

Indledning

> ”Det koloniale regime er et regime, som er blevet oprettet ved anvendelse af vold. Det er altid etableret af en overmagt. (...) Den vold der er tale om her er imidlertid ikke en abstrakt vold, ej heller en vold opdaget af vort intellekt. Det er en vold i kolonistens daglige opførsel overfor den koloniserede. APARTHEID i Sydafrika, tvangsarbejde i Angola, racehad i Algier. Foragtens og hadets politik er ytringer af en meget konkret og meget smertelig voldshandling. (...) [dette] fremkalder uimodståeligt en indvendig fødsel af vold hos det koloniserede folk (...) Ingen vil kunne benægte, at alt det blod der er udgydt i Algier, til sidst vil tjene som løftestang for den store afrikanske nation.”[144]

Sådan lød en del af den berømte læge og forfatter Frantz Fanon’s tale ved en inter-afrikansk konference afholdt i Accra i april 1960. Konferencens mål var at fremme en såkaldt ”positiv kamp” (positive action) for fred og sikkerhed i Afrika, og initiativtageren var N’Krumah, præsident i Ghana, der få år forinden i 1957 var blevet selvstændigt efter en kolonihistorie, der strakte sig tilbage til 1471. ”Positiv kamp” var et begreb, der dækkede over alle tænkelige, ikke-voldelige midler som måden, hvorpå de gamle kolonier skulle vinde deres selvstændighed, og Frantz Fanon’s deltagelse i konferencen og hans tale skilte sig således noget ud. Som psykiater havde han arbejdet med ”de sjælelige forstyrrelser”, som kolonikrigen i Algier (1954-1962) foresagede, og i 1961 kort før sin død i den tidlige alder af 37 år, udkom hans berømte bog *Fordømte her på Jorden*. Den var et flammende forsvar for algierernes brug af vold mod kolonimagten Frankrig og argumenterede for, at den væbnede kamp ikke alene var fuldstændig legitim, den var også en skabende kraft, idet kolonifolkene gennem kampen udviklede sig fra at være underkastede og koloniserede til at rejse sig som mennesker, der tog hånd om egen skæbne. Fanon’s deltagelse i konferencen og talens markante indhold skal ses i lyset af, at de øvrige afrikanske stater, der deltog trods deres bestræbelser på at fremme ”positiv kamp”, faktisk også støttede væbnet kamp, da de ikke mente, at der i nogle tilfælde ikke længere var andre muligheder – hvilket også, som citatet

[144] Algier Frit nr. 6, 1961, s. 13

ovenfor viser, fremgik af Fanon's tale. Få uger før konferencen var omkring 70 mennesker blevet dræbt og 200 såret under den såkaldte Sharpevillemassakre i Sydafrika, hvilket havde fået ANC til at erklære, at den væbnede kamp nu var et legitimt middel i kampen mod apartheid. Fanon på sin side talte på vegne af den algierske befrielsesbevægelse FLN (Front Liberation National), der udgjorde den ene part i den blodige befrielseskrig, der siden 1954 havde udspillet sig mod den franske kolonimagt. De afkoloniseringsprocesser, hvor de gamle europæiske kolonimagter siden anden verdenskrig havde måtte se deres gamle imperier skrumpe ind bid for bid, var mod slutningen af 1950'erne gået ind i en mere skærpet fase, hvor de væbnede konflikter blev en del af billedet.

I december 1960 vedtog FN's generalforsamling en deklaration om "overgivelse af uafhængighed til kolonilandene og kolonifolkene" og havde i den forbindelse understreget "nødvendigheden af hurtigt og ubetinget at gøre en ende på kolonialismen i alle dens former og udtryksmåder"[145]. I 1962 opfordrede et flertal i FN's generalforsamling ligeledes til boykot af Sydafrika, herunder afbrydelse af diplomatiske forbindelser, dog uden at Sikkerhedsrådet fulgte dette konkret op.[146] Det internationale system havde således bestræbt sig på at komme på omgangshøjde med begivenhedernes gang, og afkolonisering blev i den forstand et formuleret perspektiv på den internationale dagsorden i bredeste forstand i begyndelsen af 1960'erne. Samtidig hermed blev Cubakrisen i efteråret 1962 kulminationen på den nok mest isnende periode i den kolde krig, hvorefter en vis afspænding, for en tid, indfandt sig. Få år forinden havde Krushtjov ved SUKP's 20. partikongres i 1956 gjort op med dele af stalinismen. Dette, sammen med den sovjetiske nedkæmpning af det ungarske oprør senere samme år, der således fremstod som lidt af en kontramelding, havde skabt store splittelser i den internationale kommunistiske bevægelse og de nationale kommunistpartier og medvirkede til en begyndende nyorientering væk fra Moskva. Det åbnede muligheder for andre venstreorienterede positioner end den Sovjettro. Det ellers så fastlagte øst-vest-perspektiv blev udfordret af et spirende nord-syd-perspektiv, og med fremkomsten af befrielsesbevægelsernes brug af væbnet kamp viste der sig også et for nogle ganske chokerende vest-syd perspektiv. De vestlige liberale demokratier, der efter anden verdenskrig og særligt efter den kolde krigs udbrud fejrede sig selv som frihedens bannerfører, var ikke

[145] Citaterne er hentet fra Kontakt nr. 5 1961: *FN og kolonialismen*, s. 11-22
[146] Nielsen (2008), s. 52

alle lige villige til at afhænde deres gamle kolonier på fredelig vis. Denne internationale dagsorden, der naturligvis var langt mere sammensat, end det er antydet her, skal forstås som nogle helt overordnede rammebetingelser for det engagement for den 3. verdens befrielsesbevægelser, der voksede frem i de tidlige 1960'ere i Danmark. Men overordnede rammebetingelser kan ikke kaste lys over de mere specifikke omstændigheder for dette spirende og nye internationale udblik, hvordan det blev udfoldet i praksis, eller over hvad begivenhederne i de fjerne lande betød i de danske miljøer. Jeg skal således i dette kapitel gennem disse spørgsmål analysere og diskutere, hvordan Algeriet og Sydafrika i de tidlige 1960'ere på forskellig vis blev omdrejningspunkter for de første solidaritetsgrupperinger i forhold til det, der først mod slutningen af 1960'erne kom til at hedde den 3. verden.

Engagementet i forhold til de to landes befrielsesbevægelser var meget forskelligt, men havde også visse fælles træk. I begge tilfælde var der tale om komitedannelser båret af kendte kulturpersonligheder og vægtning af oplysningsvirksomhed på den ene side og mindre venstreorienterede grupperinger, der vægtede (mere eller mindre militant) aktivisme, på den anden. Men forholdet mellem disse typer af engagement var temmelig sammensat. Såvel Algeriet som Sydafrika havde betydning for dansk udenrigspolitik og den hjemlige debat herom, hvorfor dette spillede en rolle i komiteernes og grupperingernes engagement som med-, men mest som modspillere. Et yderligere fælles træk er, at spørgsmålet om, hvorvidt man kunne støtte væbnet kamp som et legitimt middel i en befrielsesproces spillede en væsentlig rolle. Og endelig skal det nævnes, at de forskellige grupperinger og komiteer må betegnes som små, ret afgrænsede miljøer, selvom bredere befolkningsgrupper nok kunne fatte en vis sympati med såvel de sorte i Sydafrika som med den algierske civilbefolkning. Men hverken FLN i Algeriet eller anti-apartheidkampen i Sydafrika tiltrak sig i de tidlige 1960'ere stor folkelig opmærksomhed og havde ikke i større skala effekt som protest- og mobiliseringstemaer for de politiske grupperinger. Noget sådant blev først tilfældet med Vietnamkrigen fra midten af 1960'erne, hvilket skal behandles i afhandlingens del III.

Forskellene mellem engagementet for de to lande er dog flere og større end lighederne. Først og fremmest er det centralt, at hvor solidaritetsarbejdet for Algeriet på mange måder fandt sin afslutning med landets selvstændighed i 1962, så stod anti-apartheid-arbejdet som en uforløst sag, da det sygnede hen i slutningen af 1966. Den primære årsag hertil var, at

protesterne mod Vietnamkrigen på dette tidspunkt var taget til i en grad, så der ganske enkelt ikke var plads til et aktivt engagement mod apartheid. Den politiske dagsorden og aktivisternes mobiliseringspotentiale var fyldt ud og mættet, hvilket i sig selv siger noget om betingelserne for et givet engagement for den 3. verden i perioden. Det er dog væsentligt, at Sydafrika i midten af 1970'erne igen kom på dagsordenen i danske venstreorienterede miljøer. Den konkrete begivenhed, der gav anledning til fornyede protester mod apartheidregimet, var Sowetooprøret i 1976, hvor over 600 mennesker blev dræbt af det sydafrikanske politi. Herefter tog nye anti-apartheidgrupperinger form dels ved at samle trådene fra de tidligere tiltag, og dels i nye sammenhænge, f.eks. BZ-bevægelsen i 1980'erne. I nærværende kapitel skal jeg dog, som redegjort for tidligere, alene behandle det tidlige anti-apartheid-arbejde.

Selvom konflikterne i begge lande kunne føre tilbage til europæisk kolonialisme, rummede befrielseskampen i Algeriet et langt klarere element af national selvstændighed og opgør med en gammel europæisk kolonimagt. I Sydafrika var det race- og borgerrettighedsmæssige aspekt det centrale. I forlængelse heraf er det også væsentligt, at der hos Algier-grupperingerne lå en mere eller mindre eksplicit formuleret (og meget forskelligt begrundet) kritik af – eller direkte modstand mod – NATO. Frankrig var ikke alene en europæisk kolonimagt, men tillige Danmarks allierede, og dette spillede en betydelig rolle for både solidaritetsgrupperingerne og for dansk udenrigspolitik i forhold til Algier-problematikken. Dette gjorde sig af gode grunde ikke gældende for Sydafrika. Selvom FN også blev opfattet som en central aktør i forhold til Algier, var dette dog i endnu højere grad tilfældet i forhold til Sydafrika. Hermed indgik konflikterne i de to lande også på hver deres måde i den balancegang mellem de to store internationale aktører, som dansk udenrigspolitik bevægede sig imellem i perioden. På den ene side FN, der talte til den idealistiske udenrigspolitik baseret på efterkrigstidens værdier om menneskerettigheder og konfliktløsning via dialog, og på den anden side NATO, der som militær alliance repræsenterede den realistiske magtorienterede politik. Netop de tidlige 1960'ere var en periode, hvor der på flere punkter skete en forskydning fra den realistiske hen imod en mere idealistisk position, og det havde, som jeg skal komme ind på, også betydning for engagementet for de to lande.[147]

[147] Olesen og Villaume (2005), s. 354

Ser man på nationale aktører i Danmark, tyder det samtidig på, at man kan tegne en (om end ikke knivskarp) skillelinje mellem det bredere anlagte anti-apartheid-arbejde med vægt på race- og borgerrettigheder overfor en højere grad af revolutionær attraktionskraft i den algierske befrielseskamp – men kun for nogle grupper. Selvom anti-apartheid-arbejdet i de tidlige 1960'ere også tegnede sig for ganske militante tiltag, var det i højere grad Algier, der indgik i mere revolutionært indstillede grupperingers engagement. En væsentlig komponent i dette billede var, at en lang række af de europæiske kommunistpartier, herunder det franske, ikke støttede FLN i Algier. Det stillede DKP i en lidt ømtålelig situation, og deres heraf afledte lidt tilbagetrukne rolle åbnede derfor mulighed for, at mere aktivistisk og revolutionært orienterede grupperinger her kunne gøre sig gældende og definere et solidaritetsengagement.

Med disse forskelle og ligheder in mente kan en belysning af de forskellige grupperinger tegne et billede af, hvordan afkoloniseringskrige og befrielsesbevægelser fra begyndelsen af 1960'erne blev nye omdrejningspunkter for politisk identitetsdannelse på venstrefløjen. Internationalt engagement var ikke et nyt fænomen på venstrefløjen, men det var de gamle koloniers kampe for selvstændighed, og det fik betydning for, hvordan engagementet formede sig. Det er derfor et vigtigt spor til forfølgelse, hvordan disse lande og de kampe, der foregik, overhovedet blev forstået og artikuleret, og hvordan de danske aktører forstod sig selv i forhold hertil. Det er interessant, at 1960'ere blev en periode, hvor betegnelsen (anti-) kolonialisme efterhånden erstattedes med (anti-) imperialisme, hvilket især den radikale del af Algierarbejdet er udtryk for. Antiimperialisme blev ofte (men ikke altid helt klart) knyttet sammen med en kapitalismekritik, der havde et mere omfattende perspektiv end solidaritet med en enkelt befrielsesbevægelse i et bestemt land. Det antiracistiske anti-apartheid-arbejde synes i højere grad at unddrage sig en sådan. Det er derfor helt afgørende for forståelsen af det gryende solidaritetsarbejde som et nyt fænomen, at pointere den mangfoldighed af virksomme forståelsesrammer, der kom til udtryk i den åbenhed, der herskede med hensyn til, hvad man overhovedet skulle kalde disse lande. De nye stater, de gamle kolonier, u-lande, de alliancefrie stater, de fattige lande og den 3. verden var alle betegnelser, der efterhånden blev anvendt. Og selvom der tydeligvis kan identificeres en tendens til, at betegnelsen den 3. verden fra slutningen af 1960'erne blev det mest udbredte,

så indikerer de forskellige benævnelser ikke bare en tidslinje, men også et landskab af ståsteder, hvorfra man så på dette nye fænomen.

Afhandlingens fokus på grupperinger, hvis engagement indeholdt et samfundsforandrende eller revolutionært perspektiv har betydning for den indbydes vægtning af de to lande i analysen. Idet den algierske befrielseskrig i højere grad end kampen mod apartheid i Sydafrika kom til at indgå i betydningssammenhænge, der indeholdt revolutionære perspektiver, vil Algier-arbejdet blive tildelt betydelig mere opmærksomhed end sidstnævnte. For begge landes vedkommende gælder det endvidere, at de grupperinger, der vægtede et humanitært eller moderat engagement, vil blive relativt mindre vægtet, men de er ikke udeladt, da en belysning af dem bidrager til at tegne landskabets forskellige positioner tydeligere. Det er således samtidig ambitionen med dette kapitel at belyse, hvordan disse fænomener indgik som omdrejningspunkter i fremvæksten af et nyt venstre, der forsøgte at formulere nye venstreorienterede positioner. Det er ikke hensigten at afdække, hvad det nye venstre var i sin helhed, men at diskutere, hvordan dette nye indledningsvist stillede sig i relation til det, der kom til at hedde den 3. verden og de måder, hvorpå denne indgik i de danske grupperinger.

Kapitlet er på den baggrund struktureret således, at de grupperinger, der involverede sig i Algierkrigen belyses først. Det drejer sig primært om den trotskistisk dominerede forening Det Frie Algiers Venner og den mere moderate Den danske Algierkomité. Dernæst følger en belysning af anti-apartheid-arbejdet, der politisk favnede ganske bredt. Særlig vægt vil dog blive lagt på Den danske anti-apartheid Komité, der udmærkede sig ved at støtte væbnet kamp. For begge landes vedkommende vil jeg søge at placere de specifikke grupperinger i det landskab af miljøer, der tegnede sig omkring dem i det hele taget. Det vil blive diskuteret, hvordan man kan forstå landene som virksomme symbolske og konkrete utopier i de forskellige grupperinger, og hvilken betydning væbnet kamp havde. Belysningen af det nye venstre i relation til artikuleringen af den 3. verden som politisk omdrejningspunkt handler både om, hvilket nyt indhold og nye former for praksis der hermed blev iværksat som centrale og relevante, og på hvilke områder og i hvilket omfang dette rent faktisk var nyt. Kapitlet vil således også afslutningsvis inddrage aktionsgruppen Gruppe 61 og Socialistisk Ungdoms Forum (SUF), da de som nye grupperinger på den aktivistiske venstrefløj ganske

vist ikke havde kampene i Algeriet eller Sydafrika som deres primære omdrejningspunkt, men som via deres øvrige virke også var engagerede heri.

Algierkrigen og de danske solidaritetsgrupperinger 1959-1965

Litteraturen om Algierkrigens betydning i dansk sammenhæng er begrænset og har de udenrigspolitiske aspekter som sit primære fokus. Mest omfattende på det felt er historikeren Poul Noers ph.d.-afhandling *Denmark and the Gaullist vision*[148]. Noer belyser også, om end kortfattet, solidaritetsgrupperingernes og andre organisationers placering i den udenrigspolitisk vanskelige situation, den danske regering befandt sig i, f.eks. helt konkret i relationen til den franske ambassade i København. Denne del af hans undersøgelse er også præsenteret i dansk sammenhæng i artiklen *Danmark og Algierkrigen: Stat, civilsamfund og den offentlige meningsdannelse 1954-1962*.[149] Noers arbejde udgør derfor en interessant indgang til de omstændigheder, hvorunder solidaritetsarbejdet kunne udfolde sig. De enkelte grupperinger har kun i begrænset omfang efterladt sig arkivmateriale, men den trotskistisk dominerede forening Det Frie Algiers Venner udgav et blad, Algier Frit, der selvfølgelig er inddraget. Trotskisternes historie foreligger i en række mindre udgivelser fra bevægelsen selv[150], men er også mere samlet fremstillet af Bertel Nygaard i et upubliceret manuskript, *Forsøg på et altenativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-73,* fra 2005, der rummer nyttige baggrundsoplysninger.[151] Selvstændige analyser af solidaritetsgrupperingerne foreligger ikke, og den følgende belysning heraf hviler således primært på mine egne studier. Jeg skal løbende gøre rede for, hvilke typer af materiale der anvendes og hvordan.

Da de første danske initiativer til mere organiseret protest mod Algierkrigen tog form i 1959-60, havde den blodige konflikt allerede varet næsten 6 år. Krigen havde på dette tidspunkt tiltrukket sig nogen international opmærksomhed. FN havde taget sagen op, og bl.a. de store

---

[148] Poul Noer, *Denmark and the Gaullist vision. Government and civil society - reactions to the fifth republic and its European policies, 1958-1969,* European University Institute, Department of History and Civilisation 2006. Se også Anne Mette Grønborg Rasmussen: *Ideologiske præferencer kontra realpolitiske hensyn – en analyse af den danske politik i Algier-spørgsmålet 1954-62*, historiespeciale, Aarhus Universitet 2000.

[149] Poul Noer (2006), særligt *Chapter 3: Algerian Gangrene: Reactions of the Danish Government and Civil Society (1956-1962).* Se også Poul Noer: *Danmark og Algierkrigen: Stat, civilsamfund og den offentlige meningsdannelse 1954-1962,* i: Kristine Midtgaard og Lise Hedegaard Rasmussen: *Omverdenen trænger sig på. Politik og ideer i det 20. århundredes historie*. Festskrift til Thorsten Borring Olesen, Syddansk Universitetsforlag 2006

[150] Se f.eks. *Trotskismen i Danmark i dag*, Arbejderen 1985 samt Kent-Åke Andersson, Mogens Pedersen og Daniel Bensaid: *Den lange march : 4. Internationale gennem 50 år*, Socialistisk Arbejderforlag 1988.

[151] Bertel Nygaard: *Forsøg på et alternativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-73,* upubliceret manuskript 2005. Henvisninger til manuskriptet er foretaget med forfatteren tilladelse.

flygtningestrømme til nabolandene var kilde til bekymring også, om end i begrænset omfang, i den danske presse.[152] At det trods periodens FN-sanktionerede afkoloniseringsprocesser i øvrigt var kommet til en krig af så brutal karakter, havde at gøre med flere forhold. Algier havde status af fransk provins og var som sådan en del af NATO. Frankrig fastholdt således at Algier var et internt fransk anliggende, ikke noget omverdenen kunne blande sig i. Hertil kom, at de franskmænd, der i flere generationer var født og opvokset i Algeriet, de såkaldte pieds noirs, ikke uden videre ville overlade det, de opfattede som deres franske fædreland til algiererne. I slutningen af 1950'erne havde krigen udviklet sig til en indædt guerillakrig. De franske erfaringer fra Vietnam blev taget i brug, og omkring 1960 sad flere hundrede tusinde algierere i såkaldte omgrupperingslejre, tvangsforflyttede efter princippet om, at kunne man ikke fange fisken, i dette tilfælde FLN, måtte man fjerne det vand, den svømmede i – den arabiske del af befolkningen. Billedet med guerillabevægelsen som fisken og befolkningen som vandet var (og er) hentet fra Maos tanker om guerillakrig som revolutionær strategi, som fik stor betydning både i militære kredse og i politiske diskussioner gennem 1960'erne og 1970'erne.[153] Den franske regering havde ønsket en øget integration af algierne i republikken, og talte for sociale reformer, men kolonialisterne havde ingen interesse heri. Det havde sat dem i et modsætningsforhold til hæren, men de to grupper fandt dog sammen mod det, de opfattede som den fjerde republiks handlingssvage politikere. Flere kup i Algeriet fra den franske hærs side og generelt kaotiske tilstande vidnede om, at regeringen i Paris reelt havde mistet styringen med krigsførelsen, og situationen bragte Frankrig ud i en særdeles ustabil situation.[154] I 1958 besatte civile og soldater de offentlige bygninger i Algier. På den baggrund overtog general de Gaulle i juni 1958 regeringsmagten i Frankrig, militæret overtog den civile administration i Algier, og krigen gik ind i sin sidste meget barske fase. Officererne og kolonialisterne dannede Organisation Armée Secrète (OAS), der gennem terrorvirksomhed i Algier og Frankrig forsøgte at sætte en stopper for franske forhandlinger med FLN.[155] I marts 1962 blev der dog indgået våbenhvile, og trods fortsatte spredte kamphandlinger blev Evian-aftalen godkendt ved folkeafstemninger både i Frankrig og Algeriet, og Algeriet blev selvstændigt 5. juli 1962. Algierkrigen er blevet kaldt den mest

---

[152] Erling Bjøl: *Fra magtens korridorer. Erindringer fra 60'erne, 70'erne og 80'erne,* Politikens Forlag 1994, s. 13. Bjøl var Politikens korrespondet i Paris og Algier 1959-1963.
[153] Se f.eks. Anders Tandrup, *Revolutionen: dens årsager, dens teknik og dens bekæmpelse,* Rhodos 1972
[154] Noer: (2006)b, s. 183-184
[155] David L. Schalk: *War and the Ivory Tower,* University of Nebraska Press, 2005 [1991], s. 75 og Noer (2006)a, s. 49-70

grusomme af befrielseskrigene i perioden, bl.a. på grund af franskmændenes brug af napalmbomber og begge parters brug af tortur og terror.[156]

De danske initiativer til organiseret protest placerede sig i markant opposition til den officielle danske politik. Danmarks stilling som NATO-allieret med Frankrig havde meget stor betydning for den danske regerings måde at forholde sig til krigen på, og dette påvirkede også pressens dækning. Historikeren Poul Noers afhandling om Danmark og Algierkrigen dokumenterer overbevisende, at regeringens politik blev afgjort af en endog meget høj grad af loyal hensyntagen til franske interesser.[157] Frankrig udbad sig eksplicit, at dets allierede ikke stillede sig kritisk i forhold til begivenhederne i Algeriet, f.eks. i FN-sammenhænge. På grund af Frankrigs betydningsfulde og historisk oppositionelle position i NATO-alliancen samt den væsentlige rolle, det spillede som støtte til Danmarks spirende planer om at søge optagelse i det europæiske fællesskab, forblev officiel dansk politik langt mere franskvenlig end f.eks. Norges og Sveriges.[158]

Hvis man ser på den offentlige diskussion af krigen, var det, hvad angår dagspressen, fortrinsvis Land og Folk og Information, der på trods af sin positive holdning til NATO, med Erling Bjøl som avisens udsendte i såvel Frankrig som Algeriet, skrev kritisk om krigen. Land og Folk var de eneste, der oplyste om en FLN-delegations PR-besøg i København i 1957, og partiet havde også forsøgt sig med en pamflet, hvor de fremdrog, at den danske befolknings store omsorg for den ungarske befolkning stod i grel modsætning til den mangel på folkeligt engagement, der nu viste sig i forhold til Algeriet.[159] Sådanne udmeldinger og Land og Folks dækning af krigen foregik samtidig med DKP's i øvrigt tilbageholdende position, hvilket både havde at gøre med dets kraftigt reducerede position i dansk parlamentarisk liv samt ikke mindst det franske kommunistpartis politik på området. Anderledes stillet var det nye SF, der var skarp NATO-modstander, men fri af DKP's låste position. SF's blad af samme navn bragte således mange meget kritiske artikler skrevet af redaktøren Kai Moltke, der var gået fra DKP med Aksel Larsen og havde været aktiv i dannelsen af det nye parti. De dele af offentligheden, der ytrede sig kritisk om den franske

[156] Schalk (2005) [1991], s. 28-30, Noer (2006)a, s. 79
[157] Noer (2006)b
[158] Noer (2006)b, s. 181
[159] Noer (2006)b, s. 181

krigsførelse, holdt fortrinsvis til venstre for Socialdemokratiet, om end Frode Jakobsen og også den Radikale Hermod Lannung formulerede sig kritisk. Men også Socialdemokratiets ungdomsorganisationer artikulerede skarp kritik. Den unge DSU'er Henning Kjeldgaard havde været i London under Suezkrisen og havde her også fået kendskab til bekæmpelsen af oprørerne i Algeriet. Hjemme i Danmark igen gik han ind i sagen. I første omgang ved på vegne af Frit Forum at overrække udenrigsminister Jens Otto Krag en resolution, der opfordrede ham til at give Danske Studerendes Fællesråd lov til at samle ind til algierske studenter, der var flygtninge i Tunis og Marokko. DSF havde været involveret i flere indsamlingstiltag siden februar 1958, herunder et i samarbejde med Askov Højskole og en gruppe studerende fra Regensen i København, hvor der havde formet sig en mindre komite. Indsamlingen var blevet støttet af flere store arbejdspladser, bl.a. medarbejderne på B&W. Men i januar 1959 havde DSF altså fået afslag, bl.a. begrundet i, at de ville bruge offentlige meddelelser i indsamlingskampagnen.[160] Dette opfattede Frit Forum som "moralsk støtte til den franske kolonipolitik".[161] Krag omgjorde sin beslutning og gav tilladelsen. Kjeldgaards udfoldede herefter sin mere generelle kritik af moderpartiets holdning i Algierspørgsmålet, hvor han – i lighed med kommunisterne – kritiserede forskellen på, hvordan presse og politikere havde behandlet ungarerne og algiererne:

> "Skyldes det mon, at vi stadig nærer racefordomme, altså at vi anser ungarerne for "bedre" mennesker end algierne, eller skyldes det, at *vort samarbejde med Frankrig* samtidig har medført en anerkendelse af dette lands imperialistiske politik – af deres "ret" til Algier?"[162]

Udsagn som dette markerede en klar afstand til hele grundlaget for moderpartiets politik, og sammen med SF's langt tydeligere holdning, der således potentielt kunne tiltrække vrede unge socialdemokrater, blev Algierkrigen i en kort periode et problem for Socialdemokratiet. Den borgerlige fløj var helt uberørt af sådant.[163] Henning Kjeldgaard og hans ligesindede formulerede sin kritik indenfor rammerne af de allerede etablerede politiske organisationer, hvis virke i den demokratiske debat og det parlamentariske system han ikke betvivlede. Han begræd, at hans ønske om, at DSU og Frit Forum skulle danne en Algierkomite aldrig blev

---

[160] Noer (2006)b, s. 189
[161] Kjeldgaard (2002), s. 42
[162] Henning Kjeldgaard: *Hug – Tanker efter en konference*, i: *Verdens Gang* no. 3, 1960, her citeret fra Noer (2006)b, s. 189
[163] Noer (2006)b, s. 189-190

realiseret, og han opfattede den komite som faktisk blev etableret (og som jeg skal vende tilbage til) som politisk ubetydelig, fordi de socialdemokrater, der indledningsvis sad i den også hurtigt forlod den igen. I den forstand udgjorde han ikke nogen samfundsomvælter, og han argumenterede da også ud over den udenrigspolitiske kritik primært for humanitær hjælp til Algeriet.

I det hele taget var der flere humanitært anlagte tiltag, særligt rettet mod flygtningene. Røde Kors stod bag en indsamling, der dog igen p.g.a. den danske regerings politik slet ikke matchede svensk og norsk Røde Kors' indsamlingskampagner.[164] Efter våbenhvilen var indgået i 1962 lanceredes et mere spektakulært eksempel på, hvordan nogle engagerede sig i Algierkrigen, den såkaldte Djellabah-aktion. Dansk Flygtningehjælp og Mellemfolkeligt Samvirke uddelte stof og mønstre, så folk selv kunne sy disse klædningsstykker, hvorefter de blev sendt til børn i flygtningelejre i Algeriet. I MS's blad Kontakt kunne man i juni 1962 læse:

> "En Djellabah var for et par måneder siden et ukendt begreb her i landet. I dag ved næsten alle, at det er den yderbeklædning, som ifølge gammel tradition bæres af børn og voksen i Algeriet til beskyttelse mod kulde, blæst og sand"[165]

Aktionen er omtalt i tilbageblik i Iben Nagels Rasmussens udgivelse af hendes ungdomskæreste hippiepoeten Eik Skaløes breve, hvor den fremstilles som en stor succes, der betød at mange (unge) mennesker fik øjnene op for, at der var foregået en blodig krig meget tæt på Europa.[166] Både Iben Nagel Rasmussen og Eik Skaløe var begge involverede i en række spirende ungdomskulturer, bl.a. omkring Kampagnen mod Atomvåben. I tidsskriftet Alternativ, som var en kulturkritisk stemme, rundet af KmA-miljøet, og som Eik Skaløe var en af hoveddrivkræfterne bag, opforderede de til at støtte Den danske Algierkomités humanitære indsamling til flygtningene.[167] Dette sammen med deres deltagelse i Djellabahaktionen siger noget om, hvordan Algier også kunne indgå som led i et bredt samfundsmæssigt engagement – formodentlig også i kraft af det humanitære hjælpearbejdes bredere appel efter våbenhvilen.

---

[164] Noer (2006)b, s. 188
[165] Kontakt nr. 6, 1962 s. 24-25
[166] Iben Nagel Rasmussen: *Eik Skaløe - Breve til en veninde*, Gyldendal 1993, s. 33
[167] *Alternativ*, Udgivet af en kreds af unge, der har mødt hinanden i påsken mellem Holbæk og København, København, nr. 4, juni 1962.

Det Frie Algiers Venner og Den danske Algierkomité

Det var med denne politiske situation som baggrundstæppe, at Det Frie Algiers Venner blev dannet i sommeren 1959. Det Frie Algiers Venner har ikke efterladt sig noget egentligt arkiv,[168] hvorfor kilderne til deres aktiviteter først og fremmest består af bladet Algier Frit. Hertil kommer et par mindre jubilæumsskrifter fra det trotskistiske miljø, hvor en del af aktiviteterne skildres samt de samtaler, jeg selv har haft med to af de aktive personer i miljøet, Poul Møller, der var en del af den trotskistiske gruppe, og Bente Hansen, der ikke var trotskist, men som ungt politisk interesseret menneske gik ind i arbejdet med bladet i 1960. Bente Hansen, der i eftertiden mest er kendt som en af 1970'ernes markante kvindesagsforkæmpere, kom som venstreintellektuel skikkelse også til at spille en væsentlig rolle i flere solidaritetsmiljøer i 1960'erne. Endvidere har Poul Møller venligst udlånt, hvad han havde liggende af materiale fra dengang, om end dette ikke kan siges at udgøre noget omfattende arkiv. Med udgangspunkt i dette materiale skal jeg i det følgende belyse foreningens virke.

Af en løbeseddel med tilmeldingsblanket fra 1959 fremgår det, at Det Frie Algiers Venner gennem publikationer, møder og andre midler ville "sprede oplysning om situationen i Algier og det algierske folks kamp mod den franske undertrykkelse".[169] Løbesedlen talte for princippet om folkenes selvbestemmelsesret, men fremhævede særligt, at Danmark som NATO-allieret med Frankrig "i sidste instans er medimpliceret". Med beskrivelser af den franske politik som mere grusom end nazisternes, og med henvisning til den modstandskamp, som Danmark selv havde oplevet 15 år tidligere, opfordrede de således de "vide kredse", som de mente allerede var sympatisk indstillede for "det algierske folks kamp", om at melde sig ind.[170]

Løbesedlen fremhævede gang på gang "det algierske folks kamp" som det centrale og markerede også afstand til den danske regerings tilbageholdende politik, men bortset fra disse venstreorienterede markører var det ud fra løbesedlen ikke soleklart, hvem der stod bag initiativet. Som medunderskriver stod imidlertid stud. psyk. Preben Kinch, der var en central

---

[168] En smule materiale ligger i ABA's emnearkiv 33.596
[169] Snart 5 års krig i Algier. Skrivelse med indmeldingsblanket, P. M.'s papirer, august 1959
[170] Snart 5 års krig i Algier. Løbeseddel med indmeldingsblanket, P. M.'s papirer, uden datoangivelse, men ganske sikkert august 1959.

skikkelse i det trotskistiske miljø i Danmark. Trotskisterne havde gennem 1950'erne fristet en politisk temmelig usikker tilværelse, men havde i 1957 samlet sig som gruppering i partidannelsen Danmarks Socialistiske Parti (DSP), der var dannet af folk fra primært Dansk Samling og eks-DKP'ere. Med SF's dannelse i begyndelsen af 1959 opløstes DSP og sluttede sig hertil. På det tidspunkt var DSP vokset fra små 200 til ca. 450 medlemmer. Indenfor SF kunne trotskisterne arbejde ud fra den entristiske strategi, der gjorde sig gældende i bevægelsen på dette tidspunkt, men der opstod i 1959 også en selvstændig trotskistisk gruppering, Revolutionære Socialister (RS), der samme år blev anerkendt som dansk sektion i Den Fjerde Internationale.[171] Det var gennem forbindelser til den franske sektion, at de danske trotskister blev bedt om at iværksætte en eller anden form for kampagne for "det algierske folk", og dannelsen af Det Frie Algiers Venner var første skridt.[172] Når teksten på løbesedlen var skrevet i et så bredt appellerende sprog, var det således hensigten, at dele af det trotskistiske engagement kunne foregå i ly af en bredere anlagt gruppering. Poul Møller, der var aktiv i RS fra begyndelsen og blev stærkt involveret i Algierengagementet, har således fortalt, at de af de franske kammerater blev bedt om at "lave en pæn komité", der kunne danne udgangspunkt for det videre engagement.[173] Bladet blev i udgangspunktet finansieret af 4. Internationale, men bladets læsere måtte efter den første hvervekampagne også betale for, at få det tilsendt. Der var imidlertid brug for en udenforstående, gerne kendt person, der kunne stå som bladets ansigt udadtil.[174] Denne person blev Leo Kari, der var kendt som både tidligere spaniensfrivillig og som modstandsmand, der endog var blevet ekskluderet af DKP, fordi han havde nægtet at udføre en likvidering. Hans meritter kunne således bruges i forsøget på at tiltrække potentielle støtter, også udenfor en mere snæver selvforskrevet kreds. Yderligere søgte gruppen at rekruttere unge mennesker fra bl.a. Kampagnen mod Atomvåben, hvilket i nogen udstrækning lykkedes. Derfor var gruppen indledningsvis mere sammensat end initiativtageren.

Det tyder imidlertid på, at de danske trotskister ikke opfattede dannelsen af Det Frie Algiers venner som en dækorganisation alene, i hvert fald ikke forstået som bredt appellerende

---

[171] Nygaard (2005), s. 123-131
[172] *Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet*. Udgivet i forbindelse med Poul Møllers 75 års fødselsdag d. 16. okt. 2004, P. M.s papirer
[173] Samtale med Poul Møller, 29. januar 2007
[174] *Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet*. Udgivet i forbindelse med Poul Møllers 75 års fødselsdag d. 16. okt. 2004, P.M.s papirer.

komité, der skulle give sig ud for at arbejde for fred i Algier. Foreningen pådrog sig nemlig offentlighedens opmærksomhed, da den kort efter stiftelsen i 1959 lancerede en ansøgning til den danske regering om tilladelse til "at arbejde for afsendelse af danske frivillige til at deltage i det algierske folks kamp imod det franske kolonistyre (...)".[175] Det Frie Algiers Venner henviste til, at danske regeringer tidligere havde givet dispensation for forbudet mod at deltage i fremmed krigstjeneste, nemlig i den russisk-finske vinterkrig på finsk side og i den engelske hær i kølvandet på anden verdenskrig, bl.a. i de engelske styrker i Palæstina. Samtidig henviste de til, at man allerede havde mulighed for via Fremmedlegionen at kæmpe på fransk side.[176] Det er ikke muligt at afgøre, hvad der egentlig lå i dette opsigtsvækkende initiativ. Ifølge Poul Møller, der var aktiv i Det Frie Algiers Venner fra begyndelsen, var dette mest ment som en provokation der skulle skabe opmærksomhed omkring krigen. Den tyske trotskist Georg Jungclas, der var kommet til Danmark som flygtning i 1933 og på denne måde havde knyttet bånd til miljøerne i Danmark, havde i 1960 overtaget ledelsen af Fjerde Internationales FLN-støttearbejde i Vesttyskland og Skandinavien. Som baggrundsorganisationens mand stillede han sig angiveligt meget kritisk overfor denne opmærksomhed, der jo også var potentielt undergravende for forsøget på at skabe en dækorganisation. Foreningen gik ikke videre med konkrete hvervningsforsøg.[177] Men Aksel Larsen blev nødt til offentligt at afvise, at SF havde noget med sagen at gøre, fordi flere af Det Frie Algiers venner var medlemmer af SF.[178]

De første numre af Algier Frit var præget af foreningens sammensathed og bestræbelsen på at give indtryk af et bredere appellerende initiativ samtidig med, at budskabet om den utvetydige protest mod krigen blev gjort klar. Indholdsmæssigt var det mildest talt noget vildtvoksnede og pegede i mange retninger, hvilket må tilskrives det forhold, at der var mange forskellige interesser på spil. Bladet var trykt, havde et relativt professionelt layout med billeder og fotografier og bar det algierske flag i sit logo på forsiden. Men redaktionen præsenterede sig selv som "nogle unge brushoveder", tvær- og a-politiske "med en hældning

---

[175] Optryk af ansøgningsbrev til Justitsministeriet fra det Frie Algiers Venner, formodentlig en pressemeddelelse, u. dato, men ganske sikkert fra august 1959, ABA emnearkiv 33.596
[176] Optryk af ansøgningsbrev til Justitsministeriet fra det Frie Algiers Venner, formodentlig en pressemeddelelse, u. dato, men ganske sikkert fra august 1959, ABA emnearkiv 33.596
[177] *Påstand om hvervning af danske til Algier*, Information, 17. aug. 1959. Af artiklen fremgik det, at Det Frie Algiers Venner ville koncentrere sig om oplysning m.m.
[178] *Påstand om hvervning af danske til Algier*, Information, 17. aug. 1959

til venstre", der var drevet af "En vis utålmodighed, almindelig anstændighedsfølelse og en vag fornemmelse af pligt".[179] Deres kilder knyttede sig dog entydigt til den ene part i krigen: den algierske eksilregerings blad El Moudjahid og deklarationer, communiquéer o. lign fra FLN. Målet var at yde bidrag til opfordringen i bladets titel, Algier Frit.[180] Leo Karis forsideartikel tordnede mod velfærdssamfundets magelighed og fremførte, hvordan danskerne ikke havde ofret en dråbe blod for junigrundloven, men havde overladt de nødvendige opstande og revolter til andre. Han afsluttede:

> "Imidlertid er der jo også andre danske traditioner end de alsangske og – singske. Dr. Dampe i kastellet, P.A. Heiberg i eksil, danske frivillige i Spanien, modstandsbevægelsen; Hørup, Trier og Kim Malthe Brun. Det er navne og rørelser der står for en revolutionær holdning og radikal handling. Og det er nøglen til vor tid, som til alle tider. Lad os derfor ikke vente i seks år mere med at fatte mod"[181]

Samtidig med disse udmeldinger, der i samme åndedrag refererede til kampen for demokrati i Danmark, sabotage, militant aktivisme og kulturradikalisme, ofrede de også flere spalter på at imødegå anklager om, at der skulle sidde trotskister og kommunister i redaktionen. Dette blev pure afvist, men det blev slået fast, at alle også trotskister og kommunister (og anarkister, nudister, vegetarianere, dyreværnsfolk eller pacifister, som det muntert blev tilføjet) var velkomne til at deltage i arbejdet.[182] Det "pæne" lå derfor ikke i, at man politisk søgte at udelukke yderligtgående positioner, men snarere i den ånd man søgte at appellere til i arbejdet for at mobilisere en opinion mod Frankrigs Algierpolitik. Dette fremgik af et af de første tiltag, Det Frie Algiers Venner stod bag. Tidligere på efteråret 1960 havde en gruppe af prominente franske intellektuelle med Jean Paul Sartre i spidsen formuleret det såkaldte Ulydighedsmanifest, eller "De 121's protest". Det var, som navnet indikerer, underskrevet af 121 kendte kulturpersonligheder og adresseret til den franske offentlighed og regering, og havde vakt stor opsigt i Frankrig, idet det rummede en skarp kritik af den franske Algierpolitik og åbenlyst opfordrede til aktiviteter, der kunne modarbejde denne. Manifestet slog fast:

---

[179] Algier Frit nr. 1, 1960, s. 7
[180] Algier Frit nr. 1, 1960, s. 8
[181] Algier Frit nr. 1, 1960, s. 6
[182] Algier Frit nr. 1, 1960, s. 9

> ”Vi respekterer dem, der nægter at gribe til våben mod det algierske folk, og vi anser en sådan vægring for berettiget. Vi respekterer de franskmænd, der anser det for deres pligt, i det franske folks navn at hjælpe og støtte de undertrykte algierer, og vi anser deres handlinger for berettigede. Det algierske folks sag, som på afgørende måde medvirker til at ødelægge kolonisystemet, er alle frie menneskers sag.”[183]

Som citatet viser, rummede Ulydighedsmanifestet en klar opbakning til FLNs væbnede kamp, oven i købet som et led i en større sag, ødelæggelsen af kolonisystemet. Samtidig kunne formuleringerne også appellere ganske bredt, herunder til pacifistiske kredse. Dette kan naturligvis tolkes som strategiske forsøg på netop at appellere bredt, f.eks. var det uklart, hvilken form for hjælp og støtte der egentlig var tale om. Men det siger også noget om betingelserne for at formulere sig radikalt militant i de tidlige 1960’ere i Frankrig – men jo også i Danmark, hvor manifestet indgik i Det frie Algiers Venners kampagne. Algierarbejdet tog form i kølvandet på 1950’ernes store fredsbevægelser, der både havde tegnet sig ind i den kolde krigs dikotomiske verdensbillede og havde rummet pacifistiske strømninger.[184] Det var begge elementer, der ikke havde efterladt meget rum for hyldest af væbnet kamp for en socialistisk revolution. Det Frie Algiers Venner havde således i oktober sendt Ulydighedsmanifestet i dansk oversættelse ud til 131 danske intellektuelle og kulturpersonligheder med det håb at samle mindst 121 danske underskrifter og således skabe en mere samlet opinion imod den franske politik. Manifestet blev bragt i fuld længde i første nummer af Algier Frit sammen med de foreløbige opgørelser over, hvem der havde tilsluttet sig. Det beløb sig i første omgang til 39 positive tilkendegivelser, heriblandt digteren Ivan Malinowski, læge og tidligere modstandsmand Tage Voss, forfatteren Agnes Henningen, arkitekt og kulturkritiker Poul Henningsen, børnepsykolog og forhenværende skoleinspektør Sofie Rifbjerg, forfatteren H.C. Branner, billedkunstneren Heerup og forfatteren Halfdan Rasmussen.[185] Flere af dem havde skrevet små kommentarer, der bakkede initiativet op. Forsøget på at påvirke opinionsdannelsen i mange befolkningsgrupper, herunder en intellektuel og kulturel elite, fremgår også ved, at man opfordrede foreninger som Mellemfolkeligt Samvirke, Ligaen for tolerance, freds- fag- og religiøse foreninger, Frit

[183] Ordlyden af ”De 121’s” Protest, Algier Frit nr. 1, 1960, s. 5. For en uddybning af de franske intellektuelles rolle i forhold til Algierkrigen, se Schalk (2005) [1991]
[184] Rasmussen (1997), s. 18-28
[185] Algier Frit nr. 1, 1960, s. 2 og 10

Forum, Frit Danmark, Studenterforeningen og –samfundet, tidsskrifter som Dialog, Perspektiv og Vindrosen til at slutte op om Ulydighedsmanifestet.[186]

Som et andet tiltag i den forbindelse havde foreningen sendt brev til en række politikere, hvori de udbad sig svar på, hvordan de forholdt sig de franske intellektuelles protest, om de ville anbefale dansk tilslutning hertil, og hvorledes de mente, Danmark skulle stille sig til Algier-problemet, når sagen blev rejst i FN.[187] Hvor udenrigsminister Per Hækkerup svarede kortfattet og undvigende, kunne bladet derimod bringe længere og positive svar fra Morten Lange, der skrev på vegne af SF's formand Aksel Larsen og Villy Fuglsang, tidligere spaniensfrivillig der sad i Folketinget for DKP. Sidstnævnte formulerede sig dog noget forblommet om fred og nødvendigheden af en enig fransk modstand, hvilket illustrerer, at DKP stod klemt af det franske kommunistpartis afstandtagen til Ulydighedsmanifestet.[188]

Den umiddelbare strøm af sympatitilkendegivelser og forskellige reaktioner fra folketingspolitikere tyder på, at Det Frie Algiers Venner med bladet som deres ansigt udadtil indledningsvis havde nogen succes med deres sag som "pæn komité". Men den politiske og personmæssige sammensathed, der prægede gruppen var ikke kun en styrke i den forstand, at den kunne virke bredere appellerende, den var også et usikkerhedsmoment, fordi den rummede yderligtgående positioner og ikke mindst stærkt indrestyrede personligheder. Da Leo Kari således kort efter bladets premiere til pressen lancerede en historie om, at Den Røde Hånd, det franske antiterrorkorps, holdt øje med foreningen og stræbte Kari selv efter livet, skabte det i sagens natur en del røre omkring bladet, og tilslutningerne til såvel Ulydighedsmanifestet som til bladet faldt. Det er tvivlsomt, om historien havde noget på sig, men iscenesættelsen af Algier Frit som et ekstremt miljø havde alligevel konsekvenser. Bestræbelsen på at være "pæn komité" var derfor svær at opretholde, og eftersom et andet initiativ, Den danske Algierkomité, havde set dagens lys samtidig med Algier Frit, efterlod det sidstnævnte i en politisk mere yderligtgående position.

---

186 Algier Frit, nr. 1, 1960
187 Algier Frit nr. 1, 1960, s. 6
188 Algier Frit nr. 2, 1960, s. 1 & 5

Den danske Algierkomité blev dannet i november 1960. Initiativtagerne var en gruppe af kulturpersonligheder, heriblandt forfatteren og forlagsmanden Ole Wivel samt den unge journalist på Demokraten i Århus, Jørgen E. Petersen. Sidstnævnte var i øvrigt sammen med Henning Kjeldgaard meget aktiv i Frit Forum og udgav i 1960 bogen Det Nye Afrika. Han skrev i øvrigt en lang række artikler om afkoloniseringsprocesser i Afrika dels i Demokraten, og dels i Mellemfolkeligt Samvirkes blad Kontakt og i tidsskriftet Vindrosen. Med 250 underskrivende komitémedlemmer var Den danske Algierkomité som organisation altså betydelig større end den håndfuld, der udgjorde Det Frie Algiers Venner. Komitéen fremlagde et program, hvoraf det fremgik, at de opfordrede den danske regering sammen med de andre nordiske regeringer i FN at arbejde for en fredslutning i Algeriet på et demokratisk grundlag og under FN's kontrol. Dette mål ville de arbejde for gennem oplysningsvirksomhed, offentlige møder, artikelskrivning i aviser og tidsskrifter og således påvirke den offentlige mening. Derudover ville de støtte andre humanitære initiativer, yde flygtningeproblematikken særlig opmærksomhed og på længere sigt hjælpe med uddannelse og specialister til landets genopbygning, når freden var vundet.[189]

I forhold til Det Frie Algiers venners betoning af "det algierske folks kamp" fremstod Den danske Algierkomité langt mere moderat. Komitéen havde ved sin dannelse i lighed med Kampagnen mod Atomvåben opnået støtte fra en bred kreds af kulturpersonligheder, heriblandt Hal Koch, Thorkild Bjørnvig, Thorkild Hansen, Erik Aalbæk Jensen og K.E. Løgstrup. Hertil kom flere socialdemokratiske folketingsmedlemmer, K.B. Andersen og Holger Eriksen, der var redaktør på Demokraten. Kirkeminister Bodil Koch, der i forbindelse med Kampagnen mod Atomvåben havde vist sig som et udenrigspolitisk rebelsk element i regeringen, blev også af initiativtagerne opfordret til at gå ind i komiteen, men dette blev afværget af regeringen, da det ville virke undergravende på den franskvenlige udenrigspolitik der i øvrigt blev ført.[190] Hvor sympatitilkendegivelserne som Det Frie Algiers Venner havde hentet hjem gjaldt Ulydighedsmanifestet formuleret af franske intellektuelle og ikke nødvendigvis foreningen som sådan, gjaldt underskrifterne til Den danske Algierkomité

[189] Beretning om Den danske Algierkomités arbejde i tiden fra 1/11-60 til 15/2-61, ABA emnearkiv 33.596. Se også Noer (2006)b, s. 191
[190] Noer (2006)b, s. 192

komitéen selv, og den fremstod så meget desto mere som en kritisk, men bredt funderet og humanitært indstillet stemme overfor den danske udenrigspolitik.[191]

Dette billede fik imidlertid ret hurtigt ridser i lakken, da en del af den brede støtte, og herunder socialdemokraterne, blev trukket tilbage, og efterlod *Komitéen* i en mindre fremtrædende position. Årsagen var, at arbejdsudvalget uden at have afklaret det med de tilknyttede sympatisører i december 1960 kritiserede den danske FN-delegation og den danske regering for ikke at have stemt for et afro-asiatisk forslag om en FN-overvåget aktion i Algeriet til trods for, at de tidligere havde stemt for landets ret til selvbestemmelse.[192] Noer tolker forløbet som en kapring af Komitéen fra mere venstreorienterede kredses side. Men af et oplysningshæfte, der blev udsendt i februar 1961, fremgår det imidlertid, at det ikke havde betydet en ændring af hverken programpunkter eller midler.[193] Forløbet skal derfor snarere forstås som et udtryk for regeringens meget forsigtige omgang med det penible Algier-spørgsmål. Dette havde samtidig den effekt, at de miljøer, der formulerede kritik, eller bare diskuterede krigens årsager og konsekvenser, blev forskudt til oppositionelle positioner, der fremstod mere markante end indholdet af kritikken i øvrigt gav belæg for. Med til billedet hører dog også det allerede antydede baggrundstæppes vævetråde af fredsbevægelser, pacifistiske strømninger og den kolde krigs dikotomiske verdensbillede. Det sidste gjorde næsten enhver kritik af NATO til en potentiel kommunistisk landsforræderisk trussel. Men i det hele taget er det vigtigt, at de væbnede befrielseskampe i den 3. Verden kunne fremstå som særlige undtagelser på baggrund af de i øvrigt relativt fredelige afkoloniseringsprocesser i løbet af 1950'erne. Skarpt formuleret kritik af de gamle kolonimagter kunne derfor umiddelbart tolkes som ekstremisme. I lyset af, hvordan solidaritet med den 3. Verden bare få år senere i Vietnambevægelsen blev langt mere militant artikuleret, kan grupperingerne i de tidlige 1960'ere fremstå noget spage. Men set i deres egen tid og kontekst var alene kritik af stemmeafgivningen i FN en kontroversiel handling.

Dette betød også, at relationen mellem Den danske Algierkomité og Det Frie Algiers Venner ikke var entydigt fjendtlig. Selvom Komitéen særligt i forbindelse med Leo Karis historie om

---

[191] Noer anfører, at den franske ambassade i København var langt mere optaget af og bekymret for Den danske Algierkomités aktiviteter, end af Det Frie Algiers Venner. Noer (2006)b, s. 191
[192] Noer (2006)b, s. 192
[193] Den danske Algierkomité, 1961: *Algier 1954-60*, s. 30. ABA's emnearkiv 33.596

Den Røde Hånd gjorde meget klart, at de ikke havde noget med hverken foreningen eller bladet at gøre, var der visse forbindelser mellem de to grupperinger. De deltog f.eks. i fællesmøder arrangeret af Studentersamfundet, og i Algier Frit kunne man læse opfordringer til at støtte Komitéen økonomisk.[194] Den danske Algierkomite fortsatte sit arbejde dels ved foredragsvirksomhed forskellige steder i landet, og dels ved at påbegynde opbyggelsen af relationer mellem relevante uddannelsesinstitutioner og organisationer i henholdsvis Danmark og Algeriet. De var især optagede af at yde støtte til unge teknikere og landmænd på et elementært plan, idet de mente at det var den slags folk, der "er mangel på i de underudviklede lande, der står på et nordafrikansk udviklingstrin".[195] Dette langsigtede arbejde var udtryk for, at Komitéen rummede klare elementer af mellemfolkeligt udviklingsarbejde. Arbejdet for en demokratisk fredsslutning og Algeriets selvstændighed handlede ikke om "folkets kamp" og rummede ikke revolutionære perspektiver, men var knyttet til en bestræbelse på at hjælpe u-landene frem som nye selvstændige stater. Komiteen fortsatte, som jeg skal vende tilbage til, således sit arbejde flere år efter Algeriets selvstændighed i 1962.

Den vifte af initiativer, der udfoldede sig i forhold til Algierkrigen fra slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne, viser, at den fik stor, men også ganske forskellig betydning for forskellige grupperinger. Hvad angår de rent nødhjælpsmæssige tiltag, har Algierkrigen ikke haft den store betydning, måske bortset fra en stille erkendelse af, at den folkestemning, som alle indsamlinger er afhængige af, tydeligvis er indlejret i tidens politiske dagsordener og kulturelle identifikationsmuligheder. For trotskisterne derimod var der tale om en afgørende åbning af politiske muligheder. Efter en lang periode præget af absolut politisk isolation så de her muligheden for en sag at mobilisere på.[196] I den forstand udgjorde krigen en ny sag for en gammel bevægelse. Det er imidlertid helt afgørende, at krigen også fik stor betydning som indgang til miljøer, hvor unge kunne gøre sig deres første politiske erfaringer med international politik. Det gjaldt folk som Henning Kjeldgaard, der selv i tilbageblik udpeger Algierkrigen til at være en afgørende begivenhed i hans omfattende internationale engagement. Den betød ifølge eget udsagn lige så meget for ham, "som Vietnamkrigen kom

[194] Se Algier Frit nr. 2, 1960 og nr. 5, 1961
[195] Beretning om Den danske Algierkomités arbejde i tiden fra 1/11-60 til 15/2-61, ABA emnearkiv 33.596
[196] Nygaard (2005), s. 131

til at betyde for næste generation."[197] Som det fremgår af det samtidige materiale, handlede den betydning, han tillagde Algierkrigen ikke om NATO-modstand eller FLN's revolutionære potentiale, men om kampen for demokrati og folkenes selvbestemmelsesret. Og den danske stiltiende accept af Frankrigs Algier-politik var for ham en tydeliggørelse af, at nogen måtte holde idealernes fane meget højt, for at de ikke skulle blive helt kvalt i den magtorienterede realpolitiske udenrigspolitik. For Jørgen E. Petersen gjorde dette sig også gældende. Hans engagerede journalistiske virke var i gang, og interessen for Afrika var i forvejen vakt, men hans tilslutning til Den danske Algierkomité var hans første skridt ud i mere et mere konkret engagement. Det havde, som det er fremgået, ikke samfundsomvæltende perspektiver, men gjaldt etableringen af en seriøs kritisk offentlighed, der kunne udfordre den førte udenrigspolitik og anlægge et nyt internationalt perspektiv herpå.

For nogle af de unge mennesker, der lod sig rekruttere til Algier Frit's redaktion, blev der i højere grad tale om at gå et skridt videre i et allerede spirende internationalt engagement. Søren Hein Rasmussen og Johannes Nordentoft har fremhævet, at Kampagnen mod Atomvåben både blev et nybrud i politikformerne og i øvrigt fremmede den venstreorientering, der erklærede sig uafhængig af Sovjetunionen.[198] På den måde blev den også for nogle udgangspunktet for den første politiske erfaringsdannelse. Samtidig fungerede den også som mødested for folk, der dannede nye miljøer, hvilket ofte hang sammen med, at Kampagnen nok kunne opleves som et nybrud, men også som alt for upolitisk med sit bredtfavnende humanistiske engagement for afværgelsen af menneskehedens totale atomundergang. I oktober 1960 havde Det frie Algiers Venner således fisket i rørte vande og uddelt en løbeseddel til deltagerne i Holbækmarchen:

> "Tillykke med den godt begyndte og næsten fuldendte Holbækmarch i Kampagnen mod Atomvåben. Selvom vi står foran både vinter og valg er der grøde i dansk politik, og et af de mest livende forårstegn er jeres protestmarch, som nu går mod sin triumferende afslutning. (...) [vi er] en håndfuld unge der udsender et nyt og grønt blad ALGIER Frit! Med dette vil vi vække alle sløve padder og samle al fredsvilje ved at sprede oplysning om denne 6 år for lange krig og de farer den rummer for en ny europæisk akse omkring et fascistisk

[197] Kjeldgaard (2002), s. 43
[198] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 71-72

> Frankrig flankeret af et falangistisk Spanien og et neonazistisk Vesttyskland.
> Algier Frit!"[199]

Opfordringen var præget af klare referencer til venstrefløjens antifacistiske arv og af den fredsretorik, der kendetegnede DKP på dette tidspunkt, og engagementet blev altså umiddelbart skrevet ind i en kontinuitetsfortælling. Men det er bemærkelsesværdigt, at den samtidig indskrev Algierengagementet som en del af noget nyt, der var ved at ske i dansk politik, hvilket blev understøttet af, at foreningen overhovedet brugte atom-marchen som rekrutteringssted. En purung Bente Hansen var en af dem, der fik løbesedlen i hånden, og blev kort tid efter en del af redaktionen. En del af hendes baggrundshistorie var, at hun i sommeren 1960 havde deltaget i en stor international studenterkongres i det daværende Jugoslavien. Her havde hun mødt unge fra hele verden også unge algierer, der angiveligt var sendt af sted til kongressen på hvilepause fra de hårde kampe.[200] I den forstand kendte hun til krigen, og jeg mener, man kan se hendes engagement i Algier Frit som en konkretisering af et allerede spirende internationalt engagement.

I den forstand er det også væsentligt, at Algierengagementet for trotskisterne også fik betydning som indgang til de første konkrete politiske erfaringer med internationalt perspektiv. Selvom de hørte til under en gammel bevægelse, var flere af dem relativt unge, da Algierkrigen brød ud, og da muligheden for at gå aktivt ind i støtten til en befrielsesbevægelse bød sig, blev det ideologiske udgangspunkt løftet ind i praksis. Poul Møller har således i lighed med Kjeldgaard i tilbageblik fortalt, at Algierengagementet blev det vigtigste for ham, fordi det fik formende karakter.[201] For initiativtagerne til Det Frie Algiers Venner var den ideologiske dagsorden således måske nok klar, men det blev samtidig et miljø, hvorfra blikket på dansk udenrigspolitik og på internationale forhold som sådan blev givet form. For den nyankomne kunne dette blik både åbnes og politiseres. Jeg skal i det følgende gå mere detaljeret ind i, hvilke forståelser af Algierkrigen der gjorde sig gældende hos Det Frie Algiers Venner, og hvordan dette hang sammen med den praksis de udfoldede. Det er hensigten at vise, hvordan Algierkrigen i stigende grad blev gjort til et udgangspunkt

---

[199] Algier Frit nr. 1, 1960 Den på det tidspunkt ganske unge Bente Hansen var en af dem, der fik en løbeseddel i hånden og kort tid herefter kom ind i redaktionen af Algier Frit.
[200] Samtale med Bente Hansen, 3. marts, 2008
[201] Samtale med Poul Møller, 29. jan. 2007

for et tydeligere anti-kolonialistisk og også anti-imperialistisk engagement. Samtidig vil jeg belyse, hvilken politisk kultur der var tale om.

Algier Frit mellem folkeret, antifascisme og revolutionære forhåbninger

Som det er fremgået, fremstod de første numre af Algier Frit som temmelig sammensat og den politiske baggrund som pegende i mange retninger. Som kilde til, hvordan gruppen omkring det Frie Algiers Venner blev stykket sammen, fortæller disse numre således en del. De mere vildtvoksende indlæg gled dog hurtigt ud, men det betød ikke fremkomsten af et klart trotskistisk budskab. Modstanden mod krigen blev ganske vist utvetydigt skrevet ind i den antifascistiske tradition, og henvisningerne til den spanske borgerkrig og kampen mod nazismen var mange. Men det er karakteristisk, at indholdet kom til at dreje sig om et centralt tema, franskmændene og kolonialisternes grusomme krig, og hvordan algiererne blev nægtet de menneskerettigheder, som efterkrigstidens internationale samfund ellers havde lovet hele jordens befolkning. Ved første øjekast var bladets protest mod Algierkrigen således formuleret som et moralsk og etisk anliggende. Algier Frit bragte rapporter fra Internationalt Røde Kors' arbejde i flygtningelejrene[202], de franske torturmetoder blev detaljeret beskrevet, Frankrig blev fremstillet som et land med "blod på hænderne"[203], og billedet af det algierske folk som udsat for overgreb understregedes af, at man bragte billeder af pjaltede børn i flygtningelejre og smertefulde digte, der søgte at indfange det ufatteligt grusomme:

> "Intet leksikon i verden finder ord for dette syn. Stivnede blikke og kraftløse næver. Jeg så dem. (...) De Algierske børn. Som kom hertil uden øjne."[204]

Flere af artiklerne var båret af en nærmest eksistentiel problemstilling, der handlede om vestens ansvar for det, der foregik i Algeriet. Det, som med stor indignation omtaltes som den "såkaldte vestlige civilisation"[205], var forbundet med en enorm ambivalens, og sine steder blev ideologiske argumenter ligefrem eksplicit afvist til fordel for at koncentrere sig

---

[202] Algier Frit nr. 5, 1961
[203] Algier Frit nr. 3, 1960 og nr. 4, 1961
[204] Algier Frit nr. 5, 1961. Digtet er af den franske digter René Char, der var aktiv i den franske modstandsbevægelse og i 1960'erne engagerede sig i modstanden mod franske atomvåben.
[205] *Algier og vi*, i: Algier Frit nr. 6, 1961

om "der hvor mennesker lider".[206] Det er klart, at dette grundlæggende humanistiske perspektiv indgik i det, der meget rammende blevet betegnet som en del af "informationskrigen" om Algier.[207] Bladet havde netop som et af sine formål, at "skabe muligheder for at begivenheder, (...) [der] enten forties eller fordrejes af vort lands presse (...) kan blive kommenteret på en saglig men engageret måde."[208] Den danske Algierkomité stod som bekendt for en lignende målsætning. En væsentlig del af denne informationskrig handlede netop om krigens meget konkrete rædsler. Et illustrerende eksempel herpå var en formulering i tidsskriftet *Verdens Gang*, hvor socialdemokraten Niels Alsing Andersen argumenterede for, at franskmændene forsvarede sig i nødværge mod "den klassiske orientalske sadismes raffinementer." Alsing Andersen var daglig leder af Arbejdernes Informationscentral, og baggrunden for hans bemærkelsesværdige formulering var, at medarbejderne ved AIC angiveligt var besvimet ved synet af de fotografier af lemlæstede franske soldater, de franske myndigheder havde sendt til kontoret. FLN udsendte ligeledes fotografier af resultaterne af franskmændenes brutale fremfærd med opfordring til at beskylde Frankrig for folkemord og påpege de NATO-allieredes medansvar, hvilket Algier Frit således gjorde.[209] Der lå i Algier Frits artikler også en dybereliggende forestilling om, at oplysning og information ville føre til en mere retfærdig verden, fordi viden og indsigt var handlingsforpligtende. I forskellige bogomtaler indgik eksempelvis ofte det element, at belysning af det underbelyste tjente et formål i sig selv.[210]

Den indledningsvis lidt brogede sammensætning af Det Frie Algiers Venner og deres intention om at oplyse offentligheden i Danmark om krigen blev også fulgt op af forskellige (tilløb til) udadvendte aktiviteter. Der var planer om i samarbejde med DSF at få algierske studenter til Danmark, men det måtte opgives, da det var for kompliceret og for dyrt.[211] En foredragsrække med titlen "Algier af i dag – Algier af i morgen" blev lanceret til at løbe af stablen på en række jyske gymnasier[212], og det blev annonceret, at der ville blive afholdt en

---

[206] *Algier og vi*, i: Algier Frit nr. 6, 1961
[207] Noer (2006)b, s. 189
[208] Algier Frit, nr. 4 1961
[209] Noer (2006)b, s. 189, Alsing Andersen-citatet er fra Verdens Gang, vol. 15, no. 5, men er her citeret fra Noer.
[210] Se eksempelvis Bente Hansens omtale af Jørgen E. Petersens bog *Det Nye Afrika*, Algier Frit nr. 5, 1961
[211] Algier Frit nr. 5, 1961
[212] Algier Frit nr. 5, 1961

filmaften, hvis man kunne skaffe den algierske film Djazairouna[213], der allerede havde haft premiere i DDR.[214] Men bortset fra disse arrangementer var Algier Frit først og fremmest et blad, der med afsæt i det ideologiske ståsted bragte baggrundsinformation og nyheder om krigen, ikke et blad der opfordrede til demonstrationer, aktioner eller bare var "opslagstavle" eller afrapporteringskanal for sådanne aktiviteter. En stor del af stoffet handlede om litteratur om Algeriet, den sparsomme mængde af dansk såvel som den noget mere righoldige udenlandske. Redaktionen anmeldte bøger og opfordrede eksplicit læserne til selv at studere videre. En betydelig del af artiklerne var fra udenlandske magasiner, som redaktionen selv oversatte, og det redaktionelle og produktionsmæssige arbejde, der var forbundet med udgivelsen udgjorde derfor i sig selv en central praksis i engagementet. Det at sætte sig ind i problemstillinger og fremlægge en kritisk analyse heraf blev tildelt stor betydning, dels for at kunne viderebringe indsigten til andre, og dels for selv som aktivist at basere sin protest på det rette grundlag.[215] I Algier Frit kunne man læse om vigtigheden af, at så mange som muligt tilkendegav sympati for FLN, som blev betegnet oprørsbevægelsen, men:

> "(...) på en sådan måde, at sympatien ikke blot har sine grunde i følelser, men også i en virkelig viden om de forhold under hvilke algiererne kæmper deres frihedskamp."[216]

Da et hold danske journalister i foråret 1961 skulle til Algier og Tunis for at besøge de berygtede omgrupperingslejre, bragte bladet denne formaning til dem:

> "(...) vi ønsker dem en udbytterig rejse, men samtidig kan vi ikke skjule vor frygt for dens udfald og resultater, thi alt for mange blade har allerede op til denne dag svælget tilstrækkeligt i lidelserne og algierernes elendighed ved at offentliggøre overlæssede billedreportager, som i bedste fald var konstaterende og som afholdt sig fra farlige konklusioner."[217]

De humanistiske budskaber i informationskrigen stod, som det er antydet i de foregående citater, imidlertid ikke alene, selvom de dominerede billedet i begyndelsen. Nok skulle der

---

[213] Djazairouna betyder "Vores Algier". Filmen er fra 1960 og er instrueret af algieren Mohamed Lakhdar Hamina (1934 -).
[214] Algier Frit nr. 6, 1961
[215] Algier Frit nr. 5, 1961
[216] Algier Frit nr. 6, 1961
[217] Algier Frit nr. 5, 1961

oplyses om grusomhederne, men det skulle sættes ind i en politisk sammenhæng og måtte ikke blive et "elendighedsmuseum", der efterlod beskueren sorgfuld, men handlingslammet. Den ambivalens, hvormed artiklerne behandlede den vestlige civilisation indeholdt efterhånden også en politisk påpegning af vestens dobbeltmoral, og spørgsmålet om NATOs rolle handlede ikke bare om skyld, men om hvordan alliancen af såkaldte frie demokratier nu viste sit sande ansigt som en støtte til et fascistisk Frankrig. Hermed var den NATO-modstand, der allerede var begyndt at spire frem på grund af forholdene i medlemslandet Portugal, som tematiserede de vestlige kapitalistiske demokratier som skalkeskjul for fascisme og imperialistisk aggression, formuleret. Denne NATO-modstand vandt for alvor terræn med protesterne mod Vietnamkrigen, men allerede i de tidlige 1960'ere blev NATO af den yderste venstrefløj forstået som et "kolonialismens redskab".[218] Det var en diagnose, der så den vestlige militære alliance som noget ganske andet end den frie demokratiske verdens forsvarer – et billede der i kølvandet på anden verdenskrig havde været understøttet af USA's positive holdning til frigørelsen af de gamle europæiske kolonier.[219] Da den algierske provisoriske regering i et memorandum, hvis grundlag var FN's berømte resolution nr. 96 (1946), der forbød og fordømte såkaldte forbrydelser mod menneskeheden, stævnede Frankrig og alle dets NATO-allierede for meddelagtighed i krigsforbrydelser, bragte Algier Frit en lang artikel, der afsluttedes med en opfordring til at kræve "et Nürnberg" for Algier.[220] NATO-modstanden blev på den måde også forbundet med den anti-fascistiske tradition.

Formuleringen af denne mere tydelige position hang sammen med, at trotskisterne fra foråret 1961 blev helt dominerende i Det Frie Algiers Venner og således også i bladets redaktion. De konkrete årsager til denne udskiftning, der var snævert forbundet til trotskisternes tilknytning til Den Fjerde Internationale, skal jeg vende tilbage til nedenfor. Interessant nok betød trotskisternes dominans ikke rendyrkning af bladet som dækorganisation og hermed en nedtoning af de ideologiske udmeldinger, men derimod en skærpelse heraf. Dette skal formodentlig forklares med, at der i marts 1961 var igangsat forhandlinger om Algeriets fremtid mellem præsident de Gaulle og Tunesiens præsident

[218] *Nato i Algier*, i: Algier Frit, nr. 7, 1961
[219] Westad (2005), s. 26
[220] Internationalt Perspektiv – Algier frit nr. 10, 1961 (Algier Frit havde på dette tidspunkt skiftet navn).

Bourguiba. Bourguiba var trådt ind som en slags mægler, idet de Gaulle ikke ville forhandle direkte med FLN. Under alle omstændigheder må det have stået klart, at krigen i en eller anden form ville ende med, at Frankrig måtte afgive sin gamle koloni. Selvom FN's debatter førte meget lidt konkret med sig, kan det, at de overhovedet foregik, ses som en underkendelse af krigen som internt fransk anliggende. På den baggrund kunne krigen efterhånden mere utvetydigt bruges i trotskistisk agitationsøjemed.

I maj 1961 skiftede bladet navn til *Internationalt Perspektiv*, og selvom den fortsatte krig i Algeriet og de mange indlæg om tortur stadig optog en betydelig del af pladsen, er det tydeligt, at det ændrede navn også var udtryk for en udvidelse, hvad angik temaer såvel som rækken af lande i den 3. Verden, man kunne læse om. I juni 1961 blev de pågående fredsforhandlinger kædet sammen med Frankrigs interesser i Saharas olie, hvilket udpegede også de økonomiske sider af kolonialismen.[221] Algeriet blev nu sat ind i en utvetydig antikolonial og antiimperialistisk sammenhæng, hvor der blev trukket linier til andre befrielseskrige:

> "Kolonifolkenes revolution breder sig fra land til land. Næsten overalt i de lande, der endnu ikke har afkastet fremmedherredømmet, flammer oprøret mod de forhadte europæiske og amerikanske imperialister, og lykkes det endelig en gang i mellem at bringe revolutionen i eet land til en midlertidig standsning, bryder den med ny styrke løs i et andet."[222]

Her udgjorde den revolutionære trotskisme i høj grad tolkningsrammen, og indenfor denne var det oplagt, at støtten til befrielseskampen i Algeriet ikke skulle forstås som et afgrænset engagement for et enkelt land, men som en indsats, der fik revolutionen til at rulle videre. Det er i den forbindelse interessant, at Sydafrika, der ellers primært blev diskuteret som spørgsmål om krænkelse af menneske- og borgerrettigheder og med utvetydige referencer til nazismens raceforestillinger, i Algier Frit også blev sat ind i en revolutionær tolkningsramme.[223] Også den cubanske revolution blev løbende omtalt og fremhævet som betydningsfuld for hele Latinamerika på samme måde, Algeriet blev set i afrikansk sammenhæng. I sensommeren 1961 blev Cuba endda viet et helt særtryk, og man kunne således læse en oversættelse af uddrag af C. Wright Mills' bog *Listen Yankee* – på dansk

[221] Internationalt Perspektiv – Algier Frit nr. 8, 1961
[222] Internationalt Perspektiv – Algier Frit nr. 7, 1961
[223] Internationalt Perspektiv – Algier Frit nr. 9, 1961

Yankee, hør nu her. Mills, der formentlig er mest kendt for sin berømte bog om den sociologiske fantasi,[224] var i 1960 rejst til Cuba, og *Listen Yankee* var udformet som et skarpt formuleret brev til den almindelige amerikaner med det klare budskab, at "den cubanske revolution var blevet fejlagtigt fremstillet på grund af uvidenhed og forsætlige løgne".[225] Det solidaritetsarbejde, der senere blev etableret i forhold til Cuba, behandles i næste kapitel og er blot nævnt her som et eksempel på, at afkoloniseringskonflikter og befrielsesbevægelser fra flere kontinenter hermed kom til at udgøre den kontekst, også Algeriet blev set i.

Den illegale aktivisme

Bladets navneændring fra Algier Frit til Internationalt Perspektiv indikerede på flere måder et skifte i engagementet for Algier. Det indholdsmæssige er belyst ovenfor, men også den praksis, der udfoldede sig i miljøet, havde taget en drejning. Samtidig med det tydeligere trotskistiske greb om bladet gjorde Det Frie Algiers Venner sig nu også konkret gældende i en langt mere militant sammenhæng, nemlig i form af illegal eksport af våbendele til FLN. Blandt andet på grund af arbejdets illegale karakter, er kilderne til denne del af Algier-aktiviteterne usystematiske og først og fremmest baseret på erindringer. Min fremstilling af sagen her bygger på min samtale med Poul Møller samt på de udlægninger af historien, der indgår i trotskisternes egne mindre udgivelser, f.eks. i form af festskrifter ved gamle aktivisters runde fødselsdage.[226] Det sidste er et illustrerende billede på, hvordan den illegale Algier-aktivisme har udgjort (og stadig udgør) et stærkt identitetsskabende erindringssted i de trotskistiske miljøer. Der er ingen grund til at tro, at den organiserede transport af våbendele til Marokko og videre til Algeriet ikke har fundet sted. PET modtog da også oplysninger fra udenlandske efteretningstjenester om, at 4. Internationale var involveret i våbendelstransporter til FLN, hvorfor PET søgte at holde et vågent øje med Det Frie

---

[224] C. Wright Mills, *The Sociological Imagination*, Oxford University Press 1959 – udgivet mange gange siden, også i dansk oversættelse.
[225] Bagsidetekst på den amerikanske originaludgave, C. Wright Mills, *Listen Yankee – The Revolution in Cuba*, Ballantines Books 1960, min oversættelse.
[226] Se *Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet*, udgivet i forbindelse med Poul Møllers 75 års fødselsdag 16. Okt. 2004 samt *Festskrift for Preben Kinch*, Internationalens venner, Medlemsblad for Støtteforeningen for 4. Internationale nr. 3, juli kvartal 1986. Også Bertel Nygaard beskriver den illegale våbendelstransport, hvor han bl.a. gør brug af Preben Kincks upublicerede erindringer fra 1986. Disse har jeg ikke haft lejlighed til at anvende. Se Nygaard (2005), s. 133

Algiers Venner.[227] Men en mere detaljeret rekonstruktion og kritisk kildegranskning er altså ikke mulig.

Revolutionære Socialister var, som sagt, blevet en del af Fjerde Internationale i 1959, og det var gennem de internationale trotskistiske forbindelser og økonomisk støtte, at arbejdet for Algeriet blev stablet på benene i Danmark. Herfra fortsatte arbejdet med at organisere yderligere støtte til FLN, og da aktiviteterne var illegale, var det udover Georg Jungclas kun tre personer, der var involveret, Preben Kinch, Gunner Jensen og Poul Møller. Da ingen af disse unge mænd havde særlig forstand på de tekniske detaljer, måtte de imidlertid også inddrage en kammerat, Tage Lau, der var finmekaniker. I august 1960 var Preben Kinch kørt af sted på knallert til Bruxelles – angiveligt med to studenterbrød som proviant på bagagebæreren – for at hente penge hos kontaktpersoner her, og så kunne arbejdet begynde.

Det var også i dette lys, at der i redaktionen efterhånden var foregået en udskiftning af personer. Preben Kinch havde i december 1960 trukket sig fra bladet. Officielt på grund af den efter hans smag lidt for friske tone, men formodentlig også på grund af Leo Karis historier om Den Røde Hånd.[228] Ikke fordi Kinch troede Kari, men fordi han mente, at sådanne historier tiltrak for megen opmærksomhed fra myndighedernes side, hvilket trotskisterne ikke havde interesse i under opbygningen af en dækorganisation. Kari blev da også i december 1960 af Hvidovre Politi sigtet for overtrædelse af våbenloven. Anledningen var, at han skulle have købt kemikalier, der kunne anvendes til fremstilling af sprængstof samt at han havde en pistol uden tilladelse. Kari nægtede enhver forbindelse til våbenleverencer til Algeriet og lagde i øvrigt afstand til trotskisterne, som han ikke selv tilhørte. Sigtelsen faldt, og PET, der havde fulgt sagen, kom ikke nærmere en afklaring af, hvad der foregik.[229] Men pressen ofrede sagen nogen interesse[230], og Leo Kari, der ellers havde stået som ansvarshavende redaktør, forsvandt ud af bladets spalter i februar 1961, formodentlig smidt ud af trotskisterne. Herefter overtog den unge digterspire Jan Stage

---

[227] Rasmus Mariager og Mogens Pelt (red.), *PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989*, PET-Kommissionens beretning, Bind 9, 2009, s. 44
[228] Kinch begrundede officielt sit farvel i Algier Frit nr. 3, 1960. Kinchs andre mulige bevæggrunde har jeg fået kendskab til via min samtale med Poul Møller.
[229] Mariager og Pelt (2009), s. 46
[230] Se Ekstrabladet 5. dec. 1960, Dagens Nyheder 6. dec. 1960 og Aktuelt 6. dec. 1960

posten.[231] Han var ganske vist medlem af DKP og skrev i øvrigt for Land & Folk på dette tidspunkt, men var altså også aktiv i det trotskistiske miljø. I maj 1961 var Preben Kinch tilbage på bladet, og det næste år udgjorde han sammen med Stage og en tredje mand ved navn Michael Lacor bladets faste redaktion. Et holdskifte, der altså i høj grad, som belyst, havde betydning for bladets indhold og stil.

Den militante støtte til FLN kom til at bestå i at bidrage med værktøjsmaskiner, rør og fjedre i flere størrelser, der på forskellig vis skulle indgå i våbenproduktion til FLN. En våbenfabrik var blevet etableret i Marokko, og hertil gik leverancerne i flere år. Trotskisterne havde opkøbt papir en gros-firmaet *Erges* i København, som Poul Møller i en periode formelt var ansvarlig for, og hvor dette blev brugt som dækadresse for våbenaktiviteterne, blev Gunner Jensens barnevognsfabrik *Pogra* på Nørrebro i København anvendt som partilokale og var i øvrigt det sted, hvorfra pengene fra Fjerde Internationale blev videreført.[232]

Det tyder på, at de illegale aktiviteter sammen med bladudgivelsen fra foråret 1961 da også krævede broderparten af energien. I hvert fald svandt de i forvejen få udadvendte aktiviteter ind til ingenting overhovedet efter at trotskisterne tegnede det altovervejende flertal i miljøet. Bortset fra en enkelt demonstration i oktober 1961, hvor FLN's flag ud for den franske ambassade i København blev svunget i protest over fransk politis massearrestationer af og brutale overfald og drab på demonstrerende algierere i Paris, blev demonstrationen som protestform ikke anvendt i Algierengagementet.[233] Poul Møller har forklaret dette med, at de ikke stod stærkt nok på venstrefløjen til at kunne mobilisere sådanne demonstrationer, hvorfor de kastede kræfterne i andre retninger. Dette sammen med trotskisternes relativt isolerede position i øvrigt har formodentlig medvirket til at bekræfte og styrke overbevisningen om rigtigheden af de illegale aktiviteter.

---

[231] Jan Stage fik i 1963 udgivet sine første litterære arbejder i digtsamlingen, *I morgen, min ven*, Borgen 1963
[232] Samtale med Poul Møller, 29. jan. 2007
[233] Internationalt Perspektiv - Tidsskrift for udenrigspolitik nr. 3, jan. 1962. (Her havde Algier Frit atter skiftet navnm, og det originale navn var altså helt forsvundet). Omkring 30.000 mennesker deltog i demonstrationen i Paris, der fandt sted 17. okt. 1961, og kostede op mod 200 algierere livet. Nogle blev kastet i Seinen hvor de druknede, andre blev skudt og andre igen tævet ihjel på politiets hovedkvarter i Paris. Paris' politi var på dette tidspunkt ledet af Maurice Papon, der gav ordrer til grusomhederne. Han blev i 1998 dømt for forbrydelser mod menneskeheden som følge af sine gerninger under Vichy-regimet under 2. verdenskrig. Begivenhederne i oktober 1961 er stadig et ømtåleligt emne i fransk historie.

Organiseringen af de illegale leverancer af våbendele må tolkes som et udtryk for en meget handlingsorienteret aktivisme, en tro på kampen og den konkrete deltagelse heri, der samtidig rummede en grundlæggende afvisning til de etablerede politiske kanaler som mulige veje at gå i kampen for det frie Algier. Det var uden tvivl risikabelt, idet leverancerne skulle anvendes i en krig mod Danmarks allierede, men den utvetydige og meget konkrete støtte til kampen var en logisk konsekvens af det ideologiske univers, der var virksomt i Det Frie Algiers Venner – at støtten til en revolte ville bidrage til den næste i en større revolutionær proces. I dette perspektiv kunne aktivisterne etablere en direkte forbindelse mellem deres egen konkrete praksis og den store sag. "Vores autoritet lå i, at vi fik opgaven fra Internationalen", som Poul Møller har beskrevet det.[234]

Illegal praksis og politisk kultur – den væbnede kamps betydning

Den illegale aktivisme skal imidlertid ikke alene ses som et produkt af det ideologiske udgangspunkt, selvom dette havde stor meningsskabende betydning. Den illegale praksis havde således også stor betydning for den politiske kultur, der udgjorde Det Frie Algiers Venner. Der er ingen tvivl om, at miljøet omkring Algier Frit skabte grobund for yderligtgående positioner, også hvad angik villigheden til personlig selvinvestering – at lægge krop til også livstruende aktivisme. Der har været tale om et vovemod og en eventyrlyst, der nok havde forbindelse til den større sag, men som ikke alene var et produkt heraf. Samtidig blev det også et miljø, hvor ellers ideologisk motiverede folk måtte sige fra.

Hvor Kari var for risikabel at have i nærheden af disse illegale aktiviteter, fandt andre omvendt, at denne form for internationalt styret aktivisme var for farlig at tage del i. Bente Hansen, der havde engageret sig i arbejdet med bladet i slutningen af 1960 har i tilbageblik fortalt, at hun var vidende om, at der foregik en eller anden form for illegal våbenvirksomhed, hvilket hun i princippet var indforstået med. Hun var på det tidspunkt af den overbevisning, at den form for terror som FLN også udførte måtte forstås som en "legitim fattigmandskrig".[235] Det, der fik hende til at tage afstand fra aktiviteterne, var imidlertid, at finansieringen og styringen af aktiviteterne lå i Fjerde Internationales hænder, ikke fordi hun havde noget særligt udestående med netop denne Internationale, men fordi

[234] Samtale med Poul Møller, 29. jan. 2007
[235] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008

den ellers støtteværdige militante aktivisme var kontrolleret af andre, der muligvis havde andre dagsordener – og i hvert fald adgang til store beløb, hvilket i sig selv skræmte hende. Da hun en dag under et møde i Gunnar Jensens baglokale således blev præsenteret for et stort bundt pengesedler, valgte hun at trække sig ud af Algierengagementet, og hun forsvandt fra bladet i marts 1961.[236]

Sådanne betænkeligheder havde den nye redaktør Jan Stage ikke. I forsommeren 1961 foreslog barnevognsforretningsindehaveren Gunnar Jensen, at Stage skulle rejse til Tunis som en slags kurer med beskeder fra den vesteuropæiske sektion af 4. Internationale til FLN's kontor i Tunis. Vejen skulle lægges forbi Georges Jungclas i Köln, der udover budskaberne også ville udstyre ham med penge at rejse videre for. Jan Stage beskriver i sin erindringer, hvordan motivationen til at gennemføre denne farefulde færd hang sammen med muligheden for at komme ind i orkanens øje:

> "(...) ind i Bled'en, i ørkenen, ind i den væbnede kamp mod franskmændene. (...) Hvem ville ikke sige ja til det forslag? Jeg mener: Alt betalt og fri adgang til algierernes store opgør med den franske kolonihær."[237]

Beskrivelsen af denne stemning stemmer godt overens med tonen i Stages indlæg i bladet i denne periode. Sammen med den svenske billedkunstner Christer Ekström, der havde illustreret nogle afrikanske digte, der var blevet trykt i bladet, drog han i sensommeren af sted på sin Vespa. Turen blev imidlertid en meget rystende oplevelse for den unge Stage og hans rejsekammerat, da de i Tunis kørte direkte ind et rædselsvækkende landskab af døde kroppe og ødelæggelse, der var følgerne af de blodige kampe omkring Bizerte. I denne sydlige del af Tunesien der grænser op til Algeriet, havde Frankrig trods Tunesiens selvstændighed få år forinden bevaret og udbygget militære baser, blandt andet som led i bekæmpelsen af FLN. Efter et tunesisk ultimatum om fransk tilbagetrækning eller angreb havde de franske styrker slået til, og det var resultaterne af dette Stage blev vidne til. I Internationalt Perspektiv skrev han om det under overskriften "Imperialismen sænker sløret".[238] Poul Møller har senere beskrevet Stage som "en gangster, der ville plyndre

---

[236] Poul Møller bekræfter Bente Hansens udlægning af denne sag.
[237] Jan Stage, *... og ham der slår på tromme. Et blik bagud*, Høst og Søn 1999, s. 79
[238] Internationalt Perspektiv-Algier Frit nr. 9, 1961

hjemmeværnsdepoter".[239] Jeg har ingen kilder, der kan komme dette udsagn nærmere, men det er et godt billede på, at miljøet omkring Det Frie Algiers Venner med den illegale praksis også skabte rum for yderligtgående positioner og store egoer. Illegaliteten var i sig selv betydningsskabende dels fordi den rummede en intensitet i den farefulde hemmeligholdelse af aktiviteterne, og dels fordi den markerede en distinktion til andre miljøer, der nok arbejdede for Algeriets selvstændighed på et folkeretligt grundlag, men med ganske andre midler og perspektiver.

Hvis man ser på, hvordan den væbnede kamp i øvrigt indgik i Algier Frit-miljøet, er det bemærkelsesværdigt, at selve krigen ved første øjekast blev fremstillet som grusom og rædselsvækkende. Der var kun meget få billeder af kampklare FLN-tropper at finde i bladet, og det var ikke billedet af den heroiske FLN-partisan, der dominerede den symbolske iscenesættelse af kampen. Som jeg skal vende tilbage til nedenfor, blev algiererne således primært iscenesat som ofre, og i sin symbolske fremstilling var den væbnede kamp frem for alt rædselsvækkende, ikke et revolutionært potentiale. Billedet af algiererne som ofre blev imidlertid suppleret af et andet, nemlig som de trotskistiske aktivisters kæmpende kammerater, men dette indgik ikke i de mere symbolske fremstillinger. Hvis man ser på artiklerne i bladet, blev FLN-partisaner ganske vist ikke eksplicit betegnet som kampfæller, men det er helt afgørende, at de, som det er belyst, indgik som sådan i engagementets udfoldelse, det var indlejret i aktivisternes praksis.

Ligeledes lå der en implicit besyngelse af kampen i den revolutionære retorik, der også gav sig til kende i bladet, særligt efter trotskisterne havde sat sig på redaktionsposterne. Under overskriften "Oh, Frankrig, opgørets time er kommet" skrev Jan Stage i kølvandet på sammenbruddet i fredsforhandlingerne, der samtidig havde udløst en udskiftning i den algierske regering, hvor Ferhat Abbas havde trukket sig tilbage og Ben Khedda havde overtaget hans post:

> "Algiererne har handlet konsekvent; forhandlingspolitikken duede ikke, altså væk med de politikere, der troede på den (...). Diplomaternes tid er forbi, nu kommer

[239] Samtale med Poul Møller, 29. jan. 2007

> partisanernes (...) For den såkaldt hårde linjes folk findes der nu kun et middel, hvormed Algier kan befries: kamp."[240]

Her lå en fejring af den væbnede kamp som storslået – det var ikke bare et nødtvungent middel, man nødtvungent måtte gøre brug af, tiden var partisanernes. Endelig skal det fremhæves, at den væbnede kamp i Algier også havde sin egen opildnede fortaler i Frantz Fanon. I såvel originaludgaven af *Fordømte her på jorden* som i oversættelserne, herunder den danske, havde Jean Paul Sartre skrevet forordet og Simone de Beauvoir et efterskrift om Fanon som menneske og tænker. Det gav bogen yderligere vægt som ikke bare et kampskrift, men som en filosofisk og reflekteret analyse af kolonikrigens sande væsen. Fordømte her på Jorden udkom først på dansk i 1966, og året efter kom endnu en samling artikler og tekster fra hans hånd i bogen *Racisme og Kultur*.[241] Det var derfor først flere år efter Algierkrigens afslutning, at Fanons tanker blev tilgængelige for et bredere dansk publikum, om end den forelå i svensk oversættelse allerede i 1962.[242] I den forstand fik den formentlig større betydning for forståelsen af befrielseskrigene i den 3. verden fra anden halvdel af 1960'erne, hvilket i øvrigt også gjaldt den ligeledes meget berømte film af Gillo Pontecorvo, *Slaget om Algier* fra 1965. Den fik først dansk premiere i 1967, da protesterne mod Vietnamkrigen accelererede.

Fanons tænkning blev imidlertid præsenteret for Algier Frits læsere allerede i 1961, hvor Michael Lacor bragte en oversættelse af Fanon's tale ved en stor inter-afrikansk konference afholdt i Accra i april 1960. Talen, som jeg allerede har citeret i indledningen til dette kapitel, blev ikke kommenteret i bladet og stod på den måde som et udsagn, redaktionen fuldt tilsluttede sig. Fanon satte derfor Det Frie Algiers Venners forståelse af den væbnede kamp i perspektiv:

> "(...) den algierske revolutions egenskaber ligger just deri, at de på en storslået måde har ført selvopholdelsesdriften til det yderste og omformet den til tapperhed og sandhed. For det algierske folk var den eneste mulige løsning denne heroiske kamp, igennem hvilken det måtte udkrystallisere sin nationale selvbevidsthed og uddybe sin kvalitet som afrikansk folk."[243]

---

[240] Internationalt Perspektiv-Algier Frit nr. 10, 1961, s. 13
[241] Frantz Fanon: *Fordømte her på jorden*, Rhodos, 1966 og *Racisme g Kultur*, Rhodos 1967
[242] Frantz Fanon: *Jordens fördömda*, Raben & Sjögren, 1962
[243] Internationalt Perspektiv-Algier Frit nr. 6, 1961

Besyngelsen af kampens skabende kraft var altså et klart element i den forståelse af den væbnede kamp i Algier, som var virksom hos Det Frie Algiers Venner, og det havde betydning for den politiske kultur. Uden denne forståelse havde den militante aktivisme haft mindre følelsesmæssig attraktionskraft. Men den satte sig ikke igennem som fundament for de aktiviteter, der udgjorde det hjemlige engagement. Der findes i bladet ikke antydningen af opfordringer til aktioner, civil ulydighed eller andre former for konfrontationer med ordensmagten. Dels var der, som nævnt, ikke kræfter og organisatorisk styrke hertil, men det er væsentligt, at trotskisterne mente, at kræfterne skulle lægges, der hvor brændpunkterne var. Først på længere sigt kunne den 3. verden fungere som murbrækker for verdensrevolutionen.

Det Frie Algiers Venner har, som nævnt, ikke efterladt sig noget arkiv, og udover bladvirksomheden, som allerede er belyst, var deres legale udadvendte praksis så sparsom, at det ikke har kastet mere substantielt kildemateriale af sig. Alligevel er det, bl.a. på baggrund af de samtaler med de samtidige aktører, jeg har haft, muligt at få et vist indtryk af Det Frie Algiers Venner som miljø og politisk kultur. Som jeg allerede har været inde på udgjorde trotskisterne et allerede etableret miljø, fra 1959 organisatorisk afgrænset i RS, men også som følge af den entristiske strategi efterhånden med kammerater i andre partier og organisationer. Der var ikke noget egentligt partikontor, de politiske møder foregik i baglokalet i Gunnar Jensens barnevognsforretning, hvilket for den nyankomne kunne forstærke fornemmelsen af at blive indviet i noget spændende og illegalt. "Vi sad der i baglokalet, billeder af Marx på væggen og drak kaffe og lagde planer. Det var fantastisk", som Bente Hansen erindrer det.[244] Men også de københavnske værtshuse, f.eks. Rådhuskroen, udgjorde de fysiske rammer om det begyndende engagement. De helt unge mennesker, der blev en del af Det Frie Algiers Venner, kom altså ind i et miljø, der ikke var bundet sammen af en bestemt ny ungdomskultur med dertilhørende musik og måder at klæde sig på, men i et politisk miljø, hvor den ideologiske diskussion stod centralt. På den ene side var den politiske kultur i Det Frie Algiers Venner derfor allerede defineret, og de unge mennesker, der kom til, kunne tage det eller lade være. Men på den anden side var der også tale om en proces, hvor solidaritetsarbejdet i sin konkrete praksis fik sin egen betydning. Det er helt afgørende, at netop befrielseskrigen i Algier som omdrejningspunkt

[244] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008

for et nyt engagement skabte en forskydning fra ideologi og diskussioner i afgrænsede kredse til en konkret praksis, der rakte ind i og blev en del af en gryende ny aktivistisk politisk kultur. Den lille trotskistiske gruppe har uden tvivl haft håndfaste metoder til at skille sig af med uønskede folk (f.eks. Leo Kari) og virkede i den forstand som en autoritet. Men gruppen åbnede samtidig mulighed for, at nyankomne ret hurtigt kunne komme i begivenhedernes centrum og selv spille en betydelig rolle. Jan Stages historie er oplagt, men et helt lavpraktisk eksempel er også, at redaktionen af bladet i en længere periode holdt til hjemme i Bente Hansens lejlighed – hun var på det tidspunkt 20 år gammel.[245]

Det Frie Algiers Venner udgjorde en politisk kultur, der var præget af radikalitet, ideologisk såvel som i praksis. Men eftersom den militante aktivisme handlede om konkrete forsyninger til FLN, og i øvrigt var illegal, voksede der ikke nye måder at manifestere sig som protestkultur frem på i det hjemlige engagement. Trotskisterne så ganske vist deres Algierengagement som led i den større sag, hvor samfundsomvæltningen i også det danske samfund var indeholdt i det revolutionære perspektiv. Men aktivismen rettede sig først og fremmest mod de steder, hvor den væbnede kamp allerede var i gang, og foldede sig ikke ud som indsats for mobilisering hjemme.

Forskellige veje i solidaritetsarbejdet for Algier

Algier Frit / Internationalt Perspektiv udkom frem til maj 1962, og bladet fulgte på den måde Algeriet næsten frem til uafhængigheden i juli samme år. De sidste numre var domineret af artikler om krigens afsluttende måneders O.A.S.-terror, men også udmeldinger om, hvordan Det Frie Algiers Venner forstod krigen, nu hvor den trods alt så ud til at gå mod sin afslutning. Jan Stage skrev:

> ”Det er på tide at det gode demokratiske Danmark får at vide hvad den algierske krig virkelig drejer sig om. Den er ikke blot en uafhængighedskrig. Den er meget mere end det. Den er en social revolution.”[246]

Hermed var det også formuleret, at Det frie Algiers Venner nærede større forhåbninger til resultaterne af krigen end blot dannelsen af en uafhængig stat, og perspektivet for deres

[245] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008
[246] Internationalt Perspektiv-Tidsskrift for udenrigspolitik, nr. 4/5, 1962

engagement blev på den måde tydeliggjort. Anderledes stillede det sig for Den danske Algierkomité. Den havde stået for oplysningsvirksomhed og i det tidlige forår 1962 stod den bag en tøjindsamlingskampagne "til det nye U-land Algier", som det hed i annoncen.[247] Det Frie Algiers Venner bakkede op om indsamlingen, men det var ikke deres initiativ.

Algierarbejdet udviklede sig således i ret forskellige retninger for henholdsvis Det Frie Algiers Venner og Den danske Algierkomité. I juni 1963 blev der i Algier by afholdt en stor konference om hjælp til det frie Algeriet. Ben Bellas regering havde inviteret repræsentanter for de grupper, partier, fagforbund osv. der havde støttet FLN under krigen. Fra Det Frie Algiers Venner deltog Preben Kinck og Werner Andreasen, Den danske Algierkomité kunne mønstre fire repræsentanter. I Socialistisk Information - et blad, der fra 1963-70 blev udgivet af den danske sektion af Fjerde Internationale og på mange måder lå i forlængelse af Algier Frit – kunne man læse, at alle delegerede var rejst hjem fra den succesfulde konference "med den faste beslutning at yde det mest mulige for at hjælpe den algierske revolution på den vej til socialismen"[248] Werner Andreasen skrev endvidere i artiklen, at mange af talerne havde været enige om at:

> "gennemførelsen af socialismen i Algeriet ville have meget stor betydning, ikke alene for de europæiske socialister, men især som eksempel for de nye stater i "Den tredje Verden"", og han afsluttede: "En hurtig og effektiv hjælp til Algeriet betyder støtte til socialismen, en styrkelse af den afrikanske enhedsfront og et skridt mod verdensrevolutionen"[249]

Andreasen formulerede her den analyse (og forhåbning), der havde knyttet sig til trotskisternes Algierengagement. Det er bemærkelsesværdigt at han trods citationstegnene gjorde brug af betegnelsen "Den tredje Verden", og ikke af Den danske Algierkomités betegnelse, "det nye u-land". Forståelsen af Algeriet var altså meget forskellig hos de to grupperinger. Trotskisterens ambition var nu at gøre, hvad de kunne for at få revolutionen til at rulle videre med den overbevisning, at endemålet, verdensrevolutionen, hermed kunne komme et skridt nærmere en virkeliggørelse. Denne udprægede optimisme blev dog afløst af andre toner efter Boumedienne's kup mod Ben Bella i juni 1965, der kom til at betyde en mindre radikal omvæltning af det algierske samfund, end de danske trotskister havde håbet.

[247] Internationalt Perspektiv-Tidsskrift for udenrigspolitik, nr. 4/5, 1962
[248] Socialistisk Information, nr. 2, 1963
[249] Socialistisk Information, nr. 2, 1963

Ben Bella blev fængslet, og i efteråret 1965 kunne man i Socialistisk Information læse, at franske trotskister, der havde tilsluttet sig L'organisation de Résitance Populaire, ORP, som modarbejdede Boumedienne i Algeriet, havde været fængslet og tortureret.[250] Herefter foranstaltedes en underskriftindsamling til støtte for Ben Bella, men arbejdet for den socialistiske revolution i Algeriet havde for de danske trotskister unægtelig fået en mere nedprioriteret karakter.[251] Algeriet kunne ikke længere indgå som mobiliserende faktor i deres revolutionære engagement, som solidariteten med FLN havde været indlejret i.

Med sit mere humanitære tilsnit anlagde Den danske Algierkomité en anderledes pragmatisk tilgang til de skiftende regeringer i Algeriet til fordel for "det algierske menneske", og den kunne derfor uden ideologiske hindringer fortsætte og udvide sine aktiviteter. Hvor den under selve krigen havde set det som sin opgave at "oplyse om hvorfor det algierske folk havde krav på selvstændighed", arbejdede den efter fredslutningen på at "hjælpe det algierske folk mest muligt under den svære genopbygning".[252] Den danske Algierkomité havde ikke på samme måde som Det Frie Algiers Venner nogen politisk gruppering med bladudgivelse i ryggen, men hvor trotskisterne kunne formidle deres engagement i Socialistisk Information, blev Politisk Revy og særligt tidsskriftet Rapport formidler af Den danske Algierkomités fortsatte arbejde. Politisk Revy udkom første gang i september 1963 med Andreas Jørgensen som ankermand, og Rapport, som Jørgen E. Petersen stod i spidsen for, først i marts 1965. Begge havde været aktive i Den danske Algierkomité. Disse to blade fik, som jeg skal vende tilbage til, stor betydning i en række solidaritetsmiljøer op gennem 1960'erne og 1970'erne. Komitéens fortsatte engagement kom i praksis til at centrere sig om den lille landsby i Kabylien, Iguersafen, som Komitéen "adopterede" i 1963. Gennem bl.a. lotterivirksomhed (hvor man bl.a. kunne vinde algiersk vin!) indsamlede man midler til et skolebyggeri i landsbyen, men havde i øvrigt gennem sit netværk af bl.a. højskolefolk rundt om i landet et bredt spektrum af foredrags- og oplysningsvirksomhed, der fortsatte langt op i 1960'erne.[253] I foråret 1966 blev skolen i landsbyen indviet, og flere repræsentanter fra Komitéen rejste ned for at deltage i indvielsesfesten. Med dem rejste en dansk skoleklasse fra Krogsgårdsskolen ved Odense. De skulle være i Iguersafen i 10 dage under "primitive forhold", så "u-

[250] Socialistisk Information nr. 5, maj 1965
[251] Socialistisk Information nr. 4, maj 1966
[252] Rapport nr. 8-9, dec.-jan. 1966, s. 283-84
[253] Rapport nr. 8-9, dec.-jan. 1966, s. 283-84

landsproblematikken virkelig får chancen for at trænge ind (...)."[254] Rapport bragte efterfølgende en feststemt reportage fra turen, hvor man kunne læse om de glade børn, der nu kunne gå i skole, om den eksotiske mad, de var blevet budt på, og om de gæstfrie, fattige algierere.[255] Den danske Algierkomité havde aldrig været radikal i hverken sine midler eller sine mål, men den politiske positionering, der dog havde været forbundet med støtten til FLN's befrielseskrig, gled således efterhånden helt væk til fordel for den type u-landsarbejde, som f.eks. Mellemfolkeligt Samvirke stod for. Arbejdet blev ikke knyttet til internationale revolutionære forhåbninger eller samfundsforandring hjemme, men udgjorde en anden slags oppositionel position i forhold til det, de selv betegnede som u-landet Algeriet, det mellemfolkelige samarbejde.

Endelig skal det tilføjes, at Algierkrigen på flere måder fik betydning for, hvordan i hvert fald dele af de samfunds- og kulturkritiske samfundslag så på den gamle kolonimagt og nu NATO-allierede Frankrig. Her spidsformuleret i Studentersamfundets Revy fra 1962, "De ti bud", hvor "Du må ikke slå ihjel" blev fremlagt således:

> "Fra Frankrig kommer tankerne om frihed
> rationalismen, cognac og kultur,
> ideerne om broderskab og lighed,
> samt ny ideer som "human tortur".
> Elektrisk strøm er nu den store mode,
> et kæmpe fremskridt: renligt, nemt, ublodigt!
> Etikken gribes fra den anden side:
> DU MÅ IKKE SLÅ IHJEL
> (før svinene har sagt hvad du vil vide)"[256]

Algier som symbolsk og konkret utopi

Befrielseskrigen i Algeriet spillede altså en ganske forskellig rolle i de forskellige miljøer, der engagerede sig i den. Som vist, var dette direkte afledt af, hvorvidt engagementet var mellemfolkeligt og humanitært eller om de involverede så det som led i en revolutionær kamp. Nuancerne i distinktion kan dog også aflæses i de måder, hvorpå Algier som sted og

[254] Rapport nr. 12, april 1966, s. 82
[255] Rapport nr. 13, maj 1966, s. 112-113
[256] Studentersamfundets Revy 1962, "De ti bud", her citeret fra Alternativ, nr. 2, 1963

algiererne som aktører indgik i miljøernes forestillingsuniverser, hvilket jeg i det følgende vil belyse.

Den danske Algierkomité så først og fremmest Algier i lyset af de folkeretligt funderede afkoloniseringsprocesser, som FN havde sanktioneret, og hele deres engagement var rettet mod at støtte landet som selvstændig nation. De få eksempler på Komitéens brug af betegnelsen "det algierske folk" refererede derfor til hele den selvstændige nation, ikke til "folket" som revolutionær enhed overfor en undertrykkende elite. Oftest brugte Komitéen da også betegnelsen "befolkning". Derfor rettede den også i den over 30 sider lange pjece de publicerede i 1961, blikket mod de konkrete forudsætninger for en sådan selvstændighed, f.eks. infrastrukturen, uddannelsessituationen, den svagt udviklede industri og behovet for jordreformer i landbrugssektoren.[257] Deres kontakt med Den Algierske Republiks Provisoriske Regerings officielle repræsentant i Skandinavien, Chérif Sahli, var med til at bane vejen for det mellemfolkelige samarbejde med landsbyen Iguersafén efter krigen, og begge dele skal ses som udtryk for, at de opfattede deres relation til algiererne ikke bare som u-landshjælpere overfor de hjælpeløse, men også som en slags diplomatiske kollegaer for en verdensorden baseret på international ret. I de reportager om skolebyggeriet og rejsen til Iguersafen, der blev bragt i Rapport, fremstod algiererne først og fremmest som samarbejdspartnere i den fælles genopbygningssag på trods af de eksotiserende beskivelser af landskaber og stemninger.[258] De, om end få, rejser der knyttede sig til Den danske Algierkomités engagement, understøttede dette billede af algiererne og de danske aktørers relation hertil. Under krigen foretog formanden for Komitéens arbejdsudvalg, kunstmaleren Kai Matthiessen, en rejse til Tunis for at undersøge forholdene for flygtningene i lejrene, hvilket lå i direkte forlængelse af Komitéens humanitære indsats. Rejsen med skoleklassen til Iguersafen er allerede omtalt, men det skal tilføjes, at et yderligere formål med denne rejse var at undersøge mulighederne for at i gangsætte en mere kontinuerlig strøm af kulturrejser til Algeriet. Formålet var dels mellemfolkelig oplysning samt ikke mindst at støtte landet økonomisk og dermed bidrage til at løfte det ud af fattigdommen.[259]

---

[257] Algier 1954-1960, Den danske Algierkomité 1961
[258] Rapport nr. nr. 12, april 1966, s. 82 og nr. 13, maj 1966, s. 112-113
[259] Rapport nr. 12, april 1966, s. 82 og nr. 13, maj 1966, s. 112-113. Se også Politisk Revy nr. 13, feb. 1964, s. 6

Hvis man ser på, hvordan algiererne blev fremstillet i Algier Frit/Internationalt Perspektiv er billedet noget mere sammensat. Her var algiererne både ofre og kampfæller.
Det er markant, at billedet af det absolutte offer ved første øjekast træder så tydeligt frem. Først og fremmest var tematiseringen af tortur i front, og billeder af elendige flygtninge og lemlæstede kroppe, herunder en del af døde børn skødesløst efterladt i blodigt søle, fortalte historien om et uskyldigt folk udsat for brutale overgreb. FLN's egen brug af terror også mod civile var her helt udeladt. Tematiseringen af den nådesløse tortur blev, som det er belyst ovenfor, knyttet sammen med nazismens uhyrligheder, og solidariteten med FLN blev derfor set som grundlæggende den samme som den antifascistiske kamp i 1930'erne og 1940'erne, men med vægten lagt på kampen imod menneskelig fornedrelse. Dette perspektiv blev styrket af det intellektuelle element, der indledningsvist knyttede sig til solidaritetsarbejdet for Algier i Det Frie Algiers Venner. Gruppen af franske intellektuelle, der stod bag Ulydighedsmanifestet, talte som nævnt både Jean Paul Sarte og Simone de Beauvoir. Sidstnævnte stod tillige sammen med den fremtrædende fransk-tunesiske jurist Giséle Halimi bag udgivelsen af bogen om den unge kvindelige FLN-aktivist Djamila Boupacha. Boupacha blev arresteret, voldtaget og tortureret af den franske hær, men i kraft af Halimis engagement i sagen blev den som en af de få enkeltsager kendt af verdensoffentligheden. Bogen blev udgivet på fransk i 1962 og lå i dansk oversættelse i 1963, hvorfor den først blev en del af historien om Algierkrigen efter fredsslutningen.[260]

Som belyst ovenfor, blev billedet af algiererne som ofre dog suppleret af et andet, nemlig som de trotskistiske aktivisters kæmpende kammerater, men det var ikke den heroiske FLN-partisan, der dominerede den symbolske iscenesættelse af algiererne. I artiklerne i bladet blev FLN-partisaner heller ikke eksplicit betegnet som kampfæller, men det er helt afgørende, at de, som belyst, indgik som sådan i engagementets udfoldelse, det var indlejret i aktivisternes praksis. Det Frie Algiers Venner gjorde FLN's stemme til deres egen ved loyalt at viderebringe deres kommunikéer og anvende eksilregeringens blad som kilde til oplysninger. De havde direkte kontakt til FLN gennem 4. Internationale, og ikke mindst den illegale fremstilling og eksport af våbendele gjorde dem til konkrete deltagere i FLN's væbnede

[260] Simone de Bouvoir og Giséle Halimi: *Djamila Boupacha*, Falkebog nr. 10, Hans Reitzels Forlag 1963, Efterskrift af Hans Hertel. For en interessant analyse af de hhv. franske og amerikanske intellektuelles rolle i formuleringen af protest i forhold til hhv. Algierkrigen og Vietnamkrigen, se Schalk (2005) [1991]

kamp. Forslaget om at etablere en frivillig brigade, der skulle tilslutte sig FLN's kampe vidnede trods idéens manglende realisering om en forståelse af algiererne som jævnbyrdige kampfæller.

Samtidig med denne konkrete idenfikation, der i hvert fald på et bestemt område gjorde algiererne til mennesker, hvis liv ikke lå de danske aktivister så fjernt, er det også muligt at iagttage en eksotisering og autenticitetsbesyngelse af Algier og algirerene, der på en og samme tid fungerede distancerende og som attraktiv identifikationsfaktor. Algiererne blev ofte omtalt som et kæmpende folk, og deres kamp blev sat ind i en kontinuitetsfortælling, der strakte sig tilbage til den franske kolonisering i 1830'erne. FLN blev derfor set som kulminationen på over 100 års fornedrelse og undertrykkelse, og der blev på denne måde sat lighedstegn mellem FLN, det evigt kæmpende algierske folk, og "det frie Algier". Her var betegnelsen folk altså en kæmpende enhed, der blev tilskrevet rollen som det revolutionære subjekt. Man finder imidlertid stort set ingen beskrivelser af konkrete steder, ligesom der ikke indgår nogen hverdagshistorier om algierernes liv. Algiererne var primært bønder og bjergfolk, ikke arbejdere, men dette blev ikke tematiseret og fremgik kun af enkelte billeder. Den trotskistiske tradition for at udpege den industrielt forankrede arbejderklasse som revolutionens subjekter gjorde da heller ikke en besyngelse af de vejrbidte bjergfolk helt oplagt. I den forstand blev "det kæmpende algierske folk" også sat uden for konkrete sammenhænge og deres kamp fremstod ind imellem næsten mytisk. Heri lå en vis distance (forstået som mytisk fjernhed), men også en attraktionskraft, fordi den blev forbundet med noget dybt autentisk som de danske aktivister således kunne spejle deres egen indsats i. Det arabiske udråb "fashadu" (vær vidner)[261] blev således anvendt, ligesom der jævnligt i Algier Frit blev trykt digte ledsaget af vejledende tekster:

> "Gennem revolutioner og rejsninger, gennem maskinernes hamren og havnenes larm viser et land, et kontinent sin ydre styrke, men gennem digtning og sang lader det de fremmede forstå dets bankende hjerte, dets allerdybeste længsler (...) så godt som nogen politisk redegørelse, stærkere end al magt anvendt i befrielsens øjemed, har disse digtere (...) fortalt om hvorledes det føles at være vore mørke brødre".[262]

[261] Algier Frit nr. 1, 1960
[262] Jan Stage om digtsamlingen "Den mørke broder" i den svenske udgave ved Artur Lundkvist, Internationalt Perspektiv-Algier Frit nr. 8, 1961

En sådan forståelse af, at det kæmpende folk besad altså en indre poesi, der gav adgang til en langt dybere forståelse af, hvad kampen egentlig handlede om, end en politisk redegørelse kunne formidle, løftede samtidig kampen ud af et rationelt rum, hvor det handlede om selvstændighed og rettigheder og ind i et stærkt følelsesladet rum, hvor de kæmpende var besjælet af noget ædelt og oprigtigt.

Den sammensathed i forestillingerne om Algier og "det algierske folk", som gjorde sig gældende hos Det Frie Algiers Venner, kan genfindes i den rejsepraksis, der knyttede sig til engagementet. Ligesom det var tilfældet med Den danske Algierkomité blev der ikke foretaget nogen rejser til selve Algeriet under krigen. Jan Stage ville ganske vist gerne have været inde over grænsen, "ind i Bled'en", da han i 1961 kørte ned gennem Europa til Tunis, men kom det ikke på grund af de blodige kampe omkring Bizerte. Derimod gik flere rejser til europæiske byer, hvor trotskisterne havde kontakter til Fjerde Internationale samt til Tunis, hvor FLN havde hovedkvarter. Disse rejser blev altså foretaget i direkte forbindelse med den overordnede væbnede kamp og støtten hertil, men knyttede ikke an til bestemte steder eller opgaver i selve Algier. Først efter selvstændigheden rejste Preben Kinch og Werner Andreasen, ligesom fire medlemmer af Den danske Algierkomité af sted til sejrskonferencen, hvorved der for trotskisterne skete en forskydning af Algier fra at være primært symbolsk til i højere grad at være konkret utopi. Som beskrevet ville de nu kaste kræfterne ind i den konkrete revolution i Algeriet, hvilket der dog blev sat en stopper for med Boumediennes magtovertagelse i 1965. Også Jan Stage vendte tilbage til Algeriet. I sommeren 1966 rejste han således rundt "for at danne sig et indtryk af det moderne Algeriet"[263], som han dog også i bogen betegnede "det forblødte land".[264] Dette viste både til den nyligt overståede meget blodige befrielseskrig og til manglen på sociale reformer og den fortsatte fattigdom. Rejsen er beskrevet i bogen *Algeriet år 12*[265], og det er tydeligt, at han nu rejste som journalist og forfatter ikke som solidaritetsaktivist – blikket var beskuerens. Med undtagelse af Komitéens planer om fortsatte kulturrejser til Algeriet udgjorde rejserne altså ikke nogen signifikant betydningsbærende praksis i sig selv, men lå i konkret forlængelse af de forskellige engagementers politiske tilsnit. Der var altså stor forskel på, hvordan Algier og algiererne

[263] Dette fremgik af bagsideteksten på Stages bog om rejsen. Jan Stage: *Algeriet år 12,* Rhodos 1966
[264] Stage (1966), s. 11
[265] Stage (1966)

blev fremstillet og indgik i henholdsvis Den danske Algierkomité og Det Frie Algiers Venner, og dette var snævert forbundet med, hvordan de to grupperinger så sig selv og forstod deres egen rolle i forhold til Algierkrigen.

Anti-apartheid-arbejdet 1960-1966

Den 21. marts 1960 deltog omkring 6000 sorte sydafrikanere i en fredelig demonstration imod den skærpede legitimationslovgivning i Sydafrika, der forbød sorte, at bevæge sig rundt uden gyldigt pas, hvoraf det fremgik hvilke (begrænsede) områder det var tilladt for dem at opholde sig. Det sydafrikanske politi gik til angreb på demonstrationen, skød og dræbte ca. 70 mennesker og sårede flere hundrede.[266] Paslovene var endnu et tiltag i det stadigt mere brutale og undertrykkende apartheidsystem i Sydafrika, der etableredes med boernes magtovertagelse i landet i 1948. Boernes parti, National Party, satte på baggrund af stærkt diskriminerende raceteorier den eksisterende raceadskillelse i Sydafrika i system, og de sortes civile og politiske rettigheder blev efterhånden frataget dem.[267] Begivenhederne i marts 1960 er siden blevet omtalt som Sharpville-massakren, og den blev en medvirkende årsag til, at apartheidsystemet i Sydafrika fik omverdenens bevågenhed – samtidig med, at apartheidlovene blev yderligere skærpet.

Der eksisterede på dette tidspunkt to organisationer, der repræsenterede den sorte sydafrikanske befolkning: African National Congress, ANC, der var oprettet i 1912, og som arbejdede for et Sydafrika, hvor både hvide og sorte kunne leve på lige fod. Og Pan Africanist Congress, PAC, der var brudt ud af ANC i 1959, da de opponerede mod det såkaldte Freedom Charter (1955), der krævede lige rettigheder for alle befolkningsgrupper, også de hvide. PAC stod således for en politik, der ønskede de hvide ud af Sydafrika og indsættelsen af et udelukkende sort styre. PAC mente allerede fra sin dannelse, at de fredelige demonstrationer og ikke-voldsmetoderne, der ellers havde været det ANC sværgede til, måtte forkastes til fordel for den væbnede modstand. Efter Sharpeville-massakren tilsluttede ANC sig dette standpunkt og blev følgelig sammen med PAC og det sydafrikanske kommunistparti forbudt af de sydafrikanske myndigheder. Dette var medvirkende til, at de

[266] Olesen og Villaume (2005), s. 595
[267] Westad (2005), s. 208

trods forskelle også indgik et vist samarbejde om den fælles sag.[268] Nelson Mandela havde været medlem af ANC siden 1942 og var i 1944 medstifter af ANC's Youth League. I 1961 blev han leder af ANC's væbnede fløj, *Umkhonto we Sizwe* (Nationens spyd), og var i den forbindelse i Algeriet for at gennemgå kamptræning. I 1962 blev han arresteret og fængslet, og i 1965 blev han idømt fængsel på livstid. Først i 1990 blev han løsladt uden betingelser, og forbuddet mod ANC blev ophævet.[269] Hele spørgsmålet om væbnet kamp blev et centralt tema og også skillelinje i de danske miljøer, der gik ind i apartheid-sagen.

I forhold til dansk udenrigspolitik synes Sydafrikaproblematikken at trække mere i retning af de idealistiske standpunkter, som prægede Danmarks relation til FN, og bl.a. herved adskilte det sig i nogen grad fra den måde, man fra officielt hold havde stillet sig til Algierkrigen. I kølvandet på Sharpevillemassakren forbød Danmark som det første NATO-land salg af våben til Sydafrika, og i efteråret 1961 tilsluttede Danmark sig en anmodning fra den afro-asiatiske landegruppe om at sætte apartheidproblematikken på Generalforsamlingens dagsorden.[270] Men der var i høj grad også tale om en forsigtig balancegang i den førte udenrigspolitik. FN havde løbende fordømt apartheidsystemet, og i november 1962 vedtog et flertal i Generalforsamlingen, at der skulle iværksættes sanktioner mod Sydafrika. Her undlod Danmark sammen med de andre nordiske lande at stemme. Et argument var, at sanktioner kun kunne iværksættes af Sikkerhedsrådet, ikke af Generalforsamlingen, men det var formentlig af nok så stor betydning, at de andre vestlige lande stemte direkte imod.[271] Der nedsattes ekspertudvalg med den kendte Alva Myrdal i spidsen, men trods udvalgets konklusion, at det eneste, der ville have en virkelig effekt, var det internationale samfunds sanktioner, blev det ikke fulgt mere konkret op.[272] FN kom, som jeg skal vende tilbage til, på den måde til at spille en væsentlig rolle i artikuleringen af mål og midler i de forskellige Sydafrikagrupperinger, der opstod, både som den eneste organisation, der kunne sikre afværgelsen af en borgerkrig i landet og som den organisation, der havde spillet fuldstændig fallit og overladt ANC og PAC til den væbnede modstand som eneste (og dermed legitime) mulighed. Flere konkrete forhold gjorde sig dog gældende som startskud til mere organiseret

---

[268] Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslagene ANC og PAC
[269] Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget Nelsom Mandela
[270] Olesen og Villaume (2005), s. 597
[271] Olesen og Villaume (2005), s. 597-599
[272] Nielsen (2008), s. 52, Rapport nr. 8 og 9, december/januar 1965/66. Myrdal-udvalget fremlagde først den endelige rapport i 1964.

engagement imod apartheidsystemet i Sydafrika, og jeg skal i det følgende belyse, hvordan protesterne mod apartheid på forskellig vis blev artikuleret i de tidligere 1960'ere.

Antiapartheid-arbejdets sammensatte positioner

Litteraturen om Sydafrikas apartheidpolitik og kampen imod den på internationalt plan er meget omfangsrig, men, som det gør sig gældende i forhold til stort set alle de andre lande, der er belyst i denne afhandling, foreligger der heller ikke her mere samlede fremstillinger om de danske anti-apartheid-grupperinger. Dele af anti-apartheid-arbejdet er beskrevet af aktivisterne selv, men det gælder primært det engagement, der lå i Landskomitéen Sydafrika Aktion, LSA, der blev stiftet i 1978.[273] Kun enkelte bidrag handler om de tidlige 1960'ere.[274] Derudover findes forskellige fremstillinger, der med forskellige vinkler, og andre organisationer som deres primære omdrejningspunkt, berør det tidlige anti-apartheid-arbejde.[275] Kilderne hertil er da også spredte, idet f.eks. Den danske Anti-Apartheidkomité ikke har efterladt sig et større arkiv. Dette siger også noget om, at det tidlige anti-apartheid-arbejde bestod af mindre og spredte tiltag og aktioner, der ikke gjorde det ud for en samlet bevægelse, men som på forskellig vis bidrog til at sætte apartheidproblematikken på dagsordenen. Det følgende bygger således primært på mine egne kildestudier og i mindre omfang på de nyttige oplysninger, der mere drypvis, findes i andre fremstillinger.

De grupperinger, der engagerede sig imod apartheid udgjorde tilsammen et landskab af positioner, der adskilte sig fra hinanden, dels hvad angår den grundlæggende forståelse af, hvori Sydafrika-problematikken bestod, og dels hvad angår de praksisformer, de involverede anså som relevante og legitime. Fagbevægelsen fik konkret betydning for en spirende bevidsthed om apartheidregimets brutale politik. I 1960 var ANC's vicepræsident Oliver Tombo på rundrejse til en række lande for at gøre opmærksom på den alvorlige situation i Sydafrika. Han gæstede også Danmark og talte ved de socialdemokratiske arbejderes 1. maj-fest i Fælledparken.[276] Han illustrerede situationen ved bl.a. at påpege, at det var første gang

---

[273] Se f.eks. Gorm Gunnarsen, Kathrine Toftkjær Larney, Patrick Mac Manus og Morten Nielsen (red.), *Aktivister mod apartheid - dansk solidaritet med Sydafrika*, Sydafrika Kontakt 2004

[274] Se Sven Skovmand, *Det begyndte med Sharpeville* og - til dels - Torben Mandal, *Ung indigantion,* begge i: Gunnarsen et al (2004). Se også Gorm Gunnarsen, *Denne nat vil svinde: folkelig modstand i Sydafrika 1960-90*, Amandla 1991

[275] Se f.eks. Nielsen (2008) og Anders Kristensen, *Den danske sydafrikapolitik 1952-1986. Apartheidproblemet - fra udenrigspolitik til indenrigspolitik*, Speciale ved Center for Historie, Odense Universitet 1997

[276] Jesper Jørgensen, *Danmark og Sydafrika* og *Sydafrika i ABA*, net-dokument fra ABA 2004

han talte til et stort udelukkende hvidt publikum og takkede LO for den forbrugerboykot-kampagne, som de på opfordring fra Frie Faglige Internationale havde foranlediget samme forår.[277] Både Irma og Brugsen støttede kampagnen, der således bidrog til at sætte Sydafrika på den politiske dagsorden også i en vis udstrækning hos den almindelige danske befolkning.[278]

Også de ideologisk radikale venstreorienterede miljøer ofrede Sydafrika nogen opmærksomhed. Som nævnt, blev Sydafrika jævnligt omtalt i bladet Algier Frit. Her blev den racistiske apartheidpolitik, som det gjaldt for Frankrigs krigsmetoder i Algier, sidestillet med nazismen i såvel brutalitet som i veltilrettelagt systematik. Samtidig blev PAC og ANC's opgivelse af de fredelige midler tolket som tegn på, at et endeligt opgør var under opsejling. Opgøret blev set som et led i revolutionær proces, og selve den væbnede kamp, der nu var varslet, som en selvforstærkende kraft, der ville tilføje Verwoerds styre et grundstød. Preben Kinch bragte i egen oversættelse en artikel fra det tyske tidsskrift Sozialistische Politik, hvoraf det under overskriften "Sydafrika før revolutionen" bl.a. fremgik:

> "Sydafrika, som nu i nogen tid har unddraget sig verdensopinionens opmærksomhed, beherskes i virkeligheden af en stemning som minder om stilheden før de store storme. Verwoerds politik og statens struktur slå revner, den passive modstand og dermed den indfødte befolknings tålmodighed er ved at briste, og en stærk aktiv bevægelse gående ind for en åben konflikt med regeringen Verwoerd tiltager i omfang og styrke, og dermed går kampen for menneskelig og politisk ligeberettigelse ind i en ny og mere uforsonlig fase"[279]

Forståelsen af modstanden mod apartheidsystemet som en revolutionær proces og den åbenlyse solidaritet med den forestående væbnede kamp lå helt i tråd med trotskisternes øvrige engagement. At Sydafrika havde en plads i solidaritetsarbejdet for FLN i Algier allerede fra 1960 vidner samtidig om, at de ikke tilhørte den del af befolkningen der først efterhånden blev opmærksomme på problematikken. De var, ganske givet via deres internationale forbindelser, vidende om situationen. Noget tilsvarende gjorde sig gældende for DSU og Frit Forum, der uagtet en noget anden ideologisk position i maj 1960 angiveligt var de første til at arrangere et protestmøde mod apartheid. Sammen med Faglig Ungdom

---

[277] Oliver Tombos tale blev gengivet i Aktuelt d. 2. maj 1960
[278] Skovmand (2004), s. 19
[279] Sozialistische Politik, juni 1961, her citeret i Preben Kinchs oversættelse i Internationalt Perspektiv-Algier Frit nr. 9, 1961

stod de således bag en demonstration foran det sydafrikanske generalkonsulat i København på den symbolladede dato 5. maj. De protesterende unge socialdemokrater krævede det sydafrikanske flag, der var hejst over det sydafrikanske generalkonsulat, taget ned, da de mente det var krænkende at have det vajende på netop denne dag.[280]

Preben Kinch, der som trotskist på dette tidspunkt var aktiv i Algier-arbejdet, blev mere konkret involveret i apartheid-protesterne gennem sin tilknytning til Gruppe 61. Gruppe 61 blev stiftet som aktionsgruppe i november 1961 og rummede folk fra bl.a. Revolutionære Socialister, Socialistisk Ungdoms Forum og Danmarks Kommunistiske Ungdom. De to sidstnævnte deltog også på egne vegne sammen med Gruppe 61 fra 1963 i en række aktioner dels for boykot af sydafrikanske varer, hvor de demonstrerede foran butikker, der solgte sådanne, og dels imod apartheidsystemet som sådan, hvilket kom til udtryk under demonstrationer foran den sydafrikanske generalkonsulat i København.[281] Protesterne mod apartheid kunne samle ganske forskellige ungdomsgrupperinger i boykotaktioner, f.eks. i organisationen Aktiv Ungdom, der i Viborg både rummede DKU'ere, VU'ere, Konservative Gymnasiaster og KmA-folk. I Bispebjerg dannede lokale afdelinger af SUF og DKU en lille lokal Sydafrikakomité i 1963.[282] Endvidere havde en kreds af gymnasieelever dannet en anti-apartheid-gruppe på pacifistisk grundlag og arbejdede for bl.a. forbrugsboycot og afholdt f.eks. demonstration foran ØK i november 1965.[283] Denne sammensathed viser, at protesterne mod apartheid godt i nogen grad kunne unddrage sig en placering i et politisk landskab defineret af henholdsvis en venstre- og højrefløj, i hvert fald når det gjaldt ungdomsorganisationerne, og når det handlede om konkrete aktiviteter. Det betød imidlertid ikke, at flere af de nævnte grupperinger ikke rummede folk, der f.eks. støttede den væbnede kamp i Sydafrika. Preben Kinck er allerede nævnt i forbindelse med Gruppe 61, men også SUF omfattede folk, der stillede sig positivt overfor militant aktivisme. Og netop den meget udadvendte aktivisme, der gjorde sig gældende i f.eks. Gruppe 61, skabte da også nogen betænkelighed hos ledelsen i DKU.[284]

---

[280] Kjeldgaard (2002), s. 46-48
[281] Nielsen (2008), s. 53
[282] Nielsen (2008), s. 53
[283] Rapport nr. 8 og 9, dec. 1965-jan. 1966, s. 287
[284] Nielsen (2008), s. 51-52

Sydafrika-Kampagnen 1963

I foråret 1963 startede også Sydafrika-Kampagnen, der var etableret af Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) og Danske Studerendes Fællesråd (DSF) og udgjorde et større organisatorisk initiativ. DUF og DSF stod endvidere bag Sydafrika-fondet, der indsamlede midler til juridisk og materiel støtte til apartheids ofre i og udenfor Den Sydafrikanske Republik. De samarbejdede med Defence and Aid Foundation i London og havde ingen almindelige medlemmer. Hvor den mere sammensatte underskov af aktionsgrupper rummede mange positioner, stod Sydafrika-Kampagnen mere entydigt for en massiv indsats mod apartheid med fredelige midler med det formål at afværge væbnet kamp, som var et middel de ikke støttede.[285]

Sydafrika-Kampagnen var i første omgang en boykotkampagne, som dog primært blev tillagt symbolsk betydning af initiativtagerne. Den største arbejdsindsats blev således lagt i oplysningsarbejde, en "Send-et-brev-til de-hvide-i-Sydafrika"-kampagne og salg af litteratur, blade og blanketter med budskabet "Vi sælger ikke sydafrikanske varer" til brug for handelsdrivende.[286] Sydafrika-Kampagnen vægtede, at kampen mod apartheid var en kamp mod undertrykkelse af menneskerettigheder, og at det brede tværpolitiske grundlag var afgørende herfor. Det blev kraftigt fremhævet, at de afrikanske befrielsesbevægelser ikke måtte miste troen på FN, og vigtigheden af arbejdet for gennemførelsen af internationale sanktioner mod Sydafrika kunne ikke overvurderes:

> "(...) alle kræfter bør sættes ind i et forsøg på at sikre en fredelig løsning af racekonflikten i Sydafrika, som den eneste mulighed for at undgå et blodbad gennem en væbnet opstand, som vil blive en katastrofe, også for den øvrige verden."[287]

Den massive understregning af, at den væbnede kamp for enhver pris måtte undgås, var samtidig snævert knyttet til frygten for, at den ville resultere i en kommunistisk fremmarch i Sydafrika og sandsynligvis til andre afrikanske lande. Bekymringen gik på, at de afrikanske oprørsbevægelser ville blive støttet både moralsk og materielt af den kommunistiske verden,

---

[285] Orienteringsbrev fra Sydafrika-kampagnen, april 1965, ABA Emnearkiv 33.596. Se i øvrigt Kjeldgaard (2002), s. 48
[286] Sydafrika-Kampagnens Nyhedsbrev nr. 2, april 1965, ABA Emnearkiv 33.596
[287] Orienteringsbrev fra Sydafrika-kampagnen, april 1965, ABA Emnearkiv 33.596

der således både kunne lukrere på den prestige og sympati, der var forbundet hermed og vinde konkret fodfæste på det afrikanske kontinent. Hertil kom, at splittelsen mellem Sovjet og Kina bevirkede, at Kina lagde kræfter i at overbevise lederne af de afrikanske befrielsesbevægelser om, at den væbnede kamp var den eneste mulighed, og PACs forbindelser med Beijing vakte derfor stor bekymring.[288] Maos besyngelse af den væbnede kamp og den permanente revolution som det, der skulle drive den 3. verden fremad, fremstod som benzin på et bål, som Sovjet allerede havde lagt i kakkelovnen til via materiel støtte til ANC.[289] Sydafrika-kampagnen placerede på den måde protesten mod apartheid i den eksisterende stormagtskonflikt, men vel at mærke med FN udpeget som vejen udenom kommunistiske landvindinger i Afrika.

Denne måde at forholde sig til apartheidproblematikken, og herunder den væbnede kamp imod den, havde stor betydning for, hvordan Kampagnen og dens støtter overhovedet forstod førstnævnte. Den canadiske professor i socialvidenskab og politologi John S. Saul har i flere værker analyseret de forskellige forståelsesrammer, anti-apartheid-engagementet blev skrevet ind i fra 1950'erne og helt frem til efter styrets fald og indsættelsen af et liberalt demokrati på grundlag af den eksisterende kapitalistiske markedsøkonomi.[290] En af hans hovedpointer er, at anti-apartheidprotesterne fra begyndelsen af 1960'erne i høj grad kom til at lægge sig op ad kampen for de sortes borgerrettigheder i USA, som på det tidspunkt havde fjernet sig fra de mere revolutionære og kapitalismekritiske standpunkter, der ellers havde spillet en vis rolle gennem 1940'erne. Med den kolde krigs udbrud blev disse forladt til fordel for kravene om borgerrettigheder, der kunne samle såvel store hvide som sorte befolkningsgrupper, som nok sluttede op om lige borgerrettigheder, men for hvem al tale om en mere omfattende social revolution lå uendeligt fjernt. Selvom der ikke eksisterede nogen borgerrettighedsbevægelse i Danmark, er der grund til at antage, at en mekanisme i lighed med den netop omtalte også gjorde sig gældende her. Med tanke på, hvordan

---

[288] Sydafrika-Kampagnens Nyhedsbrev nr. 2, april 1965, ABA Emnearkiv 33.596

[289] Westad (2005), s. 208-209 og 215-216. Westad viser interessant nok, at Sovjet på nogle punkter var skeptiske overfor ANC og det sydafrikanske kommunistparti, da organisationerne rummede klare elementer af den mere selvstændige eurokommunisme.

[290] De følgende af Saul's pointer er baseret på et upubliceret paper, fremlagt ved den internationale konference "New World Coming: The Sixties and the Shaping of Global Consiousness", Queens University, Kingston, Canada, 13.-16. Juni 2007: John S. Saul: *Liberation Support/Anti-Apartheid as Seeds of Global Consciousness: The Birth of Solidarity with Southern African Struggles in the 1960's.* Se også John S. Saul: *The next Liberation Struggle. Capitalism, Socialism, and Democracy in Southern Africa,* Between the Lines Merlin 2005. Se også Westad (2005).

Kampagnen mod Atomvåben sloges med offentlighedens stempling af sig som kommunistisk halehæng, forekommer etablering af et dansk anti-apartheidengagement med absolut vægt på spørgsmålene om racisme og knægtelse af elementære borgerlige rettigheder at have været den oplagte ramme at skrive sig ind i. Endvidere er det væsentligt, at en betydelig del af den kritiske opinion, der forholdt sig til internationale spørgsmål i de tidlige 1960'ere, var præget af pacifistisk tankegods og forhåbningen om neutralistisk udenrigspolitik fra dansk side. Dette gjaldt f.eks. SUF, der som følge af bl.a. ANC's bekendelse til væbnet kamp håbede, at "befolkningerne i den frie verden i tide kan gøre [deres] indflydelse gældende og standse denne udvikling, som uundgåeligt vil føre til en åben voldelig opstand af en art måske endnu frygteligere end Algier-krigen."[291] Også i det allerede omtalte tidsskrift Alternativ kunne man læse om muligheden for at deltage i såkaldte fredsbrigadekurser. De blev afholdt i sommerferien af den skandinaviske afdeling af World Peace Brigade i Sverige, og aktivister fra Danmark kunne på den måde involvere sig direkte i de ikke-voldelige befrielsesbestræbelser efter Gandhis tanker, f.eks. i marchen til Nord Rhodesia (Zambia) - "som et symbol på international solidaritet og identifikation med vore afrikanske brødre og søstre i deres frihedskamp", som de formulerede det.[292] Den skeptiske og bekymrede holdning til væbnet kamp hos mange grupperinger skal altså ikke nødvendigvis forstås som en strategisk manøvre med det formål at vinde opbakning, men snarere som et udtryk for, at det indledningsvis var den mest udbredte og tilgængelige forståelsesramme at se Sydafrika-problemet indenfor, hvis man da overhovedet forholdt sig kritisk til de politiske tilstande i landet.

Det er således markant, at spørgsmålet om apartheid i Sydafrika i meget stor udstrækning blev til spørgsmål om "løsning af race-konflikten", om kampen mod "undertrykkelse af menneskerettigheder" og hjælp til "ofrene for apartheidpolitikken".[293] Kampagnens bekymring for, at den væbnede kamp ville sende ANC og PAC i armene på de kommunistiske stormagter, hang derfor også sammen med, at protesten mod apartheid ikke var en protest mod de økonomiske og sociale forhold i Sydafrika som sådan, hvorfor disse dele af samfundsstrukturen ikke blev gjort til genstand for ønsket om en mere

[291] SUF-løbesedel som en del af en større artikel af Leif Varmark om en boykot-kampagne, optrykt i Alternativ nr. 2, 1963
[292] Alternativ nr. 5, juli 1962
[293] Orienteringsbrev fra Sydafrika-kampagnen, april 1965, ABA Emnearkiv 33.596

grundlæggende omvæltning. Her stod Sovjet eller Kina for en fundamentalt anden samfundsorden, og deres støtte til ANC og PAC rummede derfor en anden og politisk mere radikal omstyrtning af det sydafrikanske samfund, der til gengæld havde kastet et noget andet perspektiv på de borgerlige frihedsrettigheder. Men denne diskussion indgik ikke eksplicit i det danske anti-apartheid-arbejde.

Den danske Anti-Apartheid Komité 1965

Holdningen til, hvordan man skulle forholde sig til den væbnede kamp stillede sig, som jeg skal vende tilbage til noget anderledes hos Den danske Anti-Apartheidkomité. Det var filmmanden Henning Carlsen, der kom til at stå i spidsen for Komitéen med den tidligere modstandsmand, civilingeniør Niels Munk Plum som næstformand og kasserer. Niels Munk Plum blev de kommende år i øvrigt en kendt figur i det venstreorienterede oprør, bl.a. skrev han i 1971 bogen *Ekstraparlamentarisme? Hvorfor? Hvordan? Hvorhen?*.[294] Baggrunden for dannelsen af Komitéen var, at Carlsen i 1958 havde været i Sydafrika for Danfoss, der i anledning af firmaets 25-års jubilæum skulle have lavet en informations- og reklamefilm med navnet "Danfoss, døgnet rundt – jorden rundt". Eftersom firmaet havde større fabriksanlæg i bl.a. Johannesburg, havde Carlsen og hans filmhold gæstet byen flere gange. Her var de politiske og sociale forhold under apartheidsystemet begyndt at gå op for ham, og hjemme igen spirede ideen om at lave en film om Sydafrika, der kunne bringe problematikken på dagsordenen i de vestlige demokratier. Henning Carlsen har i et interview i 2005 fortalt om baggrunden for filmen og beskriver levende, hvordan viden om apartheidsystemet i slutningen af 1950'erne var utrolig sparsom i Danmark.[295] Jørgen E. Petersen udgav i 1960 sin bog *Det nye Afrika og dets fremtid*, hvor Sydafrikas apartheid i korte træk blev belyst, og flere svenske forfattere udgav i begyndelsen af 1960'erne nogle skønlitterære bøger om emnet,[296] men et større offentligt kendskab var der ikke tale om i de tidlige 1960'ere. Ligeledes var de sydafrikanske forfattere, der var kritiske overfor systemet, f.eks. André Brink og Nadine Gordimer, ikke slået igennem endnu. Det blev en roman af Gordimer, *A World of Strangers* (1958), der kom til at danne grundlag for Carlsens manuskript. Bogen var

---

[294] Niels Munk Plum: *Ekstraparlamentarisme? Hvorfor? Hvordan? Hvorhen?,* Christian Ejlers Forlag 1971

[295] Interviewet foreligger som såkaldt ekstramateriale på den DVD som filmen er genudgivet på i 2006 af SF-film.

[296] Sara Lidman: *Min søn og jeg*, Hasselbalch 1961 (svensk org. 1961), og Per Wästberg: *På den sorte liste*, Hasselbalch 1961 (svensk org. 1960). Per Wästberg skrev en række bøger om det sydlige Afrika.

oversat til dansk med titlen *I fremmed land* i 1959 og blev interessant nok genudgivet i 1976 – samme år som Sowetooprøret i Sydafrika, der udløste nye antiapartheid-aktiviteter i Danmark. I 1962 rejste han tilbage til Sydafrika for at optage filmen. Forinden var det lykkedes ham at få den bemærkelsesværdige aftale med Danfoss, at han under dække af at lave endnu en film for dem i hemmelighed kunne lave sine egne illegale optagelser. Det (for Carlsen og hans filmhold) farefulde projekt lykkedes, og filmen havde premiere i både Danmark, Norge og Sverige i efteråret 1962. På trods af, at den "kun" (om end gribende) skildrede, hvordan en ung englænder under et ophold i Sydafrika bliver venner med både sorte og hvide og hermed tvinges til at tage stilling til apartheidsystemet, vakte den opsigt, og blev den konkrete anledning til etableringen af mere organiserede apartheidprotester i alle tre lande.[297] Henning Carlsen var på det tidspunkt allerede i kontakt med Jørgen E. Petersen og sammen med Niels Munk Plum kunne de samle kræfterne fra de miljøer, de allerede var en del af.

I 1963 og 1964 havde initiativtagerne besøg af repræsentanter fra ANC og PAC, som de formodentlig havde etableret kontakt med gennem disses kontorer i London samt måske Henning Carlsens allerede etablerede Sydafrika-kontakter.[298] PAC- og ANC-repræsentanterne opfordrede dem til at danne en komité, hvilket de gjorde i foråret 1965. Set i forhold til, at der de foregående år allerede var taget en række anti-apartheidinitiativer i Danmark, forekommer tidspunktet for dannelsen af Komitéen noget sent. Det skal formodentlig forklares med Komitéens for tiden kontroversielle holdning til væbnet kamp, der først efterhånden kunne gøres til genstand for støtte i de ellers humanitært og borgerrettighedsorienterede indstillede miljøer.

Den danske Anti-Apartheidkomité blev dannet som en selvsupplerende kreds af kulturpersonligheder, herunder også fagforeningsfolk, der var kendte i offentligheden, og man kunne ikke bare melde sig ind. Der opstod dog ganske hurtigt tilknyttede lokalgrupper, der udsprang af selvstændige lokale initiativer. I foråret 1967 eksisterede der lokalgrupper i

---

[297] Dilemma blev, da den blev anmeldt af Poul Malmkjær i det danske filmmagasin Kosmorama, omtalt som "en modig film", ligesom det blev fremhævet, at Carlsen havde "taget klart standpunkt i spørgsmålet [om apartheid] alene ved at optage sin film". Se Kosmorama nr. 59, dec. 1962, s. 73.

[298] Studentersamfundet holdt i sep. 1963 en Sydafrika-aften, hvor Patrick Duncan, der var det eneste hvide medlem af PAC, skulle tale. Han var formodentlig en af Henning Carlsens kontakter. Politisk Revy nr. 1, sep. 1963.

København, Næstved, Århus og Hjørring.[299] Den danske Anti-Apartheid Komité kom derfor til at fungere som en slags central moderkomité, der stod bag de overordnede initiativer og ikke mindst udgivelsen af bladet Sydafrika Kontakt, der udkom fra sensommeren 1965. Komiteens formål var:

> "at klargøre for offentligheden hvad der sker i Sydafrika, hvorfor det sker og hvilke konsekvenser det indebærer, at virke som økonomisk og moralsk støttegruppe for den sydafrikanske frihedskamp og at medvirke til, at den sydafrikanske frihedsbevægelses enkelte led finder sammen."[300]

På den baggrund håbede de at kunne skabe det, de opfattede som et "nødvendigt korrektiv" til det informationsmateriale, der blev udsendt af den sydafrikanske regering gennem South African Foundations, så "den positive holdning, der er udvist af den danske befolkning overfor det sydafrikanske problem, kan fastholdes."[301] Hvis man ser bort fra den (væsentlige) forskel, at Komitéen støttede den væbnede kamp, lignede den i det konkrete oplysningsarbejde, der specifikt var rettet mod opinionsdannelsen i den danske befolkning, i vid udstrækning de øvrige initiativer. De sendte deres blad til alle større danske aviser og bladredaktioner i forhåbning om at udgøre det omtalte supplement til pressens øvrige informationskanaler. De, der ønskede at støtte Komitéens arbejde direkte, kunne selv abonnere på Sydafrika Kontakt. Derudover solgte Komitéen emblemer og plakater med sit karakteristiske Ying & Yang-logo, der med sin fremstilling af den fine balance mellem det sorte og det hvide på eksemplarisk vis illustrerede Komitéens mål og sindelag. Tegnet blev på den måde en markør i apartheid-debatten. På et mere overordnet plan ønskede Komitéen at lægge pres på den officielle danske repræsentation i FN med det formål, at de tog klarere stilling imod Sydafrikas apartheidpolitik uden "de kortsigtede økonomiske hensyn", som de ellers mente prægede Danmarks dispositioner. Dette foregik gennem det i forvejen planlagte oplysningsarbejde, men også gennem direkte henvendelse til Folketingets medlemmer. Disse modtog således op til folketingets forestående udenrigspolitiske debat i januar 1966 (både på deres privatadresse og på Christiansborg) et nummer af Sydafrika Kontakt, en pjece om Sydafrika og Komitéens engagement samt et brev, der gjorde opmærksom på

---

[299] Årsberetning for Den danske Anti-Apartheidkomité's arbejde 1. maj 1966-12. april 1967, ABA emnearkiv 33.596
[300] Sydafrika Kontakt nr. 1, sep. 1965
[301] Sydafrika Kontakt nr. 1, sep. 1965

nødvendigheden af at lade Danmarks stilling i apartheid-spørgsmålet hvile på fakta.[302] At Komitéen også fremstod som en seriøs aktør i apartheid-diskussionerne, vidner dens deltagelse i en stor international Sydafrika-konference, der blev afholdt i Oxford i marts 1966. 40 lande var repræsenteret, flere med regeringsrepræsentanter. Konferencen var ledet af den daværende svenske trafikminister Olof Palme og den danske FN-ambassadør, Hans Tabor, deltog også.[303]

Den væbnede kamps betydning i Den danske Anti-Apartheid Komite

Komitéen støttede den væbnede kamp i Sydafrika, og dermed stillede de sig i en betydelig mere markant og kontroversiel position end alle de andre organiserede anti-apartheid initiativer. Komitéen erklærede sig enig med PAC og ANC i, at den konkrete udførelse af de mange FN-resolutioner, der var formuleret siden 1960, lod vente på sig, hvorfor guerillakrig og sabotage var de eneste tilbageværende muligheder for at bringe apartheid til fald. De mente ikke, Wervoerd og den sydafrikanske regeringshær kunne nedkæmpes militært, men man kunne skabe et kaos, der ville tvinge FN til handling. Selvom målet således var FN-sanktionerede indgreb, var denne holdning til den væbnede kamp kontroversiel i sammenligning med den øvrige apartheiddebat, og Komitéen var ganske bevidst herom. I en artikel i Rapport i begyndelsen af 1966 formulerede Komitéen i skarpe vendinger det fundament, hvorpå de baserede støtten til den væbnede kamp. Udgangspunktet var den allerede omtalte svigtende tro på FN's vilje til ved egen kraft at gribe ind i overensstemmelse med egne resolutioner. De mente, at det ikke måtte blive en racistisk kamp, det var en frihedskamp mod apartheid, som hvide andre steder i verden skulle støtte. Videre hed det:

> "Vi gør udtrykkeligt opmærksom på, at komiteen med sin fremståen og med det planlagte arbejde ikke fremmer en voldelig løsning af problemerne i Sydafrika, der principielt er os alle imod. Vi har taget til efterretning, at man i modstandskampen for længst *er* begyndt at bruge voldelige metoder, og at man allerede har vidt fremskredne planer om sabotage og guerillakrig, og vort arbejde tager *alene* sigte på, at gøre den uundgåelige voldsanvendelse så kort som mulig."[304]

---

[302] Brev af 10. januar 1966 til folketingets medlemmer fra Den danske Anti-Apartheid Komité, ABA emnearkiv 33.596

[303] Sydafrika Kontakt nr. 5 1966. Det er uoplyst, om Komitéen var særskilt inviteret, eller om der var fri tilmelding.

[304] Rapport, nr. 8-9, dec-jan 1966, s. 286, fremhævelse i org.

Disse formuleringer gik igen i alle de pjecer, Komitéen udgav, hvilket skal ses som udtryk for, at støtten til den væbnede kamp, selv i sin afgrænsede form, ikke var umiddelbart acceptabel for de befolkningsgrupper, Komitéen i øvrigt søgte at appellere til med sit oplysningsarbejde. Dette fremgik f.eks. af indberetninger fra lokalgrupperne, hvor man anså det for betydningsfuldt for engagementets konsolidering at komme ud til "modne og agtværdige" borgere og ikke alene f.eks. universitetsstuderende.[305] Nogle af de miljøer der bakkede Komitéen op, tyder også på, at budskabet havde en vis genklang også i relativt moderate kredse. Dels blev en pjece om Sydafrika og Komitéens engagement ved en lejlighed distribueret via Frit Forums blad af samme navn[306], og dels bragte tidsskriftet Rapport kontinuerligt annoncer for Komitéen. Begge dele hang utvivlsomt også sammen med Jørgen E. Petersens engagement i Komitéen, der altså var sammenfaldende med hans tilknytning til Frit Forum og hans position som hovedbagmanden bag Rapport. Også Politisk Revy bragte annoncer for Komitéen, om end i mindre omfang. På den måde opfattede Komitéen ikke sig selv som konkurrent til de andre anti-apartheid-initiativer, men som et nødvendigt supplement, hvilket først og fremmest gik på deres ubetingede støtte til kampen mod apartheid, også til voldsanvendelsen.

Den danske Anti-Apartheid Komités støtte til den militante kamp i Sydafrika omfattede imidlertid også mere konkrete elementer. I sommeren 1966 fik Niels Munk Plum inddraget den tidligere kommunist og BOPA-modstandsmand Børge Thing i Komiteens arbejde. Thing var kendt for sit betydelige engagement i sabotage under besættelsen, og i kølvandet på krigen fik han, som følge af befrielsesregeringens bestemmelser om modstandsfolks lempelige adgang til hæren, en militær uddannelse. Medlemskabet af DKP var her en kilde til konflikter, og i 1956 forlod han det danske forsvar. Da Thing gik ind i Den danske Anti-Apartheid Komité havde han imidlertid gjort op med DKP og støttede den nye partidannelse SF, der havde set dagens lys i 1958/59.[307] Gennem Niels Munk Plum og engagementet i Komitéen fik Børge Thing kontakt til PAC-repræsentanten i London, Patrick

---

[305] Årsberetning for Den danske Anti-Apartheidkomité's arbejde 1. maj 1966 - 12. april 1967, ABA emnearkiv 33.596. Komitéen satte dog selv formuleringen "modne og agtværdige" i anførselstegn, hvilket vidner om, at de var klar over den upræcise (og lidt komiske) betegnelse. Der er imidlertid ingen tvivl om, at de ikke ønskede at appellere (alene) til grupperinger der direkte støttede (eller hyldede) den væbnede kamp, men gerne ville nå et langt bredere udsnit af befolkningen.
[306] Sydafrika Kontakt nr. 3, 1966
[307] Morten Thing: *Min far sabotøren*, i: Niels Wium Olesen (red.):. *Menneske, politik og besættelse Fire biografiske skitser*. Historisk samling fra Besættelsestiden 1940-1945, 1996, s. 86-90

Duncan, der også besøgte Thing i hans hjem, og det var formodentlig ad denne vej, at Thing blev opfordret til at tage til Tanzania for at træne guerillaersoldater til kampen i Sydafrika.[308] På trods af livet som familiefar med mindre børn indvilgede han i projektet og tog til London for at gøre de nærmere aftaler. Af ukendte årsager blev planerne imidlertid droppet, men det var ikke Thing, der trak i land.

Selvom den eksplicitte støtte til den væbnede kamp ikke nødvendigvis hang sammen med et ønske om en mere vidtgående økonomisk og social revolution i Sydafrika, er det dog relevant at undersøge, om det sidste faktisk gjorde sig gældende i Komitéen. Hvis man i første omgang ser på, hvordan den væbnede kamp blev fremstillet, er det tydeligt, at den ikke, som det i nogen grad gjorde sig gældende i Det Frie Algiers Venner, blev fejret eller på nogen måde gjort til genstand for hyldest. Kun et enkelt billede i en pjece fra september 1966 viste militær træning af sydafrikanske flygtninge i eksil, men der var tale om en nøgtern konstatering af, at en sådan træning forekom, ikke om en hyldest til de kommende guerillaer.[309] Det er samtidig bemærkelsesværdigt, at Frantz Fanons tanker om de koloniserede folks legitime voldsanvendelse imod de voldelige kolonimagter og den racisme der lå heri, slet ikke fandt vej til anti-apartheid-miljøet. I hvert fald ikke i en form der har efterladt sig nogen spor i hverken bladet Sydafrika Kontakt eller i deres pjecer. En sådan eksplicit ideologisk og moralsk overbygning på den væbnede kamp, blev altså ikke formuleret fra Komitéens side. Den væbnede kamp blev ikke fremstillet som noget, der i sig selv ville bidrage til den sorte befolknings politiske bevidstgørelse, men som et nødvendigt onde, man støttede, og som skulle begrænses til netop det nødvendige minimum. Den indeholdt ikke et revolutionært potentiale. Hvis man ser på, hvordan Komitéen artikulerede sin forståelse af, hvad apartheid var, og hvordan man skulle bekæmpe det, synes der dog at være visse forskelle at spore, hvis man sammenligner med Sydafrika-Kampagnen. Ingen af de to grupperinger omtalte de sorte som det sydafrikanske folk, men som den sorte eller farvede befolkning. Men hvor Kampagnen brugte betegnelser som "race-konflikt", talte Komitéen om "frihedskamp",[310] hvilket, uden at denne frihed dog blev nærmere beskrevet, konnoterede mere vidtgående perspektiver for kampen. Fra forsommeren 1966 lagde

[308] Oplyst personligt af Morten Thing. Se også Morten Thing (1996), s. 86-90
[309] Pjece fra Den danske Anti-Apartheid Komité, september 1966, ABA's emnearkiv 33.596
[310] Se f.eks. pjece fra Den danske Anti-Apartheid Komité, april 1965, ABA's emnearkiv 33.596

Komitéen an til at udvide arbejdet til også at omfatte støtte til det, de selv omtalte som frihedsbevægelserne i Rhodesia og Sydvestafrika[311], og i den tredje stærkt forøgede udgave af Komitéens pjece, der udkom i september samme år, kunne man læse, at Komitéen nu udover at have etableret kontakt med ZAPU og ZANU, der bekæmpede Ian Smiths styre i Rhodesia (Zimbabwe) og SWAPO og SWANU, der kæmpede for et selvstændigt Sydvest-Afrika (Namibia), desuden var ved at etablere kontakt med befrielsesbevægelserne UPA og MPLA i Angola samt med FRELIMO i Mozambique.[312] Denne udvidelse af anti-apartheid-engagementet var et udtryk for, at Afrikas befrielse ikke alene handlede om "løsningen af en racekonflikt", men også om afkolonisering og politisk, økonomisk og social uafhængighed.[313]

Da det såkaldte Fællesrådet for Sydafrika, som jeg skal vende tilbage til nedenfor, blev etableret i sommeren 1966, gjorde Komitéen samtidig med sin tilslutning til Fællesrådet opmærksom på sin egen position:

> "(...) den humanitære hjælp kan [ikke] gøre andet end at afbøde nogle af apartheid systemets virkninger. Det er komiteens erklærede formål at arbejde aktivt på at hjælpe med til at fremkalde en ændring af selve de politiske tilstande og vi kan derfor ikke slutte denne omtale af det nye Fællesråd, som vi ønsker alt held og lykke uden at tilføje at alle der særlig vil støtte Den danske Anti-Apartheid Komités hovedformål forsat må sende deres bidrag til vort eget gironummer (...)"[314]

Citatet og de øvrige eksempler, der er fremdraget her, viser, at Komitéen klart adskilte sig fra de øvrige anti-apartheidtiltag, herunder Sydafrika-Kampagnen. Men det må understreges, at ønsket om en mere vidtgående politisk og social revolution i Sydafrika faktisk ikke blev eksplicit artikuleret i hverken deres skriftlige materiale eller i praksis. Det kan spores som en svag understrøm i engagementet, der ikke overskyggede kampen for menneskerettigheder og borgerlige rettigheder, men var til stede i hele det perspektiv, de havde på kampen mod apartheid-styret. Der er intet, der tyder på, at Komitéen håbede på en mere massiv sovjetisk eller kinesisk indblanding, og de eventuelle ønsker om en mere omsiggribende samfundsomvæltning i Sydafrika var formentlig slet ikke forbundet hermed. Men de frygtede

---

311 Sydafrika Kontakt nr. 5, 1966
312 For mere fyldestgørende belysning af de afrikanske befrielsesbevægelser, se Westad (2005), s. 207 ff.
313 Pjece fra Den danske Anti-Apartheid Komité, sep. 1966, ABA's emnearkiv 33.596
314 Sydafrika Kontakt nr. 7, 1966, understregning i org.

ikke disses støtte til ANC og PAC og positionerede sig dermed mere kontroversielt i lyset af tidens koldkrigsklima.

Den væbnede kamp havde derfor stor betydning i Den danske Anti-Apartheid Komité, hvilket for så vidt også var tilfældet for de øvrige grupperinger – bare med omvendt fortegn. Hvor sidstnævnte afviste støtte til væbnet kamp, som de anså for konfliktoptrappende og ideologisk og magtbalancemæssigt risikabelt, var støtten til den væbnede kamp Komitéens adelsmærke. Militant konfrontation indgik dog ikke på nogen måde i det praksisrepertoire, der gjorde sig gældende i det hjemlige engagement. Der var ingen opfordringer til angreb på eller chikane mod det sydafrikanske generalkonsulat eller mod butikker, der solgte sydafrikanske varer. Denne form for aktivisme, der dog ikke var aggressiv på en måde så det kvalificere til betegnelsen angreb, kunne man finde hos grupper som SUF og Gruppe 61, hvilket jeg skal vende tilbage til. Den legitime kamp gjaldt alene den, der foregik i Sydafrika, og som havde til direkte formål at bringe apartheid-styret til fald. Men som standpunkt i anti-apartheid-engagementet udgjorde støtten til den, de opfattede som legitim og nødvendig voldsanvendelse, en klar markør.

Apartheid-protesterne taber terræn

På trods af Komiteens forankring i kendte kulturpersonligheders engagement og fagbevægelsens opbakning mistede den terræn i løbet af sommeren 1966, hvilket hang snævert sammen med den tiltagende opmærksomhed på krigen i Vietnam. Komiteen var selv bevidst herom, men håbede, at offentligheden fortsat ville støtte dem, selvom søgelyset var rettet mod "andre brændpunkter end det sydlige Afrika."[315] Som direkte konsekvens af den trængte position oprettedes i juli 1966 Fællesrådet for Sydafrika. Siden januar samme år havde Sydafrikafondet og Sydafrika-Kampagnen bejlet til Komiteen om et samarbejde om en række aktiviteter, og resultatet blev Fællesrådet, som komiteen dog kun modstræbende og tvunget af omstændighederne gik ind i.[316] Formålet var en intensivering af arbejdet, og man satsede på udgivelsen af en skriftrække, tilrettelæggelse af foredragsturneer, sammenstilling af litteratur- bånd- og film-lister, afholdelse af offentlige møder og udstillinger, alt sammen

[315] Brev til komiteen bidragydere og andre interesserede, u/dato, men omkring 1. maj 1967, ABA emnearkiv 33.596

[316] Sydafrika Kontakt nr. 7, 1966 og Årsberetning for Den danske Anti-Apartheidkomité's arbejde 1. maj 1966 - 12. april 1967, ABA emnearkiv 33.596.

udelukkende med humanitære og uddannelsesmæssige formål. De mente selv, at de her ville have et effektivt informationsapparat, men understregede:

> ”(...) vi må for vort eget vedkommende derfor præcisere at de [indsamlede midler] ikke vil kunne anvendes til Den danske Anti-Apartheidkomités hovedformål: aktiv støtte til enhver form for modstandsarbejde – også det militante – i det sydlige Afrika.”[317]

De opfordrede derfor deres støtter til fortsat også at yde bidrag direkte til Komitéen. Løbet var imidlertid kørt. Fra januar 1967 overgik udgivelsen af bladet Sydafrika Kontakt helt til Fællesrådet, og redaktionen kom til at bestå af blandt andre den radikale Sven Skovmand og Ole Bang, der som tidligere leder af Dansk Flygtningehjælp havde stået i spidsen for den tidligere omtalte Djellabah Aktion for Algeriet. Komitéens Ying-Yang logo fandtes stadig i bladet, men kun på bagsiden, og støtten til den militante kamp var helt fraværende i det nye blad.[318] Alt dette pegede i retning af, at støtten til den militante kamp mod apartheid i Sydafrika ganske enkelt ikke kunne samle nok støtter til at sætte sig igennem i offentligheden eller i det politiske landskab, der efterhånden tog form omkring det at praktisere solidaritet med den 3. verden. I begyndelsen af 1967 havde Vietnam overtaget rollen som mest påtrængende brændpunkt, og selvom apartheid-systemet i Sydafrika ingenlunde viste nogen tegn på forandring, kunne det ikke hamle op med Vietnamkrigen som omdrejningspunkt for et 3.-verdens engagement. Det var derfor i kraft af Vietnamkrigens eskalering og de hjemlige miljøers overvældende engagement heri, at Sydafrika fik en meget nedprioriteret position helt frem til slutningen af 1970’erne. Bladet fortsatte dog helt frem til 1975, men lå tæt op ad Mellemfolkeligt Samvirkes blad Kontakt og beskæftigede sig primært med humanitære anliggender. Det er dog bemærkelsesværdigt, at der alligevel skete et skift i den måde anti-arpartheid-arbejdet blev artikuleret på fra omkring 1971, hvor Vietnamaktiviteterne var aftaget betydeligt. Jens Lohmann, der på dette tidspunkt særligt var optaget af Latinamerika, men altså også var bredt engageret i andre 3. Verdens-problemstillinger, så i en artikel i bladet tilbage på antiapartheid-arbejdet som det havde formet sig siden 1960’erne. Den direkte anledning var det såkaldte Afrika 71-kampagne, der søgte at bringe bl.a. apartheidspørgsmålet tilbage på dagsordenen. Lohmann anførte under overskriften ”Solidaritet. Ja, men hvordan?”, at 1960’ernes engagement havde været præget af humanitær

[317] Sydafrika Kontakt nr. 7, 1966
[318] Sydafrika Kontakt nr. 1, 1967

hjælp og almisser til de sorte. Den havde aldrig været det, han benævnte politisk bevidst, og havde ikke hvilet på en mere grundlæggende analyse af det bagvedliggende forhold, herunder imperialismen. I betragtning af Den danske Anti-Apartheid Komités holdning til væbnet kamp, var denne karakteristik en sandhed med nogle modifikationer. Men det var sandt, at der ikke, i hvert fald ikke eksplicit, var blevet fremlagt en anti-imperialistisk analyse som grundlag herfor, ligesom spørgsmålet om revolution kun havde eksisteret som en svag understrøm hos Komitéen. Lohmanns pointer handlede derfor i højere grad om at definere et nyt antiimperialistisk anti-apartheidengagement. I lyset af de forudgående års Vietnamaktiviteter, der i høj grad havde taget en anti-imperialistisk retning, var det altså nu muligt at anlægge dette perspektiv på Sydafrika. Noget, som kun de yderligtgående troskister havde gjort i de tidlige 1960'ere. Kampen for de sortes borgerrettigheder med fredelige midler lå da også efterhånden langt tilbage, både ANC og PAC havde anvendt sabotage og guerillakrig i omkring 10 år. Lohmann pegede på den måde fremad mod det senere Sydafrika-arbejde.

Sydafrika som symbolsk og konkret utopi? - anti-apartheid-grupperingernes politiske kultur i 1960'erne

Anti-apartheid-arbejdet udfoldede sig i vid udstrækning i allerede etablerede organisationer og fora, f.eks. fagbevægelsen og ungdomsorganisationerne, hvor det meningsfuldt kunne gøres til en del af deres øvrige virke. Den kultur, der var bærende i disse sammenhænge, var således på forhånd givet, og der er ikke noget, der tyder på, at Anti-apartheid-arbejdet betød forandringer endsige brud heri – det lå i forlængelse af det. Idet Den danske Anti-Apartheid Komité fik et ret kort aktivt liv og i øvrigt ikke har efterladt sig mere omfattende umiddelbart tilgængeligt arkivmateriale, er det begrænset, hvor meget man kan sige om den som politisk kultur. Komitéen blev til som initiativ fra en politisk bevidst kulturel elite, og selvom der også var en del folk fra fagbevægelsen, havde den ikke på noget tidspunkt i 1960'erne karakter af en folkelig bevægelse. Man kunne, som nævnt, heller ikke frit melde sig ind i selve Komitéen, men udelukkende støtte dens engagement, der primært bestod af opinionspåvirkning. Selvom der opstod flere lokalgrupper, blev der ikke tale om egentlig aktivistiske kulturer. Lokalgrupperne afholdt debatmøder og lokalt forankrede foredrag osv., men gadeaktioner mod butikker, der forhandlede sydafrikanske varer, og lignende tiltag

overlod de til grupperinger som SUF og Gruppe 61 – uden at der dog var tale om en aftalt arbejdsfordeling.

Generelt set var anti-apartheid-arbejdet ikke præget af nogen særlig dyrkelse af sydafrikansk kultur, om end nogle litteraturanbefalinger fandt vej til Sydafrika Kontakts sider, og Henning Carlsen også var meget inspireret af udviklingen i den sydafrikanske jazz musik. Her spillede det sydafrikanske magasin Drum en vis rolle. Det er bemærkelsesværdigt, at alt dette pegede entydigt i retning af et moderne frigjort Sydafrika med jazz, byliv og intellektuel ungdomskultur, ikke en autenticitetsdyrkende fremstilling af en oprindelig afrikansk sjæl. Den lødige intellektuelle ungdomskultur blev interessant nok også besunget i tidsskriftet Alternativ, som Eik Skaløe sammen med andre, han havde mødt i miljøet omkring KmA, udgav en kort periode i begyndelsen af 1960'erne.[319] I forlængelse heraf er det også væsentligt, at sydafrikanerne, sorte som hvide, indgik i engagementet som ligeværdige politiske samarbejdspartnere, hvis politiske projekt man støttede. Dette kom til udtryk ved den måde, f.eks. repræsentanter fra befrielsesbevægelserne blev givet stemme, dels når de selv besøgte Danmark, og dels i Sydafrika Kontakt, som i vid udstrækning gengav meddelelser fra både ANC's og PAC's nyhedstjenester i henholdsvis Dar es-Salam og Algier. Den rejseaktivitet, der var knyttet til engagementet indgik i et veletableret internationalt netværk, hvor gensidig støtte og udveksling af information og erfaringer spillede en stor rolle, men der var ikke tale om rejser til Sydafrika som det forjættede land.

Anti-apartheid-arbejdet blev overhalet indenom af protesterne mod Vietnamkrigen i 1960'erne, der blev den umiddelbare årsag til, at det døde hen. Men i et længere perspektiv spillede det en stor rolle for den måde, man overhovedet kunne engagere sig i Sydafrika-problematikken på, at omstyrtningen af apartheid tog så lang tid samt ikke mindst, at det fra slutningen af 1970'erne blev en del af særligt Socialdemokratiets udenrigspolitiske mærkesager. Apartheidspørgsmålet rykkede altså i løbet af 1970'erne ind i det politiske establishment og mistede på den måde udenomsparlamentarisk attraktionskraft, i hvert fald for en tid.[320] Selvom Nelson Mandela var blevet fængslet allerede i begyndelsen af 1960'erne i forbindelse med ANC's bekendelse til væbnet kamp og den følgende kriminalisering af

[319] Se f.eks. Alternativ nr. 4, juni 1962
[320] Se også Kristensen (1997)

organisationen, indgik han ikke som ikon for den væbnede kamp i solidaritetsgrupperingerne fra slutningen af 1960'erne. Apartheidspørgsmålet fik ikke en central rolle i den øvrige revolutionsbegejstring, der kom til at knytte sig til den 3. verden. Men der kan samtidig heller ikke være tvivl om, at for de mindre grupperinger, der stod bag de mere aktivistiske Sydafrika-aktioner i 1960'erne, spillede det en betydelig rolle, som afsæt for en begyndende erfaringsdannelse i forhold til, hvordan man overhovedet kunne praktisere et engagement, der rettede sig mod den 3. verden.

I modsætning til Algier-arbejdet forekommer det således vanskeligt at tolke Sydafrika som indeholdende mere utopiske elementer som attraktionskraft for de mennesker, der var involverede i anti-apartheid-arbejdet. Som det er blevet belyst, stillede spørgsmålet om samfundsforandring sig ganske vist lidt forskelligt i de forskellige miljøer, men det overordnede indtryk er, at kampen i Sydafrika ikke blev opfattet som revolutionært potentiale i den 3. verden. Anti-apartheid-arbejdet rummede ikke en tænkning af den 3. verden som revolutionens spydspids, der skulle bringe forandring også i det fundament, de vestlige liberale demokratier hvilede på. Sydafrikas attraktionskraft som noget, man meningsfuldt engagerede sig i, bestod derimod af en forhåbning om fuldbyrdelse af afkoloniseringen som den var sanktioneret af FN, og indsættelse af et styre baseret på lige borgerrettigheder for alle. Det, at de overhovedet engagerede sig i kampen for apartheidregimets fald som en sag, der virkelig vedkom danske borgere, bør derfor også forstås som en markant oppositionel markering af, at den vestlige verden havde et både moralsk og politisk ansvar for uretfærdighederne. I den forstand producerede anti-apartheid-arbejdet altså en forståelse af den 3. verden som knyttet til Vesteuropas historie på en måde, der forpligtede sidstnævnte til at etablere en retfærdig international orden.

Som en perspektivering af disse pointer kan det være relevant at kaste et kort blik på, hvilke betydningssammenhænge den 3. verden i øvrigt indgik i inden for rammerne af nogle af de andre miljøer, der spirede frem på venstrefløjen. Jeg skal derfor i det følgende fremdrage nogle centrale træk ved de måder, hvorpå den 3. Verden blev betydningstilskrevet i henholdsvis Politisk Revy og Rapport, der begge var nye bladudgivelser i 1960'erne.

U-lande og nye stater i Politisk Revy og Rapport

14-dages-bladet Politisk Revy startede i 1963 som en kulturkritisk venstrefløjsavis med klare kulturradikale rødder og en ambition om at være stemme for en ny venstreorienteret strømning i kølvandet på dannelsen af SF.[321] Politisk Revy havde ikke den 3. verden som sit primære omdrejningspunkt i sine første år, men fik det så afgjort i årene 1967-72, særligt i forbindelse med engagementet mod Vietnamkrigen, hvor bladet selv udgjorde en aktør i protesterne. Alligevel er der grund til at inddrage Politisk Revy i denne sammenhæng, både fordi den 3. verden blev ofret seriøs opmærksomhed som en del af hele det kritiske venstrefløjsprojekt, bladet stod for, og fordi det således kan kaste lys over, hvilken betydningssammenhæng dette indgik i.

Politisk Revy anlagde fra starten en meget kritisk tilgang til den danske udenrigspolitik dels i bred forstand, og dels i forhold til den 3. verden. Selvom Algierkrigen var afsluttet ved bladets start, blev landet dog viet en del opmærksomhed, dels fordi Algeriets selvstændighed havde betydning for det øvrige afrikanske kontinent, og dels fordi bladets initiativtager Andreas Jørgensen, som omtalt, var engageret i Den danske Algierkomité. Herudover var Sydafrika et varmt emne, men også andre afrikanske stater samt Cuba, der var interessant i kølvandet på missilkrisen, blev diskuteret. Belysningen af disse lande var domineret af to sideløbende perspektiver. For det første den danske udenrigspolitik, hvor både positionen som rigt velfærdssamfund overfor den fattige del af verden og balancegangen mellem FN og NATO blev betonet, og for det andet den grundige redegørelse for begivenhedernes baggrund, særligt i forhold til de nye stater og deres interne forhold. Men også dansk bistandspolitik, der var blevet en del af udenrigspolitikken og fra 1961 havde sit eget lovgrundlag i Lov om samarbejde med udviklingslandene, blev behandlet.[322] Bistandspolitikken affødte skarpe kommentarer, bl.a. havde Ole Krarup Pedersen flere artikler om dansk bistandspolitik, som han ikke mente var nogen egentlig politik (men at den burde være det), idet den ikke blev fulgt op af Danmarks øvrige tiltag overfor de pågældende lande, f.eks. ved stemmeafgivning i FN.[323] Men også Frantz Fanon fandt vej til Politisk Revys

[321] Se i øvrigt Andreas Jørgensen: *Begyndelsen,* i: Morten Thing (red.) *politisk revy i 20 år,* Tiderne Skifter 1983
[322] Bach et al. (2008), s. 119.
[323] Politisk Revy nr. 5, nov. 1963 s. 5

spalter, hvor Børge Olsen fremlagde hovedpointerne i Fordømte her på jorden.[324] Alene det at bringe sådanne artikler kun et år efter Algeriets selvstændighed må siges at have været en meget skarp kommentar til den danske udenrigspolitik i forhold til Algier, der, som belyst, var foregået på listepoter.

Rapport udkom først fra 1965 og kan på den måde ikke bruges som direkte kilde til, hvilke betydningssammenhænge, den 3. verden indgik i gennem første halvdel af 1960'erne. Når det alligevel er inddraget her, er det, fordi det stod for et credo om kritisk oplysning, forstået som et slags fornuftens projekt, der på mange måder var karakteristisk for de nye venstreorienterede positioner i SF.[325] Hovedmanden bag bladet, Jørgen E. Petersen, havde været, og var stadig, aktiv i såvel Algier- som i Sydafrikaarbejdet og førte her projektet videre i samme ånd. Rapport var ydermere specifikt rettet mod "de såkaldte u-lande" og den øvrige verdens holdning hertil, herunder Danmarks. Præcis ligesom i Politisk Revy stod (kritikken af) dansk udenrigspolitik altså centralt. Politisk befandt Rapport sig tættere på den politiske midte end Politisk Revy. Jørgen E. Petersen skrev selv for det socialdemokratiske Århus-blad Demokraten, og flere af skribenterne lå endda til højre herfor. De vidste, at de med den kritiske linje ville blive identificerede som venstreorienterede, men så først og fremmest sig selv som "sandhedsorienterede". Og selvom de ikke ideologisk befandt sig i opposition til den førte danske udenrigspolitisk, så de det imidlertid som deres opgave at udfordre "den generation, der hænger fast i Wienerkongressen" og at gøre sig fri af den kolde krigs synsrækkevidde, de ikke mente (op)fattede noget, der lå "syd for Paris, øst for Berlin eller vest for Washington".[326] Heri lå altså en insisteren på et internationalt udsyn, der netop var internationalt.

I endnu højere grad end Politisk Revy vægtede Rapport lange grundige baggrundsanalyser om de nye selvstændige stater, deres politiske forhold og mulige fremtidsudsigter, hvilket selvsagt også havde at gøre med genren som månedstidsskrift. De så det ikke som deres opgave "at påvirke flertallet, men dem, der påvirker flertallet".[327] Dette afslørede en noget elitær holdning, men dog præget af betydelig selverkendelse, artiklernes længde og karakter

[324] Politisk Revy nr. 6, nov. 1963, s. 15
[325] Se også Jørgensen (2003)
[326] Rapport nr. 1, 1965
[327] Rapport nr. 51, 1971

taget i betragtning. Men det pegede også på, at deres sigte ikke var en folkelig mobilisering, men en holdningspåvirkning af en politisk og kulturel elite.

Rapport og Politisk Revy var altså begge i begyndelsen præget af utrolig meget faktuel information om andre lande (u-lande), deres interne politiske og sociale forhold, historie og udvikling. Fælles for dem begge var således også, at betegnelsen "den 3. verden" ikke blev brugt til at benævne de pågældende lande. Som berørt tidligere, kunne betegnelsen "den 3. verden" have temmelig forskellige betydninger, afhængig af kontekst. Ser man på såvel Politisk Revy som på Rapport, er det tydeligt, at de begge indledningsvis brugte betegnelsen 'u-lande'. Denne betegnelse knyttede sig til de økonomiske aspekter, til demo- og geografiske problemstillinger og pegede på, at de nye afkoloniserede stater stod overfor store udviklingsmæssige problemstillinger. I de artikler, der betonede større internationale politiske aspekter blev landede dog også betegnet som slet og ret 'de nye stater' eller 'de alliancefri stater'. Man kan identificere en entydig kronologisk udvikling fra at bruge betegnelsen 'u-lande' (der i øvrigt blev diskuteret af skribenterne selv, jvf. Rapport anførselstegn om betegnelsen, som citeret ovenfor), men er tydeligt, at "den 3. verden" først vandt indpas som benævnelse fra slutningen af 1960'erne. Først i 1967 begyndte man at bruge betegnelsen den 3. verden i Rapport, i Politisk Revy lidt tidligere. På dette tidspunkt vandt et tydeligere anti-imperialistisk perspektiv terræn i solidaritetsgrupperingernes engagement. Som jeg skal vende tilbage til i afhandlingens næste del, kom betegnelsen 'den 3. verden' på den måde til at konnotere revolution, kollektiv identitet og modkraft - i modsætning til u-landenes nationale interesser og særtræk. Betegnelsen "u-lande" vedblev at være vidt udbredt, men det konnoterede en anden forståelse af de afkoloniserede lande.

I den forbindelse er det iøjnefaldende, hvor mange kort over lande og regioner, der sammen med enkelte fotos af statsoverhoveder illustrerede de lange artikler i Rapport. Dette gjorde sig også gældende for Politisk Revy, om end i mindre omfang. Kortene har naturligvis haft deres berettigelse i den forstand, at artiklerne ofte havde et geopolitisk tilsnit, samt at den konkrete faktuelle viden om andre lande jo blev besunget – men jo også, at disse lande ofte var nye stater, der så at sige skulle genindskrives på landkort. Det kan samtidig tolkes som et udtryk for, at den viden om og indsigt i disse fjerne lande, som altså både blev efterspurgt og søgt fremlagt i bladene, netop handlede om disse konkrete lande og deres fremtid som sådan

– det var deres berettigelse som nye stater, der stod i centrum. Den danske stats rolle (via udviklingspolitikken) i genopbygning og hjælpeforanstaltninger var et element i denne interesse.

Denne måde at iscenesætte formidlingen af den 3. verden er et udtryk for den betydningssammenhæng, de i øvrigt indgik i på dette tidspunkt. På den ene side var det logisk eller "fornuftigt" med disse kort, men denne betragtning udfordres af, at kortene faktisk forsvandt efterhånden. Men det er påfaldende, og dette gør sig gældende for begge blade, at det efterhånden blev nogle andre typer af illustrationer, man mente kunne supplere teksten. Rapport rummede efterhånden andre typer af artikler, f.eks. mere fortællende rejseberetninger, og her var illustrationerne i langt højere grad fotoserier fra rejsen, børn i ruiner, arbejdende folk, soldater i lejre eller den rejsende selv i snak med lokalbefolkning. Det var næppe, fordi folk nu kunne deres geografi på fingrene, og at kortene derfor var unødvendige, men snarere, at det var nogle andre aspekter af 'de andre lande', der blev opfattet som væsentligt, øjebliksbilleder af hverdagsliv eller indlevelse i konkrete begivenheder osv. Et kort udpeger et fjernt sted abstrakt, men i relation til andre steder sætter landet i et størrelsesforhold til andre osv. Et billede af børn i ruiner gør situationen i et bestemt land meget nærværende, men man kan ikke afkode omfang, beliggenhed, proportioner osv.

Der er selvfølgelig her tale om nogle overordnede iagttagelser, men de giver et fingerpeg om, at de betydningssammenhænge, som den 3. verden indgik i gennem de tidlige 1960'ere, ændrede karakter fra omkring 1966-67 – ligesom det viser, at der også var forskelle de forskellige miljøer imellem. Rapport stod i højere grad en Politisk Revy for de lange beskrivelser af de nye stater. Men fælles for dem var, at interessen samlede sig om det, der skete ude, langt væk i de fjerne lande. Betegnelserne 'u-lande' og 'de nye stater' udpegede altså forskellige aspekter i diskussionen om muligheden for en ny international verdensorden. Dels en udviklingspolitisk bestræbelse på forbedring af levevilkår, uddannelsesniveau, infrastruktur osv, og dels en forhåbning om en overkommelse af den kolde krigs bipolære struktur, der blev opfattet som en altødelæggende trussel mod hele menneskeheden. Det var bl.a. dette perspektiv Kampagnen mod Atomvåben var båret af.

Med disse aspekter af den 3. verdens betydningssammenhænge i de tidlige 1960'ere in mente fremstår både Algier- og anti-apartheid-grupperingerne mere tydeligt som nye og markante stemmer i betydningstilskrivningen af den 3. verden – særligt selvfølgelig Det Frie Algiers Venner og Den danske Anti-Apartheidkomité. Grupperingerne artikulerede de lande, hvor der foregik befrielseskrige, som noget, der kunne gøres til genstand for et meningsfuldt engagement hjemme. Hermed nærmer jeg mig et andet aspekt af de betydningssammenhænge, den 3. verden indgik i i de tidlige 1960'ere, nemlig spørgsmålet om, hvordan man overhovedet kunne udfolde et givent engagement. En kort skitsering af to centrale grupperinger, SUF og Gruppe 61, kan bidrage til at kaste lys herover.

Internationalt udsyn og aktivisme i SUF og Gruppe 61

SUF og Gruppe 61, begge dannet i 1961, gjorde sig bemærket ved at tage dansk udenrigspolitik og spørgsmålet om afkolonisering op som påtrængende områder, der krævede nye alternative tilgange. Det handlede om aktivisme. Socialistisk Ungdoms Forum (SUF) blev dannet i september 1961 som en ganske sammensat gruppering, der både trak på den neutralisme og pacifisme, der lå i KmA og på den socialistiske ideologi, der også lå til grund for SF. På deres første landsmøde i oktober 1961 blev en formålsparagraf formuleret:

> "SUF har til formål, at arbejde for indførelsen af et socialistisk samfundssystem, for total dansk og international afrustning og for en selvstændig neutralistisk dansk udenrigspolitik"[328]

I en udtalelse, hvor den nye gruppering uddybede deres politiske arbejdsgrundlag opfordrede de ungdommen til at være "(...) med til udbredelsen af kendskabet til den moderne socialisme gennem åbenhed og fri debat. – ud af atompaddehattens skygge (...)"[329] Denne neutralistiske socialisme kunne også iagttages i Politisk Revy og (delvist) i Rapport. SUF blev altså dannet i det nye venstrefløjsrum, der var opstået i kølvandet på krisen i den kommunistiske verdensbevægelse. De søgte at formulere et nyt socialistisk projekt, der ikke alene stillede sig kritisk overfor begge supermagter, som kampagnen mod Atomvåben havde gjort det, men at formulere en helt ny vej. I 1962 blev SUF SF's ungdomsorganisation, hvor

[328] Pedersen (1977), s. 136
[329] Pedersen (1977), s. 136

de fungerede som støtte for venstrefløjen her, men arbejdede hele tiden som en selvstændig organisation.[330] Da VS i 1967 brød ud af SF gik hovedparten af SUF med, og efterhånden blev SUF en politisk kampplads for en række venstrefløjsgrupperinger. Fra 1968 til 1971 bestod SUF således af tre fraktioner, en maoistisk, en trotskistisk og en tværgående gruppe, der hældte i retning af SUF's oprindelige grundlag. Efter en langvarig magtkamp blev SUF i 1971 tilsluttet 4. Internationale og var altså hermed formelt en trotskistisk organisation.[331]

I de første år kom SUF imidlertid i høj grad til at fungere som et centrum for aktioner. Selvom også indenrigspolitiske temaer optog dem (f.eks. militærnægtning og afskaffelse af den gammeldags mesterlære i lærlingeuddannelsen), så var det først og fremmest udenrigspolitikken i bredeste forstand deres udadvendte aktioner handlede om i første halvdel af 1960'erne. De aktionerede og demonstrerede således for at u-landsstøtte kun skulle gives til såkaldt progressive lande (hvortil de regnede Cuba, Algeriet og Nordkorea) og imod det dansk-vesttyske militære samarbejde, Danmarks medlemskab af NATO, samt ikke mindst mod regimerne i Portugal, Spanien og Sydafrika.[332] Den anti-militaristiske og neutralistiske position betød ikke alene, at de stillede sig i skarp opposition til begge supermagter og deres indbyrdes rivalisering og deraf følgende oprustning, men også, at de stillede sig solidarisk med de alliancefrie stater, der talte en lang række af de nye afkoloniserede lande. Og det betød også, at de ikke, vel at mærke i de tidlige år, betragtede væbnet revolution som en farbar vej, om end de støttede den væbnede kamp i Sydafrika. Som jeg skal vende tilbage til i afhandlingens næste del, brød SUF i 1968 med den anti-militaristiske og pacifistiske linje til fordel for formuleringen af en revolutionær socialisme, der "stillede sig solidarisk med de revolutionære socialistiske bevægelser i alle dele af verden."[333] Men i første halvdel af 1960'erne var det den antimilitaristiske neutralistiske socialisme, den fri debat og ikke mindst aktivismen, der prægede SUF.

Noget lignende gjorde sig gældende for Gruppe 61. De blev, som navnet siger, dannet i 1961 og udsprang også af grupperinger tilknyttet Kampagnen mod Atomvåben. Gruppe 61 var en decideret aktionsgruppe. De omkring 200 tilknyttede medlemmer var organiseret med

---

330 Pedersen (1977), s. 139-141
331 Pedersen (1977), s. 169-170
332 Pedersen (1977), s. 138-139
333 Pedersen (1977), s. 143

kollektiv ledelse og samlede både SUF'ere, DKU'ere, RS'ere og aktivister uden mere specifik politisk tilknytning og var altså en meget sammensat venstrefløjsgruppering, der kunne samles om spektakulære aktioner. De havde desuden en ungdomsafdeling for de 15-18-årige, hvilket siger noget om, hvordan de også appellerede til de helt unge. Det udenrigspolitiske stod helt centralt hos Gruppe 61, og de ville således "skabe en modstandsbevægelse mod atomvåben, oprustning, militære blokdannelser, våbenproduktion, dansk-vesttysk militært samarbejde, tvungen værnepligt, Romunionen og racediskrimination".[334] De mente, at det var nødvendigt at anvende utraditionelle metoder, og de temaer, der blev gjort til genstand for konkrete aktioner, var bl.a. modstanden mod NATO, Franco-styret i Spanien og Apartheidpolitikken i Sydafrika, men også det dansk-vesttyske militære samarbejde og den antikommunistiske kristent funderede organisation Moralsk Oprustning. En for eftertiden kendt aktion er sultestrejken, som de gennemførte på Rådhuspladsen i julen 1961 med det formål at protestere over den vestlige verdens overforbrug, der foregik samtidig med, at den 3. verden led nød. Aktionen blev omtalt i Internationalt Perspektiv.[335] Gruppe 61 var altså en markant aktionsgruppe, men de bekendte sig til ikke-voldsprincippet, og den type konfrontation, de ønskede med det etablerede samfund, bestod altså i det spektakulære og opsigtsvækkende, ikke i gadekampe. Dette hang godt sammen med det antimilitaristiske grundlag.

Alt dette peger på, at den 3. verden i disse tværsocialistiske ungdomsgrupperinger altså ikke havde betydning som et løfte eller en forhåbning om en revolutionær omvæltning af det danske samfund, men snarere som et demokratiets og fredens projekt, der rakte ud over tidens blokdannelser og oprustning. I det perspektiv indgik den 3. verden altså som central i artikuleringen af et nyt venstreorienteret ståsted, selvom det antimilitaristiske og neutralistiske selvsagt ikke var noget nyt i sig selv. Det var i udpegningen af de nye stater i den 3. verden, at det nye bestod. Helt afgørende var det imidlertid også, at såvel SUF som Gruppe 61 var aktivistiske. Begge grupper understregede nødvendigheden af alternative metoder, hvis en ny international dagsorden skulle sættes, og ved at flytte artikuleringen af problemstillingerne fra debatspalterne i de mange allerede eksisterende blade ud på gader og stræder, bidrog de også til at placere det udenrigspolitiske og altså den 3. verden i en for

[334] Gruppe 61's Grundlag og Formål, ABA emnearkiv 33.595
[335] Internationalt Perspektiv-Tidsskrift for udenrigspolitik nr. 3, 1962

tiden ny betydningssammenhæng, aktivismens. Den 3. verden – eller u-landene – og den danske politik i forhold hertil, rummede problemstillinger, der skulle adresseres på andre måder end inden for rammerne af den traditionelle politiske debat. Hvis man meldte sig ind i Gruppe 61, var det et krav at man stillede sig "solidarisk med aktionsformerne", om end der ikke var deltagelsestvang.[336]

Denne aktivisme i de tidlige 1960'ere blev også af aktørerne oplevet som noget nyt. Mads Nissen Styrk, der var lærer og selv aktiv i bl.a. Kampagnen mod Atomvåben, udgav i 1963 bogen *Aktiv Ungdom*[337], som var en samling interviews, han havde foretaget med unge, der var aktive i KmA. Bogen var i sig selv et udtryk for den opmærksomhed, der var på den aktive ungdom, og selvom Kampagnen ikke rettede sig mod den 3. verden, blev denne inddraget i det betydningsunivers, som de unge mennesker artikulerede som en ny erfaring, endnu mens de selv stod midt i det. "Det er som om timeglasset er rundet ud for Europa, i hvert fald kan jeg ikke se, hvordan vi kan bygge på vort eget. En bærekraftig kultur må komme fra Afrika og Asien", som en ung aktivist udtalte.[338] Kasper Neergaard, der som trotskist (i bl.a. SUF) senere blev meget aktiv i f.eks. solidaritetsengagementet for Vietnam, formulerede hvordan selve aktivismen havde betydning:

> "For mig har Kampagnen og "Gruppe 61" betydet, at jeg for første gang er blevet engageret i noget nyt. Det føles som værdifuldt at man engagerer sig på en ny måde. I aktivistgrupperne udgør det følelsesmæssige og det politisk-kulturelle en enhed"[339]

Selvom aktivismen i de nye ungdomsgrupperinger i vid udstrækning rettede sig mod udenrigspolitikken, gjorde praksisformerne, at problemstillingerne blev trukket hjem i gaderne og på en meget konkret måde udtrykte, at de store spørgsmål skulle gøres til genstand for konkret handlen, der hvor man befandt sig. I den udgjorde aktivismen en betydningsdannede praksis i forhold til, hvordan man kunne forstå og forholde sig til den 3. verden.

---

[336] Gruppe 61's Grundlag og Formål, ABA emnearkiv 33.595
[337] Mads Nissen Styrk: *Aktiv Ungdom*, Gyldendal 1963
[338] 25-årig fotograf i Styrk 1963, s. 106
[339] Kasper Neergaard, 23 år, i Styrk (1963), s. 77

Algier og Sydafrika mellem ude og hjemme i det gamle og nye venstre

Spørgsmålet om, hvordan solidaritet med den 3. verden hang sammen med fremvæksten af nye venstreorienterede positioner, kan angribes på flere niveauer, og svarene forekommer at være ganske komplekse. Som det allerede er blevet diskuteret i denne afhandlings første del, anfører Thomas Ekman Jørgensen, at engagementet i den 3. verden voksede frem som følge af, at det nye venstre, primært forstået som dannelsen af SF, havde behov for at formulere en ny internationalisme, nu hvor de havde vendt ryggen til den kommunistiske internationale bevægelse. Selvom denne overordnede forklaringsramme må tillægges en vis udsigelseskraft på et idéhistorisk plan, peger det engagement, der foregik i forhold til Algeriet og Sydafrika dog på, at det var noget mere sammensat.

Hverken Algeriet eller Sydafrika blev gjort til tema for store demonstrationer eller aktioner, det var trods den illegale aktivisme der knyttede sig til Algier-engagementet, oplysningen, der dominerede disse første miljøer. Det er således også interessant, at man i de blade, der blev udgivet i forbindelse med Algeriet og Sydafrika, kun finder enkelte opfordringer til aktiviteter på danske gader og stræder. I den forstand var engagementet i forhold til den 3. verden i de tidlige 1960'ere optaget af kampe, der skulle kæmpes langt væk, at det var der, indsatsen skulle lægges. Dette hang sammen med, at de organisatoriske centre enten bestod af partigrupperinger med rødder i det gamle venstre eller af kulturpersonligheder – begge grupper, der normalt (for DKP's vedkommende i hvert fald siden folkefrontens dage) udøvede deres engagement på andre måder. Det hører med, at de mange kulturpersonligheder, der engagerede sig i de tidlige 1960'ere, ofte var en del af en kulturradikal tradition, der på mange måder var knyttet til DKP, også selvom der ikke var tale om egentlige medlemskaber. Betragtet som alment samfundsengagement var der altså tale om en vis grad af kontinuitet.

Samtidig er det dog væsentligt, at komitéerne og foreningerne, der satte Algier og Sydafrika på dagsordenen også bidrog til at artikulere en forståelse af den 3. verden som noget, det gav mening at engagere sig i hjemme i det danske samfund – en forståelse, der blev tydeliggjort af decideret aktivistiske ungdomsgrupperinger som Gruppe 61 og SUF, men som jo også lå i

såvel Det Frie Algiers Venner som i Den danske Anti-Apartheidkomité. Hvis man ser på typen af aktivisme og det ideologiske fundament herfor, træder der imidlertid andre nuancer frem. Som det er fremgået, havde en ganske betydelig del af det mere militante engagement dybe rødder i det såkaldt gamle venstre, i hvert fald når man ser på det ideologiske fundament for aktiviteterne. Der var ikke noget modsætningsforhold mellem det gamle venstre, og herunder den antifascistiske tradition på den ene side og engagementet for befrielsesbevægelserne på den anden. Det var snarere en måde at videreføre arven på. Heroverfor stod de nye aktivistiske grupperinger med et klart antimilitaristisk projekt, der fordrede ikke-voldsmetoder og havde afrustningen og den demokratiske dialog i et socialistisk samfund som sine mål. Hvis man ser på de ideologiske fundamenter, synes der altså at have været en modsætning mellem (dele af) det gamle venstres militante aktivisme og det nye aktivistiske venstres ikke-volds-fordring. Først i slutningen af 1960'erne rykkede SUF i en mere militant retning. Noget lignende skete i Gruppe 61, der i 1964 mere eller mindre indgik i det trotskistisk dominerede Socialistisk Aktion. Man kan derfor sige, at spørgsmålet om forholdet mellem fremvæksten af solidaritet med den 3. verden og fremvæksten af et nyt venstre ikke alene handlede om, at nye venstreorienterede grupperinger brugte den 3. verden som nyt omdrejningspunkt for politisk mobilisering, men også, at begivenhederne i den 3. verden blev tilskrevet betydning i en række grupperinger, der i høj grad var i bevægelse, og på forskellig vis både kan forstås som nye og som videreførelsen af en tradition.

DEL III: ANTI-IMPERIALISTISK SOLIDARITET MELLEM STORPOLITIK OG REVOLUTIONÆR BEGEJSTRING

Fælles front på vej?

'Fælles front på vej?' – sådan lød overskriften på en artikel i Politisk Revy i januar 1966.[340] Artiklen var skrevet af Ellen Brun, der var en yderst aktiv og passioneret skribent på det internationale stof på Politisk Revy og i øvrigt en af de få fremtrædende kvinder på feltet. Ellen Bruns håbefulde forventning om en fælles front udsprang af den såkaldt tri-kontinentale konference, der netop var afholdt i Havanna på Cuba, og som havde resulteret i dannelsen af organisationen *Organización de Solidaridad con los Pueblos de Asia, África y América Latina*, OSPAAAL. Forløberen for denne organisation, OSPAA, der altså indledningsvis ikke inkluderede Latinamerika, var dannet tilbage i 1957 i Ghanas hovedstad Accra og må som sådan ses i sammenhæng med fremkomsten af de nyligt afkoloniserede alliancefrie stater. Den havde som sit formål at udgøre et solidaritetsnetværk til støtte for det, initiativtagerne betegnede som nationale frihedsbevægelser på de omtalte kontinenter. OSPAA havde som et centralt mål at fremme den økonomiske vækst gennem indbyrdes aftaler, der skulle bringe de mange nye afkoloniserede stater ud af deres isolation.[341]

Når Ellen Brun med så stor entusiasme skrev om den tri-kontinentale konference, skal det ses som et udtryk for de forhåbninger, hun og ligesindede nærede til den politiske organisering, der fandt sted i de lande, der indtil da først og fremmest var blevet omtalt som u-lande, også i Politisk Revy. Udover den konkrete organisering af de tre kontinenter i en samlet solidaritetsorganisation, var der, som det også er behandlet i foregående kapitel om solidaritetsengagementet i de tidlige 1960'ere, på et mere bevidsthedsmæssigt plan også tale om en markant begivenhed, nemlig formuleringen af Asien, Afrika og Latinamerika som den 3. verden - som en enhed med fælles interesser og potentialer. Brun mente ikke, at man kunne overvurdere betydningen af den tri-kontinentale konference og refererede både til den forventede udvidelse af USA's krig i Vietnam, til FN's manglende evne til at stille noget op overfor apartheidregimet i Sydafrika og til den mobilisering, der kunne iagttages blandt de

[340] Politisk Revy, nr. 46 & 48, januar 1966
[341] Halliday (1999), s. 118

afro-amerikanske organisationer - alle elementer, konferencen rettede sin solidariske opmærksomhed imod. "Faktisk kan man betragte denne konference som svaret fra hvad Frantz Fanon kaldte "jordens fordømte" imod den undertrykkelse og aggression, de har været og stadig er udsat for", skrev hun.[342]

I de danske internationalt orienterede venstreorienterede miljøer havde Latinamerika ikke spillet nogen særlig fremtrædende rolle i de tidlige 1960'ere, men fra 1966 begyndte dette at ændre sig, og afholdelsen af den tri-kontinentale konference og dannelsen af OSPAAAL skal ses som en medvirkende faktor hertil. Såvel i Politisk Revy som i Rapport steg interessen for Latinamerika ikke mindst i forhold til den væbnede kamp og særligt guerillakrigens betydning for befrielsesbevægelserne rundt om i verden, hvilket blandt andet skal ses i sammenhæng med Che Guevaras betydelige position som både ideolog og praktiker og som revolutionært ikon. Der hersker ingen tvivl om, at Vietnamkrigen og modstanden mod den samt USA's position i øvrigt, var det, der fyldte mest i miljøerne, både hvad angår aktioner, skribentvirksomhed og formentlig også på et mere bevidsthedsmæssigt plan, som den konflikt, der simpelthen optog folk mest. Det er ikke uden grund, at Vietnambevægelsen er det organiserede solidaritetsengagement, der i eftertiden er ofret mest opmærksomhed, erindrings- som forskningsmæssigt. Men det er samtidig væsentligt, at engagementet i forhold til Vietnam netop tog fart i den periode, hvor opmærksomheden altså også rettedes mod Latinamerika og mod den revolutionære guerillakrig som det middel, "jordens fordømte" kunne og ville bruge i deres kamp. OSPAAAL's logo var således meget illustrerende jordkloden grafisk indrammet af et maskingevær, og på en plakat for den tri-kontinentale konference sås den sorte, den asiatiske og den latinamerikanske guerillasoldat, alle bevæbnede og nærmest spirende op af den fælles jordklode. Den Tri-kontinentale konference i Havana i 1966 kan altså ses som et varsel om en ny international bevidsthed hos såvel lederne i de nyligt afkoloniserede lande og mange befrielsesbevægelser i den 3. verden som hos dele af de danske venstrefløjsmiljøer.

Med fokus på det solidaritetsarbejde, der blev praktiseret for Cuba og Vietnam, vil jeg i denne del af afhandlingen analysere den periode, hvor solidaritet med den 3. verden både radikaliseredes og samtidig bredte sig ud til langt flere typer af engagement og måder at

[342] Politisk Revy, nr. 46, dec. 1966

praktisere solidaritet på, end det havde været tilfældet i første halvdel af 1960'erne. Som overskriften på nærværende tredje del peger på, blev solidaritetsarbejdet for både Cuba og Vietnam udfoldet i en periode, der var præget af to væsentlige elementer. For det første en storpolitisk dagsorden, hvor forholdet mellem USA og Sovjet samt ikke mindst splittelsen mellem Kina og Sovjet i den kommunistiske verdensbevægelse efterhånden fik indflydelse på, hvordan den 3. verden blev forstået og dermed på, hvordan forskellige solidaritetsgrupperinger ideologisk og strategisk stillede sig. Det er derfor et underliggende spørgsmål gennem hele denne del, hvordan dette gjorde sig gældende i solidaritetsarbejdet for henholdsvis Cuba og Vietnam. For det andet er det væsentligt, at den revolutionære begejstring, der prægede mange venstrefløjsmiljøer i slutningen af 1960'erne også hang sammen med et aktivistisk ungdoms- og studenteroprør, hvilket jeg her skal ofre lidt mere plads.

Det er interessant, at der var et betydeligt sammenfald mellem de ikoner, der indgik i dele af solidaritetsmiljøerne og de, der indgik i de ungdomsoprørske miljøer. Beat-magasinet *Superlove* kan tjene som et godt eksempel på dette. *Superlove* startede i 1967 og var først og fremmest et musikblad, der udsprang fra de stof,- musik,- og livsstilseksperimenterende miljøer i det indre København. *Superlove* havde sin egen butik i Larsbjørnsstræde, hvor man bl.a. kunne købe røgelsespinde, musik og plakater og var altså et kommercielt foretagende, hvilket andre miljøer med andre blade ikke undlod at håne dem for.[343] Bladet var da heller ikke politisk-militant på samme måde som undergrundsavisen *Rotten*, der kun udkom få gange, eller så sprogligt og formmæssigt eksperimenterende som *Hætsjj*, der blev duplikeret og distribueret fra det livsstilradikale miljø omkring bl.a. Henning Prins og Leif Varmark.[344] Superlove var altså et lidt bredere anlagt ungdomskulturelt magasin. Det interessante er, at revolution og det at leve revolutionært, blev ofret en del opmærksomhed, både hvad angik musikken, dens nye former og tekstlige budskaber, i forhold måder at organisere levemåder på, og også i forhold til mere militante politiske strategier, eksempelvis guerillakrigen. I løbet af sommeren 1968 var der flere artikler om Che Guevara og guerillakrigens vekselvirkning mellem teori og praksis, og artiklerne anbefalede bøger til fortsat læsning, flere af dem i

[343] Se f.eks. Rotten, nr. 1, 1970. s. 2
[344] Se diverse numre af Hætsjj, 1968. Henning Prins og Leif Varmark var blandt meget andet med til at stifte Det Ny Samfund.

engelsk oversættelse eller på andre skandinaviske sprog.[345] Artiklerne var illustrerede med billeder af Che med fuld oppakning i uvejsomme landskaber, og at der var tale om hyldestskrifter var der ikke tvivl om, hvilket fremgår af dette udpluk fra en omtale af Che Guevaras dagbøger, der netop var blevet udgivet på dansk:

> "Lad os håbe, at Che Guevaras dagbog giver fornyet inspiration til det retfærdige oprør, og at den lærer os, at denne kamp er en pinligt alvorlig affære med udslidende, målbevidst arbejde, hvor klingende slagord og forløjet entusiasme kun er til magthavernes bedste."[346]

Her blev guerillakampene i den 3. verden, i et ganske militant sprog, altså stillet i skærende kontrast til de eksisterende protestkulturer, som forfatteren øjensynligt opfattede som hult klingende og uden mål og med. Citatet illustrerer på den ene side, at der kunne være skarpe skel mellem forskellige typer af protestmiljøer, hvor nogle var mere optagede af at ændre hverdagspraksisser og levemåder, og andre i højere grad rettede blikket mod international politik og militant radikalisme. På den anden side blev artikler som denne netop bragt i et kommercielt blad som *Superlove*, hvilket kan ses som udtryk for at de forskellige måder at forholde sig til og praktisere samfundsforandring på også var præget af overlap mellem forskellige miljøer. Plakater med Ho Chi Minh, Che Guevara og Karl Marx prydede f.eks. væggene ved det berømte Mors-seminar i august 1968, hvor erfaringerne fra det foreløbige studenter- og ungdomsoprør blev diskuteret.[347] Og ligeledes viser mange fotografier fra samtidens kollektiver og andre samlingssteder, at netop plakaterne med revolutions-ikoner hentet fra den 3. verden blev hængt op på væggene.[348] Men også *Superlove* reklamerede for plakater med såvel rocksangeren Jim Morrison som Che Guevara, hvis indbyrdes fysiske lighed på de iscenesatte plakater i øvrigt kan virke påfaldende. Også andre artikler, der handlede om ganske andre emner var ofte illustreret med revolutionære ikoner fra den 3. Verden. Det gjaldt f.eks. en artikel af Ole Vind fra Det Ny Samfund illustreret med legende pop-art grafik, hvor Fidel Castros ansigt var klistret sammen med en overmuskuløs mandekrop i tegneserie-streg, og Maos kontrafej indgik i et stribe af ens storgrinende

---

[345] Superlove, juni og september 1968
[346] Superlove, september 1968
[347] Jensen og Jørgensen (2008), s. 149
[348] Se f.eks. billedet af en mildt udseende mand der sidder på wc for åben dør, og hvor væggen bag wc-døren prydes af Alberto Kordas berømte fotografi af Che Guevara. Billedet er næsten ikonografisk i sig selv som et postulat om kollektivlivets åbenhed. Det er fra Felicia-kollektivet og kan findes i Hansen et al. (1978), s. 19

tegneserie-munde.[349] På lignende vis kunne billeder af Che Guevara og Mao indgå i collager med næsten nøgne kvindekroppe og psykedeliske mønstre.[350]

Den revolutionære 3. verdens-ikonografi i de studenter- og ungdomsoprørske miljøer kan forstås som en udvidelse af den frigørelsessymbolik, der knyttede sig til disse ikoner, idet de her synes at blive forstået og brugt som symboler på frigørelsesformer, der ikke alene handlede om afkolonisering og politisk anti-imperialisme, men også mere personlig og social frigørelse og opgør med autoriteter på mange niveauer. Der er grund til at understrege den varsomhed, man må træde med, når man anvender de revolutionære ikoner eller andre former for symboler som udtryk for bestemte forståelser og betydninger, og det er da heller ikke hensigten at gøre denne symbolbrug til genstand for receptionsanalyser. Men brugen af de ikonografiske plakater kan godt tolkes som udtryk for, at befrielsesbevægelserne i den 3. verden, her indgik i markant nye betydningssammenhænge, og i den forstand var der tale om en udvidelse af opfattelsen af, hvad frigørelse i den 3. verden overhovedet var. Formålet med at fremdrage brugen af de revolutionære ikoner i denne sammenhæng er derfor at pege på et yderligere gennemgående spørgsmål i denne del af afhandlingen, nemlig hvordan og i hvilken udstrækning solidaritetsarbejdet for henholdsvis Cuba og Vietnam spillede sammen med de antiautoritære strømninger i ungdomsoprøret. Spørgsmålet om, hvordan solidaritetsgrupperingerne tænkte og praktiserede samfundsforandring er her centralt, og symbolbrug såvel som konkrete praksisformer er derfor vigtige at have øje for.

Erik Jensen, der var en central skikkelse i DDV (den radikale del af Vietnamarbejdet), beskriver i sine politiske erindringer, hvordan såvel Cuba som Vietnam spillede en stor rolle som identifikationselementer i det hjemlige antiimperialistiske solidaritetsarbejde. "Vi var cubanere. Cubanere og vietnamesere", som han udtrykte det.[351] Formuleringen illustrerer, at den revolutionære begejstring, den 3. verden i nogle miljøer blev omsluttet af i slutningen af 1960'erne, ikke alene havde at gøre med modstand overfor en konkret krig i Vietnam, men knyttede an til en mere omsiggribende betydningstilskrivning af den 3. verden som sådan. Solidaritetsarbejdet for Cuba og Vietnam udfoldede sig sideløbende fra slutningen af

---

[349] Superlove, januar 1969
[350] Superlove, januar 1969
[351] *Erik Jensen, et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 18

1960'erne og ind i første halvdelen af 1970'erne. Her klingede Vietnamaktiviteterne af, mens Cuba-arbejdet fortsatte. I den periode, der er særligt i fokus i denne del af afhandlingen, var de begge del af en anti-imperialistisk radikalisering, men der var også betydelige forskelle, ikke mindst i de måder, hvorpå de forskellige grupperinger var organiseret. Jeg skal her kort skitsere nogle grundlæggende træk ved henholdsvis Cuba- og Vietnam-solidaritetsgrupperingerne, for på den måde at uddybe de spørgsmål, som vil blive behandlet.

Hvor Vietnamgrupperingerne havde en konkret befrielseskrig som deres omdrejningspunkt, var den væbnede del af revolutionen for så vidt et overstået kapitel ved dannelsen af Dansk-Cubansk Forening i 1968. Den cubanske revolution var militært og til dels politisk set fuldbragt i 1959. Omdrejningspunktet for Cuba-solidariteten var således arbejdet for udbredelse af kendskabet til og solidaritet med den cubanske revolution, der på denne måde opfattedes som noget der fortsat pågik – en igangværende proces. Hvor Vietnamarbejdet altså umiddelbart formede sig som protest *mod* den amerikanske tilstedeværelse i Vietnam, var Cubaarbejdet kendetegnet ved at arbejde *for* videreudviklingen af en bestemt samfundsform. Samtidig rummede dele af Vietnamgrupperingerne, nemlig DDV, som en del af det antiimperialistiske ståsted også håbet om en fortsat revolutionær udvikling, der rakte udover den militære sejr. Og Dansk-Cubansk Forening rummede på sin side, også i kraft af et anti-imperialistisk funderet udgangspunkt, en protest mod den amerikanske politik overfor Cuba, der som bekendt blandt andet indebar økonomisk blokade. Hvad dette betød for udviklingen af de forskellige grupperinger, er således et spor til forfølgelse gennem de næste to kapitler.

Protesterne mod Vietnamkrigen er både i eftertiden og blev også i sin samtid betegnet som en bevægelse. De forskellige aktører brugte selv betegnelsen 'bevægelsen', hvilket må forstås som et udtryk for, at de opfattede deres engagement som en del af en sag, der rakte ud over de respektive grupperinger, i hvert fald på et vist niveau eller i visse sammenhænge. Som jeg har diskuteret i afhandlingens indledende del, mener jeg ikke, man kan tale om samlet bevægelse, men som en række forskellige – somme tider samarbejdende, men oftere stridende – solidaritetsgrupperinger og -miljøer. Dels var der tale om så talrige splittelser og opdelte grupperinger, at denne forståelse synes at være mere dækkende, og dels giver den mulighed for at indfange, at de måder, hvorpå de forskellige grupperinger forstod krigen i

Vietnam, og hvad deres egen rolle i kampen imod den betød, at der i realiteten var tale om ganske forskellige opfattelser af, hvad solidaritet med Vietnam overhovedet var.

De første grupperingsdannelser tog form i 1964, men først efterhånden blev tiltagene mere organiserede. Det, der fra starten skilte vandene og, som omtalt, kom til at udgøre den grundlæggende politiske strid, kan – meget firkantet – beskrives som en splittelse mellem radikal anti-imperialistisk solidaritet på den ene side og moderat humanitær støtte på den anden. I 1969 udskilte de forskellige grupperinger sig organisatorisk i henholdsvis Frit Vietnam (bedre kendt under indsamlingens navn, Vietnam 69) og De Danske Vietnamkomitéer, DDV. Vietnam 69 og DDV kom således til at udgøre de to hovedfløje indtil Vietnamaktiviteterne klingede af. Solidaritetsarbejdet for Cuba blev organiseret i en forening, der var den eneste egentlige solidaritetsgruppering for Cuba. Den var ikke på samme måde som Vietnam-grupperingerne genstand for splittelser, om end der internt i foreningen blev tale om betydelige politiske brydninger. Det er således centrale spørgsmål, hvordan de forskellige grupperinger begrundede deres engagement, hvordan disse forskelle udfoldede sig, både i forhold til de organisatoriske rammer og i forhold til konkrete praksisformer.

Analysen af det solidaritetsarbejde, der blev praktiseret for de to lande i de forskellige grupperinger, er delt op i to særskilte kapitler, der således tilsammen udgør denne afhandlingens tredje del. Dette er begrundet med, at solidaritetsarbejdet for de to lande tidsmæssigt falder sammen, og at ungdoms- og studenteroprøret udgjorde en væsentlig fælles betydningssammenhæng. Hertil kommer den eksplorative komparative dynamik, der giver mulighed for at tydeliggøre de specifikke identifikations- og attraktionselementer, der trods fællesnævnerne gjorde dem til meget forskellige typer solidaritetsarbejde. På trods af, at Vietnamaktiviteterne kronologisk startede tidligere end solidaritetsarbejdet for Cuba, har jeg valgt først at vende blikket mod Cuba af flere grunde. Som jeg tidligere har været inde på, eksisterer der allerede grundige analyser af den mere organisatoriske del Vietnambevægelsens historie, hvilket i den grad ikke gør sig gældende med hensyn til solidaritetsarbejdet for Cuba. Der findes ingen analyser af solidaritetsarbejdet for Cuba og den cubanske revolution. De storpolitiske begivenheder, der knyttede sig til Cuba i 1960'erne og 1970'erne, er kun sporadisk inddraget i fremstillinger om tilgrænsende emner, f.eks. Knud Holt Nielsens

afhandling om DKU 1960-1990.[352] Dansk-Cubansk Forening nævnes dog ikke nogen steder. Med få undtagelser er behandlingen af solidaritetsarbejdet for Cuba således foretaget udelukkende på grundlag af mine egne studier. Den ulige forskningssituation de forskellige solidaritetsgrupperinger imellem samt det, at Vietnambevægelsen umiddelbart rummer et mere udbredt og genkendeligt narrativ om studenter- og ungdomsoprøret, har været medvirkende til beslutningen om at lægge ud med analysen af solidaritetsarbejdet for Cuba. At Vietnambevægelsen er forskningsmæssigt mere bearbejdet, kan på den ene side betyde, at en analyse mere ubesværet kan diskutere spørgsmålene om praksis og politisk kultur ved at gøre brug af allerede eksisterende viden om de organisatoriske forhold, aktørernes politiske diskussioner osv. På den anden side rummer brugen af eksisterende forskning selvsagt en risiko for analytisk fastlåsning forstået som en accept af de brudflader og spørgsmål, der udpeges som centrale her. Da dette genkendelige narrativ kunne komme til at udgøre et (for) stærkt strukturerende element, har jeg altså valgt at indlede med Cuba. Samtidig skal det fremhæves, at min analyse af Vietnam-solidaritetsgrupperingerne ikke vil udgøre en udtømmende organisationshistorisk fremstilling, men i lighed med analysen af Cuba-arbejdet er forsøgt struktureret omkring mere afgrænsede nedslag.

Kapitlerne er konkret bygget op omkring de fire analytiske temaer, der blev præsenteret i afhandlingens første del. Først vil de ideologiske, politiske, organisatoriske og konkrete aktivitetsmæssige sider af arbejdet blive beskrevet og analyseret. Jeg vil her vægte spørgsmålet om, hvordan de ideologiske universer i miljøerne kom til udtryk, hvordan man begrundede engagementet, og hvordan dette indgik i det politiske landskab. I snæver sammenhæng hermed vil spørgsmålet om aktører blive forfulgt. Hvem blev udpeget som revolutionære subjekter, hvem var fjenderne, og hvordan kom dette til udtryk i det konkrete engagement i de forskellige grupperinger? Efter disse større afsnit, der grundet det konkrete og organisatoriske fokus udgør et grundlag for resten af de respektive kapitler, vil jeg tage yderligere to tematiske problemstillinger op. Det drejer sig først om, hvilke forestillinger om de lande og steder, solidaritetsarbejdet rettede sig imod, der var virksomme i de forskellige grupperinger – om de konkrete og symbolske utopier, der knyttede sig hertil. Da dele af disse problemstillinger løbende belyses gennem kapitlerne i øvrigt, vil den tematiske diskussion primært fokusere på, hvordan dette udfoldede sig i rejserne til de to lande. Dernæst vil spørgsmålet om de forskellige grupperingers radikalitet blive analyseret, og her vil særligt forholdet til vold og væbnet kamp være i fokus. Selvom der således er tale om to adskilte kapitler, vil der alligevel være muligt at trække visse komparative tråde og f.eks. diskutere, hvad det betød for solidaritetsarbejdet, at Vietnam var et land i krig og Cuba et samfund under opbygning.

[352] Nielsen (2008)

KAPITEL 6: SOLIDARITET MED DEN CUBANSKE REVOLUTION 1968-1978

Indledning

Litteraturen om den cubanske revolution er omfangsmæssigt overvældende, men der findes, som sagt, ikke nogen samlede fremstillinger, der belyser, hvordan Cuba og den cubanske revolution overhovedet blev forstået i venstrefløjsmiljøerne i Danmark i perioden. Cubas rolle i 1960'erne er primært behandlet i den udenrigs- og sikkerhedspolitiske historieskrivning, i Dansk Udenrigspolitiks Historie i bindet med den sigende titel *I blokopdelingens tegn* af Thorsten Borring Olesen og Paul Villaume.[353] Da Cuba, som allerede omtalt, på mange måder fik en rolle som spydspids for den 3. verden som revolutionær kraft, eksisterer der imidlertid flere amerikanske værker, der analyserer netop den vestlige venstrefløjs opfattelse af Cuba. Det gælder f.eks. historikeren Van Gosse's *Where the Boys are. Cuba, Cold War America and the Making of a New Left* og kulturanalytikeren Cynthia A. Young's *Soul Power. Culture, Radicalism and the Making of a U.S. Third World Left.*[354] Trods den amerikanske kontekst kan flere af deres analytiske pointer bruges til at kaste lys over, hvordan man kan forstå Cubas betydning i solidaritetsarbejdet, hvorfor de er inddraget her.

Det konkrete og organiserede solidaritetsarbejde for Cuba vil i dette kapitel primært blive analyseret med vægten lagt på Dansk-Cubansk Forening, der blev stiftet i 1968. Som sagt var det den eneste mere manifeste organisering, der havde Cuba-solidaritet som sin primære og kontinuerlige aktivitet, hvorfor en analyse af foreningens virke gør det muligt at følge udviklingen i, hvordan Cuba og den cubanske revolution blev forstået indenfor rammerne af et bestemt miljø, der dog forandrede sig betydeligt gennem 1970'erne. Analysen vil ikke indeholde en minutiøs gennemgang af samtlige aktiviteter og diskussioner i foreningen, men vil være struktureret omkring centrale begivenheder og karakteristiske træk, der kan belyse de temaer, der allerede er blevet præsenteret ovenfor. Kildemæssigt er en sådan analyse mulig, fordi Dansk-Cubansk Forening blandt et i øvrigt yderst sparsomt arkivmateriale har bevaret mødereferater fra stiftelsen i 1968 og frem til starten af 1980'erne, om end der er visse huller

[353] Olesen og Villaume: (2005)
[354] Van Gosse: *Where the Boys are. Cuba, Cold War America and the Making of a New Left*, Verso 1993 og Young (2006)

i disse. Først fra 1975 fik foreningen sit eget blad, Cuba-bladet, der således kan fungere som supplerende kildemateriale til aktiviteter, selvforståelse osv. Analysen af solidaritetsarbejdet i Dansk-Cubansk Forening udgør på denne måde grundstammen i belysningen af 'solidaritet med Cuba' som fænomen, men dette kan imidlertid ikke stå alene. Som det vil fremgå, kom foreningens solidaritetsarbejde til at udgøre en bestemt position i det politiske solidaritetslandskab, der både kunne nyde bred appel og også mødte bitter kritik, hvorfor en belysning af foreningens engagement alene ikke kan indfange de mange facetter, der lå bl.a. i Cubas kulturelle attraktionskraft og Cubas rolle som spydspids for revolution i den 3. verden. Analysen vil derfor veksle mellem nedslag i DCF's konkrete virke, og mere kontekstualiserende udblik, hvor andre typer kildemateriale vil blive anvendt, f.eks. Politisk Revy, dagblade eller andet, der gør det muligt at tegne et mere facetteret billede af Cubas betydning i de venstreorienterede miljøer.

Cuba og den kolde krig

Som afsæt for analysen af solidaritetsarbejdet for Cuba skal jeg illustrere, hvordan den kolde krig indledningsvis spillede en rolle for den måde, hvorpå man i de danske venstreorienterede miljøer forstod Cuba og den cubanske revolution. Den cubanske revolution i 1959 var i udgangspunktet ikke nogen proklameret socialistisk, men snarere en national og social revolution. Først i 1961 udråbte Fidel Castro officielt revolutionens grundlag som marxistisk, og med de betydningsfulde internationale begivenheder omkring Svinebugt-affæren i 1961 og Cubakrisen i 1962 var der efterhånden flere forhold der pegede på, at Cuba kunne forstås som et socialistisk land, i opposition til USA, om end (endnu) ikke snævert knyttet til Sovjet.[355]

I en dansk udenrigspolitisk sammenhæng tiltrak den cubanske revolution sig i første omgang mest opmærksomhed som et fænomen, der blev forstået indenfor rammerne af den kolde krig, militært såvel som politisk. Det var således først i forbindelse med Cubakrisen i 1962, at den danske regering konkret måtte forholde sig til den caribiske ø. Den danske regering forholdt sig under krisen loyalt og meget forsigtigt overfor det NATO-allierede USA. Men en efterfølgende afstemning i FN, hvor Danmark sammen med Norge, Island og Canada som de eneste NATO-lande stemte for et resolutionsforslag om fordømmelse og indstilling

[355] Westad (2005), s. 170-180

af alle atomprøvesprængninger, viste, at Cubakrisen også skrev sig ind i den danske base- og atompolitik, hvor man stræbte mod afspænding frem for optrapning.[356] Inden for de eksisterende protestkulturer i de tidlige 1960'ere spillede koldkrigskonteksten også en rolle, hvilket netop kom til udtryk under Cubakrisen i 1962. Under parolen "FN mod kernevåben" havde Kampagnen mod Atomvåben på FN-dagen d. 24. oktober arrangeret en demonstration på Rådhuspladsen i København, hvor 10-11.000 mennesker deltog.[357] At KmA netop fremhævede den højspændte atomfare, der unægtelig knyttede sig til Cubakrisen, var ikke overraskende, men netop denne udpegning af de dødbringende våben som faremomentet og ikke den ideologiske supermagtskonflikt, der lå til grund herfor, gav anledning til en udbryderdemonstration, der i parentes bemærket gjorde ledelsen af KmA aldeles rasende.[358] Det var højst sandsynligt DKU, der stod bag initiativet til, at omkring 2000 mennesker efter demonstrationen på Rådhuspladsen fortsatte til den amerikanske ambassade, nu under parolen "Cuba sí - Yankee no".[359] SUF og herunder en nystiftet Cuba Komité var imidlertid også med i demonstrationen. Hvor DKU efterfølgende i deres blad Fremad entydigt rettede deres anklager mod USA – og mod KmA for ikke at "ville tage stilling til noget som helst"[360], fremhævede SUF's formand Vagn Rasmussen i sin tale ved selve demonstrationen, at denne ikke var en støtte til Castros styre, men en protest mod begge supermagter, hvilket var udtryk for SUF's ønske om en socialisme, der var uafhængig af Sovjet og supermagtskonflikten.[361] I forhold til SUF's forståelse af Cuba kom dette bl.a. til udtryk i deres blad Debat, hvor Cuba blev fremstillet som "nøglen til den nye verden"[362]. Ved deres 1. maj-demonstration i 1963 indgik det cubanske flag som banner, hvilket signalerede en sammenhæng mellem SUF's 'nye socialisme' og 'den cubanske vej'.[363] At SUF dog mente, at det var den amerikanske aggression, der bar skylden, fremgik af, at de deltog i en demonstration til netop den amerikanske ambassade, ikke den sovjetiske. De umiddelbare modsætninger blandt deltagerne i "Cuba sí-Yankee no"-demonstrationen skal ses i sammenhæng med, at DKU i 1960'erne, på trods af deres entydige ståsted i kold-

[356] Olesen og Villaume (2005), s. 345 og s. 554 ff.
[357] Nielsen (2007), s. 22
[358] Nielsen (2007), s. 22
[359] Nielsen (2007), s. 22
[360] Fremad, 10/1962, her citeret fra Nielsen (2007), s. 23
[361] Pedersen (1977), s. 136
[362] Debat, nr. 5, juli 1962, s. 6
[363] Debat, nr. 2, sep. 1963, s. 3

krigskonflikten af mobliseringsstrategiske årsager og på trods af holdningsforskelle, gerne indgik samarbejde med andre venstreorienterede ungdomsorganisationer.[364]
Trods de forskellige positioner, der udskilte sig i forbindelse med protesterne mod Cubakrisen, er det klart, at de alle indskrev sig i koldkrigskonflikten, og samtidig forholdt sig til Cuba som en (supermagts)*politisk* sag. Det er klart, at de tidlige 1960'eres højspændte storpolitiske situation omkring Cuba bidrog til, at en særlig koldkrigsoptik kunne gøre sig gældende i forståelsen af landet. Selvom disse konkrete omstændigheder ændrede sig, betød det ikke nødvendigvis, at det storpolitiske øst-vest forhold forsvandt som optik i Cubareceptionen, men snarere, at dette ændrede karakter. Det vil således blive taget op løbende, hvordan det koldkrigskonflikten havde skiftende betydning i denne sammenhæng.

Cuba som kultur-revolutionær rebel?

Samtidig med at den specifikke koldkrigs-kontekst satte sit særlige præg på den måde Cuba blev forstået på i de tidlige 1960'ere, var der dog også andre virksomme forståelsesrammer, der var mulige at anlægge. I hvert fald hvis man ser på de ganske vist få andre artikuleringer om Cuba i de venstreorienterede protestkulturer. Hvad disse indeholdt, og hvad det betød for forståelsen af Cuba i første halvdel af 1960'erne, skal jeg her give et par eksempler på, for på den måde at åbne dette som et spor til forfølgelse gennem resten af kapitlet.

Som omtalt i foregående kapitel, blev dele af den amerikanske sociologs C. Wright Mills bog *Listen Yankee* – på dansk *Yankee, hør nu her* optrykt i bladet *Internationalt Perspektiv* i Jan Stages oversættelse i 1961.[365] Stage blev aldrig en del af den organiserede Cuba-solidaritet, men gennem sin skribentvirksomhed kom han til at spille en ikke ubetydelig rolle for diskussionerne om den cubanske revolution, hvilket jeg senere skal vende tilbage til. Hvis man sammenligner Mills' bog med parolerne ved de første Cuba-demonstrationer og den forståelsesramme, der knyttede sig hertil, er den anderledes i den forstand, at den i langt højere grad interesserede sig for indholdet af den cubanske revolution og for cubansk kultur. Det samme gjorde sig gældende for Stages egen Cuba-bog, *Så det er altså Cuba,* der dog først kom i 1966 og altså efter den Tri-kontinentale konference i Havana. Både Mills' og Stages

[364] Nielsen (2007), s. 52-55
[365] Det blev udgivet som særtryk af bladet Internationalt perspektiv (tidl. Algier Frit) i efteråret 1961, men indgik også i Internationalt perspektiv nr. 1, 1961.

bøger var udsprunget af deres egne rejseoplevelser i Cuba og uden litterære sammenligninger i øvrigt er det bemærkelsesværdigt, hvordan de begge fascineredes af såvel de politiske og ikke mindst historiske aspekter af revolutionen, men også i høj grad af den cubanske musik, af mødet med den cubanske befolkning, og på et mere eksistentielt plan udtrykker en følelse af forpligtelse og begejstring overfor dette nye samfund. Jan Stages indledningsvise dedikation i *Så det er altså Cuba* kan tjene som et godt eksempel herpå:

> Denne bog er tilegnet
> de der siger AMISTAD – og mener det
> de der siger "ja, men så bygger vi da en by" –
> og gør det
> de der iført bikini istemmer "Internationale"
> før kabaretten begynder
> de der siger at peso'en er lig en dollar
> de der administrerer kraftværkerne, spinderierne
> og sukkercentralerne
> og tjener 150 peso pr. måned
> de der slider et par sko på 14 dage
> og derfor hellere går i arbejdsstøvler
> de der sveder over bøgerne en time før
> arbejdstids begyndelse
> de der siger "men compañero, der er endnu
> langt igen"
> Revolutionens cubanere.[366]

Den amerikanske historiker Van Gosse og den ligeledes amerikanske litterat og kulturanalytiker Cynthia A. Young har i deres respektive værker vist, hvordan Cuba og den cubanske revolution fra sin spæde start tilbage i 1950'erne kom til at stå som et eventyrland af sociale og især kulturelle muligheder, der stod i indbydende kontrast til et konformt koldkrigs-USA.[367] Castros sammenknytning af guerillaens sejr, politik og kultur, der blandt andet konkret udmøntede sig i etablering af nye revolutionære kulturinstitutioner, betydelig støtte til filmproduktion osv., kom for dele af de intellektuelle miljøer i USA til at stå som ikke alene den utrolige begivenhed at en ret lille skare af unge, veluddannede mænd havde skudt sig til magten og væltet Batista-regimet – de så det også som om en progressiv kulturrevolution. Det var således i høj grad unge kulturpersonligheder fra eksempelvis beat-miljøerne i USA, der både rejste til og skrev begejstret om Cuba i de tidlige 1960'ere. Gosse

[366] Jan Stage, Så det er altså Cuba, Rhodos, 1966 (b)
[367] Gosse (1993) og Young (2006). Se også Stephen J. Whitfield, *The Culture of the Cold War*, The Johns Hopkins University Press 1996

peger på, at fascinationen af den cubanske revolution i slutningen af 1950'erne og i tidlige 1960'ere banede vejen for en række af de elementer, der kom til at kendetegne det såkaldt nye venstre i 1960'ernes og 1970'ernes USA: Frigørelse og proklameringen af demokrati på tværs af den kolde krigs fastlåste positioner, socialistiske utopier, der lagde afstand til Sovjet og en anti-imperialisme, hvor USA og ikke bare de gamle europæiske stormagter, kunne udpeges som dominerende aggressor. Som det også fremgår af titlen på Youngs bog, mener hun, at Cuba (og eksempelvis afrikanske stater) netop medvirkede til dannelsen af det, hun benævner et "Third World Left" – altså et '3. verdens venstre'. Her knytter Young særligt de racemæssige og de kulturelle sider af de frigørelses- og rettighedsrelaterede kampe, der allerede var i gang i USA, til netop de racerelaterede og kulturelle dele af revolutionen, som Castro indledningsvis fremhævede som særlige kendetegn ved den cubanske revolution. For de store grupper af sorte i USA, der var midt i en intens bevidst- og frigørelsesproces, var det således et mobiliseringselement uden sidestykke, at Castro, da han besøgte FN hovedkvarteret i New York i 1960, efter at have beskyldt hotelpersonalet for racisme, flyttede fra det fashionable Shelbourne Hotel til Teresa Hotel i Harlem, hvor han blev hyldet som en folkehelt.[368]

Jeg skal ikke her gå nærmere ind i den betydning, den cubanske revolution havde for dannelsen af et nyt (3. verdens) venstre i USA. Det interessante er, at den appel og kulturelle attraktionskraft som de nye kulturinstitutioner, filmeksperimenter, plakatkunst, musik osv. havde, og som Castro og en række af veluddannede revolutionsregeringsmedlemmer med ham netop fremhævede som centrale elementer i revolutionen, synes at have haft en lignende tiltrækningskraft i de danske protestkulturer, blot i mindre skala, og – hvilket er mere interessant – med 10 års 'forsinkelse'. Det er her væsentligt, at forsinkelsen netop ikke bestod i, at fascinationen af den cubanske revolution var undervejs fra USA til Danmark i et årti, og at der dermed var tale om almindelige træghed i overførslen af kulturel inspiration, om end der selvsagt er en vis logik i, at cubanske forhold umiddelbart blev og bliver oplevet med en større grad af nærhed og påtrængende relevans i USA end i Danmark. Frem for en sådan almindelig træghed var der derimod tale om, at hvor Cuba i de tidlige 1960'ere i Danmark blev tolket indenfor rammerne af den kolde krigs stormagtspolitik, som til eksempel var den kontekst, den slagkraftige Atomkampagne udfoldede sig indenfor, var der

[368] Young (2006), s. 21

mod slutningen af 1960'erne helt anderledes betingelser for overhovedet at se andre elementer i den cubanske revolution. Elementer, der netop blev meningsfulde i solidaritetsgrupperinger i slutningen af 1960'erne, bl.a. fordi de delte de ungdomskulturer, der også udfoldede sig i de ungdoms- og studenteroprørske miljøer. En markant undtagelse i denne sammenhæng var det trotskistiske miljø omkring RS, der i naturlig forlængelse af deres engagement i Det Frie Algiers Venner allerede fra de tidlige 1960'ere opfattede Cuba som en revolutionær spydspids i den 3. verden.[369] Fascinationen af Cuba i de danske miljøer i slutningen af 1960'erne skal således ikke alene ses som kulturel og kunstnerisk inspiration, der pludselig opstod, men i høj grad også som et udtryk for en eskalerende interesse for netop den 3. verden som politisk forandringskraft, hvilket de militante Vietnamaktiviteter også var et udtryk for. Den tri-kontinentale konference, der netop blev afholdt på Cuba i 1966 var, som omtalt, et manifest udtryk for dette nye fokus på den 3. verden, samtidig med, at begivenheden understregede netop Cubas position som forbillede og drivkraft heri. Hvordan dette konkret udfoldede sig i Cuba-solidaritetsmiljøet i Danmark, vil blive behandlet i det følgende.

Dansk-Cubansk Forening 1968

For en umiddelbar betragtning kan det undre, at der overhovedet blev taget initiativ til dannelsen af en dansk-cubansk forening i Danmark i 1968. Vietnamaktiviteterne var på deres højeste, hvorfor der i forvejen var rige muligheder for at engagere sig i den 3. verden, og det var, som omtalt, næsten et ti-år siden den militære del af den cubanske revolution var overstået. Men som skitseret ovenfor, var betingelserne for at gøre Cuba til genstand for et solidaritetsengagement anderledes frugtbare end ti år tidligere, og samtidig rummede det nogle andre muligheder for engagement, end for eksempel Vietnam gjorde på dette tidspunkt. Dette sidste viste sig ganske konkret i december 1967 – januar 1968, da der blev afholdt en stor kulturkongres i Havanna. Deltagerne var kunstnere, journalister, forfattere, intellektuelle, repræsentanter for venstreintellektuelle aviser og blade og solidaritetsmiljøer fra hele verden samt ikke mindst repræsentanter for befrielsesbevægelser fra den 3. verden. En vinterdag i Danmark kunne en dansk delegation bestående af Bente Hansen, der var en markant figur på Politisk Revy, maleren Asger Jorn, der i forvejen havde venskaber blandt

[369] Se eksempelvis Socialistisk Information nr.1, maj 1963, nr. 2, juli 1963 og nr. 4, juli 1964.

cubanske malere, digteren Ivan Malinowski, der havde været aktiv i såvel Algier- som i Vietnamgrupperingerne, Werner Jacobsen fra Nationalmuseet og Jens Lohmann, der havde fået kontakt til cubanerne, da han havde arbejdet som simultantolk for de spansktalende ved Russell-tribunalet i efteråret 1967, drage afsted.[370] De danske deltagere i kulturkongressen var således alle mere eller mindre kendte skribenter, kunstnere og venstreintellektuelle, som den cubanske ambassade i Danmark havde fået kendskab til gennem deres synlige politiske og kulturelle engagement, og der var altså tale om officielle invitationer fra de cubanske myndigheder. Kulturkongressen var en betydelig manifestation af Cubas vilje og evne til at være spydspids for den revolutionære 3. verden politisk såvel som kulturelt, og både Bente Hansen og Jens Lohmann har fortalt, hvordan de blev indkvarteret på flotteste vis på luxushotellet Habana Libre.[371] De mødte da også cubanere, der var modstandere af det bekostelige arrangement, når pengene kunne være brugt på cubanerne selv.[372] Ifølge Lohmann og Hansen sydede kongressen af revolutionær begejstring. Udover et rigt program med paneldebatter, diskussioner og udflugter med folk fra hele verden kunne man eksempelvis på Revolutionspladsen i det centrale plads i Havanna på en stor lystavle følge med i, hvor mange amerikanske fly, der var skudt ned i Vietnam. Hver gang et blev føjet til, var der jubel på pladsen.[373] Jeg skal senere vende uddybende tilbage til betydningen af rejserne til Cuba, men det skal nævnes her, at et mere berømt resultat af kongressen blev Asger Jorns udsmykning af den cubanske nationalbank.

For Jens Lohmann blev rejsen et afsæt for dannelsen af Dansk-Cubansk Forening (DCF) i sensommeren 1968. I mellemtiden havde han sammen med flere folk fra DDV, bl.a. Niels Frölich, Otto Sand og Svend Agger, endnu engang været i Cuba, denne gang på solidaritetslejr.[374] Det ville være misvisende at betegne foreningsdannelsen som et sammentræf af tilfældige omstændigheder, men det konkrete forløb er et godt eksempel på, hvordan solidaritetsgrupperingerne ikke opstod som en 'naturlig' del af en bredere og allerede eksisterende 'strømning'. Det var konkrete mennesker, der havde konkrete anledninger til at tage disse initiativer og føre dem ud i livet. Lohmann kontaktede således en

---

[370] Samtaler med hhv. Jens Lohmann 16. jan. 2008 og Bente Hansen 3. marts 2008. Russell-tribunalet vil blive omtalt i kapitel 7 om solidaritetsarbejdet for Vietnam.
[371] Se i øvrigt Bente Hansens artikelserie om kongressen i Politisk Revy nr. 95, feb. 1968
[372] Samtaler med hhv. Jens Lohmann 16. jan. 2008 og Bente Hansen 3. marts 2008
[373] Samtaler med hhv. Jens Lohmann 16. jan. 2008 og Bente Hansen 3. marts 2008
[374] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 18

række personer, herunder flere af sine rejsekammerater fra de to ture, han havde været på allerede. Lohmann motiverede indkaldelsen til det første møde med, at der i Danmark manglede en gruppe, der ville "arbejde for udbredelsen af kendskabet til og for dansk solidaritet med det cubanske folk og dets revolution".[375] Den 7. oktober 1968 – på etårsdagen for Che Guevaras død i den bolivianske jungle – blev DCF stiftet som en forening med betalende medlemmer, vedtægter og generalforsamlingen som øverste myndighed. Formålsparagraffen lød: "At udbrede kendskabet til og styrke solidariteten med den cubanske revolution", og der blev nedsat en bestyrelse, der konstituerede sig med en indlandssekretær, en udlandssekretær, en kasserer, fire medlemmer og to suppleanter.[376] Det var på den måde en helt formaliseret og traditionel foreningsdannelse, men af de ret fyldige referater fra de første møder, fremgår det tydeligt, at de opfattede initiativet som noget andet. Det blev understreget af, at de ikke ville drive "foreningsvirksomhed", men derimod være et "aktiviserings-center", hvor aktiviteterne skulle baseres på studie- og arbejdsgrupper, og forslagene var mange: eksperimentalteater, udstillinger, mødevirksomhed, stille talere til rådighed, få folk under uddannelse til officielt at erklære, at de ville bruge deres uddannelse og arbejde på Cuba for at vise deres solidaritet med revolutionen, osv. At gøre foreningen til et organ, der kunne facilitere en sådan "aktivisering", skal ses som et udtryk for, at de involverede aktører opfattede sig selv som en del af den aktivistkultur, der var en central del af ungdomsoprøret. "Aktivisering", der både dækkede over at gøre andre aktive og samtidig forholde sig aktivt selv, var således en glose, man kunne genfinde i mange ungdomsoprørske miljøer, og anvendelsen af den her kunne derfor tyde på dels at foreningen så sig selv som et sådant, og dels et formentlig ubevidst ønske om at blive genkendt af ligesindede grupperinger. Medlemmerne var enige om, at de i foreningen ikke skulle dyrke revolutionsikonerne som helte, hvis ord stod uimodsagt – der måtte ikke blive tale om en personkult – en holdning, der illustrerer en indledningsvis antiautoritær indstilling.[377]

Det blev også foreslået, at man skulle sende materiel støtte over Atlanten i form af rå-film, videnskabelige tidsskrifter og andet til brug i ånds- og kulturarbejde, og ikke f.eks. tøj og sko til fattige børn. Man så altså ikke denne støtte som u-landshjælp, men som opbakning til

[375] Opsamlende referater, okt. 1968, DCF-protokoller
[376] Opsamlende referater, okt. 1968, DCF-protokoller
[377] Opsamlende referater, okt. 1968, DCF-protokoller

ligesindede. Medlemmerne skulle i første omgang rekrutteres fra de venstrefløjsmiljøer, som initiativgruppen selv havde deres gang i eller på anden måde havde kontakt til.[378] Udover Lohmann, der havde været aktiv i Vietnamarbejdet, sad i Studentersamfundets bestyrelse og netop havde forladt det kommunistisk dominerede Clarté, hvor han havde beklædt formandsposten, kom den første bestyrelse til at bestå af tekstilkunsteren Ruth Malinowski, der var gift med Ivan Malinowski, Preben Elsøh, der havde tilknytning til den trotskistiske gruppe Revolutionære Socialister, Svend Agger, der i øvrigt var aktiv i DDV, og en række andre. Hertil kom Ulla Ryum, der havde været meget aktiv i Vietnambevægelsen i både Danmark og Sverige og i øvrigt havde markeret sig stærkt i venstreintellektuelle kredse i Danmark. Hun repræsenterede i denne sammenhæng resterne af en Cubakomité, der angiveligt var dannet i 1961, men altså uden større gennemslagskraft.[379] Som suppleant indtrådte Otto Sand, der ligeledes var stærkt engageret i DDV, og i øvrigt få måneder senere blev smidt ud af DKP herfor. Den første bestyrelse var således præget af nogle, men ikke mange, kulturpersonligheder, og i højere grad af folk, der allerede var engagerede i solidaritetsaktiviteter med forbindelser til de politiske partier. Det er her bemærkelsesværdigt, at der udover Lohmann ikke var nogen af deltagerne i kulturkongressen i Havanna, der gik ind i foreningsdannelsen, selvom flere altså var inviterede. Det tyder på, at den interesse og eventuelle sympati, man som kunster, skribent eller kulturarbejder måtte have for Cuba, ikke i sig selv lod sig omsætte til et solidaritetsengagement indenfor mere organisatoriske rammer – i hvert fald ikke som en del af det organisatoriske centrum. Der findes i DCF's arkiv ingen medlemsopgørelser fra 1960'erne og 1970'erne, og det har derfor ikke været muligt på et mere systematisk grundlag at få et bredere indtryk af medlemsskaren, kun af, hvem der sad i bestyrelsen og de forskellige arbejdsgrupper.

Et revolutionsjubilæum, men hvor?

Af de første mødereferater fra DCF er der intet, der tyder på, at man havde større diskussioner om, hvad den cubanske revolution egentlig var, hvordan man kunne forstå den, og hvordan man mere principielt kunne støtte den, måske fordi der indledningsvis var så

---

378 Opsamlende referater, okt. 1968, DCF-protokoller

379 Ref. af BM, 15. okt. 1968, DCF-protokoller. Det har ikke været muligt at finde andet end sporadiske bemærkninger i kilderne til belysning af de nærmere omstændigheder for både dannelse og aktiviteter i denne komité. Se Internationalt Perspektiv, nr. 7, 1961. Cubakomitéen nævnes også under opslaget SUF på www.leksikon.org.

mange praktiske gøremål. En række mere fundamentale uenigheder blev dog artikuleret, da man i efteråret 1968 planlagde en Cuba-uge i den første uge i januar 1969 for at fejre 10-året for revolutionen, hvorfor dette kan tjene som eksempel på, hvordan den praktiske udfoldelse af solidaritetsengagementet netop rummede ideologiske og politiske stridigheder. Indholdet i de planlagte aktiviteter lignede til forveksling de Vietnam-uger, der tidligere havde været afholdt, og bød således på filmforevisninger med efterfølgende diskussion, teach-ins, plancheudstillinger på gader og stræder osv.[380] Formen og indholdet af aktiviteterne var der ingen eksplicitte uenigheder om. Diskussionerne opstod derimod særligt omkring en helt praktisk ting, nemlig hvor man skulle afholde den afsluttende revolutionsfest, der skulle være kulminationen på Cuba-ugen.

Selve festen skulle indeholde forskellige optrædener, og man havde i december fået tilsagn fra Klaus Rifbjerg, Jesper Jensen, Erik Knudsen, Ivan Malinovski (som i øvrigt havde deltaget ved flere møder), Charlotte Strandgård og Hans Jørgen Nielsen.[381] Man ville gerne have Burnin' Red Ivanhoe, der havde haft deres debut i forbindelse med de studenteroprørske aktiviteter i foråret, til at spille, der skulle pyntes med revolutionære plakater, som medlemmerne opfordredes til at medbringe sammen med båndet musik til resten af aftenen.[382] Samtidig var der ikke lagt op til egentlig politiske taler, det skulle netop være "happening-agtigt".[383] Det eneste konkrete fokus på Cuba til selve festen var en tombola, hvor overskuddet skulle gå til indkøb af bøger til Cuba.[384] Der var altså lagt op til en fest med litterære og musiske gæster, der indenfor venstreintellektuelle kredse blev opfattet som progressive, men ikke meget flippede, om end Hans Jørgen Nielsen, blandt meget andet, var knyttet til provobladet *Hætstjj*. På den ene side kan valget af gæster tolkes som en smule altmodish al den stund, at der var tale om relativt etablerede kunstnere. På den anden side blev de, som sagt, stadig opfattet som progressive, og det faktum, at de netop var kendte og dermed kunne tiltrække opmærksomhed til festen, kunne tale for, at valget af netop disse gæster også havde en ganske pragmatisk side.

---

380 Ref. af BM, 5. nov. 1968, DCF-protokoller
381 Ref. af BM, 13. dec. 1968, DCF-protokoller
382 Ref. af BM, 13. dec. 1968, DCF-protokoller
383 Ref. af BM, 13. dec. 1968, DCF-protokoller
384 Ref. af BM, 26. nov. 1968, DCF-protokoller

Under drøftelserne om, hvor festen skulle holdes, blev flere forskellige forslag fremlagt. Ruth Malinowski meddelte, at Hit House var for dyrt, men at festsalen i Folkets Hus i Rømersgade i København var en mulighed. Preben Elsøh foreslog nu Land & Folks festsal, der også kunne lejes for en rimelig sum. Dette affødte en ophedet diskussion om, hvorvidt Land & Folks festsal var passende til formålet. Elsøh fremhævede, at man burde benytte et socialistisk partis sal, og ikke hvad han betegnede som hhv. privatkapitalistiske eller socialdemokratiske foretagender.[385] Preben Elsøh havde ved flere lejligheder markeret sig som fortaler for, at foreningen skulle være mere bevidst om sin *politiske* position, bl.a. ved at insistere på lukkede medlemsmøder og diskretion omkring lister med medlemmernes navne.[386] Det kulminerede ved et ophedet bestyrelsesmøde i november, hvor Elsøh truede med at træde ud af foreningen, da han ikke mente, det gav nogen mening at være medlem, hvis alle alligevel kunne komme til møderne.[387]

Elsøhs forslag om at bruge Land & Folks festsal blev kritisk imødegået fra flere sider i bestyrelsen. Særligt Ruth Malinowski påpegede, at flere af de inviterede gæster formodentlig ikke ville komme, hvis netop dét sted skulle udgøre de fysiske og altså dermed også de politisk-symbolske rammer, og at det under alle omstændigheder ville være "uheldigt".[388] Den lange diskussion førte til afstemning, hvor Elsøh blev nedstemt, og valget faldt i stedet på Folkets Hus i Rømersgade.[389] Her havde man holdt møder før, og det var i øvrigt et flittigt brugt sted for venstrefløjsaktiviteter langt til venstre for Socialdemokratiet. Levende beat-musik var dog ikke tilladt, så Burnin' Red Ivanhoe måtte stryges fra programmet.

Da mødereferaterne fra DCF fra januar til april 1969 ikke er bevaret, er det ikke muligt at sige noget om, hvordan Cuba-ugen i bestyrelsens øjne løb af stablen. Bortset fra en enkelt artikel af Jens Lohmann i Politisk Revy om ti-året for revolutionen[390] kastede Cuba-ugen ikke megen omtale af sig, hvorfor det også er umuligt at sige noget om, hvor mange der deltog i de forskellige arrangementer osv.[391] Diskussionerne omkring selve planlægningen af ugen

---

385 Ref. af BM, 26. nov. 1968, DCF-protokoller
386 Ref. af BM, 26. nov. 1968, DCF-protokoller
387 Ref. af BM, 26. nov. og 13. dec. 1968, DCF-protokoller
388 Ref. af BM, 13. dec. 1968, DCF-protokoller
389 Ref. af BM, 26. nov. 1968, DCF-protokoller
390 Politisk Revy, nr. 115, jan. 1969
391 Der var planer om artikler i Vindrosen, men en gennemgang af de relevante numre har vist, at det ikke blev

kan imidlertid godt sige noget om, hvordan DCF i den første tid efter dannelsen forstod Cuba og sig selv som solidaritetsorganisation, ligesom et lidt bredere blik på, hvilke betydningssammenhænge Cuba i øvrigt indgik i på dette tidspunkt, kan kaste lys over det landskab DCF placerede sig i. Hvor tidsskriftet Rapport ikke ofrede mange spalter på Cuba og den cubanske revolution, var dette til gengæld tilfældet i Politisk Revy. Som allerede berørt i indledningen til dette kapitel, flød Politisk Revy nærmest over af revolutionær begejstring i årene 1967-69, og artikler om den cubanske revolution og dens guerilla-helte udgjorde en betydelig del af dette stof. Selvom Rapport ikke var upåvirket af de revolutionære strømninger, der gjorde sig gældende også internationalt, er fraværet af cubansk revolutionsbegejstring markant og må ses som et fingerpeg om, at Rapport ikke på samme måde var en del af den ungdomskultur, der også knyttede sig til revolutionsbegejstringen. I første halvdel ag 1960'erne havde omtalen af Cuba i Politisk Revy primært været knyttet til USA's udenrigspolitik, ikke mindst den økonomiske side af sagen.[392] Men fra 1966-67 ændrede dette sig, og under overskrifter som *Den ny solidaritet* og *Solidaritetens vanskelige fødsel* skrev bl.a. Ellen Brun med store forhåbninger om Che Guevaras rolle og Castros rebelske position overfor Sovjet. Ovenpå det netop overståede OLAS-møde[393] i Havana i august 1967, hvor Castro, til Ellen Bruns store begejstring, havde undsagt Sovjets fredelige sameksistenspolitik, skrev hun:

> "OLAS mødet viser en opvågnen i den 3. Verden, en erkendelse af, at den "fredelige sameksistens" foregår på deres bekostning. Denne udvikling truer den sovjetiske indflydelse i disse områder og indirekte vil det med tiden føre til at bringe de tre kontinenter udenfor den sovjetisk-amerikanske kontrol. (...) Mens den amerikanske politik såvel som den sovjetiske vil gå ud på at søge at forhindre nye større konflikter, kræver de revolutionære ikke blot i Latinamerika, men også i Asien, Afrika og Mellemøsten dannelsen af flere nye Vietnams!"[394]

Citatet vidner i første omgang om Ellen Bruns stærkt kritiske (og klart maoistisk inspirerede) holdning til Sovjet, men også om, hvordan Cuba blev udpeget som ramme om den 3. verdens revolutionære artikulationer. Udover disse aspekter, indgik Cuba også i Politisk Revy

---

realiseret. Heller ikke Rapport nævner jubilæet.

[392] Se f.eks. Politisk Revy nr. 12, feb. 1964 og nr. 34, maj 1965

[393] OLAS står for Organización Latino Americana de Solidaridad, dannet i aug. 1967 i Havana.

[394] Ellen Brun: *Solidaritetens vanskelige fødsel,* Politisk Revy nr. 84, sep. 1967, s. 5. Se også Ellen Brun: *Den utålmodige guerilla,* Politisk Revy nr. 106, aug. 1968, s. 10

i kraft af artikler om Che Guevara, særligt i forbindelse med hans mystiske forsvinden og dramatiske endeligt i Bolivia i efteråret 1967.[395] Men også oversatte cubanske digte og, som omtalt, reportager fra kulturkongressen i Havana i 1967-68 bidrog til et billede af Cuba som både politisk og kulturrevolutionær rebel i den 3. verden, men også som inspiration til det hjemlige oprør.[396] Dette kom f.eks. til udtryk i Det Ny Samfund, der i deres aftenskoleprogram i 1969 kunne byde på en studiekreds om Che Guevara med den begrundelse, at "hans revolutionære tænkning indtager en central plads i udarbejdelsen af en principiel strategi for den globale og den hjemlige antiimperialistiske kamp (...) [dette] vil indgå som et led i den revolutionære aktionspolitik".[397] En stærk symbolsk manifestation af den cubanske revolutions betydelige attraktion og status som inspirerende forbillede var en af Politisk Revys i øvrigt mange, bemærkelsesværdige forsider: Che Guevaras ikonografiske portræt i lilla tryk tårnede sig op over Christiansborg og symboliserede dermed en revolutionær begejstring og en vilje til samfundsforandring, der stræbte højere og rakte langt ud over det parlamentariske systems handlemuligheder og –vilje.[398] At venstrefløjen i SF få måneder senere brød ud og dannede VS, fortæller noget om, at de oprørske og aktivistiske strømninger også var at finde i de etablerede venstrefløjspartier.[399] Som en sidste illustration af, hvordan den cubanske revolution optrådte og blev tillagt betydning – også i ungdomsoprørets litterære kredse, skal jeg her citere forfatteren Michael Buchwald, der i sin debut-lyrik-roman massivt gør brug af Che Guevara som billede på kampen for de samfundsforandringer, han selv synes at være en del af:

> "Du er den CHE som hænger på væggene hos alle os, over en hel verden, som en af vore egne, en af den nye generation, som gik ud for at kæmpe mod systemet. Den CHE som gjorde oprør, ham som ikke ville lade sig indordne. Sådan er du, den CHE jeg møder, ganske enkelt ham som gik ud for at kæmpe for det gode, det nye, for det uprøvede, mod det gamle."[400]

Hvis jeg på den baggrund vender tilbage til diskussionerne om revolutionsfesten i DCF, kan det ikke undre, at bestyrelsen slet ikke var uenige om, at den skulle have den karakter, som

---

[395] Jan Stage: *Det 20. århundredes Bolivar?,* Politisk Revy nr. 88, okt. 1967, s. 2
[396] *Cubanske digte*, Politisk Revy nr. 115, jan.1969, s. 7
[397] Program for DNS' aftenskole, Politisk Revy nr. 128, juli 1969, bagsiden
[398] Politisk Revy, nr. 89, nov. 1967
[399] Madsen og Madsen (1980) anfører, at betydelige dele af VS var stærlst inspirerede af Che Guevara og den 3. verdens befrielsesbevægelser i det hele taget, da partiet blev dannet, om end dette ikke skal forstås som udløsende faktorer. Madsen og Madsen (1980), s. 48-49
[400] Michael Buchwald: *Afsøgningsmønster*, Arena 1970, s. 5

den fik. Det er samtidig vigtigt at bemærke, at der i Cuba-arbejdet, som det kom til udtryk i forbindelse med Cuba-ugen, var megen vægt på kulturelle arrangementer, cubansk filmkunst, plakater, musik. Så selvom det ikke var lykkedes at inddrage så mange kulturpersonligheder i ledelsen af foreningen, var der i aktiviteterne en betydelig vægt på det kulturelle – et træk, der fortsat kom til at gøre sig gældende for Cuba-engagementet gennem 1970'erne.

Elsøhs forslag om at holde festen i Land & Folks festsal kan i første omgang ses som udtryk for en grundlæggende uenighed i bestyrelsen om, hvordan man skulle forstå og dermed iscenesætte fejringen af den cubanske revolution. Det er klart, at en revolutionsfest i Land & Folks festsal entydigt ville placere Cuba i den Sovjettro og -afhængige lejr og dermed potentielt underminere flere af de elementer, der ellers for mange i de nye venstrefløjsmiljøer udgjorde Cubas særlige attraktionskraft: et socialistisk land med en selvstændig udenrigspolitik, en lille rebelsk ø, der stod alene mod supermagten USA osv. Der kan ikke herske tvivl om, at både initiativtagerne og også selve bestyrelsen var ganske enige om, at den cubanske revolution skulle forstås som socialistisk og også som en anti-imperialistisk spydspids, idet de ikke bare havde kontaktet ICAP (Instituto Cubano de Amistad con Los Pueblos), det cubanske mellemfolkelige venskabsinstitut, men også den tri-kontinentale solidaritetsorganisation OSPAAAL for at informere om foreningens dannelse.[401] Afvisningen af Land & Folks festsal skal derfor ikke ses som en nedtoning af forståelsen af den cubanske revolution som socialistisk, men derimod netop som en afvisning af den Sovjettro lejr, hvilket altså også indebar en distancering fra DKP, der i en indenrigspolitisk kontekst mildest talt ikke fremstod som en del af et anti-autoritært opbrud, og som en understregning af det, man opfattede som det særlige ved Cuba. Valget af Folkets hus i Rømersgade (i modsætning til fx. Hit House eller andre steder), der ellers kunne tolkes som en meget reformistisk iscenesættelse, skal her ses som et pragmatisk valg.

Brydninger i DCF i 1970'erne

Perioden fra slutningen af 1960'erne, hvor Cuba generelt blev tillagt en mere rebelsk betydning, og frem til midten af 1970'erne, blev imidlertid inden for DCF kendetegnet ved stadig større og uproblematiseret tilknytning til den kommunistiske blok. Den storpolitiske baggrund for denne udvikling var, at Cuba med den amerikanske blokade siden 1962 havde

[401] Se i øvrigt ref. af BM, 29. okt. 1968, DCF-protokoller

takket ja til betydelig økonomisk støtte fra Sovjet. Den politiske loyalitet blev dog kun efterhånden en realitet. Cuba kritiserede løbende Sovjet, og Castro boycottede i 1967 fejringen af 50-året for oktoberevolutionen, hvorfor opfattelsen af Cuba som både rebelsk og som et muligt socialistisk alternativ til Sovjet kunne fastholdes. Da Sovjet indskrænkede olieleverancerne i 1968 og en cubansk redningsplan, der satsede alt på en enorm sukkerhøst i 1970, slog helt fejl, da den underminerede resten af produktionen, stod Cuba i en stærkt presset situation. I 1972 blev Cuba medlem af Comecon, og herefter styrkedes og strammedes også de politiske bånd til Sovjet. Cuba kunne dog i nogen udstrækning stadig opfattes som en selvstændig position overfor Sovjet i udenrigspolitiske spørgsmål, pga. den fortsatte aktivistiske støtte til befrielsesbevægelser i den 3. verden, der blev givet, uden at der, som det var tilfældet med supermagterne, blev stillet særlige krav om ydelser den anden vej. Særligt derfor kunne Cuba fortsat fremstå som en revolutionær spydspids i den 3. verden.[402]

I DCF kom denne udvikling til udtryk på flere måder i foreningens engagement, og det er interessant, at der sideløbende med den ideologiske fastfrysning også skete en betydelig udvidelse af foreningens aktiviteter. I september 1970 afholdt Verdensbanken topmøde i København, og flere af de radikale grupperinger indenfor såvel 3. Verdens-solidaritets- og venstrefløjsmiljøerne samarbejdede om en række protesttilkendegivelser og demonstrationer i ugens løb. Absolut mest kendt i eftertiden blev de store demonstrationer, der førte til voldelige konfrontationer med politiet – begivenheder, der ofte er blevet tolket som kulminationen på især Vietnamaktiviteterne. Jeg skal senere vende tilbage til diskussionen om Verdensbankdemonstrationerne og solidaritetsarbejdets radikalitet og vil her udelukkende fokusere på, hvordan DCF's deltagelse i begivenhederne kan forstås. DCF havde bl.a. i kraft af personsammenfald siden oprettelsen haft nære kontakter til DDV, den radikale og aktivistiske del af Vietnamgrupperingerne. Det var på den baggrund ikke sært, at DCF deltog i den såkaldte Verdensbankgruppe, der udgjorde det organisatoriske bagland for protesterne mod Verdensbanken. Verdensbankgruppen var sammensat af en række mere eller mindre radikale grupperinger og talte således Black Panther Party Solidarity Comitee, DDV, Palæstinakomitéen, Revolutionære Socialister, SUF, Solidaritetskomitéen for Latinamerika og Spanien, De studerendes Vietnamaktion, Venskabsforeningen Danmark - Den

[402] Westad (2005), s. 179-180

Demokratiske Folkerepublik Korea samt VS og altså DCF.[403] Foreningen var her del af en konfliktoptrappende og radikalt aktivistisk solidaritetssammenhæng, der med bestemte udtryksformer positionerede selve foreningen i det danske venstrefløjslandskab og dermed signalerede en forståelse af Cuba-solidaritet som militant antiimperialistisk. Referaterne fra de bestyrelsesmøder i DCF, der ledte op til Verdensbankugen, er desværre ikke bevaret, men det er bemærkelsesværdigt, at referatet fra den generalforsamling i oktober måned, der altså lå i kølvandet på gadekampene i slutningen af september, kun indeholder en enkelt notits om, at der blev "redegjort for foreningens deltagelse i Verdensbankugen".[404] Det er uklart, hvad denne afdæmpede og også yderst kortfattede referat-notits egentlig dækkede over. Denne måde at føre referat på stod i hvert fald i kontrast til, hvor meget uenigheder og skarpe diskussioner ellers havde fyldt her, og måske dækkede det over en enighed om at lægge foreningens aktiviteter på kanten af loven bag sig hurtigst muligt. Som jeg senere skal komme ind på, opstod der i flere miljøer på venstrefløjen en slags tømmermænd, primært af strategisk karakter, ovenpå konfrontationerne med ordensmagten under Verdensbankdemonstrationerne. Dette har måske også gjort sig gældende i DCF, men kilderne siger altså ikke noget eksplicit herom. Der er derfor samtidig grund til at formode, at DCF faktisk var optagede af en ganske anden sag, der trængte sig på, nemlig den fejlslagne cubanske sukkerhøst-strategi. Det fremgår da også af de følgende mødereferater, at man var optaget af planlægningen af et større offentligt møde med titlen "Cuba efter sukkerhøsten".[405] Man ville samtidig få trykt et større antal Che-plakater, formodentlig med både salg og egen agitationsbrug for øje, som led i et tiltag for fokus på det, man opfattede som "Cubas store behov for solidaritet fra andre europæiske lande".[406] Anvendelsen af Che-plakater er i sig selv interessant, idet foreningen, som nævnt, ved stiftelsen havde besluttet ikke at gøre brug af person-ikoner som Che Guevara og Fidel Castro i deres agitationsmateriale – en sag man altså havde ændret holdning til, måske netop af agitationsmæssige årsager. Mere bemærkelsesværdig er imidlertid formuleringen om Cubas store behov for solidaritet. Et behov, der altså i den konkrete sammenhæng var knyttet til den fejlslagne sukkerøst og den økonomiske og politiske sårbarhed, denne havde ført landet ud i. Den politiske side heraf betød som sagt en tættere tilknytning til Sovjet, der samtidig

[403] Verdenbankpjecen, særnummer af Vietnam-Solidaritet, nr. 7, 1970
[404] Ref. af GF, 12. okt. 1970, DCF-protokoller
[405] Ref. af BM, 11. nov. 1970, DCF-protokoller
[406] Ref. af BM, 1. dec. 1970, DCF-protokoller

medførte, at mange af de tidligere Cuba-støtter efterhånden stillede sig meget kritiske overfor den cubanske regerings politik. Med formuleringen om Cubas behov for solidaritet, gjaldt dette således ikke DCF. Den solidaritet, de her agiterede for, handlede om at udtrykke sin støtte til Cuba uanset de storpolitiske forhold, der betød en tilnærmelse til Sovjet. På den måde synes den fjende, der her blev implicit udpeget, i højere grad at være de, der forholdt sig kritiske til den cubanske politik end den mere klassiske fjende, USA-imperialismen. Solidaritet med den cubanske revolution, som den var blevet formuleret ved foreningens stiftelse, havde altså her tilsyneladende fået en drejning hen imod et mere entydigt loyalitetsforhold. Dette kom dog ikke til udtryk fra den ene dag til den anden. Der er snarere noget, der tyder på, at det blev kædet sammen med en mere omsiggribende brydningstime på flere niveauer, hvorfor dette vil blive undersøgt i det følgende.

I løbet af 1971 opstod der interne uenigheder om, hvilken form foreningens virke skulle have. Ved generalforsamlingen i maj 1971 samt ved en række efterfølgende bestyrelsesmøder blev der således markeret flere subtile, men vigtige brydningslinjer. Lohmann fremførte hård kritik af foreningens aktivitetsniveau og af arbejdsindsats.[407] Sammen med Peder og Inger Agger argumenterede han for en omstrukturering af hele foreningens form, der angiveligt ikke fremelskede den aktivisme, Lohmann efterspurgte. En aktivisme, der indebar udgivelser af litteratur om Cuba, filmforevisninger, diskussioner og studiekredse. Også fra andre bestyrelsesmedlemmer i foreningen blev der formuleret kritik, men af en lidt anden karakter. Torsten Dinesen, der også var medlem af SUF og her tilhørte den fløj, der søgte at favne alle de forskellige strømninger[408], fremførte, at der manglede disciplin. Bestyrelsen manglede ifølge Dinesen "revolutionær bevidsthed" og kunne her lære noget af Korea-foreningen, der angiveligt skulle have et større engagement.[409] Selvom disse kritikpunkter havde forskellig karakter, var de begge rettet mod den måde foreningen udfoldede sit solidaritetsengagement på, ikke mod foreningens ydre kritikere, eller dem, der blev opfattet som sådan, også selvom de i realiteten rettede deres kritik mod Cuba, ikke nødvendigvis mod DCF. Men at DCF befandt sig i en situation, hvor flertallet i bestyrelsen stræbte efter enhed omkring det, man kunne kalde den loyale solidaritet med Cuba, blev understreget af, at man ved et

[407] Ref. af GF, 5. maj 1971, DCF-protokoller
[408] Pedersen (1977), s. 161
[409] Generalforsamlingsreferat, DCF, 5. maj 1971

bestyrelsesmøde i maj 1971 fastslog, at man nok havde pligt til at udøve kritik, men det skulle foregå *indenfor* foreningen.[410] Offentligt formulerede kritik var dog på ingen måde fraværende, heller ikke i venstrefløjens egne blade. Politisk Revy havde i februar og marts 1971 bragt en serie artikler af den tyske forfatter og samfundsdebattør Hans Magnus Enzensberger, hvor han fremførte, at venstrefløjen netop burde forholde sig kritisk, i stedet for at udøve det, han betegnede som "misforstået solidaritet".[411] Formuleringen er endnu et eksempel på, at der netop, hvad angik Cuba på dette tidspunkt, foregik en kamp om hvad solidaritet overhovedet var. For Enzensberger var loyal støtte til Cuba misforstået, for DCF havde Cuba netop behov herfor. I sensommeren bragte Information en serie på ti artikler af Jan Stage, hvor han gennem forskellige tematiske nedslag rettede en meget skarp kritik af det cubanske samfund med vægten lagt på den almindelige cubaners konkrete levevilkår, socialsystemet, den politiske overvågning af borgerne, arbejdernes forhold i produktionen m.v.[412] Artikelserien var en slags status over, hvad det betød for cubanerne, der måtte leve med "det cubanske spring fra ideologisk centrum til grå stalinisme", som Stage formulerede det.[413] Hermed tegnede Stage et billede af Cubas udvikling, der i høj grad handlede om, hvordan venstreorienterede kredse i vesten havde forstået Cuba. Det ideologiske centrum som Cuba i følge Stage havde været, havde samtidig rummet rollen som spydspids for den 3. verdens væbnede anti-imperialistiske kamp, som et socialistisk alternativ til Sovjetblokken og som et anti-autoritært frigørelsessymbol med stor udsigelseskraft hos den vestlige ungdom - Stage henviste selv til Politisk Revys kendte lilla Che Guevara-forside fra 1967. Alt dette var i følge Stage gået tabt, og var nu blevet til "grå stalinisme", en usminket henvisning til Cubas tilknytning til Sovjet, der altså betød, at man ikke længere kunne lade Cuba udgøre et ideologisk centrum, en inspirationskilde eller et objekt for begejstret solidaritet. Han mente, at for den unge generation af cubanere uanset, om de var tilhængere af revolutionen eller ej, var kampen mod Batista snart udelukkende en fjern myte, og imperialismen nok mere blev oplevet som "beatmusik og hot-pants, end (...) opankrede krydsere i Havanabugten."[414], hvorved han sarkastisk påpegede, at det som vesten repræsenterede på

---

[410] Ref. af BM, 11. maj 1971, DCF-protokoller

[411] Politisk Revy, nr. 167, feb. 1971 samt nr. 168 og 169, marts 1971
[412] Artiklerne blev bragt i Information 6., 7.-8., 10., 12., 13., 19., 20., 21.-22., 26. og 27. Aug. 1971.
[413] *Revolutionens overtrukne konto*, Information, 6. aug. 1971
[414] *Revolutionens overtrukne konto*, Information, 6. aug. 1971

Cuba, her snarere blev opfattet som en efterstræbelsesværdig anti-autoritær og konsumorienteret livsstil, ikke en militær (eller bare kulturel) trussel.

Artiklerne blev taget op på møderne i DCF, og Jan Stage blev kontaktet for at arrangere et møde, hvor man ville diskutere den fremførte kritik, men jeg har ikke fundet kilder på, at det rent faktisk blev afholdt. DCF tog da også til genmæle skriftligt, og med to artikler i Information tilbageviste man alle anklager om undertrykkelse og den ringe levestandard som et cubansk regeringsproblem.[415] Ud over den skillelinie, der her gik mellem DCF og Stage, og som handlede om, hvorvidt man skulle udøve kritik eller udøve loyal solidaritet, lå der også en grundlæggende forskel i den måde, de forstod det cubanske samfund på. DCF satte et implicit lighedstegn mellem den cubanske regering og den cubanske befolkning. De afviste ikke, at der var problemer, men det skyldtes ikke regeringen, der jo handlede på folkets mandat, men de anti-imperialistiske kræfter, der modarbejdede Cuba. Stage satte derimod ikke dette lighedstegn, tværtimod: "Det er mindre interessant at spørge om, hvilken slags marxister-leninister cubanerne er, end det er at vide dette enkle: hvordan er det at leve i Havana.", som formålet med artikelserien blev formuleret.[416]

Der er således meget, der tyder på, at ikke alene debatkulturen, men også selve forståelsen af hvad solidaritet med Cuba var, og hvordan det skulle praktiseres i starten af 1970'erne polariseredes, og at DCF kom til at stå som ganske ukritiske og også internt ensrettende. Der blev på den måde tale om en betydelig ændring af foreningens position i 3. verdens-solidaritets-landskabet. I et oplæg til et nyt arbejdsgrundlag for foreningen fra januar 1973 blev denne tendens understreget:

> "Dansk-cubansk forenings solidaritet med den cubanske revolution er ubetinget, foreningen solidariserer sig med de skridt, den cubanske regering foretager sig, indenrigs- såvel som udenrigspolitisk. (...) Denne solidaritet, der er udgangspunktet for alle foreningens dispositioner, er bestyrelsesmedlemmerne forpligtet til at give udtryk for i al foreningens arbejde, dels fordi vi, som den

[415] Lars Krogh Møller: *Cubansk ideologi og praksis*, Information, 22. sep. 1971
[416] Jan Stage: *Revolutionens overtrukne konto*, Information, 6. aug. 1971. Jan Stage skriver i sine erindringer, at artikelserien medførte en læserstorm mod Information i sensommeren 1971. Trods gennemgang af Information fra august til oktober har jeg dog kun fundet ganske få indlæg, og disse af folk der var tilknyttet DCF. Hvis der virkelig var tale om en læserstorm i form af læserbreve har redaktionen altså kun fundet det relevant at trykke få af de modtagne indlæg. Der kan imidlertid også være tale om telefoniske henvendelser, der i sagens natur ikke blev trykt. Se i øvrigt Stage (1999), s. 188

> eneste organisation i Danmark er bærere af dette formål, dels fordi det er vigtigt – i en tid hvor megen bagtalelse af den cubanske revolution finder sted – at indtage en *konsekvent*, solidarisk holdning, der bygger på kendskab til den cubanske revolutions indhold og forudsætninger."[417]

Jens Lohmann forlod foreningen allerede i efteråret 1971, da han ikke længere opfattede foreningen som en frugtbar ramme at udøve solidaritet med Cuba indenfor.[418] Han var samtidig på dette tidspunkt efterhånden optaget af egne mere journalistiske professionelle rejser til Cuba og andre dele af Latinamerika, og havde i øvrigt som udenrigssekretær i DCF i langt højere grad interesseret sig for det cubanske samfund og cubansk kultur indenfor en bred international og anti-imperialistisk horisont – ikke for den hjemlige organisatoriske mobilisering af venstrefløjen.

Politisk afklaring, bureaukratisering og institutionelle relationer

Det tyder på, at den politiske afklaring, der også var en del af brydningerne i DCF i begyndelsen af 1970'erne, samtidig beredte vejen for en enorm arbejdsindsats, og i august 1972 blev der tilmed oprettet en århusiansk afdeling af foreningen.[419] Fra omkring starten af 1972 blev der således afholdt bestyrelsesmøde en gang om ugen, hvortil kom adskillige arbejdsdage i løbet af måneden samt afholdelse af medlemsarrangementer, debatmøder – og fester. En bestyrelsespost i DCF var altså en post som noget, der lignede en fuldtidsaktivist. At dømme efter mødernes indhold lader det imidlertid ikke til, at det udelukkende har været det praktiske arbejdes omfang, der gjorde det nødvendigt at mødes så tit. Mange af punkterne på dagsordenen bestod af gentagelser af tidligere opsamlinger, konstatering af hvem der fortsat havde bestemte opgaver osv. Møderne har på den måde også haft en sammenknyttende funktion i sig selv, man kunne blive holdt til ilden og organisatorisk fastholdt i et konkret forpligtende fællesskab. Det blev f.eks. ret nøje noteret og påtalt, hvem der kom for sent eller helt udeblev til møderne.[420] Med jævne mellemrum var der efterhånden mere skolingsprægede aktiviteter ved selve bestyrelsesmøderne, hvor et medlem

---

[417] Oplæg til arbejdsgrundlag for DCF, 9. jan. 1973, DCF-protokoller, min fremhævning.
[418] Ref. af GF, 24. nov. 1971, DCF-protokoller. Forklaringen er anført retrospektivt, men stemmer helt overens med Lohmanns konkrete aktiviteter i forhold til foreningen i øvrigt. Samtale med Jens Lohmann, 16. jan. 2008.
[419] Ref. af BM, 2. aug. 1972, DCF-protokoller
[420] Ref. af diverse BM, 1972, DCF-protokoller

påtog sig at sætte sig ind i et stof – f.eks. det cubanske kommunistparti, PCC's historie og fremlægge dette for de andre.[421] I januar 1973 kunne man i bestyrelsen konstatere:

> "Der har det sidste halve år været fuld enighed i bestyrelsen om alle dispositioner. Der har ikke i årevis været arbejdet så intenst som i denne periode. Enestående arbejdsindsats fra bestyrelsens side."[422]

Selve organisationsformen i foreningen blev efterhånden også ganske bureaukratisk. Stadig flere underarbejdsgrupper blev oprettet, hvor forskellige ansvarsområder blev udpeget og fulgt op,[423] og i slutningen af 1975 gennemførte foreningen en stor omstrukturering, hvor der etableredes en hovedbestyrelse, der skulle lede arbejdet og et forretningsudvalg, der skulle udføre det.[424] I praksis var det nye forretningsudvalg identisk med den tidligere bestyrelse, hvor hovedbestyrelsen var sammensat af folk, som foreningen havde inviteret personligt til at indtræde. Hovedbestyrelsen skulle på længere sigt nedsætte forretningsudvalget, og der var på den måde tale om en hierarkisering af foreningsstrukturen.

Et andet udtryk for udviklingen i DCF's placering i det danske venstrefløjslandskab fra starten af 1970'erne, er de samarbejdsrelationer, de indgik i, både i det hjemlige engagement, og hvad angår de internationale relationer, herunder Cuba selv. Det er således bemærkelsesværdigt, hvordan forholdet til den cubanske ambassade i København udviklede sig. I forhold til Vietnamgrupperingerne, hvor den danske regering ikke anerkendte den vietnamesiske provisoriske regering og etablerede diplomatiske forbindelser hermed før 1971, forholdt det sig anderledes med Cuba-arbejdet i DCF. Her var der allerede en etableret ambassade, som man fra foreningens dannelse havde kontakt til, og som i øvrigt havde stået bag invitationerne til den store kulturkongres i Havanna i 1967-68. Fra engagementets begyndelse efterspurgte foreningen hjælp fra ambassaden til fremskaffelse af udstillings- og oplysningsmaterialer, ligesom cubansk tobak kunne anvendes ved mere festlige lejligheder. Det fremgår af de første mødereferater, at bestyrelsen var betænkelig ved relationen til ambassaden, men det er uklart, hvad begrundelserne for bekymringen var. Det eneste, der

---

[421] Ref. af BM, 3. jan. 1973, DCF-protokoller
[422] Ref, af BM, 9. jan. 1973, DCF-protokoller. Det havde været interessant, at se lidt nærmere på bestyrelsens sammensætning på dette tidspunkt. Desværre er næsten alle de angivne navne i protokollerne på dette tidspunkt kun fornavne, og det har således ikke været muligt at opspore de enkelte personers nærmere identitet.
[423] Ref. af BM, 21. nov. 1973 og 5. dec. 1975, DCF-protokoller
[424] Udkast til love for Dansk-Cubansk Forening, nov. 1975, DCF protokoller

blev ekspliciteret var, at det blive misforstået af offentligheden, men hvori en sådan misforståelse kunne bestå fremgik ikke. [425] Sagen har formentlig været den, at på den ene side var bevidst om, at man ved at modtage støtte potentielt kunne stille sig ukritisk overfor den officielle cubanske magtapparat, men denne bekymring var altså ikke stærkere, end at DCF gerne modtog støtten. Principielt var man dog opmærksom på magtforholdet. Forbindelsen fortsatte da også, og i begyndelsen af 1970'erne var det fast procedure, at ambassaden, udover udstillingsmateriale og lign. også leverede rom og tobak til alle festerne.[426] Hertil kom, at man jævnligt inviterede den siddende charge d'affaires med til bestyrelsesmøderne, og også holdt særskilte møder på selve ambassaden, hvor dennes opbakning til foreningen blev drøftet.[427] Selvom forholdet til ambassaden på den måde var en grundlæggende uproblematiseret realitet, var det dog ikke gnidningsfrit. Dels var ambassadens økonomiske støtte til leje af foreningens lokaler en konflikt, der dukkede op med jævne mellemrum. Ambassaden betalte ikke altid til tiden, og det var til tider uklart for bestyrelsen, om dette var udtryk for en måde at sanktionere politiske uoverensstemmelser, eller om der var tale om almindeligt administrativt rod. Dette gik bestyrelsen på, da det lader til, at foreningen var ganske afhængig af denne økonomiske støtte.[428] Ambassaden spillede samtidig en rolle som 'blå-stempler' af forskellige aktiviteter, f.eks. hvem man samarbejdede med, hvem der blev inviteret som talere til forskellige arrangementer, ligesom de ved flere lejligheder godkendte foreningens arbejdsgrundlag.[429] Det er væsentligt at fremhæve, at hvor den potentielle problematik i ambassade-relationen i 1968 havde politisk karakter – at man ikke ville fremstå som ukritisk legitimerende i sin solidaritet med Cuba – var der i starten af 1970'erne i højere grad tale om irritation over ambassadens usmidighed eller utidige indblanding i praktiske sager, ikke om en principiel kritik af det politiske loyalitetsforhold de indgik i. Og hvor dette magtforhold var konfliktfyldt i de tidlige 1970'ere, fortonede det sig efterhånden, og fra 1975 synes alle diskussioner og konflikter at være forsvundet – i hvert fald antyder mødereferaterne intet herom.

---

[425] Ref. af BM, 11. nov. 1968, DCF-protokoller
[426] Ref. af BM, 18. april 1971, DCF-protokoller
[427] Se f.eks. ref. af BM, 11. maj 1971, DCF-protokoller
[428] Diverse DCF-mødereferater 1971-1975, f.eks. ref. af GF, 27. sep. 1972, DCF-protokoller
[429] Se f.eks. ref. af BM, 4. okt. 1972, ref. af møde med charge d'affaires Cancio, feb. 1973, samt ref. af BM, 25. sep. 1974, DCF-protokoller

På et mere overordnet niveau var den skitserede udvikling også et udtryk for, at solidaritet med Cuba i stadig højere grad indskrev sig i koldkrigskonflikten. Hvor denne for en kortere bemærkning i slutningen af 1960'erne havde været nedtonet, og hvor Cuba også havde repræsenteret et socialistisk alternativ, der unddrog sig bipolaritetens tolkningsskema, var dette i starten af 1970'erne ændret. For DCF betød det, at enhver kritik af Cuba blev tolket som at gå fjendens ærinde. Jens Lohmann fik i 1975 bragt et læserbrev i Cuba-bladet, hvor han stærkt kritiserede "den uforbeholdne begejstring for den cubanske revolution, [der] tjener revolutionens fjender mere end det tjener revolutionen".[430] I samme blad fik han af Stig Frey Larsen, der var medlem af DCF's bestyrelse, svar på tiltale:

> "Det er af Lohmanns indlæg vanskeligt at se, hvad han selv mener om de påstande der rejses imod Cuba, men det afsløres, at han er langt mere følsom overfor angreb på Cubas kritikere end overfor angreb på det socialistiske Cuba. En sådan holdning – eller mangel på holdning – fremmer efter min opfattelse hverken forståelsen eller sympatien for den cubanske revolution"[431]

Denne udveksling af synspunkter illustrerer samtidig, at Cuba på dette tidspunkt ikke længere bare blev set som en spydspids for revolution i den 3. verden, men som et socialistisk land, der skulle forsvares. Her spillede den efterhånden gamle splittelse mellem Kina og Sovjet også ind, idet Cuba for længst havde lagt sit lod i den sovjetiske skål, og altså netop repræsenterede et særligt socialistisk samfundssystem. Uden hermed på nogen måde at tillægge Lohmann maoistiske sympatier, er det i denne forbindelse vigtigt at huske, at den kinesiske revolutionære vej fortsat stod som et attraktivt alternativ til Sovjet – om ikke andet, så alene som netop noget andet. Den rolle var Cuba tidligere blevet tildelt, men det var vanskeligere nu.

Udviklingen i forholdet til ambassaden var på den måde et udtryk for et stadig mere loyalt og tæt forhold til den cubanske regering og de cubanske statslige organisationer, og det samme kom til at gøre sig gældende med udbygningen af samarbejdet med andre skandinaviske Cuba-foreninger. Inspirationen fra Svensk-Kubansk Forening var tilstede allerede fra 1968, hvor man inviterede svenske aktivister til møderne for at høre om gadeteater, filmforevisninger og andet, og man sendte også selv deltagere afsted til større Cuba-

[430] Cuba-bladet nr. 1, 1975, s. 36
[431] Cuba-bladet nr. 1, 1975, s. 37

arrangementer i Sverige.[432] Fra slutningen af 1970 blev forbindelserne mere organiserede og kom frem for alt til at handle om tilrettelæggelsen af Brigada Nordica, de nordiske brigaderejser til Cuba. Hvad angår de institutionelle forbindelser til Cuba, var det her helt centralt, at det cubanske mellemfolkelige venskabsinstitut, ICAP, jævnligt var repræsenteret ved de nordiske møder, da det var dem, der fra cubansk side stod for tilrettelæggelsen af opholdene for de nordiske brigader.[433]

Forholdet til Sovjet kom konkret og meget direkte til udtryk ved, dels at man fra 1972 indgik i en del praktisk samarbejde med DKU, hvilket ambassaden i øvrigt billigede, om end de påpegede, af DCF skulle "have hovedrollen".[434] Samarbejdet med DKU handlede bl.a. om fælles medlemsrekruttering, fælles kulturelle arrangementer, oplysningsarbejde om de nordiske brigaderejser og andre oplysningsemner.[435] Ligeledes lavede man fra 1974 arrangementer med Landsforeningen Danmark-Sovjetunionen, bl.a. om forholdet mellem Cuba, Danmark og Sovjet.[436] I forhold til solidaritetsmiljøerne er det interessant, at man fra at have samarbejdet med ganske radikale grupper, f.eks. DDV op til Verdensbankdemonstrationerne i 1970, efterhånden blev mere orienterede mod støtten til den provisoriske vietnamesiske regering (PRG), hvis kontor i København Vietnam 69 stod bag.[437] Historikeren Chris Holmsted Larsen har i sin bog *Tiden arbejder for os*, beskrevet hvordan DKP indgik i, og også søgte at bruge, solidaritetsarbejdet for Vietnam som et hjemligt mobiliseringselement, men at støtten til det kommunistiske Nordvietnam (og ikke bare FNL i Sydvietnam) var vigtig, og at de formelle partiforbindelser her spillede en central rolle.[438] I Chile-engagementet tilsluttede man sig ligeledes Komiteen Salvador Allende, der var knyttet til det chilenske kommunistparti og DKP, da den brød med Chilekomiteen i 1975.

At der på en række punkter var tale om politisk ensretning og organisatorisk disciplinering i løbet af de første år i 1970'erne, kan der således ikke herske tvivl om. Det gjaldt både, hvis

---

[432] Ref. af BM, 13. dec. 1968, DCF-protokoller
[433] Se f.eks. ref. af nordisk møde med ICAP, 25.-26. nov. 1972, DCF-protokoller
[434] Ref. af møde med charge d'affaires Cancio, feb. 1973, DCF-protokoller
[435] Ref. af BM, 2. og 30. aug. 1972 samt ref. af møde med DKU, 16. august 1972, DCF-protokoller
[436] Ref. af BM, 25. sep. og 18. dec. 1975, DCF-protokoller
[437] Ref. af BM, 25. sep. 1974, DCF-protokoller
[438] Larsen (2007), se særligt kapitel 4.

man ser på de interne forhold i foreningen og på de grupperinger, man indgik samarbejde med. Det var dog ifølge det kildemateriale, jeg har haft til rådighed, først i 1975 ved den større organisatoriske omstrukturering, at DCF fik en ny formålsparagraf, der mere præcist afspejlede foreningens virke – bortset måske lige fra den indledende erklæring om politisk uafhængighed:

> ”Dansk-Cubansk Forening er uafhængig af partipolitik og har til formål at udbrede kendskabet til den cubanske revolution, og at udvikle de venskabelige og gensidige forbindelser imellem Danmark og Cuba på det sociale, faglige, økonomiske og kulturelle område. Dansk-Cubansk Forening søger på *det bredest mulige grundlag* at fremme solidariteten med den cubanske revolution, og i denne sammenhæng vil foreningen bidrage til at fremme solidariteten med andre, især det latinamerikanske folk, der stadig er ofre for kolonialisme, racisme, fascisme og imperialistisk aggression.”[439]

Det bemærkelsesværdige er den insisteren på bredde, der prægede formuleringerne, og som nærmest underbetonede eksistensen af et politisk ståsted. Understregningen af ”det bredest mulige grundlag” var imidlertid ikke et signal om politisk pluralisme forstået som fraktions- og diskussionsfrihed indenfor foreningen, men om en strategisk enhedstankegang, der vægtede enhed og samling omkring aktioner og protesttemaer. Dette hang sammen med DKP’s forankring i Sovjets linje omkring den fredelige sameksistens, ifølge hvilken f.eks. krigen i Vietnam heller ikke skulle gøres til genstand for radikalisering, men for en solidarisk fredsindsats, da kampen mellem de to supermagter hellere sås udkæmpet som en fredelig kappestrid mellem to samfundssystemer.[440] I sammenhæng hermed kom endvidere det, Knud Holt Nielsen har kaldt en moderne udgave af folkefronten. Ifølge denne strategi skulle alle lag og klasser, der stod i modsætning til statsmonopolkapitalismen, gå sammen i en fælles front herimod og på den måde bane vejen for en fredelig overgang til socialismen.[441] Dette ideologisk-strategiske baggrundstæppe udgjorde altså grundlaget for kommunisternes solidaritetsarbejde, der i øvrigt havde taget sin begyndelse på et tidspunkt, hvor partiet havde nået et nulpunkt ved at ryge ud af folketinget efter at have haft en gylden periode i den umiddelbare efterkrigstid, først og fremmest som følge af kommunisternes indsats i modstandsbevægelsen.

---

[439] Udkast til love for Dansk-Cubansk Forening, nov. 1975, DCF-protokoller, min fremhævning.
[440] Nielsen (2008), s. 67
[441] Nielsen (2008), s. 34

Det loyale forhold til det cubanske styre (og dermed til Sovjet), der altså kom til at udgøre en underliggende præmis for Cuba-arbejdet i DCF i 1970'erne, understregedes, hvis man ser på de organisationer og grupperinger på venstrefløjen og indenfor solidaritetsmiljøerne, som foreningen efterhånden kom til at samarbejde med. I 1973 havde man i det formulerede arbejdsgrundlag fremhævet, at "Solidaritet med den cubanske revolution var ensbetydende med solidaritet med det internationale proletariat."[442], men denne politisk-ideologiske positionering var altså netop ikke en del af det officielle grundlag i 1975. Dette tyder på, at behovet for en sådan positionering fra brydningsårene i starten af 1970'erne var afløst af en anden form for stabilitet og en anden form for bredde i 1975. Den type af aktivister, intellektuelle og kunstnere, der havde båret foreningen ved den dannelse, var samtidig i realiteten forsvundet. Nu satsede man derimod på kollektive medlemmer, fagforeninger og politiske organisationer, f.eks. KommS.[443] Det betød dog ingenlunde, at de kulturelle og kunstneriske dele af Cuba-engagementet forsvandt. Men det tog en anden form og fik en anden politisk iscenesættelse. Sideløbende med den politiske ensretning foregik der således en udvidelse af engagementets aktivitetsformer, hvor man lagde vægt på det bredt appellerende og festlige - en udvikling, der måske kan ses som paradoksal, men som samtidig må tolkes som både noget særligt for Cuba-engagementet og også som en logisk del af den politiske bredde, de strategisk søgte. Hvor nærværende afsnit altså har vægtet den organisatoriske og institutionelle side af engagementet og har betonet de politiske brydninger og den efterfølgende ensretning, vil det følgende afsnit afsøge hvordan den omtalte udvidelse af solidaritetsaktiviteterne udfoldede sig. Analytisk vil der samtidig blive lagt mere vægt på de kulturelle udtryksformer og symbolbrugen i solidaritetspraksisserne, for på den måde at belyse, hvordan Cubas kulturelle attraktionskraft var virksom i arbejdets form såvel som indhold.

Det mangfoldige solidaritetsengagement

I første omgang vil jeg behandle de kulturelle former som solidaritetsarbejdet manifesterede sig igennem. Det drejer sig om de liturgiske elementer, om det at læse og selv producere skriftligt materiale og endelig om film. Et gennemgående spørgsmål er hvad disse forskellige praksisformer betød for, hvordan 'solidaritet med Cuba' blev indholdsudfyldt. Selvom det er

[442] Oplæg til arbejdsgrundlag for Dansk-Cubansk forening, 9. jan. 1973, DCF-protokoller
[443] Ref. af BM, 1. feb. 1976, DCF-protokoller

vanskeligt at skille form og indhold ad, har jeg alligevel, med visse undtagelser, valgt at gøre det her, hvorfor jeg først i anden omgang vil belyse de mere indholdsmæssige sider af engagementet. Det indholdsmæssige drejer sig primært om DCF's tiltagende vægtning af de samfundsmæssige sider af den cubanske revolution, og om, hvad dette betød for forståelsen af, hvad solidaritet med Cuba var. Begrundelsen for at adskille form og indhold er, at det analytisk efterlader mere rum for at tillægge de forskellige udtryksformer betydning i sig selv, og ikke reducere dem til tilfældige indpakninger af budskabet som det essentielle.

Den cubanske revolutionære liturgi

Solidaritetsengagementet for Cuba rettede sig mod et samfund og en stat, der, i hvert fald fra officielt cubansk politisk hold, forstod sig selv ud fra en grundfortælling om et skarpt adskilt før og efter revolutionen i 1959. Dette kan blandt andet aflæses i de duplikerede blade, den cubanske ambassade i Danmark producerede, hvor en række samfundsmæssige statistikker skulle dokumentere én ting, nemlig at den cubanske revolution havde etableret vejen frem for et moderne industrialiseret Cuba. Statistikkerne gjaldt således uddannelse, sundhedsvæsen, elektricitet, veje og infrastruktur, industrielle investeringer, dæmninger, fiskeriflåde, handelsflåde, kvægbestand, herunder kunstig befrugtning, skovbrug, herunder tilplantning, arbejdsmaskiner og –køretøjer, pesticider, kunstgødning osv. Alle de opgivne tal blev kontrasteret med tal fra lige før revolutionen, og opgørelserne viste den angiveligt enorme fremgang fra slutningen af 1950'erne til 1971, hvor det pågældende blad udkom – vel at mærke i kølvandet på den fejlslagne sukker-strategi.[444] Denne fremadpegende moderniseringsfortælling blev imidlertid suppleret af en revolutionær traditionsfortælling, der havde karakter af et tilbageskuende og cyklisk univers. Dette univers udgjordes af de betydningsfulde politiske historiske begivenheder og befolkedes af revolutionære helte, der havde skabt revolutionens politiske og åndelige fundament, og disse symbolske revolutionære erindringssteder indplacerede sig som rituelle fixpunkter i kalenderårets gang, såvel på Cuba som i DCF. Konkret drejede det sig om højtideligholdelsen af Revolutionsdagen 1. januar (1959), sejren over invasionen i Svinebugten 17. april (1961), angrebet på Monacada 26. juli (1953) samt Che Guevaras dødsdag 8. oktober (1967).

[444] Cuba Bulletin, nr. 1 og 2, 1971

Hvor den samfundsmæssige moderniseringsfortælling spillede en stor rolle for indholdet i mange af DCF's aktiviteter gennem 1970'erne, hvilket jeg skal vende tilbage til nedenfor, kom de revolutionære helligdage til at udgøre det, jeg har kaldt en revolutionær liturgi, der fungerede som et fast tilbagevendende og dermed strukturerende element for tilrettelæggelsen af årets gang i DCF. Stiftelsen af foreningen var netop sket d. 8. oktober 1968 på et-årsdagen for Che Guevaras død, hvilket vidner om, at man trods den indledningsvise afvisning af persondyrkelse helt fra begyndelsen skrev sig ind i denne cubanske revolutionære liturgi.

De liturgiske elementer i disse arrangementer bestod for det første i, at der til arrangementerne kunne knytte sig bestemte revolutionære tekster, der blev talt over. Men det er interessant, at arrangementerne ikke altid bar præg af politiske taler, hverken om den revolutionære historie i sig selv, eller om hvordan denne skulle danne udgangspunkt for fremtidens udvikling. Det mere eksplicitte politiske oplysningsarbejde, der var knyttet til arrangementerne, bestod ofte af plancheudstillinger i det indre København og omdelte løbesedler, der fungerede som invitation til festlighederne. Desværre har det ikke været muligt for mig at opspore eventuelt bevarede eksemplarer af hverken plancher eller løbesedler, hvilket kunne have kastet lys over de fremførte budskaber. Det politiske indhold af dette materiale udgjorde heller ikke, ifølge mødereferaterne, diskussionspunkter til møderne. Men at det politiske indhold og formuleringerne heraf ikke syntes at have været en meget afgørende del af agitationsmaterialet, betød imidlertid ikke, at det politiske indhold var irrelevant i den forstand, at det blot kan tolkes som påskud for at holde nogle gode fester. Det at fastholde de revolutionære mærkedage som rammerne om de tilbagevendende arrangementer udgjorde således i sig selv et politiske budskab, og det liturgiske bestod altså for det andet, men samtidig nok så centralt i det gentagende element, fordi gentagelsen fastholdt den politiske og mytiske revolutionsfortælling som relevant og nærværende. I den forstand behøvede man ikke politiske taler til at slå mytologien fast, den lå allerede indbygget i overhovedet af afholde arrangementet.

Det der kendetegnede arrangementerne var derfor i højere grad selve festligholdelsen. Både Svinebugt-sejrsfesten og Monacada-festen, der unægtelig rummede ret forskelligt politisk baggrund blev i 1971 festligholdt med gadeteater og levende musik, bl.a. Mikkel Nordsøe og

et unavngivent afrikansk band.[445] Såvel tobak som rom blev leveret af den cubanske ambassade, og repræsentanter herfra deltog i festen, hvilket i øvrigt var almindelig praksis ved mange fester. Forbindelsen til ambassaden var således ikke kun et formelt og politisk anliggende, men havde også et socialt element, om end de to sider naturligvis hang sammen. Herudover var der ved nogle lejligheder særligt inviterede gæster, f.eks. ved Svinebugt-sejrsfesten i 1971, hvor man havde indbudt Demos, der samtidig ville stå for bogsalg, samt PRG, den sydvietnamesiske provisoriske revolutionsregering, der havde haft kontor i København siden juli 1970. Med disse gæster kunne man både vedligeholde kontakten med eksisterende samarbejdspartnere og ligeledes markere, at de cubanske revolutionære højtider havde meningsfuld udsigelseskraft for andre solidaritetsmiljøer end DCF alene. Det fremgår ikke af mødereferaterne, om der lå politiske diskussioner bag valget af særligt inviterede gæster, men det er tydeligt, at opreklameringen af festerne til den potentielt interesserede offentlighed der lå udenfor DCF's egen medlemsskare, blev tillagt betydning. Monacada-festen i juli 1971 således bedømt til at have været "ikke særlig god", da bl.a. løbesedlerne var blevet færdige for sent og opreklameringen havde været for dårlig.[446] En god fest krævede altså fra bestyrelsens side et ikke ubetydeligt forarbejde, både i forhold til konkret annoncering og i forhold til en retorisk iscenesættelse af festens anledning og symbolske betydning - det var ikke et spørgsmål, om deltagerne havde moret sig.

Endelig lå der også i den liturgiske gentagelse, at nogle ganske bestemte elementer i den cubanske revolutions historie blev fastholdt som gyldige i den forstand, at de kunne fejres uafhængigt af udviklingen i det cubanske samfund i øvrigt. Til nogle festligheder blev der knyttet politiske taler, der diskuterede aktuelle emner i lyset af den revolutionære arv og tradition, men altså ikke alle. Det var således muligt at fejre sejren over invasionen i Svinebugten som en anti-imperialistisk og også anti-amerikansk manifestation, der slog Cubas uafhængige og rebelske position fast uden f.eks. at tematisere Cubas afhængighedsforhold til Sovjet eller det faktum, at eksilcubanere havde spillet en væsentlig rolle i Svinebugt-invasionen. Ligeledes var mindefesterne i anledning af årsdagen for Che Guevaras død en fastholdelse af en revolutionær legende, der ikke rummede diskussion af, hvordan den revolutionære arv fra Che Guevara blev forvaltet i det cubanske samfund. De

[445] Ref. af BM, 18. april og 1. juni 1971, DCF-protokoller
[446] Ref. af BM, 10. aug. 1971, DCF-protokoller

elementer, der på denne måde blev fastholdt, udgjorde et tolkningsskema for revolutionens historie: Det umiddelbare nederlag ved Monacada i 1953, der blev udgangspunktet for dannelsen af den lille hårde kerne af guerillaer i Sierra Maestra bjergene kendt under navnet 26. juli-bevægelsen, der førte krigen mod Batistaregimet videre til sejren i januar 1959. Revolutionsdagen blev fejret som overvindelsen af et autoritært og undertrykkende regime og indsættelsen af et frit folkets styre med guerillaen i spidsen. Svinebugt-invasionen slog, som nævnt, Cubas position og indre styrke fast og udpegede USA og amerikansk imperialisme som hovedfjender, og højtideligholdelsen af Che Guevaras død rummede ikke alene en kanonisering af en revolutionær folkehelt, der kunne samle høj som lav, men tillige en ideologisk udpegning af kernen i den cubanske revolution: den personlige offervilje, sammenknytningen af teori og praksis og den fortsatte videreførelse af revolutionen. Alle disse 'helligdage' havde selvfølgelig deres egen konkrete og historiske kontekst, men i fejringen af dem blev de i en vis forstand gjort til mytiske tableauer, løsrevet fra tid og rum og indsat i en uantastelig og altså til stadighed virksom fortælling om den cubanske revolution. Arrangementerne, der udgjorde den revolutionære liturgi skal på den ene side ses som en særegen solidaritetspraksis med et ganske bestemt ideologisk indhold, der altså samtidig rummede et uproblematiseret loyalitetsforhold.

Offentlighed og inderkreds

Samtidig skal de dog også ses som én måde blandt flere at kommunikere solidaritetsbudskabet på. Som omtalt tidligere i dette kapitel, vidnede de første møder i DCF om en aktivitetskultur præget af mange forskelligartede udtryksformer, så som film, eksperimenterende teater, foredrag og debatter. Denne mangfoldighed og vægten på kulturel og kunstnerisk udfoldelse, der bl.a. havde at gøre med den væsentlighed, netop disse udtryksformer blev tillagt den cubanske revolution som sådan, fortsatte gennem 1970'erne. Men, hvor der i de første år synes at være tale om et sammenfald mellem bestyrelsens eget behov for og lyst til at engagere sig konkret i bestemte aktiviteter og så det man anså for at være relevante aktiviteter for en bredere offentlighed, blev der fra midten af 1970'erne en større bevidsthed om, at man selv udgjorde en inderkreds, der stod overfor en bredere offentlighed. Denne skelnen kom bl.a. til udtryk ved planlæggelsen af 26. juli-festen i 1974, hvor man havde én fest med mad, øl, rom, film osv for det, der blev benævnt "offentligheden" og én for "partier, organisationer, fagbevægelse, anti-imperialistiske

grupperinger, vietnamesere, chilenere o.a."[447] Hvor programmet for den offentlige fest rummede taler af den siddende cubanske charge d'affaires, et bestyrelsesmedlem samt 'en kendt dansker' (det tyder på, at det blev Hanne Reintoft[448]), skulle den lukkede fest på sin side munde ud i en resolutionsvedtagelse om solidaritet med Cuba, ligesom man i fællesskab ville sende telegrammer til Castro og til Salvador Allendes enke.[449] Festen for offentligheden var på den måde tilrettelagt, så den kunne tiltrække bredere opmærksomhed og måske byde nogen indenfor, der ellers ikke ville være kommet, mens den lukkede fest i højere grad bekræftede et allerede eksisterende solidaritetsfællesskab. Alene det, at man på en eftermiddag og aften i fællesskab mente at kunne udarbejde og vedtage en resolution, vidner om et veletableret fælles fodslag blandt de inviterede, i hvert fald hvad angik den måde, hvorpå man kunne udtrykke solidaritet med Cuba. Samtidig tyder det på en bevidsthed om, at solidaritet med Cuba kunne praktiseres på forskellig vis, afhængig af sammenhængen.

Et andet interessant eksempel på, hvordan man fra foreningens side mere bevidst begyndte at opfatte arrangementerne som, om ikke direkte rekrutterende, så i hvert fald vigtige for det fortsatte engagement, vidner et debatmøde fra marts 1975 om. Her blev det fremført, at man i fremtiden ville holde færre, men til gengæld "mere tillokkende" arrangementer med foredrag, film og musik.[450] Det er væsentligt, at man i denne forbindelse ikke fremhævede eksempelvis mere politisk skoling, teoretisk afklaring eller organisatorisk disciplinering som strategier for en øget indsats for sagen, men netop disse mere kulturelt anlagte arrangementer. Udover at dette altså ganske enkelt udgjorde en betydningsfuld del af den attraktionskraft der knyttede sig til Cuba, og at det hele tiden havde været en integreret del af solidaritetsarbejdet i DCF, mener jeg også det spillede en rolle, at der på dette tidspunkt i midten af 1970'erne også var opstået en vis arbejdsdeling i forhold forskellige aktivitetstyper i foreningen. Opdelingen i forskellige aktivitetstyper havde at gøre med den allerede omtalte sondring mellem en inderkreds og en offentlighed, men også med, at spektret af solidaritetspraksisser udvidedes. De ovenfor omtalte "mere tillokkende" arrangementer blev varetaget af agitationsgruppen, der også stod for at indsamle og ordne foreningens lysbilleder fra især de mange brigaderejser til Cuba.

---

447 Ref. af BM, 26. juni 1974, DCF-protokoller
448 Ref. af BM, 3. juli 1974, DCF-protokoller
449 Ref. af BM, 26. juni, 3. juli, og 10. juli 1974, DCF-protokoller
450 Ref. af debatmøde i DCF, 19. marts 1975, DCF-protokoller

At lære, læse og skrive solidaritet

Såvel musikgruppen som biblioteksgruppens aktiviteter var ligeledes rettet mod offentligheden i den forstand, at de udarbejdede lister over bøger og plader og ordnede materiale til forskellige udstillinger. Dette arbejde pegede dog også mere indad i foreningen, idet der faktisk blev oparbejdet et bibliotek, som blev brugt, f.eks. ved udarbejdelse af undervisningsforløb for deltagere på brigaderejserne. Selve rejsegruppen stod således for tilrettelæggelsen af disse forudgående kurser i såvel cubansk revolutionshistorie og samfundskundskab som spanskkurser og tolkning af centrale ideologiske tekster hentet fra revolutionsliturgien, f.eks. Castros *Historien vil frikende mig.*[451] Også beskrivelser af den cubanske fauna og flora, hvor vægten var lagt på det eksotiske og frodige liv blev gjort til genstand for mindre kompendier til intern undervisningsbrug.[452] Indenfor arbejdsgrupperne var dette ressource- og tidsmæssigt et krævende arbejde, der samtidig havde en ganske anden og mere fordybende karakter end f.eks. at arrangere en fest. Man anså da også disse materialer som en del af aktivisternes egen – arbejdskrævende - dannelsesproces, hvilket fremgår af en notits vedhæftet udkastet til et kompendium om mere samfundsmæssige forhold på Cuba:

> ”Denne oversigt er ikke en fuldkommen, men da dette er tænkt som et kompendium, der senere, med den erfaring og forøgede viden studiekredsen forhåbentlig giver, skulle danne grundlag for en udgivelse om Cuba i dag, håber vi at man vil behandle oplysningerne grundigt og meget kritisk (...).”[453]

Materialet var blevet til på grundlag af forfatteren Anne Marie Aggers egne iagttagelser på to rejser til Cuba i 1968 og 1970, hvor Svend Agger også havde været med. Også han brugte sine iagttagelser som materiale til en udgivelse, nemlig digtsamlingen *Cuba –Amerikas frie territorium.*[454] Gunnar Andersens fotografier fra Cuba supplerede og understøttede den meget hverdagsnære og litterært set noget jævne poesi. Jeg skal som sagt vende tilbage til rejserne og deres betydning, men det er i denne sammenhæng relevant at fremhæve, at der i disse arbejdsgrupper på den måde også blev udarbejdet undervisningsmaterialer, udstillingsguider og plancheserier, såvel til foreningens eget brug som til udlån til eksempelvis gymnasier,

---

[451] Ref. af koordinationsmøde i DCF, 26. feb. 1975, DCF-protokoller
[452] Diverse materialer, DCF's arkiv
[453] Diverse materialer, DCF's arkiv
[454] Svend Agger og Gunnar Andersen: *Cuba: Amerikas frie territoruim*, Concord 1970

biblioteker osv. I den forstand bedrev DCF politisk motiveret oplysningsarbejde, der lå helt i tråd med formålsparagraffens målsætning om at sprede kendskabet til revolutionen, og som i sig havde det indbyggede rationale, at 'kendskab til' ville føre til 'solidaritet med', hvorfor netop undervisnings- og udstillingsmaterialet som udtryksform forekom oplagt. Udover at arbejdet med disse materialer og udgivelser selvsagt skal ses som både en del af medlemmernes egen politiske skolings- og dannelsesproces og som elementær produktion af agitations- og propagandamateriale, skal det således også ses som netop en udtryksform i solidaritetsarbejdet, der var motiveret af, at der ikke fandtes ret megen dansk litteratur om Cuba og den cubanske revolution. Det at samle materiale, lave dansk/nordiske såvel som udenlandske bogfortegnelser[455] og bibliotek, udgive egne og oversætte udenlandske bøger og cubanske skrifter blev derfor en vigtig del af arbejdet i DCF (men også for Cuba-engagerede, der ikke nødvendigvis var en del af foreningen, f.eks. Jens Lohmann og Jan Stage.)[456]

For flere kommercielle forlag var udgivelsen af Che Guevaras dagbog og andre skrifter endvidere en oplagt investering i 1968[457], men det er tydeligt at Forlaget Demos, der udsprang af De Danske Vietnamkomitéer, blev en ny og central aktør indenfor dette udgivelsesfelt, hvilket jeg senere skal vende tilbage til. Det væsentlige i denne sammenhæng er, at den læse- og skrivekultur, der efterhånden knyttede sig til Cuba-engagementet, skal ses som væsentlig solidaritetspraksis, der både var rettet indad i foreningen og udad i oplysnings- og propagandaøjemed. Det, at solidaritetsarbejdet rettede sig mod det man opfattede som et allerede etableret socialistisk samfund i en fortsat revolutionær udvikling, gav selvsagt også en ganske anden slags emner at skrive om, end hvis det (som det havde været tilfældet i forbindelse med skrivekulturen i Algierarbejdet) havde drejet sig om en befrielsesbevægelse i krig. På den måde blev det at arbejde med udgivelser om Cuba ikke bare en vigtig solidaritetspraksis blandt en række andre. Det adskilte sig tillige ved at rumme et kontinuerligt element som følge af DCF's fortsatte følgen med i det cubanske samfunds udvikling. Dette kontinuerlige element blev understøttet af, at DCF fra 1975 efter mange

---

[455] Jeg har fundet adskillige bogfortegnelser hos DCF, f.eks. *Litteraturliste om Kvinder i Cuba* fra 1978, *Litteraturliste: skandinavisk-sprogede, engelske og spanske titler,* alle kommenterede med an- eller afbefalinger, ca. 1974/75, samt *Cubanske bøger og hæfter på engelsk i DCF's besiddelse,* sep. 1969, DCF's arkiv

[456] Stage (1966)b samt Jens Lohmann: *Latinamerikas byrde*, Mellemfolkeligt Samvirke 1975

[457] Se f.eks.: Che Guevara: *Dagbog 7. november - 7. oktober 1967 i Bolivia*, forord af Fidel Castro, Jørgen Paludans Forlag 1968; Ernesto Che Guevara: *Revolution: artikler, taler og breve*, Gyldendal 1968 (udvalg, forord og oversættelse ved Jan Stage); Fidel Castro, Regis Debray og Che Guevara: *Vi er praktiske revolutionære*, Rhodos 1968

tilløb fik stablet et foreningsblad på benene.[458] Cuba bladet, der blev varetaget af den såkaldte blad-gruppe i foreningen, udkom fire gange om året og indeholdt nyheder fra Cuba, artikler om forskellige sociale og politiske emner, rejseberetninger fra de nordiske brigader, bogomtaler og historiske artikler om revolutionen. Udover at være en kilde til DCF's aktiviteter og selvforståelse fra 1975 og frem var etableringen af bladet altså i sig selv et udtryk for en konsolidering af foreningens fortsatte arbejde, der hang sammen med den organisatoriske omstrukturering og bureaukratisering i netop 1975. Hvor medlemmerne tidligere havde været henvist til en noget uregelmæssig levering af den cubanske avis Granma, kunne de altså nu med større regelmæssighed – og på dansk – modtage nyheder fra Cuba og i øvrigt opleve at være medlem af en forening, der havde en mere etableret stemme udadtil.

Det kontinuerlige skriftlige element i solidaritetsarbejdet spillede en særlig rolle for indholdet heraf. De løbende artikler om udviklingen i det cubanske samfund medvirkede til en forskydning i forståelsen af Cuba som solidaritetsobjekt fra at have et mere bredt anti-imperialistisk sigte, der inkluderede hele den 3. verden, til at være langt mere fokuseret på Cuba som sådan. I mange af artiklerne i Cuba-bladet blev Cuba således ikke tillagt betydning som andet end "sig selv". Artiklernes behandling af det cubanske samfund pegede ikke ud af på tilsvarende problematikker i den 3. verden, men begrænsede sig ofte til at handle om afgrænsede cubanske forhold. Dette at Cuba blev interessant at følge i sig selv, havde betydning for, hvordan man forstod Cuba og dermed også for, hvad man forstod ved solidaritet. Der var altså tale om en markant forskydning i forståelsen af Cuba som spydspids for revolution i den 3. verden til Cuba som socialistisk samfund, der skulle forsvares som sådan. Selvom dette ikke kan stå alene som beskrivelse af solidaritetsarbejdets indhold, synes det alligevel at indikere en tendens i udviklingen i DCF hen imod et mere selvrefererende univers. Jeg skal nedenfor vende tilbage til den indholdsmæssige side af solidaritetspraksisserne, men først vende blikket mod et særligt fænomen i Cuba-engagementet, nemlig film.

[458] Dels havde man forsøgt sig med bladet Cuba Bulletin (3 numre i alt fra 1971-72) via ambassaden og dels udgav DCF selv et noget amatør-præget blad, Cuba sí, der dog kun udkom en enkelt gang (1 nummer, juli 1971).

Film

Film udgjorde fra DCF's allerførste færd i 1968 en vigtig del af de udadvendte aktiviteter. Som jeg tidligere har været inde på, var cubansk filmkunst et af de aspekter ved den cubanske revolution, der tiltrak sig stor opmærksomhed i de tidlige 1960'ere i USA, og i slutningen af 1960'erne i Danmark. Det kan da heller ikke tolkes som helt tilfældigt, at man fra DCF's side i 1968 lagde vægt på at sende råfilm til Cuba, da dette var en mangelvare i den cubanske filmproduktion, og man altså så en sådan støtte som en solidaritetshandling for revolutionen. Film og revolution var forbundne. Den amerikanske kulturanalytiker og litterat Cynthia A. Young har vist, hvordan filmproduktion og –forevisninger blandt det, hun kalder 3. Verdens-venstre i USA, dels fik ganske betydelig gennemslagskraft i forhold til at gøre opmærksom på sociale og racemæssige problemstillinger i USA, og dels kom til at fungere som en udtryksform, der via inspiration fra særligt cubanske film, sammenkoblede forholdene for de koloniserede befolkninger i den 3. verden med dem i de farvede ghettoer i USA som sociale og politiske kampe med stærke lighedstegn, hvad angik imperialisme, racisme, kapitalistisk udbytning osv. Young bruger begrebet den indre koloni (internal colony) til at beskrive dette bevidstgørende forestillede fællesskab, der altså både gjorde sig gældende for de grupperinger, der producerede og distribuerede egne såvel som cubanske, afrikanske og asiatiske film, og også hos det publikum, der udgjordes af lokalmiljøer i ghettoerne, og som modtog filmene med begejstring.[459]

Youngs udpegning af bevidstgørelsesprocessen omkring 'den indre koloni' som den væsentligste dynamik i de venstreorienterede filmmiljøer, der synes at have stor udsigelseskraft i en amerikansk kontekst, kan kun i nogen grad anvendes som analytisk kategori på de forhold, der gjorde sig gældende i de danske solidaritetsmiljøer generelt, hvilket selvsagt har at gøre med de betydelige forskelle mellem amerikansk og dansk koloni- og slavehistorie. 'Den indre koloni' som dynamik i filmmiljøerne kan imidlertid ses som et aspekt af spørgsmålet om, hvordan kampen ude i den 3. Verden hang sammen med kampen for revolution hjemme, der netop er et grundlæggende omdrejningspunkt i denne afhandling. Selvom jeg i forhold til DCF i forbindelse med filmenes rolle ikke har kunne spore en mere eksplicit formulering af en tilsvarende 'væren i samme båd', synes der alligevel at være en

[459] Se Young (2006), særligt kapitlet *Third World Newsreel Vizualizes the Internal Colony,* s. 145-184

række af de forhold, der gjorde sig gældende i de amerikanske venstreorienterede filmmiljøer, der også kan iagttages i DCF, hvilket jeg skal uddybe i det følgende.

Først og fremmest er det helt centralt, at cubansk film netop indtog en førende plads i 3. Verdens-filmgenren. Det cubanske filminstitut, ICAIC (Instituto Cubano del Arte e Industria Cinematográficos) blev dannet i 1959 i det umiddelbare kølvand på revolutionens militære sejr og skal ses som et led i den kulturelle oprustning, Castro satsede på som en integreret del af revolutionen. Med en række film af efterhånden berømte cubanske instruktører som Alvarez og Espinosa, og med ny filmiske udtryksformer, hvor dokumentariske klip blev sat sammen med personlige interviews, tegnefilmsekvenser, vandt cubansk film i de tidlige 1960'ere flere internationale priser.[460] I den forstand er det således ikke overraskende, at film fra og om Cuba (også) kom til at spille en væsentlig rolle i DCF's solidaritetsengagement. Filmene var i sig selv et udtryk for revolutionens rækkevidde og kulturelle formåen. Det er her interessant, at opmærksomheden på de cubanske film og på nyskabende latinamerikansk film i det hele taget, efter alt at dømme ikke var stor i Danmark i de tidlige 1960'ere, men først satte sig igennem i filmkritiske artikler fra starten af 1970'erne.[461] Også på dette punkt gjorde den tidligere omtalte 'forsinkelse' i opdagelsen af Cuba som 3. Verdenssolidaritetsobjekt sig gældende. Trods den omtale som de latinamerikanske film fik, er der dog intet der tyder på, at disse 3. Verdens-film fik en bredere trendsættende effekt på det filmiske formsprog, eller at de nød bred popularitet eller kommerciel succes i de danske biografer. Som det i følge Young også gjorde sig gældende i USA, forblev deres popularitet og store udsigelseskraft indenfor, hvad man må betegne et alternativt felt.[462] Det gjorde nok ikke filmene mindre meningsfulde i solidaritetssammenhænge.

Som en måde at praktisere solidaritet på lå der selvsagt det i filmene, at de rummede et indhold, der interesserede de engagerede i sig selv, og jeg skal nedenfor vende tilbage til,

---

[460] Young (2006), s. 4 og 24-25

[461] En gennemgang af Det Danske Filminstituts tidsskrift Kosmorama fra 1959-1979 viser, at f.eks. den latinamerikanske nye filmkultur Cinema Novo fik nogen omtale i slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne, men primært som netop et marginalt fænomen. Se f.eks. Kosmorana nr. 93 og 95, 1969, samt april 1971 og juni 1972. Den 3. verden som særskilt projekt i filmkunsten berøres kun sporadisk. Politisk Revy tog dog temaet 'film som revolutionær praksis' op, bl.a. gennem omtaler af det amerikanske Newsreel, se Politisk Revy nr. 141, feb. 1970 og nr. 196, maj 1972.

[462] Young (2006) s. 178

hvordan filmenes såvel som andre områder af solidaritetsarbejdets indhold forandrede sig i løbet af 1970'erne. Først vil jeg imidlertid behandle, hvordan filmene kan forstås som solidaritetspraksisser. For det første indgik filmene i solidaritetsengagementet ved at blive vist. At vise disse film rummede udover de oplysnings- og propagandamæssige aspekter også en udpegning af et felt for solidaritetsudøvelse, nemlig filmen i sig selv. Den nordamerikanske venstreorienterede filminstitution Newsreel[463] (dannet 1967), der i 1972 omdannedes og skiftede navn til Third World Newsreel[464], havde, som navnet antyder (newsreel; filmsjournal, ugerevy), et program, der kørte uge efter uge i forskellige byghettoer og andre lokalsamfund, hvor folk kunne møde op i mere eller mindre interimistisk opbyggede biografer og fremvisningssteder. En sådan høj frekvens af filmforevisninger kunne DCF ikke mønstre, men filmforevisning var et fast tilbagevendende indslag og kunne indgå i alle typer af arrangementer eller udgøre et arrangement i sig selv. Det sidste var tilfældet ved det første offentlige arrangement indenfor DCF's rækker, som kan tjene som et godt eksempel på, hvad filmene betød. Arrangementet skulle løbe af stablen i begyndelsen af november 1968 kun en måneds tid efter af DCF var blevet dannet. Biografen Camera i København blev lejet til formålet, og hele tre film af den cubanske instruktør Santiago Alvarez skulle vises: *Hasta la Victoria Siempre, Hanoi-Martes 13* og *Golpeanda en la selva* om den colombianske guerilla, alle fra 1967.[465] Det er for det første væsentligt at bemærke, at filmene ikke kun handlede om Cuba, men også om andre væbnede kampe i den 3. Verden, herunder altså Vietnam. Dette er et udtryk for det faktum, at de cubanske filmmiljøer netop havde den 3. verden og det, de opfattede som anti-imperialistiske befrielseskampe, som et centralt tema i deres produktioner. For DCF's vedkommende ændrede dette sig i løbet af 1970'erne, hvilket jeg skal vende tilbage til. Med det cubanske statslige filminstitut ICAIC kunne film herom således både produceres og distribueres til resten af verden og på den måde cementere Cubas rolle som spydspids i den anti-imperialistiske kamp, også på det kulturelle felt. DCF var ved flere lejligheder behjælpelig med at skaffe cubanske Vietnam-film til solidaritetsarrangementer for Vietnam.[466] Men det er samtidig et udtryk for, at denne forståelse af Cuba også gjorde sig gældende i DCF, idet man øjensynligt fandt disse film

[463] Young (2006), s. 100
[464] Young (2006), s. 147-150
[465] Ref. af BM, 15. okt. 1968, DCF-protokoller
[466] Se f.eks. ref. af BM, 20. sep. 1972, hvor det drejede sig om den forestående Vietnam-uge, DCF-protokoller

relevante at vise i en Cuba-solidarisk sammenhæng. Forevisningerne skulle da også lægge op til en diskussion om "cubansk film og cubansk politik".[467]

Det er klart, at filmene, i kraft af den virkning man fra DCF's side formodentlig ønskede af dem, nemlig at vinde folk for sagen, i en vis forstand må betragtes som propagandamateriale. Det at vise film om de enestående sider af bestemte samfund og politiske systemer for på den måde at overbevise eller bekræfte tilhørerne i det rigtige i det politiske projekt var ikke noget nyt i hverken 1960'erne eller 1970'erne, men havde rødder tilbage til århundredes første tredjedel, hvor særligt mellemkrigsårenes store samfundsbærende ismer også gjorde brug af sådanne agitationsformer. Det interessante i nærværende sammenhæng er imidlertid, at kommunikationen omkring filmenes budskaber ved arrangementet i november 1968 i høj grad vægtede publikums deltagelse og diskussion. Udover almindelig offentlig annoncering i forskellige dagblade inviterede man således alle filmskole-elever samt Filminstruktørforeningen til at deltage. Til at indlede den efterfølgende diskussion pegede man på Henning Carlsen, der, bl.a. med sin film *Dilemma* havde markeret sig i solidaritet anti-apartheid-engagementet for Sydafrika, forfatteren Erik Aalbæk Jensen, socialpsykologen Joachim Israel samt Werner Jakobsen fra Nationalmuseet, der havde deltaget i kulturkongressen i Havanna i 1967-68 Valget faldt på Joachim Israel, hvilket formodentlig først og fremmest har haft praktiske årsager, men hele denne udpegning af en kulturelt og æstetisk interesseret – og kvalificeret – samfundsgruppe som et særligt relevant publikum, mener jeg dels viser, at man ønskede en kvalificeret debat, og dels at man mente, at cubansk film virkelig havde noget at byde på for fagfolk.

Der blev på den måde via det særlige publikum ved arrangementet i 1968 angivet en central aktør i denne solidaritetspraksis, en kulturel intellektuel samfundsgruppe, hvis formsprog således blev anerkendt og værdsat som gyldigt. Et yderligere interessant aspekt ved udpegningen af de særlige gæster ved filmarrangementet i november 1968 var, at Den Danske Filmskole var blevet grundlagt få år før, i 1966. En central figur bag grundlæggelsen var instruktøren Theodor Christensen (1914-67), der er mest kendt for sin dokumentariske film *Det gælder din Frihed* fra 1946 om modstandsbevægelsen og samarbejdspolitikken under besættelsen. Theodor Christensen havde rejst meget også i den 3. Verden og var i perioden

[467] Ref. af BM, 15. okt. 1968, DCF-protokoller

1962-67 tilknyttet ICAIC på Cuba, hvor han opholdt i perioder. I 1964 havde han lavet den dokumentariske film *Ella* (Hende) om cubanske kvinder efter revolutionen.[468] Denne film blev også vist i DCF-sammenhæng.[469] Grundlæggelsen af filmskolen betød en ny generation af unge dokumentar-orienterede filmfolk, hvor mange kastede sig over samfundskritiske emner, herunder også forholdene i den 3. verden. Young har vist, hvordan opbyggelsen af egne institutioner indenfor dette alternative filmfelt i sig selv fik stor betydning som fysiske og mentale identitetsbaser, hvorfra man kunne bevidstgøre sig og dermed omskabe også sit eget liv gennem det at lave og vise film.[470] At der var tale om identitetsskabende praksisser i de nordamerikanske 3. verdens-filmmiljøer, viste sig også ved, at man jævnligt udsendte manifester, hvor de proklamerede deres ståsted og projekt.[471] Jeg er ikke støt på sådanne manifester eller lignende udsagn fra danske miljøer, men der blev i begyndelsen af 1970'erne etableret flere institutioner, der således kom til at udgøre mere faste rammer om det alternative felt. Den ene var den såkaldte Kino Valde, der som en del af Dagmar Biografen i København gjorde det til sit speciale at vise især dokumentarfilm fra hele verden. Dokumentarfilminstruktøren Dola Bonfils, der i øvrigt arbejde tæt sammen med Mette Knudsen, der var instruktør og film-skribent ved bl.a. Politisk Revy og Kosmorama, var den drivende kraft og stod som direktør for Kino Valde fra 1970-1973. Fra 1972 indgik Kino Valde samarbejde med Statens Filmcentral og Danmarks Biblioteksforening om distribution af aktuelle kortfilm og blev altså i den forstand en del af den mere etablerede filmverden i Danmark. Det andet eksempel er Dan-ina Film, der både var et egentligt produktionsselskab og også fungerede som udlejer af film fra den alternative scene, bl.a. flere film af teatergruppen Solvognen. I 1978 stod de bag Jannik Hastrups filmatisering af Sven Wernströms bøger om trællene. For DCF blev disse institutioner vigtige med-aktører i forbindelse med fremskaffelse af film, og DCF tog endog initiativ til at indgå mere formelt samarbejde med Kino Valde og Statens Filmcentral om at skaffe flere film til Danmark, hvilket dog ikke blev til noget.[472] Dan-ina Film blev imidlertid mere tæt knyttet til DCF, idet selskabet i 1976 blev kollektivt medlem af foreningen. Dette må både tolkes som en mere

---

[468] Se i øvrigt John Ernst: *Theodor Christensen – om en handling af billeder*, Rhodos 1974
[469] Ref. af BM, 29. jan. 1975, DCF-protokoller
[470] Young (2006), s. 175-183
[471] Young (2006), s. 155
[472] For den løbende kontakt til Kino Valde, se f.eks. ref. af BM, 25. okt 1972, 14. marts 1973, 25. april 1973 og 12. feb. 1975, DCF-protokoller

ideologisk støtte fra filmselskabets side og som et udtryk for, at netop et filmselskab kunne se en vis relevans i at knytte cubanske kontakter.

Filmforevisningerne forblev en central og hyppig aktivitet op gennem 1970'erne, og de praktiske sider af filmforevisningerne, at skaffe forevisningsapparater og steder at vise filmene frem eller leje egentlige biografer blev en fast bestanddel af foreningens arbejde.[473] Derudover udgjorde selve fremskaffelsen af filmene et stykke arbejde i sig selv og var med til at øge samarbejde og korrespondance mellem DCF og de andre nordiske Cuba-foreninger, ligesom ICAP var en central aktør i distributionsnetværket.[474] Selvom man på den måde havde direkte kontakt til de cubanske institutioner, var det dog ikke altid lige let at skaffe de relevante film til tiden. Den internationale efterspørgsel var ifølge de meldinger DCF fik fra ICAP ganske betydelig, og det var svært at følge med.[475] Hvor det praktiske arbejde med filmene således fortsatte, ændrede udpegningen af et relevant publikum sig efterhånden, men på en implicit måde. Filmene indgik således som en ret fast del af mange arrangementer, og der blev ikke inviteret gæster med særlige æstetiske kvalifikationer til forevisningerne, hvorfor det må antages, at man vægtede 'det almindelige' publikum. De mere æstetiske sider af filmenes revolutionære budskaber synes at glide helt i baggrunden. Filmene indgik således efterhånden i højere grad som indslag ved arrangementer, hvor der også foregik andre ting som musik, mad og taler, og de mere forberedte diskussioner af filmene forsvandt.[476] I den forstand var der tale om en forskydning af betoningen af formsproget og filmen som udtryksform som det centrale til en betoning af tema og indhold. Det 'at vise film' skiftede på den måde karakter.

Film som kulturel teknologi i solidaritetsarbejdet

Young bruger i sit arbejde om opkomsten af det amerikanske 3. verden-venstre begrebet *kulturel teknologi* til at beskrive, hvordan bestemte kulturelle udtryk i kombination med de tilstedeværende teknologiske muligheder strategisk blev anvendt i arbejdet for at fremme det

[473] Diverse ref. af BM og andre møder, DCF-protokoller
[474] Se f.eks. ref. af BM, 9. november 1972 og ref. af Fælles Nordisk Møde i Finland, 31. marts - 1. april 1973, DCF-protokoller
[475] Ref. af møde i Stockholm mellem de skandinaviske Cuba-foreninger, repræsentanter fra cubanske ambassader og ICAP, 25.-26. nov. 1972, DCF-protokoller
[476] Diverse ref. af BM og andre møder i DCF. Det er også typisk, at flere arrangementer blev afholdt sammen med DKU, hvilket i sig selv genererede et bestemt publikum.

cubanske revolutionære projekt.[477] Radio Rebelde, som var en illegal radiostation, hvorfra de cubanske guerillaer i Sierra Maestra-bjergene udsendte nyheder, inden Batista-regimet var overvundet militært, kan ses som starten på en dygtig udnyttelse af massemedier, der fortsatte efter den militære sejr. Den cubanske filmproduktion skal også ses som en sådan kulturel teknologi, og det konkrete og tekniske arbejde, der knyttede sig til denne produktion, blev således også forstået som en del den revolutionære indsats. Udover det at *vise* film blev det i de nordamerikanske 3. verdens-filmmiljøer på den måde også en betydningsfuld aktivitet at *lave* egne film, en solidaritetspraksis der interessant nok også blev en del af DCF's engagement og dermed tilføjede dette et andet formsprog end det skrevne og talte.[478] Filmproduktion indenfor DCF's rammer udfoldede sig på to forskellige måder, dels i form af medlemmernes, ofte de rejsebrigade-deltagernes egne optagelser, og dels i form af, at folk, der ikke var direkte knyttet til foreningen, henvendte sig med et filmprojekt med det formål at bruge DCF som sparringspartner og konsulent.

Ib Makwarths film *Cuba Cubanos* fra 1976 er et godt eksempel på det sidste. Makwarth, der var debuteret som dokumentarfilminstruktør i 1971 med filmen *Haiti 1971. Papa Doc er død. Baby Doc lever,* henvendte sig til DCF i slutningen af 1974 for at diskutere mulighederne for at lave en film på baggrund af optagelser, han havde foretaget på Cuba.[479] Hvordan det konkrete samarbejde mere detaljeret udfoldede sig, giver mødereferaterne fra DCF desværre ikke indsigt i, men det fremgår, at bestyrelsen efter at have set disse råfilm var noget skeptisk. Men, som det blev formuleret i et mødereferat, havde foreningen "reelt ikke noget valg, og må støtte ham, især med oplysende materiale".[480] Hvori foreningens forbehold bestod, fremgår ikke af mødereferaterne, men det synes til gengæld at skinne igennem i den folder der som supplerende materiale til filmen, *Apropos Cuba Cubanos*, blev udarbejdet af Gunnar Feldman, der var medlem af DCF. Her kunne man læse en kortfattet udgave af den cubanske revolutionshistorie, der nøje fulgte den tidligere omtalte liturgiske fortælling og trods sine kun 16 sider forfattet med megen patos. Den medfølgende litteraturliste til yderligere læsning om Cuba rummede således også både centrale tekster af Fidel Castro og flere af DCF's egne udgivelser. Man må på den baggrund antage, at DCF ikke mente, at

[477] Young (2006), s. 23
[478] Young (2006), s. 146
[479] Ref. af BM, DCF. 27. nov. 1974, DCF-protokoller
[480] Ref. af BM, 11. dec. 1974, DCF-protokoller

Makwarths film til fulde fortalte 'den rette' historie, hvilket dog gennem pjecen, kunne afhjælpes. Når DCF samtidig udtrykte, at de blev nødt til at støtte ham, mener jeg, det skal ses i lyset af den på nogle måder isolerede position, Cuba indtog på den danske venstrefløj. Tilknytningen til Sovjet var på dette tidspunkt åbenlys, og Makwarth udgjorde trods alt en betydningsfuld mulighed for at gøre brug af filmmediet som kommunikationsform. Det er ikke lykkedes mig at skaffe en kopi af filmen, men ifølge Jens Lohmanns anmeldelse var den udtryk for "overfladisk revolutionsturisme" og "glansbilledesocialisme".[481] At en film kunne pådrage sig så forskellige kritiske kommentarer er måske mest af alt et udtryk for, hvor forskellige og hvor stærke følelser og politiske holdninger, der var knyttet til det at stille sig solidarisk med Cuba. Filmen blev formelt produceret for DR og for Statens Filmcentral, men DCF fungerede dels som ideologiske filmkonsulenter, og dels som et slags mellemled, der havde kontakt med de implicerede og stod altså også bag den tilhørende pjece.[482] Her havde den strategiske udnyttelse af den kulturelle teknologi der lå i filmproduktion således først og fremmest været rettet mod et publikum, der ikke nødvendigvis var medlem af DCF i forvejen. Selvom DCF selv kunne lave forevisninger, var det Statens Filmcentral, der stod som udlejer, og den styring i forhold til forevisningsform, der ellers knyttede sig til DCFs filmarrangementer, var derfor ude af foreningens hænder i dette tilfælde.

Det forholdt sig selvsagt ganske anderledes med de filmproduktioner, der blev til internt i foreningen. Disse film blev til på baggrund af medlemmers egne amatøroptagelser fra brigaderejserne til Cuba, om end der muligvis også er blevet filmet på andre typer rejser eller i andre sammenhænge, men herom siger kilderne intet. De er af gode grunde ikke officielt registreret nogen steder, hvorfor de lidt sporadiske oplysninger om dem udelukkende stammer fra de bevarede mødereferater. Råmaterialet til filmene bestod altså af dokumentariske klip fra ture, der var tilrettelagt på forhånd, og hvor indholdet dermed til en vis grad var givet. Filmene indgik da også i en instrumentel sammenhæng, idet de blev brugt som indslag i de undervisningsforløb, brigadeseminarerne, der gik forud for alle brigaderejser.[483] Her kunne kommende brigadører således få et indtryk af, ikke bare hvordan der så ud på Cuba, men tillige hvordan en brigaderejse ville bringe deltagerne tæt på

[481] Politisk Revy nr. 291, juni 1976, s. 4
[482] Ref. af BM, 24. sep. 1975, 1. okt. 1975 og 2. dec. 1975, DCF-protokoller
[483] Se f.eks. ref. af BM, 11. nov. 1972, DCF-protokoller

befolkningen, ind på forskellige institutioner, hvordan arbejdet blev udført osv – alt sammen set gennem tidligere brigadørers øjne (eller linse, om man vil). Filmene var en slags forberedelse til turen, men har formodentlig samtidig fungeret som appetitvækker og blev altid omtalt som slet og ret 'brigadefilm'. Også brigadefilm fra de andre nordiske lande kunne indgå i seminarerne.[484] Som berørt i forbindelse med de cubanske film ovenfor, kunne også disse film tolkes som simpelt propagandamateriale. Oven i købet med det spidsfindige element, at der var en snæver sammenhæng mellem producent og modtager, et sammenfald mellem dem, der lavede filmene, og dem, der skulle se dem. Dette aspekt skal inden lunde forklejnes. Det er oplagt, at det at skulle lave film for andre om noget, der i høj grad lå en selv på sinde, nemlig at skabe indsigt, der skulle føre til opbakning af den cubanske revolution, må have givet valget af optagelser og klip en bestemt drejning. At filme for at vække andre til samme sag rummer en potentielt selvbekræftende effekt, og propagandaelementet kan derfor ses som en levende proces, der kunne være virksom både under planlægning, konkrete optagelser, bearbejdning, fremvisning og diskussion.

Hvis man betragter det at lave disse film som en måde at udfolde solidaritet på, synes der imidlertid at være flere interessante aspekter knyttet til fænomenet end propagandaaspektet alene. For det første er der intet der tyder på, at optagelserne blev foretaget som bestillingsarbejder. Ofte var det de rejsende selv, der på eget initiativ filmede, og det var først efterfølgende, at enten DCF rettede henvendelse til den hjemvendte fotograf, eller omvendt at DCF modtog forespørgsler på, om optagelserne kunne have interesse.[485] Jeg har ikke fundet noget, der tyder på økonomiske transaktioner i den forbindelse i kildematerialet, om end der naturligvis formodentlig kunne ligge en form for anerkendelsesøkonomi i at tilbyde sine amatøroptagelser i sagens tjeneste. For det andet lå der i det at filme en dokumentarisk bestræbelse, der hang sammen med den tidligere omtalte mangel på konkret information om Cuba. Det overhovedet at videreformidle indtryk – der oven i købet netop havde dokumentarisk karakter – kunne i sig selv ses som en solidaritetshandling. Filmene kunne i sig selv ses som symbolske anti-imperialistiske handlinger, idet de var blevet til med et bestemt formål. Det blik linsen kastede på Cuba var et solidarisk blik.[486]

---

[484] Ref. af BM, 22. okt. 1975, DCF-protokoller
[485] Se f.eks. ref. af BM, 4. april, 1973, 2. maj 1973 og 22. okt. 1975, DCF-protokoller
[486] Se også Young (2006), s. 145

For det andet er det væsentligt, at de blev lavet. Young viser hvordan Third World Newsreel bevidst forsøgte at undgå voyeurisme og romantisering af 'den koloniserede' hos de kultureelle producenter, altså dem der lavede filmene.[487] I stedet for missionæren, der skulle bringe de nødstedte frelse, hvorved de kom til at fastholde 'den koloniserede' i netop denne position, skulle de kulturelle producenter i stedet indgå i et organisk forhold med det de så, og på den måde virkelig *se*. Jeg har ikke fundet tilsvarende artikuleringer af hverken filmenes funktion eller af fotografernes rolle og position i materialet i DCF. Men det afgørende i denne sammenhæng er den måde filmene blev brugt og tildelt betydning på. Det, at de overhovedet blev lavet, er her det afgørende. DCF kunne uden videre have gjort brug af allerede eksisterende film alene, også i brigadesammenhæng. Der var ingen praktisk eller logisk grund til selv at give sig i kast med film, hvorfor det at gøre det havde sin egen betydning.

På den måde er der for det tredje, det aspekt, der også er berørt ovenfor i forbindelse med propagandaelementet, nemlig sammenfaldet mellem fotograf og tilskuer, mellem den, der viser, og den, der ser. Som jeg skal vende tilbage til, var et hovedformål med brigaderejserne at bo og arbejde sammen med cubanerne selv og det at filme dette undervejs med det underliggende formål, at det skulle indgå i det videre engagement, gjorde selve processen til en solidaritetspraksis i sig selv. Det at filme blev en måde at praktisere solidaritet på, fordi man udstyrede sig selv med et særligt blik, det solidariske.

Nye temaer i 1970'erne

Som det er fremgået, var praksisformerne i solidaritetsarbejdet alsidige og rummede flere kulturelle udtryksformer. Den kulturelle inspiration, der var knyttet til Cuba i det tidlige solidaritetsengagement i slutningen af 1960'erne, forblev altså en central del af DCF's virke og synes tilmed kun at have fået gunstigere forhold i takt med at DCF's kontakter og mere velkonsoliderede position i det politiske landskab tog form. Hvis man, som jeg kort har nævnt, ser på den indholdsmæssige side af aktiviteterne, kan der imidlertid iagttages en interessant udvikling, nemlig en stigende vægtning af de sociale og samfundsmæssige sider af den cubanske revolution samt en forskydning i, hvem der blev udpeget som centrale

[487] Young (2006), s. 155

subjekter i den fortsatte revolution, hvor den intellektuelle kulturagent erstattedes af arbejderen.

Den stigende vægtning af de sociale og samfundsmæssige sider af den cubanske revolution i løbet af 1970'erne kom til udtryk i såvel de film, der prægede forevisningsarrangementerne, som i de udgivelser, DCF stod for. Da det materiale, der findes hos DCF fra 1960'erne og 1970'erne, kun i meget ringe omfang rummer programmer fra offentlige arrangementer, og mødereferaterne kun sjældent nævner titlerne eller instruktørnavnene, er det ikke muligt mere detaljeret at redegøre for, hvad det var for film, der blev vist. Trods det faktum, at det ikke er muligt at rekonstruere den præcise udvikling i, hvilke filmtitler, der var på programmet, tyder det dog på, at hvor de film, der prægede engagementet i slutningen af 1960'erne, handlede om de politiske sider af den revolutionære kamp, var Ib Makwarths film *Cuba Cubanos* fra midten af 1970'erne langt mere orienteret mod de sociale vilkår for den cubanske befolkning. Ligeledes blev Lars Engels' film *De gale i Havana*, der handlede om de angiveligt moderne, samfundsintegrerende og menneskeligt favnende metoder, der blev anvendt på det psykiatriske hospital i Havanna, hilst velkommen som et godt afsæt for at diskutere frugterne af den cubanske revolution. Her var perspektivet således rykket væk fra politik og ideologi og ind i håndteringen af menneskesindets afkroge, hvor revolutionens virkninger angiveligt også lod sig afspejle.[488] Også i DCF's udgivelser kom de sociale og samfundsmæssige sider af solidaritetsarbejdet tydeligere til udtryk igennem 1970'erne. Det gjaldt eksempelvis kvinders forhold i Cuba, der var temaet for et helt nummer af Cuba-bladet i 1975[489]. 1975 var af FN udråbt til at være internationalt kvindeår, og på Cuba havde den statslige kvindeorganisation FMC, der var dannet i 1960, netop afholdt sin 2. kongres. Artiklerne handlede om den dobbelte undertrykkelse, cubanske kvinder havde været udsat for i kraft af ikke bare kolonialisme og imperialisme, men tillige den latinamerikanske mandschauvinisme, machismo'en. Deres frigørelse efter revolutionen blev således også forstået som dobbelt, om end forfatteren Marianne Frederiksen mente, at der endnu var "et stykke vej tilbage, før den fuldstændige ligestilling er opnået." [490] I forbindelse med kvindernes forhold blev det særligt fremhævet, hvordan de dels havde taget del i det militære

[488] Ref. af BM, 20. feb. 1974 og 27. feb. 1974, DCF-protokoller. Filmen havde øjensynligt først biografpremiere i 1978, men indgik altså, måske i en mere uklippet form, i DCFs film-arrangementer i 1974.
[489] Cuba-bladet nr. 2, 1975
[490] Cuba-bladet nr. 2, 1975, s. 8

apparat og i den industrielle produktion, og hvordan daginstitutionsområdets udbygning havde haft stor betydning herfor. De billeder, der fulgte med artiklerne, var således af kvinder i fysisk udfoldelse ved sportsbegivenheder, med geværer, bøjet over bøger i undervisningslokaler, på arbejde i tobaksindustrien eller andre udadvendte aktiviteter, ikke i hjemmet og ikke optaget af samvær med eller opdragelse af børn. Understregningen af den moderne frigjorte kvinde var således betydelig. Det betød imidlertid ikke, at vægtningen af de sociale sider af det cubanske samfund efter revolutionen ikke også rummede børn og børns vilkår. Tvært imod blev dette et meget centralt tema gennem 1970'erne dels gennem forskellige udgivelser forfattet af enten DCF's egne arbejdsgrupper eller af folk med tilknytning til foreningen[491], og dels, hvilket kom til at udgøre en fyldig del af foreningens arbejde, 'adoptionen' af børnehaven 'H.C. Andersen' i Havanna i 1972. De nærmere omstændigheder bag 'adoptionen' af børnehaven fremgår ikke af de eksisterende mødereferater, men det var angiveligt "efter cubansk ønske", at man accepterede dette arrangement, hvorefter man kontaktede alle foreningens pædagoger for at engagere dem i sagen og nedsatte et børnehaveudvalg, der skulle tage sig af alt det praktiske arbejde.[492] Dette arbejde kom til at omfatte en løbende pengeindsamling, indsamling og afsendelse af legetøj, offentlige arrangementer med børneteater, musik og mad, gentagne genoptrykninger af pjecer om cubanske børnehaver samt flere besøgs- og studierejser til børnehaven selv.[493]

DCF's vægtning af disse sociale og samfundsmæssige sider af den cubanske revolution betød ikke en skrinlæggelse af mere traditionelt politiske temaer. Et interessant udtryk for, at disse to spor eksisterede sideløbende kan findes i DCF's sangbog fra 1974, hvor hovedparten af de cubanske (og andre spansksprogede) sange handlede om den revolutionære historie, mens de danske dels var hentet fra den gamle arbejder sangskat, f.eks. repræsenteret ved Oskar Hansen, og dels rummede 1970'ernes nye bud herpå: Jesper Jensen og Benny Holsts *Sangen om Merværdi* og Slumstormernes sang *Det kan blive bedre, kammerat* er et par eksempler.[494] Så sent som i 1978 udgav Stig Frey Larsen gennem foreningen en Che Guevara-biografi, der

---

[491] Det gælder f.eks. *Den ny skole i Cuba,* DCF 1976, der omhandlede hele det cubanske uddannelsessystem, *Uddannelse, Udvikling, Cuba* af Peer Schultz, Unge Pædagoger 1974 samt Marvin Leiners *Børnene er revolutionen. Daginstitutioner i Cuba*, der blev oversat til dansk af Kirsten Jørgensen og udgivet på Socialpædagogisk Bibliotek 1977

[492] Ref. af BM, 2. aug. 1972, DCF-protokoller

[493] Ref. af diverse BM, se f.eks. 27. marts 1974, 8. april 1974 og 25. maj 1977, DCF-protokoller

[494] Sangbog, Dansk-Cubansk Forening 1974, genoptrykt i revideret, men ikke substantielt anderledes udgave 1976.

holdt sig helt inden for den genre, der kendetegnede den revolutionære liturgi, og i 1975 udgav man (endnu) en dansk oversættelse af en af de liturgiske grundtekster, Den 2. Havanna-deklaration fra 1962.[495] Men hvor den revolutionære liturgi på sin side fastholdt den politiske historie, blev det således samtidig tydeligt, at det var de sociale og samfundsmæssige sider af revolutionens fortsatte udvikling, der konkret kom til at udgøre den indholdsmæssigt største fylde i engagementet. Udover film, plakater og cubansk musik, der var faste bestanddele af de offentlige arrangementer og mange fester, er det da også interessant, at de kunstneriske oplevelser DCF kunne byde på, ganske ofte blev fremført af kunsterkollektiver som Røde Mor og teatergruppen Skifteholdet.[496] Begge grupper havde et udpræget socialrealistisk og arbejderistisk tilsnit, og deres arbejder havde ofte den 3. verden som tema. Dette kom således også til at betyde en forskydning i, hvem der implicit blev udpeget som den fortsatte revolutions subjekt. Hvor det indledningsvise engagement på flere måder havde haft kunstneren, forfatteren og den intellektuelle som sit udpegede revolutionære subjekt på Cuba såvel som i det hjemlige danske arbejde, blev der i løbet af 1970'erne i langt højere grad tale om, at arbejderen, den lille mand (og kvinde) i produktionen blev tildelt positionen som revolutionært subjekt. Det sidste gjaldt dog ikke i samme grad de mennesker, der var engagerede i DCF's indercirkler, men det blev, som nævnt, afspejlet både i det publikum, man vægtede ved arrangementerne og i, hvilke kollektive medlemmer man gerne så indtræde i foreningen efter omstruktureringen i 1975, hvor f.eks flere faglige organisationer gjorde deres entré.

Vægtningen af de sociale og samfundsmæssige sider af den cubanske revolutionen i DCF's engagement i løbet af 1970'erne skal i første omgang forstås som en naturlig konsekvens af, at netop cuba-solidaritet måtte forholde sig til et samfund under opbygning og udvikling og ikke, som det var tilfældet med Vietnam, et land i krig. Det fortsatte engagement for Cuba måtte så at sige indoptage disse samfundsmæssigt bredere emner for overhovedet at rumme en aktualitet og nærværende relevans for de engagerede. Samtidig var udviklingen og herunder forskydningen henimod en besyngelse af mere arbejderistiske elementer også et udtryk for den tiltagende tilknytning til DKP og DKU og den Moskva-loyale kommunisme. Nogle af DCF's arrangementer var således politisk såvel som kulturelt præget af det, man

[495] 2. Havannadeklaration, 4. februar 1962, DCF, oversat af Sanne Bertram og Dorte Møller, 1975
[496] Se f.eks. ref. af BM, 27. marts 1974 og 18. juni 1975, DCF-protokoller

kunne kalde det brede KP-miljø med Røde Mor og Skifteholdet på scenen, Dea Trier Mørk som plakatproducent, talere fra DKP og aktivister fra DKU. Det er dog helt afgørende at slå fast, at den politiske indsnævring i DCF, som er behandlet tidligere, netop ikke betød en indsnævring eller dogmatisering i aktivitetstyper og kulturelle udtryk. Tværtimod udbredtes engagementet i løbet af 1970'erne til at rumme langt flere temaer og inddrage flere forskellige typer af aktivister, f.eks. pædagoger, filmfolk, fagligt engagerede osv. På den ene side kan udvidelsen af engagementet forstås som noget, der skete *på trods af* den politiske indsnævring. Uanset Cubas stormagtspolitiske alliancer havde den latinamerikanske ø en særlig betydning i solidaritetsmiljøerne dels som anti-imperialistisk fortrop, og dels, som led heri, som kulturel inspirator i den 3. verden såvel som i venstreorienterede miljøer i vesten. Dette skal jeg vende tilbage til nedenfor. På den anden side skal udvidelsen af praksisformer og aktørgrupper forstås som noget, der skete *på grund af* den politiske forankring i DKP-kredse. Viljen og evnen til at samarbejde med forskellige organisationer, fagbevægelse osv. hang uden tvivl sammen med mere strategiske overvejelser, men også, og dette er måske det vigtigste, at DKP i 1970'erne oplevede et opsving i såvel medlemstal som i generel gennemslagskraft, f.eks. i forbindelse med modstanden mod EF og dele af fagbevægelsen.

At rejse til Cuba

Som det allerede er fremgået spillede rejserne til Cuba en betydelig rolle i DCF, men også udenfor foreningen var det at rejse til Cuba en væsentlig del af en sympatisk eller ligefrem solidarisk holdning overfor landet. Allerede fra de tidlige 1960'ere var der folk, der rejste over Atlanten for at se det samfund, der nu voksede ud af og kom til at udgøre udfoldelsen af den cubanske revolution. Filmmanden Theodor Christensen er allerede nævnt, men også DKU havde så tidligt som 1960 en lille delegation afsted. Rejsen var arrangeret af de cubanske ungkommunister UJC (Union de Jovenes Communistas), og det var primært var de snævert politisk-organisatoriske sider af samarbejdet med UJC, der havde DKU's interesse på dette tidspunkt.[497] Cuba blev efterhånden også et mål for egentlige turistrejser.[498] Selvom det er sandsynligt, at flertallet af disse rejsende i en eller anden forstand har haft sympati for den cubanske revolution, er de ikke inddraget her. Først og fremmest fordi de ikke har kastet

[497] Se brevvekslinger mellem DKU og UJC 1961-62, DKU's arkiv, ABA arkiv nr. 680, Kasse 113. Selvom DKU også efterspørger film om det nye cubanske samfund, går korrespondancen primært på at styrke de politisk-organisatoriske bånd.
[498] Folketurist lavede bl.a. rejser til Cuba, se Politisk Revy nr. 125, juni 1969

umiddelbart tilgængeligt kildemateriale af sig. Studier af sådanne rejser kunne ellers kaste lys over den betydning, som Cuba blev tillagt i bredere sympatisk indstillede kredse og derfor samtidig tegne billedet af rejserne i mere eksplicitte solidaritetssammenhænge tydeligere. Afskåret herfra vil jeg i stedet vende blikket mod de tre typer rejser, der var karakteristiske for solidaritetsarbejdet. Det drejer sig om rejser foretaget af forfattere og journalister, der levede af at skrive, kongres- og festivalrejserne, hvor de rejsende var formelt inviterede til et officielt program, samt ikke mindst de eksplicit erklærede solidaritetsrejser, herunder især rejserne med Brigada Nordica, der foregik inden for rammerne af DCF. Eftersom kongres- og festivalrejserne også i vid udstrækning kom til at foregå i DCF-regi, vil disse blive inddraget undervejs og ikke blive behandlet i et særskilt afsnit.

Det er helt afgørende, at forståelsen af den cubanske revolution i solidaritetsmiljøet omkring DCF rummede en dobbelt tidsregning. På den ene side var den et allerede etableret faktum, en streg i sandet med et før og et efter. På den anden side, var revolutionen noget, der først skulle til at udfolde sig i opbygningen af et nyt samfund med nye institutioner og nye normer. At rejse til Cuba var på den måde både en rejse til et sted, hvor utopien rent faktisk var blevet en realitet og samtidig en rejse til et sted, hvor man kunne deltage i virkeliggørelsen af selv samme utopi.

Ikke alle forfattere og journalister, der rejste til og skrev om Cuba, var dog forankret i solidaritetsmiljøer. Det gælder f.eks. Halldór Sigurdsson, der rejste og skrev om hele Latinamerika for Rapport.[499] Han udgav i slutningen af 1968 bogen *Latinamerikas rytmer – politisk set,*[500] og fik i øvrigt en lang journalistisk karrierer ved Danmarks Radio med Latinamerika som speciale. Men det var som journalist, og ikke som solidaritetsaktivist, han både rejste og skrev. Omvendt kunne en rejse til Cuba godt være klart politisk motiveret, uden at det indebar et mere konkret solidaritetsarbejde for Cuba. Det gjaldt f.eks. Bente Hansen, der, som omtalt, deltog i kulturkongressen i Havanna i december 1967 – januar 1968. Hun var inviteret som redaktør for Politisk Revy og havde siden 1960, hvor hun deltog i de stort anlagte internationale studenterkongresser i det daværende Jugoslavien, rejst mange

[499] Se bl.a. Rapport nr. 35, dec. 1968
[500] Halldór Sigurdsson: *Latinamerikanske rytmer – politisk set*, Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck 1968

steder i verden. Kulturkongressen i Havanna var nærmest kronen på værket.[501] For Bente Hansen var rejsen til Cuba udover at være en stor og revolutionsbegejstret oplevelse, en god mulighed for at skabe yderlige kontakter til andre venstreintellektuelle organisationer og bladudgivere samt ikke mindst revolutionære befrielsesbevægelser fra hele den 3. Verden. Netop i kraft af det enorme opbud af repræsentanter for disse bevægelser var kulturkongressen i Havanna noget helt særligt. Hele den 3. verdens revolutionære kraft syntes at have været samlet i Havanna. Som venstreintellektuel betød de mange rejser ifølge hendes eget udsagn utrolig meget for hendes engagement, idet hun her hentede inspiration, fandt bekræftelse på engagementets berettigelse og legitimitet og altså fortsat etablerede og udvidede det internationale kontaktnet, der spillede så stor en rolle både som informationskanaler og som organisatoriske partnere. Det gjaldt f.eks. Politisk Revys stærke kontakt til SNCC, det senere Black Panther Party, der også var til kulturkongressen i Havanna.[502] Bente Hansen skrev om kongressen i Politiske Revy, ikke i form af en rejseberetning, men med vægten lagt på betydningen for befrielsesbevægelserne i den 3. verden og de vestlige intellektuelles rolle heri. [503] Rejsen betød dog ikke, at hun engagerede sig i DCF, eller at hun for den sags skyld nogen sinde kom tilbage til Cuba. Den indgik derimod som en betydningsfuld erfaring i hendes venstreintellektuelle solidaritetsengagement. Noget tilsvarende gjorde sig, som allerede omtalt, gældende for flere af de andre danske deltagere, dog med Ivan Malinovski som den, der tydeligst gjorde sig bemærket i solidaritetsmiljøerne. Han skrev således efter sin hjemkomst en artikel i Vietnam-Solidaritet med titlen *Vietnam set fra Cuba*, hvor han opildnet af sin rejse argumenterede for, at det bedste man kunne gøre for Cuba, var at gøre noget for Vietnam, og dette "noget" var at bekæmpe imperialismen overalt i verden, også i Danmark. Artiklen er på den måde sigende for, hvordan man i solidaritetsmiljøerne sidst i 1960'erne kædede Cuba og Vietnam sammen i argumentationen for den antiimperialistiske position.[504]

---

[501] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008
[502] SNCC står for Student Nonviolent Coordinating Committee, og udtal(t)es "snik". Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008
[503] Se Politisk Revy nr. 95, feb. 1968, hvor Bente Hansen skrev om kongressens store betydning, og hvor både Ivan Malinowski og Werner Jacobsen reflekterede over kunstens og videnskabens rolle i de revolutionære bestræbelser. Politisk Revy bragte i samme nummer uddrag af Fidel Castros tale om de intellektuelles rolle i revolutionen samt, i sin fulde længde, den såkaldte Havana-appel, der udgjorde en slags resolution fra kongressen.
[504] Vietnam-Solidaritet nr. 2, feb. 1968

Forfatteren og journalisten Jan Stages første mange rejser til Cuba var klart ideologisk motiveret, om end dette var snævert forbundet med en revolutionsromantisk eventyrlyst og formentlig en mere eksistentiel udlængsel. Stage udgav, som allerede omtalt, i 1966 bogen *Så det er altså Cuba,* der havde karakter af rejseberetning og dybt engageret fortalte om forfatterens møde med revolutionens Cuba. Han havde startet sin journalistiske karriere på Land og Folk. Herfra blev han sendt til Cuba i 1963, hvor han blev og boede mere eller mindre fast i otte år. Fra 1967 til 1971 arbejdede han som Latinamerika-korrespondent for Information, men udover sin tilknytning til disse blade skrev han også en lang række artikler til Politisk Revy og Rapport først og fremmest om Cuba. Stages artikler havde ofte en snært af eventyr over sig, og selv da han i sensommeren 1971 rettede en skarp kritik mod udviklingen af den cubanske revolution i en artikelserie i Information, var historierne båret af selvoplevede indtryk, stemninger og bevægelse, der fremhævede hans egne erfaringer som dokumentation. Det hører med til billedet af Stages ophold i Cuba – og andre del af Latinamerika i øvrigt – at han i en periode arbejdede for den cubanske efterretningstjeneste, hvilket må have haft indflydelse på, hvordan han kunne udtale sig om landet.[505] I denne sammenhæng er det dog pointen, at de, der reagerede mest kradst på Stages Cuba-kritik ligeledes pointerede, at de netop også havde været der og altså havde set (og forstået) noget helt andet. Cuba som *erfaring* synes altså at være blevet tillagt stor betydning indenfor og udenfor DCF.

Jens Lohmann kom til Cuba første gang ved den store kulturkongres i Havanna i december 1967 – januar 1968. Det blev, som omtalt, den konkrete anledning til, at han tog initiativ til stiftelsen af DCF. Ved sin hjemkomst blev han imidlertid også opfordret af den cubanske ambassade til at arrangere egentlige solidaritetsrejser til Cuba i sommeren 1968, hvilket han straks påtog sig. Der blev nedsat en forberedelseskomite bestående af folk fra VS Studentersamfundet, SUF, Politisk Revy og De Storkøbenhavnske Vietnamkomiteer. Politisk Revy stillede plads, postadresse og telefon til rådighed i deres lokaler i Dronningensgade 14, og herfra lykkedes det at sende flere hold unge mennesker af sted til Cuba. Det sidste i august 1968, hvor Lohmann selv var med.[506] Modtagerorganisationen i Cuba var de

[505] Jan Stage beretter selv om sin agentvirksomhed i sine erindringer. Stage (1999)
[506] Samtale med Jens Lohmann, 16. jan. 2008. Niels Frölich var også aktiv i planlægningen af rejserne og var også selv af sted.

cubanske ungkommunister UJC. De rejsende skulle selv betale de ca. 1650 kr. for flybiletten, men opholdet var gratis.[507] Ikke bare danskere deltog, men også unge mennesker fra flere andre latinamerikanske og vesteuropæiske lande. Turene var tilrettelagt som solidaritetsarbejdslejre, hvor deltagerne boede i store telte med køjesenge, dyrkede lejrlivet og bl.a. var med til at høste sukkerrør i markerne. Lohmann erindrer, at han og flere af de latinamerikanske deltagere fandt på at skiftes til at læse op af Che Guevaras dagbog, der netop var blevet udgivet i Cuba, alt i mens de svang sukkerrørsmacheterne - et godt billede på den begejstrede stemning, som Lohmann oplevede i solidaritetslejren.[508] Lohmanns solidaritetsrejse lignede til forveksling de brigaderejser, der siden kom til at blive organiseret indenfor rammerne af DCF, men han deltog aldrig i disse. Dels tog han gradvist afstand fra det, han opfattede som foreningens tiltagende ukritiske forhold til Cuba, og dels valgte han at lade sine rejser blive til en del af sit professionelle virke. Lohmann arbejdede således i flere perioder for Danmarks Radio og for dagbladet Information. Han skrev også til Politisk Revy, Rapport og Mellemfolkeligt Samvirkes blad Kontakt. Cubarejserne blev for Lohmann derfor også noget han levede af, men han opfattede dem samtidig ifølge eget udsagn som et udtryk for en solidaritet, der var bærende i hans arbejde. I 1974 udgav han i samarbejde med Ellen Brun og Jacques Hersh antologien *Erfaringen fra Chile,* der handlede om mulighederne for en fredelig overgang til socialisme, og i 1975 kom bogen *Latinamerikas byrde.*[509] Disse udgivelser, der også i høj grad var baserede på research foretaget på rejser, viser, hvordan engagementet i Cuba, efterhånden også spredte sig til Latinamerika som sådan.

Brigaderejser til Cuba var ikke bare et dansk eller nordisk fænomen, men var en måde at organisere rejser på, der tilsyneladende var startet i 1969, hvor Venceremos Brigades blev dannet i USA. Også her indgik man i et samarbejde med Cuba, og turene havde samme opbygning og forløb som de nordiske.[510] Rejserne til Cuba med Brigada Nordica blev en fuldstændig afgørende solidaritetspraksis i DCF. Det er allerede behandlet, hvordan udarbejdelse af materiale til de forberedende seminarer i form af kompendier, lysbilleder og ikke mindst film osv. udgjorde en stor del af det hjemlige engagement. Forud for hver tur

---

[507] Studentersamfundets blad, 3. årg. nr. 4, juni 1968
[508] Samtale med Jens Lohmann, 16. jan. 2008
[509] Ellen Brun, Jacques Hersh og Jens Lohmann: *Erfaringen fra Chile - en antologi om muligheden for fredelig overgang til socialisme*, Gyldendal 1974. Jens Lohmann: *Latinamerikas byrde*, Mellemfolkeligt Samvirke 1975.
[510] Hollander (1983), s. 227. Jeg har indtryk af, at også andre vesteuropæiske lande lavede tilsvarende rejser.

afholdtes i reglen to forberedende seminarer, gerne henover en weekend, og hertil kom spanskundervisning. For den enkelte aktivist var det således forbundet med en høj grad af forpligtelse, også før man overhovedet kom afsted på turen. Men rejserne blev også tillagt så væsentlig betydning i sig selv som praksis. Hvor rejserne til Vietnam, som vil blive behandlet i næste kapitel, vægtede dokumentation af krigens sande ansigt og hentede legitimitet til det hjemlige engagement, fremstod solidaritetsrejserne til Cuba i højere grad som en besyngelse af den sansede erfaring.

Lohmann havde i sommeren 1968 arrangeret den første solidaritetsarbejdslejr, hvor de cubanske ungkommunister havde været værter. Det præcise forløb i etableringen af de årlige brigaderejser er uklart, men der ser ud til, at der ganske hurtigt blev indgået samarbejde om rejserne med de andre nordiske Cuba-foreninger og ICAP. Som nævnt havde man allerede fra 1968 forbindelse til den svenske Cuba-forening. Fra slutningen af 1970 blev forbindelserne mere organiserede og kom frem for alt til at handle om tilrettelæggelsen af Brigada Nordica, bl.a. fordelingen af pladser mellem de forskellige nordiske lande blev forhandlet gentagne gange.[511]

At rejserne fik betegnelsen brigader, og deltagerne ofte blev kaldt brigadører, skabte umiddelbart associationer til militær organisation. Indholdet var dog ikke militært, men navnet henviste til de cubanske såkaldte arbejdsbrigader (eller såkaldte mikrobrigader), hvor folk fra alle samfundslag og faggrupper dannede grupper, der gik aktivt ind i sukkerrørshøst eller andet mere eller mindre manuelt arbejde, og på den måde gav deres besyv med til arbejdet for revolutionen.[512] Der var på den måde visse lighedstræk med elementer fra den kinesiske kulturrevolution - der var også tale om udkommandering af folk, der havde længere uddannelser bag sig, uden nogen forudsætninger for det manuelle arbejde, og uden tanke på det akademiske eller administrative arbejde, der hermed blev efterladt ugjort. En arbejdsbrigade rummede høj som lav, alle var soldater for revolutionen, og i den forstand gav brigadebetegnelsen god mening. I dansk sammenhæng konnoterede ordet brigade nok noget militært, men knyttet til friheds- og modstandskamp, f.eks. de internationale brigader

[511] Oplysningerne om, hvornår brigaderejserne startede er lidt varierende. Af Cuba-bladet nr. 1, 1975 fremgår det, at det var i 1970, men af nr. 4/1976, at den første danske brigaderejse var i 1972.
[512] Cuba-bladet nr. 1, 1975

under den spanske borgerkrig eller den danske brigade under besættelsen. De nordiske brigader kom således efterhånden til at bestå i tre ugers arbejde, hvor deltagerne havde base i en til formålet indrettet lejr, og en uges rundrejse, der havde karakter af kultur- og badeferie.

Forud for konsolideringen af denne faste form for brigaderejse lå imidlertid en konfliktfyldt proces, der bl.a. udspillede sig ved de nordiske møder, hvor også det cubanske mellemfolkelige venskabsinstitut ICAP (der altså var statsligt) sommetider deltog.[513] De stod fra omkring 1970 som den officielle værtsorganisation. Jeg skal vende tilbage til indholdet og konsekvenserne af disse møder nedenfor. Spørgsmålet om, hvad det at rejse til Cuba overhovedet betød i arbejdet, havde været et diskussionstema i solidaritetsmiljøerne siden den første rejse i 1968. Svend Agger skrev begejstret om sin deltagelse i denne tur i Vietnam-Solidaritet i sensommeren 1968 og kunne tilmed overbringe varme solidaritetshilsner fra cubanerne til Vietnamkomiteerne. Det er samtidig interessant, at han også kommenterede de forskellige måder, de danske deltagere havde forvaltet deres ophold på, og han mente, at flere i al for stor udstrækning havde opfattet det som en ferietur – hvilket han altså ikke selv gjorde. Disse feriegæster ville have "svært ved at honorere de forventninger, som cubanerne stiller til vores aktivitet efter hjemkomsten.", skrev han.[514] Svend Agger skabte altså en forbindelse mellem det at have været der og forpligtelsen til at omsætte dette til hjemlig aktivitet. En lignende forståelse af 'erfaringen Cuba' som opfordring til at kaste sig ud i solidaritetsarbejde kunne også ses i et kaotisk interview i Politisk Revy med henholdsvis Niels Frölich og Erik M. Petersen, der netop var hjemvendt fra sommerlejren på Cuba og Leif Varmark og Henning Prins, der netop var hjemvendt fra Mors-seminaret, hvor erfaringerne fra forårets studenteroprørske begivenheder var blevet diskuteret.[515] Hvor Varmark og Prins, der i øvrigt gjorde, hvad de kunne for at bryde med den mere traditionelle interview-genre, fortalte om "seminarets totale kærlighed", "jeg-power" og "kommunikation", betonede Frölich og Petersen "revolutionær bevidsthed" og "skoling" og mente i øvrigt, at der havde været "for mange anarkister" med på turen. Det, der var brug for i Danmark, var en "åndsguerilla".[516] Sådanne indlæg vidner om, at Cubarejserne fra

[513] Se f.eks. ref. af nordisk møde med ICAP, 25.-26. nov. 1972, DCF-protokoller
[514] Vietnam-Solidaritet nr. 6, sep. 1968
[515] Interviewet blev foretaget af Bente Hansen og Inge Henningsen og bragt i Politisk Revy nr. 106, aug. 1968. For en interessant analyse af Mors-seminaret, se Jensen og Jørgensen (2008), s. 147-163.
[516] Politisk Revy nr. 106, aug. 1968, s. 8-9

begyndelsen blev en betydningsdannende praksis, der rummede bestemte forestillinger om såvel Cuba som om det solidaritetsarbejde, der skulle knyttes hertil. I sommeren 1968 indgik dette som markør for, hvordan og hvor man stillede sig, og hvad man distancerede sig fra i et ungdomsoprørsk landskab af forskellige positioner. En rejse til Cuba kunne dermed markere distance til mere flippede dele af de ungdomsoprørske miljøer, men markerede samtidig, hvis man ser på de organisationer, der deltog i forberedelserne af Cubarejserne i sommeren 1968, en venstrefløjsposition der var antiautoritær, både hvad angik politisk indhold og form, og som stillede sig kritisk overfor Sovjet. Dette ændrede sig fra starten af 1970'erne. Her blev en rejse til Cuba i stigende grad forstået som en loyalitetserklæring med styret, og hvis rejsen tilmed foregik indenfor rammerne af DCF, blev dette tilmed en selvfølge, der ikke kunne anfægtes af, at de kritiske røster selv havde foretaget mange rejser til Cuba.

De rejseberetninger fra brigadeturene, der blev bragt i Cuba-bladet, bar kun i meget ringe grad præg af Cubas position på den stormagtspolitiske arena, hvis man ser på indholdet. Det er derimod bemærkelsesværdigt, at beretningerne synes at balancere mellem personlige eksplorative historier på den ene side og på den anden side en kollektiv-historie, der skriver rejserne ind i den fælles ramme, der ikke er til diskussion. Det personligt eksplorative element kommer ofte til udtryk ved, at jeg-fortælleren beskriver, hvordan han eller hun frit har bevæget sig rundt, tilsyneladende uafhængigt af gruppen. Jens-Emil Jensen, der var på brigaderejse i 1974, beskriver, hvordan han (godt nok sammen med to kammerater) under en siesta spadserede ned af hovedgaden i en lille landsby og helt improviseret lod sig invitere indenfor hos en gæstfri cubansk familie.[517] Et andet eksempel er Jens Møller, der fortæller, hvordan han sammen med "Anne" i intens tosomhed udforsker Havanna: "(..) vi vil ikke spise, ikke nu, og måske slet ikke i dag. Vi vil opleve Havanna, Anne og jeg."[518] De personlige oplevelser fremstår ofte som øjenåbnende små eventyr:

> "[bagefter] var vi i Matanzas for at høre om kommunalvalget. Jeg snød. Gik ned og snakkede med portnersken, som fortalte om karnevallet, og med en matematiklærer på aftenskolen, der netop havde pause. Han sagde jeg var smuk

[517] Cuba-bladet nr. 1, 1975
[518] Cuba-bladet nr. 3, 1976, s. 17

> og tilbød mig børn og ægteskab, inden han igen gik ind for at undervise. Af en eller anden grund forstod jeg spansk den aften..."[519]

Det kollektive "vi" kommer til udtryk i beretningernes fortælleform, der aldrig antyder konflikter eller uenigheder i rejsegruppen eller i forhold til cubanerne. Indimellem smelter "vi'et" sammen, så det rejsende vi bliver et med cubanerne, f.eks. i beskrivelserne af dagens arbejde eller nattens dans.

Absolut mest karakteristisk i rejseberetningerne står dog mødet med det frodige eksotiske revolutions-Cuba. Stort set alle beretningerne rummer beskrivelser af det varme fugtige klima, stærkt sanselige indtryk af såvel natur som storby, mange lugte og mange farver. En del af beskrivelserne af disse sanselige by- og landskaber fyldes ud af cubanere, som de rejsende har mødt og altid spurgt, hvad revolutionen har betydet for dem. På den måde fortælles det igen og igen, både hvordan de rejsende har haft meget personlige samtaler med såkaldt almindelige mennesker, og hvordan revolutionen har forandret livet totalt for den almindelige cubaner, socialt, sundhedsmæssigt, uddannelsesmæssigt.[520] "Ulla" fortæller om gruppens besøg på revolutionsmuseet, hvor hun bemærkelsesværdigt nok får indføjet en lille henvisning til Cubas tilknytning til Sovjet, pakket ind i dufte og farver:

> "Men revolutionen hører ikke hjemme på museum. Revolutionen er ikke død. Revolutionen skal ikke udstilles. Den findes lyslevende nede i Santiago, hvor folk maler deres huse, og hvor bageren har billeder af Che, Lenin og Breshnev og sælger varme brød. Revolutionen er ikke en isoleret historisk begivenhed, men en del af det cubanske folks hverdag."[521]

De mellemmenneskelige møder, som præger beretningerne, og som altså indgår i de sanselige beskrivelser, får nok cubanerne til at være eksotiske, men også at fremstå som ligeværdige kammerater. Ingen steder er der antydninger af, at man ikke kan forstå cubanerne og den cubanske kultur, snarere føler man sig hjemme i den. Blandingen af det eksotiske og det genkendelige forstærkes af de erotiske undertoner, der præger nogle beretninger. Der er mange beskrivelser af fest, dans, rytme og sitrende nattetimer, og disse indtryk udgør rammerne om et stærkt og utvetydigt heteroseksuelt univers, der både

---

[519] Cuba-bladet nr. 1, 1975, s. 10
[520] Se f.eks. Cuba-bladet nr. 3/4, 1975, s. 26-27
[521] Cuba-bladet nr. 1, 1975, s. 10

fremhæver det særligt cubanske og samtidig er fuldstændig genkendeligt for de danske rejsende. Selv Jens-Emil Jensens møde med en gammel bedstemor tematiserer det seksuelle, idet den gamle cubanske kvinde fniser over hans fuldskæg, som hun ikke mener indbyder til kys. Jens-Emil synes ellers, han var helt på linje med de cubanske revolutionshelte, Che Guevara og Fidel Castro, og hermed er alle cubanske seksual-stereotyper aktiveret i fortællingen.[522]

Det sanselige element er det mest kontinuerlige i rejsebeskrivelserne. Næsten lige meget hvem der havde været af sted og hvornår, spiller dette en rolle i beretningerne. Da DCF fyldte ti år i 1978 fremhævede formanden Karsten Garder, at det var væsentligt, at foreningen havde etableret et miljø "i overensstemmelse med den cubanske livsholdning. (...) hvor det saglige kombineres med fest og glade dage. For at sige det ligeud."[523] Det betød, at de kunne "trække folk til, som ellers ikke ville være indblandet i venskabs- og solidaritetsarbejde".[524] Der er således ingen tvivl om, at de caribiske rytmer blev set som betydningsfulde, og som en fast del af rejseberetningerne blev billedet af det eksotiske og kulturelt attraktive Cuba fastholdt uanset de politiske udviklinger.

Vigtigheden af rejserne kan på den måde næppe overvurderes, og der blev ofret mange møder og diskussioner på planlægningen af dem. Møderne med ICAP og de andre nordiske Cuba-foreninger fra omkring 1970 handlede mest om, hvornår man kunne lægge rejserne, og hvor længe de kunne vare. Dette berørte ikke bare mere praktiske forhold, som eksempelvis den cubanske industris ferielukningsperioder, men også i høj grad spørgsmålet om, hvilke deltagere man gerne så deltage. Lange ture udenfor industriferien udelukkede f.eks. arbejdere og lærlinge, som DCF i løbet af 1970'erne i stigende grad fremhævede som ønskværdige deltagere. Lange ture udenfor industriferien i juli ville afgrænse deltagerne til at være en veluddannet elite og universitetsstuderende.[525] Selvom der vedblev at være mange studerende og andre åndsarbejdere med på turene, øgedes antallet af deltagere fra det, man opfattede som den danske arbejderklasse. I slutningen af 1974 lancerede DCF en faglig offensiv, der gennem artikler og annoncering i en række fagblade skulle bidrage til, at flere faglige folk

[522] Cuba-bladet, nr. 1, 1975, s. 7
[523] Jubilæumsinterview med Karsten Garder, Cuba-bladet nr. 3, 1978, s. 15
[524] Jubilæumsinterview med Karsten Garder, Cuba-bladet nr. 3, 1978, s. 15
[525] Se ref. af diverse BM, 1972 ff., DCF-protokoller

meldte sig til brigaderejsen i 1975.[526] Den fortsatte indsats synes at have båret frugt, for i begyndelsen af 1976 kunne hovedbestyrelsen meddele, at halvdelen af brigadedeltagerne var "arbejdere", hvilket dog dækkede over både repræsentanter fra flere faglige organisationer og DKU'ere.[527] Efterhånden reserverede man ganske enkelt pladser til repræsentanter for de faglige organisationer, der, som nævnt, også fra midten af 1970'erne indgik som kollektive medlemmer af foreningen.[528] Dette kom også til udtryk i rejseberetningerne i Cuba-bladet, hvor beskrivelserne af det manuelle arbejde blev tildelt en vis plads. Også de faglærte arbejder (håndværkere), der havde været med på en rejse skrev til bladet og udtrykte deres imponerethed over både cubanerne og de danske brigadørers vilje og evne til at gå ind i arbejdet med krum hals, og det var en vigtig del af beretningerne, at man som deltager her var med til at opbygge et samfund på trods af omverdenens modstand.[529] Omtalerne af bolig- og skolebyggeri og en række andre sociale og institutionelle tiltag i Cuba fremstillede landet som et moderne samfund under opbygning. I en vis forstand kom dette til at overskygge og dermed nedtone en anden side af Cuba som attraktiv konkret utopi, nemlig de intellektuelle nybrud indenfor kunst, litteratur, musik, plakater og ikke mindst film. I 1972 udkom den oprindeligt amerikanske *Revolutionens kunst – 96 plakater fra Cuba*[530] på dansk og fremstod som en fejring af kunsternes rolle i den cubanske revolution. Den farvestrålende bog i stort format var helt i tråd med den vægtning af Cubas kunstnere og intellektuelle, der havde præget den første tid af DCF's virke, men selvom bogen formodentlig har vakt interesse hos mange af DCF's medlemmer i 1972, var det ikke den intellektuelle attraktion, der dominerede foreningens Cuba-engagement. I kølvandet på den såkaldte Padillo-affære, hvor den berømte cubanske forfatter Heberto Padillo i 1968 var blevet tildelt den cubanske forfatterforenings litteraturpris, men i 1971 blev anklaget og fængslet af myndighederne for kontrarevolutionær virksomhed og tvunget til offentligt at oplæse en "tilståelse". Sagen fik store konsekvenser for mange intellektuelles holdning til Cuba, herunder også danske.[531] Der er grund til at formode, at sager som Padillo-affæren også har haft betydning for hvilke sider af den cubanske revolution, man valgte at vægte indenfor DCF.

---

[526] Ref. af BM, 4. dec. 1974, DCF-protokoller
[527] Ref. af HB, 21. april 1976, DCF-protokoller
[528] Ref. af HB, 9. Juni 1976, DCF-protokoller
[529] Se f.eks. Cuba-bladet nr. 3/4, 1975, s. 23
[530] Dugald Stermer: *Revolutionens kunst – 96 plakater fra Cuba*, forord af Susan Sontag, Lademann 1972 [1970]
[531] Samtale med Jens Lohmann, 16. jan. 2008

Ved generalforsamlingen i september 1972 kom det til en større diskussion af, hvad brigaderejserne overhovedet betød. Et hovedspørgsmål her var, hvad formålet med rejserne skulle være. Der er ikke tvivl om, at DCF opfattede rejserne som en konkret solidaritetshandling, der skulle vise såvel cubanerne som omverdenen, at man stillede sig solidarisk med Cuba trods mange kritiske røster. Det var blevet eksplicit fremført efter krisen i forbindelse med sukkerhøsten i 1970, og det blev fremhævet igen og igen i Cuba-bladet. Diskussionen ved generalforsamlingen handlede derfor ikke ret meget om, hvad rejserne betød for Cuba, men i højere grad om, hvad de betød for brigadørerne og altså det hjemlige arbejde. Selvom deltagerne i diskussionen syntes at være på det rene med, at det arbejde brigadørerne lagde på Cuba ikke betød nogen indtægt for cubanerne (snarere tvært imod)[532], så var det alligevel væsentligt, at arbejdsperioden ikke bare var rent symbolsk. Det blev f.eks. fremført, at det var "helt til grin", hvis man kun skulle arbejde to uger.[533] Og selvom brigadeopholdet af nogle også blev kritiseret for at rumme for ringe kontakt til den cubanske befolkning, fordi man brugte så relativt lang tid i arbejdslejren, mente man, at deltagere ville "føle sig snydt", hvis arbejdet var for kortvarigt. Vel kunne man lære meget om Cuba hjemme, men det var noget andet (og bedre) at "lære på stedet".[534]

Diskussionerne viser, at brigaderejserne til Cuba havde meget stor værdi – det overhovedet at være afsted og at indgå i konkret arbejde udgjorde en væsentlig praksis aktivisternes engagement. Det betød samtidig, at det var vanskeligt at diskutere og kritisere indholdet i rejserne uden at undergrave rejsen og det "at være der" som betydningsfuld solidaritetspraksis. Det blev på den måde efterhånden klart, at DCF som totalt loyal solidaritetsforening ikke tolererede, at rejserne blev gjort til genstand for kritik, hverken af foreningen eller af Cuba, hvilket kom til udtryk på flere måder. ICAP stod som den autoritative repræsentant for det land og den revolution, man stillede sig solidarisk med. Det er en forklaring på det bemærkelsesværdige fravær af konflikter mellem DCF og ICAP i mødereferaterne. Da ICAP i 1973 eksempelvis udbad sig medlemslister fra alle nordiske foreninger, blev disse givet uden skærmydsler, og da de i 1975 gjorde klart, at de "for at modvirke splittelse (...)" ikke ønskede et "stigende antal af organiserede ekstremister med et

[532] Cuba-bladet nr. 1, 1975, s. 7
[533] Ref. af GF, 27. sep. 1972, DCF-protokoller
[534] Ref. af GF, 27. sep. 1972, DCF-protokoller

anti-sovjetisk syn", blev dette også taget til efterretning.[535] Paul Hollander har anført, at brigaderejsernes karakter af grupperejse betød, at kritik og refleksion havde vanskelige kår. Det at være af sted sammen skabte et internt sammenhold, hvilket nogle angiveligt søgte, for således at inddæmme de ellers så bitre stridigheder på venstrefløjen.[536] Dette har muligvis også været tilfældet blandt de danske rejsende. Rejseberetningerne omtaler altid gruppen som et harmonisk og konfliktfrit "vi". Samtidig tyder såvel ICAP's som DCF's bestræbelser på at gennemtvinge enhed på, at en sådan enhed ikke var der af sig selv, selvom den var efterstræbelsesværdig for mange.

Det lader således til, at man fra foreningens side efterhånden lagde sig i selen for at være mere omhyggelig med, hvem man sendte af sted. De første rejser blev tillagt betydning som rekrutteringselement, hvorfor medlemskab af DCF indledningsvis ikke var nødvendigt for deltagelse.[537] Om det var rejserne alene, der gjorde sig gældende er uklart, men DCF oplevede i forlængelse af rejsen i 1973 et betydeligt opsving i medlemsantallet.[538] Man gjorde da også, hvad man kunne for at udbrede kendskabet til brigaderejsen, f.eks. ved at sende artikler om turen ud til ikke alene Land og Folk og Fremad, men også Information, Vejle Avis, Fagbladet, Byggehåndværksbladet, Kvindernes Fagblad samt Børn og Unge.[539] Efterhånden blev kriterierne for deltagelse dog strammet. I DCF ønskede man i sommeren 1973, at hovedkriteriet skulle være, at man stillede sig solidarisk med den cubanske revolution, og at dette skulle kvalificeres gennem studiekredse arrangeret af foreningen. Men ICAP krævede egentligt medlemskab og begrundede dette således:

> "Formålet med at sende brigader er, at styrke solidariteten og dermed venskabsforeningerne (...) Foreningerne skal ikke være rejsebureauer. Dem, der vil hertil som turister kan gøre det selv. Man skal have gjort sig fortjent til at komme med."[540]

---

[535] Ref. af BM, 4. juni 1973 samt referat af opsamlingsmøde efter BN i 1975, DCF-protokoller
[536] Hollander (1983), s. 227-228
[537] I et ref. af BM, 2. aug. 1972 fremgår det, at man holdt fest for medlemmer og brigadører, hvilket indikerer, at sidstnævnte altså ikke nødvendigvis var medlemmer. Se også ref. af møde mellem de nordiske Cuba-foreninger og ICAP, 25.-26. nov. 1972, DCF-protokoller
[538] Cuba-bladet nr. 4, 1976, s. 25
[539] Ref. af BM, 14. nov. 1973, DCF-protokoller
[540] ICAP's udtalelse som den er gengivet i ref. af møde mellem de nordiske Cuba-foreninger og ICAP, udateret, men formodentlig sensommer 1973, DCF-protokoller

ICAP's krav om medlemskab blev fulgt og tilmed strammet op, så deltagelse i brigaden i 1975 krævede, at man havde været medlem i mindst et halvt år. Dette skete tilsyneladende på DCF's eget initiativ.[541] Den løbende stramning af kriterierne for deltagelse havde både at gøre med pres fra ICAP, men også, at brigaderejserne, efterhånden som kritikken af Cubas afhængighed og loyalitet overfor Sovjet dukkede op, også fremstod som et værn om forestillingen om Cuba som den lille rebelske ø. Ligeså væsentligt det var, at man selv havde været der, ligeså afgørende var det, at man efterfølgende arbejdede videre med erfaringerne fra rejsen, aflagde den rette rejseberetning og således lod rejsen indgå i solidaritetsengagementet.[542] Det var bl.a. det, der lå i formuleringen om den ubetingede solidaritet med alt, hvad den cubanske regering foretog sig, som fremgik af det nye arbejdsgrundlag fra januar 1973. Jan Stages artikler, der løbende blev bragt i både Information og Politisk Revy, blev opfattet som "anti-cubanske" og hvilende på "falske forestillinger".[543]

I begyndelsen af 1974 blev to medlemmer ekskluderet af foreningen, fordi de i Information skarpt havde kritiseret den nordiske brigaderejse, som de i sommeren 1973 havde deltaget i. Hvor Jan Stages artikler, der allerede er omtalt, først og fremmest stillede sig kritisk overfor udviklingen i Cuba, gik de to medlemmers kritik på den måde DCF besøgte og dermed forstod landet på. På et selverklæret marxistiske-leninistisk grundlag lod de således kritikken hagle ned over foreningens manglende teoretiske grundlag og viden over de angiveligt alt for uambitiøse og teorifjendtlige forberedelsesseminarer og ikke mindst over de rejsendes begejstring over små sociale fremskridt – en begejstring, der gjorde dem ude af stand til at forstå de strukturelle forhold og gå ind i en diskussion af, hvorvidt den cubanske revolution nu også virkelig hvilede på et marxistiske-leninistisk grundlag. Artiklen gjorde kraftig brug af teoretiske begreber hentet fra marxismen og var i flere passager nærmest uforståelig rent sprogligt, hvilket de folk, der reagerede på den, også anførte. Men noget stod dog klart: DCF og de danske brigadører blev anklaget:

---

[541] Ref. af BM, 5. marts 1975, DCF-protokoller
[542] Se f.eks. ref. af fælles nordisk møde i Helsinki, 31. mar. - 1. april 1973, DCF-protokoller
[543] Oplæg til diskussion af arbejdsgrundlaget for DCF, 9. jan. 1973, DCF-protokoller. De artikler, der særligt var rettet mod Stages artikelserie i Information i aug. 1971 var skrevet af hhv. Lars Krogh Møller: *Cubansk ideologi og praksis* (1&2), Information d. 22. og 23. Sep. 1971, og Peder Agger: *Kærlighed og Had*, Information 4. /5. Sep. 1971, samt *Jan Stages fejlslagne analyse*, Politisk Revy, nr. 181, okt. 1971. Stage skrev i øvrigt løbende om Cuba i både Information og Politisk Revy.

> ”(...) der er etableret et alternativt rejseselskab, hvor mellemlagenes sønner og døtre, som emotionelt sanser sympatier for Cuba kan få inspiration til dagligt praktisk arbejde, som så måske også betyder et øget kendskab til teoretisk og politisk engagement. (...) selvfølgelig kan man gennem en kampproces der føres på baggrund af en emotionel sansning komme i besiddelse af progressive tanker, ja man kan have progressive tanker før en kampproces, men ingen af tilfældene er eller bliver man sand revolutionær med mindre marxismen-leninismens ”tanker” optages og konsekvensen af dem forstås.”[544]

Kritikken kom således fra en position, der ellers ikke ofte var repræsenteret i DCF: Den teoretisk skolede marxist-leninist, der ikke lod sig begejstre af det, som blev opfattet som overfladiske sociale forbedringer, men derimod så en rejse til Cuba som led i en ideologisk-teoretisk afklaringsproces, både hvad angik forståelsen af den cubanske revolution og, måske især, ens position i det hjemlige venstrefløjslandskab. Dette blev af DCF opfattet som ”helt i gennem usolidarisk”.[545] Foreningens holdning til den cubanske revolution var fuldstændig loyal og havde ingen interesse i hjemlige politiske 'afklaringsprocesser'.

Brigaderejserne blev efterhånden en fuldstændig integreret del af DCF's arbejde, og planlægning og forberedelser synes næsten at have kørt helt rutineret, og diskussionerne om hvem og hvorfor fortonede sig. Det betød dog ikke, at rejserne mistede betydning, de blev tværtimod løbende omtalt som en central del af engagementet og var noget som DCF var kendt for i miljøerne. Den første vinterbrigade blev afholdt i 1976[546], og samtidig kom andre typer af rejser til som en del af engagementet. H.C. Andersen børnehaven blev jævnligt besøgt[547], bestyrelsesmedlemmer fra foreningen deltog i møderejser med ICAP[548], DKP-delegationer til partikongresser blev fulgt op i bladet med interviews[549], og med vedtagelsen af Cuba som værtsland for den kommunistisk dominerede 11. Verdensungdomsfestival i

---

[544] Thomas Blach og Mikael Witte Jensen: *Radikale og andre turister,* Information 7. sep. 1973
[545] Ref. af ekstraordinær GF, 11. jan. 1974, DCF-protokoller. Kritikerne var Thomas Blach og Mikael Witte Jensen: *Radikale og andre turister,* Information 7. sep. 1973. Der var flere reaktioner på artiklen, heriblandt tre fra DCF: Lars Krogh Møller, *Filosofisk Volapyk om de radikale turister,* Information 20. Sep. 1973, Arne Herløv Petersen (tidl. sekr. i foreningen): *Forsøg på at sprede tågen,* Information 21. Sep. 1973 samt formand Ole Bjørn Timmer: *Dansk-cubansk forening og de radikale turister,* Information 12. sep. 1971 og *Det laver den forening,* Information 25. sep. 1973.
[546] Cuba-bladet nr. 1, 1977, se også ref. af debatmøde i DCF, 19. marts 1975, DCF-protokoller
[547] Se f.eks. ref. af BM, 6. marts 1974
[548] Cuba-bladet nr. 3/4, 1975
[549] Cuba-bladet nr. 1, 1976

1978 afvikledes flere ture til Cuba som led i forberedelserne hertil.[550] Derudover arrangerede DCF også studierejser, f.eks. for fagligt organiserede kvinder.[551] Foreningen arbejdede også lejlighedsvis som en slags rejsekonsulent for særligt interesserede, der gerne ville af sted og ønskede at etablere relevante kontakter på forhånd, f.eks. en gruppe som Kommunistiske Pædagoger.[552] Omtalerne af og beretningerne fra disse rejser bar præg af, at Cuba på mange måder blev forstået som en etableret konkret utopi. I et interview med DKP's daværende formand Knud Jespersen, der sammen med den øvrige DKP-delegation netop var vendt hjem fra PCC's første partikongres i 1975, fremhævede han med glæde, at "selve revolutionen er stabiliseret. De ting, der sættes i gang bygger mere og mere på kendsgerninger, på videnskabelige undersøgelser."[553] Her var de mere eksplorative træk nedtonet, og de officielle delegationsrejser kan ses som en praksis, hvor konkrete aktører i handling og tale placerede Cuba mere entydigt som loyal med Sovjetunionen. Dette var også på spil i forbindelse med afholdelsen af den 11. Verdensungdomsfestival i 1978. Det var første gang festivalen skulle afholdes udenfor Europa, og parolerne var "anti-imperialistiske solidaritet, fred og venskab."[554] DKU spillede en væsentlig rolle i den danske forberedelseskomite, og beretningerne fra forberedelsesrejserne tematiserede gang på gang Cubas relation til Sovjet som en garant for fortsat international solidaritet.[555] Interessant nok var beretningen fra selve afholdelsen af festivalen i meget høj grad præget af beskrivelser af det eksotiske Cuba med farver, lyde og lugte, der fyldte sanserne til langt ud på natten.[556] Cubanerne blev fremstillet som rummende en særlig autenticitet og en national kultur, "som det ikke er lykkedes kolonialisterne at udrydde."[557] Her var det umuligt bare at føle sig som turist, man blev en del af fællesskabet og måtte tænke tilbage på Cuba med hjemvé: "verdens ungdom, Cuba er dit hjem", som overskriften på rejseberetningen lød.[558] Det eksotiske og ikke mindst autentiske Cuba gik igen i en rejseberetning af en anden deltager i festivalen, musikeren Arne Würgler, der havde været af sted som en blandt flere danske musikere:

---

[550] Se ref. af BM, 12. feb. 1975, DCF-protokoller, samt Cuba-bladet nr. 2, 1976, nr. 2, 1978 og nr. 3, 1978. Sidstnævnte udgjorde et stort temanummer om selve festivalen.
[551] Cuba-bladet nr. 1, 1978
[552] Ref. af BM, 4. juni 1975, DCF-protokoller
[553] Cuba-bladet nr. 1, 1976, s. 12
[554] Cuba-bladet nr. 2, 1976, s. 24
[555] Se f.eks. Cuba-bladet nr. 2, 1976
[556] Cuba-bladet nr. 3, 1978, s. 3-5
[557] Cuba-bladet nr. 3, 1978, s. 5
[558] Cuba-bladet nr. 3, 1978, s. 3

> ”[det var] ligesom at blive lukket ind i et krydret, fugtigt og frodigt drivhus. Luften blev mit første møde med Cuba. Dernæst kom musikken. (...) cubanerne kender deres egen tradition og deres musikalske rødder. De lever ikke som os, der ikke kan huske, eller slet ikke kender, vores bedsteforældres sange. De lever ikke i et tomrum, hvor en kapitalistisk kulturimperialisme har fået frit spillerum.”[559]

Den revolutionære begejstring over de helt nytænkende cubanske film, der havde præget engagementet i 1968, var her 10 år senere afløst af en mere traditions- og autenticitetsvægtende glæde over mødet med Cuba.

Sideløbende hermed fortsatte andre typer af Cuba-rejser udenfor foreningens regi. Jan Stage er nævnt flere gange, men også Lohmann fortsatte sine rejser og skrev løbende herom, bl.a. i et stort temanummer af Mellemfolkeligt Samvirkes blad Kontakt[560], som er et godt eksempel på, hvordan han indtog det, man kunne kalde en kritisk-solidarisk position, der med jævne mellemrum førte til skarpe diskussioner med DCF.[561]

Rejserne til Cuba havde forskellige betydning afhængig af den sammenhæng, de indgik i. De første rejser, der kan siges at indgå i en mere specifik solidaritetssammenhæng foregik i sommeren 1968 og var både markører for en bestemt position i det venstreorienterede ungdomsoprørske landskab og samtidig en øjenåbnende oplevelse og erfaring, der for nogle betød vejen ind i et mere manifest solidaritetsarbejde. Med den begyndende organisering af brigaderejser indenfor rammerne af DCF skabtes den loyale solidaritetsrejse, der snarere end at være øjenåbnende fremstod som bekræftende og bolværksopbyggende i forhold til den spirende kritik. Det betød ikke en nedtoning af rejserne som sansede erfaringer med stor betydning dels for den enkelte aktivist, og dels for DCF’s engagement, idet Cuba som erfaring i højere og højere grad kom til at indgå i et værn om den ubetingede solidaritet, ikke bare med revolutionen, men også med styret. Man kan sige, at brigaderejserne betød en

---

[559] Cuba-bladet nr. 4, 1978, s. 22

[560] *Cuba: Status over en revolution*, Kontakt nr. 4, 1976/77

[561] Se f.eks. Cuba-bladet nr. 2, 1975, hvor Lohmann rettede skarp kritik af DCF’s måde, hvorpå de forholdt sig til folk, der ville diskutere den politiske udvikling på Cuba kritisk. Stig Frey Larsen tog til genmæle i samme blad og anklagede Lohmann for i virkeligheden at være en fjende af revolutionen. Ligeledes anmeldte Lohmann i Cuba-bladet nr. 3, 1978 Stig Frey Larsens Che Guevara biografi fra 1978, og kaldte den overflødig, upræcis, overfladisk og politisk katastrofal pga. de mange udeladelser og skønmalerier. Også her svarede Stig Frey Larsen og tilbageviste al kritik, bl.a. med henvisning til at Lohmann var uvidende. Den uforsonlige tone fik Lohmann også skylden for.

fastholdelse af en revolutionsromantisk forestilling om Cuba. Selvom de mere eksplorative træk i rejseberetningerne efterhånden blev suppleret af ret tydelige tilkendegivelser af Cubas Sovjetloyale position, fastholdt rejserne som betydningsdannende praksis et billede af Cuba som eksotisk og kulturelt attraktivt.

Vold og væbnet kamp i Cuba-arbejdet

Solidaritetsarbejdet for Cuba i DCF kan ikke karakteriseres som radikalt over en kam. Praksisformerne favnede mange typer af aktivister og kunne appellere til mange sider hos den enkelte aktivist. Det mest radikale element var et, der voksede frem efterhånden og var forbundet med DCF's stigende loyalitet overfor det cubanske styre og tilknytningen til Sovjet. Som det er fremgået, kunne kritik heraf føre til frasortering på rejserne eller til direkte eksklusion af foreningen. Et dedikeret medlemskab af DCF må derfor fra starten af 1970'erne betragtes som en radikal politisk position. Som det er fremgået, var det imidlertid også muligt at fastholde en solidarisk position overfor Cuba, men stille sig i opposition til DCF, hvilket f.eks. Jens Lohmann er et eksempel på. Selvom der også efterhånden blev indført en øget grad af disciplin i bestyrelsen i DCF, gik radikaliteten for den menige aktivist således på loyalitet overfor en politisk position, ikke på de måder, hvorpå det blev forventet man investerede sig selv og sin tid eller på de anvendte praksisformer. Også i den forstand kan Cuba-arbejdet ses som bredt appellerende.

Et særligt aspekt af diskussionen om, hvordan og hvorvidt Cuba-arbejdet kan forstås som radikalt, angår de involveredes forhold til vold og væbnet kamp, hvorfor jeg her skal gå lidt mere i dybden hermed. Hvor aktivisterne i solidaritetsarbejdet for Algeriet og Sydafrika havde forholdt sig konkret til den fortsatte væbnede kamp i den 3. verden, var denne en historisk dimension i engagementet for Cuba. Den væbnede revolution (og også Svinebugt-affæren) var for længst overstået, da DCF blev stiftet i 1968, og det var netop den ikke-militære del af revolutionen, opbygningen af det cubanske samfund, der stod i centrum for det praktiske solidaritetsarbejde. Men som bærende mytisk fortælling havde guerillakrigen overordentlig stor betydning.

Som behandlet tidligere, rummede engagementet for Cuba en revolutionær liturgi, der havde angrebet på Monacada (26. juli 1953) og guerillaens (26.-julibevægelsens) endelige indtog i

Havanna (1. januar 1959) som centrale tilbagevendende fejringer. I disse fejringer lå en utvetydig og stærkt revolutionsromantisk hyldest til de heroiske guerillos, hvis afsondrede liv i Sierrea Maestra bjergende var genstand for stor beundring. De fotografier fra denne del af den cubanske revolution, der blev bragt i de danske blade, f.eks. Politisk Revy, beskrev ofte det primitive romantiske lejrliv, fordybelse i revolutionær litteratur med militærstøvlerne skødesløst bundet op, nonchalant cigarrygning og de unge mænds strålende øjne. De fortalte dermed en historie, ikke bare om krigens retfærdighed – udkæmpet for folket ved udholdenhed og snuhed – men også om krigens store skønhed og ungdommelige attraktionskraft. Også her satte det utvetydige heteroseksuelle univers sig markant igennem. Den væbnede kamp blev yderst sjældent tematiseret som brutal, lemlæstende, beskidt eller forbundet med store ofre, men altid som storslået og vital. Che Guevara var naturligvis det ultimative symbol i denne sammenhæng.

Billederne af og fra Cuba i det hele taget var dybt præget af militær iscenesættelse. Fidel Castro og med ham den cubanske regering som sådan, optrådte konsekvent i militær uniform og havde i øvrigt tilnavnet El Commandante. Fornemmelsen af at have at gøre med revolutionære feltherrer, der havde tæt kontakt til fronten og i det hele taget levede i et konstant beredskab blev på denne måde vedligeholdt. Dyrkelsen af Fidel Castro og Che Guevara som cigarrygende guerillos blev ikke delt af alle[562], men når man ser på det samlede udbud af bøger, artikler, plakater og billeder, er indtrykket overvældende. Det var dog ikke alene de unge heroer som revolutionære ikoner, der blev dyrket, men også selve guerillakrigen som teori og revolutionær praksis. Heri lå oplagt en videreførelse af arven fra Frantz Fanons besyngelse af partisankrigen, som de undertryktes eneste mulighed for generobring af menneskelig værdighed.

Det er ikke muligt at sige, hvor mange der læste de revolutionære skrifter, eller hvordan de er blevet læst og diskuteret. Men alene antallet af udgivelser, flere af dem på store kommercielle forlag, giver et fingerpeg om, at bøgerne havde en vis udbredelse. Che Guevaras *Dagbog fra Bolivia* blev i 1968 således udgivet af både forlagene Rhodos, Paludan og Gyldendal, den

[562] Jens Lohmann tog ifølge eget udsagn afstand fra det (samtale med Jens Lohmann, 16. jan. 2008), hvilket bekræftes af hans i 1968 formulerede ønske om, at DCF ikke skulle sælge persondyrkende Che-postkort, se ref. af BM, 29. okt. 1968, DCF-protokoller, samt hans meget kritiske holdning til Stig Frey Larsens Che Guevara-biografi, se Cuba-bladet nr. 3, 1978

sidste med forord af Jan Stage.[563] Stage stod også bag udgivelsen af en anden bog med tekster af Che Guevara: *Revolution: Artikler, taler og breve,*[564] der ligeledes udkom i 1968. Forlaget Rhodos udgav i 1968 endvidere *Vi er praktiske revolutionære,*[565] der indeholdt tekster af Fidel Castro, Che Guevara og Regis Debray, og i 1971 udkom Che Guevaras *Guerillakrig* som en del af Demos' Imperialistserie.[566] Bogen var siden 1960 foruden på spansk også løbende blevet udgivet i engelsk og tysk oversættelse, alle tilgængelige i Danmark, og i 1968 blev den udgivet på norsk på Pax Forlaget.[567] *Guerillakrig* indeholdt både det teoretiske grundlag for guerillakrigen – bl.a. hvordan guerillaen altid må have folkets støtte - og organisatoriske, strategiske og konkrete tekniske anvisninger på guerillakrigens udførelse, på guerillasoldatens rolle som militær styrke og social reformator, på vejen til magten og måder hvorpå denne blev fastholdt på legitimt grundlag. Den udgjorde på den måde "en bibel for revolutionære og lærebog for militære", som det fremgik af omslaget på den norske udgave, og havde således klare fællestræk med den brasilianske partisanhelt Carlos Marighellas *Håndbog i by-guerilla,* der udkom på Demos i 1970.[568] Som det fremgår, var der tale om en vis fortætning i disse udgivelser omkring 1968, og en tilsvarende tendens kan, som vist, iagttages i Politisk Revys artikler om Cuba, hvor en betydelig andel var relateret til den revolutionære guerillakrig. Der er på den måde ingen tvivl om, at guerillakrigen som revolutionær strategi spillede en betydelig rolle som intellektuel inspiration og attraktionskraft.

Det er helt afgørende, at der netop var tale som guerillakrig – og ikke krig i al almindelighed – samt det, at guerillakrigen betragtedes som rummende en frigørende praksis i sig selv. F.eks. for kvinder, der ifølge Guevara både kunne og skulle indgå i kampen på lige fod med mænd.[569] Den intellektuelle inspiration og attraktionskraft handlede på den måde ikke alene om den konkrete befrielseskamps endemål, men også om kampen som dannende

---

563 Che Guevara: *Dagbog 7. November - 7. Oktober 1967 i Bolivia*, Forord af Fidel Castro, Jørgen Paludans Forlag 1968
564 Ernesto Che Guevara: *Revolution: artikler, taler og breve*, Gyldendal 1968 (udvalg, forord og oversættelse ved Jan Stage)
565 Fidel Castro, Regis Debray og Che Guevara: *Vi er praktiske revolutionære*, Rhodos 1968
566 Ernesto Che Guevara: *Guerillakrig*, Imperialistserien 5/6, Demos 1971 (oversat af Erik Nordstrøm)
567 Ernesto Che Guevara: *La guerra de guerilla*, La Habana, Cuba 1960; *Che Guevara on guerrilla warfare*, New York 1961; Ernesto Che Guevara: *Partisanenkrieg, Eine Methode, Mensch und Sozialismus auf Cuba*, München 1968 og Che Guevara: *Gerilja,* Pax Forlag 1968
568 Carlos Marighella: *Håndbog i by-guerilla,* Imperialistserien nr. 2, Demos 1970
569 Ernesto Che Guevara: *Guerillakrig*, Imperialistserien 5/6, Demos 1971, s. 80

revolutionær proces. Guerillakrigens store credo, der oprindelig blev formuleret af Mao[570], var netop, at partisanen skal kunne bevæge sig som en fisk i vandet, og at dette vand udgjordes af "folket". Dels var det umuligt at vinde krigen uden, og dels var guerillaen uden denne legitimitet at betegne som en gemen røverbande, mente Guevara.[571] Guerillakrigen kunne dermed betragtes som en fuldstændig legitim kamp baseret på folkets støtte og mandat. Det er samtidig væsentligt, at Che Guevaras læresætninger om sammenhængen mellem teori og praksis netop i Cuba kunne få en vis vægt – her var revolutionen jo gennemført, og "folkets" vilje sat igennem.

Den væbnede kamp som element i solidaritetsarbejdet for Cuba rummede udover den historiske og mytebærende dimension også det realpolitiske element, at Cuba aktivt støttede de væbnede befrielseskrige andre steder i den 3. verden, herunder særligt Vietnam, men også befrielsesbevægelser i flere afrikanske stater.[572] Fordi Castro på trods af den stigende økonomiske og politiske tilknytning til Sovjet fortsat formåede udadtil at forholde sig kritisk til den fredelige sameksistens og i stedet betone nødvendigheden af revolution i den 3. verden, kunne de, der stillede sig solidariske med Cuba også fastholde billedet af landet som både teoretisk og konkret spydspids for den væbnede kamp og revolution i den 3. verden som sådan. Også lang tid efter at Cuba i 1971 blev medlem af Comecon. Især støtten til bevægelserne i de afrikanske stater (f.eks. MPLA i Angola) betød dog samtidig, at Cubas tilknytning til Sovjet faktisk blev mere tydelig, så støtten til befrielsesbevægelserne i den 3. verden var for Cuba et tveægget sværd i relation til fastholdelsen af positionen som den uafhængige rebel i den 3. verden.

Solidaritet med Cuba var altså forbundet med en forståelse af væbnet kamp som revolutionært politisk middel som værende både legitim og ønskværdig i den forstand, at kampen rummede en revolutionær bevidstgørende proces. Opbakningen til væbnet kamp havde en historisk og mytisk dimension og en teoretisk intellektuel attraktionskraft, men den konkrete dimension rettede sig mod den 3. verden. Vold og væbnet kamp var således helt fraværende i de praksisformer, som aktivisterne udfoldede i Danmark. En enkelt undtagelse

---

570 Se i øvrigt Tandrup (1972)
571 Ernesto Che Guevara: *Guerillakrig*, Imperialistserien 5/6, Demos 1971, s. 14
572 Se i øvrigt Westad (2005), s. 212-214 og s. 271

herfra var DCF's deltagelse i Verdensbankgruppens aktiviteter i september 1970, men det er dog uvist, i hvilken grad aktivisterne konkret deltog i urolighederne. Helt sikkert er det, at begivenhederne ikke blev gjort til genstand for større diskussioner. Det var et emne, der slet ikke blev drøftet som en del af foreningens aktiviteter eller praksisformer, hverken før eller efter Verdensbankdemonstrationerne. I forhold til hvor betydningsfuldt et tema dette var i Vietnamarbejdet, er det således markant, hvor fredeligt engagementet for Cuba udfoldede sig. Guerillakrigs- og revolutionsromantikken var klar, men hverken sprogbrug eller andre praksisformer rummede elementer, der indikerer, at væbnet kamp eller vold blev opfattet som anvendelig eller legitim i solidaritetsengagementet hjemme i Danmark. Hvad angår sprogbrug, blev der yderst sjældent anvendt ord som kamp, ned- eller bekæmpelse. Ordet revolution brugtes om nærmest alle typer forandringsprocesser i det cubanske samfund, og ofte fremstod revolutionen som et handlende subjekt: Revolutionen havde sejret og havde gjort dette og hint for folket. Men der var oftest tale om brug af ordet i en mere social forstand, og solidaritet med revolutionen blev ikke formuleret i kamptermer, hverken offentligt eller til interne møder. Hvad angår de øvrige praksisformer indgik hærværk, demonstrationer eller andre former for forstyrrelse af den offentlige ro og orden ikke i repertoiret af aktiviteter og blev heller aldrig overvejet eller drøftet.

Kontrasten mellem guerillakrigens store attraktionskraft og det hjemlige arbejdes fredelige praksis skal forstås som et udtryk for aktivisternes forståelse af sig selv og deres praksis som samfundsforandrende. Cuba stod nok som konkret og symbolsk spydspids for revolutionære samfundsforandringer andre steder i verden, men det var først og fremmest som (rebelsk og uafhængigt) samfund under opbygning, at landet fik fylde i solidaritetsarbejdet. Den cubanske revolution blev set som en inspiration i og for den 3. verden, ikke som en strategi til efterfølgelse i den vestlige verden. Det var solidariteten med og støtten til Cuba som samfund, der på længere sigt ville styrke den 3. verden og de sociale revolutioner her. Dette indgik naturligvis i en større helhed af forestillinger om samfundsforandring også i den kapitalistiske verden, men dette meget langsigtede perspektiv betød ikke en tematisering af væbnet kamp hjemme. De storpolitiske spændinger omkring Cuba kunne nok lejlighedsvis anvendes til at afsløre, hvordan USA's position som bannerfører for den frie verden var et skalkeskjul for rå magtpolitik, men ikke med samme styrke, som det blev tilfældet med Vietnamkrigen. Fordi der ikke, som det blev tilfældet med Vietnam, var tale om en krig, hvor

de løbende begivenheder kunne give anledning til demonstrationer hjemme, kom det heller ikke til sammenstød med politiet. Derfor blev voldelige konfrontationer ikke en del af de erfaringer, som de involverede kunne gøre sig. Og derfor blev nok dansk NATO-medlemsskab og dansk udenrigspolitik i forhold til Cuba kritiseret, men det officielle magtapparat blev ikke udpeget som konkret fjende i det daglige arbejde. Så selvom de, der var aktive i solidaritetsarbejdet for Cuba. nok tilhørte en venstrefløj, der arbejdede for samfundsforandring, så lå den væbnede kamp meget fjernt. Ikke som attraktionskraft og intellektuel inspiration – identifikationen med netop guerillaen havde stor betydning for aktivisternes forståelse af sig selv som revolutionære. Men som politisk middel hjemme i det danske samfund blev det ikke tematiseret. Væbnet kamp og solidaritet hermed handlede om dem derude.

KAPITEL 7: SOLIDARITET MED VIETNAMS KÆMPENDE FOLK 1963-1975

Indledning

Protesterne imod Vietnamkrigen blev uden sammenligning det solidaritetsarbejde, der fik den største og bredeste folkelige tilslutning og også det, der både i eftertiden og af aktørerne selv blev tillagt størst betydning i forhold til at mobilisere opmærksomhed på den 3. verden. Fra midten af 1960'erne til begyndelsen af 1970'erne var Vietnam omdrejningspunkt for en række grupperingers intense engagement, der på forskellig vis rummede en forståelse af krigen som en brutal stormagts overgreb på et lille fattigt land og som et udtryk for den 3. verdens antiimperialistiske kamp. Selvom billedet af overfaldet på det lille fattige land på mange måder holdt ved, er det vigtigt, at Vietnamsolidaritetsarbejdet netop blev kendetegnet ved, at det antiimperialistiske perspektiv her fik et gennemslag i langt bredere kredse, end nogle af tidligere solidaritetsgrupperinger havde oplevet i deres arbejde. Den store folkelige deltagelse i protesterne samt det, at solidaritetsarbejdet både af mange aktører i samtiden og i historiografien ofte betegnes som en bevægelse, kan forlede en til at tro, at der var tale om en stor velorganiseret enhed. Det var ingenlunde tilfældet. Protesterne mod krigen var derimod præget af en række grupperinger, der nok kunne samles om større fælles initiativer ved flere lejligheder, men som i højere grad var karakteriseret ved indbyrdes forskelle og uenigheder, både hvad angik de begrundelser aktørerne havde for deres engagement og de måder, de praktiserede det på. De mange splittelser indenfor grupperingerne er et udtryk herfor. Vietnamarbejdet skal forstås og undersøges som en række forskellige grupperinger og miljøer, der nok havde Vietnamkrigen som fælles afsæt for protest, men altså derudover adskilte sig betydeligt, når man ser på, hvordan de forstod Vietnamkrigen og deres egen rolle i det arbejde, der rettede sig imod den.

Forskellighederne og splittelserne som centrale karakteristika ved Vietnamarbejdet har naturligvis konsekvenser for fremstillingen, der således er præget af mange nedslag. Dels på forskellige grupperinger, og dels på begivenheder, der kan vise betydningen af forskellighederne. Det noget sammensatte billede, der således bliver tegnet, er på den måde også et udtryk for, hvordan arbejdet rent faktisk formede sig. Som det har været tilfældet i

min behandling af andre solidaritetsgrupperinger, vil jeg også her vægte de radikale dele heraf. Konkret betyder det, at den del af Vietnamarbejdet, der fik navnet Vietnam 69[573], og som stod for en mere moderat og i venstrefløjs-terminologi enhedspolitisk linje, først og fremmest vil blive behandlet som kontrast og modbillede til den radikale fløj, der kom til at hedde først De Storkøbenhavnske Vietnamkomiteer, DSVK, siden De Danske Vietnamkomitéer, DDV. Mit fokus på DDV og det anti-imperialistiske budskab er en konsekvens af afhandlingens fokus på solidaritet med den 3. Verden som en del af det venstreorienterede oprør. Hvor Vietnam 69 i hovedtræk så sig selv som et supplement til det etablerede politiske system, så DDV i højere grad sig selv som en overskridelse heraf.[574] Endvidere forgrenede DDV sig videre ud i flere forskellige miljøer, der i sig selv blev vigtige aktører i oprøret. Dels bevægende mange aktivister fra DDV sig videre i andre solidaritetsgrupperinger, men vigtig var også forlaget Demos, der med udgivelser af såkaldt revolutionær musik og litteratur, herunder en række dokumentariske bøger, børnebøger og meget andet, bevægede sig langt ud over det antiimperialistiske engagement og ind i de social- og intimlivsprojekter på venstrefløjen, der også blev kendetegnende for 1970'erne. Studiet af DDV kan på den måde også kaste lys over den oprørskultur, der også formerede sig omkring Vietnamarbejdet.

Når Vietnam 69 ikke er fuldstændig udeladt i nærværende afhandling, har det, som jeg tidligere har redegjort for, at gøre med flere forhold: For det første udgjorde de en væsentlig del af det samlede Vietnamarbejde, hvorfor det vil give et amputeret og skævt billede, hvis de ikke var med. For det andet udgjorde de både en vigtig samarbejdspartner og et ligeså vigtigt modbillede for DDV, at det ville blive vanskeligt at fremanalysere en dybere forståelse af sidstnævntes forestillingsverden, deres holdninger og handlinger, uden at inddrage de mere moderate grupperinger. Og for det tredje var netop det moderate, der ofte handlede om enhedspolitiske strategiske overvejelser, en afgørende skillelinje ned gennem miljøerne også internt blandt de, der forstod sig selv som både radikale og anti-imperialistiske. Det er derfor ikke udelukkende som kontrastfarve, at de mere moderate grupperinger har relevans, men også som en del af en indbygget dynamik og konfliktflade i de radikale grupperinger. Det

[573] Egentlig hed grupperingen Frit Vietnam til at begynde med, og det var denne gruppes indsamling, der hed Vietnam 69. Men eftersom Frit Vietnam som organisation aldrig rigtig foldede sig ud, og alt arbejdet således kom til at udspille sig omkring indsamlingen, blev det navnet Vietnam 69, der kom til at gælde.
[574] Rasmussen og Nordentoft (1991), s. 146

skal da også tilføjes, at Vietnam 69 ikke blot og bart kan karakteriseres som humanitær, selvom det var et yndet prædikat fra DDV's side. Vietnam 69 kom i den mere ekspressive del af sit virke, dvs. i forbindelse med fester, offentlige møder osv., efterhånden til at ligne DDV i sine paroler, ligesom de kom til at gøre brug af en bestemt kulturel form, der blev til i disse år, nemlig 'den venstreorienterede solidaritetsfest'. På den måde kan inddragelsen af Vietnam 69 måske bidrage til en mere facetteret belysning af, hvordan solidaritetsarbejdet for Vietnam blandt meget andet var med til at indholdsudfylde, hvad solidaritet med den 3. verden var for noget. Vietnam 69 vil altså ikke blive genstand for en samlet analyse i sig selv, men vil blive belyst med få centrale nedslag og altså løbende inddraget i de konkrete sammenhænge, hvor de havde en central placering, og hvor de stod som DDV's modbillede.

I forhold til analysen af solidaritetsarbejdet for Cuba stiller såvel historiografien som kildesituationen sig væsentlig anderledes i forbindelse med Vietnamarbejdet. Dels er Vietnambevægelsen, som jeg allerede har omtalt, tidligere behandlet i den faghistoriske litteratur, hvilket giver et allerede etableret grundlag af faktuelle oplysninger om bl.a. den organisatoriske udvikling samt af tolkninger af solidaritetsarbejdets karakter. Jeg gør primært brug af Hein Rasmussen og Nordentofts relativt kortfattede, men meget nuancerede fremstilling fra 1991, men også Holmsted Larsens og Holt Nielsens arbejder, der har henholdsvis DKP og DKU som hovedfokus er inddraget, fordi netop disse politiske miljøer havde stor betydning for Vietnamarbejdet. Hvad angår kildesituationen, udgør alene mængden af materiale en betydelig forskel til Cubaarbejdet, men materialet er samtidig, som jeg har redegjort for i Del I, et udtryk for, hvor forskelligt de to hovedgrupperinger DDV og Vietnam 69 praktiserede deres engagement. Førstnævnte er således primært belyst via organisationens blad Vietnam-Solidaritet, mens belysningen af Vietnam 69 også bygger på deres efterladte arkiv. Hertil kommer en del yderligere materiale i form af småudgivelser, demonstrations-foldere osv, der knytter sig til begge grupperinger. Jeg skal på ingen måde søge at lave en samlet fremstilling af hele Vietnamarbejdets historie, men gør brug af den eksisterende forskning til at foretage mere afgrænsede nedslag. Det anvendte materiale har betydelige overlap med det, der er anvendt i litteraturen, men spørgsmålene der stilles er, som allerede behandlet, anderledes.

Analysen af Vietnamarbejdet er primært bygget op kronologisk og tager derfor sit konkrete afsæt hele 5 år før stiftelsen af DCF og det danske Cuba-arbejde. Vietnamarbejdet tog sin spæde start i 1963 og afsluttedes formelt først i 1976 med stiftelsen af Dansk-Vietnamesisk Forening. Selve krigen var bragt til ende i april 1975, og venskabsforeningen var bl.a. et forsøg på at samle resterne af de solidaritetsgrupperinger, der havde eksisteret. Men det anti-imperialistiske og aktivistisk orienterede solidaritetsarbejde, der havde haft befrielseskrigen som sit omdrejningspunkt, var reelt ophørt flere år før og havde søgt andre veje. Hovedvægten vil derfor ligge på de år, hvor Vietnamarbejdet var mest intenst, nemlig i perioden 1967-1972.

Jeg vil nedenfor kort opridse baggrunden for Vietnamkrigens start og USA's engagement heri. Derefter vil jeg redegøre for, hvordan Vietnamarbejdet tog sin start, og herunder diskutere, hvordan man kan se de første initiativer som udtryk for en radikal kontinuitet i solidaritetsarbejdet. På baggrund af en belysning af det indledende arbejdes forskellige praksisformer, vil jeg diskutere splittelserne de forskellige grupperinger imellem, hvilket vil blive gjort gennem en række nedslag: oprettelsen af indsamlingen Giro 1616, de såkaldte Odensemøder i 1966 og 1967, der bl.a. førte til dannelsen af de Storkøbenhavnske Vietnamkomiteer, DSVK, samt kampagnen 'Stop the Bombings'.[575]

1967-68 blev en periode, hvor Vietnamarbejdet voksede hastigt og også efterhånden fik det udtryk, som det i eftertiden er mest kendt for, massedemonstrationen og konfrontationerne med politiet. I forbindelse med belysningen af DSKV vil dette tema således blive slået an, for at blive taget op igen senere i en mere samlet diskussion af vold og væbnet kamp i Vietnamarbejdet. Belysningen af DSVK vil derfor også blive bredt lidt mere ud og danne afsæt for at se på flere facetter af Vietnamkrigen som protesttema, f.eks. den ungdomsoprørske kontekst. I forlængelse heraf vil Dansk Bertrand Russell Råd og afholdelsen af den internationale krigsforbrydelseskommision i Roskilde i 1967 blive diskuteret. Russell-tribunalet havde stor betydning for Vietnamprotesternes folkelige gennemslag, men fortæller også om nogle væsentlige forskelle i politisk kultur og praksisformer i de forskellige fløje i Vietnamarbejdet.

[575] Med disse nedslag følger jeg i store træk Nordentoft og Rasmussens og udpegning af, hvordan splittelserne blev mest tydelige i samlingsinitiativerne. Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 90

Dette peger frem mod dannelsen af DDV og Vietnam 69, der betød en mere definitiv opsplitning i en radikal og en moderat enhedspolitisk gruppering. Fordi DKP her særligt kom til at spille en rolle, vil hele spørgsmålet om kommunisterne som skillelinje i solidaritetsarbejdet blive diskuteret.

Herefter vil jeg stille mere skarpt på praksis og politisk kultur i de to hovedgrupperinger DDV og Vietnam 69, om end fokus vil være lagt på førstnævnte fra dannelsen og frem til opløsningen i midten af 1970'erne. Forskydninger i det politiske grundlag, der udgjorde begrundelserne for arbejdet og de praksisformer, der knyttede sig hertil, vil blive vægtet, men også spørgsmålet om, hvilke aktører der spillede en rolle, ikke mindst som revolutionære subjekter. Disse aspekter vil blive forfulgt gennem endnu en række nedslag; solidaritetskomitéen som praksisform, forlaget Demos og Grønnegade som konkrete omdrejningspunkter i det daglige arbejde, PET's betydning for aktivisternes selvforståelse, PRG-kontoret i København, solidaritetsfesten som kulturel solidaritetspraksis og endelig DDV's forsøg på at danne en antiimperialistisk, front der rakte ud over krigen i Vietnam.

Herefter følger en større diskussion af vold og væbnet kamp i Vietnamarbejdet. Her vil det blive diskuteret, hvad disse elementer betød i solidaritetsarbejdet både i forhold til befrielseskrigen i Vietnam og i forhold til aktivisternes egne konfrontationer med politiet i forbindelse med demonstrationerne. Såvel de symbolske betydninger, som kan ses i f.eks. retorik og symbolbrug, som de helt konkrete kropslige erfaringer med volden vil blive belyst og på den måde indgå i mere samlede refleksioner over, hvori radikaliseringen af DDV bestod, og hvad den betød for solidaritetsarbejdet. Tre konkrete nedslag vil strukturere diskussionen: nemlig demonstrationen d. 27. april 1968 og det betydningsfulde retslige efterspil, demonstrationerne i forbindelse med filmen *De grønne baretter* i Sagabiografen i København i 1969 samt demonstrationerne under Verdensbankens møde i København i 1970.

Efter en skitsering af, hvordan Vietnamarbejdet efterhånden blev opløst i splittelser, og hvordan solidaritetsarbejdets forskellige samfundsforandrende perspektiver hos aktivisterne her kom til syne igen, vil jeg som afslutning på kapitlet belyse, hvordan forestillinger om

Vietnam var virksomme i forståelsen af landet som symbolsk utopi og revolutionær drivkraft. Ved at se på de solidaritetsrejser, der blev foretaget til Vietnam, vil jeg altså diskutere, hvordan disse indgik i solidaritetsarbejdet, og hvad dette betød for forståelsen af Vietnam som solidaritetsobjekt.

Vietnamkrigens start og de begyndende protester imod den

Ligesom den cubanske revolution i 1959 først med næsten 10 års 'forsinkelse' førte til etablering af en mere synlig solidaritetsgruppering i Danmark, affødte den amerikanske politik 1962 heller ikke nogen prompte protester i Danmark. Baggrunden for Vietnamkrigen gik da også endnu længere tilbage. Frankrig havde været kolonimagt i Vietnam siden 1859, og da Frankrig efter den japanske besættelse af Vietnam under 2. Verdenskrig søgte at genetablere sit herredømme, kom det til en blodig befrielseskrig mellem de franske styrker og Vietminh. Den Demokratiske Republik Vietnam, DRV, var således i 1945 af lederen af Vietnams kommunistparti Ho Chi Minh blevet erklæret uafhængigt, men blev nu kastet ud i endnu en krig, der endte med sejr over den franske kolonimagt ved Dien Bien Phu i 1954 – en sejr, der fik stor symbolsk betydning under krigen mod USA også i de danske (og andre vesteuropæiske) solidaritetsgrupperinger.[576]

USA havde egentlig i slutningen af 2. Verdenskrig ønsket en afkolonisering af Indokina, men med den kolde krigs trinvise tilsynekomst og særligt med kommunisternes sejr i Kina, formulerede USA dominoteorien og så således efterhånden krigen mellem Frankrig og Vietminh i et noget andet perspektiv.[577] Fredsforhandlingerne, der mundede ud i Genéve-aftalen i 1955, delte Vietnam ved den 17. breddegrad, hvorfor DRV nu kom til at dække Nordvietnam med Hanoi som hovedstad, mens Sydvietnam, eller Saigonstyret, som det ofte blev kaldt af danske Vietnamaktivister, dækkede resten af landet. Her blev den antikommunistiske Ngo Dinh Diem premiereminister, og oprettede med støtte fra USA Republikken Vietnam med sig selv som præsident. Sydvietnam og USA anerkendte aldrig Genéve-aftalen. I 1959 opgav det kommunistiske Nordvietnam at arbejde for en genforening af landets to dele med politiske midler og bidrog i 1960 til organiseringen af

[576] Vietnamkrigens historie er analyseret i utallige værker, og indgår i mange bredere historiske fremstillinger om efterkrigstidens politiske historie. De helt faktuelle oplysninger er her hentet fra Gyldendals Åbne Encykopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget Vietnamkrigen.
[577] Se Westad (2005), s. 111-113

partisanbevægelsen FNL, Front National de Liberation i Sydvietnam. FNL var sammensat af en række grupperinger af forskellige politisk og religiøs observans, men blev ganske hurtigt af USA (og den vestlige presse i øvrigt) opfattet som en kommunistisk befrielsesbevægelse (under navnet Vietcong), hvilket hang snævert sammen med, at DRV, det kommunistiske Nordvietnam, var deres primære allierede. At der på denne måde reelt var to vietnamesiske parter, en kommunistisk stat og en mere sammensat revolutionær befrielsesbevægelse, fik efterhånden en vis betydning i det danske Vietnamarbejde. Men i første omgang var det USA's fortsatte militære og økonomiske støtte til Saigon-regeringen, der var en logisk følge af dominoteorien og "det kæmpende vietnamesiske folk", der, så at sige, satte scenen for det, der blev kendt som slet og ret Vietnamkrigen. Ved årsskiftet 1961-1962 besluttede den amerikanske præsident Kennedy at sende 12.000 specialtropper til Sydvietnam og cementerede på den måde USA's militære tilstedeværelse i den allerede pågående krig mellem Saigon-regeringen og FNL.[578]

Den eskalerende amerikanske militære indsats blev først nævnt i dansk presse i løbet af 1963, bl.a. i Politisk Revy, der havde et lille indlæg trykt i det allerførste nummer, der blev sendt på gaden i september 1963.[579] På det tidspunkt havde præsident Johnson afløst Kennedy, der blev myrdet i november 1963. I løbet af 1964 kunne man efterhånden løbende læse nyheder og baggrundsartikler. Det sidste primært i Information, SF-Bladet, Politisk Revy og Land og Folk, altså det man med Hein Rasmussen og Nordentofts ord kan karakterisere som "relativt snævre kredse" på det tidspunkt.[580] Vietnam indgik dog i disse blade og aviser som et blandt mange udenrigspolitiske emner og rummede ikke opfordringer til handling, hverken for den siddende danske regering, organisationer eller andre.[581] Først da USA i maj 1964 henvendte sig til sine allierede i NATO og opfordrede til at yde støtte til Sydvietnam, og den danske regering med den markante socialdemokrat Per Hækkerup som udenrigsminister ikke prompte afviste dette, blev Vietnamkrigen til et dansk politisk anliggende, der affødte protestskrivelser fra DKP og SF. Det var dog først i starten af august 1964 med den danske regerings opbakning til USA's angreb på Nordvietnam i kølvandet på den såkaldte Tonkinbugt-affære, at den første egentlige demonstration fandt sted. Det var således

578 Rasmussen og Nordentoft (1991), s. 79
579 Politisk Revy, nr. 1, 6. sep. 1963
580 Rasmussen og Nordentoft (1991), s. 81
581 Rasmussen og Nordentoft (1991), s. 81

konkrete udenrigspolitiske begivenheder – stormagtens USA's angreb på Vietnam og især den danske regerings reaktion herpå, der så at sige blev det overordnede startskud til de danske Vietnam-protester.

Det var DKU, der stod bag den første demonstration, der fandt sted d. 5. august 1964 foran USA's ambassade under parolerne "USA væk fra Vietnam" og "Hænderne væk fra Vietnam".[582] Når man ser på billederne fra demonstrationen, ses imidlertid også de mere kendte slagord om fred og afrustning, der ofte blev anvendt i kommunistiske sammenhænge.[583] En række små, men af pressen bemærkede aktioner begyndte at dukke op fra slutningen af 1964 og frem gennem 1965. Nogle var arrangeret af de etablerede venstrefløjspartier og deres ungdomsorganisationer, andre af de nyere grupperinger, Gruppe 61, Revolutionære Socialister (RS) (herunder Socialistisk Aktion (SOAK) 1959-1971) og SUF.[584] Først fra 1967 materialiserede Vietnamarbejdet sig i 'egne' organiseringer.

Protesterne mod Vietnamkrigen havde således i nogen udstrækning rødder i etablerede politiske grupperinger, og det kom til at sætte sig spor som baggrundstæppe for de splittelser, der blev så karakteristiske solidaritetsarbejdet. Helt centralt i Rasmussen og Nordentofts fremstilling står Vietnambevægelsens splittelse mellem en såkaldt humanitær og en radikal politisk fløj. En splittelse, jeg allerede har været inde på, og som da også er evident. Men der var imidlertid også en anden, om end snævert forbundet, konfliktflade på spil, nemlig indenfor de venstreorienterede miljøer selv med DKP som central partipolitisk skillelinje. Det handlede groft sagt om, hvorvidt man skulle anlægge en radikal og konfronterende praksis, fordi dette ville være i overensstemmelse med den ideologiske forståelse, man havde af USA's krig, og fordi der lå et bevidstgørende element indlejret i en sådan praksis – eller, hvilket var DKP's ståsted, om man skulle anlægge en enhedspolitisk strategi, dvs. strække sig langt og acceptere en stor moderation i de paroler og praksisformer, man anvendte, for på den måde at vinde størst mulig tilslutning, hvilket i sidste ende ville gavne sagen mere, og ikke mindst forhåbentlig vinde sjæle for partiet på længere sigt. Dette blev dog først efterhånden tydeligt, og det kan også ses som en brydning mellem det gamle venstre og et

---

582 Nielsen (2008), s. 59
583 Billederne kan også findes i Inger V. Johansen og Wilfred Gluuds relativt kortfattede fremstilling *Vietnambevægelsen i Danmark 1964-75*, Dansk-Vietnamesisk Forening 2003
584 Rasmussen og Nordentoft (1991), s. 83-85

nyt mere aktivistisk venstre, og om hvordan den 3. verden fik betydning som samfundsforandrende dynamik heri. Vietnamprotesternes sammenfald med ungdoms- og studenteroprøret hører med til dette ret komplekse billede. I den forbindelse er det også vigtigt at se på, hvordan der skete en politisering og radikalisering *undervejs* i solidaritetsarbejdet. Der hersker i den eksisterende litteratur om det danske Vietnamarbejde enighed om, at der netop var tale om en radikaliseringsproces. Denne iagttagelse deler jeg, men mener samtidig, at den skal suppleres med et kontinuitetselement, i hvert fald hvad angår de ideologiske analyser. Det er således bemærkelsesværdigt, at der allerede i 1964 fra såvel maoistisk som trotskistisk hold fremkom ganske radikale udtalelser om Vietnamkrigen, og om hvordan man burde forholde sig til den. Alt dette spillede en rolle for, hvordan aktivisterne forstod deres engagement som samfundsforandrende, og de mange elementer i splittelser og skillelinjer udgør således et hovedspor til forfølgelse gennem dette kapitel.

Vietnams folk kæmper også for os – radikalitetens kontinuitet

Gotfred Appel, stifter af det maoistiske Kommunistisk Arbejdskreds (KAK), stod og i efteråret 1964 bag den første pengeindsamling, der indbragte 6000 kr. til et spedalskhedssanatorium i Nordvietnam, der var blevet bombet af de amerikanske styrker. I 1963 var han blevet ekskluderet af DKP som følge af sine maoistiske sympatier, og det var i KAK's blad, Kommunistisk orientering, at den første politiske opfordring til handling mod Vietnamkrigen blev bragt i februar 1964.[585] Det humanitære formål til trods var indsamlingen således en utvetydig stillingtagen til fordel for Nordvietnam (DRV), hvilket indsamlingens paroler tydeliggjorde*:* "Parolen i Vietnam er: 'Befri Syd, forsvar Nord, og genforen fædrelandet'! (...) Vietnams folk kæmper også for os"[586]

Særligt bemærkelsesværdigt i denne sammenhæng er sidste del af citatet, hvor befrielseskrigen i Vietnam uden omsvøb blev fremstillet som en kamp, der også gjaldt 'os' – et 'os', der faktisk ikke blev gjort eksplicit rede for. En lignende formulering kan findes i Appels udgivelse *Nogle grundtræk af Vietnam-problemet* fra 1966, hvor han afsluttede med at fastslå: "Vi må støtte det vietnamesiske folk og også i vor egen interesse bekæmpe det

[585] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 81
[586] Land og Folk 6. okt. 1965, Information 8. okt. 1965, SF bladet 14. okt. 1965, her citeret fra Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 85

vietnamesiske folks fjende, der også er det danske folks fjende." [587] Appel og med ham hele KAK stod altså for en forståelse af den 3. verden – og her altså Vietnam som det centrale brændpunkt – som arnestedet for den revolution, der efterhånden ville brede sig, også til den vestlige verden. Jeg skal i afhandlingens sidste del vende tilbage til, hvordan KAK og ungdomsorganisationen KUF senere gik ind i solidaritetsarbejdet for Palæstina. Appels radikale standpunkt i Vietnamspørgsmålet gav til kende på flere måder og vidner om en virkelyst, der ellers først blev karakteristisk for Vietnamarbejdet et par år senere. Fra december 1965 stod han bag bladet Vietnam Information, der næsten udelukkende bragte kommunikéer fra Nordvietnam, udskrifter af udsendelser fra Radio Hanoi, erklæringer fra FNL samt oversatte artikler fra den nordvietnamesiske hærs blad 'Folkehæren'. Indlæggene blev bragt stort set ukommenterede, til tider med mindre introducerende tekster, der fuldt tilsluttede sig indholdet i de oversatte meldinger. Bladet fremstod på den måde som loyalt talerør for såvel DRV som FNL. I januar 1966 stiftede KAK den første danske Vietnamkomite, som kort og godt hed Vietnam-komiteen, og som udgav sit eget blad Vietnam-aktuelt. Det havde nærmest løbeseddelens karakter, og i stedet for Vietnam Informations lange analyser og redegørelser, havde Vietnam-aktuelt et meget mere agiterende sprog med skarpt formulerede kommentarer til det, der foregik lige nu og her dels i dansk presse og dels på den storpolitiske arena og på Vietnams slagmarker. Det var stillet op som modsvar til aktuelt udlægninger af krigens udvikling og kunne derfor udstyre læserne med færdigstøbte argumenter, der gik direkte på det dagsaktuelle. Dette stemte godt overens med den aktivistkultur, der blev bygget op omkring KAK og Vietnam-komiteen – det gjaldt om at markere sit standpunkt klart og utvetydigt.[588]

I oktober 1967 udkom Vietnam-aktuelt dog for sidste gang i form af et særnummer, der aggressivt tog afstand både fra de bredere samlingsforsøg blandt de øvrige Vietnamgrupperinger, fra de ungdomskulturer, der i nogle sammenhænge satte præg på

---

[587] Gotfred Appel: *Nogle grundtræk af Vietnam-problemet*, Vietnamkomiteen, Futura 1966, s. 36, understregning i org.

[588] Peter Øvig Knudsen tegner i sin bog om Blekingegadebanden et billede af en stærkt aktivistisk ungdomsgruppe omkring KAK, der med Holger Jensen som central og karismatisk samlingspunkt gennemførte en række også illegale aktioner i deres Vietnam engagement. Jeg har ikke selv tilstrækkeligt kildemateriale til at belyse dette konkret, men mener ikke man kan betvivle det overordnede billede Øvig Knudsen tegner. Se i øvrigt Knudsen (2007), bind 1, herunder særligt kapitlerne *Appel (1963-1967)* og *Holger i de vilde tressere (1967-69),*s. 45-148.

aktiviteterne samt fra de spektakulære, men på mange måder lige så radikale 'Vietnamfrivillige' (hvoraf de fleste var af trotskistisk observans):

> "Man støtter ikke Vietnam ved at skaffe "bredde" i en demonstration ved at tilsløre de gode paroler med tvetydig tale. DER SKAL KLARHED TIL.
> Man støtter ikke Vietnam ved at ledsage rigtige paroler med jazz og pop, når jazz og pop af den amerikanske imperialisme bruges som våben mod ungdommen i Sydvietnams storbyer. DER SKAL ALVOR TIL.
> Man støtter ikke Vietnam ved at melde sig som "frivillig" til krigen, men ikke éet sekund skænke sin træning til denne krig en tanke. DER SKAL DISCIPLIN TIL."[589]

Det var en stålsat retorik, der med ord som klarhed, alvor og disciplin, indikerede en politisk kultur, der lå langt fra den mere vildtvoksende venstrefløjs- og ungdomkultur, der f.eks. kan aflæses i politisk Revy på samme tidspunkt. Erik Jensen, der var medstifter af en af de første Vietnamkomitéer, Amagerkomitéen, beskriver i sine erindringer, hvordan Appel ønskede at arbejde som en slags undergrundsorganisation uden udadvendt aktivisme og samarbejde med arbejderklassen, som Appel ikke regnede for nogen revolutionær kraft, og Vietnam-komiteen blev ret hurtigt et marginaliseret fænomen i det samlede Vietnamarbejde.[590] Appel selv røg ud af mere officielle maoistiske kredse, idet den kinesiske ambassade i København i sommeren 1969 endegyldigt opsagde det samarbejde, de havde haft med ham i en årrække.[591]

Et andet eksempel på, at de radikale elementer i Vietnamarbejdet ikke først var noget, der kom til efterhånden, men var tilstede fra starten, var de danske trotskister. I bladet Socialistisk Information, som allerede er omtalt, kunne man f.eks. i 1964 læse direkte opfordring til aktioner i gengivelsen af *Deklaration fra 4. Internationales sekretariat vedrørende det imperialistiske angreb på folkerepublikken Nord-Vietnam:*

> "Organiser overalt protestmøder mod den amerikanske imperialismes aggression. Demonstrer foran de amerikanske ambassader og konsulater for at tilkendegive jeres misbilligelse af den imperialistiske aggression" (...) "4. Internationales Forenede Sekretariat appellerer til regeringer, kommunisterne, de revolutionære aktivister og arbejderne i alle arbejderstater om at yde en hurtig, rigelig og betingelsesløs støtte til det vietnamesiske folk og Folkerepublikken Nordvietnam, der er offer for den imperialistiske aggression.

---

589 Vietnam-aktuelt, 2. årg. Særnummer, 21. okt 1967
590 *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 19
591 Knudsen (2007), s. 111-112

> Den nødvendige fremadskridende diskussion indenfor den kommunistiske verdensbevægelse må ikke blive en hindring for en sådan støtte (...)"[592]

Det er interessant, at trotskisterne her opfordrede til samling om den fælles sag på trods af "Den nødvendige fremadskridende diskussion indenfor den kommunistiske verdensbevægelse", hvilket både kan have henvist til brydningerne efter den 20. partikongres og Krustjovs berømte tale i 1956 og måske også mere present til splittelsen mellem Sovjetunionen og Maos Kina. Den samling, de opfordrede til var, som det fremgår, et fælles fodslag blandt det, trotskisterne opfattede som ligesindede, trods alt. Det er således helt centralt, at deres håb om samling handlede om betingelsesløs solidaritet med det kommunistiske Nordvietnam, ikke om at kunne favne de humanitære tiltag. I de første venstreorienterede aktiviteter så dette da også ud til at kunne lykkes. I efteråret 1965 dannedes V-dags-komiteen, der med plakater, demonstrationer og omdeling af små V-dags-mærkater utvetydigt støttede Nordvietnam og FNL. Komiteen var oprettet af det tværsocialistiske Socialistisk Aktion, men samlede aktivister fra flere andre grupperinger: trotskisterne, Socialistisk Ungdoms Forum, Socialistisk Folkeparti og DKP.[593]

Et andet eksempel på trotskisternes radikale position i Vietnamarbejdet, der samtidig skal ses som udtryk for kontinuitet i spektakulære og radikale initiativer, var 'Foreningen af Vietnamfrivillige', der blev iværksat i 1965-1966.[594] Ideen var, at man kunne melde sig som soldat under FNL's guerilla-faner, og ligheden med trotskisternes opfordring til at melde sig som Algierfrivillig 5 år før er oplagt. Som NATO-allierede med såvel Frankrig som USA, hvilket indebar støtte til denne ene side i krigene, mente trotskisterne, at det skulle være muligt også at kunne melde sig på den anden. Denne ultimative måde at praktisere solidaritet på blev dog aldrig til noget. Men som aktivistisk indslag i Vietnam-proteserne var det virkningsfuldt, og Finn Ejnar Madsen, der frem til 1968 var en del af det trotskistiske miljø, forsøgte angiveligt under noget spektakel at hverve folk som frivillige under en den første store demonstration arrangeret af DSVK i oktober 1967.[595] Initiativet blev da også slået stort op i den danske presse og fik endog DKU til at erklære sig villige til at sende frivillige af sted også, hvis FNL ønskede det. Det var imidlertid ikke tilfældet. En FNL-delegation var på

---

[592] Socialistisk Information nr. 5, 2. årg., sep. 1964
[593] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 85
[594] *Erik Jensen – et liv i politik*. Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2099, s. 57
[595] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, demos 2009, s. 27

besøg i København i oktober 1966 og meddelte her, at de mente kræfterne var bedre brugt på opinionsarbejde hjemme i Danmark.[596] Selvom det altså aldrig kom til realiteter, er dette et udtryk for, hvordan de radikale positioner skabte en dynamik, der spillede en rolle både indadtil i de enkelte grupperinger og også indbyrdes grupperne imellem.

Trotskisterne var i midten af 1960'erne fortsat aktive i arbejdet for opbygningen af et socialistisk Algeriet, ligesom de aktivt støttede den militante kamp mod apartheid-regimet i Sydafrika. Men Vietnam fremstod nu som et nyt (og måske mere lovende) brændpunkt, der kaldte på aktioner. Som den danske sektion af den 4. Internationale havde de med andre ord et internationalt netværk, der dels bidrog med ideologiske informationskanaler uden om den danske presse i øvrigt (hvilket tydeligt fremgår af deres blad Socialistisk Information), og dels udgjorde fundamentet for en kontinuitet, der rakte bagud i tid og således bidrog til at sætte Vietnamkrigen ind i en allerede etableret radikal politisk sammenhæng og kamptradition.

Ordet solidaritet og forståelsen af den 3. verden

Det er bemærkelsesværdigt, at ordet solidaritet i denne tidlige periode af Vietnamarbejdet ikke var særlig anvendt, heller ikke de mere radikale Vietnam-miljøer. I Politisk Revy derimod forekom ordet jævnligt (og tiltagende) fra 1965. Dette kan selvsagt ikke forklares med, at grupperingerne på den yderste venstrefløj ikke i øvrigt havde et solidaritetsbegreb, eller at ordet solidaritet ikke eksisterede som en del af deres politiske ordforråd – solidaritet må på mange måder betragtes som et kernebegreb i venstrefløjens historie, selvom det naturligvis har været indholdsudfyldt ganske forskelligt. Når det ikke indledningsvis blev brugt i sammenhæng med protesterne mod Vietnamkrigen, må det derfor forklares med, at aktørerne ikke på dette tidspunkt forstod deres egen position eller rolle i forhold til vietnamesernes kamp som et skæbnefællesskab, man påtog sig og derfor måtte tage ansvar for. Det var først med de mere eksplicitte splittelser i grupperingerne at begrebet solidaritet kom til at indgå som betegnelse for en bestemt position i Vietnamarbejdet og ikke mindst, som sproglig identitetsmarkør, der kunne definere en klar grænse til den moderate fløj. Samtidig havde Politisk Revy gennem det seneste år også givet stemme til en forståelse af, hvad krigen i Vietnam handlede om, der ganske vist også kunne findes i de mere radikale venstrefløjsgrupperinger, men som altså her fik en noget bredere læserskare og dermed

[596] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 89

trådte ind i en anden offentlighed. Det handlede om italesættelsen af den 3. verden som selvstændig aktør og revolutionær magtfaktor.

Det var først og fremmest Ellen Brun, der stod bag disse artikler, hvor hun anlagde et stærkt kritisk blik på det, hun forstod som den kapitalistiske verdens ekspansionstrang. Et godt eksempel er artiklen *Kapitalismens lebensraum*, som blev bragt i Politisk Revy i juni 1965 og altså rummede en klar henvisning til det nazistiske Tysklands ideologiske grundlag for de blodige ekspansioner østpå under 2. verdenkrig. Vietnam var artiklens afsæt, og den var sat op med et foto af amerikanske soldater, der tvinger en bagbundet vietnamesisk krigsfange ned i en trang krukke med hovedet først. Men hovedbudskabet var ikke, at Vietnamkrigen var grusom, men at man skulle forstå den i et internationalt perspektiv, hvor verden var delt op i de sultne og de mætte, og hvor de mætte konstant ville søge at udvide deres muligheder for at forblive mætte. Denne imperialismeanalyse blev knyttet sammen med en revolutionslogik, der gjorde Vietnam til et revolutionært brændpunkt:

> ”Historiens motor er i dag sult, fattigdom og sygdomme. Det er mennesker som lider under disse plager som i dag er de revolutionære (...) USA fører en krig med alle midler i Vietnam, først og fremmest af angst for at de fattige landes rigdomme skal undslippe deres dominering, først i Vietnam og siden overalt i ”den tredie verden”, fordi uden dette ”Lebensraum” kan systemet i ”den frie verden” ikke overleve. Måske vil det forekomme mange uortodokst at betragte krigen i Vietnam som en klassekamp i international målestok. Men ligesom proletariatets kamp har været rettet mod finanskapitalen i deres egne lande, således kæmper nu de ”proletariske” u-lande imod den internatioanle finanskapital, med USA som den største bankier. Den revolutionære opvågnen i hele ”den tredie verden” beviser en gang til, som Marx har skrevet, at ”det er ikke menneskets bevidsthed der bestemmer dets eksistens, men eksistensen der afgør menneskets bevidsthed”.[597]

Ellen Brun opfordrede ikke i denne artikel til konkret handlen, men det er oplagt, at en sådan analyse lagde op til en stærkt konfliktorienteret måde at forstå og agere imod Vietnamkrigen på. Det mest interessante i denne sammenhæng er imidlertid Bruns skarpe udpegning af det ulige forhold mellem de sultne og de mætte som den centrale akse omkring hvilken man måtte dreje sine analyser af verdens tilstand. Udpegningen af eksistensen af (d)en 3. verden var en grundlæggende udfordring af forståelsen af international politik som en kamp mellem to supermagter USA og Sovjet, en kile ind i den bipolære verdensforståelse,

[597] Ellen Brun: *Kapitalismens lebensraum,* Politisk Revy nr. 36, juni 1965, s. 7

der netop blev udfordret i disse år. en markant udpegning af en fundamentalt anden måde at se verden på, der inkluderede den 3. verden som aktør i sig selv, og ikke som undersåtter i en bipolær magtdeling. Netop tildelingen af en sådan aktørstatus kan være en del af forklaringen på, at hun satte den tredje (og den første og anden) verden i citationstegn. Det indikerede i hvert fald en vis vægring mod denne rangordning og var i øvrigt gennem 1960'erne en meget udbredt måde at signalere en vis usikkerhed i forhold til at sætte mærkat på disse stater. I 1970'erne synes solidaritetsgrupperingerne ikke at have haft sådanne overvejelser. I hvert fald blev 'den 3. verden' en mere uproblematiseret og udbredt betegnelse. Ellen Brun var, som allerede omtalt, en meget markant stemme, men det, at artiklen blev skrevet (og trykt) er et udtryk for, at den 3. verden netop fra en radikal position blev forstået som en revolutionær drivkraft.

Den entydige stillingtagen for Nordvietnam og FNL, som altså gjorde sig gældende både i Gotfred Appels Vietnam-komiteen og hos RS var stærkt kontroversiel dels i forhold til den officielle danske holdning, men også sammenlignet med de bredere funderede tiltag, der også forholdt sig kritisk til Vietnamkrigen på dette tidspunkt. Et godt eksempel på sidstnævnte, er en demonstration afholdt d. 18. december 1965 i København, arrangeret af Studentersamfundet, Radikal Ungdom, Frit Forum DSU København og Københavns Amt og SUF. Sidstnævnte, der altså også var involveret i aktiviteter under mere radikale paroler, rummede således flere positioner inden for rammerne af forummet. Denne vifte af aktører signalerede i sig selv en vis bredde, men denne blev også slået fast af Willy G. Sørensen fra Studentersamfundet, der i sin tale sagde:

> "(...) Vor protest skal virke på den brede opinion og ikke være en ubændig anti-amerikansk demonstration – det er afgørende for samarbejdet mellem organisationer af forskellig art, at Vietnamprotesterne ikke bliver præget af rabiate paroler".[598]

Sådanne udtalelser satte de radikale positioner i perspektiv og viser samtidig, at det politisk radikale og aktivistiske solidaritetsarbejde ikke kun var noget der voksede frem efterhånden.

[598] Referat i Land og Folk 19.-20. dec. 1965, her citeret fra Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 85

Praksisformer i det spirende Vietnamarbejde

Komitéen

En karakteristisk måde at organisere og udfolde det voksende engagement imod Vietnamkrigen på blev fra slutningen af 1965 og starten af 1966 komiteen. Jeg har allerede nævnt V-dags-komiteen, der dog udelukkende havde kampagnekarakter, men den af KAK initierede Vietnam-komiteen blev, som omtalt, den første af sin slags, der oven i købet udgav eget blad. I løbet af 1966 dukkede en række nye komiteer op, bl.a. Nørrebro Vietnamkomite, Amager Vietnamkomite og Vanløse Vietnamkomite.[599] Disse komiteer var ikke en nyskabelse i den forstand, at der ikke tidligere var oprettet komiteer i forbindelse med støtteaktiviteter til fordel for nationale befrielsesbevægelser i de gamle kolonier, hvilket jeg allerede har behandlet i foregående kapitel om Algeriet og Sydafrika. Men hvor komiteerne i de tidlige 1960'ere havde været præget af kulturpersonligheder, der stillede sig i spidsen for grupper af kendte støtter og anbefalere (i lighed med Kampagnen Mod Atomvåben), var de mindre Vietnamkomiteer, der dukkede op fra 1966 og frem, i højere grad præget af initiativtagere 'nedefra'. De udgik ofte fra det, man kunne kalde de politiske græsrødder, dvs. folk der allerede i en eller anden forstand var politisk eller fagligt aktive. Det var f.eks. netværk, der udsprang af Clarté, DKU og Eksskolen, der kom til at danne grundlag for nogle af de nævnte komitéer.[600] Selvom der tilsyneladende blandt disse første komiteer var udbredt enighed om, at USA var den skyldige part, og at det på den baggrund var nødvendigt at tage stilling til krigen politisk, var der alligevel forskel på, hvordan de fremlagde sagen. Vanløse Vietnamkomite omdelte f.eks. en folder, der bekendtgjorde dens stiftelse med følgende begrundelse:

> "Vietnam brænder (...) vi kan se det i fjernsynet, høre det i radioen og hver dag læse det i aviser og tidsskrifter. Vi ved det, og vi føler at det kræver vor stillingtagen. Hvis vi vil regnes for ærlige mennesker, kan vi ikke vide om disse ting, uden at gøre os vore tanker derom. (...) Derfor finder mennesker overalt i verden sammen for at protestere mod den amerikanske krigsførelse."[601]

Anderledes kontant var Amager Vietnamkomite:

---

[599] Vietnam 69's arkiv, ABA nr. 1076, ks. 11 og 14 samt ABA emnearkiv nr. 33.596, DDV. Se også Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 87

[600] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 20

[601] Folder fra Vanløse Vietnamkomite, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 11., læg 1

> ”Den amerikanske aggression øges dag for dag. I takt med nederlagene udvider amerikanerne krigen: flere tropper, flere bomber, mere terror (...) På baggrund heraf synes undertegnede beboere på Amager, at det er på tide at gå ind i den verdensomspændende kamp mod USA’s angrebskrig; at gøre hvad vi kan for at støtte det kæmpende Vietnam – HER OG NU!”[602]

Begge komiteer, hvis foldere var illustrerede med fotos og grafiske fremstillinger af kvindelige guerillaer og risbønder med geværer over skuldrene, erklærede, at de dels ville informere om krigen og udbrede kendskabet til Nordvietnams såvel som FNL’s synspunkter, og at de ville støtte disse moralsk og materielt gennem møder, demonstrationer, udstillinger, studiegrupper, indsamlinger, udbredelse af litteratur ”kort sagt: ved hjælp af ethvert middel, der af komiteen findes egnet.”[603] Tilsvarende oplæg til aktiviteter gjorde sig gældende for Nørrebro Vietnamkomite.[604] Det tyder således på, at det at danne en komite dels ret hurtigt blev et udbredt form eller måde at ’gøre noget’ på, og dels at denne form primært blev taget i anvendelse indenfor politiske kredse, der talte for en klar stillingtagen til skyldsspørgsmålet og erklærede sin støtte til Nordvietnam og FNL. Jeg skal senere vende tilbage til, hvordan arbejdet i komitéerne efterhånden tog form.

Teach-ins

En anden praksisform, der blev til som en del af det tidlige Vietnamarbejde var den såkaldte teach-in. Men som det gjorde sig gældende for komite-dannelserne, var der også her tale om en proces, hvor de danske aktører prøvede sig lidt frem rent formmæssigt. Samtidig er det interessant, at netop denne afprøven af forskellige former affødte nogen debat om, hvad det overhovedet var man ville og kunne få ud af de forskellige konkrete initiativer. I efteråret 1965 bragte tidsskriftet Rapport en artikel af Johannes Glavind, hvor den amerikanske teach-in, der var forbilledet for de danske af slagsen, blev beskrevet som en særlig protestform, der havde udviklet sig indenfor universitetsmiljøerne.

Glavind fremhævede her flere interessante aspekter. For det første, at en teach-in netop var en protest og ikke en upartisk høring, men at det var i det oplysende, debatterende og

---

[602] Folder fra Amager Vietnamkomite, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14
[603] Folder fra Amager Vietnamkomite, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14
[604] Se også Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 87

indsigtsgivende, at kernen i protesten lå. For det andet havde det været vigtigt for de amerikanske initiativtagere, at det skulle være en protest, der så at sige kostede dem noget, hvorfor de ikke bare ville strejke og gå hjem, men ofre deres nattesøvn og akademiske kræfter på at sætte sig ind Vietnamkrigens baggrund, USA's motiver osv. For det tredje fremhævede han, at disse teach-ins i USA var en del af en ungdomskultur. De gjorde f.eks. brug af teater, udstillinger, sang og dans samt det Glavind kaldte de populære folkemusiksangere som Joan Baez, Pete Seeger og Bob Dylan - som Glavind i øvrigt stavede Dillon, hvilket afslørede, at han ikke selv tilhørte en sådan ungdomskultur, men beskrev den udefra. Glavind understregede samtidig, at man her måtte huske på, at universitetsstuderende i USA kom fra langt bredere sociale lag i samfundet, end de gjorde i Danmark. "At være student [i USA] er ikke helt det samme afsondrede liv hævet over folket som her i landet",[605] som han bemærkede. Glavind opfattede altså på dette tidspunkt ikke Vietnamarbejdet som en del af en bestemt ungdomskultur, selvom det ofte var unge politisk engagerede mennesker der stod bag de forskellige aktioner. Han syntes da heller ikke at fæste stor lid til de danske studenter som samfundsengageret gruppe, et billede der som bekendt ændrede sig få år senere.[606] Teach-ins i Danmark var altså indledningsvis ikke noget, der foregik på universiteterne, men blev afholdt andre steder og med andre aktører som bærende kræfter. Et eksempel er en teach-in i Helsingør, der blev arrangeret af de lokale politiske ungdomsorganisationer og Fællesklubben på Helsingør Skibsværft, som samlede 500-600 deltagere i januar 1966.[607]

Såvel termen teach-in som den type indhold, der knyttede sig til dem i amerikanske sammenhænge, blev dog ikke uden videre adopteret i dansk sammenhæng. Dels var der det rent sproglige, der f.eks. kom til udtryk ved, at man både kaldte det teach-ins, høringer eller slet og ret debatmøder, formodentlig fordi de danske aktører selv var lidt uvante med den engelske betegnelse. Men også rent indholdsmæssigt var der stridigheder i miljøerne. De amerikanske teach-ins var tilrettelagt som langvarige arrangementer, hvor eksperter, journalister og andre holdt mindre foredrag, der lagde op til spørgsmål og især diskussion, og det var, som nævnt ovenfor, væsentligt, at selve denne indsigtsgivende praksis i sig selv blev

[605] Rapport, nr. 6, okt. 1965, s. 190
[606] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 155
[607] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 87.

forstået som en protestpraksis. Dette fik imidlertid i januar 1966 Ebbe Reich til i Politisk Revy at stille spørgsmålet, "Hvordan laver man en teach-in?".[608] I artiklen søgte han at gøre en midlertidig status over de i alt tre teach-ins, der havde været afholdt i Danmark ind til da, og han mente, at debatten havde hårdt brug for at blive systematiseret, så den historisk-kildekritiske, den moralske og de politiske debat diskussion ikke flød helt sammen. Reich mente, at det var helt afgørende, at alle deltagere havde tillid til mødets formål, som "argumenterende og ikke protesterende". Hvis man ville den klare protest, måtte man hellere lave en egentlig demonstration, mente Reich, og afsluttede:

> "Hvis protesten ikke er givet og klar, må man lade den ligge til man når så langt, og i stedet bekende sig til den åbenhed, der er teach-ins karakter og berettigelse."[609]

Disse citater kan selvfølgelig forstås som udtryk for Ebbe Reich's karakteristiske måde at insistere på samtalen som grundlæggende politisk modus operandi, i øvrigt på et tidspunkt, hvor han stillede op til Folketinget for Det Radikale Venstre.[610] Senere formulerede han sig mere markant, men han forblev på den moderate fløj gennem hele sit engagement i Vietnamkrigen. Citaterne kan dog også tolkes som et udtryk for, at de forskellige fløje og grupperinger i Vietnamarbejdet først efterhånden fandt de former og måder at praktisere solidaritet på, som de kom til at opfatte som deres egne. Samtidig lå der tydeligvis ganske forskellige udtryksmuligheder for de forskellige positioner i disse former, og det er da også bemærkelsesværdigt, at netop teach-ins senere af DDV ved deres landskonference i december 1968 blev karakteriseret som utilstrækkelig i det politiske engagement:

> "For vel omkring 3 år siden kom vi, inspireret af en række store "høringer" på amerikanske colleges, ind i en periode med store oplysningsmøder, hvor teach-in formen var den mest anvendte. (...) Heller ikke i disse møder kunne man iagttage nogen markant politisk/solidarisk holdning. (...) efterhånden som vi fik mere kendskab til de store vietnamesiske sejre ved fronten i Sydvietnam, steg ønsket om en mere kontant og håndgribelig støtte til Vietnams frihedskrig. (...) Teach-in-tiden med dens marathonmøder var ved at være forbi, aktionernes tid var forestående."[611]

---

[608] Politisk Revy, nr. 47, januar 1966, s. 7
[609] Politisk Revy, nr. 47, januar 1966, s. 7
[610] Se i øvrigt Anne Stadager: *Ungdomsoprøreren Ebbe Kløvedal Reich,* ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC, formodentlig 2010
[611] Otto Sands tale ved landskonferencen dec. 1968, trykt i Vietnam-Solidaritet, nr. 8, feb. 1969. Det er bemærkelsesværdigt, at Inger V. Johansens og Wilfred Gluuds fremstilling ligeledes betegner teach-ins som

Komitedannelser og teach-ins var på den måde to praksisformer, der netop i deres form udpegede to forskellige måder at forstå og dermed engagere sig i Vietnamkrigen på. Hvor teach-ins rummede det afklarende, oplysende og argumenterende, var komiteerne i højere grad præget af et allerede afklaret argument som det grundlag, hvorpå de blev stiftet. Der er dog ikke belæg for at sige, at Vietnamarbejdet hermed var klart tegnet i to blokke med hver deres måder at handle på. Dels tyder det på, at man sagtens kunne være med til at stifte en komite og samtidig deltage i teach-ins. Det var efter alt at dømme netop i mødet med de forskellige måder at forstå og diskutere Vietnamkrigen på, at man efterhånden blev mere bevidst om egen og andres position.

Vietnam på tryk

En tredje praksisform, der gjorde sig gældende helt fra starten, var at udgive bøger om Vietnamkrigen, hvilket havde at gøre med det fremtrædende ønske om at oplyse og informere (og dermed engagere) om det, aktivisterne opfattede som en meget underbelyst konflikt. Gotfred Appel udgav i 1965 og 1966 fra sit forlag Futura flere mindre bøger om Vietnam, der gjorde rede for krigens baggrund og i øvrigt ret klart angav en anti-imperialistisk forståelsesramme.[612] Bøgerne blev henvist til i stort set alle Vietnammiljøer som relevant litteratur, også længe efter at Appel var helt marginaliseret. Ebbe Reich og Preben Dollerup stod ligeledes i 1966 bag bogen *Vietnamkrigen i perspektiv*. En udgivelse, der vægtede det internationale politisk-aspekt. Reich var på dette tidspunkt DR's Sydøstasien-ekspert[613], og Dollerup var tilknyttet tidsskriftet Rapport, hvor han særligt skrev om Vietnam. Også denne bog blev central som grundbogslæsning i alle miljøer. Efterhånden som flere Vietnam-blade kom til og også f.eks. de politiske partiers og disses ungdomsorganisationer også begyndte at skrive om krigen, blev den skriftlige kultur dels mere sensitiv overfor krigens gang og samtidig mere politisk profileret. Vietnam-Solidaritet, der fra sensommeren 1967 blev DSVK's blad, er det bedste eksempel herpå og vidner også

humanistiske og apolitiske, men dog med stor gennemslagskraft i det tidlige arbejde, dvs. i 1965-66. Begge forfattere var tilknyttet DDV, hvilket må forstås som i hvert fald en del af forklaringen på deres vurdering i denne sammenhæng.

612 Se *Ukuelige Vietnam: Vietnams røst fra Nord og Syd*, *maj til august 1965*, Futura 1965 og *Sejrrige Vietnam,* Futura 1966

613 Se Anne Stadager: *Ungdomsoprøreren Ebbe Kløvedal Reich,* ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC, formodentlig 2010

om, at det at skrive og læse om Vietnam var en del af solidaritetsarbejdet, der udviklede sig fra at være ekspertens ord rettet mod den interesserede samfundsborger, til at være den bevidstgjorte aktivists agiterende appel til andre mulige aktivister.

Fra omkring 1967 dukkede en for solidaritetsarbejdet ny genre op, nemlig digtsamlingen. I de tidlige 1960'eres solidaritetsarbejde havde man også interesseret sig for lyrik fra de pågældende lande og havde bragt forskellige oversatte uddrag heraf i bladene, f.eks. Algier Frit. Men i Vietnamarbejdet introduceredes udgivelsen af digtsamlinger som en praksisform, der mere direkte blev forstået som en solidaritetshandling både fra de, der skrev, de der udgav og de der købte og læste dem – ofte gik pengene til et bestemt formål. Det er samtidig bemærkelsesværdigt, at fra at have digtere fra den 3. Verden som de stemmer, der blev tillagt betydning, blev danske digtere nu inddraget. Nogle udgivelser rummede udelukkende danske bidrag, særligt skrevet til anledningen.[614] Såvel de radikale som de mere moderate miljøer gjorde brug af denne praksis. Lyrikken blev forstået både som følelsesmæssige udtryk for den politiske virkelighed og synes at have fungeret som hjertet i det, man kæmpede for. Det er samtidig interessant, at de danske forfattere ofte udtrykte på den ene side, hvordan Vietnamkrigen trængte ind under huden på dem og berørte dem på den måde, der fundamentalt ændrede deres syn på tilværelsen, og på den anden side, hvordan dette frem for klarsynet handling i langt højere grad medførte en nærmest altfortærende følelse af afmagt. Flere af digtene er udformet som rapporter over, hvordan de ikke kan skrive et digt om Vietnam. De ved, de må handle, men det er dem umuligt at omgås katastrofen med ord. Tilsvarende afviste Ivan Malinowski i 1966 at skrive en prolog til Vietnam-ugen i Århus, der løb af stablen 20.-27. marts samme år, med den begrundelse, at det som almindelig borger i et kapitalistisk samfund eksistentielt set slet ikke var muligt at støtte FNL. Han afsluttede:

> "Indse, at du er stumphalet, vingeløs, svinebundet. At du er en lus overfor de magter der knuser dig og dine lige. At du er sat udenfor virkeligheden på den

[614] Af de udgivelser, der kun rummede danske forfattere skal nævnes: *Til Vietnam*, udg. af Det Internationale Krigsforbrydelses Tribunals Københavnerkontor og Vietnamindsamlingen Giro 1616, red: Ebbe Reich og Vagn Søndergaard, samt Erik Knudsen: *Vietnam. Taler, artikler og digte*, Gyldendal 1967. Erik Knudsen og Ole Wivel udgav som repræsentanter for Vietnam 69 og digtsamlingen *Anklagen Vietnam*, Vietnam 69 1969. Den rummede dels deres egne Vietnam-digte, og dels flere digte og optegnelser af Ho Chi Minh, breve af amerikanske soldater samt information om Vietnam 69. En række danske og nordiske forfattere stod i 1967 bag *Ord om Vietnam. En international antologi,* Gyldendal 1967, der både rummede deres egne, andre danske forfatteres og internationale forfatteres bidrag. Alle kontinenter undtagen Afrika var repræsenteret, hvilket også blev bemærket i Sven Aggers anmeldelse i Vietnam-Solidaritet nr. 1, januar 1968.

> djævelske måde, at den til enhver tid kan ramme dig, men du hverken kan sanse eller nå den. At din afmagt er total, dine udsigter de sortest tænkelige. At du intet har at tabe og intet at vinde. Dér møder du håbet og modet. Dér går du i krig så uforsonligt, så uigenkaldeligt og så radikalt som situationen kræver det."[615]

Malinovskis udpegning af afmagten som afsæt for en ekstremt radikal position, hvor den enkelte havde kastet alle ydre (og velsagtens en hel del indre) hindringer af sig for på den måde at hellige sig kampen totalt, var ikke typisk i digtene. Men den udtrykker en dynamik, jeg mener gjorde sig gældende i nogle af solidaritetsgrupperingerne. Både det radikale, hvor den aktive konkrete handling blev hyldet og i det mere moderate, hvor sammenhængen mellem afmagt og handling i højere grad var virksom som en etik, der tilsagde, at man dog måtte gøre noget for at bevare sin menneskelighed. Det at skrive om Vietnam var på den måde både en praksis, der blev flittigt anvendt først som oplysning, og siden også som mere følelsesmæssigt tilsnit, ligesom det gav en ny stemme til overvejelser om, hvordan man overhovedet kunne praktisere solidaritet med Vietnam. Den skriftlige praksis i solidaritetsarbejdet fik i slutningen af 1960'erne sin egen institution i forlaget Demos, hvis virke jeg skal vende tilbage til.

Fælles initiativer og splittelser

Henover sommeren og efteråret 1966 var Vietnamkrigen blevet et betydeligt diskussionsemne, ikke bare i afgrænsede politiske grupperinger, men i hele den danske offentlighed som sådan. Det kan formodentlig ikke undervurderes, hvad de fjernsynstransmissionerne her har betydet, men det er også oplagt, at begivenheder som Danmarks Radios Vietnamhøringer samt forskellige dagblades intensiverede skriverier om krigen, medvirkede til at gøre Vietnamkrigen til en del af den danske indenrigspolitiske dagsorden, ikke bare til et fjernt udenrigspolitisk anliggende. Det er således karakteristisk, at en stor del af den omtale Vietnamkrigen nu fik i f.eks. Politisk Revy i højere grad rettede sin kritik mod den danske regerings politik end mod USA's krigsførelse. På dette tidspunkt var der opstået et væld af grupperinger, komiteer og andre initiativer, og der var et ganske højt aktivitetsniveau af møder, skrivelser og mindre demonstrationer rundt om i landet. Hein Rasmussen og Nordentoft beskriver ønsket om en støre grad af samling og koordinering af

[615] Ivan Malinovski: *Afslag på en opfordring til at skrive en Viet Nam-prolog*, Politisk Revy, nr. 52. marts 1966, s. 5-6

aktiviteterne som logisk, og det giver da også nogen mening.[616] Men samlingsbestræbelserne kan også ses som forsøg på at trække så mange som muligt i sin egen retning. I hvert fald er der ikke meget der tyder på, at der var stærke konsensussøgende kræfter, der kunne eller ville arbejde for at parterne skulle mødes og blive til en egentlig samlet bevægelse. Jeg skal i det følgende behandle en række af de fælles initiativer, der i højere grad end at samle, tydeliggjorde de ganske dybe kløfter, der var mellem de forskellige grupperinger.

Vietnamindsamlingen Giro 1616

Vietnamindsamlingen Giro 1616 blev lanceret i juli 1966 af det trotskistiske Socialistisk Aktion sammen med folk fra DKP, SF, Socialdemokratiet og Radikal Ungdom og rummede altså i sit udgangspunkt en vis politisk bredde. DKP'eren Otto Sand fungerede som Giro 1616's sekretær. Indsamlingen skulle være tofløjet, hvilket ville sige, at pengene skulle gå til FNL og til Nordvietnam, og det skulle i øvrigt være betingelsesløs, hvilket ville sige, at parterne måtte bruge pengene til det modtagerne ville, også våben. Indsamlingen var på den måde en klar markering af, hvor initiativtagerne stod. Men netop disse elementer førte til, at indsamlingen ikke blev godkendt af Justitsministeriet, da det blev vurderet, at der var tale om en offentlig indsamling med politisk og militært sigte.[617] Afvisningen af indsamlingen førte til massive protester fra hele venstrefløjen, og interessant nok blev indsamlingen sat i gang trods den manglende tilladelse, hvilket forstærkede billedet af den som radikal. Giro 1616, der efterhånden blev en markør for de radikale grupperinger, blev genstand for årelange bitre stridigheder de forskellige grupperinger imellem. Her var det ikke selve formen, der var diskussion om – alle kunne tilslutte sig den genkendelige pengeindsamling – men den stillingtagen, der lå i udpegningen af indsamlingens modtagere og især den forståelse af Vietnamkrigen, der lå til grund herfor, blev ved at udgøre konfliktstof. Først da Vietnam 69 blev dannet fik de forskellige fløje hver deres indsamling, hvilket dog ikke gjorde Giro 1616 til en mindre tydelig markør for DDV's position.[618]

---

[616] Hein Rasmussen og Nordentoft, 1991 s. 89
[617] Hein Rasmussen og Nordentoft, 1991 s. 90
[618] Hein Rasmussen og Nordentoft, 1991, s. 90

Odensemøderne

To møder i henholdsvis september 1966 og januar 1967 blev skelsættende for de fortsatte protetser imod Vietnamkrigen, idet en udløber af dem var dannelsen af De Storkøbenhavnske Vietnam-Komiteer, DSKV (senere DDV). Hermed havde den ene hovedfløj i engagementet fået lidt klarere rammer om ikke organisatorisk, så i hvert fald i forhold til, hvordan man skulle forstå Vietnamkrigen, og hvordan og i forhold til hvem man skulle udøve solidaritet. Det første Odensemøde var indkaldt af en gruppe, der havde tilknytning til Projekt Hus i Odense. Det formulerede formål var ifølge indbydelsen, at koordinere det arbejde, der foregik rundt om i landet, men det skulle også gives en fælles retning. For det første skulle man bruge kræfterne på at ændre den danske regerings holdning til Vietnamkrigen, og for det andet ønskede de, at "den solidaritet, som det vietnamesiske folk ønsker må formuleres som humanitær hjælp, og som en fra regeringshold utvetydig afvisning af den af Amerika i Vietnam førte politik".[619] På baggrund af de allerede verserende stridigheder blandt de forskellige grupperinger syntes dette oplæg til fælles fodslag at være noget naivt og skal nok snarere forstås som et ønske om at trække i en bestemt retning mere end at samle. En mulighed er selvsagt også, at odenseanerne ikke havde gjort sig begreb om, hvor stærke holdninger, der faktisk var knyttet til Vietnamarbejdet på dette tidspunkt, hvorfor det humanitære standpunkt kunne forekomme at være et rummeligt samlingspunkt. Det var det ikke.

Omkring 150 mennesker deltog i det første møde dels enkeltpersoner, dels repræsentanter fra fagforeninger, RS, DSU, Studentersamfundet, SUF, DKP, SF, Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre, DKU og endelig Den kirkelige Vietnamkomite. Det er oplagt, at ikke alle disse deltagere kunne tilslutte sig mødets formål. Det fremgår også med al ønskelig tydelighed af to forskellige referater af det første Odensemøde, det ene af Ebbe Reich i Politisk Revy, det andet af formanden for DSU, Karsten Møller i bladet *Vietnam-Fakta og perspektiver*, der blev udgivet af den såkaldte *Vietnam-koordineringen* bestående af Studentersamfundet, Radikal Ungdom, DSU København, DKU, Socialistiske Gymnasiaster og Frit Forum København.[620] De to beskrivelser af mødet stemmer grundlæggende overens i

[619] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 91, der henviser til Lauridsen og Magnussen (1980), der henviser til SF-arkiv, kasse 64, læg 1.

[620] Koordineringen, der udgav bladet *Vietnam – fakta og perspektiver* var altså et samarbejde på organisationsniveau og arbejde på netop at koordinere Vietnamaktiviteterne. Perspektivet for arbejdet rakte dog

identifikationen af to stridende fløje, men Ebbe Reich stillede sig optimistisk i forhold til en mulig samling:

> ”Sagligt drejede [uenighederne] sig om indsamlingsarbejdet i diskussionen om ”tofløjet” (i.e. rettet til Hanoi og NLF) elle ”trefløjet” (i.e. rettet til alle nødlidende vietnamesere uden hensyn til politisk overbevisning) indsamling (...) Men når det er sagt skal det også siges, at den væsentligste uoverensstemmelse mellem Odensemødets deltagere havde at gøre med sentiment og taktik, snarere end med fundamentalt forskellige syn på krigen.”[621]

Ebbe Reich's nedtoning af de fundamentale forskelle de to fløje imellem skal ses som udtryk for hans egen overbevisning om det rigtige i at overkomme forskellene snarere end resultatet af en nøgtern analyse.[622] De to fløje havde således i høj grad netop et fundamentalt forskelligt syn på Vietnamkrigen og på, hvordan man skulle forholde sig til den. Alligevel pegede Reich her på et element, der uden tvivl også har spillet en rolle for, hvilken fløj den enkelte kunne have tilbøjelighed til at tilslutte sig, nemlig spørgsmålet om 'sentiment'. Ordet findes ikke i ordbogen, men Reich brugte det til at beskrive de forskelle i politisk kultur, han havde iagttaget. Karsten Møller havde gjort sig lignende iagttagelser:

> ”Mødet blev åbnet med to fremragende oplæg af redaktør Ebbe Reich og folketingsmand Frode Jakobsen. (...) Sådanne analyser er uundværlige i politik, men her gav de faktisk bagslag, idet en række af mødets deltagere fandt anledning til at polemisere med Reich og Jacobsen (...). Andre optrådte på slap line med analyser af det amerikanske gangstervæsen og dets indflydelse i amerikansk politik. Det gjorde at man ikke fik gennemdrøftet det, der for mig var det egentlige, at finde nye metoder at arbejde videre med Vietnam-problemet.”[623]

Karsten Møller havde altså oplevet 'de andre' som polemiske i formen og uvedkommende hvad angik indholdet. Det, han havde oplevet som ”fremragende oplæg”, talte således både i form og indhold ind i det, han opfattede som ”det egentlige”. Men man må formode, at de deltagere, som Møller tog afstand fra, mente, at de I deres taler netop havde fat om ”det egentlige”, og at deres måde at fremføre dette på var nødvendig. Dette kultursammenstød de

---

videre end protesterne mod Vietnamkrigen, idet de ikke ville acceptere ”USA's militære og økonomiske indgreb mod sociale befrielsesbevægelser i nogen del af verden”. Se Nielsen (2008), s. 61-62

[621] Ebbe Reich: *Ny fase i Vietnamarbejdet*, Politisk Revy, nr. 64, okt. 1966, s. 3-4

[622] Se i øvrigt Anne Stadager: *Ungdomsoprøreren Ebbe Kløvedal Reich,* ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC, formodentlig 2010

[623] Karsten Møller: *Odensemødet og dets følger*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 1, 1966, s. 7-8

forskellige grupperinger imellem førte da heller ikke til så meget som en tilnærmelsesvis formulering af et fælles grundlag. Rent samlingsmæssigt blev udbyttet af Odensemødet meget lidt udbytterigt, idet det kun lykkedes at nedsætte et arbejdsudvalg, der skulle koordinere de lokale aktiviteter og forberede etableringen af et såkaldt Vietnamråd.[624] Det kompromis man nåede frem til som grundlag for et sådant Vietnamråd ved et møde i Århus i november 1966, resulterede imidlertid i, at Den kirkelige Vietnamkomite og Frode Jacobsen og hans ligesindede trak sig ud De fandt det angiveligt "for skarpt", bl.a. med henvisning til formuleringen af kravet om, at de amerikanske tropper gradvist skulle trækkes ud, og at USA øjeblikkeligt og betingelsesløst skulle indstille al bombning i både Nord- og Sydvietnam.[625]

Der var planlagt et nyt Odensemøde i samme måned, men p.g.a. manglende tilslutning blev det udskudt og først afholdt i januar 1967. Dette andet Odensemøde kunne mønstre 200 deltagere, men det lykkedes ikke at etablere det fælles Vietnam-Råd, dertil stod fløjene alt for langt fra hinanden. I stedet dannedes "Vietnamarbejdets kontaktudvalg", der havde den mindre ambitiøse opgave at koordinere de eksisterende aktiviteter og undersøge mulighederne for iværksættelse af flere nye initiativer.[626] Heller ikke dette udvalg kom dog til at spille nogen særlig rolle, bl.a. fordi modstanderne af de rent humanitære grupperinger udgjorde så stor en gruppe.[627] Som organisatorisk samlingsbestræbelse må Odensemøderne betegnes som fiaskoer, men det betød ikke, at de ikke fik nogen betydning, idet de splittelser, der havde ligget latent i Vietnamarbejdet, blev tydeliggjort. Karsten Møller beskrev det således:

> "Der var på mødet en klar deling af deltagerne i to hovedgrupper, den ene der ønskede at tage "taktiske hensyn med henvisning til at der skulle en bred folkelig opbakning bag bevægelsen for at fremme en ændring af regeringens

---

[624] Arbejdsudvalget kom til at bestå af lærer Niels J. Hougård, lærer Poul Jørgensen, pater Jens Oluf Lund, stud.theol. Karsten Møller, redaktør Ebbe Reich, redaktør Jørgen E. Petersen, skoleinspektør Henrik Sidenius og tillidsmand Palle Timm, næstformand for smedene i Odense. Senere kom DKP'eren Christian Bundgård og Amdi Petersen ind i udvalget også. Se Karsten Møller: *Odensemødet og dets følger*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 1, 1966, s. 7-8

[625] Karsten Møller: *Odensemødet og dets følger*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 1, 1966, s. 7-8

[626] Kontaktudvalget blev sammensat af en repræsentant for hver af de landsdækkende Vietnamgrupperinger: Jens Oluf Lund fra Den kirkelige Vietnamkomite, DKP'eren Otto Sand fra Giro 1616 og Ebbe Reich fra Dansk Bertrand Russel-Råd, som han i begyndelsen af januar 1967 havde været medinitiativtager til. Se Karsten Møller: *Odensemøde 2*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 2, 1966

[627] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 92

> politik". Den anden gruppe, der anklagede den første for i sin iver for at opnå den brede tilslutning at opstille så udvandede synspunkter, at selv en Per Hækkerup kunne gå ind for dem, mente, at man skulle opstille en klar politisk målsætning, der var i overensstemmelse med ens sande overbevisning, f.eks. kort og godt: USA ud af Vietnam."[628]

Både Karsten Møller og Ebbe Reich udpegede altså taktik som centralt for opdelingen, om end de to referenter drog forskellige konklusioner. Jeg mener dog ikke, at årsagerne til splittelsen alene kan henføres til, at der eksisterende en humanitær og en politisk-radikal fløj, der ikke var enige. Det handlede også om strategi og politisk kultur, hvilket Karsten Møller selv var et godt eksempel på. Selvom han således nok sympatiserede med parolen 'USA ud af Vietnam' (han opfattede Vietnamkrigen som en befrielseskrig), var den radikale fløj ikke hans hjemsted, bl.a. fordi hele formen bød ham imod, hvilket hans referat fra Odensemødet vidner om. Hans irritation kom til klart udtryk i afslutningen:

> "[vi hjælper Vietnam bedst] ved konkrete resultater, ved at vise politisk solidaritet, og så kan man ellers rende mig et vist sted med alt det om "på Vietnams eget grundlag". Vi er nu engang i Danmark og må arbejde ud fra vore egne forudsætninger og med vore muligheder"[629]

Det er hævet over enhver diskussion, at der kunne identificeres to fløje i Vietnamengagementet, og disse fik da også hver deres organisatoriske platform. I første omgang dog primært den radikale fløj i form af De Storkøbenhavnske Vietnam-Komiteer, DSKV, der blev en afgørende udløber af Odensemøderne. Men det står samtidig klart, at grænserne mellem dem var uklare og meget sammensatte, da de både handlede om, hvordan man skulle forstå Vietnamkrigen, og om hvordan man skulle forholde sig til den. Og forholdet mellem disse to punkter blev ikke alene afgjort af ideologi, men af en række sammenvævede elementer i den politiske kultur, der indholdudfyldte, hvad solidaritet med Vietnam ville sige.

Stop the Bombings

Et enkelt initiativ lykkedes det da også deltagerne ved Odensemøderne at samles om, nemlig underskrifts- og pengeindsamlingen til og kampagnen omkring en helsidesannonce med budskabet 'Stop the Bombings', der blev bragt i New York Times d. 27. juni 1967. Det var

[628] Karsten Møller: *Odensemødet og dets følger*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 1, 1966, s. 7-8
[629] Karsten Møller: *Odensemødet og dets følger*, Vietnam – Fakta og perspektiver, nr. 1, 1966, s. 7-8

Carl Scharnberg, den ledende figur i Kampagnen mod Atomvåben, der stod bag initiativet sammen med Johan Fjord Jensen og Christian Bundgård. Selvom de mere radikale grupperinger havde forbehold overfor det afgrænsede krav om bombestop (og ikke USA's betingelsesløse tilbagetrækning), var de alligevel med, og det lykkedes at samle 227.963 underskrifter og penge nok til at dække såvel annoncen som de øvrige udgifter til kampagnen. Kun Gotfred Appels Vietnam-komiteen nægtede at være med, hvilket blev kundgjort på en omdelt løbeseddel: "Det er ikke nok at kræve, "Stands bombardementerne" USA må ud!".[630] Succesen med "Stands bombardementerne" må tilskrives dels, at det var yderst velorganiseret, bl.a. gennem Scharnbergs betydningsfulde netværk fra Kampagnen mod Atomvåben, og dels at Vietnamkrigen i foråret 1967 havde massiv mediebevågenhed og altså befolkningens afstandtagende opmærksomhed. Den indenrigspolitiske målsætning om at lægge pres på Socialdemokratiet for at gå imod USA's krigsførelse blev på den måde opfyldt. [631]

De Storkøbenhavnske Vietnam Komiteer

Hvor det altså ikke var lykkedes at samle tropperne i en bredere Vietnambevægelse, kom der alligevel en ny Vietnamgruppering til verden i marts 1967. Hein Rasmussen og Nordentoft betegner det som en udløber af Odensemødernes fiasko, og det forekommer da også oplagt, at tydeliggørelsen af de to fløje i Vietnamaktiviteterne kan have virket motiverende for en samling af den ene fløj.[632] Det var Nørrebro Vietnamkomite, der med Otto Sand i spidsen tog initiativet, og seks andre komiteer fulgte efter. Det politiske grundlag var formuleret således:

1) USA's militære og økonomiske indgreb i Vietnam må bringes til ophør ved en øjeblikkelig og betingelsesløs tilbagetrækning af alle amerikanske og allierede styrker.
2) Det vietnamesiske folk må have ret til selv at bestemme sit eget lands skæbne i overensstemmelse med Befrielsesfrontens 5-punkts- og Nordvietnams 4-punktserklæringer, og ved at Geneveaftalerne af 1954 således sættes i kraft.
3) I overensstemmelse hermed må Danmarks udenrigspolitiske holdning ændres derhen, at vort lands regering tager klart og utvetydig afstand fra USAs og dets allieredes indblanding i Vietnams indre anliggender.[633]

---

[630] Løbeseddel 1967, Vietnam 69 arkiv, ks. 11, læg 1
[631] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 93
[632] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 94
[633] Vietnam-Solidaritet, nr. 1, sep. 1967, s. 3. Geneve-aftalen af 1954 efter delingen af landet ved den 17. breddegrad tilsagde eksempelsvis, at der inden to år skulle afholdes et internationalt kontrolleret valg, hvorved

Fra september fik de nu samlede komiteer deres eget blad, Vietnam-Solidaritet, i starten et duplikeret A4-hæfte, men i løbet af få måneder fik det et langt mere professionelt ydre, i rigtigt tryk og mindre format med fotos og andre billeder. Hermed blev både det at samle materiale og skrive i bladet, samt det at stå på gader og stræder og dele det ud, en fast del af arbejdet i komiteerne.

Bladet skal derfor ikke forstås som et medlemsblad for en forening, men som en del af de udadvendte aktiviteter, der også skulle hverve nye aktivister, opreklamere planlagte demonstrationer og i det hele taget agitere for DSVK's forståelse af krigens sammenhæng. Bladet havde således i næsten hvert nummer et optryk at det politiske grundlag, af deres arbejdsmetoder og af oplysninger om, hvor man kunne komme i kontakt med dem. Det er klart, at de samtidig fik et organ, som kunne tegne de forenede komiteers ansigt udadtil, hvilket i sig selv kunne fungere kollektivt identitetsopbyggende. Bladet fortsatte helt frem til 1976 og er derfor en hovedkilde til mange af de praksisformer og også til dele af den politiske kultur, der udgjorde solidaritetsarbejdet her. Frem til dannelsen af DDV i december 1968 var bladet tillige organ for Giro 1616 og for Vietnamklubberne, hvilket også afspejledes i sammensætningen af redaktionen: Svend Agger sad for komiteerne, Preben Elsøh for klubberne og Rasmus Jakobsen for indsamlingen.

---

landet skulle genforenes under en fælles regering. FNL's 5-punktserklæring af 22. marts 1965 lød således: 1) Den amerikanske imperialisme saboterer Geneve-aftalen, den er ansvarlig for krigen, den er den skamløse aggressor, det vietnamesiske folks svorne fjende. 2) Sydvietnams heltemodige folk er besluttet på at forjage de amerikanske imperialister for at befri sit territorium, at oprette et uafhængigt, demokratisk, fredeligt og neutralt Sydvietnam og betræde den nationale genforenings vej. 3) Det heltemodige Sydvietnams folk og befrielseskræfter er besluttet på helt og fuldt at opfylde den hellige opgave de har påtaget sig: at jage de amerikanske imperialister ud for at befri Sydvietnam og forsvare Nordvietnam. 4) Sydvietnams befolkning udtrykker sin dybe taknemmelighed til de fredselskende folk i hele verden for deres beslutsomme understøttelse og erklærer sig beredt til at modtage enhver hjælp fra sine venner i hele verden, indbefattet våben eller militær udrustning af enhver art. 5) Vort folk vil fortsætte sin modige, bevæbnede kamp, fast besluttet på at bekæmpe og besejre de amerikanske eventyrer og de forrædere, der tjener i deres sold. DRV's 4-punktserklæring af 8. april 1965 lød som følger: 1) Anerkendelse af det vietnamesiske folks fundamentale rettigheder: Fred, uafhængighed, suverænitet, enhed, territoriel integritet. I henhold til Geneve-aftalen må den amerikanske regering standse krigshandlingerne mod DRV og undlade ethvert angreb på dens territorium og suverænitet. 2) Indtil Vietnams genforening ad fredelige vej og så længe vort land forbigående er delt i to zoner, er det nødvendigt at respektere de militære bestemmelser i Geneve-aftalerne af 1954 i Vietnam. Disse bestemmelser: Ingen af de to zoner må indgå noget militært forbund med et fremmed land; de må ikke oprette nogen militærbaser eller lade fremmede tropper eller militærpersonel komme ind på deres område. 3) Sydvietnams anliggender må ordnes af dets eget folk efter FNL's program uden udenlandsk indblanding. 4) Vietnams genforening ad fredelig vej bliver de to zoners befolknings egen sag uden udenlandsk indblanding. (slut) Begge erklæringer var optrykt i Vietnam-Solidaritet nr. 1. sep. 1967, s. 9

Det politiske grundlag var en klar markering af en forståelse af Vietnamkrigen og skyldsspørgsmålet, der rakte langt ud over parolen om fred i Vietnam, der havde præget dele af de tidlige aktiviteter og stadig gjorde sig gældende i mange miljøer. DSVK rummede således selv en del folk, der var skeptiske overfor et stærkt radikaliseret engagement, men altså alligevel principielt kunne tilslutte sig det politiske grundlag og så sig selv som hørende hjemme i denne gruppering. De midler, de ville tage i brug, skilte sig da heller ikke ud fra de aktiviteter, der ind til videre havde været anvendt: demonstrationer, plancheudstillinger, agitation og oplysende virksomhed. Som en del af det sidste bragte man også i det første nummer en liste over anbefalet litteratur, blandt andet af Ho Chi Minh, ligesom man opfordrede til at abonnere på Vietnam Courier, et engelsksproget blad udgivet af DRV.

Vietnamindsamlingen Giro 1616, der, som nævnt, var iværksat i sommeren 1966 var ligeledes en væsentlig aktivitet i DSVK. Indsamlingen var fortsat ulovlig, og giroen blev faktisk lukket pr. 1. juli 1968, men komiteerne iværksatte straks en ny indsamling med ny konto, nye løbesedler til omdeling og nye plakater, der skulle klæbes op rundt omkring i byerne. Der var på den måde en vis indædthed forbundet med indsamlingsaktiviteten, som da også udgjorde den mest konkrete forbindelseslinje til FNL og Nordvietnam. Pengene blev f.eks. løbende overdraget til repræsentanter for PRG ved højtidelige arrangementer, hvilket jeg skal vende tilbage til.

DSVK startede ikke et solidaritetsarbejde op 'fra bunden', men de kunne nu indgå i aktiviteterne under paroler, der var i overensstemmelse med det formulerede politiske grundlag, f.eks. USA ud af Vietnam. Men DSVK blev også den organisation, der kom til at stå som hovedeksponent for massedemonstrationen som ny solidaritetspraksis. Det var et fænomen, der først slog igennem i Vietnamarbejdet og må tilskrives det faktum, at det først var her, at solidaritet med den 3. Verden blev et bredere folkeligt anliggende, samt, ikke mindst, at Vietnam kunne indgå som mobiliseringselement i dele af studenteroprørets aktivistiske kredse.

DSVK var i løbet af 1967 involveret i stort set alle Vietnamaktioner og –demonstrationer, men det første større initiativer var en pinsemarch i maj 1967. Den kunne ikke samle de

20.000, man havde håbet på, men dog afsluttedes med omkring 3000 deltagere på Rådhuspladsen i København, hvilket gjorde den til den største Vietnamdemonstration ind til da, oven i købet med en stor del internationale grupper som deltagere.[634] Parolen var 'USA ud af Vietnam', helt i tråd med den nye organisations grundlag. I løbet af efteråret 1967 og foråret 1968 voksede den internationale opinion mod Vietnamkrigen samtidig med, at USA optrappede massivt og alligevel i slutningen af januar 1968 så sig slået tilbage ved den allerede omtalte Tet-offensiv, hvor FNL indtog betydelige dele af Sydvietnam. Dette har efter al sandsynlighed været medvirkende til, at solidaritetsarbejdet i Danmark intensiveredes, og det var efterhånden blevet udbredt, at der blev foretaget anholdelser i forbindelse med de aktivistiske protetser[635]. Da USA i august 1967 bombede Hanoi opstod der således demonstrationer ved den amerikanske ambassade, hvilket vidnede om, at det efterhånden var muligt at samle aktivister med kort varsel.[636] Mere afgørende i forhold til fremvæksten af massedemonstrationen var den store demonstration d. 21. okt. 1967. Denne dato var valgt som fælles international aktionsdag af den amerikanske Vietnambevægelse og gav på den måde hele arrangementet en forankring i det internationale netværk. Det var DSKV, der, sammen med Koordineringen, stod bag demonstrationen, som samlede ikke mindre end 15.000 mennesker. De gik fra Christiansborgs Slotsplads til den amerikanske ambassade, hvor flere amerikanske desertører brændte deres indkaldelsespapirer af.[637] Det kom ikke til uroligheder ved denne den første massedemonstration, og det er ikke underligt, at den af DSKV blev set som et virkeligt gennembrud for det radikale solidaritetsarbejde, særligt når man tager parolerne i betragtning: 'USA ud af Vietnam', 'Solidaritet med det vietnamesiske folk', 'Solidaritet med det andet USA' samt 'Bekæmp den amerikanske imperialisme'.[638] På den ene side var formuleringen af så markante paroler et udtryk for en tilspidsning af den radikale position, der skulle føre til yderligere splittelser. På den anden side er det også vigtigt at hæfte sig ved, at demonstrationen under disse paroler faktisk kunne samle så mange mennesker. Det må forklares med, at kampen om parolerne, der jo spidsformulerede den forståelse, de forskellige grupperinger havde af krigen og deres eget engagement heri, først og fremmest kunne få de politiske gemytter i kog hos den organiserende inderkreds. For

634 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 95
635 Se *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 58-61
636 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 96
637 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 97
638 Vietnam-Solidaritet, nr. 1, sep. 1967 og nr. 2, okt. 1967

grupper, der nok mente, at USA var den skyldige part, der burde trække sig tilbage uden betingelser, men ikke i øvrigt gik ind i mere forfinede analyser af, hvorvidt der var tale om en imperialistisk krig, kunne DSVK's demonstration udmærket udgøre rammerne for ens krigsmodstand. En parole som 'Solidaritet med det vietnamesiske folk' kunne f.eks. sagtens forstås inden for rammerne af billedet af det lille fattige land, der blev overfaldet af en brutal overmagt, uden at det medførte nærmere overvejelser om kapitalismens ekspansionsdynamikker. Og så hører det med til billedet, at dele af Vietnamaktiviteterne også udgjorde en (politisk) ungdomskultur, som man, bl.a. via de ekspressive aktiviteter, kunne træde ind i på en anden måde, end det havde været tilfældet, var de alene foregået inden for rammerne af et enkelt parti.

Massedemonstrationerne, der efterhånden involverede sammenstød med politiet, fik enorm betydning for Vietnamarbejdet dels som konkrete erfaringer for de involverede, der således kunne inddrage et nyt element i diskussionerne om det voldelige kapitalistiske system, og dels organisatoriske, da de førte til yderligere splittelser. Men det gav også fænomenet solidaritet med den 3. Verden et nyt og militant udtryk, der alene ved sin ekspressivitet tilføjede det et nyt indhold: det hjemlige samfund som kampplads. Det skal jeg vende tilbage til i den mere samlede diskussion af volden og den væbnede kamps betydning.

Solidaritetsarbejdets struktur

Hvor Cuba-arbejdet var præget af liturgiske elementer, der hentede sit mytiske stof fra den cubanske revolutionshistorie, var Vietnamarbejdet først og fremmest præget af de konstante rapporteringer om krigens gang i Vietnam. Det er også symptomatisk, at arbejdets intensitet øgedes i løbet af 1967 i takt med, at amerikanerne optrappede krigsindsatsen til den nåede 500.000 soldater, det største antal tropper USA nogensinde kom til at have i Vietnam. Efter FNL's Tet-offensiv i januar 1968, der både konkret og mentalt betød et afgørende vendepunkt i krigen, var det også tydeligt, at aktivitetsniveauet i de danske grupperinger var højt. Det er samtidig interessant, at man ved læsning af bladet Vietnam-Solidaritet også ofte fik fornemmelsen af at være med i en krig, i hvert fald i løbet af efteråret 1967 og foråret 1968. De intense kampe i Vietnam modsvaredes nærmest punktligt af fremkomsten af nye komiteer, og der blev på den både bragt nyt fra fronten, både den ude i Vietnam og den

hjemme i Danmark. Ofte forekom de trykte taler af Ho Chi Minh ligefrem at være adresseret til de danske aktivister også.[639]

Samtidig var solidaritetsarbejdet også struktureret af andre elementer. I lighed med mytisk ladede revolutionshistorie i Cuba-arbejdet affødte krigen en mytisk fortælling om Vietnam som det lille land i konstant kamp for selvstændighed. På trods af de mange interne konflikter i landets historie var fortællingen præget af folkets enhed, og Ho Chi Minhs rolle som nationens fader spillede en umådelig stor rolle, mere som national figur end som leder af det nordvietnamesiske kommunistparti. Det betød, at der også her var et liturgisk element, idet de tilbagevendende datoer for højtideligholdelse kunne knyttes sammen med en række centrale tekster, der indgik i fortællingen om Vietnams kamp, først og fremmest Ho Chi Minhs digte og skrifter. Det var sejren over franskmændene ved Dien Bien Phu i 1954, der udgjorde det skelsættende startpunkt i den mytiske fortælling, og herfra føjede forskellige, primært militære, mærkedage sig til, f.eks. oprettelsen af FNL i 1960. Det liturgiske element satte sig også igennem i bladet Vietnam-Solidaritet, f.eks. i december 1968, hvor et helt nummer var viet til Ho Chi Minhs taler, digte og artikler, og hvor hans livshistorie samtidig udgjorde Vietnams befrielseshistorie. Eftersom krigen hele tiden udviklede sig, var mærkedagene dog ikke som i Cuba-arbejdet et lukket kredsløb, men en fortælling, hvor der hele tiden kunne føjes nyt til, blot holdt inden for den samme fortælling om det lille lands kamp mod en stor overmagt. Denne omstændighed åbnede samtidig plads for, at man som aktør kunne kaste sig ind i fortællingen og være med til at drive den fremad. "Giv dit bidrag til USA's nederlag i Vietnam"[640], som en af Giro 1616's opfordringer lød. Det var et slogan, der både installerede den enkelte som symbolsk kombattant og også udpegede det konkrete historiske mål, der syntes at være givet.

Krigsdynamikken havde også betydning for et andet element, der konkret kom til at strukturere solidaritetsarbejdet, nemlig det såkaldt 'andet USA'. 'Det andet USA' eller 'Det andet Amerika' var betegnelsen for den del af den amerikanske offentlighed, der var modstandere af USA's krig, herunder den amerikanske Vietnambevægelse. 'Det andet

[639] Se f.eks. *Ho Chi Minhs tale i anledning af 8-årsdagen for FNL's oprettelse*, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1968. Se også *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 59-60
[640] Giro 1616-pamflet fra 1969, i Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 2, DDV-mappe

Amerika' var dog en broget forsamling, og betegnelsen kunne principielt dække over såvel Black Panther Party som de befolkningsgrupper, der ville have krigen afsluttet for at få deres sønner, mænd og brødre hjem, men ikke i øvrigt så krigen i et storpolitisk endsige anti-imperialistisk perspektiv. Man kunne således også i Vietnam-Solidaritet læse meget pessimistiske rapporteringer fra 'Det andet Amerika' om manglende politisk bevidsthed på et tidspunkt, hvor DDV selv havde formuleret en klar anti-imperialistisk forståelse af krigen.[641] Men gennem forbindelserne til den amerikanske Vietnambevægelse, der også var involveret i den internationale koordinering af krigsmodstanden andre steder i verden, blev der løbende afholdt arrangementer på sådanne internationalt koordinerede dage.[642] Ofte kunne en Vietnam-uge i København ligge så den ramte en sådan og dermed blev en del af en international aktion. Det betød, at man kunne følge med i, hvad ligesindede andre steder i verden foretog sig, hvilket dels fungerede som konkret inspiration, og dels satte den enkelte komité ind i en langt større sammenhæng.[643] Inkluderingen af 'det andet Amerika', som nogen man både opfattede som allierede, og som nogen man var solidarisk med, betød også, at en særlig type aktører fik en plads i arbejdet, nemlig de amerikanske desertører. Konkret i kraft af arbejdet med at få dem smuglet til Sverige og symbolsk, fordi de som amerikanske statsborgere, der undsagde deres eget lands krig tilføjede protesterne mod krigen en særlig legitimitet. På den måde kunne USA i endnu højere grad stå som et system, der ikke alene førte en imperialistisk krig mod et lille fattigt fjernt land, men tillige brugte sine egne (fattige og ofte afroamerikanske) borgere som kanonføde.

Den sidste væsentlige dynamik i solidaritetsarbejdet var, at de forskellige grupper indtog forskellige positioner i det landskab, der udgjorde det samlede Vietnamarbejde. Det betød, at indbyrdes stridigheder om f.eks. paroler eller om tolkninger af krigens betydning somme tider overskyggede f.eks. de begivenheder, der udspillede sig i Vietnam. Da Røde Kors i vinteren 1968 i forlængelse af Tet-offensiven lancerede en humanitær indsamling til alle nødlidende i Vietnam, formulerede Giro 1616 den markante parole 'Ikke almisse, men solidaritet!', hvilket både var en sarkastisk afstandtagen til, hvad de opfattede som håbløs

641 Steen Folke: *Det andet Amerika findes ikke'*, Vietnam-Solidaritet, nr. 2. 1970
642 *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 60
643 Se f.eks. Vietnam-Solidaritet nr. 2, okt. 1967 efter den internationalt koordinerede demonstration d. 21. okt. 1967

filantropi og en formulering af deres egen position.[644] Ligeledes var forholdet til den danske ordensmagt af stor betydning, hvilket, som jeg skal vende tilbage til, blev tydeligt i kølvandet på flere af demonstrationerne og deres efterspil, og i den forstand fik aktiviteterne også deres egen indenrigspolitiske dynamik.

Alle disse elementer var synkront til stede og virksomme i engagementet gennem hele perioden, men det er samtidig tydeligt, at der skete en forskydning fra en optagethed af, hvad der skete i Vietnam hen imod en optagethed af, hvad ens egen position var, og hvordan denne indgik i det mere generelle anti-imperialistiske arbejde, der skridt for skridt blev det centrale i komiteerne.

Vietnamkrigen som protesttema

Politisk Revy er en interessant kilde til belysning af, hvordan Vietnam overhovedet blev tematiseret i slutningen af 1967 og starten af 1968, dels fordi den kan ses som en lidt bredere avis for venstreorienterede miljøer, og dels fordi den ikke kun talte på vegne af en særlig position i solidaritetsmiljøerne. Den udgjorde nok et miljø for betydelige diskussioner af solidaritetsspørgsmålet, men havde ikke som ambition at mobilisere bestemte grupper under sine faner. Som jeg allerede har berørt i forbindelse med Cuba-arbejdet, er det ikke for meget sagt, at Politisk Revy i efteråret 1967 og henover foråret 1968 bugnede af artikler, der både rettede sit blik mod den 3. verden, men også i vid udstrækning handlede om de danske grupperinger, særligt Vietnamgrupperingerne. Ellen Brun skrev i juli 1967 om 'en ny politisk bevidsthed', hun mente der var på vej, og Ebbe Reich fremhævede netop den 3. verden og særligt Vietnam, som afgørende for 'den danske venstrebevægelse'.[645] Disse artikler blev bragt side om side med andre artikler om ungdomsoprør, bevidsthedsudvidende stoffer og blomsterbørn, hvilket ikke betyder, at de to ting var forbundet konkret, men de var i gang på samme tid, og i hvert fald Politisk Revy knyttede dem sammen som to sider af det samme oprør. De bragte f.eks. i september 1967 en farverig forside med ordene LOVE og LEFT knyttet sammen i en grafisk helhed.[646] Der blev på den måde knyttet bestemte kulturelle former til det at identificere sig med

---

[644] Giro 1616-løbeseddel, i Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 2, DDV-mappe
[645] Ellen Brun: *Ny politisk bevidsthed på vej*, Politisk Revy nr. 81, juli 1967, s. 12-14 og Ebbe Reich: *Politisk Revy og den danske venstrebevægelse*, Politisk Revy, nr. 84, sep. 1967, s. 8-10
[646] Politisk Revy nr. 85, sep. 1967

venstrefløjen. Ser man på, hvordan Vietnam mere konkret indgik heri, træder der alligevel mere skarpttegnede forskelle frem afhængig af, hvem der skrev om krigen og det danske solidaritetsarbejde. Ellen Brun havde således næsten altid en storpolitisk vinkel og argumenterede, som tidligere nævnt, i barske vendinger for, at Sovjets fredelige sameksistens slet ikke kunne føre til nogen forandring af verden – en forandring hun forstod som en nærmest tvingende historisk nødvendighed.[647] De begejstrede omtaler af afholdelsen af kulturkongressen i Havanna i december 1967 og januar 1968 og Che Guevaras ord, "At kæmpe overalt som i Vietnam – det er vor målsætning", en formulering af den fortsatte guerillakrig som metoden til at gennemføre revolution, som også blev bragt i Politisk Revy, var tillige stærkt billedskabende referencer, der rummede en militant forståelse af, hvordan man skulle forholde sig til Vietnamkrigen, også i Danmark.[648] Om det danske Vietnamarbejde skrev Ellen Brun i april 1967 lige i kølvandet på kampagnen 'Stop bombardementerne':

> "Fra tvetydige moralske protester må vi nu til noget helt andet, nemlig: *politisk solidaritet*. Det er på tide der sker en *politisk* eskalation af Vietnambevægelsen."[649]

Ebbe Reich derimod, der ligeledes var en flittig Vietnamskribent, stod nok for en klar stillingtagen, der udpegede USA som aggressor, men det var langt mere diffust, hvad det skulle betyde i forhold konkret solidaritetsaktiviteter. Hans tale ved Pinsemarchen, der var arrangeret af DSVK i 1968 og tillige blev bragt i Politisk Revy, kan tjene som eksempel på dette:

> "Vores Vietnam, det er at få Danmark ud af NATO. Vores Vietnam, det er kampen for det virkelige demokrati, dagliglivets demokrati. Vores Vietnam, det er at få sprængt de hemmelige kartoteker. Vores Vietnam, det er den langvarige kamp mod militarismen og autoritære tendenser i Danmark. Det er kampen mod imperialismen i os selv og hos os selv."[650]

Selvom Reich her etablerede en forbindelse mellem Vietnamkrigen og danske aktivisters (både stor- og lokalpolitiske) livssituation og dermed udpege en række arenaer for handling i en dansk sammenhæng, stod det alligevel ret uklart, hvordan det egentlig hang sammen. Han

---

[647] Politisk Revy nr. 84, aug. 1967
[648] Artikel af Ernesto Che Guevara, Politisk Revy nr. 78, maj 1967, s. 11
[649] Politisk Revy nr. 76, april 1967, s. 5
[650] Politisk Revy, nr. 103, juni 1968, s. 12

argumenterede ganske vist for, at man skulle starte en kampagne for Danmarks udmeldelse af NATO i 1970, idet han opfattede NATO som "det vigtigste symbol på den medskyldighed, som vores politikere prøver at lyve sig fra."[651] Men Reich's tale kan samtidig ses som et udtryk for, hvordan (protester mod) Vietnamkrigen som tema nu foldede sig ud og også indgik som antiautoritær markør. Han etablerede et 'vi', der stod for demokrati og frihed, og som synes at være bærere af den form for krigsprotest, der retrospektivt er blevet formuleret med udtrykket 'Vietnam i vore hjerter'.[652] Dette var en position, der, uden på nogen måde at kunne defineres som upolitisk, rummede en stærk følelsesmæssig indignation og et krav om retfærdighed. Når Reich talte om 'imperialismen i os selv', var dette ikke noget, der umiddelbart lod sig skrive ind i en marxistisk analyse. Det sigtede til et personligt ansvar for at gøre noget i ens eget (medskyldige) samfund. Talen kan derfor ses som en formulering af den position i Vietnamarbejdet, hvor man som aktivist deltog i demonstrationer også under radikale paroler og opfattede sig selv som venstreorienteret og stærkt kritisk overfor USA, men altså ikke indgik i de mere ideologisk strategiorienterede grupperinger, der stod som solidaritetsarbejdets organiserende centrum.

Jeg har her søgt at vise, at der dels herskede en stærkt begejstret og optimistisk stemning knyttet til den venstreorienterede mobilisering, der fandt sted omkring Vietnamarbejdet, og at der i denne begejstring lå en implicit og udbredt forståelse af, at man som aktiv i miljøerne kunne og skulle gøre noget – at det kom en ved, og at der var en sammenhæng mellem den danske politiske hverdag og krigen i Vietnam. Min pointe er imidlertid også, at der var et stykke vej mellem dette, og så de mere imperialismeteoretiske analyser af hvordan man kunne forstå sammenhængen mellem krigen i Vietnam og vilkårene i Danmark – analyser, der i stigende grad blev inddraget som det politiske grundlag for de radikale Vietnamgrupperinger. Ligeledes kunne der være temmelig langt fra at gå ind i et politisk motiveret engagement til at sætte sin egen frihed og velfærd på spil, f.eks. i konfrontationer med politiet. Dette tyder på, at mange aktivister nok kunne samles under radikale paroler (der dog i en vis forstand ikke fremstod så radikale i konteksten), men at det kom til

[651] Politisk Revy, nr. 103, juni 1968, s. 12
[652] Udtrykket er bl.a. blevet brugt af historikeren Morten Thing, dels i en "Kina-version" (Kina i vore hjerter) og dels altså med henvisning til Vietnam, men i begge tilfælde i et forsøg på at formulere de følelsesmæssige aspekter, der kan knytte sig til en politisk fascination af et givent fænomen. Se Morten Thing: *Kina i vore hjerter,* Politisk Revy nr. 393, feb. 1981 og *Vietnam i vore hjerter*, Kontakt 1993/94: 4

splittelser, når de mere konkrete konsekvenser af parolerne blev eksekveret enten i et mere udførligt politisk grundlag eller i en radikal praksis.

Dette blev f.eks. tilfældet i forbindelse med den såkaldte desertørsag i 1967. De amerikanske soldater, der af forskellige grunde ville undgå at blive sendt af sted til Vietnam, blev, som omtalt, en særlig aktørgruppe i det danske Vietnamarbejde. Grunden til, at de overhovedet kom til København, var at de som udstationerede på baser i Vesttyskland ret nemt kunne holde orlov i den danske hovedstad. Her var der rige muligheder for at komme i kontakt med danske Vietnamaktivister, bl.a. på de københavnske værtshuse, hvor Drop Inn f.eks. udgjorde et samlingssted for venstrefløjsaktivister. De danske vietnamaktivister gjorde dog også en vis indsats for at 'hverve' soldater til desertering, og oprettede flere desertør-komitéer. Fra omkring 1966 og omkring fire år frem fik de danske aktivister omkring 200 amerikanske desertører, fragtet med kutter over sundet til Sverige, der som neutral stat uden for NATO havde mulighed for at tage vare på dem. [653] Denne praksis må have givet utvetydige mindelser om modstandsbevægelsens indsats for at få danske jøder bragt i sikkerhed i Sverige, hvilket i sig selv må have udgjort en legitimitetsgivende faktor. Desertørerne fik, som nævnt, stor symbolsk betydning i solidaritetsarbejdet, fordi til tilførte det en særlig legitimitet, og i øvrigt kunne sætte ansigt på 'det andet Amerika'. Men som antydet blev desertørerne også en kilde til splid. I 1967 trak Radikal Ungdom og Studentersamfundet sig således ud af Koordineringen, fordi SUF og RS i Tyskland havde omdelt løbesedler med opfordring til at desertere til amerikanske soldater på baserne i Tyskland, hvorpå der var trykt kontaktadresser på alle organisationer i Koordineringen.[654] Det var ikke alle, der var villige til at involvere sig så radikalt som til at stå til rådighed som (ulovlige) hjælpeorganisationer for de amerikanske desertører.

Hvis man ser på, hvordan DSVK selv forstod de formulerede paroler ved demonstrationen i oktober 1967, er det da også en markant sammenknytning af Vietnamkrigen og den danske politiske virkelighed, der var tale om. Demonstrationen havde, som det var almindelig praksis, flere talere. Udover en repræsentant for 'Det andet USA', Dale Smith, der talte '"Til

---

[653] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 26. Se også Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 97
[654] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 97

ære for Che Guevara", som netop var blevet dræbt i Bolivia, talte også DKP'eren Otto Sand, der tilhørte den radikale del af DSVK, ved den amerikanske ambassade. Han gentog demonstrationens paroler og fremhævede særligt den mest markante: bekæmp den amerikanske imperialisme:

> "Folkene begynder at forstå, at hvad de (Johnson og hans slæng) begår imod det vietnamesiske folk i dag, vil de med koldt sind begå imod dem selv i morgen. Når de terrorbomber Hanois boligkvarterer, er det også din gade de sønderslår. (...) millioner forstår i dag, at det er deres pligt af al kraft at medvirke til at tøjle og tilbagevise USAs aggression overalt på jorden."[655]

Otto Sand rettede dernæst sit angreb på den danske regering, der tillod et dansk firma, Høyer, at producere og eksportere våben til USA, og han leverede oven i købet både navn og adresse på producenten. Han undlod direkte at opfordre til hærværk, men talens opbygning illustrerede, at en måde at bekæmpe den amerikanske imperialisme på i Danmark, var at rette blikket mod de danske firmaer, der som en del af det kapitalistiske system var medproducenter til "USAs krigsmaskine" og oven i købet tjente penge på det. Afdækningen af Høyers våbenproduktion var resultatet af de såkaldte forskergruppers arbejde, og sagen fik ganske stor betydning både for Vietnamkomiteerne (og for fabrikanten), da Hanne Reintoft fra VS i november 1967 tog sagen op i Folketinget, hvilket førte til, at Høyer fik frataget sin eksportkreditter og derfor måtte stoppe denne del af sin forretning.[656] Da Otto Sand senere blev kritiseret for at have opfordret til sabotage, svarede han i komiteernes blad: "Kald det sabotage, boykot eller afsløring – det er resultaterne der tæller!!!" [657]. En bemærkning, der illustrerede, hvor radikal hans position faktisk var på dette tidspunkt.

Samtidig er det væsentligt, at det netop var den amerikanske imperialisme, der blev fremhævet som det, der skulle bekæmpes. Det er klart, at USA som krigsførende i Vietnam var det land, der var målet for krigsmodstanden, men i parolen om at bekæmpe den amerikanske imperialisme, var USA ikke bare et land, der førte en krig, man mente skulle stoppes straks, det var et system, der som sådan blev forstået som imperialistisk. Hein Rasmussen og Nordentoft har vist, hvordan den moderate del af Vietnamarbejdet fordømte

---

[655] Otto Sands tale ved den amerikanske ambassade 21. okt. 1967, bragt i uddrag i Vietnam-Solidaritet nr. 2, okt. 1967
[656] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 99
[657] Vietnam-Solidaritet nr. 6, sep. 1968

USA og krigen i Vietnam, men altså så USA som et land, der konkret handlede forkert, ikke som et system eller en samfundsorden, der rummede imperialismen som grundlæggende mekanisme. Den sidste udlægning var derimod Vietnamkomiteernes standpunkt.[658]

Russell-tribunalet

Afholdelsen af Det Internationale Krigsforbydelsestribunals 2. session i Roskilde d. 20. november til d. 1. december 1967 var formodentlig den enkeltstående begivenhed der fik størst betydning for Vietnamarbejdets gennemslag som bred folkelig protest i Danmark. I denne sammenhæng er det dog også relevant, fordi det er et godt eksempel på, hvordan forskellige politiske kulturer brødes i Vietnamarbejdet.

Tribunalet fungerede som en retssag, der havde til formål at dokumentere, at USA gjorde sig skyldig i krigsforbrydelser i Vietnam. I folkemunde blev det oftest omtalt Russell-tribunalet, efter den engelske matematiker og filosof Bertrand Russell (1872-1970), der sammen med blandt andre Jean Paul Sartre og en række andre højt respekterede kulturpersonligheder stod bag det internationale initiativ, som var direkte foranlediget af de amerikanske bombardementer i Vietnam. Den prestige, der knyttede sig til initiativtagerne gjorde, at selvom de anklagede forsøgte at afvise det som politiseret propaganda, nød tribunalet betydelig anerkendelse fik stor medieopmærksomhed. Den første session var blevet afholdt i Stockholm i 1966[659], og der var i januar 1967 blevet nedsat et Dansk Bertrand Russell Råd dels for at bistå med assistance ved afholdelsen af den første session, og dels at sørge for at den danske offentlighed fik skab til Russell-Tribunalets formål og konkrete aktiviteter.[660] Da det blev besluttet, at den 2. session skulle foregå i Danmark stod Rådet i spidsen for forberedelsesarbejdet.[661] Hele arbejdet med afholdelsen af tribunalet og den meget store medieopmærksomhed som det fik, foregik sideløbende med den betydelige eskalation af aktivitet i Vietnamarbejdet, herunder demonstrationerne, og det må formodes, at det har bevirket en slags synergieffekt og en oplevelse af enormt offentligt gennemslag for

[658] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 124
[659] Det var planlagt til afholdelse i Paris, men De Gaulle forbød det, og det blev flyttet til Sverige, hvor regeringen ikke billigede det, men samtidig gjorde en sag ud af netop ikke at forbyde det i ytringsfrihedens navn.
[660] Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[661] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 93-94

Vietnamsagen. Et enkelt eksempel er, at det blev besluttet af arrangørerne bag en international Vietnamdemonstration i København d. 21. oktober 1967, at alle indsamlede midler den dag skulle gå til Russell-tribunalet. På den måde var der også et stort sammenfald af aktører de to typer aktivitet imellem.[662]

Tribunalets fokus på krigsforbrydelser havde selvsagt betydelige konnotationer af Nürnberg processen i kølvandet på 2. verdenskrig og skabte derved associationer til et historisk opgør, der om noget havde udpeget den ultimative ondskab og umenneskelighed på den ene side og det menneskelige livs ukrænkelighed på den anden.[663] Samtidig kunne den venstreorienterede anti-fascistiske tradition også identificere sige med tribunalet, også selvom der ikke på nogen måde var knyttet hverken en imperialisme eller kapitalismekritik til tribunalets grundlag. Det støttede sig helt og holdent på Genevekonventionen, international ret og folkeretten.[664] Samtidig påpegede Bertrand Russell imidlertid selv, at amerikanske storkapitalister tjente på krigen, og at det var den amerikanske underklasse, der måtte bøde for den, ligesom det i motiveringen fra det internationale tribunal blev fremført, at de håbede deres anstrengelser ville bidrage til "frigørelsen af de undertrykte folk."[665] Denne rummelighed i forhold til at lægge forskellige betydninger i tribunalets arbejde, mener jeg, er en del af forklaringen på, hvorfor tribunalet fik opbakning fra alle Vietnammiljøerne og af referatet fra det stiftende møde af Dansk Bertrand Russell Råd, der foregik i Vartov d. 10. januar 1967, fremgik det, at der "tilsyneladende ingen store politiske uoverensstemmelser [var]".[666] Det betød samtidig, at tribunalets arbejde og ikke mindst udkommet heraf – at USA blev kendt skyldig i alle anklager om krigsforbrydelser og folkedrab[667] - ikke blev tillagt den samme betydning i alle

[662] Politisk Revy nr. 86, sep. 1967, s. 7
[663] Det fremgik af Politisk Revy i sep. 1966, at Russell-tribunalet var nedsat "efter Nürnberg-domstolens mønster", Politisk Revy nr. 62, sep. 1966. Se også Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[664] Dette fremgik meget klart af den folder Dansk Bertrand Russell Råd udsendte lige efter det stiftende møde i januar 1967. Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[665] Se Bertrand Russells *Appel til den amerikanske samvittighed*, trykt i Politisk Revy nr. 62, sep. 1966, s. 15-16, samt Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd s. 6, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[666] Ref. af stiftende møde for Dansk Bertrand Russell Råd, 10. jan. 1967, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[667] Folder med de 6 anklagepunkter samt de kendelser, der var faldet i hvert enkelt tilfælde. Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 4

miljøer. Krigsforbrydelseselementet indgik derimod i de to fløjes aktiviteter og selvforståelse på forskellige måder, hvilket jeg skal vende tilbage til.

Ideen til den danske udgave af Russell-rådet var udsprunget i kølvandet på et møde om det internationale Russell-tribunal i Tivolis koncertsal i december 1966, hvor Isaac Deutcher og Ralph Schoenemann, der begge sad i tribunalet, deltog. Det var Ebbe Reich og en kreds af kulturpersonligheder omkring ham, som havde markeret sig kritisk i den offentlige debat om Vietnamkrigen, der var initiativtagere, og det arbejdsudvalg, der i januar 1966 blev nedsat, kom til at afspejle dette. Udvalget bestod udover Reich selv, der var redaktør på Politisk Revy på det tidspunkt, således af Johannes Glavind, der var tilknyttet tidsskriftet Rapport, forlæggeren Erik Vagn Jensen, forfatteren Ole Wivel og Ellen Brun, der som bekendt ligeledes var tilknyttet Politisk Revy. Ellen Brun må siges at være den, der stod for den mest radikale position i Vietnamarbejdet i den forsamling. Selve rådet bestod af en lang række kulturpersonligheder, herunder forfatteren Jørgen Gustava Brandt, forfatteren Elsa Gress. museumsinspektør på Nationalmuseet Werner Jacobsen, forfatteren Erik Knudsen, teologen K.E. Løgstrup, civilingeniør Niels Munk Plum og forfatteren Carl Scharnberg, for at nævne nogle stykker.

Det er bemærkelsesværdigt, at der på det stiftende møde blev lagt meget vægt på, at rådets medlemmer netop var anerkendte kulturpersonligheder, der skulle "gøre deres indflydelse gældende, hvor de har mulighed for det (...) for derigennem at skabe en opinion og en indirekte pression."[668] Man var altså bevidst om, at medlemmerne nød offentlighedens anerkendelse, og at dette kunne udnyttes for sagen. Selve fremgangsmåden med kendte kulturpersonligheder som anbefalere var velkendt fra Kampagnen Mod Atomvåben, og min pointe her er da heller ikke at fremhæve det som noget nyt, men derimod at påpege det som et udtryk for den måde, hvorpå (og de rammer indenfor hvilke) bestemte grupperinger kunne agere. Det er således slående, at mange af dem, der var medlemmer af rådet siden engagerede sig i det moderate Vietnam 69, der havde tætte forbindelser til politiske partier på Christiansborg, til fagbevægelsen og til mere officielle kredse i det hele taget. Jeg skal vende tilbage til selve Vietnam 69. Det væsentlige i denne sammenhæng er, at da det kom til

[668] Ref. af stiftende møde for Dansk Bertrand Russell Råd, 10. jan. 1967, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1

afholdelsen af tribunalet i Roskilde i slutningen af 1967, havde det stor betydning for såvel muligheder for opreklamering som legitimitet i det hele taget, at medlemmerne af rådet kunne gøre brug af deres kulturelle status, formuleringsevner, sociale forbindelser osv.

Dette kan konkret iagttages på flere måder i planlægningsarbejdet efter det i august 1967 endelig blev afgjort fra det internationale tribunals side, at den næste session skulle afholdes i Danmark. Forberedelsesarbejdet var enormt og handlede ikke bare om at finde et sted at være, hvilket i sig selv viste sig vanskeligt, idet flere af disse steder takkede nej under henvisning til det politiske indhold.[669] Al koordinering foregik således på flere sprog. Alt skulle oversættes, taler skulle skrives, de udenlandske prominente gæster skulle beværtes og tages hånd om, og alene den række af officielle pressemøder, der blev afholdt, vidner om, at det har krævet mere og andet, end f.eks. aktivisterne i Vietnamkomiteerne havde mulighed for at stable på benene alene.[670] Sidstnævnte indgik i arbejdet på mange måder, primært som aktivister og bakkede eksplicit op omkring det, men det er symptomatisk, at Erik Jensen fra Amager Vietnamkomite, der var central i DSVK, blev inddraget til at stå for sikkerhed, og ikke f.eks. kontakt til pressen.

Det er også iøjnefaldende, hvordan det blev tacklet da vedtagelsen af Danmark som det næste værtsland affødte stærkt skeptiske reaktioner fra officielt politisk hold, blandt andet udtalte statsminister Jens Otto Krag, at tribunalet var "betydningsløst".[671] Helt betydningsløst mente Krag dog tydeligvis ikke, det var, idet han kort tid derefter annoncerede, at alle der ville komme til Danmark som en del af tribunalet, ville blive nægtet visum og dermed indrejse. Dette ville selvsagt sætte en stopper for tribunalet, idet den afgørende del af deltagerne, herunder vidner fra Vietnam på den måde ikke ville kunne aflægge vidneudsagn. Kragh ændrede holdning og endte med at tillade visumudstedelsen, men hele sagen affødte en strøm af protester. Ikke i form af demonstrationer eller lignende aktioner, men som avis- og debatindlæg, herunder appeller fra norske såvel som svenske kulturpersonligheder, hvilket vidner om, at det netop var disse kredse, der blev aktiveret i den offentlige debat.[672]

---

[669] Vietnam-Solidaritet nr. 2, okt. 1967
[670] Diverse materiale fra Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 2 samt ks. 2, 3 og 4
[671] Politisk Revy nr. 82, aug. 1967 og nr. 86, sep. 1967
[672] Politisk Revy nr. 88, okt. 1967, se også Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 94. Forfatterne henviser til

Dette skal ikke forstås sådan, at eksempelvis DSKV ikke formåede at organisere større arrangementer, tværtimod var de kompetente aktivister, og evnede at arrangere store marcher med privat indkvartering af udenlandske aktivister og meget andet. Pointen er, at den offentlige og også officielle sfære, som Russell-tribunalet afvikledes under, og de former, der knyttede sig hertil, inviterede til en anden type praksis, som lå meget tættere på f.eks. Ebbe Reich som redaktør på Politisk Revy end på en radikal aktivist fra DSVK.

Russell-tribunalets 2. session blev gennemført i Roskilde 20. november til 1. december 1967 og blev af alle implicerede oplevet som et stort gennembrud for Vietnam-sagen i Danmark. Det er samtidig tydeligt, at det fik forskellig betydning i forskellige Vietnam-miljøer. DSVK lavede få dage efter afslutningen af sessionen i Roskilde et særnummer af Vietnam-Solidaritet, der udelukkende beskæftigede sig med den selvbestaltede domstols arbejde. Der var uddrag af vidneudsagn, som rummede gruopvækkende beskrivelser af napalms virkninger, gengivelse af nogle af de solidaritetshilsner, der var blevet fremført undervejs, bl.a. fra "det andet USA" og fra flere ledende skikkelser fra FNL. I særnummeret var det således redaktionen af Vietnam-Solidaritet, der havde udvalgt hvilke uddrag, der skulle bringes, og det er bemærkelsesværdigt, at den mere juridiske del af grundlaget for tribunalets arbejde ikke blev nævnt. Særnummeret var derimod præget af indlæg, der betonede USA som aggressor, der anvendte ord som imperialisme og kolonialisme, og flere indlæg omtalte selve tribunalet som en solidaritetshandling. Særnummeret blev også efterfølgende betragtet som materiale, der kunne indgå i aktivisternes praktiske arbejde: "Publikationen indeholder væsentlige argumenter for enhver Vietnamaktivist samt et utal af oplysninger om det amerikanske overgreb mod det vietnamesiske folk."[673] Teksterne i pjecen var da også sat op således, at der mellem hvert uddrag var opfordringer til at støtte Giro 1616, der som bekendt ubetinget støttede FNL og Nordvietnam. Tribunalets arbejde blev altså kædet direkte sammen med at støtte den en part i krigen, og Russell-tribunalet indgik på den måde i DSKV's engagement som et led i det, de opfattede som demaskeringen af USA. Det land, som af aktivisternes modpart forstod som den ledende stat i en fri og demokratisk verden, blev nu dømt for en brutalitet, der totalt undergravede det fundament, som det selv

---

Information 28.-29. sep. 1967 og Land og Folk 29. sep. 1967

[673] Vietnam-Solidaritet nr. 1, jan. 1968, s. 5

påberåbte sig. Domfældelsen over USA indgik derfor samtidig som en del af en imperialismekritik, fordi den stod som dokumentation for følgerne af, hvad aktivisterne opfattede som en imperialistisk krig. Krigsforbrydelserne handlede derfor ikke kun om krænkelse af menneskerettigheder, men om at udpege USA som et grundlæggende lovløst system.

Anderledes forholdt det sig med det miljø, der faktisk stod i spidsen for afholdelsen af Russell-tribunalssessionen i Roskilde. Den folder, som Dansk Bertrand Russell Råd udsendte rummede således mindre indlæg fra flere af de tilsluttede støtter, der begrundede deres opbakning. To af dem, forfatterne Erik Knudsen og Ole Wivel, fortsatte senere deres engagement i Vietnam 69, og det er bemærkelsesværdigt, at de formulerede deres motiver på et noget andet grundlag end DSVK. Erik Knudsen skrev:

> "Vi har set USA lade hånt om folkeretten og bevidst sabotere Geneve-aftalerne af 1954. (...) Vi har set verdens rigeste og teknisk mest avancerede land overfalde og pine et fattigt folk med napalm, gas, Lazy Dogs, ultralydchokbølger, klasebomber og andre højindustrielle rædsler. Vi har set en menneskeforagt af nazistiske dimensioner, et super-men-herrevælde gennemtrumfe en politik, hvis yderste konsekvens er en ny verdenskrig. Hvordan kan alt dette ske så kort efter 1945 og de løfter der dengang blev givet?"[674]

Også Ole Wivel betonede krænkelserne af gældende international lov:

> "Den (krigen) er en tilsidesættelse af den amerikanske konstitution, en krænkelse af menneskerettighederne og folkeretten, af internationalt indgåede aftaler og først og sidst af et fattigt folk i dets kamp for uafhængighed af fremmed indflydelse."[675]

Her handlede det altså om ret og moral og nok om uafhængighedskamp, men ikke om Vietnamkrigen som et eksempel på den imperialistiske krigs grusomheder. Netop retfærdighed og moral blev centrale elementer i Vietnam 69, hvilket selvsagt understregede, at de stod for en anden forståelse af krigen, hvor man som fundament for krigsmodstanden,

---

[674] Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd s. 31, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1
[675] Krigsforbrydelsesprocessen, pjece om Dansk Bertrand Russell Råd s. 33, Dansk Bertrand Russell Råds arkiv, ABA nr. 2826, ks. 1, læg 1

fastholdt den frie demokratiske verdens eget retsgrundlag, som det var formuleret i kølvandet på den 2. verdenskrig. Det var det grundlag, der skulle genoprettes, ikke bare afsløres som et skalkeskjul for 'USA-imperialismen'.

"Ikke almisse – men solidaritet!" DDV og Vietnam 69

I december 1968 indkaldte DSVK til landskonference med det formål at formulere et fælles politisk grundlag for de i alt 26 komiteer, der var tilsluttet organisationen. Dette skulle vise sig at føre til den endelige opsplitning i to forskellige fløje, en radikal anti-imperialistisk og en moderat enhedspolitisk. Det umiddelbare baggrundstæppe udgjordes af de voldelige konfrontationer med politiet, der var foregået under en demonstration d. 27. april samme år. 25.000 mennesker havde deltaget, og begivenhederne fik, som jeg skal vende tilbage til, stor betydning, bl.a. i kraft af de langvarige efterfølgende retssager og det store undersøgelsesarbejde, som DDV's forskergrupper satte i værk for at dokumentere politiets brutalitet. De skarpe diskussioner herom havde uddybet de allerede eksisterende kløfter mellem de to fløje. I september var et udkast til et nyt og samlet politisk grundlag blevet bragt i Vietnam-Solidaritet, der påpegede den "politiske nødvendighed" i Vietnamarbejdet, der havde udviklet sig fra at være udtrykt gennem "moralsk afsky" til nu at blive udtrykt i "politisk solidaritet". Det udenomsparlamentariske grundlag blev fremhævet, da det havde afgørende betydning for DSKV's position:

> "Vietnambevægelsens komiteer har gennem deres stillingtagen placeret sig i en permanent konflikt med det officielle Danmarks udenrigspolitik og udgør alene derved en fare for det bestående kapitalistiske system. (...) Den udvidelse af det politiske grundlag (...) der er nødvendig for at udvikle protesten fra politisk solidaritet med Vietnams folk til politiske angreb, der har til formål at svække imperialismen, må udgå fra og fastholde komiteernes udenomsparlamentariske karakter og partipolitiske uafhængighed."[676]

Det havde gennem længere tid været et stridspunkt, om DSVK med det anti-imperialistiske og kapitalisme-kritiske fundament var ved at udvikle sig til et politisk parti[677], hvilket altså her søgtes manet i jorden. Endnu mere bemærkelsesværdigt er det dog, at man formulerede det næste udviklingstrin til at være et skridt fra politisk solidaritet til politiske angreb. Og, som det fremgår, et skridt fra fokus på Vietnam til fokus på imperialismen. Hermed var en

[676] Vietnam-Solidaritet nr. 6, sep. 1968, s. 4-5
[677] Nielsen (2008), s. 75

yderligere radikalisering af komiteerne slået an, og landsmødet i december blev ramme om skarpe konfrontationer.

Diskussionerne på landskonferencen handlede interessant nok ikke ret meget om, hvordan man skulle praktisere solidaritet med Vietnam, men derimod i udpræget grad om, på hvilket grundlag, med hvilken indstilling og som udtryk for hvilken bevidsthed, dette skulle ske. Jeg skal i det følgende gennem eksempler fra de mange indlæg ved landskonferencen søge at kaste lys over, hvordan diskussionerne formede sig, da dette siger noget om, hvordan de forskellige positioner tegnede sig overfor hinanden.

En skillelinje, der umiddelbart springer i øjnene i de mange indlæg ved landskonferencen, handlede om, hvorvidt man skulle forstå Vietnam som en unik krig, der skulle stoppes, eller om den var et eksempel på de imperialistiske krige, der var en logisk konsekvens af den imperialistiske verdensorden. Men det hører med til billedet, at det også handlede meget om strategi. "Her er ikke nogen, som blot ønsker fred" som Troels Toftkær (SF) fra Vanløse Vietnamkomite formulerede det.[678] Der var således kun ganske få, der ikke i en vis udstrækning støttede forståelsen af krigen som imperialistisk, men derimod store uenigheder om, *hvorvidt* og *hvordan* dette skulle komme til udtryk i det konkrete solidaritetsarbejde. Toftkær mente f.eks., at parolen bekæmp den amerikanske imperialisme var for kompliceret at formidle betydningen af, hvorfor man burde koncentrere sig om at lægge pres på den danske regering for en anerkendelse af Nordvietnam og FNL. Det var dette pres, der ville give de største resultater, og det kunne man samle bevægelsen om, mente han.[679] Konkret stod DSVK da også overfor en vis nedgang og mathed efter demonstrationerne i april. Den efterfølgende debat om vold som politisk middel, blev af flere vurderet som noget, der havde skubbet folk væk fra engagementet. Tove Jørgensen fra Herstederne Vietnam komite sagde:

[678] Uddrag af indlæggene ved DSVK's landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 33
[679] Uddrag af indlæggene ved DSVK's landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 33

> ”(...) nu har vi tabt det hele på gulvet. (..) det er sket p.g.a. udvilkingen i DSVK der har bakket om teorien om ”flere vietnammer” (...). På den måde får vi ikke socialdemokraterne med (...) Vi må ud i den danske befolkning (...)”[680]

Heroverfor stod en anden gruppering, der i polemiske vendinger nærmest tog afstand fra de brede moboliseringsforsøg, idet den ville ”forplumre” solidaritetsarbejdet. Det er således bemærkelsesværdigt, at mange indlæg argumenterede for, at der måtte tilvejebringes klarhed og indsigt, man skulle vise, hvordan imperialismen fungerede og gøre det klart, at det var her kernen i konflikten lå:

> ”Vor opgave er at forklare hvorfor krigen føres, at skabe en politisk bevidsthed og forklare det, I vover at kalde fraser om den amerikanske imperialisme – at give det indhold”[681]

Forståelsen af Vietnamkrigen som en imperialistisk krig havde egentlig været tilstede i DSVK i et godt stykke tid. ”Bekæmp den amerikanske imperialisme” havde været en anvendt parole mange gange, hvilket flere af deltagerne ved landskonferencen også gjorde opmærksom på som et forsvar for fastholdelsen af denne linje. Et væsentligt argument i denne sammenhæng var, at forståelsen af krigen som imperialistisk var vietnamesernes egen, hvilket også blev fremført på landskonferencen.[682] Henvisningen til vietnamesernes egne formulerede ønsker til solidaritetsarbejdet havde i det hele taget spillet en stor rolle i forbindelse med indsamlingen til Giro 1616, ligesom formuleringen af, at det skulle foregå på vietnamesernes ’eget grundlag’, fungerede som et fundamentalt legitimitetsgivende element i den ’betingelsesløse’ solidaritet. På den måde havde DSVK en forståelse af deres engagement som værende direkte på vegne af vietnameserne, hvilket i denne sammenhæng altså var både FNL og Nordvietnam. Det blev ved landskonferencen imidlertid også tydeligt, at understregningen af nødvendigheden af den anti-imperialistiske bevidstgørelse havde undergået en accentforskydning fra mere generel imperialismeforståelse til en konkret udpegning af sammenhængen mellem Vietnam og den øvrige 3. verden samt ikke mindst de vestlige kapitalistiske samfund. Vagn Søndergård fra Valby Vietnamkomite sagde:

---

[680] Uddrag af indlæggene ved DSVK’s landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 26

[681] Uddrag af indlæggene ved DSVK’s landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 29, understregning i org.

[682] Tove Jensens indlæg, Uddrag af indlæggene ved DSVK’s landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 34

> ”Har vi rædslerne inde på livet, kan vi godt aktivisere folk på det grundlag, men når det sker så fjernt fra os som i Vietnam kan en bevægelse bygget på medlidenhed ikke vare ved. Vi må forbinde kampen med vor egen hverdag. Vi må gøre folk klart, hvad den amerikanske imperialisme er og at den gør sig gældende i vor egen hverdag. Forstår folk først det, kan de aktiviseres til støtte for Vietnam.”[683]

Peter Bjerrum skærpede denne argumentation ved at erstatte ’folk’ med ’masserne’:

> ”(...) [vi må] forbinde Vietnamkrigen med massernes indlysende selvinteresse. Vores opgave er at skabe en massebevægelse, der er politisk bevidst v.h.a. de objektive modsætninger mellem imperialisternes interesser og massernes interesser.”[684]

Som det er fremgået, blev de forskellige holdninger formuleret meget skarpt, og det er åbenlyst, at de, der stod for en radikal anti-imperialistisk forståelse, ikke stræbte efter ’bredden’, men derimod netop skærpede argumentationen i bevidstgørelsens sag. Stridighederne på landskonferencen resulterede i, at flertallet gik sammen om at danne De Danske Vietnamkomiteer, DDV, der nu samledes om et nyt politisk grundlag:

> 1) Vietnamkomiteerne ser det som sin hovedopgave at styrke solidariteten med det kæmpende vietnamesiske folk, hvis kamp vi anser for at være afgørende i det anti-imperialistiske opgør. Det politiske grundlag for vor solidaritet er 4- og 5-punkterklæringerne samt erkendelsen af Vietnamkrigens karakter som et led i USAs forsøg på at undertvinde den tredje verden.
> 2) Vietnamkomiteerne påtager sig at udbrede kendskabet til det vietnamesiske folks kamp og til dens politiske grundlag og dens militære sejre, at udbrede kendskabet til folkenes solidaritetsbevægelser, samt at udbrede kendskabet til den amerikanske imperialismes undertrykkelse af folkenes frihedskamp overalt i verden.
> 3) Vietnamkomiteerne påtager sig at yde direkte støtte til det vietnamesiske folks kamp gennem pengeindsamling og ved at angribe den fælles fjende – USA-imperialismen – overalt hvor den formulerer sig, også under vore egen politiske vilkår. Vi anser i denne forbindelse den politiske kamp mod NATO og afsløringen af amerikansk infiltration i dansk erhvervsliv og politik for væsentlig.[685]

---

[683] Uddrag af indlæggene ved DSVK’s landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 31

[684] Uddrag af indlæggene ved DSVK’s landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 36

[685] Politisk Grundlag for De Danske Vietnamkomiteer vedtaget på konferencen 8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 9

Set i forhold til det politiske grundlag DSKV havde arbejdet ud fra, var der sket en betydelig skærpelse af det politiske budskab. Såvel ordet solidaritet som betegnelsen den 3. Verden indgik nu i formuleringerne, og DDV bandt som følge af det klare antiimperialistiske perspektiv deres egne hjemlige politiske vilkår sammen med vietnamesernes. De angreb, de danske aktivister kunne rette mod USA-imperialismen i Danmark, blev altså set som en støtte til vietnamesernes kamp, fordi der grundlæggende var tale om den samme kamp mod den fælles fjende.

Landskonferencens mindretal stod herefter uden organisatorisk samlingspunkt og tog ret hurtigt i januar 1969 initiativ til en ny Vietnam-organisation, Frit Vietnam, der bestod af de 11 Vietnamkomiteer, der ikke kunne slutte op om DDV, og hvis grundlag var tværpolitisk. De ville arbejde for, at den danske regering skulle tage klar stilling imod USA's krig og anerkende Nordvietnam diplomatisk.[686]

Det var dog ikke landskonferencens tilspidsede diskussioner alene, der affødte den nye Vietnam-organisation. I spidsen for initiativet stod således Ole Wivel og Erik Knudsen. De havde, som beskrevet tidligere, begge havde deltaget i både Stands Bombardementerne og i Russell-tribunalet, og i september 1968 var de sammen begyndt at afsøge mulighederne for flere tiltag af samme type.[687] I oktober 1968 var der således blevet afholdt et seminar på Krogerup Højskole, hvor udvalgte kulturpersonligheder, politikere og fagforeningsfolk var inviteret – en forsamling, der bemærkelsesværdigt nok talte partisekretæren i DKP Ingmar Wagner, og som ved DSVK's landskonference i december 1968 hånligt blev kaldt 'opportunisterne' af Marcus Ibsen fra Kunstnernes Vietnamkomite.[688] Seminaret på Krogerup Højskole blev optakten til dannelsen af den såkaldte Gruppe 7 og Vietnam 69. Gruppe 7 blev stiftet i januar 1969 og bestod af Erik Knudsen, K.E. Løgstrup, Erik Vagn Jensen, Jørgen E. Petersen, Carl Scharnberg, Johannes Glavind og Ole Wivel, alle folk, der havde været involveret i Stop the Bombings-kampagnen eller Russell-tribunalet, ligesom flere var tilknyttet tidsskriftet Rapport. Deres formålsparagraf var nogen anderledes end det anti-imperialistiske engagement i DDV:

---

686 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 104
687 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 104
688 Uddrag af indlæggene ved DSVK's landskonference 7.-8. dec. 1968, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 32. Se i øvrigt Larsen (2007), s. 166

> ”Gruppe 7 vil tage initiativ til praktiske og humanitære aktioner til fremme af den personlige frihed og folkenes selvbestemmelsesret i overensstemmelse med Forenede Nationers erklæring om menneskerettigheder”[689]

Gruppe 7 iværksatte meget hurtigt en ny Vietnam-indsamling, der fik navnet Vietnam 69. Dens eksistens blev lanceret ved et offentligt møde i Vartov i februar 1969 efter et intenst forberedelsesforløb, hvor man havde holdt møder med en række folk fra fagbevægelsen, og hvor Christiansborg havde dannet rammen om flere møder med folketingsmedlemmer fra Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og SF, der meldte sig som anbefalere af indsamlingen. Gruppe 7 havde således trukket i trådene, men det var Frit Vietnam, der sammen med De grafiske arbejderes Vietnam-komite, en række folk fra fagbevægelsen, DKU, DSU, SFU, Clarté, Frit Forum og Studentersamfundet konkret stod bag den nye indsamling, der på et humanitært grundlag lagde ud med at ville indsamle 1 mio. kr. til et hospital i Nordvietnam samt lægeudstyr til FNL i Sydvietnam.[690] Selve samleorganisationen Frit Vietnam kom aldrig rigtig til at folde sig ud organisatorisk, og det blev derfor Vietnam 69-indsamlingen og den organisation, der formede sig omkring denne, der blev DDV's modpart i Vietnamaktiviteterne.

Som det allerede er antydet, udsprang Vietnam 69 af ganske andre kredse end de mange Vietnamkomiteer. Alene den kreds, der udgjorde Gruppe 7, var nok at betragte som en slags venstreorienterede, men de tilhørte en kulturel elite med høj samfundsmæssig status. Jeg skal vende tilbage til, hvad dette betød for den politiske kultur og praksisformere i Vietnam 69. Selve indsamlingen Vietnam 69 var altså etableret med et organisatorisk bagland, der udgjorde en ganske broget forsamling, men som udover de mere eksplicitte mål, der angik dansk anerkendelse af Nordvietnam og den danske regerings stillingtagen imod krigen og USA's fremfærd, havde to helt afgørende samlingspunkter: det humanitære grundlag og ønsket om den brede folkelige opbakning. De to ting hang selvsagt sammen og stod i markant modsætning til DDV og Giro 1616. DDV ønskede ganske vist også stor opbakning, men netop ikke forstået som ”bred og folkelig”, men derimod som ”massernes mobilisering” i kraft af en politisk bevidstgørelse.

---

[689] Gruppe 7's arkiv, ABA nr. 2357, ks. 1
[690] Vietnam 69's arkiv, ABA nr. 1076, ks. 2, læg 1. Se i øvrigt Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 104

Det humanitære grundlag og ønsket om bred opbakning kom til udtryk på flere måder. Først og fremmest ved, at der var et meget bredt politisk spektrum repræsenteret. Det var således afgørende, at fremtrædende socialdemokrater var med, ligesom fagbevægelsens tilstedeværelse og ikke mindst dennes økonomiske bidrag ikke kan undervurderes. Vietnam 69 kunne slet ikke i samme udstrækning som DDV og Giro 1616 mobilisere aktivister til at bruge dage og aftener på at agitere og samle ind. Som jeg skal vende tilbage til, så stræbte DDV efterhånden efter en højere grad af forbindelse til arbejderklassen, men det var ironisk nok Vietnam 69, der fik denne forankring, hvilket i første omgang havde med selve indsamlingen at gøre. Det var ikke et mål i sig selv.[691] Fagbevægelsen kom således til at stå for langt hovedparten af alle de indsamlede midler til Vietnam 69, foruden hvilke det er tvivlsomt, om indsamlingen overhovedet havde haft et eksistensgrundlag. Det er samtidig tydeligt at fagbevægelsen indgik som konkret medspiller, stillede med talere, bidrog med planlægning osv. I 1970 blev folk fra fagbevægelsen yderligere inddraget i forretningsudvalget, og der oprettedes tillige et fagligt udvalg, hvilket skal ses som en konkret anerkendelse af det faglige engagements afgørende betydning.[692]

Det humanitære grundlag gjorde sig gældende i indsamlingens formål, som allerede er nævnt, men det er vigtigt at fremhæve, at det humanitære element altså bestod i det indhold pengene skulle gå til (hospitaler og lægeudstyr), ikke i hvilke parter, der modtog dem – her var kun Nordvietnam og FNL-kontrollerede områder i Sydvietnam (PRG) betænkt.[693] På den måde adskilte Vietnam 69 sig betydeligt fra eksempelvis Røde Kors' indsamling, og kunne derfor både fastholde et humanitært sigte og samtidig stå fast på kravet om 'stillingtagen'. Vietnam 69's foldere og plakater var således ofte illustreret med billeder af lidende vietnamesere, gerne kvinder og børn og ofte med frygtelige napalmforbrændinger. Teksterne appellerede til såvel medlidenhed som stillingtagen formuleret i en delikat balancegang, som her, hvor tidsskriftet Rapport lagde spalter til Vietnam 69's appel i forbindelse med igangsætningen af indsamlingen:

---

691 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 106
692 Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 4-6, diverse korrespondance vedr. det faglige udvalg. Se også Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 142
693 Se Vietnam Information, nr. 1, sep. 1970, s. 2

> ”Vi beder dem markere en klar holdning til Vietnamkrigen. Vi opfordrer Dem til at være med til at give udtryk for solidaritet med det vietnamesiske folk – gennem kontant støtte. (...) Vi kan gennem en indsamling (...) yde hjælp på et område hvor ingen undskyldning eller forklaring har gyldighed: der hvor et fattigt lands skoler, hospitaler og sygestationer ligger knust af et rigt lands bomber. (...) Vil De, som vi, hjælpe Nordvietnam og Befrielsesfronten? Det er et reelt spørgsmål. Svaret er Deres.”[694]

Der er ingen tvivl om, at Vietnam 69 opfattede det humanitære aspekt som væsentligt, ikke mindst som en måde at appellere til eventuelle støtter på. De fik eksempelvis trykt Vietnam-mærker, der i lighed med julemærker kunne klæbes på postforsendelser, her blot med sirlige og meget rørende tegninger lavet af vietnamesiske børn. Også en illustreret børnebog med digte af vietnamesiske børn blev udgivet i håb om at ”give de danske børn forståelse af vietnamesiske børns tilværelse”.[695] I 1971 formuleredes et fornyet arbejdsgrundlag, der i lyset af udvidelserne af kampene til også Laos og Cambodia samt rygterne om, at USA ville gøre brug af atomvåben, understregede det verdensfredsaspekt, der hele tiden havde ligget også Gruppe 7 på sinde:

> ”Vietnam 69 ønsker at give udtryk for det danske folks solidaritet med de indokinesiske folks frihedskamp og dermed yde vort bidrag til kampen for folkenes ret til selvbestemmelse og for sikring af verdensfreden.”[696]

Interessant nok brugte Vietnam 69, som det fremgår af begge ovenstående citater, imidlertid også ordet solidaritet til at beskrive deres engagement, også i det udadvendte materiale. Ordet blev her ikke stillet op som en modsætning til humanitær støtte og hjælp, tværtimod indgik de to termer ofte i det samme materiale, og det var altså i højere grad DDV og ligesindede, der udpegede en sådan forskel som markør i deres engagement. Det humanitære var da også et element, der var åbent for en vis fortolkning. Der var løbende diskussioner om indsamlingens karakter, hvilket for så vidt var en fortsættelse af den indsamlingsdiskussion, der var startet allerede i 1966, og som havde udgjort det mest centrale stridens æble og skillelinje i Vietnamarbejdet. Det var netop det humanitære element, som DDV rasende kastede sig over, da Vietnam 69 var stiftet og indsamlingens mål og modtagere var offentliggjort. Da det første nummer af Vietnam-Solidaritet efter etableringen af Vietnam

---

[694] Rapport nr. 39, maj 1969, s. 97-98
[695] Forord til forældre, i *Børn i Viet-Nam*, Vietnam 69, København 1974, Vietnam 69 Arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14
[696] Arbejdsgrundlag for Vietnam 69. Vedtaget i marts 1971, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 7

69 udkom, kunne man på forsiden læse et længere citat af Nordahl Grieg fra 1938, hvor han under den spanske borgerkrig i stærkt sarkastiske vendinger talte imod humanitær hjælp:

> "*Likkister til Spania!* det er den humanitære hjelps sidste konsekvente parole. (...) det har vært nok blod, nok lik for vor medfølelse, og nu må vi redde noen levende"[697]

Grieg-citatet blev yndet og hyppigt anvendt i DDV, og brugen af det gjorde ikke alene den berømte forfatters ord til DDV's egne, de skabte tillige en stærk symbolsk kontinuitet i kampen mod reaktionære kræfter og kunne på den måde hente historisk legitimitet i den antifascistiske tradition, der havde stor appel på venstrefløjen, ikke mindst i kommunistiske kredse. Bagsiden af dette nummer af Vietnam-Solidaritet udgjordes af Giro 1616's slagord "Ikke almisse, men solidaritet!", og inde i bladet kunne aktivisterne læse redaktionens hilsen til den nye indsamling. Her fremgik det, at man glædede sig over kravet om dansk diplomatisk anerkendelse af DRV, hvilket i øvrigt blev opfattet som en støtte til DDV's engagement. Men det blev understreget, at Vietnam 69 burde fremsætte yderligere krav, nemlig afbrydelse af forbindelserne med Saigon-regeringen og anerkendelse af FNL. Afslutningsvis blev det gjort klart, hvad de mente om den humanitære indsamling, hvilket som så ofte før bl.a. blev begrundet i vietnamesernes egne ønsker:

> "DDV har intet imod, at humanister og pacifister organiserer en rent humanitær indsamling, men har den bestemte opfattelse, at en klar politisk/solidarisk tilkendegivelse, som en helt betingelsesløs økonomisk støtte indeholder, i betydelig grad medvirker til at højne den politiske forståelse for Vietnams kamp mod de imperialistiske angribere, og dermed til den verdensomspændende solidaritet vietnameserne selv sætter højest."[698]

De anti-imperialistiske komiteers reaktioner på den nyetablerede konkurrent skal således også forstås som et udtryk for en måde, hvorpå de fortsat kunne markere egen position. Fremhævelsen af, at de netop ikke donerede almisser, men udviste solidaritet stod meget stærkt som identitetsmarkør i denne del af bevægelsen. Dette sammen med den markante og tilbagevendende pointering af, at den betingelsesløse solidaritet var i overensstemmelse med vietnamesernes egne ønsker, positionerede DDV som værende på lige fod med vietnameserne.

---

[697] Forsiden af Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969
[698] Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 8

Som citaterne fra indlæggene ved landskonferencen i december 1968 også er udtryk for, så synes udvikling hen imod de anti-imperialistiske position at være blevet forstået som en logisk, nærmest naturgiven og uomgængelig konsekvens af krigens karakter. Otto Sands tale ved landskonferencen i december 1968 havde da også karakter af den grundfortælling, som kan genfindes i mange varianter i det radikale Vietnamarbejde. Det var en grundfortælling, der altid udpegede det moralske engagement som afsættet, men udviklingen hen imod det politiske anti-imperialistiske som det nødvendige standpunkt at handle ud fra. Grundfortællingen rummede samtidig en historie om, hvordan de som aktivister fortsat var blevet mere og mere politisk bevidste, og at denne bevidstgørelse forpligtede til den rette forståelse og dermed handling. Otto Sand påpegende således også, at det netop ikke var muligt at tale om en samlet Vietnambevægelse og etablerede dermed på trods af alle splittelser og brud samtidig en kontinuitetsfortælling om DDV. Den radikale fløj forstod dermed ikke sig selv som noget, der havde udartet sig, men som en sammenhængende historie.[699]

Kommunisterne som skillelinje i solidaritetsarbejdet

Splittelsen, der førte til dannelsen af DDV og Vietnam 69, er også interessant som et udtryk for de brydninger på venstrefløjen, som befrielseskrigene i den 3. verden spillede en væsentlig rolle i. Hele tilblivelsen af 'et nyt venstre' hang, som det også er behandlet i kapitlet om Sydafrika og Algeriet, sammen med fremkomsten af den 3. verden som ny aktør i international politik. Den 3. verden blev altså efterhånden et orienteringspunkt for venstrefløjen, der kunne bidrage til at klargøre en position for nogle grupper, men også slå kiler ind i allerede etablerede verdensbilleder for andre, særligt DKP.[700] DKP og også ungdomsorganisationen DKU havde spillet en aktiv rolle i den tidlige fase af Vietnamarbejdet i Danmark. Moderpartiets ledelse såvel som ledelsen i ungdomsforbundet havde dog hele tiden stået for en moderat linje med det formål at samle så bredt som muligt omkring Vietnamspørgsmålet. Dette hang, som det er belyst tidligere, sammen med partiets forankring i Sovjets parole om den fredelige sameksistens. Det havde derfor været en vanskelig og ambivalent situation for partiledelsen, at en stor del af de DKP'ere, der var

[699] Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969
[700] Nielsen (2008), s. 68

meget aktive i Vietnamaktiviteterne, faktisk bekendte sig til den radikale fløj, men de havde tålt dette, da disse meget aktive medlemmer samtidig gav DKP en placering som organisatorer med indflydelse i Vietnamengagementet. Knud Holt Nielsen har vist, at Vietnamkrigen i sidste halvdel af 1960'erne var den enkeltsag, som havde størst betydning for at melde sig ind i DKU, hvilket understreger at partiet også havde grund til at se krigsmodstanden som et rekrutteringstema.[701] Otto Sand og hans ligesindede i partiet var imidlertid flere gange blevet kritiseret for de radikale standpunkter og ikke mindst de radikale aktioner, som partiledelsen mente svækkede det enhedspolitiske arbejde og mulighederne for en folkefront – der altså på længere sigt mentes at være i partiets tjeneste.[702]

Med DSVK's landskonference i december 1968 og dannelsen af DDV var grænsen imidlertid nået for, hvor markant forskellige sideløbende spor DKP kunne rumme. Det kom derfor til et partiinternt opgør, der endte med, at en række af de mest aktive Vietnamaktivister blev ekskluderet af partiet i marts 1968.[703] Hertil kom, at yderligere en række Vietnamaktivister forlod partiet i protest. Det er i den forbindelse interessant, at alle større eksklusionssager i DKU sidst i 1960'erne faktisk handlede om, hvordan imperialismen skulle bekæmpes. De ekskluderede stod alle for en linje, der betonede revolution og kamp, hvorfor de således kunne sidestilles med først det kinesiske og siden det cubanske standpunkt, der stod i modsætning til den fredelige sameksistens – Cuba dog kun i en mere begrænset periode. Indlejret heri lå dermed også en strid om, hvorvidt man kunne anerkende begrebet 'den 3. verden', altså om der eksisterede en nord-syd konflikt, eller om øst-vest-perspektivet var det eneste relevante at fastholde.[704]

Med de Vietnam-relaterede eksklusioner afskar DKP sig på den måde fra fortsat indflydelse på den radikale del af Vietnamarbejdet, men knæsatte samtidig den enhedspolitiske linje, idet de tilsluttede sig Frit Vietnam og Vietnam 69, bl.a. i kraft af de 11 komiteer, der var udvandret fra landskonferencen i december 1968. Ligesom folk som Ole Wivel og Erik

---

[701] Nielsen (2008), s. 59
[702] Larsen (2007), s. 153-154
[703] Det drejede sig om Otto Sand, Peter Bjerrum, Tove Jensen, Ingela Kyrre, Jørgen Sell og Vagn Søndergård. Larsen (2007), s. 171 og Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 133. Erik Jensen anfører i sine erindringer, at han også blev ekskluderet ved samme lejlighed. Se *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 28
[704] Nielsen (2008), s. 68

Knudsen, der ikke havde ideologiske, men snarere moralske og pragmatiske motiver, havde også DKP dog i længere tid haft ønsker om en anden organisatorisk ramme om det enhedspolitiske arbejde, hvilket Ingmar Wagners deltagelse ved Krogerupseminaret vidner om. Med dannelsen af Frit Vietnam og Vietnam 69 kunne DKP endelig danne fælles front om en fælles sag med både Socialdemokrater og fagbevægelse, og dermed syntes de at komme mere i overensstemmelse med deres egen enhedspolitiske strategi.

Denne position kom til at sætte sig spor i solidaritetsmiljøerne mange år frem i tiden, hvor DKP meget ofte udgjorde en skillelinje mellem det enhedspolitiske og en mere yderligtgående venstreopposition i de danske solidaritetsmiljøer.[705] Dette gjaldt f.eks. i Chileengagementet, hvor de brød med Chilekomiteen og dannede Komiteen Salvador Allende. Det er derfor helt afgørende at slå fast, at DKP's tilslutning til Vietnam 69 ikke skal ses som udtryk for, at partiet var hverken humanitært eller pacifistisk indstillet. I Land og Folk kunne man løbende læse artikler om USA-imperialismen og Vietnamkrigen som et udtryk herfor. Den enhedspolitiske strategi var derimod netop en strategi, hvor endemålet nok var overvindelse af USA-imperialismen, men vejen dertil gik gennem den brede fælles front, der på længere sigt forventedes at gavne ikke bare sagen, men også partiet som den eneste mulige og sande autoritet. Den anti-imperialistiske forståelse af Vietnamkrigen gjorde sig ligeledes gældende for en figur som Erik Knudsen og en række andre, men de tog afstand fra den militante aktivisme. Det er derfor samtidig klart, at en sådan enhedspolitisk strategi havde stor indflydelse på den politiske kultur, hvor der således i dette tilfælde var langt større samklang mellem mere humanitært anlagte kulturpersonligheder og DKP end mellem sidstnævnte og de radikale aktivister i DDV.

At det skulle komme til noget, der nærmede sig en udrensning i DKP som følge af Vietnamarbejdet, er selvfølgelig udtryk for, at DKP var et centralistisk parti, for hvem intern disciplin var afgørende og fraktionsdannelse helt uacceptabelt. Men det siger også noget om, hvordan modstand mod Vietnamkrigen kunne indgå som en meget betydningsfuld politisk identitetsmarkør på venstrefløjen. Rebellerne i DKP valgte netop ikke at rette ind, men gik linen ud og fortsatte deres radikale engagement i DDV. Og det er bemærkelsesværdigt, at aktivisterne i DDV ikke kun argumenterede teoretisk for deres standpunkt, men også angav

[705] Se også Larsen (2007), s. 172

den politiske kultur i DKP som et element, de ikke kunne identificere sig med. Et eksempel er et referat bragt i Vietnam-Solidaritet i foråret 1970 efter en international konference i Stockholm under ledelse af Verdensfredsrådet, der var kommunistisk domineret:

> ”[de] arbejder udfra teorien om fredelig sameksistens. Dette betyder bl.a. at selve konferencen i meget høj grad bliver et tungt kørende apparat med lange officielle taler til gensidig forsikring om solidaritet med det vietnamesiske folk.”[706]

At splittelsen også stak følelsmæssigt dybt, fremgår af et brev fra en DDV-aktivist til Erik Knudsen, der havde bakket op om de radikale paroler, men nu stod centralt i Vietnam 69, bl.a. fordi han var skeptisk overfor de militante aktionsformer:

> ”(...) Efter at have erfaret at du fuldstændig er klar over og støtter DKP’s bestræbelser på at starte en humanitær indsamling til Vietnam, skal jeg hermed udtrykke min største foragt for dig. (...) jeg kan herefter kun betragte dit digt ’USA’ som ord uden dybere mening. På SUF’s sidste kongres læste jeg op af dette digt. I dag betragter jeg det som en samling tomme floskler.”[707]

Den position, man indtog til Vietnam-spørgsmålet, kunne altså virkelig skille vandene, og det er interessant, at det netop var DKP, der her blev udpeget som skillelinje. Den humanitære indsamling var jo ikke alene DKP’s, men netop et langt bredere funderet initiativ, der inkluderede såvel socialdemokrater og folk fra Det Radikale Venstre som fagbevægelse og en række kulturpersonligheder. Udpegningen af DKP som markør for den radikale anti-imperialistiske positions absolutte modbillede må derfor bl.a. ses som udtryk for den mere grundlæggende strid om forståelsen af den 3. verden og ikke mindst måderne, hvorpå man skulle forholde sig hertil.

Splittelsen var altså langt fra kun et spørgsmål om en intern fraktionskamp, men satte sig igennem i forhold til mange andre organisationer, der var aktive i Vietnamspørgsmålet. De kunne nu læne sig op ad den ene eller den anden fløj. Hvis man ser på bladene, er det tydeligt, at tidsskriftet Rapport bekendte sig til Vietnam 69. Jørgen E. Petersens markante rolle begge steder var afgørende her, og bladet annoncerede i årevis for den moderate Vietnamgruppering. Også Land og Folk lagde sig logisk nok op ad Vietnam 69. Politisk Revy

[706] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1970
[707] Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 2, Erik Knudsen mappe, brevet er udateret.

havde tætte kontakter til DDV, og selvom bladet ikke kan forstås som et solidaritetsblad, var de dog en markant stemme på den antiimperialistiske fløj, hvilket fortsatte ind i 1970'erne. Det er klart, at grupperinger som RS og SUF som aktivistiske venstrefløjsgrupper var tæt forbundet med DDV, men også det nye parti VS stod på denne fløj. De kræfter i SF, der havde tilsluttet sig den radikale fløj, forsvandt med dannelsen af VS, og det tilbageværende SF stod således på Vietnam 69's side.[708] I 1969 stiftede en gruppe aktivistiske studerende på Københavns Universitet, De studerendes Vietnamaktion, DSVA. Selvom studerende allerede var aktive i Vietnamarbejdet, vidner dannelsen af DSVA om en efterhånden mere manifest organisering af denne gruppe, der blev meget aktive også på den radikale fløj. Morten Thing, der læste historie på Københavns Universitet, deltog her og kom også med i DDV og på Politisk Revy, hvor han var medarbejder og redaktør i perioden 1969-82, hvilket giver et lille indblik i, hvordan miljøerne hang sammen. DSVA stod således DDV nær, men udgav også deres egne hæfter, hvor forskellige temaer blev taget op, f.eks. "Imperialismen og Danmark"[709], ligesom de stod bag egne aktioner. Et enkelt eksempel er en begivenhed i oktober 1969, hvor 1500 studerende ved Århus Universitet boykottede undervisningen for at deltage i en 8-timers Vietnam-debat.[710] Her var teach-in-formen altså kommet på omgangshøjde med USA.

DDV's udpegningen af 'USA-imperialismen' som den 'fælles fjende' rummede en markering af, at det netop var USA og altså ikke Sovjet, man så som hovedfjenden i det anti-imperialistiske arbejde. For den menige aktivist udenfor de mere skolede kredse har selve imperialismeforståelsen formentlig ikke spillet den store rolle. Den svenske historiker Kim Salomon har vist, hvordan begrebet imperialisme i den svenske Vietnambevægelse i høj grad blev løsrevet fra konkrete analyser og sammenhænge og i stedet blev brugt som et helt abstrakt udtryk for den fjende, man bekæmpede, noget generelt skurkagtigt, noget ondt.[711] Noget lignende har nok gjort sig gældende i Danmark, men altså primært for de almindelige sympatisører. Som det er fremgået af dette afsnit, var udpegningen af USA som hovedfjende dog langt fra ensbetydende med en utvetydig støtte til Sovjet. Tværtimod stillede mange af

---

[708] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 133-135. Se også Kragh (1995), s. 137-139 og s. 189-193
[709] DSVA udgav en række pjecer, her kronologisk nævnt: *Om imperialismen* (1969), *Imperialismen og Danmark* (1970), *Vietnam og de intellektuelles ansvar* (1970), *Fakta om Sydøstasien* (1971), *Kapitalens fremtid* (1971), *Den amerikanske ny-militarisme* (1971), *Krigens årsager* (1971) og *"Vi vil ikke høre mere om Mai Lai*"(1971)
[710] Johansen og Gluud (2003), s. 20
[711] Salomon (1996), s. 146

grupperingerne indenfor DDV sig meget kritisk heroverfor, og det havde også betydning for, hvordan man så på 'det kæmpende vietnamesiske folk'. Selvom det ikke er meget tydeligt i kilderne, synes det dog skinne igennem, at DDV egentlig havde stærkere sympatier for FNL som folkelig befrielsesbevægelse end for det kommunistiske DRV.[712] Dette fremgik ikke af DSVK's politiske grundlag, men lod sig ane i DDV's, f.eks. i de gentagne betoninger af netop de folkelige befrielsesbevægelser. Som FNL's primære allierede var DRV dog også selvskreven som solidaritetsobjekt, men dette kan ikke tolkes som et udtryk for, at DDV håbede på et kommunistisk genforenet Vietnam. Også her spillede kommunisterne en rolle som skillelinje i Vietnamarbejdet.

Praksis og politisk kultur i DDV og Vietnam 69

DDV og Vietnam 69 lå nu i indbyrdes konkurrence, og selvom de aftalte ikke at gå ind i konfrontationer på officielle møder, var stridighederne ingenlunde bilagt, hvilket både havde at gøre med de politiske uoverensstemmelser og med de forskellige kulturer de to Vietnammiljøer udgjorde. Jeg skal i det følgende søge at vise, hvordan praksis og politisk kultur formede sig i de to miljøer. Hovedvægten er lagt på DDV, og Vietnam 69 vil løbende blive inddraget for således at vise forskelle såvel som ligheder.

Etableringen af indsamlingen Vietnam 69 er i sig selv ganske sigende for de helt anderledes politiske vilkår, Vietnam 69 arbejdede under. Som allerede beskrevet, stod Gruppe 7 bag initiativet, og de havde allerede i løbet af januar sørget for anbefalere og opstilling af det for Justitsministeriets godkendelse nødvendige repræsentantskab, der formelt blev stiftet på et møde på Christiansborg i februar 1969.[713] Der var formelt på grund af indsamlingens to-fløjede karakter, men formentlig også på grund af regeringens fortsatte formelle opbakning til USA's krig, i første omgang problemer med at opnå indsamlingstilladelse. Men pres fra folketingsmedlemmer fra Det Radikale Venstre, der siden februar 1968 havde siddet i VKR-regeringen, gjorde, at tilladelsen gik igennem i marts måned. Trods den borgerlige regering, havde Vietnam 69 altså ikke bare gode kontakter, men direkte støtter på højeste sted.

---

[712] De formulerede forskelle på FNL og DRV som krigsaktører kan også læses ud af de to parters henholdsvis 5- og 4-punktserklæringer, hvor FNL gentagne gange tematiserer de folkelige befrielsesbevægelser, demokrati og neutralitet. Se erklæringernes fulde ordlyd i noten til DSKV's politiske program i afsnittet om DSKV's dannelse.

[713] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 140-141

De mest eksplicitte konflikter de to miljøer imellem kom til udtryk i uenigheder om demonstrationsparoler, og i den forstand fortsatte spændingerne som det havde gjort fra den tidlige begyndelse, nu blot med to mere klart og organisatorisk markerede positioner. Det gjaldt for eksempel i november 1969, hvor det endte med, at der blev afholdt to separate demonstrationer, en af Vietnam 69 d. 14. nov. og en af DDV d. 15. nov. Interessant nok samlede den første 3-5000 deltagere, mens den anden samlede hele 15-20.000 deltagere. Opbakningen til DDV's demonstration kan bl.a. forklares med den store beslaglæggelsessag, der havde raset i begyndelsen af måneden[714], hvilket jeg skal vende tilbage til. Men det hører også med i billedet, at Vietnam 69, som nævnt, slet ikke havde den samme aktivistiske tilslutning som DDV. Selvom det tydeligvis var intentionen at etablere mindre lokale aktivistgrupper i Vietnam 69, så fik dette aldrig rigtig nogen gang på jorden.[715] Dette hang formodentlig sammen med, at hovedparten af de aktivistiske grupperinger sluttede op om DDV. Vietnam 69 havde fra starten været et initiativ, der var søsat fra oven af centrale politikere og kulturpersonligheder, og det var hele tiden sådanne figurer, der udgjorde de drivende kræfter ved anbefalinger, taler, avisartikler osv. I august 1969 blev der afholdt et seminar på St. Restrup højskole med det formål at øge aktiviteten på det lokale plan, hvilket skete i erkendelse af den manglende kontakt mellem de ledende initiativtagere og de mere menige tilsluttede.[716] Dette blev af DDV udpeget som en helt grundlæggende forskel de to miljøer imellem:

> "DDVs store force i modsætning til f.eks. Vietnam 69 o.lign. er den klare fastholden af at det er den menige aktive antiimperialist, som er DDVs fundament og ikke pinger, skinunderskrifter eller opportunistisk pr-virksomhed."[717]

Citatet er naturligvis i første omgang et udtryk for DDV's markering af deres egen selvforståelse, men det peger også på nogle reelle forskelle, der var mellem DDV og Vietnam 69. Aktivismen i komiteerne, først i DSKV og siden i DDV, var kendetegnet ved et markant ekspressivt og performativt element. Det gjaldt for mange af aktionerne, at de netop havde aktionens karakter, hvilket f.eks. kom til udtryk ved årligt tilbagevendende Rebild-aktioner d.

---

[714] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 109
[715] Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 1, diverse notater og korrespondance 1969
[716] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 142
[717] Praktiske oplysninger til landskonferencen jan. 1970, DDV emnearkiv, ABA nr. 33.596

4. juli, hvor aktivister på forskellig vis søgte at forstyrre fejringen af de dansk-amerikanske forbindelser, ofte med pressens bevågenhed og mange arrestationer som en fast del af repertoiret. DDV etablerede ligefrem en Rebild-gruppe, der særligt tog sig af disse aktioner.[718] Andre spektakulære aktioner var overmaling af DSB-tog og hejsning af det vietnamesiske flag på officielle flagstænger på dagen for sejren ved Dien Bien Phu.[719]

Det offentlige rum som scene for performative solidaritetspraksisser gjorde sig naturligvis også gældende ved demonstrationerne. Det at gå gennem byen, meget ofte fra enten Christiansborg Slotsplads eller Rådhuspladsen, og næsten altid til eller i hvert fald med møde ved den amerikanske ambassade, var i sig selv en performativ handling, der også udpegede konkrete steder, der havde stor symbolværdi. Undervejs var flere talere på stolen, der ofte bestod af en langsomt rullende lastvogn med et højtaleranlæg. Med Jesper Jensen som ankermand lavede Politisk Revy i foråret 1968 en samling løbesedler med sangtekster og såkaldte talekor[720] til brug ved demonstrationerne.[721] Til de enkelte tekster var knyttet en brugsvejledning, der forklarede, i hvilke situationer, hvilke sange og talekor skulle bruges og med hvilket formål. Eksempelvis blev det anbefalet at synge "Betjentens vuggevise" på melodien til "Sov mit barn, sov længe", fordi den håbedes at kunne

> "(...) dæmpe politiets brutalitet ved at minde parterne om, at både demonstranter og betjente er en slags mennesker, selvom de sidstnævnte ikke tænker så meget over det. (...) Visen læres udenad og intoneres når stavene trækkes."[722]

Det er klart, at en sådan munter omgang med de tilbagevendende slagsmål med politiet mest knyttede sig til DDV, men det er væsentligt at fremhæve, at der i øvrigt med hensyn demonstrationerne var betydelige sammenfald mellem komiteerne og Vietnam 69. De var ofte uenige om parolerne, men selve demonstrationen som praksis med talere og den omtale foretrukne rute delte de. De to organisationer arrangerede da også ved flere lejligheder fælles

---

[718] Politisk Revy nr. 126, juni 1969, bagsiden
[719] Vietnam-Solidaritet nr, 3. juni 1969
[720] Et talekor kunne lyde sådan: "Hvem er det vi trues af? USA, USA, Hvem er det vi kues af? USA, USA", løbeseddel "Til brug ved demonstrationer", Jesper Jensen, Politisk Revy, u. år, men antagelig 1968, DDV emnearkiv, ABA nr. 33.596
[721] Politisk Revy nr. 102, maj 1968
[722] Jesper Jensen: *Til brug ved demonstrationer*, Politisk Revy, u. år, men antagelig 1968, DDV emnearkiv, ABA nr. 33.596

demonstrationer, f.eks. i oktober 1970, hvor Joachim Israel på vegne af Vietnam 69 holdt den indledende tale, og Knud Jensen på vegne af DDV holdt talen ved den amerikanske ambassade. Derudover holdt også en repræsentant fra Black Panther Party tale. De fælles paroler var "USA ud af Indokina", "Solidaritet med det andet USA" og "Bekæmp den amerikanske imperialisme".[723]

Endelig skal det siges, at et væsentligt element i DDV's aktivisme var illegaliteten. Mange af aktionerne var ulovlige eller kunne undervejs udvikle sig til at blive det, og dette blev, som jeg skal vende tilbage til, en integreret del af aktivisternes bevidsthed om deres engagement. De trods alt mere fredelige ulovligheder indgik i de taktiske overvejelser som vejledninger i, hvordan man kunne omgås de af ordensmagten opstillede besværligheder. En interessant kilde til, hvordan illegalitet blev en del af aktivisternes bevidsthed om deres egen praksis er en såkaldt Mini-vejledning for lokalkomiteern og DDV-grupper fra 1971. Her kunne man læse udførligt, ikke bare om forskellige typer maling og klister, og hvordan man fremstillede og transporterede disse, men også konkrete anvisninger på hvordan man f.eks. bedst kunne slippe væk fra politiet med en tung spand i hånden, hvordan man aldrig måtte løbe tilbage til en bil, hvis en sådan indgik i aktionen, og hvilke pligter og rettigheder man havde under tilbageholdelse og anholdelse.[724] En gennemgående pointe var dog, at enhver aktion altid ville blive bedømt ud fra dens "agitationsværdi", hvorfor man nøje skulle overveje de lokale forhold og afveje mål og midler. Man var altså opmærksom på, at man let kunne skubbe folk fra sig og miste opbakning - male- og plakataktioner vurderes at have større værdi en molotov-aktioner. Men også mere prosaisk mente man, at man ikke f.eks. skulle klæbe plakater op der, hvor de alt for hurtigt ville blive taget ned, da det var spild af plakat, tid og investeret risiko for at blive taget af politiet.[725]

Den konkrete udfoldelse af sådanne aktioner blandt aktivisterne i DDV må formodes at have haft stor betydning for deres opfattelse af sig selv som deltagere i den antiimperialistiske kamp. Det er derfor også interessant, hvordan de håndterede besværlighederne omkring disse aktioner med konkrete praktiske anvisninger. Det vidner om

---

[723] Løbeseddel med annoncering af demonstration, DDV emnearkiv, ABA nr. 33.596
[724] *Minivejledning for lokalkomiteer og DDV-grupper*, afs. II: Aktioner, s. 5-6, ABA emnearkiv 33.596
[725] *Minivejledning for lokalkomiteer og DDV-grupper*, afs. II: Aktioner, s. 2-3, ABA emnearkiv nr. 33.596

en vis uforfærdethed, der hang sammen med, at de forstod deres engagement som en modstand mod systemet, hvorfor ulovligheder måtte betragtes som en naturlig, måske ligefrem nødvendig del af det. Set som performativ praksis indgik jo også, at alle, der så plakaterne vidste, at de var ulovligt ophængt, og på den måde indlæste det illegale aspekt som en del af plakatens samlede udtryk og budskab. Det er oplagt, at stræben efter bred folkelig opbakning ikke hang sammen med denne type aktivistkultur. Det gav solidaritetsarbejdet et markant element af risikabel selvinvestering og føjede dermed et væsentligt aspekt til det at være aktiv på den radikale fløj i Vietnamarbejdet.

Det hører med til billedet af DDV's aktivistiske kultur og Vietnam 69's mangel på samme, at DDV i slutningen af 1960'erne faktisk ikke rummede mere end et par hundrede aktivister. Herefter stagnerede det, for at falde støt fra begyndelsen af 1970'erne.[726] Når det lykkedes gang på gang at samle tusindvis af deltagere til en demonstration, var det derfor ikke beroende på at mobilisere dem, der i forvejen var tilsluttet, men mere et spørgsmål om netværk og opreklamering. Her er det oplagt, at såvel paroler som performativt udtryk har spillet en rolle.

Solidaritetskomitéen som praksis i DDV

Komiteerne havde fra starten været mindre grupperinger, der var dannet nedefra, lokalt, hvilket skabte et ganske andet rum for møder og "aktivisering", som de selv kaldte den proces, der udfoldede sig som et samspil mellem bevidstgørelse og handling end det, der kunne forme sig ud fra Vietnam 69. Komitemødet blev derfor en særlig arena, der udgjorde de hverdagsnære rammer for det praktiske solidaritetsarbejde, og efterhånden som (forsøgene på) den mere centrale organisering af Vietnamkomiteerne tog form, blev de også genstand for politisk opmærksomhed. Det tyder på, at de enkelte komitemøder de første år primært foregik privat hjemme hos de involverede folk, eller evt. i mødelokaler på folks arbejdspladser, som var til låns eller lignende steder. I den udstrækning, man ikke kendte folk i forvejen, kunne det at engagere sig i en Vietnamkomite altså betyde en konkret opbygning af nye politiske netværk og sociale relationer, der kunne forankre den enkelte i miljøerne. Møde-hyppigheden har naturligvis varieret fra komite til komite, men det tyder på, at (mindst) et ugentligt møde har været ret udbredt. I hvert fald i de år, hvor solidaritetsarbejdet

[726] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 109 med henvisning til Lauridsen og Magnussen (1980), s. 156

var mest intenst, dvs. ca. 1968-70. Hertil kom naturligvis alle de øvrige aktiviteter, der lå uden for møderne, så som demonstrationer, plancheudstillinger osv. Arbejdet i komiteerne var indledningsvis ganske autonomt, og de selvbestaltede komiteer besluttede selv, hvordan de ville udfolde deres engagement. Nogle komiteer vægtede oplysning og diskussion, andre syntes at have været udgangspunkt for rekruttering til udadvendte aktioner, der blev udført i forlængelse af et møde. Men der skete efterhånden en vis koordinering.

Da Vietnam-Solidaritet begyndte at udkomme i efteråret 1967, blev bladet et informations- og koordineringsmæssigt samlingspunkt, hvor aktivisterne kunne dels kunne orientere sig om eventuelle ændringer i mødetider og –steder, og dels kunne læse om, hvad der foregik i de andre komiteer – f.eks. plakatproduktion, lokale kunstudstillinger, debatmøder - hvor der var oprettet nye osv. Efterhånden blev bladet også anvendt til at inspirere og udstikke retningslinjer for, hvad et komitemøde kunne og skulle indeholde. I foråret 1968 kunne man eksempelvis se en opgørelse over anbefalede film (alle i øvrigt distribueret via Dan-Ina Film på H.C. Ørstedsvej) til fremvisning ved møderne, ligesom en række af de centralt placerede folk i ledelsen stillede sig til rådighed som indledere under forskellige overskrifter, f.eks. "Vietnams historie", "Vietnambevægelsen i USA", "Vietnam og Den Tredje Verden" eller "Imperialismen og Vietnam".[727] Denne udpegning af såvel form som indhold gjorde samtidig klart, hvad et komitemøde overhovedet var, og det tyder på, at møderne i stadig højere grad skulle udgøre rammen om bevidstgørende studiekredse. Også her indgik Vietnam-Solidaritet i arbejdet, idet mange af de trykte artikler blev anbefalet som baggrundslæsning for møderne.

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan komitemøderne fra omkring 1970 skiftede fra at blive betragtet som udtryk for et engagement, der var i grøde og rummede alskens aktiviteter til at være noget, der skulle styres og bruges mere målrettet. Dette hang naturligvis sammen med, at arbejdet på lokalt plan rent faktisk ikke længere var i grøde, tværtimod var DDV som organisation plaget af afmatning især efter Verdensbankdemonstrationerne i september 1970. Allerede ved landsmødet i DDV i februar 1970, hvor man i øvrigt fastholdt det politiske grundlag, der var vedtaget ved stiftelsen i 1968, havde man besluttet at satse mere på

[727] Vietnam-Solidaritet nr. 4, 1968, s. 3

skoling.[728] Ledelsen opfattede nu komiteerne, ikke som det, der udgjorde sagen i sig selv, men snarere som et værktøj, der skulle anvendes i sagens tjeneste. Man begyndte således at skelne mellem f.eks. skolingsmøder og aktivistmøder[729], ligesom det blev anført at: "formålet med lokalkomiteernes arbejde er at skabe masseopbakning omkring de politiske initiativer, der tages af DDV."[730]

Det var nok lovlig optimistisk at gøre sig forhåbninger om ligefrem at få masseopbakning, selvom det hører med i billedet, at 15.000 mennesker faktisk havde deltaget i en demonstration under DDV's paroler i foråret samme år. Pointen i denne sammenhæng er imidlertid, at selve synet på aktivisternes rolle var ændret, hvilket formodentlig har bevirket, at livet som DDV-aktivist også formede sig anderledes. Det er f.eks. interessant, at det nu blev fremført at et for aktiviteterne "egnet" lokale var nødvendigt, og at:

> "lokalkomiteernes egentlige medlemmer (kadrerne) ikke er en løs samling mennesker, der er truffet sammen for at sysle med deres politiske interesser, men at de derimod skal være en fast sammensvejset enhed – et led i en politisk kæmpende organisation. (...) komitemøderne afholdes hyppigt og regelmæssigt, (...) [de skal] være velforberedte og køres stramt efter en forud opstillet plan. (...) hyppige forsømmelser går ikke upåtalt hen."[731]

Vægtningen af disciplin og struktur var her blevet meget tydelig, og er et udtryk for, at DDV i stadig højere grad orienterede sig mod ideologisk antiimperialistisk skoling og bevidstgørelse. Brugen af ordet 'kadrer' er et udtryk herfor. Det kom samtidigt til at betyde en nedgang i det udadvendte aktivistiske og mere spektakulære engagement med større gennemslag i offentligheden, hvilket på sin vis var udtryk for en nedgang i Vietnamaktiviteterne som sådan, især fordi nedgangen i de udadvendte aktiviteter var ufrivillige fra DDV's side. Man ønskede jo netop en massebevægelse, hvor massen dog var forstået som arbejderklassen. Men det er vigtigt at fremhæve, at komitemøderne altså fortsat udgjorde en forpligtende ramme om engagementet, ligesom der, som jeg skal vende tilbage

[728] Vietnam-Solidaritet nr. 2, 1970
[729] Mini-vejledning for lokalkomiteer og DDV-grupper, 1971, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[730] Forslag til Vedtagelse fra DDV's Landskonference 27.-28. nov. 1971 om Lokalkomiteernes arbejde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[731] Forslag til Vedtagelse fra DDV's Landskonference 27.-28. nov. 1971 om Lokalkomiteernes arbejde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596

til, fortsat blev afholdt både fester, Vietnam-uger osv. Aktionen som praksisform synes således efterhånden at blive erstattet af mere forberedte og tilrettelagte aktiviteter.

Forskergrupper – Demos – Grønnegade

Indenfor rammerne af DSVK blev der i 1968 etableret såkaldte forskergrupper med det formål at afdække forskellige sider af imperialismens virkemåder, samarbejde mellem danske og amerikanske virksomheder og også, hvordan statsmagten arbejdede som kapitalens forlængede arm, f.eks. i kraft af overvågning og registrering af politisk aktivitet på venstrefløjen. Netop denne side af sagen fik en del opmærksomhed i forbindelse med den såkaldte Kejsergadesag, hvor det i oktober 1969 blev afsløret, at der var placeret en aflytningsstation i kælderen på Asiatisk Institut i Kejsergade i København. Siden midten af 1960'erne, hvor de store kartotekssager var på dagsordenen, havde PET optaget store dele af venstrefløjen.[732] Dette blev ikke nedtonet med den meget omstridte regeringserklæring af 30. september 1968, der forbød registrering alene på grund af lovlig politisk virksomhed.[733] Disse sager havde ikke direkte noget at gøre med solidaritetsarbejdet for Vietnam, men i forbindelse med Kejsergadesagen blev både et nummer af Politisk Revy (nr. 135, nov. 1969) og et nummer af Vietnam-Solidaritet (nr. 7, nov. 1969) beslaglagt af politiet, angiveligt fordi de ville gå dybere ind i sagen. Sagerne indgik derfor i DDV's forståelse af sig selv som en trussel for statsmagten og af staten og efterretningstjenesten som et lovløst og undertrykkende redskab for det kapitalistiske system. Vietnam-Solidaritet havde til eksempel en tilbagevendende rubrik, 'Udhængsskabet', der med fotos og sarkastiske bemærkninger viste, at de selv holdt øje med politiets manøvrer. Det skal fremhæves, at PET rent faktisk forsøgte at infiltrere dele af Vietnammiljøerne, bl.a. blev flere af arrangørerne af Russell-tribunalet telefonaflyttet.[734] Det er dog ikke pointen her at afklare, i hvilken udstrækning solidaritetsmiljøerne havde grund til at føle sig overvåget eller ej. Det interessante er, hvordan det anti-imperialistiske arbejde i kraft af analyserne af det kapitalistiske system som grundlæggende voldeligt, blev løftet ind i en forståelsesramme, der gjorde aktivisterne til

---

[732] Mads Nissen Styrks to bøger *De hemmelige kartoteker* (1964) og *De mange kartoteker* (1967) er eksempler herpå.
[733] Regin Schmidt, Rasmus Mariager og Morten Heiberg, *PET. Historien om Politiets Efterretningstjeneste fra den kolde krig til krigen mod terror,* Gyldendal 2009, s. 183-191
[734] Rasmus Mariager og Regin Schmidt (red.), *PET Kommissionens beretning bind 10: PET's overvågning af protestbevægelser 1945-1989: fra atomkampagnen til BZ-brigaden*, PET Kommissionen 2009, kap. 3: *Vietnambevægelsen 1965-1976*. Aktivister fra DDV fandt i 1972 ud af, at der (angiveligt af den amerikanske efterretningstjeneste) var placeret aflytningsudstyr i PRG-kontoret. Se *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos 2009, s. 40-41

statsfjendtlige kombattanter. Det var en selvforståelse, der kunne fungere som en stærk identifikationsfaktor overfor dem, solidaritetsarbejdet rettede sig mod: 'det kæmpende vietnamesiske folk'. Forskergruppernes arbejde var derfor helt i tråd med det politiske grundlag, der tog form i DSVK og fik en mere klar formulering med dannelsen af DDV i 1968. Research, analyse- og skrivearbejde i udarbejdelsen af disse dokumentariske bøger blev altså en væsentlig praksis.

Forlaget Demos blev oprettet i 1968 af en lille gruppe aktivister fra DSVK (og senere DDV), og Erik Jensen blev en helt central skikkelse her. Forlaget blev ret hurtigt en integreret del af det antiimperialistiske arbejde. Om ikke formelt, så reelt i kraft af personsammenfald og det, at arbejde med de dokumentariske udgivelser netop udgjorde en fælles praksis. Det antiimperialistiske arbejde havde hermed fået eget forlag, og Vietnam-Solidaritet bragte løbende annoncer for forlagets udgivelser. Demos importerede og videresolgte vietnamesisk litteratur og tidsskrifter fra Det andet USA og blev distributør for de første dokumentariske udgivelser som DDV stod bag. I 1970 søsattes *Imperialistserien*, der bestod af en række oversatte revolutionære bøger, bl.a. den brasilianske guerillaleder Carlos Marighellas *Håndbog i by-guerilla* og den vietnamesiske militærleder bag slaget og sejren ved Dien Bien Phu, Vo Nguyen Giaps *Folkekrig-Folkehær*.[735] Hvis man ser på udviklingen i udgivelserne, er det interessant at iagttage, hvordan Demos kom til at afspejle udviklingen i venstrefløjens mærkesager samtidig med, at de fastholdt det antiimperialistiske indhold. Der kom således i løbet af 1970'erne en række bøger om EF og modstanden herimod, om kollektivet som bo- og livsform, om forholdene på danske arbejdspladser, børnebøger osv. Disse blev udgivet sideløbende med revolutionær lyrik fra den 3. verden, berømte tekster af Mao, Castro og Ho Chi Minh, rapporter om NATO, osv. Også teaterudgivelser og særligt musik blev kendetegnende for Demos' udgivelsespolitik, og det politiske rockband Røde Mor fik udgivet deres plader her. Det var således også DEMOS der i 1970 udgav Røde Mors debutplade *Johnny gennem ild og vand*, der var en decideret Vietnam-plade, udgivet med det formål at støtte solidaritetsarbejdet. Jeg skal vende tilbage til musikkens betydning i afsnittet om solidaritetsfester.

---

[735] Carlos Marighella: *Håndbog i by-guerilla*, Imperialistserien nr. 2, Demos 1970 (opr. udgivet af OSPAAAL, Havana, i: *Tricontinental* nr. 56, nov. 1970) og Vo Nguyen Giap: *Folkekrig-Folkehær*, Imperilistserien nr. 4, Demos 1970

Udover at fungere som DDV's antiimperialistiske forlag blev Demos også efterhånden til et centralt sted, man kunne komme, særligt da der også blev etableret en butik knyttet til forlaget. I DSVK's tidlige dage havde de haft tilholdssted i Korsgade på Nørrebro i København, hvor de af Havnearbejdernes fagforening havde fået lov til at have adresse. I en periode, efter at DDV var dannet, havde komiteerne hjemme på kontorer i Schacksgade, men i september 1969 flyttede de til Grønnegade nr. 37. Kontoret i Grønnegade blev det sted, hvor også Demos indrettede sig, her etablerede man butikken og her holdt også andre anti-imperialistiske grupperinger til i perioder, i bl.a. Dansk-Cubansk Forening og Palæstina-komiteen.[736] Ifølge Inger V. Johansen blev det samlingssted for venstrefløjsaktivister fra både VS, SF, DKP, RSF og KFML samt enkelte fra Socialdemokratiet.[737]Som sted blev Grønnegade 37 derfor ikke alene en base for DDVs og andres anti-imperialistiske engagement indadtil i grupperingerne. Det blev også et sted, man kunne komme og møde andre. En annonce for Demos i Vietnam-Solidaritet fra efteråret 1970 opfordrede således til at "gå i Grønnegade", hvor man kunne få sig en kop kaffe og en "bogsnak".[738] Det kendte slogan fra det daværende Daells Varehus blev parafraseret med udtrykket "Flere og flere går i Grønnegade (for at købe cubanske plakater)"[739], og det at "gå i Grønnegade" synes at have været et hyppigt anvendt udtryk, der altså ikke bare dækkede over, at man var på bogindkøb, det var et besøg, der kunne rumme både sociale og politiske aspekter. Stedet blev også ind i mellem refereret til som slet og ret "huset" og blev af aktivister selv betegnet som "et kraftcentrum for politisk aktivitet".[740] Grønnegade 37 var på den måde et sted, man kunne komme og blive genkendt, mødt og bekræftet i sit solidaritetsengagement. Det at komme der betød en fortsat livligholdelse af arbejdet, også i perioder, hvor der ikke var megen udadvendt aktivisme. Fra kun at have haft åbent et par dage om ugen, da kontoret lå i Schacksgade, var Grønnegade fra september 1969 åbent alle dage fra kl. 16 til 19.30, lørdag fra kl. 11-14.[741]

---

[736] Ikke alle i DDV billigede, at man delte hus med f.eks. Palæstinakomiteen, idet det blev fremført, at denne rummede racistiske elementer. Denne holdning blev dog ikke delt af flertallet. Intern Bulletin for DDV, juni/juli 1970, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[737] Inger V. Johansen: *Vietnambevægelsens historie,* VS Bulletin nr. 178, nov. 1977, s. 78
[738] Vietnam-Solidaritet nr. 8, 1970, s. 21
[739] Vietnam-Solidaritet nr. 8, 1970, s. 21, parentesen har jeg sat ind, KSB.
[740] Intern Bulletin for DDV, juni/juli 1970, DDV emnearkiv, ABA nr. 33.596, og Inger V. Johansen, *Vietnambevægelsens historie,* VS Bulletin nr. 178, nov. 1977, s. 78
[741] Vietnam-Solidaritet nr. 6, sep. 1969

Det er samtidig interessant, at den mere kontinuerlige fysiske forankring af DDV's engagement også gav anledning til uoverensstemmelser i forhold til, hvilken status Grønnegade skulle have. Det er klart, at det at have et kontor, hvor de folk, der enten sad i ledelsen eller i øvrigt fungerede som drivende kræfter havde deres daglige gang, nemt kunne antage karakter af et hovedkontor, der kunne træffe selvstændige beslutninger for hele organisationen. Jeg har ikke kunnet spore præcis, hvori modstanden mod denne tendens bestod, eller hvem der fremførte den, men i 1971 var der åbenbart behov for at præcisere, hvad Grønnegade var og ikke var:

> "Grønnegade danner rammen om flere DDV-gruppers aktiviteter, så som forskergrupperne, redaktionsgruppen, Demos, klippeholdet, IIC, billedarkivet mm. Grønnegade er ikke noget i sig selv, og har ikke andre beføjelser, end den tildeles af aktivisterne. (...) Intet andet !!!"[742]

Dette handlede formodentlig om, at den aktivistiske kultur, hvor komiteerne var vokset op nedefra, der herskede i DDV ikke bare lod sig forene med central styring, heller ikke da øget politisk disciplin og skoling kom til at præge engagementet. Som modbillede herpå stod Dansk-Cubansk Forening, der netop opfattede Grønnegade som et stærkt samlingspunkt for aktiviteterne, men de havde netop heller ingen hjemmegroede komiteer og fungerede som forening i det hele taget langt mere centralt styret.

Som det er fremgået, foregik der en proces, hvor det at være aktiv i solidaritetsarbejdet i DDV kunne brede sig og gribe ind i aktivisternes tilværelse på stadigt flere måder. Dels rummede aktivistlivet potentielt flere aspekter af tilværelsen, men også tidsmæssigt synes der at være tale om en ekspansion. Det er i den forbindelse interessant, at aktivisternes børn fra slutningen af 1960'erne dukkede op som noget, man måtte forholde sig til i forbindelse med de forskellige arrangementer. Nogle programmer annoncerede for mulighed for "børneparkering", og kommitéerne efterspurgte unge mennesker, der mod betaling kunne komme og passe "aktivistbørn".[743] Om dette skal forklares med, at der kom flere kvinder

[742] Mini-vejledning for lokalkomiteer og DDV-grupper, 1971, s. 13. DDV emnearkiv, ABA nr. 33.956. IIC står for formodentlig for International Information Centre, som Demos i forbindelse med flere udgivelser samarbejdede med. Jeg har ikke kunnet spore hvad denne organisation stod for.
[743] Pamflet til opreklamering af arrangementet "En demokratisk politistat" 26. april 1969, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596 samt Vietnam-Solidaritet, nr. 1, 1971

med i DDV, at aktivisterne efterhånden blev ældre og simpelthen fik børn, eller om det alene var et udtryk for, at aktivistlivet slet og ret bredte sig, er ikke muligt at afgøre. Det har formodentlig været en kombination. Men det hører med til billedet, at børn i det hele taget blev ofret en ny og anderledes opmærksomhed også som aktører, der kunne praktisere solidaritet, f.eks. gennem at lære om børn i Vietnam.[744] At aktivistlivet efterhånden kunne række ganske langt ind i den enkeltes liv, er der derimod ingen tvivl om.

Den Provisoriske Revolutionsregering kommer til København

I begyndelsen af 1969 anerkendte den svenske socialdemokratiske regering Nordvietnam, hvilket på ny ansporede til at lægge pres på den danske regering til at foretage en tilsvarende anerkendelse. Igen var Gruppe 7 og Vietnam 69 ferme til at få sagen taget op i folketinget, denne gang gennem SF, og selvom den siddende VKR-regering afviste, så stemte Socialdemokratiet for, hvilket i sig selv fremstod som en sejr.[745] Den manglende danske anerkendelse af Nordvietnam, var dog ikke nødvendigvis en forhindring for oprettelsen af et informationskontor for den provisoriske revolutionsregering, PRG, der var dannet af FNL i 1969. Den danske regering stillede ikke forhindringer i vejen for dette arbejde. Det var også Gruppe 7 og Vietnam 69, der tog initiativ hertil, men de udsendte i februar 1970 en indkaldelse til samarbejde til en række partier og organisationer, herunder også DDV.[746] Kun Det Radikale Venstre fandt det ikke muligt at deltage, men de øvrige gik sammen om at forberede de nødvendige arbejds- og opholdstilladelser, der skulle være på plads, inden man kunne invitere PRG til at indtage kontoret. Den 1. juli 1970 kunne informationskontoret åbne i en af Gruppe 7 købt lejlighed på Frederiksberg, hvilket var en betydelig sejr for det samlede Vietnamarbejde i Danmark.[747] Som det er fremgået var det først og fremmest Gruppe 7 og Vietnam 69, der havde stået for de mere formelle kontakter, hvilket er endnu et eksempel på den helt anderledes politiske kultur i forhold til DDV. Sidstnævnte fungerede således i langt højere grad som de aktivister, der kom til at stå for kontorets daglige drift – en rolle de på ingen måde underspillede. I Vietnam-Solidaritet kunne man f.eks. læse, hvordan

---

[744] Se omtale af et sådant børneprojekt på byggelegepladsen Hudegrunden, Vietnam-Solidaritet, nr. 4, april 1972
[745] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 110
[746] De øvrige var: Socialdemokratiet, SF, VS, DKP, Det Radikale Venstre, DSU, DKU, SFU, SUF og RU. Se Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 110
[747] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 111

deres konkrete indsats både var vigtig og værdsat.[748] Arbejdet med oprettelsen af kontoret var da heller ikke forløbet uden konflikter. I første omgang havde særligt de maoistiske grupperinger i DDV modsat sig overhovedet at samarbejde med Vietnam 69 og DKP, men var blev underkendt af flertallet i DDV, idet man anerkendte, at man ikke kunne løfte denne opgave alene.[749] Og undervejs i forløbet kom det til skarpe sammenstød over en af Vietnam 69 udsendt folder, der ikke var godkendt af DDV – formodentlig fordi folderen præsenterede PRG-kontoret som Vietnam 69's bedrift og lod DDV stå som underordnet støtteorganisation.[750] Der er på den måde ingen tvivl om, at PRG-kontoret var en prestigefyldt opgave for såvel Vietnam 69 som for DDV, men det er interessant, at det samtidig havde forskellig betydning i de to miljøer. For DDV, der allerede havde sit eget blad og en aktivistkultur med fast base på et kontor i København, var oprettelsen af et informationskontor ikke i sig selv en gevinst, men det kan kunne have jævnlig kontakt med folk, der direkte repræsenterede 'det kæmpende Vietnam' var betydningsfuldt. "Vore kammerater er kommet", som det hed i DDV's Intern Bulletin i juni 1970.[751] De PRG-folk, der skulle arbejde på kontoret kom således angiveligt "direkte fra fronten i Vietnam". Dette betød næppe, at de var soldater, der pludselig var blevet udnævnt til diplomater, men det gav indtryk af en vis grad af autenticitet, at man havde fået kampfællerne helt tæt på. Repræsentanterne fra PRG-kontoret blev også anvendt som talere ved forskellige lejligheder, ligesom det var dem man overrakte de indsamlede midler fra giro 1616. Selvom DDV også ønskede dansk anerkendelse af Nordvietnam og af PRG som repræsentant for 'det kæmpende vietnamesiske folk', var det altså ikke alene i denne egenskab at PRG-kontoret blev tillagt betydning, men også som kampfæller mod den fælles fjende, USA-imperialismen. Anderledes forholdt det sig med Vietnam 69. Arbejdet for dansk anerkendelse og oprettelse af diplomatiske forbindelser med det Vietnam, der ikke lod sig repræsentere af Saigon-regeringen, stod helt centralt hos Vietnam 69, og det var derfor netop i rollen som legitime diplomater, at PRG-folkene blev tillagt betydning. I tråd hermed nærede man i Vietnam 69 også ønske om, at PRG-kontoret skulle spille en stor rolle i spredning af information og

[748] Vietnam-Solidaritet nr. 5, 1970
[749] Larsen (2007), s. 188 med henvisning til Magnussen og Lauridsen (1980), s. 156-157
[750] Referat af møde i forberedelseskomiteen, Vietnam 69 arkiv. ABA nr. 1076, ks. 1, læg 1. Det er uklart, hvilken folder, det drejede sig om.
[751] Intern Bulletin, DDV, juni 1970, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596

viden om krigen og i øvrigt fungere som et "knudepunkt for solidariteten".[752] For DDV eksisterede et sådant allerede, men Vietnam 69 så de diplomatiske kontakter som et fundament, hvorpå man kunne udfolde et engagement, der i høj grad bestod af politisk opinionspåvirkning.

DDV's omtale af PRG-folkene som kammerater skal dog også tolkes som retoriske markeringer af deres antiimperialistiske position. Selvom PRG altså var dannet af den befrielsesfront, som DDV identificerede sig med i langt højere grad, end de gjorde med det kommunistiske Nordvietnam, oplevede de alligevel vietnameserne på kontoret som lidt stive diplomater. Bente Hansen har fortalt, hvordan de i DDV selvfølgelig var interesserede i at samarbejde og snakke med folkene på PRG-kontoret, men de fremstod som "apparatnikker" udpeget af det nordvietnamesiske kommunistparti, ikke som revolutionskammerater, man kunne "have åbnende snakke med". Her var kontrasten til de cubanere, hun tidligere havde mødt, markant.[753] Pointen i denne forbindelse er, at dette også kunne være en forklaring på, at DDV ikke knyttede sig tydeligere til PRG-kontoret. Men jeg skal i forbindelse med analysen af rejserne til Vietnam vende tilbage til disse aspekter af solidaritetsaktivisternes opfattelse af deres vietnamesiske kammerater, da det kan sige noget om, hvordan Vietnam egentlig fungerede som symbolsk og konkret utopi i solidaritetsarbejdet.

Solidaritetsfesten

I den praktiske udfoldelse af solidaritetsarbejdet opstod der efterhånden nogle måder og former, der kom til at udgøre en slags kulturelle markører for fænomenet solidaritet med den 3. verden. Jeg har allerede været inde på møder, plancheudstillinger, bladvirksomhed samt flere andre og skal i det følgende derfor særligt behandle et fænomen, der kom til syne i slutningen af 1960'erne og fortsatte mange år frem, den venstreorienterede solidaritetsfest. Den venstreorienterede solidaritetsfest skal forstås som en samlebetegnelse for en række praksisser, der på forskellig vis udgjorde fejringer eller festligholdelser i solidaritetsarbejdet. Konkret dækker det over såvel egentlige fester forstået som kulturelt genkendelig begivenhed med musik, dans og øl som over arrangementer med film, teater, lyrikoplæsning, taler osv., men hvor disse altså indgik i en festligholdelsessammenhæng i solidaritetsarbejdet. Disse

[752] Pjece om baggrunden for og arbejdet med PRG-kontoret, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 1
[753] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008

fejringer kunne være enkeltdagsarrangementer, hvor et langt program udfyldte en hel dag og en hel aften, eller de kunne udgøre afslutningen på en demonstration eller en Vietnam-uge, der i sig selv kan ses som en fejring.

Afholdelserne af fester og lignende arrangementer bar præg af den allerede omtalte liturgi, der knyttede sig til det narrativ om Vietnams historie, der var virksomt i solidaritetsarbejdet. To fast tilbagevendende fester var f.eks. fejringen af sejren ved Dien Bien Phu samt årsdagen for FNL's dannelse.[754] Ligeledes havde det betydning, at det danske Vietnamarbejde var en del af et internationalt samarbejde, bl.a. med krigsmodstanderne i USA, og dette kom til udtryk derved, at de to årligt tilbagevendende Vietnam-uger lå, så de overlappede de internationale Vietnam-protestdage i henholdsvis foråret og efteråret. Den 4. juli var som nævnt også en fast tilbagevendende anledning til ikke bare aktioner, men også solidaritetsstævner med underholdning osv.

Vietnam-ugerne var et fænomen, der ganske hurtigt blev en fast del af arbejdet. Allerede fra 1966 blev de afholdt[755] og havde karakter af en fortætning af de aktiviteter, man i øvrigt begav sig af med, planche-udstillinger, debatmøder, uddeling af oplysningsmateriale, demonstrationer osv. Indholdet ændrede sig løbende med solidaritetsarbejdets konsolidering i forskellige miljøer. Vietnam-ugen i marts 1966 blev kaldt en "Vietnam-til debat-uge" og indeholdt primært netop debat-møder, mens en Vietnam-uge i oktober 1968, afholdt af DSVK kort før dannelsen af DDV, blev kaldt en "solidaritetsuge". Denne uge var præget af den betingelsesløse indsamling, talere som Sara Lidman, Carl Madsen og Ebbe Reich samt ikke mindst forskellige indslag af folk fra Fiolteatret, der efterhånden blev en fast bestanddel af repertoiret.[756]

De egentlige solidaritetsfester var derimod noget, der først efterhånden blev til. Der er ikke noget, der tyder på, at festen som solidaritetspraksis blev diskuteret, eller på anden måde gjort til genstand for refleksion i de ellers så mange overvejelser om mål og midler. Heller

---

[754] Se f.eks. annonce for FNL-årsdagsfest i Politisk Revy nr. 186, dec. 1971, s. 16 og Indbydelse til fest på årsdagen for vietnamesernes sejr over franskmændene ved Dien Bien Phu i 1954 og i anledning af de aktuelle sejre, ons. d. 7. maj 1975, "Huset" i Magstræde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596.
[755] Den tilsyneladende første Vietnam-uge blev afholdt i Århus i marts 1966, Se Rapport, marts 1966
[756] Program for solidaritets-uge med Vietnam, 14.-20. okt. 1968, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596

ikke f.eks. indtagelse af alkohol blev problematiseret, som det var tilfældet i den svenske FNL-bevægelse. Her var alt stærkere end let-øl strengt forbudt, da man mente det sløvede og forstyrrede det politiske engagement.[757] Solidaritetsfesten blev på den måde mere lig, hvad der foregik i den amerikanske Vietnambevægelse, hvor rusmidler var helt legitime, men nogen refleksion herover var der altså ikke tale om i dansk sammenhæng. Det at holde fester var ikke noget nyt på venstrefløjen, men at festen efterhånden blev gjort til en solidaritetspraksis, kan ses som et udtryk for, at en del af aktivisternes livsverdenskultur efterhånden integreredes i solidaritetsarbejdet som sådan, og at dette foldede sig ud med flere forskellige måder at deltage på. Det er således prægnant, at tidspunktet for festernes entré, nemlig fra slutningen af 1968[758], såvel som deres form havde betydelige fællestræk med lignende arrangementer i de ungdomsoprørske og antiautoritære miljøer. Det gælder f.eks. de kunstneriske indslag, det at der kunne foregå forskellige aktiviteter på samme tid i forskellige rum, hvor man kunne gå til og fra samt ikke mindst,beatmusikken. Festerne i Vietnamarbejdet skal på den måde ikke forstås som frontløbere på den kulturelt eksperimenterende scene, men de tog farve heraf, og det, at rammen udgjordes af et solidaritetsengagement, tilførte festen og de kulturelle former andre betydninger.

Disse sammenfald i kulturelle udtryk mellem de ungdomsoprørske miljøer og solidaritetsfesterne er yderligere interessante, fordi det inviterer til spørgsmål om, hvor dybt dette sammenfald egentlig stak, hvis man ser på den politiske kultur. Hein Rasmussen og Nordentoft mener, at DDV var "trængt" af de antiautoritære grupperinger i 1968-69, der bl.a. havde det svært med DDV skrappe organisationsprincipper, og at dette var en medvirkende årsag til den begyndende opløsning fra 1970.[759] Det er da også interessant, at Rødstrømpebevægelsen f.eks. opfattede DDV som "mands- og mandsnormsdomineret", og Inger V. Johansen omtalte i 1977 DDV i 1970'erne som et "mændenes paradis", der var præget af mænd med "cowboy-komplekser" og deraf følgende "kvindeforagt".[760] En lidt anden udlægning findes hos Chris Holmsted Larsen, der betoner, at nogle af de ældre

[757] Salomon (1996), s. 247
[758] Det er først fra omkring dette tidspunkt, jeg kan se omtaler af fester dels i Vietnam-Solidaritet, der blev udgivet fra sensommeren 1967, og dels i form af opslag og løbesedler i arkivkasserne. Det er selvfølgelig meget muligt, at der har været afholdt fester tidligere, men det har altså ikke efterladt sig spor. Det, at det først bliver omtalt i Vietnam-Solidaritet fra slutningen af 1968 tyder under alle omstændigheder på, at det først er her festerne bliver tillagt betydning som solidaritetsaktivitet.
[759] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 140
[760] Lauridsen og Magnussen (1980) og Johansen (1977)

(eks)DKP'ere, f.eks. Otto Sand, efterhånden fik det svært i DDV, fordi yngre aktivister (inkl. kvinder), der var rundet af det anti-autoritære oprør fik en betydelig plads i solidaritetsarbejdet og dermed øvede indflydelse på den politiske kultur her.[761] I den forbindelse er det interessant, at de unge aktivister i det maoistiske KUF, der stod for en militant aktivisme i Vietnamarbejdet, tog afstand fra de ungdomsoprørske kulturelle udtryk, som f.eks. solidaritetsfesten. De citerede på forsiden af deres blad Ungkommunisten den vietnamesiske digter Cu Huy Can:

> "At føre krig er ikke at tage på skovtur. At bekæmpe USA er ikke at tage til fest. Selvom stor glæde fylder vore hjerter."[762]

Her var en stærkt aktivistisk politisk ungdomskultur altså ikke sammenfaldende med de kulturelle former, der knyttede sig til de antiautoritære ungdomsoprørske miljøer. Min vurdering er, at DDV – men også i høj grad de miljøer og grupperinger, der forbandt sig hermed – faktisk var ganske sammensatte, og at forskellige politiske kulturer brødes – men også, at der skete forskydninger. Nordentoft og Hein Rasmussens påpegning af, at DDV var "trængt" kan således have meget på sig, hvis vi ser på rekruttering til kommitéerne, men det så ikke ud til at have været tilfældet, hvis vi ser på andre aktiviteter som f.eks. fester. Meget tyder samtidig på, at DDV i 1968-69 oplevede ganske stor sammensmeltning med de aktivistiske ungdomskulturer, men at den politiske skoling, der også hang sammen med universitetsungdommens politisering, satte sig mere igennem herefter. De fortsatte brydninger mellem et gammelt og et nyt venstre, hvor det sidste i 1970'erne oplevede en revitalisering af leninismen på det ideologiske og organisatoriske plan, synes altså at lade sig identificere her. Hvad angår kønsspørgsmålet, så var der mange aktive kvinder i DDV, og det er oplagt, at flere, i kraft af den ny kvindebevægelses gennembrud i begyndelsen af 1970'erne har oplevet de politiske brydninger anderledes end mændene. Det er samtidig væsentligt, at de kulturelle former, der f.eks. kan ses i solidaritetsfesterne, på mange måder tog farve af ungdomsoprøret. Ikke forstået som ydre staffage, men som måder at praktisere et engagement på, der var med til at indholdsudfylde, hvad solidaritet med den 3. Verden var. Sammenhængen mellem ungdomsoprør og Vietnamarbejdet stillede sig altså forskelligt afhængig af, hvilke dele af den praktiske udfoldelse af solidariteten, man ser på.

---

[761] Larsen (2009)
[762] Ungkommunisten, nr. 3, marts 1968, forsiden

Hvis vi vender tilbage til festerne, så var oplæsning af lyrik, mest de mange "Vietnam-digte" et ofte forekommende indslag ved festerne. Digtene var, som omtalt, et allerede eksisterende element gennem flere udgivelser, men blev altså også udfoldet mere ekspressivt ved oplæsning. Ved nogle lejligheder var det digterne selv, der læste op, men ofte var det skuespillere fra f.eks. Fiolteatret, der stod for oplæsningen sammen med andre former for indslag.[763] I det hele taget var drama og teater en væsentlig del af langt de fleste fester. I nogle festprogrammer er oplysningerne sparsomme, og det fremgår f.eks. kun, at skuespillere fra Fiolteatret skulle underholde. Andre steder kan man dog se, at disse optrædener også kunne være egentlige stykker eller dramatiseringer, bl.a. de såkaldte Solidaritetsspil.[764] Jeg har ikke kunne spore det præcise indhold eller formmæssige karakteristika i disse, men det er sandsynligt, at de havde lighedstræk med de fra slutningen af 1960'erne udbredte dokumentarspil, der med udgangspunkt i problemstillinger hentet fra den politiske sammenhæng spillet indgik i, gennemspillede forskellige scenarier, der gjorde problemstillingerne levende og nærværende, både for de deltagende og for publikum. Grupper fra Fiolteatret og senere det mere arbejderistiske Skifteholdet var meget brugt ved Vietnamfesterne, ligesom teatergruppen Solvognen også optrådte ved flere lejligheder. Skifteholdet lavede i begyndelsen af 1970'erne stykket "Vi har den samme fjende. Digte om Vietnam og os", en lyrikdramatisering over den overbevisning, at arbejderklassen i Danmark delte undertrykkelsesfællesskab med vietnameserne. Alle disse grupper var en del af det politiske gruppeteater, der voksede frem i 1960'erne med afsæt i de samfundskritiske og kulturradikale revyer i begyndelsen af årtiet. Centralt stod bl.a. det samfundskritiske element, et nyt langt mere interagerende forhold mellem skuespillere og publikum, indtagelsen af nye rum for drama, særligt det offentlige rum og gaden samt ikke mindst teatret som aktionsform. Der var f.eks. ofte teatergrupper med ved Vietnamdemonstrationerne og altså

[763] Digtere som Ulla Ryum, Klaus Rifbjerg, Erik Knudsen og Jesper Jensen læste op ved flere lejligheder, ligesom de også kunne indgå i diskussioner om kunst og politik. Se f.eks. Indbydelse til fest på årsdagen for vietnamesernes sejr over franskmændene ved Dien Bien Phu i 1954 og i anledning af de aktuelle sejre, ons. d. 7. maj, "Huset" i Magstræde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596. For Fiolteater-oplæsning, se bl.a. Program for solidaritetsmøde, lør. d. 14. okt. 1972, DDV-materiale, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14, samt Invitaion til Vietnam 69-Folkefest i Grundtvigshus, lør. d. 1. nov. 1969, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 1

[764] Løbeseddel om Vietnam 69's 4. juli-stævne 1970. Solidaritetsspil *U.S.A.'s befrielsesfront*, efter idé af Leonard "Skip" Malone, en afro-amerikansk journalist, digter og forfatter, der var bosiddende i København og aktiv i de venstreorienterede miljøer.

også til festerne, hvor forskellige dramatiseringer af Vietnamkrigen og der til knyttede problemstillinger indgik i aftenens løb.[765]

En anden fast ingrediens i solidaritetsfesterne var musik. Af annonceringen af musikken på omdelte løbesedler og i bladene fremgik det ofte, hvem der skulle spille, men det var ikke usædvanligt, at der blot var anført, der ville være "beat". Der synes at have været tale om en blanding af underholdende dansemusik og den politiske rock og visesanger-musik, som i løbet af 1960'erne var kommet til at fungere som venstreorienterede identitetsmarkører.[766] DKU havde i det tidlige Vietnamarbejde arrangeret en række aftener, hvor visesangeren Cæsar spillede[767], og denne tradition blev fortsat, men det er interessant, at det at lytte til musik efterhånden blev suppleret med også at danse til musik, hvilket ikke synes at have været tilfældet til at begynde med. Dette skal ikke forstås som en nedtoning af det solidaritetspolitiske indhold til fordel for sjove fester, men som en udvidelse af de måder, man kunne være sammen om solidaritetsarbejdet på. Det er da også interessant, at et band som Røde Mor, der voksede frem på samme tid som Vietnamaktiviteterne eskalerede, netop kombinerede politiske tekster med rytmisk dansemusik. Røde Mor var et meget anvendt band[768] og med Demos som pladeselskab blev de i sig selv en institution i solidaritetsmiljøerne. Eksempelvis afholdt de udgivelseskoncerter, hvor overskuddet gik til Giro 1616, hvorfor det at gå til en Røde Mor koncert i sig selv kunne opleves som en solidaritetsaktivitet.[769] Men festerne talte også navne som Hutlihut og Mikkels Lysshow,[770] Trille og Per Dich[771], Georges Marinos Beatorkester[772], Soul Service og Benny Holst.[773]

De politiske visesangere og beatmusikere udgjorde, som sagt, ikke et særskilt fænomen i Vietnamarbejdet, men det tyder alligevel på, at der ud af de mange arrangementer,

---

765 Se i øvrigt Olav Harsløf: *Kunst er våben. Socialistisk teaterarbejde, analyser, reportager, erindringer, interviews, erfaringer,* Tiderne Skifter 1976 og Nina Rasmussen: *Solvognen. Fortællinger fra vores ungdom*, Rosinante 2004
766 Lars Malm: *Ungdomsoprør og beatmusik,* historiespeciale, Institut for kultur og identitet, RUC 2009, s. 73 ff.
767 Nielsen (2008), s. 60
768 Se f.eks. annoncering af fest i Politisk Revy nr. 231, dec. 1973 og løbeseddel for DDV-fest i Folkets Hus, lør. d. 14. okt. 1972, Vietnam 69 Arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14
769 Politisk Revy nr. 186, dec. 1971, s. 16
770 Program for Vietnam 69 Folkefest i Grundtvigshus, lør. d. 1. nov. 1969, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 1
771 Løbeseddel for Vietnam 69's 4. juli-stævne 1970, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14
772 Løbeseddel for Vietnam 69's 4. juli-stævne 1971, Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 7
773 Pjece med program for DDV-Indokinauge, 9.-14. Okt. 1972. Vietnam 69 Arkiv, ABA nr. 1076, ks. 14. Se i øvrigt Malm (2009)

demonstrationer og ikke mindst fester voksede en særlig Vietnam-sangskat. Det har ikke været muligt at skabe et komplet overblik over denne, men den talte bl.a. FNL-sangen "Befri Syden", som blev sunget ved mange lejligheder. Da DDV d. 7. maj 1975 i Huset i Magstræde fejrede FNL's endelige sejr, fremgik det også, at Røde Mor ville synge "de gamle vietnamsange", hvilket tyder på et bestemt repertoire.[774] Der er imidlertid ikke meget der peger i retning af, at man sang vietnamesiske sange, lyttede til vietnamesisk musik eller dansede vietnamesiske danse. Kun ganske få steder i materialet er jeg stødt på annoncering af sådanne indslag, der da også er fremstår som noget særligt.[775] Interessant nok synes dette at have været tilfældet i den svenske Vietnambevægelse, hvor FNL-grupperne havde udgivet en plade, hvor de selv havde indsunget vietnamsiske sange, "der til hverdag bruges i det intensive solidaritetsarbejde, som stadig foregår over hele Sverige", som det hed i en Demos-annonce for pladen i 1974.[776] Ligeledes spillede cubansk musik, sang og dans en central rolle ved festerne i DCF, men dette var altså ikke tilfældet i de danske Vietnamgrupperinger. På samme måde har jeg kun fundet et eksempel på, at der til en fest blev serveret vietnamesisk mad, ligesom en enkelt opskrift herpå (oplyst fra PRG-kontoret i København) indgik i blad-materialet til Indokina-ugen i 1972.[777] Selvom jeg ikke har fundet eksempler på servering af cubansk mad ved Cuba-festerne, så indgik såvel cubansk rom som cigarer som en væsentlig del af traktementet. Ved Vietnam-festerne stod den på smørrebrød, pølser, øl og kaffe, ligesom der indimellem blev opfordret til at tage madpakke med. Det tyder derfor på, at festerne i deres fejring af det kæmpende vietnamesiske folk ikke samtidig rummede en fascination af vietnamesisk kultur som sådan. I hvert fald ikke på en måde, der gjorde det naturligt at gøre det til genstand for fælles beundring og oplevelse. Her havde Cuba en anderledes kulturel attraktionskraft.

Solidaritetsfesten blev en bestemt måde at udfolde solidaritet med den 3. verden på. Det er bemærkelsesværdigt, så ens programmerne for festerne kom til at tage sig ud, også når man sammenligner DDV's og Vietnam 69's løbesedler med indbydelser. Det gælder både musik, temaer, taler og film. Det er rimeligt at antage, at en indbydelse til en solidaritetsfest uden

---

[774] Indbydelse til fest på årsdagen for vietnamesernes sejr over franskmændene ved Dien Bien Phu i 1954 og i anledning af de aktuelle sejre, ons. d. 7. maj 1975, "Huset" i Magstræde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596.
[775] Se f.eks. Vietnam-Solidaritet nr. 10, 1971
[776] Vietnam-Solidaritet nr. 2, 1974
[777] Vietnam-Solidaritet EKSTRA nr. 5, feb. 1972, s. 3 (ud af i alt 13 EKSTRA-blade der tilsammen udgjorde nr. 5, 1972)

nærmere angivelse af indholdet, efterhånden blev en så selvindlysende kulturel form, at enhver, der ellers havde forbindelse til miljøerne, kunne indtræde og deltage i denne genkendelige praksis. En annonce i Politisk Revy for en FNL-fest i 1971 blev til eksempel afsluttet med formuleringen ..” musik, øl og alt det der..”[778] Flere fester blev da også efterhånden annonceret uden nærmere angivelse af programmet.[779] Det er også tydeligt, at solidaritetsfesten nok voksede ud af Vietnamarbejdet, men at den blev en udbredt praksis i langt de fleste andre solidaritetsmiljøer og partigrupperinger på venstrefløjen. På et-årsdagen for FNL's sejr d. 30. april 1976 afholdt Demos og DDV en international solidaritetsaften, der udfoldede sig på alle fire etager i Huset i Magstræde. 1. salen rummede aktiviteter om Angola, Portugal, Spanien og Chile, 2. salen om Grønland, 3. salen om Vietnam og 4. salen om højredrejningen i Danmark, alle med hver deres musiske indslag, digtoplæsninger, teatergrupper osv. Om natten kunne man se Herbert Bibermans arbejderklassiker *Jordens salt* fra 1954, ligesom Nils Vest's Palæstinafilm, *Et undertrykt folk har altid ret,* fra 1975 også blev fremvist. Her synes solidaritetsfesten at være blevet foldet ud i hele sin spraglede totalitet, hvor mange kunne favnes, men hvor de kulturelle og politiske markører samtidig ikke var til at tage fejl af.

Solidaritetsfesten kom til at udgøre en praksis, hvor deltagelse i sig selv var en solidaritetshandling, dels fordi mange af arrangementerne var erklærede støttefester, hvor der blev samlet ind, men også fordi deltagerne ved deres tilstedeværelse gennemspillede en række handlinger, der var med til at indholdsudfylde, hvad solidaritet med den 3. Verden bestod af. At lytte og danse til bestemt musik, at høre bestemte digte blive læst op af bestemte personer, at se bestemte film osv. blev indenfor rammerne af festligholdelserne forstået som en del af solidaritetsarbejdet, og de kulturelle udtryk stod samtidig som identifikationsmarkører herfor.

En antiimperialistisk front

Spørgsmålet om, hvordan solidaritet med den 3. Verden var forbundet med samfundsomvæltning hjemme, stod netop centralt i DDV's antiimperialistiske grundlag. Som et led heri var det ved den dramatiske landskonference i december 1968 blevet besluttet, at

[778] Politisk Revy nr. 186, dec. 1971, s. 16
[779] Se f.eks. Indbydelse til fest i forb. m. DDV's Indokinauge 23.-29. okt. 1971, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596

man skulle arbejde for, at DDV kunne indgå i en samlet antiimperialistisk front med andre ligesindede organisationer.[780] Jeg skal i det følgende belyse, hvordan dette manifesterede sig i det praktiske arbejde. Et antiimperialistisk seminar blev afholdt i maj 1969 med deltagelse af DDV, SUF, KFml, VS, tidsskriftet Zeniths danske redaktion, Revolutionære Socialister og Politisk Revy, og selvom det var sparsomt med mere konkrete resultater, vidner det om, at analysen af Vietnamkrigen som en grundlægende imperialistisk krig, og vægtningen af det mere generelle antiimperialistiske engagement ikke afgrænsede sig til helt snævre kredse i DDV. Det er bemærkelsesværdigt, at DDV her samarbejdede med miljøer, der i ret høj grad var befolket af venstreintellektuelle. Selvom mange af disse også kunne indgå i de mere aktivistiske grupperinger, var det dog primært gennem det skrevne ord, at de markerede sig i solidaritetsarbejdet. Det gjaldt f.eks. for Bente Hansen, der sad på Politisk Revy. Hun har fortalt, at Erik Jensen, der var en inkarneret aktivist og sad DDV's ledelse, opfattede hende som en af hans få forbindelser til de venstreintellektuelle.[781] Samarbejdet skal formentlig ses som et udtryk for, at arbejdet for en antiimperialistisk front netop var knyttet til analysen som metode, hvilket ikke nødvendigvis betød en nedtoning af aktivismen, men i hvert fald tilføjede denne en mere abstrakt side også. Det betød, at DDV nu eksplicit så krigen som et udtryk for imperialistisk aggression, og at Vietnam 69 på den måde kom til at stå som det miljø med det tydeligste fokus på Vietnamkrigen i sig selv. DDV var øjensynligt klar over, at dette kunne betyde, at de skubbede potentielle aktivister fra sig, i hvert fald understregedes det, at udviklingen ikke skulle ses som "et tegn på at bevægelsen nu ser det som sin hovedopgave at blive et generelt anti-imperialistisk organ, men det skyldes at vi mener, at det er af værdi for forståelsen – også af Vietnams kamp – at betragte den amerikanske imperialismes fremfærd overalt i verden. (...)."[782]

Det antiimperialistiske perspektiv i DDV kom til udtryk på flere måder, bl.a. i forskergruppernes arbejde, i Grønnegade-huset og i de aktiviteter, der knyttede sig til Demos. Men det kan også iagttages i valget af talere til demonstrationer, hvor cubanere og repræsentanter fra Black Panther Party ofte var på programmet, ligesom både indhold og billedside i Vietnam-Solidaritet ændrede karakter. Der kom efterhånden flere og flere artikler

[780] Vietnam-Solidaritet nr. 2, april 1969
[781] Samtale med Bente Hansen, 3. marts 2008
[782] Vietnam Solidaritet nr. 6, sep. 1969, s. 37

fra andre lande i den 3. verden, alle omhandlende den antiimperialistiske væbnede kamp mod "USA-imperialismen", og OSPAAALs plakater og logoer blev brugt som illustrationer. Særligt maskingeværet i flere forskellige grafiske udtryk indgik i layoutet, og hvor det tidligere ofte havde været med som en del af de billeder man bragte af vietnamesiske FNL-guerillaer, stod det nu i højere grad som et løsrevet ikon, der ikke alene symboliserede (solidariteten med) den væbnede kamp i Vietnam, men væbnet kamp i den 3. verden som sådan.[783]

Med Nixons tiltrædelse som USA's nye præsident i 1969 indledtes den såkaldte "vietnamisering" af krigen, hvilket betød en gradvis tilbagetrækning af dele af de mange amerikanske tropper fra vietnamesisk jord til fordel for fortsat økonomisk og teknisk støtte til Saigon-regeringen fra amerikansk side. Denne proces betød ikke en indskrænkning af kamphandlingerne, idet Saigon og USA blandt andet i forsøgene på at fjerne FNLs baser for støtte og forsyninger i henholdsvis Cambodia og Laos, angreb først det ene land i 1970 og det næste i 1971.[784] Udvidelsen af krigen understøttede opfattelsen af, at USA's krig i Vietnam blot var et eksempel på imperialistisk aggression, der ville fortsætte, medmindre der blev kæmpet imod. DDV igangsatte i foråret 1971 en underskrift- og pengeindsamling med overskriften "Maskingeværer til Laos", et ordvalg der må siges at være lidt af et retorisk greb. Der skulle således ikke sendes nogen maskingeværer, men indsamlingen var betingelsesløs, som de øvrige indsamlinger fra komiteernes side havde været det.[785] Indsamlingsblanketternes symbolsprog var blot skærpet, hvilket blev understøttet af forsiden på det relevante nummer af Vietnam-Solidaritet, hvor Che Guevara i kraftig kirsebærrødt tryk dannede baggrund for titlen "Guerillakrig i Danmark?????"

I løbet af denne periode er det ligeledes interessant at iagttage, hvordan Vietnam 69 synes at have skærpet både sprog- og billedbrug i deres udadvendte materiale. Der havde, som omtalt, fra starten været mere radikalt indstillede folk i Vietnam 69, men en nogenlunde klar humanitær og ikke revolutionær udtryksform blev fastholdt et stykke af vejen. F.eks. blev arbejdspapirer med udkast til pjecer med formuleringer om "aktiv solidaritet" rettet til

[783] Et enkelt eksempel kan findes i Vietnam-Solidaritet nr. 3, maj 1969, men kan i øvrigt iagttages som en klar tendens i bladet fra 1969 og frem.
[784] Westad (2005), s. 189-190
[785] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1971

”økonomisk og politisk støtte”.[786] Men ordet solidaritet blev efterhånden brugt oftere og det er bemærkelsesværdigt, at også maskingeværet som ikon kom til at indgå i flere pjecer. ”Vietnamkrigen er faktisk ikke forbi – der er stadig brug for solidaritet”, som det hed i en folder, formodentlig fra 1972, hvor en sort skarptegnet silhuet af en kvinde med et maskingevær udgjorde illustrationen.[787] Da Vietnam 69 fortsat fastholdt, at deres engagement var et fredens og altså ikke den revolutionære kamps projekt, må forskydningen i brugen af ord og billeder først og fremmest forstås som udtryk for en generel skærpelse af retorikken i solidaritetsmiljøerne i disse år. En retorik, der altså godt kunne dække over ganske forskellige forståelser af, hvordan man skulle praktisere solidaritet, hvilket for den udenforstående nogen gange må have gjort det svært at afkode forskellene mellem grupperingerne.

NATO-modstanden i Vietnamarbejdet havde været et tema, der fra starten havde skilt vandene, og det er oplagt, at kampen mod NATO kom til at stå skarpere med det mere klart formulerede antiimperialistiske tilsnit. NATO blev forstået som ”et redskab for USA-imperialismen”.[788] Det er bemærkelsesværdigt, at den militære alliance i en periode i starten af 1970’erne faktisk blev set som en besættelsesmagt i Danmark. Ikke alene blev den danske regerings manglende anerkendelse af Nordvietnam set som dokumentation for, at Danmark og dansk udenrigspolitik var dikteret af USA. Parolen hed direkte ”NATO ud af Danmark”[789] og ikke omvendt ”Danmark ud af NATO”, som man senere formulerede det. Den første formulering beskrev Danmark som kuet af en besættelsesmagt, der skulle ud, ligesom man krævede i Vietnam. Den anden tegnede et billede af et lille land, der selv kunne gøre noget ved at melde sig ud, og parallellen til modstanden mod EF synes her at være ret klar.

Denne insisteren på at se Vietnamkrigen i det internationale perspektiv, der lå i antiimperialismen, rummede også en kapitalismekritik, som selvfølgelig havde international karakter, men som samtidig pegede tilbage på Vietnam-aktivisternes eget kapitalistiske samfund. Denne dobbelthed var tilstede hele tiden, men det er samtidig tydeligt, at der skete

[786] Udkast til pjece, u.år ,Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, ks. 1, læg 2
[787] Vietnam 69-pjece, u.år, men formodentlig fra 1972, hvor der foregik fredsforhandlinger, hvilket giver mening i forhold til pjecens tekst. Vietnam 69 arkiv, ABA nr. 1076, kasse 7
[788] Vietnam-Solidaritet nr. 6, 1970
[789] Vietnam-Solidaritet nr. 6, 1970

en forskydning fra det internationale perspektiv hen imod det hjemlige, hvis man ser på de temaer, der var i fokus, og de måder man praktiserede solidaritetsarbejdet på.

Forskergruppernes arbejde med forskellige dokumenterende rapporter om danske forhold afspejler denne udvikling, og hele fokuseringen på danske virksomheder betød, at demonstrationer og andre aktioner i det offentlige rum ikke alene bevægede sig omkring danske politiske institutioner og den amerikanske ambassade, men også efterhånden danske private virksomheder. Den såkaldte top 10 aktion i april 1970 er et eksempel på dette. Natten til søndag d. 12. april gennemførte aktivister, der "stod DDV nær", en aktion, hvor de ti danske virksomheder, der mentes at tjene mest på krigen, havde fået påmalet et tal afhængig af, hvor de stod på listen.[790] Fotos af virksomhederne med de store hvide påmalede tal blev sat sammen til en collage, der udgjorde en løbeseddel, hvor man også blev informeret om virksomhedernes adresser, og om hvad de producerede, og hvor meget de tjente på det. Få dage senere, d. 15. april, hvor løbeseddelen altså var i cirkulation afholdt DDV, som det var blevet en fast tradition, en demonstration, der indgik som led i den internationale Vietnam-protestdag. Der blev ikke foretaget nogen direkte kobling mellem de to aktioner, men Otto Sands understegning af DDV's vilje til at afsløre og bekæmpe imperialismen med "alle til rådighed stående midler"[791] synes at have været en slet skjult henvisning til top 10-aktionen. Det kom således også til slagsmål med politiet ved denne lejlighed, og selvom dette blev beklaget, og der fra DDV's side blev opfordret til større disciplin, er der ikke tvivl om, at militante aktioner som et middel til bekæmpelse af imperialismen på dansk grund var en del af det legitime repertoire på det tidspunkt. Dette nåede, som jeg skal vende tilbagetil, sin yderste ekstrem under Verdensbankens møde i København i september samme år, hvor netop det antiimperialistiske argument blev knyttet til aktionerne, idet Verdensbanken blev forstået som "et redskab for monopolkapitalismen".[792]

Imperialismeanalysernes øgede fokus på det danske samfund indebar også en stadig større fremhævelse af den danske arbejderklasse som central aktør. Overordnet handlede det om selve analysen af imperialismen forstået som kapitalismens ekspansive dynamik, hvorfor

[790] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1970, s. 31,
[791] Uddrag af Otto Sands tale ved USA's ambassade d. 15. april 1970, Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1970, s. 29
[792] Verdensbankpjecen, særnummer af Vietnam-Solidaritet nr. 7, 1970

antiimperialisme også måtte være antikapitalisme. Hermed bevægede man sig på et noget abstrakt plan over i en klasseanalyse, der grundlæggende gik på, at den undertrykkelse USA-imperialismen udøvede i Vietnam (og andre steder i den 3. verden), strukturelt var den samme undertrykkelse, som kapitalismen udøvede overfor den ubesiddende klasse i de vestlige lande og altså også den danske arbejderklasse. Det tog sig ganske vist noget anderledes ud, men der var tale om den samme mekanisme, mente man. Perspektivforskydningen kom til udtryk i Vietnam-Solidaritet, hvor stoffet i tiltagende grad var præget af teoretiske indlæg med henvisninger til (og billeder af) Lenin, og begreber som klassekamp, proletariat og arbejderklasse var stadig mere anvendte, hvorimod omtale af Vietnamkrigen fortonede sig mere i baggrunden.[793]

På et mere konkret plan handlede fokuseringen på arbejderklassen også om, at man, som en konsekvens af analysen, måtte mobilisere denne arbejderklasse i den antiimperialistiske sag. Arbejderklassen blev tillagt rollen som det hjemlige revolutionære subjekt, som DDV påtog sig at bevidstgøre, og dermed gøre dem til en del af solidaritetsarbejdet. "Støt dine klassefæller i Indokina!", som et slogan i 1971 hed.[794] Hvordan denne støtte skulle praktiseres, havde været et væsentligt tema i de diskussioner, der fulgte i kølvandet på de voldelige konfrontationer med politiet under Verdensbankdemonstrationerne i september 1970, idet der herskede uenighed om, hvorvidt volden var nødvendig i klassekampen, om de såkaldt objektive forhold for en skærpet klassekampsituation var til stede, eller om volden ganske enkelt skræmte arbejderklassen væk.[795]

Som tidligere omtalt, havde DDV imidlertid ikke den store forankring i den danske arbejderklasse. Fagbevægelsen, der må ses som repræsentanter for i hvert fald en stor del af arbejderklassen, havde for længst sluttet op om Vietnam 69. Det betød, at DDV efterhånden måtte forholde sig ganske konkret til, hvordan en mobilisering på den front skulle tilvejebringes. Det er her interessant, at den disciplinering, der i starten af 1970'erne blev

[793] Vietnam-Solidaritet nr. 3 1970, samt en række andre numre 1970-1972.
[794] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1971
[795] En lang række indlæg i Vietnam-Solidaritet nr. 8 & 9, 1970. Det fremgår af nr. 8, 1970, at der i nov. 1970 skulle afholdes landskonference, hvor et nyt politisk og organisatorisk grundlag skulle tilvejebringes, åbenlyst på baggrund af de store stridigheder, der fulgte i kølvandet på Verdensbank-demonstrationerne. Jeg kan desværre ikke opspore resultatet af denne landskonference, og det nye grundlag blev ikke bragt i de følgende numre af bladet.

formuleret som et krav til aktivisterne også rummede konkrete anvisninger på, hvordan man skulle komme i kontakt med den eftertragtede arbejderklasse. Plancheudstillingerne havde været en udbredt praksis fra begyndelsen, og i 1969 var de en fast ugentlig aktivitet.[796] Her kunne forbipasserendes opmærksomhed blive fanget af rædselsvækkende billeder af napalmofre, få et nummer af Vietnam-Solidaritet i hånden, eller aktivisterne kunne agitere for sagen og indgå i diskussioner med folk. Der blev dog, efterhånden som arbejdet rettede sig mere målrettet ind på at få kontakt til arbejderklassen, sået tvivl om, hvorvidt denne praksis var udbytterig nok. Dels var der fare for en vis ineffektivitet, idet man hurtigt kunne komme til at stå og "trippe og småpjatte", og dels skulle planche-aktiviteterne, ligesom det i øvrigt også gjaldt løbesedler og foldere, ikke foregå der, hvor der kom "folk i almindelighed" (som man ellers havde gjort), men der hvor der kom mange arbejdere, særligt ved lokalområdernes store arbejdspladser.[797] I stedet blev husstandsbesøget, der selvsagt også skulle foregå i boligområder med mange arbejdere fremhævet som en særlig velegnet "til overfor arbejderne at redegøre for sagens virkelige sammenhæng". Hertil kom, at sådanne besøg var vigtigt for at "skaffe sig personlig kontakt med masserne og lære deres tanker og følelser at kende", ligesom det mentes at have "en uhyre skolende effekt" på de, der praktiserede disse husstandsbesøg.[798]

Jeg har ikke materiale, der kan fortælle noget om, hvorvidt sådanne husstandsbesøg rent faktisk blev foretaget. Men den centrale pointe i denne forbindelse er, at fokuseringen på arbejderklassen som det centrale revolutionære subjekt tydeligvis stillede den efterhånden noget reducerede kreds af aktivister i en krævende situation: Solidaritet med Vietnam var nu en del af et bredere antiimperialistisk engagement, hvor deres egen indsats kun var at betragte som et mellemled, og den egentlige fortrop var dem både fremmed og desuden ikke umiddelbart inden for rækkevidde. Det har på den måde krævet både ideologisk overbevisning og en potentielt ganske grænseoverskridende praksis at udfolde solidaritetsarbejdet under disse betingelser.

---

[796] Vietnam-Solidaritet nr. 5, 1969
[797] Forslag til Vedtagelse fra DDV's Landskonference 27.-28. nov. 1971 om Lokalkomiteernes arbejde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[798] Forslag til Vedtagelse fra DDV's Landskonference 27.-28. nov. 1971 om Lokalkomiteernes arbejde, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596

Sammenhængen mellem den antiimperialistiske kamp og den danske arbejderklasse forblev en grundpille i DDV's engagement, hvilket blandt andet fremgår af det politiske og organisatoriske grundlag fra 1972. Den første paragraf slog fast, at DDV's opgave var, at "Styrke og udvide solidariteten med de indokinesiske folk, der står i forreste frontlinje i den antiimperialistiske kamp", men det stod også klart, at denne kamp skulle "føres ind i dansk politik", og at man

> "stærkest muligt [skulle] påpege interessefællesskabet mellem folkene i den tredje verden og danske arbejdere. Påpege, at det er de samme kræfter der udbytter dem begge, dvs. øge bevidstheden om imperialismens klassekarakter."[799]

Hein Rasmussen og Nordentoft har påpeget, hvordan denne udvikling på et mere generelt plan også kan iagttages i det faktum, at artikler om Vietnamkrigen efterhånden var temmelig fraværende i Vietnam-Solidaritet, hvorimod en række andre emner sattes i front. Forfatterne mener, at man i en vis udstrækning kan tale om, at DDV på den måde brugte Vietnamsagen som et "skalkeskjul for at pleje andre interesser".[800]

Jeg vil imidlertid hævde, at udviklingen skal forstås som et udtryk for, at betydningen af Vietnamkrigen ændrede karakter afhængig af politisk position og miljø. Selvom pengene fra de to stridende indsamlinger ofte gik til de samme projekter, og Giro 1616 derfor ikke undgik at bidrage med den ellers så forhånede humanitære hjælp[801], er det helt afgørende for forståelsen af DDV, at Vietnamkrigen her hele tiden var blevet forstået som imperialistisk, men at selve imperialismediskussionen og analyserne af, hvordan man skulle bekæmpe den, forandrede sig. Dette havde bl.a. at gøre med ideologiske og teoretiske udvikling på venstrefløjen, men kunne også f.eks. begrundes med udvidelsen af krigen til andre sydøsasiatiske lande. Men kan derfor ikke tale om, at DDV havde "andre interesser", men om, at Vietnam havde en anden betydning her, end det var tilfældet i Vietnam 69. Også her indgik Vietnamkrigen med bestemte betydningstilskrivninger, hvor begreber som retfærdighed, anstændighed, national selvbestemmelse og menneskerettigheder spillede en

[799] Vietnam-Solidaritet, nr. 6, 1972
[800] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 124-125
[801] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 124

stor rolle. Jeg skal i afsnittet om rejserne vende tilbage til spørgsmålet om, hvordan Vietnam blev forstået i de forskellige grupperinger.

Vold og væbnet kamp i Vietnamarbejdet

Protesterne mod Vietnamkrigen og solidaritetsarbejdet for FNL og DRV rummede stærkt radikale elementer blandt initiativtagerne fra den tidligste begyndelse, både hvad angår de teoretiske perspektiver, og i form af konkret aktivisme, f.eks. Revolutionære Socialister og De Vietnamfrivillige. Men den eskalerende krig og den tiltagende politisering indenfor især DSVK og DDV betød også, at der blev tale om en radikaliserings*proces*. En side af radikaliseringen havde at gøre med, hvordan den enkelte kunne leve et aktivistliv. Den stærkt aktivistiske kultur i DDV – og her særligt de aktioner, der rummede risiko for anholdelse og straf – rummede en selvforstærkende dynamik, hvor deltagelse (for nogle) kunne blive voldsomt indgribende i folks sociale liv og i perioder udgøre en fuldtidsbeskæftigelse. Ledelsen fik også efterhånden forventninger om, at aktivisterne skulle skoles og i det hele taget forpligte sig aktivt på den anti-imperialistiske kamp, også i den hjemlige klassekamp. Heri ligger også det aspekt, at solidaritet med Vietnam også i de kulturelle former bredte sig ud og efterhånden kunne appellere til flere sider hos den enkelte. Det ville være misvisende at karakterisere dette som en radikalisering, men det hører med til billedet af, at solidaritetsarbejdet kunne få en stor fylde og også være ganske krævende i den enkeltes tilværelse.

Ud over disse sider af radikaliseringen er det dog også, som jeg har vist, væsentligt, at den politiske radikalisering var medvirkende til den endelige splittelse i Vietnamarbejdet. Et afgørende element heri var de mange konfrontationer med politiet, og jeg skal i den følgende analyse gå mere i dybden med dette sidstnævnte aspekt med særligt fokus på, hvordan vold og væbnet kamp indgik i Vietnamarbejdet, symbolsk såvel som konkret. Det er klart, at solidaritet med Vietnam handlede om en væbnet kamp i den 3. verden, men det var først og fremmet de mange kampe med politiet under demonstrationerne i de københavnske gader, der affødte diskussioner i miljøerne. Jeg vil behandle, hvordan disse blev ført, hvilke argumenter, der blev fremsat i forhold til konfrontationerne, og hvordan aktivisterne forstod dem. Et helt centralt spørgsmål til forfølgelse er imidlertid også, hvad de konkrete erfaringer med konfrontation og gadekamp betød for aktivisternes forståelse af sig selv som

samfundsforandrende kombattanter. Det handler således om voldens betydning i solidaritetsarbejdet.

Sondringen mellem forskellige lag og grupperinger af aktører i miljøerne har været vigtig i de foregående afsnit, men trænger sig særligt på i diskussionen af radikaliseringsprocesser og betydningen af vold og væbnet kamp. Fordi disse elementer netop i så høj grad skilte vandene, er det vigtigt at være opmærksom på, hvem der egentlig tales om, når det handler om radikalisering. For nogle kunne mødet med ordensmagten betyde en skærpelse af det radikale engagement, for andre en afstandtagen herfra. Selvom DDV ofte benævnes "den radikale fløj", var der også interne splittelser, der havde grund i konfrontationerne. Diskussionerne om det etisk og moralsk forsvarlige i at støtte væbnet kamp som middel i befrielsesbestræbelserne i den 3. Verden, som havde været en del af både anti-apartheid- og Algierarbejdet, var fuldstændig fraværende i forhold til Vietnam, ligesom det i øvrigt var tilfældet med Cuba. FNL's væbnede kamp blev opfattet som ikke alene legitim, men tillige nødvendig og, efterhånden som det antiimperialistiske perspektiv vandt terræn, også som ønskværdig. Det indledende ønske om fred i Vietnam hos nogle grupperinger blev meget hurtigt overskygget af et ønske om FNL's sejr i Vietnam, fordi det samtidig ville være en sejr over imperialismen. Det er klart, at et solidaritetsarbejdet, der konkret drejede sig om en igangværende krig, havde netop den væbnede kamp som centralt omdrejningspunkt. Det interessante er de måder, hvorpå de krigende parter blev fremstillet på, og hvordan dette blev virksomt i bestemte forestillinger om de forskellige kampformer. Ligesom det var tilfældet med Cuba, var det her afgørende for den totale legitimering af FNL, at der var tale om guerilla-, partisan- eller folkekrig. Hvor denne form for krig blev forstået som hvilende på folkets mandat og i øvrigt blev ført med relativt beskedne midler og under de vanskeligste vilkår, blev USA derimod konsekvent og kontinuerligt fremstillet som stående bag en helt igennem beskidt angrebskrig. Som det også er berørt i forbindelse med belysningen af Russell-tribunalet, var krigsforbrydelser og brug af kemiske og biologiske våben, herunder særligt napalm og Agent Orange, særligt i fokus i slutningen af 1960'erne. Fra begyndelsen af 1970'erne blev nye automatiserede og elektroniske krigsteknikker og våben taget i brug. Denne nye "computerkrig" blev i Vietnam-Solidaritet beskrevet som, om muligt, endnu mere ryggesløs end de hidtidigt anvendte, da de rummede en form for fremmedgørelse, der

stod i grel modsætning til partisanens bare fødder mod den mudrede underskov i junglen.[802] Opgørelser over antallet af nedskudte amerikanske fly blev løbende bragt i Vietnam-Solidaritet, og i det hele taget blev de amerikanske styrker fremstillet som kolde onde krigsmaskiner og således helt legitime mål. En væsentlig undtagelse herfra var opmærksomheden på de konkrete amerikanske soldater, som de danske aktivister enten mødte personligt som desertører, og som derudover i øvrigt opfattedes som kanonføde, der blev ofret af den amerikanske regering. Oplæsningen af navnene på 33.000 dræbte amerikanske soldater som led i en 4. juli demonstration foran den amerikanske ambassade i 1969 er et eksempel herpå.[803]

Overfor den amerikanske krigsmaskine stod FNL, den vietnamesiske partisanhær, der netop hentede sin legitimitet i "folkets" opbakning. De mange udgivelser om partisan- eller guerillakrigens teori og praksis, der allerede er omtalt i forbindelse med Cuba-arbejdet, indgik også i forståelsen af FNL. Dels var Demos, der stod bag flere af disse udgivelser, som bekendt, snævert forbundet med DDV, og dels bragtes flere omtaler og referencer i bl.a. Vietnam-Solidaritet.[804] Herudover spillede Ho Chi Minhs skrifter en rolle dels i Vietnam-Solidaritet, og dels som selvstændige udgivelser, bl.a. hans dagbog fra fængslet, der rummede anvisninger på folkekrigens grundregler. Men også Giap's bog *Folkekrig-Folkehær* var central.[805] Den legitime partisankrig blev således udkæmpet af en befolkning, der havde tålt de mest uhyrlige lidelser. Beskrivelserne af vietnameserne som gennemført heroiske og udholdende var meget udbredte. De mange billeder af lemlæstede og forbrændte vietnamesere, der blev bragt sideløbende med billederne af de yndefulde FNL-partisaner med maskingevær over skulderen og bambushat på hovedet, fremstillede partisankrigen som ren, ærbar og uden ondskab. Små anekdoter fra fronten, der blev bragt i Vietnam-Solidaritet, bakkede denne forestilling op. Et enkelt eksempel er en historie om, hvordan vietnameserne ud af metallet fra nedskudte fly smedede fingerringe som de forærede væk som tegn på venskab.[806] Dette blev forstået som udtryk for, hvordan vietnameserne trods krigens gru

---

802 Vietnam-Solidaritet nr. 8 1971, s. 9, som i øvrigt var et temanummer med titlen *Pentagons nye våben*
803 Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 108
804 Se f.eks. Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1968
805 Ho Chi Minh, *Dagbog fra fængslet*, oversat af Vagn Søndergaard, Demos 1970 og Vo Nguyen Giap, *Folkekrig-Folkehær*, Imperialistserien nr. 4, Demos 1970
806 Vietnam-Solidaritet nr. 2 1969

bevarede deres menneskelighed – de skabte godhed og venskab ud af den materialiserede ondskab.

Hvor den væbnede kamp ude i Vietnam ikke på nogen måde affødte diskussioner om legitimitet eller strategi, stillede dette sig markant anderledes, når det gjaldt de militante aktionsformer i det hjemlige arbejde i Danmark. Tre begivenheder tegner udviklingen i radikaliseringsprocessen; konfrontationerne med politiet i forbindelse med demonstrationen d. 27. april 1968 og det lange retslige efterspil, de stærkt tilspidsede gadekampe i forbindelse med Saga-biografens fremvisning af John Wayne-filmen *De grønne baretter* i maj 1969 og, endelig, kulminationen på de voldelige sammenstød ved demonstrationerne mod Verdensbankens kongres i København i slutningen af september 1970. Jeg skal i det følgende gå mere i dybden med disse begivenheder og den betydning, de fik i miljøerne.

27. april 1968 og demaskeringen af "den demokratiske politistat"

I foråret 1968 blev der afholdt en Vietnam-uge, der skulle afsluttes med en stor demonstration d. 27. april. Dagen var valgt som international protestdag af den amerikanske Vietnambevægelse. DSKV stod bag demonstrationen og de markante paroler, 'USA ud af Vietnam' og 'Bekæmp den amerikanske imperialisme'. I folderen, der blev omdelt op til arrangementet, kunne man læse:

> "Krigen i Vietnam er ikke et isoleret angreb på et lille land, den er en del af et system, som USA søger at påtvinge hele verden. De imperialister der brutalt myrder i Vietnam, er de samme imperialister som trængte ind i Den dominikanske Republik, som provokerer Korea og Cuba, som stod bag mordet på Lumumba i Congo, som intervenerer i Laos og Thailand og truer Cambodia. De er de samme som opretholder reaktionære regimer i Latinamerika og undertrykker revolutionære bevægelser overalt i verden. (...) Også i vort land ejes store dele af industrien af amerikansk kapital (...) En af de bedste måder at støtte Vietnams frihedskamp på er derfor at bekæmpe imperialismen i vort eget land."[807]

Den anti-imperialistiske forståelse af krigen var altså her meget klart formuleret, om end det stod helt ufortalt, hvad det egentlig betød at bekæmpe imperialismen i Danmark. En lang række organisationer bakkede op om demonstrationen, og sammen med deltagerantallet, der

[807] Vietnam 69-arkiv, ABA arkiv nr. 1076, ks. 2, DDV-læg

kom op på omkring 20-25.000 mennesker, der gik fra Christiansborgs Slotsplads til den amerikanske ambassade, var dette endnu et udtryk for en overvældende stor opbakning til krigsmodstanden, der ikke lod sig tilsidesætte af radikale paroler alene. Demonstrationen foregik fredeligt indtil sin afslutning ved den amerikanske ambassade, hvor det udviklede sig til voldsomme og langvarige gadekampe mellem politi og demonstranter, flere blev sårede og 50 mennesker arresteret.[808]

Gadekampene førte til yderligere uddybning af de allerede eksisterende splittelser. Selvom DKP officielt gav politiet skylden for volden, var de rasende på DSVK og især Otto Sand for ikke at have kunnet styre demonstranterne. I Land og Folk kunne man læse:

> "[demonstranterne må] stadig holde sig for øje, at de fører en politisk kamp for solidaritet med Vietnam mod den amerikanske imperialisme, og at det ikke er kampen imod det danske politis overgreb, der er hovedsagen."[809]

Splittelserne kom også til udtryk ved, at DSU, SF, SFU og Aldrig Mere Krig trak sig ud af planlægningen af Pinsemarchen i juni måned samme år, der dog foregik uden uroligheder, men kun med et par tusinde deltagere. Frafaldet skal også ses i lyset af, at DSVK havde oprettet et ordensværn, der skulle holde orden i rækkerne og beskytte demonstranterne mod politiet. Det var derfor ikke alene de, der var forbeholdne overfor den eskalerende radikalisering blandt dele af demonstrationsdeltagerne, der bakkede ud, men også de mest militante grupperinger, der opfattede ordensværnet, som rettet mod dem selv.[810] Miljøerne var på den måde dybt påvirket af de voldelige begivenheder på flere fronter. Umiddelbart medførte dette en vis afmatning i de udadvendte aktiviteter hen over efteråret 1968, hvilket imidlertid også hang sammen med, at der var indledt forhandlinger mellem Nordvietnam og USA i Paris, hvorfor dele af miljøerne indtog en mere afventende position.[811]

Konfrontationerne d. 27. april 1968 affødte store diskussioner i miljøerne og skal naturligvis også ses som endnu et skridt hen imod den endelige udspaltning i to organiseringer. De fik således meget stor betydning for selvforståelsen blandt de mere radikale Vietnam-miljøer, og

---

[808] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 101 og Larsen (2007), s. 146
[809] Larsen (2007), s. 146, henvisning til Land og Folk, 30. april 1968
[810] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 100
[811] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 101

herunder forståelsen af, hvad det var for en kamp de så sig selv som en del af. Det første nummer af Vietnam-Solidaritet, der kom på gaden efter demonstrationen d. 27. april 1968, var fuldstændig domineret af diskussion af, hvad der var sket. Det blev f.eks. fremført, at ordensmagten, og dermed den danske stat nu virkelig viste sit sande ansigt – der var tale om neo-nazisme.[812] Samtidig var der dog også tegn på en vis bekymring over, hvad begivenhederne ville få af konsekvenser for arbejdets folkelige opbakning, en bekymring der med god grund blev gentaget ved det landsmøde i december 1968, hvor DDV blev dannet.[813] I september fremlagdes i Vietnam-Solidaritet et oplæg til diskussion af 'Vietnambevægelsens politiske grundlag', og under punktet 'udenomsparlamentarisk aktivitet' fremgik det:

> "Vietnambevægelsens komiteer har gennem deres stillingtagen placeret sig i en permanent konflikt med det officielle Danmarks udenrigspolitik og udgør alene derved en fare for det bestående kapitalistiske system (...) Den 27. april var en illustration af systemets vilje til voldeligt at undertrykke protesten mod USAs krig i Vietnam."[814]

Den vold, der var opstået ved demonstrationen, blev altså her ikke set som noget, der kunne eller skulle forklares ud fra konkrete vurderinger af demonstrationens forløb eller de implicerede parters konkrete skyld eller uskyld. I stedet var analysen, at det var den trussel komiteerne udgjorde for den danske stat og det kapitalistiske system, der her blev afsløret. Hermed fik DSVK placeret sig selv som en seriøs kombattant mod systemet, og som dem, der kunne afsløre den brutale sandhed om selv samme system. Synspunktet blev bakket op i Politisk Revy, hvor Bente Hansen polemisk diskuterede, hvem der egentlig skulle udpeges som voldens udøvere, de antiimperialistiske aktivister eller den knippelsvingende ordensmagt.[815] Der blev således også fra DSKV's side lagt an til ikke bare at lade det blive ved de rasende fordømmelser af politiets fremfærd. I de næste mange numre af Vietnam-Solidaritet annoncerede man efter folk, der kunne aflægge vidneberetning om politiets brutale fremfærd ved de forestående retssager, hvor juristen og DKP'eren Carl Madsen ville være demonstranternes advokat. Carl Madsen skrev og udgav i 1969 bogen 'Proces mod politiet' om disse retssager, der i øvrigt blev fulgt nøje i bl.a. Politisk Revy.

---

[812] Vietnam-Solidaritet nr. 5, maj 1968
[813] Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb.1969, s. 26
[814] Vietnam-Solidaritet nr. 6, sep. 1968
[815] Bente Hansen, *Voldens udøvere,* Politisk Revy nr. 103, juni 1968, s. 12

Et år efter "politioverfaldet på Vietnamdemonstrationen", som begivenhederne blandt meget andet blev kaldt, afholdt Vietnamkomiteerne, der nu havde skiftet navn til DDV, et stort møde i Grundtvighus i Studiestræde i det indre København under overskriften "En demokratisk politistat – lærestykke om lov og orden i kongeriget Danmark".[816] Mødet blev afholdt i samarbejde med *Demokratiske Jurister* og var en del af forsøgene på at skabe offentlig opmærksomhed omkring de verserende retssager, men også at lægge et særligt perspektiv på dem. Ud over at være tilrettelagt som lidt af en folkefest med madpakker, auktion, folkesangere, teater, lysbilleder og salg af øl, vand, pølser og kaffe samt mulighed for børneparkering, var arrangementet derfor også udtryk for, hvordan man skrev sig ind i fortælling om et grundlæggende lovløst samfund præget af et politisk dikteret retssystem. Programmet indeholdt historiske oplæg om det angiveligt manglende retsopgør efter besættelsen, om såkaldte klassedomstole samt de kontroversielle PET-kartoteks- og overvågningssager. Alle emner, der tematiserede undertrykkende og overvågende statsmagt. Som baggrundsmateriale for programmets hovedpunkt, et foredrag om begivenhederne d. 27. april 1968, udgav DDV i samarbejde med bl.a. Politisk Revy forinden den lille folder *En borgerkrigsmanøvre,*[817] der, som titlen angiver, dels fremstillede politiets fremfærd som et led i en militær strategi, og dels rummede en forståelse af konflikterne som udtryk for en dyb splittelse i befolkningen, hvor politiet nedkæmpede den protesterende part og forsvarede det illegitime bestående samfund. Pjecen indeholdt en lang række fotografier og kort, som angav politiets og demonstranternes bevægelser trin for trin under forløbet og havde dermed karakter af dokumentation af et militært slag. DDV mente, at politiet var politisk dikteret og i øvrigt havde benyttet lejligheden til at "afprøve, hvordan folkelige opstande skal bekæmpes".[818] Den demaskering af USA, som den frie verdens forsvarer, der var et centralt tema i Vietnamarbejdet, var altså her rettet mod det danske samfund.

---

816 Pamflet til opreklamering af arrangementet 26. april 1969, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
817 *En borgerkrigsmanøvre* [Til ét års-dagen for Vietnam-demonstrationen 27. april 1968] Særtryk af Politisk Revy nr. 122, april 1969, Udgivet af Vietnam-komitéerne og The International Information Centre Politisk Revy og De Danske Vietnamkomitéer.
818 Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1969, s. 5

Saga-demonstrationerne

Ganske kort tid efter stormødet om den "demokratiske politistat" kom det til yderligere voldelige sammenstød. Denne gang ikke alene mellem politi og demonstranter, også medlemmer af rockergruppen De Vilde Engle var involveret. Den indledende årsag til de nye uroligheder var den amerikanske film *De grønne baretter,* der havde premierer i den københavnske biograf Saga i maj 1969. Den have John Wayne i hovedrollen som en af de amerikanske specialstyrkers stærke mænd og tegnede et forherligende billede af USA's fremfærd i Vietnam. Filmen blev af DDV opfattet som amerikansk propaganda og virkede som en rød klud på de unge aktivister. Flere aktioner blev iværksat for at få filmen stoppet, bl.a. blev ruder i biografdirektør John Olsens villa knust og hans bil overmalet. Ved premiereforestillingen trængte demonstranter ind i biografsalen med smørsyre, røgbomber og kanonslag, og forestillingen blev afbrudt i 20 minutter.[819] Men demonstranter blev udenfor mødt af medlemmer af danske afdeling af den amerikanske rocker-organisation De Vilde Engle. De ville angiveligt hjælpe politiet og opfattede formodentlig også protesterne mod filmen som et anslag mod deres eget verdensbillede. De vilde engle havde cykelkæder med som våben, og det kom til meget voldelige kampe, der varede flere dage og bølgede frem og tilbage i de københavnske gader. Vietnamaktivisterne blev imidlertid også efterhånden bevæbnede. Formelt stod DDV generelt ikke direkte bag de markante hærværksaktioner, men de indblandede aktivister blev tit betegnet som "stående DDV nær", hvilket nok skabte en afstand til i hvert fald landsledelsen, men som samtidig rummede en accept af en sådan radikal politisk kultur og praksis.

De indledende aktioner og demonstrationer i forbindelse med Sagabiografen var således ikke initieret af DDV's ledelse, men af det såkaldte Aktionskontakt, der var et samarbejdsorgan for revolutionære grupperinger i København. Flere DDV-aktivister var drivende kræfter i begivenhederne. DDV lod det efterfølgende stå noget uklart, i hvilken udstrækning de konkret stod bag bevæbningen og dermed eskaleringen af volden, men Erik Jensen, der på det tidspunkt var centralt placeret i ledelsen, har i sine publicerede erindringer fortalt, hvorledes det gik for sig, efter at det stod klart, at aktivisterne foran biografen "fik røvfuld":

[819] Jan Michaelsens redegørelse for aktionerne i *Fire "varme" dag,* Politisk Revy nr. 124, maj 1969

> ”Så syntes vi i Vietnamkomiteerne at det var for groft. Og så på trods af, at vi lige var ekskluderet af DKP, fik jeg lov til at låne Land og Folks pakkestue. Der holdt jeg så et møde med 70-90 Vietnamkomitefolk og andre omkring os, og så havde Jørgen Sell og Johnny Lund stået hele natten og skåret kabler til rette ude hvor de arbejdede på televæsenet. Dem fordelte vi, og så gik vi derud og tævede de vilde engle sønder og sammen. (...) Og de andre havde jo cykelkæder, så jeg kan huske, at Gert [Rasmussen] fortalte hvordan de brækkede stolper af børnehjælpsdagens indsamlingssted på Rådhuspladsen – og gik til modangreb. Så forsvandt de vilde engle fra gaderne.”[820]

Erindringsglimtet vidner om den hurtighed, hvormed det var muligt at mobilisere vietnamaktivisterne og ikke mindst om den villighed til fysisk at kaste sig ind i kampen, der øjensynligt herskede i DDV-kredse på dette tidspunkt. Det har krævet stor overbevisning om sagens vigtighed og en god portion brutal kampgejst ikke alene at gå til angreb på en biografsal, men også at begive sig ud for at møde cykelkæderne, også selvom man var bevæbnet med kabler og træstolper. Der er ingen tvivl om, at der på dette tidspunkt var tale om en radikalisering af aktionsformerne. Det kom til udtryk i den konkrete praksis, ligesom det afspejlede sig i de efterfølgende refleksioner over begivenhederne. Jan Michaelsen skrev om de ”varme dage” i Politisk Revy, og hvor de første aktioner blev kritiseret med begrundelser om dårlig organisation og manglende bevæbning, blev de afsluttende gadekampe, hvor aktivisterne ”generobrede gaden” fra de Vilde Engle, opfattet som en sejr – trods politiets indsats. Han oplistede læren af begivenhederne i en række punkter og anførte bl.a.:

> ”(...) at alle reaktionære er papirtigre, og at det er muligt at besejre imperialismen også her i Danmark. (...) at det er nødvendigt at bevæbne sig. (...) at det er nødvendigt at bruge vold mod ting og personer som middel, men at vi langt bedre end hidtil må kunne argumentere for hvorfor vi bruger vold. (...) at kun gennem gadens aktivt-militante opgør mod systemet kan vi forandre os selv til gode revolutionære.”[821]

Legitimeringen af vold mod personer var et særsyn selv blandt meget radikale aktivister, og gik imod den ellers udbredte opfattelse, at kun ”vold mod ting” kunne betragtes som legitim, hvilket jeg skal vende tilbage til nedenfor. Også Lars Hutters, der havde været aktivt involveret under Sagademonstrationerne, udtrykte betydelig kampgejst og optimisme. Han mente, at aktionen havde vist:

---

[820] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, december 2009.
[821] Jan Michaelsen, *Fire ”varme” dage,* Politisk Revy nr. 124, maj 1969, s. 7-8.

> ” (...) at til trods for at hele systemet har sat sit undertrykkelsesapparat ind, kunne oprørerne kæmpe videre. De viste sig at være sande guerillaer på det kulturelle område. Den internationale bevægelse til kampen mod den amerikanske imperialisme har fået et kvalitativt tilskud.”[822]

Disse vurderinger blev ikke delt af den øvrige presse, og ud over at aktivisterne i vid udstrækning blev forstået som brutale bøller, blev de også anklaget for at krænke ytringsfriheden, da aktionerne rent faktisk førte til at filmen blev taget af plakaten. Anklagerne førte til yderligere ophedet debat i miljøerne om forholdet mellem ytringsfrihed, magt og kapital.[823]

”Vietnams kamp er vores kamp” - politisk analyse og kropslig erfaring

Radikaliseringen af de militante praksisformer blev uden tvivl forstærket af de måder, hvorpå politiet håndterede demonstrationerne. Men den rummede også egne indre dynamikker, i første omgang i kraft af aktivisternes politiske analyser af begivenhederne. Det anti-imperialistiske perspektiv, der blev anvendt, når Vietnamkrigen skulle ”sættes ind i sin rette politiske sammenhæng”, gjorde sig også gældende, når konfrontationerne med politiet skulle forstås. I sin bog *Bringing the War Home* om det amerikanske The Weather Underground og vesttyske Rote Arme Fraktion, belyser den amerikanske historiker Jeremy Varon, hvordan dette perspektiv spillede en afgørende rolle i de nævnte organisationers brug af politisk vold. ”Bring the War Home” var et potent slagord i den radikale del af den amerikanske Vietnambevægelse. Det var en omskrivning af det noget mere moderate ”Bring the Boys Home”, der for så vidt ikke rummede en stillingtagen til krigens karakter, men bare ønskede krigen afsluttet og drengene hjem – i live. ”Bring the War Home” spidsformulerede den forståelse, at krigen ude i Vietnam var en konflikt der var dybt forbundet med det kapitalistiske samfunds grundlæggende modsætninger, hvorfor kampen mod dette både logisk og legitimt skulle føres hjemme. Som det er fremgået, var det på mange måder en sådan bringen krigen hjem, der gjorde sig gældende blandt de radikale solidaritetsgrupperinger i Danmark. Udpegningen af danske kapitalinteresser i Vietnam, af politiet som kapitalens forlængede arm osv. sammenknyttede det danske samfund med det system, der udpegedes som det skyldige i Vietnamkrigens grusomheder. Varon påpeger

[822] Lars Hutters: *Bedre og stærkere,* Politisk Revy nr. 124, maj 1969, s. 8
[823] Se bl.a. flere indlæg i Politisk Revy nr. 124, maj 1969

samtidig, at hjembringelsen af krigen hang sammen med den optagethed af guerillakrigen som international revolutionær metode, der var evident i de respektive grupperinger. Den politiske vold (i USA og Vesttyskland) skal derfor forstås som forsøg på at etablere "endnu et Vietnam" i rækken af de "mange Vietnam'er", som Che Guevaras berømte parole opfordrede til.

Det er da også bemærkelsesværdigt, at den revolutionære begejstring, der i tekst såvel som i billeder og grafik havde givet sig til kende i bl.a. Politisk Revy i 1967-1968, synes fra 1969 at blive efterfulgt af en stigende tendens til brug af stærkt militante billeder og symboler også i Vietnam-Solidaritet. Der var illustrationer af amerikanske helikoptere med angivelser af, hvor de mest hensigtsmæssigt skulle rammes, når de skulle skydes ned,[824] fotos af kampklædt og bevæbnet politi – amerikansk såvel som dansk[825] – og Black Panther Party's logo indgik sammen med maskingeværet ofte som vignet-agtige illustrationer til artiklerne. Med sloganet "Vietnams kamp er vores kamp"[826] blev selve kamp-elementet understreget. Det interessante ved brugen af disse illustrationer er, at de i deres motiver så tydeligt inddrog de vestlige samfund som kamp-terræn og de vestlige ordensmyndigheder som modstandere.

Det ville imidlertid være misvisende at konkludere, at en sammenhængende strategi, der sigtede på den konkrete etablering af "et Vietnam" i Danmark, gjorde sig gældende i DDV. Det har uden tvivl været et perspektiv hos nogle i særligt ophedede perioder – f.eks. som det kom til udtryk i Jan Michaelsens status over Saga-demonstrationerne, ligesom det angiveligt havde spillet en rolle i DSVK's repræsentantskab.[827] Men som sammenhængende strategi hos eksempelvis DDV havde det ingen gang på jorden. Dertil var, som jeg skal vende tilbage til, uenighederne i miljøerne om voldens anvendelighed for grundlæggende. Som større strategi blev det aldrig formuleret, men et stykke af vejen blev anvendelse af vold set som legitim i de radikale grupperinger, særligt i form af hærværk, hvilket ofte blev benævnt "vold mod ting". Erik Jensen gør i sine erindringer opmærksom på, at Sagademonstrationerne var den eneste begivenhed, hvor de direkte rettede angreb mod mennesker, da der ellers eksisterede en

[824] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1969
[825] Vietnam-Solidaritet nr. 1, 1970
[826] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1969
[827] Det blev DSVK i hvert fald kritiseret for på landsmødet i dec. 1968. Se Vietnam-Solidaritet nr. 9, feb. 1969 s. 26

grundregel om kun at anvende vold mod ting, ikke mod mennesker. Denne position går igen i mange debatindlæg, bl.a. i en artikel af Morten Thing og Niels Frölich i Politisk Revy i maj 1970.[828] Artiklen blev bragt i forlængelse af endnu en voldelig konfrontation mellem politi og demonstranter d. 9. maj 1970, og i øvrigt ganske kort tid efter at fire amerikanske studerende var blevet skudt og dræbt af politiet under uroligheder på Kent State University i Ohio, USA. Artiklen blev meget omdiskuteret i Politisk Revys spalter, ikke fordi den afviste vold mod personer, men fordi den bakkede vold mod ting op. Ødelæggelse af amerikanske firmaers materiel blev omtalt som "en håndfast solidaritetserklæring, hvis rækkevidde er betydelig større end nok så mange ho-chi-minh-råb."[829] Men den medførte også, at forfatterne blev sigtet og hver fik 20 dages hæfte for opfordring til hærværk, ikke mindst i lyset af Verdensbankdemonstrationerne, der løb af stablen et par måneder efter, at artiklen blev bragt.[830] Det siger dels noget om, hvordan politiet opfattede Politisk Revy's rolle som virkningsfuldt talerør for de radikale aktivister, og dels hvordan konfrontationerne med ordensmagten altså også indgik i den radikaliserede skribentkultur.

Et yderligere aspekt af den militante aktivisme som kropslig erfaring var, at volden som praksis skiftede karakter fra udelukkende at være et middel, man kunne diskutere anvendeligheden af i forhold til et givent mål, til netop at være en erfaring og en måde at være aktivist på. Varon fremlægger forskellige sider af den militante aktivisme som praksisform: På det politiske niveau kunne militant aktivisme opleves som det nødvendige korrektiv til det, aktivisterne opfattede som ineffektive konventionelle politiske kanaler for indflydelse. På det etisk-moralske plan kunne det opleves som det nødvendige opråb, der skulle til, den eneste måde virkelig at gøre opmærksom på Vietnamkrigens grusomheder på. På et mere eksistentielt plan rummede den militante aktivisme en ekspressivitet forstået som en måde, hvorpå man kunne udtrykke sit afgrundsdybe raseri og dermed leve i overensstemmelse med sine grundlæggende (politiske) værdier. Det sidste rummede potentielt en besyngelse af faremomentet, der skulle vise omverdenen, hvor alvorligt man mente det, men samtidig kunne det medføre en (ofte forvrængende) forskydning i vurderingerne af egen og andres indsats i engagementet.[831] Varons her udpegede aspekter

[828] Morten Thing og Niels Frölich: *Situationen skærpet,* Politisk Revy nr. 148, maj 1970, s. 3
[829] Morten Thing og Niels Frölich: *Situationen skærpet,* Politisk Revy nr. 148, maj 1970, s. 3
[830] Se Politisk Revy nr. 180, sep. 1971, s. 16
[831] Varon (2004), s. 8, samt kapitlet *The Importance of Being Militant,* s. 74-112

mener jeg, ganske præcist indrammer de dynamikker, der på forskellig vis gjorde sig gældende i DDV og tilknyttede grupperinger. Det er klart, at selve aktivismen og besyngelsen af at *gøre* noget spillede en meget stor rolle i DDV's politiske kultur. Det var en væsentlig komponent i deres selvforståelse. Aktivismen blev netop set som det nødvendige alternativ til de etablerede demokratiske kanaler for indflydelse, som DDV ikke havde meget til overs for. Det var bl.a. dette, der stillede dem i et modsætningsforhold til Vietnam 69. En stærkt aktivistisk kultur rummer ikke nødvendigvis anvendelsen af hærværk eller vold, men set i sammenhæng med den anti-imperialistiske analyse,og det, at konfrontationerne også udviklede sig undervejs, er det oplagt, at konfrontationerne blev forstået som en del af denne aktivisme.[832] DDV formulerede jo netop selv, at de med det anti-imperialistiske ståsted placerede sig i konfrontation med myndighederne, jvf. citatet ovenfor. Særlig interessant er Varons fremhævelse af det ekspressive element. For det første er det vigtigt, at selve oplevelsen af at deltage i meget militante begivenheder hermed kan forstås som en betydningsskabende praksis. Det er klart at konfrontationerne med politiet for mange har været nogle ganske stærke oplevelser, men pointen her er, at disse ikke bare skal forklares psykologisk som følelse af at være revet med af stemningen, hvirvlet ind i mængden, men derimod, at volden kunne forbindes med den politiske analyse. På den måde kunne det, man som aktivist selv havde udført, ses som en genuin udvirkning af solidaritet, en praksis, der satte en i tæt forbindelse med den vold, man mente at bekæmpe, den imperialistiske vold. Varon påpeger, at der for The Weather Underground var tale om en praksis der også havde til hensigt at nedbryde aktivisternes følelse af fremmedgørelse over for deres eget samfund, idet de opfattede volden som en autentisk, ægte udtryksform, der ville bringe dem tættere på den "virkelige virkelighed".[833] En virkelighed, der vel at mærke allerede var befolket af undertrykte afroamerikanere og vietnamesiske FNL-partisaner, men som det krævede noget særligt af hvide middelklasse-unge at få adgang til.[834] De danske aktivister formulerede ikke en sådan følelsesmæssig sammenhæng, og volden blev kun i ganske få tilfælde hyldet som noget, der ville gøre dem til bedre og mere autentiske mennesker. Derimod kan man finde flere eksempler på, at voldens samfundsmæssigt afslørende og demaskerende virkninger utvetydigt blev tematiseret, hvorfor konfrontationerne blev forstået som led i en

[832] Om sammenhængen mellem den aktivistiske kulturs handlings-etos og forståelsen af vold, se også Varon (2004), s. 74-75
[833] Varon (2004), s. 75 ff.
[834] Varon (2004) s. 76

revolutionært dannende proces for de implicerede. Varons bud på en forståelse af voldens betydning i miljøerne kan således kaste lys over, at den ikke bare var et ekstremt middel, man enten gik ind for eller ej, men at den ud over at indgå i ideologiske og strategiske overvejelser også blev betydningsskabende som en måde at praktisere solidaritet på.

Ligesom det var tilfældet i forbindelse med retssagerne i kølvandet på demonstrationen d. 27. april 1968, blev der også efter Saga-demonstrationerne (såvel som efter Verdensbankdemonstrationerne senere på året) iværksat støttearbejde for de kammerater, der nu blev sigtet for vold. Den såkaldte Saga-komité samlede penge ind "til støtte for ofrene [og] til juridisk bistand" og fungerede tillige som kontaktmulighed for folk, der lå inde med film, fotos eller øjenvidneberetninger til brug under retssagerne.[835] Det at oprette solidaritetskomiteer med egne kammerater var, som nævnt, medvirkende til at opretholde billedet af kampene med ordensmagten som en del af den større antiimperialistiske kamp. Det, at aktivisterne nu oplevede de konkrete konfrontationer på egen krop – at kampen blev til en kropslig erfaring – betød, at de kunne forstå sig selv som både ofre og som kombattanter. Der opstod dermed også et mere håndfast identifikationselement i forhold til de vietnamesiske FNL-guerillaer, og brugen af hjelme som en del af "demonstrationsuniform", der muligvis var inspireret af den amerikanske Vietnambevægelse, havde nok gode praktiske årsager, men også en kraftfuld symbolsk virkning.

Varon har i denne forbindelse den interessante pointe, at hvor Vietnambevægelsen i USA kunne rette sine voldelige angreb direkte mod den krigsførende regerings militærkomplekser og samtidig solidarisere sig med det, de opfattede som en undertrykt afroamerikansk klasse i det hjemlige samfund, så var de andre vestlige samfund efterladt med mere abstrakte størrelser at forholde sig til. Ønsket om at matche vietnamesernes (og afroamerikanernes) lidelser og nærmest dele skæbne med dem, som Varon mener gjorde sig gældende indenfor The Weather Underground, lå mere ligefor i USA end i andre vestlige lande. Varons eksempel er Vesttyskland, men også i Danmark kan man argumentere for, at regeringen kun var indirekte involveret i Vietnamkrigen i kraft af NATO-medlemskabet, og der var ingen større revolutionært indstillet etnisk minoritet, at indgå alliancer eller solidarisere sig med. Så meget mere blev solidaritet med miljøernes egne fængslede kammerater dyrket, hvilket

[835] Vietnam-Solidaritet nr. 4, 1969, s. 7

forstærkede følelsen af at deltage i "den rigtige kamp". Denne noget selvrefererende dynamik bidrog til at udpege aktivisterne selv som de egentlige revolutionære subjekter. I kølvandet på Verdensbankdemonstrationen bragte Politisk Revy endog artikler skrevet af de indsatte, hvor de malende beskrev deres oplevelser og de krænkelser, de havde været udsat for.[836] Ligesom det gjorde sig gældende for omtalerne af langt de fleste voldsepisoder i øvrigt, rummede historierne ingen eksplicitte referencer eller sammenligninger med vietnamesernes skæbne. I stedet blev det slået fast at:

> "(...) selve kernen i systemet er vold. Dem, der bekæmper det system mødes med vold (...) Når vi har bedt en af de fængslede berette om hvad han har set og hørt efter arrestationen [er det for] at gøre det klart, hvad der i øjeblikket (selvfølgelig) venter dem, der lægger sig ud med myndighederne for alvor. (...)".[837]

I Vesttyskland førte dette som bekendt til dannelsen af militante grupper, hvis primære mål var at befri (andre) militante grupper – en "free-the guerilla guerilla" som Varon kalder det – der medførte en nærmest privat krig mellem disse grupper og myndighederne.[838] Uden nogen form for sammenligning mellem DDV og RAF i øvrigt skal det påpeges, at en del af den interne kritik af konfrontationerne og gadekampene netop gik på, at det medførte en overdreven opmærksomhed på politiet som fjende i stedet for at bruge kræfterne på solidaritet med den anti-imperialistiske kamp i Vietnam.

"De objektive betingelser"

De eskalerende sammenstød med politiet medførte både yderligere radikalisering og betydelige betænkeligheder også inden for de miljøer, der i øvrigt blev forstået som radikale. Hvad angår det første, er en lille duplikeret folder, der blev distribueret af en anonym gruppering, et markant eksempel. Folderen indeholdt opskrifter på molotovcocktails, sortkrudt-bomber og andre våben, og den ikke alene direkte opfordrede til vold, men benyttede sig også af en sprogform, der havde fællestræk med RAF og The Weather Underground:

---

[836] Andreas Bonnevie: *Sigtet med føje fængslet for 7 dage,* Politisk Revy nr. 159, okt. 1970 s. 3-5
[837] Bente Hansen: *Kontakt,* Politisk Revy nr. 159, okt. 1970, s. 3
[838] Varon (2004), s. 12

> ”Er det ikke snart på tide det bliver alvor? Er krigen ikke begyndt for lang tid siden? Løft røven venner. Stå op og se dig om... Vore brødre og søstre i Vietnam og alle lande hvor den amerikanske imperialismes krigsmaskine kører frem, behøver vores fulde støtte. – Ikke kun verbalt gennem solidaritetserklæringer og resolutioner, for det standser ikke svinene, men gennem handlen, gennem aktioner af fysisk art. (...) Svinesamfundet er ved at drukne i sit eget lort, så lad os da bare hjælpe dem lidt på vej. Lad svinene komme frem af buske og vise sit sande ansigt for folket, - og folket vil dømme dem. DE skal ud af busken, og det skal vi sgu også... (...) Spild ikke tiden med at bekæmpe den lille soldat, når du kan knuse generalen. Gå om bag ved kapitalens skjold (...) Byguerilla, bagholdsangreb, pignapping, nakkeskud! – Bliv farlig! Vi sejrer ikke uden vold. Svinene kender kun vold. Vold er deres liv og vold er deres død. – De forstår kun vold. I mange år har vi prøvet med pacifisme og kærlighed, og svinene er blevet større og federe for hver dag – nu er det slut!! Nu rejser vi os, går til aktion, letter røven!!!!!!”[839]

Selvom folderen på en af de bageste sider gjorde klart, at tiden ikke var inde til ”alvorlig vold mod enkeltpersoner”[840], er den alligevel et udtryk for, at der var folk, der var indstillede på at gå meget radikalt til værks. Det er i den forbindelse væsentligt, at eksplicitte argumenter imod brug af vold og hærværk ikke var at finde i Vietnam-Solidaritet og kun i meget ringe grad i Politisk Revy. Men det er tydeligt, at konfrontationerne betød store brydninger i miljøerne, både i forhold til de umiddelbare konsekvenser af konfrontationerne og i forhold til lidt mere langsigtede strategiske overvejelser. Det er dog afgørende, at betænkelighederne netop ofte grundede sig på taktiske og strategiske overvejelser, ikke på moralske anfægtelser.

I maj 1970 bølgede diskussionen endnu engang i kølvandet på en demonstration 15. april samme år, hvor det atter var kommet til gadekampe. Lars Bonnevie, der var medarrangør af demonstrationen gjorde i Politisk Revy rede for, hvorfor ledelsen måtte tage afstand fra den opståede vold:

> ”(...) i en politisk kamp kan midlerne aldrig være et principielt, men et taktisk og strategisk problem. (...) Når vi fra demonstrationsledelsen side havde besluttet at demonstrationen skulle være fredelig, var det ikke, som nogen måske tror, for at tækkes politiet. Det var fordi vi forud havde vurderet styrkeforholdet i den anti-imperialistiske kamp og handlede derefter.”[841]

---

[839] Løft røven venner!!!, duplikeret folder, u.år, men formodentlig sommer 1970, dvs. inden demonstrationerne mod Verdenbankens møde i København i september. DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596. Citatet er, i læsevenlighedens tjeneste, lettere tegnsætningsmæssigt bearbejdet.
[840] Løft røven venner!!! DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[841] Lars Bonnevie: *Vietnamdemonstrationen,* Politisk Revy nr. 147, maj 1970, s. 4

Vurdering af styrkeforholdet i kampen var et forhold, der var blevet inddraget i diskussionerne om vold fra første færd, men det, at styrkeforholdet faldt ud til statsmagtens fordel blev efterhånden et mere udfoldet og vægtigt argument mod konfrontationerne. I mange indlæg i både Politisk Revy og i Vietnam-Solidaritet blev det fremført, at *betingelserne,* de *objektive betingelser,* for anvendelsen af disse midler i kampen, ikke var tilstede. Disse *betingelser* dækkede både over det konkrete styrkeforhold mellem politi og demonstranter, men også bl.a. sandsynligheden for at få "folkets" og især arbejderklassens støtte i opgøret. Denne argumentation skrev sig ind i den ideologiske forestillingsverden, der havde revolutionen som grundlæggende perspektiv og endemål. Vold var her ikke principielt afviseligt, men det afhang af analysen af det konkrete styrkeforhold og andre betingelser, om det var hensigtsmæssigt. Disse teoretisk-ideologiske argumenter hang også sammen med det mere prosaiske forhold, at gadekampene medførte svigtende opbakning både i egne indre rækker, og i de grupperinger af sympatisører, der måske ikke deltog i komitemøder osv., men ofte deltog i demonstrationer, læste Vietnam-Solidaritet osv. Det gennembrud i den politiske bevidstgørelse som et mindretal mente ville vokse ud af den fysiske radikalisering, havde ikke hold i virkeligheden, og det var en fortsat bekymring, særligt hos de, der gerne så den danske arbejderklasse spille en større rolle i DDV's rækker. Det er også i den sammenhæng, at de mange påpegninger af behovet for øget information og oplysning om aktionernes formål og betydning skal ses. I stort set alle de mange indlæg i bladene, hvor konfrontationerne blev endevendt, indgik en fremhævning heraf. Aktivisterne måtte blive bedre til at forklare, hvorfor de gjorde, som de gjorde. Af samme grund rasede de mere ideologisk befæstede folk, når der var blevet smadret små købmandsbutikker, hatteforretninger og andet, som forekom vanskeligere at sætte i forbindelse med den amerikanske storkapital end f.eks. Essos afdeling i Danmark.[842]

Verdensbanken

Demonstrationerne under Verdensbankens årlige kongres i København 20.-25. september 1970 er formodentlig de i eftertiden mest omtalte af slagsen, både fordi de var de mest omfattende konfrontationer mellem politi og demonstranter siden 2. Verdenskrig, og fordi de samtidig markerede en kulmination på den militante og aktivistiske del af radikaliseringsprocessen. Egentlig var Verdensbankdemonstrationerne ikke

[842] Vagn Søndergaard: *Voldsforståelse,* Vietnam-Solidaritet nr. 8, 1970, s. 36

Vietnamdemonstrationer, men DDV havde på dette tidspunkt et klart anti-imperialistisk perspektiv, og Grønnegade 37 fungerede som et slags anti-imperialistisk aktivitetscenter. Så idet Verdensbanken blev forstået som et "redskab for monopolkapitalismen" og dermed for imperialismen, var DDV's initiativ til og aktive deltagelse i den såkaldte Verdensbankgruppe helt naturlig. At præsidentposten i Verdensbanken på dette tidspunkt netop var beklædt af USA's tidligere forsvarsminister Robert McNamara, der i perioden 1961-1968 således havde haft en nøgleposition i USA's krig, gjorde ikke mødet i København mindre relevant for DDV og ligesindede. Verdensbankgruppen blev dannet i begyndelsen af 1970 og bestod, som tidligere nævnt, af Black Panther Party Solidarity Comitee, Dansk-Cubansk Forening, Palæstinakomitéen, Revolutionære Socialister, SUF, Solidaritetskomitéen for Latinamerika og Spanien, De studerendes Vietnamaktion, Venskabsforeningen Danmark-Den Demokratiske Folkerepublik Korea samt Venstresocialisterne og altså DDV.[843]

Verdensbankgruppen iværksatte en række forberedende aktiviteter, herunder udgivelsen af den såkaldte Verdensbankpjece. Den blev til som følge af et betydeligt stykke researcharbejde om indeholdt en stor mængde information om Verdensbankens baggrund og virke, samt ikke mindst ideologisk tilrettelagte analyser, der viste, hvordan banken frem for at hjælpe udviklingslandene, i stedet drev rovdrift herpå, både økonomisk i kraft af bankvirksomheden og politisk i kraft af støtte til højreorienterede regimer. Hvis man ser på symbolbrugen i pjecen, der lagde op til Verdensbankdemonstrationerne, er det derfor bemærkelsesværdigt, at den kapitalistiske verden ikke alene blev fremstillet som klassisk imperialistisk, men også grundlæggende voldeligt som samfundssystem. En blødende Chiquita-banan og McNamara bag en kødhakkemaskine, hvor Latinamerika, Asien og Afrika knustes og blev til dollars, er blot to eksempler.[844] Fremstillingen af denne strukturelle vold var et led i en skærpet retorik, der betonede den anti-imperialistiske kamp, som rækkende langt ud over krigen i Vietnam.

I Politisk Revy kunne man i månederne op til mødet læse en række baggrundsartikler om banken og følge med i gruppens forberedelser.[845] Der var på den måde lagt op til at gøre

---

[843] Verdenbankpjecen, særnummer af Vietnam-Solidaritet, nr. 7, 1970
[844] Verdensbankpjecen, særnummer af Vietnam-Solidaritet, nr. 7, 1970
[845] Politisk Revy nr. 150, juni 1970; nr.151, juni 1970; nr. 152, juli 1970, 154, aug. 1970; nr. 155, aug. 1970 og nr.156, sep. 1970

meget ud af det informationsarbejde, der skulle forklare befolkningen, hvorfor man ville demonstrere i anledning af mødet, og hvorfor man forstod Verdensbanken, som man gjorde. Samtidig svirrede rygter i venstrefløjskredse om planer om forskellige voldelige aktioner, der skulle løbe af stablen under mødet med det formål at sætte en stopper for det.[846] Den radikale gruppering KUF havde således planer om at brænde Bellacenteret, hvor mødet skulle afholdes, ned. Bente Hansen søgte at imødegå den stigende anspændthed i stemningen op til mødet ved i Politisk Revy at fraråde afbrænding af Bellecenteret (hvilket hun nu heller ikke mente at den danske venstrefløj var i stand til at organisere) og i stedet lave mere afdæmpede aktioner, der nok kunne have stor virkning, f.eks. støjsendere, der gjorde al kommunikation umulig. Sådant ville i modsætning til f.eks. en afbrænding ikke blokere for "forståelse hos de befolkningsgrupper, man vil have i tale."[847] KUF's forehavende mislykkedes imidlertid, og i stedet blev de medvirkende til at eskalere konfrontationerne under selve mødet. Forinden udgav de på Gotfred Appels forlag Futura deres egen Verdensbankpjece, *Om Verdensbanken,* hvor de opfordrede til at standse mødet med vold og i øvrigt hånede den nedsatte demonstrationsledelse i Verdensbankgruppen for at insistere på fredelige demonstrationer.[848] I den sammenhæng fremstod Verdensbankgruppen altså moderat.

Da mødet oprandt, kom det da også til betydelige sammenstød, der i realiteten varede flere dage med mange arresterede og flere hårdt sårede.[849] Selvom forberedelsesgruppen havde planlagt forskellige arrangementer, druknede disse mere eller mindre allerede fra den første dag, hvor kampene startede. Erik Jensen beskriver det i sine erindringer som en proces, der både havde været vanskelig at styre i forberedelsesprocessen, og som da også viste sig at være umulig at kontrollere, hvilket landsledelsen i DDV således øjensynligt også afholdt sig fra at forsøge på.[850] Volden i sig selv og den efterfølgende debat herom kom på mange måder til at overskygge den Verdensbank-problematik, der var baggrunden for det hele. Som informationsstrategi, der skulle forklare befolkningen, hvorfor man demonstrerede forekom

---

[846] KUF's blad *Ungkommunisten* bragte flere artikler med militante udmeldinger om, hvordan mødets deltagere ville blive modtaget i København. Se Knudsen (2007), s. 149-150. Se også Bente Hansen: *Skal Bellecenteret afbrændes,* Politisk Revy nr. 156, sep. 1970, s. 3
[847] Bente Hansen: *Skal Bellecenteret afbrændes,* Politisk Revy nr. 156, sep. 1970, s. 3
[848] Knudsen (2007). s. 149-153 og 162-170
[849] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 112
[850] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos dec. 2009, s. 37-39

det store informationsarbejde således forgæves, men forarbejdet fik stor betydning for den måde aktivisterne selv tolkede begivenhederne på.[851]

De efterfølgende diskussioner i miljøerne var præget af dyb frustration. Det store arbejde som Verdensbankgruppen havde lagt i forberedelserne, pjecen og de mange artikler i Politisk Revy stod i grel modsætning til den omtale, det havde fået i den øvrige presse. Pjecen var blevet præsenteret på et pressemøde, og det havde angiveligt været gruppens mål at igangsætte en politisk diskussion om bl.a. dansk u-landspolitik. Dette var mildest talt mislykkedes. Oplevelsen af, at alt dette arbejde var blevet fordrejet i pressen, og at de verserende rygter om planlagt vold i stedet havde domineret pressedækningen op til mødet, fik meget stor betydning for den efterfølgende debat i miljøerne. Under overskriften *Den 'parlamentariske' vejs fallit,* skrev Jørgen Rasmussen således i Politisk Revy i oktober 1970, om hvordan man, hvis man havde haft den mindste forhåbning tilbage om, at det var muligt at benytte sig af de etablerede demokratiske kanaler og kommunikationsformer når man var ude i oppositionelt ærinde, måtte man nu sande, at dette var det rene blændværk.[852] En tilsvarende argumentation blev fremført af Bente Hansen i næste nummer af Politiske Revy[853], og Jesper Jensen tilegnede det sarkastiske digt *Portræt af en ikke-voldsromantiker* til justitsministeren:

> "Jeg er imod vold
> derfor må vi alliere os med
> de kræfter som overalt i verden
> fører krig for fredens skyld
> og bekæmper enhver modstand
> med alle til rådighed stående midler."[854]

Selvom de to skribenter ikke lod dette indgå i et forsvar for volden, som den havde udfoldet sig under Verdensbankmødet, så indgik det i den mere grundlæggende analyse af, hvilke midler, der kunne betragtes som legitime og nødvendige i den antiimperialistiske kamp.

---

[851] Verdens Bank bogen, 20.- 25. september 1970, Dokumenter og analyser, udarbejdet af et kollektiv Tilrettelægning: Michael Malling, Rhodos, 1970, for delvist program se også Politisk Revy nr. 156, sep 1970, bagsiden.
[852] Jørgen Rasmussen: *Den 'parlamantariske' vejs fallit,* Politisk Revy nr. 158, okt. 1970, s. 2
[853] Bente Hansen: *Kontakt,* Politisk Revy nr. 159, okt. 1970, s. 3
[854] Jesper Jensen: *Portræt af en ikke-voldsromantiker,* (uddrag), Politisk Revy, nr. 158, okt. 1970, s. 2

Diskussionerne af de begivenhederne foregik således ikke på et etisk eller moralsk grundlag, udelukkende på et politisk.

De få opildnede indlæg om voldens revolutionært dannende karakter, der var fremkommet efter Sagademonstrationerne, var helt fraværende nu, et lille halvt år senere. Faktisk er det bemærkelsesværdigt, at der også syntes at melde sig en vis udmattelse i relation til voldsdiskussionerne. Flere artikler konstaterede lakonisk, at nu diskuterede man så volden igen, men indholdsmæssigt var der ikke meget nyt at komme efter.[855] Derimod var de efterfølgende diskussioner massivt præget af strategidiskussioner der vedrørte hele DDV's virke som antiimperialistisk organisation. Her var spørgsmålet om vold ikke et principielt, men et taktisk problem, og behovet for klar strategi og bedre organisation trængte sig på. DDV's landsledelse udsendte allerede under urolighederne en udtalelse, hvor denne, for den udenforstående, noget flertydige holdning til volden fremgik:

> "Vi finder ikke, at noget middel er for hårdt i kampen mod USA-imperialismen og dens lakajer, men mener, at de spontane og uorganiserede kampe mod politiet, de sidste dage har været vidne til, ikke tjener vort politiske formål. Den form for spontanisme, der har været praktiseret, er med til at gøre skellet mellem en lille gruppe militante aktivister og den danske befolkning større, og kan føre til en situation, hvor dele af befolkningen og arbejderklassen af den borgerlige statsmagts propagandamaskineri lader sig mobilisere imod den anti-imperialistiske bevægelse og dermed mod deres virkelige interesser (...) BESVAR MAGTHAVERNES PROVOKATIONER MED ISKOLD RO."[856]

Udtalelsen er eksemplarisk, idet den for det første fastslog, at volden var startet af "magthaverne". For det andet blev det her gjort klart, hvordan DDV forbandt deres anti-imperialistiske engagement med kampen for forandring hjemme, og for det tredje, hvordan den militante aktivisme på den ene side var legitim, men på den anden side i sin spontane og uorganiserede form i den konkrete situation modarbejdede deres politiske mål.

---

[855] Se f.eks. Bente Hansen: *Kontakt,* Politisk Revy nr. 159, okt. 1970, s. 3

[856] Optryk af Udtalelse fra DDV, d. 23. sep. 1970, Vietnam-Solidaritet nr. 8, 1970, bagsiden. Erik Jensen anfører i sine erindringer, at det langt fra var hele landsledelsen, der stod bag denne udtalelse. Selv var han meget kritisk, og mente, at Otto Sand mere eller mindre egenhændigt havde lavet den. Erik Jensen udtrykker stor utilfredshed med dette, men det fremgår ikke, om det var udtalelsens indhold, eller det, at Sand havde ageret på egen hånd, der var årsag hertil. Se *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos, dec. 2009, s. 39

Det er karakteristisk, at flere indlæg skarpt tog afstand fra de spontane uroligheder. Det spontane blev i sin konkrete sammenhæng opfattet som direkte kontraproduktivt, og i et større perspektiv som udtryk for mangel på politisk analyse og strategi.[857] Bekymringen over, at man havde skubbet potentielle støtter (og herunder altså arbejderklassen) fra sig, blev dermed knyttet til tiltagende artikuleret behov for politisk og strategisk afklaring. Og hvor de konkrete begivenheder hurtigt gled i baggrunden, blev denne strategidiskussion altoverskyggende i DDV i efteråret 1970. Det var temaet på Landskonferencen i november, og et helt nummer af Vietnam-Solidaritet blev med titlen *Kampen mod imperialismen: Bevægelsens mål og midler* viet til at formidle diskussionerne. Alle indlæg fremhævede nødvendigheden af bedre organisation og en klar politisk strategi, om end med noget forskellige mål.

Diskussionen om DDV skulle danne udgangspunkt for dannelsen af et revolutionært parti havde ligget som en understrøm i organisationen i flere år, og med Ellen Bruns provokerende artikel *Tør ingen lave en socialistisk Vietnambevægelse?* i Politisk Revy i juni 1970 var debatten intensiveret.[858] Spørgsmålet var knyttet til det imperialistiske perspektivs indbyggede kapitalismekritik, der for Ellen Brun logisk måtte fundere sig på et socialistisk grundlag. Og eftersom en erklæret socialistisk bevægelse også måtte have et program, lå diskussionen om partidannelse snublende nær – formodentlig også fordi partidannelsen, skabelsen af det revolutionære parti som den måde og det grundlag, hvorpå man skulle føre kampen, på dette tidspunkt blev anset som eneste farbare vej for store dele af venstrefløjen. Partidannelsen blev konsekvent afvist af ledelsen og blev heller aldrig til noget, men ideen og de diskussioner om en strammere organisation og en mere målrettet strategi var medvirkende til de fortsatte splittelser. Volden ved verdensbankdemonstrationerne og det kaos af spontane aktioner, der var en del heraf, kom derfor til at puste yderligere til kravet om bedre organisation, politisk skoling og bevidstgørelse, også fra de, der afviste alle tanker om partidannelse. Et sådant "mere konsekvent politiske grundlag" skulle samtidig gøre det nemmere at gøre det klart overfor befolkningen, hvad og hvorhen DDV ville.[859] Det sidste blev ikke tilfældet.

---

[857] Se også John Gilliam og Jens Guldager: *Samarbejde uden bevidst politisk strategi – erfaringer fra verdensbankgruppen*, Vietnam-Solidaritet nr. 8, 1970, s. 33-36
[858] Ellen Brun: *Tør ingen lave en socialistisk Vietnambevægelse?,* Politisk Revy nr. 150, juni 1970, s. 11
[859] Se f.eks. Morten Thing og Niels Frölich: *Bevægelse – hvorhen?,* Vietnam-Solidaritet nr. 9, 1970, s. 3

Efter Verdensbankdemonstrationerne gled den militante aktivisme i form af politikonfrontationer på mange måder ud af DDV, både i praksis og i de førte diskussioner. En kort opblussen af forsvaret for den militante aktivisme skete dog i det tidlige forår 1971, hvor Vagn Søndergaard i Vietnam-Solidaritet talte for perspektiverne i en guerillakrig på dansk jord. Den skulle ganske vist ikke føres militant lige nu, men skolingen hertil var vigtig, og Marighellas *Håndbog i byguerilla* blev citeret og anbefalet. At der allerede var tale om en krig i Danmark, blev understreget af, at det nok var godt at DDV støttede De Sorte Pantere i USA, men "vigtigere at vi formår at støtte vore egne fanger."[860] Søndergaard havde tidligere markeret sig som radikal stemme i denne sag[861], men indlægget skal formodentlig også ses i sammenhæng med den såkaldte Laos-udtalelse fra VS, der kom i februar 1971. Her argumenterede Hovedbestyrelsen for, at man i det øjeblik USA eskalerede krigen i Vietnam yderligere og tog taktiske a-våben i brug, ville modsvare dette med sabotageangreb på amerikansk ejendom i Danmark. Dette vakte store protester i VS som sådan (især fra leninist-fraktionen), hvilket illustrerer, at spørgsmålet om vold i høj grad delte vandene. Hovedbestyrelsen fastholdt dog udtalelsen med en lille flertal, og først med næste kongresperiode i december 1971 tog VS total afstand fra dekretet.[862]

Men i praksis kom det ikke til yderligere sammenstød, og verdensbankdemonstrationerne er i vid udstrækning blevet opfattet som årsagen til nedgangen i de udadvendte aktiviteter, forårsaget af en slags tømmermænd og tid til eftertanke. Som behandlet, ophørte al aktivitet dog på ingen måde, og det er derfor først og fremmest på den mere militant-aktivistiske side, man kan iagttage en nedgang. Det efterlader imidlertid stadig spørgsmålet om årsagen hertil delvist ubesvaret. Hvis man ser på de tidligere konfrontationer, synes de at have rummet en radikaliserende dynamik, der nok førte til diskussioner, men ikke til, at det lagde en dæmper på gemytterne ved senere lejligheder. Så hvorfor førte Verdenbankdemonstrationerne ikke til yderligere radikalisering? På et generelt plan har der formodentlig været tale om en vis udmattelse, men det er her væsentligt at skelne mellem forskellige grupperinger. Den betydning, som voldsomhederne kunne have, stillede sig forskelligt, afhængig af dels hvor involveret man var i den organisatoriske ledelse, og dels af hvilken ideologisk-teoretisk

[860] Vagn Søndergaard: *Et dansk udgangspunkt*, Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1971, s. 4
[861] Se f.eks. Vagn Søndergaard, *VOLD*, Vietnam-Solidaritet nr. 5, 1970. s. 4-6
[862] Madsen og Madsen (1980), s. 257-259

position, man indtog. I forhold til det første, så var man i DDV i nogen udstrækning bevidst om eksistensen de forskellige lag af sympatisører. Peter Bjerrum imødegik således ved landmødet i december 1968 en kritik af den militante aktivisme, der var blevet udpeget som årsag til et vist frafald ved at påpege nødvendigheden af en politisk mobiliserende dynamik:

> "Det er rigtigt at vi ikke må miste kontakten til vores naturlige sympatisører. Men vi må heller ikke miste kontakten til vores naturlige aktivister. Og de kan ikke mobilisere på et grundlag, der kun kræver fred, bombestop og USA ud af Vietnam."[863]

Et mere militant politisk grundlag havde i efteråret 1970 længe været en realitet, og den ekspressivitet, der måske havde knyttet sig til konfrontationerne for kernetropperne, kunne kun vanskeligt opretholdes for de lag af aktivister, der nok deltog med stort engagement i demonstrationerne, men ikke i de mere teoretiske diskussioner, der satte volden ind i en politisk antiimperialistisk sammenhæng. For dem havde de demonstrationerne måske haft en tiltrækkende kraft i en vis periode, men blev efterhånden for meget, for farligt eller for langt ude. Som "menig" demonstrant oplevede man formodentlig ikke begivenhederne som en revolutionært dannende proces eller politisk legitim strategi, men mest af alt som, slet og ret, tæsk af politiet. Fastholdelsen af voldens legitimitet (men umiddelbare politiske uhensigtsmæssighed) i den antiimperialistiske kamp var således på mange måder en analyse forbeholdt bestemte afgrænsede kredse.

I forhold til det andet, så er det også tydeligt, at der indenfor de teoretisk orienterede grupper ganske enkelt eksisterede forskellige analyser. Finn Ejnar Madsen, der mødte op med tasken fuld af molotovcocktails og endte med at sidde et år i fængsel for sine aktiviteter[864] og dem, som Erik Jensen havde opfattet som ustyrlige trotskister",[865] stod her for en langt mere militant aktivistisk forståelse end f.eks. leninistfraktionen i VS, for nu at nævne yderpunkterne. Det var imidlertid ikke alene allerede stålsatte leninister, der fremlagde teoretiske argumenter for, hvorfor man ikke i den nuværende situation med nogen fordel kunne anvende vold. Den politiske skoling og ønsket om dybere politisk indsigt, klarhed og bedre organisation blev, som vist, udbredt i DDV-kredse i denne periode. Alvorlige

---

[863] Uddrag af den politiske diskussion på landskonferencen, Vietnam-Solidaritet nr. 8, feb. 1969, s. 26
[864] Politisk Revy nr. 165, jan. 1971, s. 3
[865] *Erik Jensen – et liv i politik*, Demos Nyhedsbrev nr. 100, Demos, dec. 2009, s. 37-39

stridigheder om den rette analyse var en af konsekvenserne, men det betød også, at den militante aktivisme efterhånden veg pladsen for mere teoretiske overvejelser om strukturel vold og kapitalismen som voldeligt samfundssystem, om end voldssymbolikken i bladene ikke aftog. Jeg skal vende tilbage til 1970'ernes mere 'teoretiserede vold' i afhandlingens Del IV.

Masse-engagementets afvikling og USA's nederlag

Den danske regering anerkendte Nordvietnam i november 1971 og blev dermed sammen med Norge det første NATO-land, der på denne konkrete måde gik imod USA's krig. I september samme år var Socialdemokratiet atter i regering, efter at have været i opposition siden 1968. At det var den samme Jens Otto Krag, der i 1967 havde lagt mange hindringer ud for gennemførelsen af Russell Tribunalet, nu i sin åbningstale erklærede sin fulde opbakning til anerkendelse, siger noget om, hvor betydeligt partiet havde rykket sig – og hvor betydeligt Vietnamkrigen havde rykket ved partiet, naturligvis.[866] Folk som Frode Jakobsen og Anker Jørgensen havde spillet en stor rolle i markeringen af Socialdemokratiets udvikling vedrørende Vietnamspørgsmålet. Da *Den internationale Undersøgelseskommisions* 3. samling blev bestemt til at skulle afholdes i Danmark i oktober 1972, blev det med Christiansborg som de konkrete rammer og den nye statsminister Anker Jørgensen som åbningstaler. Med ordene "Jeg ønsker USA ud af Indokina" fordømte han ikke alene de stærkt omdiskuterede digebombardementer, USA havde gennemført i Vietnam i sommeren 1972, men hele USA's krig som sådan. Det var i øvrigt Vietnam 69, der stod i spidsen for organiseringen af den bredt sammensatte forberedelseskomite bag *Undersøgelseskommisionens* afvikling.[867]

Med anerkendelsen af Nordvietnam var Vietnam 69's primære mål nået. Indsamlingen fortsatte dog frem til 1976, ligesom de, som omtalt, stod bag en række andre aktiviteter. Men brydninger om, hvorvidt DDV skulle blive til et revolutionært parti rumlede videre, og i 1971 forlod såvel trotskister som maoister solidaritetsorganisationen.[868] DDV blev splittet igen i december 1972. Der foregik på dette tidspunkt fredsforhandlinger, der pegede frem mod den våbenhvileaftale, der blev indgået i slutningen af januar 1973. Splittelsen drejede sig om,

[866] Se i øvrigt Godbolt et al. (2008)
[867] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 118-119
[868] Nielsen (2008) , s. 75

hvordan man på den baggrund skulle forholde sig til Vietnam – intensivere den anti-imperialistiske kamp eller snarere gå i retning af en dannelse af en venskabsforening. De bitre stridigheder og perfide gensidige beskyldninger tyder dog på, at der også var tale om personlige fjendskaber, hvilket selvfølgelig ikke står i modsætning til de politiske.[869]

Splittelsen er interessant. Dels fordi den er et godt eksempel på, hvordan i forvejen ganske små miljøer på den yderste venstrefløj fra starten af 1970'erne oplevede, at politiske uenigheder kunne skabe afgrundsdybe kløfter mellem ellers beslægtede grupperinger, bl.a. fordi den rette samfundsanalyse og deraf afledte strategier for samfundsforandring blev tillagt afgørende betydning for det politiske engagement. Og dels fordi den ellers af DDV så forhånede enhedsfrontsstrategi nu på flere punkter blev støttet af flertallet, herunder Demos. Dette flertal fastholdt kontorer og fast tilholdssted i Grønnegade. Mindretallet, der kom til at hedde Indokinakomitéerne (FMI), rasede over flertallets planer om en venskabsforening, som de mente ville være enden på den antiimperialistiske kamp. Venskabsforenigen skulle dog først konkret iværksættes, når der var tale om en egentlig fredsslutning, og blev faktisk aldrig til noget indenfor rammerne af DDV.[870] Det blev Gruppe 7 og Vietnam 69, der i 1976 stod for dannelsen af Dansk-Vietnamesisk venskabsforening. Splittelsen handlede derfor også om, at Grønnegadeflertallet i stadig højere grad ønskede at samarbejde bredt, også med DKP-kredse. De bakkede eksempelvis også op om den nyligt opståede Folkebevægelsen mod EF, og ikke, som mindretallet mente man skulle, om anti-EEC bevægelsen, der var mere radikal anti-kapitalistisk. Det er således karakteristisk, at selve ordet enhedsfront nærmest umærkeligt – og i øvrigt side om side med ordet front – dukkede op flere steder i de skrivelser, hvor DDV-Grønnegade fremlagde deres version af splittelsen.[871] Drejningen over mod en mere enhedsfrontslig strategi kan forekomme besynderlig med tanke på, hvor radikal DDV's afstandtagen herfra havde fremstået tidligere. Men den stadig mere tilspidsede formulering af den radikalt antiimperialistiske position som en afvisning af "bredden", synes at have forandret sig i takt med, at den danske arbejderklasse blev udpeget som central for arbejdets forankring og udbredelse. Enhedsfront-tænkningen, der på den måde kom til syne i

[869] Diverse skrivelser dec. 1972, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[870] Redegørelse til DDV's aktivister og sympatiserende organisationer, 21. dec. 1972, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.597
[871] Redegørelse til DDV's aktivister og sympatiserende organisationer, 21. dec. 1972, s. 2, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.597

Grønnegade, handlede ikke om forsøg på bred opbakning fra "folk i almindelighed", men hang sammen med indførelsen af klassekamp-elementet. Det antiimperialistiske perspektiv blev fastholdt, men det må antages, at man med enhedsfrontstrategien håbede at have bedre muligheder for at nå massen. Mindretallet blev af Grønnegade stemplet som sekteriske, en markør, der var meget udbredt som udpegning af og distancering fra de grupperinger, der tog eksplicit afstand fra enhedsfront-strategien i det antiimperialistiske engagement. Indokinakomiteerne indgik hurtigt samarbejde med Palæstinakomiteen og stiftede sammen med flere andre grupperinger i løbet af de næste år Forbundet Mod Imperialismen, der havde snævre forbindelser for Forbundet Socialisterne. Her kom solidaritet med Palæstina til at stå centralt, hvilket vil blive behandlet i afhandlingens Del IV.

Våbenhvilen fik imidlertid også betydning i den forstand, at den skillelinje mellem FNL som folkelig befrielsesbevægelse og DRV som kommunistisk stat, som havde ligget som en undertone i det radikale Vietnamarbejde, nu viste sig lidt tydeligere. Politisk Revy's redaktion, der rummede flere DDV-folk, herunder Morten Thing, bragte i februar 1973 en leder, hvor de stillede sig kritiske i forhold til, om de politiske betingelser, der lå i våbenhvilen, nu også virkelig kunne ses som en sejr for den folkelige befrielsesbevægelse. Sovjet og Kinas indflydelse blev problematiseret, og der lå i det hele taget i artiklen en underliggende bekymring for, om der nu ville blive tale om et socialistisk samfund og altså ikke bare en kommunistisk stat – men dette blev ikke eksplicit formuleret.[872] Lederen medførte en rasende debat, hvor bl.a. Ellen Brun, Steen Folke, Bente Hansen, Jacques Hersh, Andreas Jørgensen og Vagn Søndergaard nærmest anklagede Politisk Revy for forræderi og for ved sin pessimisme at virke demobiliserende i forhold til opbakningen til Vietnams sejr over USA.[873] Debatten blev egentlig det tydeligste udtryk for, at "solidaritet med Vietnams kæmpende folk" også internt på den radikale fløj rummede betydelige forskelle i, hvad perspektiverne i solidaritetsarbejdet var på trods af det fælles antiimperialistiske ståsted. For nogle var sejren over USA nok en sejr, men altså ikke en endelig sejr over undertrykkelse eller en sejr for socialismen. Set lidt oppefra var debatten om våbenhvilen dog også et udtryk for, at afslutningen på Vietnamkrigen for alle, der havde været involveret i modstanden mod

[872] *Efter våbenhvilen*, Politisk Revy nr. 215, feb. 1973, s. 3. Debatten om lederen er omtalt i Morten Thing (1983), s. 109-110
[873] *Vietnam – venstrefløjens prøvesten,* Politisk Revy nr 220, maj 1973, s. 19-20

den, også betød en vis orienteringskrise, efter at Vietnam i årevis havde udgjort en så stor og betydningsfuld sag på venstrefløjen.

Den sidste store Vietnamdemonstration fandt sted d. 27. dec. 1972, hvor omkring 10.000 mennesker demonstrerede i København i protest mod de amerikanske bombardementer i juledagene lige op til våbenhvileaftalen i januar 1973. Hermed blev der sat punktum for den række af massedemonstrationer, der havde været et kendetegn for Vietnamarbejdets ekspressive side. Både som radikaliserende element i de antiimperialistiske grupperinger og som den praksisform, der kunne samle brede dele af befolkningen i krigsmodstanden. Det er således ikke helt ved siden af, når Hein Rasmussen og Nordentoft konkluderer, at Vietnamaktiviteterne på dette tidspunkt ophørte med at være en "betydningsfuld folkeligt mobiliserende faktor".[874] Det er også sigende, at New York Times' offentliggørelse af dele af den lækkede Pentagonrapport i sommeren 1971, der ellers potentielt kunne have mobiliseret Vietnamaktivisterne og givet fornyet energi, ikke havde nogen effekt på de mere udadvendte aktiviteter. Som belyst tidligere, fortsatte nogle aktiviteter dog, herunder solidaritetsfester og Vietnam-uger, hvorfor det er misvisende at tale om en egentlig opløsning af miljøet i bredere forstand. Der er dog ikke tvivl om, at Grønnegadeflertallet efterhånden lagde flere kræfter i Demos og alle de dertil hørende researchaktiviteter, og i den forstand nedtonede det udadvendte aktivistiske engagement.

Såvel DDV som Vietnam 69 fortsatte deres arbejde efter våbenhvilen i 1973, men som miljøer, der kunne tiltrække nye støtter var deres tid slut. Demos blev den institution, der med en lang række udgivelser og et i øvrigt aktivt miljø omkring sig førte arbejdet videre, ligesom nye lande og nye befrielsesbevægelser efterhånden påkaldte sig opmærksomhed. De to indsamlinger fortsatte frem til 1976, Giro 1616 efter 10 års aktivitet, der i alt havde resulteret i 800.000 kr. Vietnam 69 havde på sin side indsamlet 1,3 mio. kr. Vietnam 69's blad Vietnam Information var kun udkommet med få numre i perioden 1970-1972, men DDV fortsatte udgivelsen af Vietnam-Solidaritet frem til 1976, om end kun ved hjælp af store økonomiske anstrengelser og betydelige nedskæringer i udgivelsesfrekvensen fra 1973. Et års tid efter våbenhvilen havde man skåret det ned til fire numre om året og i øvrigt lagt stoffet om:

[874] Nordentoft og Rasmussen (1991), s. 120

> ”Med de ny aspekter i verdensimperialismen, har vi længe følt at en omstrukturering af Vietnam Solidaritet var nødvendig. Imperialismen i Indokina og andre steder kan ikke længere behandles og forstås ud fra en forholdsvis isoleret beskrivelse af USA-imperialismen og Indokina. Derfor vil Indokinastoffet i den ny årgang blive indskrænket til fordel for baggrundsartikler om andre aktuelle emner indenfor imperialismeproblematikken.”[875]

Tidligere på året havde man forsøgt sig med en kampagne for boykot af amerikanske varer, herunder cowboybukser. Det havde dog ikke noget gennemslag i offentligheden, og det ikke at gå i amerikanske jeans har formodentlig primært fungeret som distinkstionsmarkør indenfor miljøet selv samt i allerede sympatiserende kredse.[876] Matheden i DDV's sidste år var da også tydelig i bladet. Nye protesttemaer trængte sig på, og kampen mod EF-medlemskabet stod langt mere præsent end de afsluttende kampe i Vietnam. I 1973 blev de amerikanske tropper trukket ud af Sydvietnam og i foråret 1975 indtog FNL og Nordvietnamesiske styrker Saigon.

Konkrete rejser til den symbolske utopi Vietnam

Som afslutning på analysen af Vietnamarbejdet skal jeg i det følgende belyse, hvordan (forestillinger om) Vietnam indgik som utopi heri. Dele af dette spørgsmål er allerede behandlet, ikke mindst i relation til den væbnede kamp, der havde meget stor betydning i netop solidaritetsarbejdet for Vietnam. Jeg skal derfor her først og fremmest koncentrere mig om, hvilke forestillinger om Vietnam der var virksomme i forbindelse med de (om end få) rejser, der blev foretaget til Vietnam, da dette kan bidrage til en belysning af nogle andre sider af, hvad Vietnam betød i solidaritetsarbejdet. Rejserne bliver altså her forstået som betydningsdannende praksis. Også her tager jeg udgangspunkt i Hetheringtons begreb utopica, hvilket skal forstås som det utopiske forestillinger, der knyttes til bestemte steder og dermed er med til at give disse bestemte betydninger. Materialet til belysning af disse spørgsmål udgøres primært af rejseberetninger eller andre former for skriverier om rejser, men også andre artikler, billeder, taler osv., hvor Vietnam som land og sted blev fremstillet, vil blive inddraget.

[875] Vietnam-Solidaritet nr. 3, 1973
[876] Vietnam-Solidaritet nr. 1, 1973

Der er ingen tvivl om, at rejserne var et element, der fyldte langt mere i Cuba- end i Vietnamarbejdet. Hvor der i det første var tale om en dybt integreret solidaritetspraksis for de fleste, var der i det sidste tale om planlagte rejser, der havde karakter af særlige begivenheder for de få. Denne forskel havde i sig selv betydning for hvordan forestillingerne om landene blev virksomme i solidaritetsarbejdet. Ikke fordi de fleste Cuba-aktivister havde såkaldt førstehåndskendskab til landet, de var engagerede i (såkaldt fordi de af DCF arrangerede rejser, som tidligere belyst, var veltilrettelagte og kontrollerede af de cubanske myndigheder), men fordi Cuba på den måde i udgangspunktet var et land, man lystfyldt besøgte, mens Vietnam i højere grad forblev fjern og ukendt, og i øvrigt som rejsemål først og fremmest kunne byde på krigens gru og ødelæggelser. Rejserne til Vietnam var prægede af at være enten journalistens eller den politiske delegations rejse. Det er bemærkelsesværdigt, at selve ordet Vietnam indenfor solidaritetsmiljøerne indtil FNL's erobring af Saigon og den endelige sejr i 1975 i realiteten oftest kun dækkede over Nordvietnam. En rejse til Vietnam var i denne sammenhæng en rejse til Nordvietnam. Rejser til Sydvietnam synes således udelukkende at være blevet foretaget af journalister udsendt af aviser eller DR. Preben Dollerup skrev sammen med Ebbe Reich i 1965 bogen *Vietnam krigen i perspektiv*, og den var blandt andet baseret på Dollerups rejser i Sydvietnam.[877] Dollerup var udsendt af DR og havde altså en offentlig institution i ryggen. Journalisten Jens Nauntofte var i foråret 1975 i Cambodia og rejste på baggrund af de verserende rygter om FNL's fremrykning ind i Vietnam, hvor han overværede de bevægede og kaotiske sidste uger af Vietnamkrigen, bl.a. i Saigon. Rejsen resulterede i bogen *Gul stjerne over Vietnam.*[878] Men selvom f.eks. Den Rejsende Højskole var af sted (i både Syd og Nord) i 1977,[879] lader det til, at det at rejse til Vietnam som en del af et solidaritetsengagement primært havde knyttet sig til krigen, ikke til opbygningen af et nyt samfund efter fredsslutningen.[880]

---

[877] Dollerup og Reich (1965)
[878] Jens Nauntofte: *Gul stjerne over Vietnam. Billeder fra Saigons befrielse marts-april-maj 1975*, Gyldendal 1975
[879] *Folkets sejr: en bog om Vietnam*, Redegørelse af en gruppe fra Den rejsende Højskole om forholdene i Nord- og Sydvietnam, oplevet under et 25 dages ophold i 1977. Udarbejdet af en gruppe fra Den rejsende Højskole, Skipper Klement 1978
[880] Dette synes også at have gjort sig gældende i f.eks. amerikansk sammenhæng, hvor flere amerikanske intellektuelle besøgte især Hanoi under krigen, men holdt op med at gæste landet efter fredsslutningen. Se Hollander (1983), s. 269

Det er også væsentligt, at rejserne til det krigshærgede land, Syd som Nord, tilsyneladende kun foregik via enten amerikansk godkendelse[881] eller officiel invitation fra det kommunistiske Nordvietnam. Det betød selvsagt en vis kontrol med, hvem der kom til landet. Det er en velbeskrevet del af historien om Vietnamkrigen, at krigsjournalisterne i Sydvietnam havde en udstrakt adgang til begivenhederne. Nogle fulgte de amerikanske tropper tæt, og at de gruopvækkende reportager fra krigen, som militær og myndigheder altså ikke havde kontrol over, i høj grad bidrog til at påvirke den offentlige opinion både i USA og i resten af verden. Men solidaritetsrejserne til Nordvietnam var tilrettelagt af de nordvietnamesiske myndigheder på forhånd. Selvom beretningerne også fortæller om afstikkere fra de planlagte ture og om, at de vietnamesiske guides gerne tog imod ønsker fra de rejsende, var det dog i al væsentlighed rejser, der var underlagt politisk kontrol. Dette havde dog ikke alene ideologiske årsager, men hang også sammen med den igangværende krig og Nordvietnams behov for så megen positiv omtale som muligt. Rejserne skal derfor også ses som led i en helt banal propagandastrategi. Rejserne havde ofte karakter af mere formelle besøg, og vietnameserne havde interesse i mere organiserede grupper med politiske netværk i Danmark, der kunne fungere som kommunikationskanal med henblik på holdningsbearbejdelsen i Danmark. Opinionspåvirkning var på den måde en del af krigsførelsen.

Den stærkt aktivistiske kultur i DDV lagde ikke op til sådanne delegationsrejser, og det er da også markant, at rejser til Vietnam var et særsyn i dette miljø. I Vietnam 69 og den bestræbelse på holdningsbearbejdning, der lå i dette miljø, var det derimod mere oplagt at foretage rejser. Dette gjaldt således også for DKP, der tillige havde interesse i at knytte forbindelser med det vietnamesiske kommunistiske parti. DKP's partisekretær Ib Nørlund rejste således i 1966 (og altså længe før dannelsen af Vietnam 69) til Nordvietnam, inviteret af Centralkomiteen i det vietnamesiske kommunistparti. Rejsen blev beskrevet i en række artikler i Land og Folk, men blev også samlet og redigeret i bogen *Møde med Vietnam*[882]. Rejsen havde betydning for DKP's muligheder for at hævde egen position i Vietnamarbejdet. Kontakten til det vietnamesiske kommunistparti var indledningsvis gået via Moskva, men nu fik DKP mulighed for at skabe egne personlige kontakter, hvilket var

[881] Preben Dollerup var igennem amerikansk sikkerhedskontrol (akkreditering) inden indrejsen.
[882] Ib Nørlund: *Møde med Vietnam*, Tiden 1966

forbundet med en vis prestige i det hjemlige arbejde. Det betød f.eks. at partiet nu kunne invitere vietnamesiske delegationer til Danmark, og at man kunne påberåbe sig den rette solidaritetslinje. Det sidste vedblev at være et væsentligt element, ikke mindst efter dannelsen af Vietnam 69, hvor DKP, som belyst, indgik. Det var også netop påberåbelsen af den rette linje, der stod centralt i de mange omtaler af Vietnamrejser i Land og Folk, også da endnu en DKP-delegation besøgte Hanoi i januar 1969. I denne sammenhæng havde rejser til Vietnam altså bl.a. en instrumentel karakter. Det, at DKP fremstod som Nordvietnams officielle gæster og gennem partiet etablerede formelle kontakter, blev brugt direkte til at legitimere DKP's position hjemme.[883]

Selvom Jørgen E. Petersen bestemt ikke var tilknyttet DKP, havde hans rejser alligevel visse lighedspunkter med DKP-rejserne. Han rejste som både Rapports og DR's udsendte fire gange til Vietnam. Første gang i foråret 1967 og sidste gang i foråret 1973. DR sendte en række reportager fra Nordvietnam, og Petersen bragte store billedmættede reportager fra landet i sit blad, der i øvrigt altid fremhævede, når artikler var blevet til på baggrund af sådanne researchrejser. Det var da også på dette tidspunkt relativt usædvanligt, at danske journalister var udsendt til meget fjerne egne, og de danske dagblades dækning af Vietnamkrigen var primært båret af (særligt amerikanske) nyhedstelegrammer, ikke egne udsendte folk.[884] Det var oprindelig Preben Dollerup, der var Rapports Vietnamekspert, og Jørgen E. Petersens overtagelse af posten som stærkt profileret Vietnam-reporter hang formodentlig sammen med hans centrale placering som Rapports hovedperson, men også, at han blev aktiv i Vietnam 69, og derfor fik en særlig interesse i opgaven. Reportagerne indgik på denne måde også i et solidaritetsengagement, der lå ud over journalistens dokumenterende og rapporterende rolle.

Jørgen E. Petersen havde ikke som DKP-delegationen interesse i at knytte kontakter til kommunistpartiet som parti, men de officielle besøg hos en række ledende folk i partiet blev fremhævet i reportagerne helt på linje med Ingmar Wagners tilsvarende møder. Wagner fremlagde således i forordet til *Møde med Vietnam* en imponerende liste over "ledende folk i

[883] Se Larsen (2007), s. 85-87 og 167
[884] Kenneth Lund: *Papirkrigerne: Pressens Vietnamkrig 1964-1973*, i: Klaus Petersen og Niels Arne Sørensen (red.), *Den kolde krig på hjemmefronten*, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2004, s. 191-206

partiet og staten",[885] han havde besøgt: partiets førstesekretær Le Duan, sekretær i central komiteen og medlem af den politiske bureau Le Duc Tho, statsminister Pham Van Dong (interviewet blev offentliggjort), general Hoang Van Thai, der var kommanderende general ved det berømte slag ved Dien Bien Phu, general Nguyen Van Vinh, chefredaktøren for partiets hovedorgan Hoang Tung og flere andre.[886] Tilsvarende kunne man i Jørgen E. Petersens artikler læse om og ikke mindst se billeder af møderne med en række repræsentanter for partiet og statslige institutioner.[887] Samtaler med de fremtrædende officielle folk handlede alle om baggrunden for krigen, om Vietnams historiske frihedskamp og ikke mindst om vietnameserne udholdenhed, der var et meget udbredt tema i Vietnamarbejdet i det hele taget.

Såvel Jørgen E. Petersens som Ib Nørlunds rejser til Nordvietnam var i den forstand bekræftende handlinger, der indgik i et allerede etableret engagement, hvor vietnamesernes ord forsikrede danskerne om, at den vietnamesiske befrielseskrig var retfærdig, og ikke mindst at USA's politik var både uetisk og imod gældende international ret. Særligt for Rapport var budskabet om den danske borgerlige presses fordrejede antikommunistiske propaganda, som Jørgen E. Petersen betragtede som både dårlig journalistik og som en bjørnetjeneste overfor det Amerika, man påstod at støtte.[888]

Det er klart, at Nørlund og Petersen også på nogle punkter havde forskellige dagsordener og bevæggrunde for at rejse og skrive. En klar forskel i beretningerne er, at hvor Petersen løbende forholder sig kritisk til f.eks. bureaukrati, mulighederne for at komme til at mødes med dem, han gerne ville, og den politiske kontrol i øvrigt, så er dette et tema, der slet ikke berøres af Nørlund. Men det er samtidig tydeligt, at de også havde fælles træk, særligt i deres fremstilling af Vietnam. Selvom der i beretningerne indgik mange beskrivelser af det daglige liv, handlede disse ikke om, hvordan endemålet fra Nordvietnamesisk side også handlede om opbygningen af et kommunistisk samfund i et samlet Vietnam, heller ikke i Nørlunds beretninger. Et karakteristisk træk ved beretningerne var også, at de både fremlagde dokumentation for, hvordan krigen gik ud over civile, herunder meget omfattende

[885] Nørlund (1966), s. 3
[886] Nørlund (1966), s. 3
[887] Se Rapport nr. 21 marts/april 1967, nr. 27 dec. 1967, nr. 31 juni 1968 og nr. 57 april/maj 1973
[888] Rapport nr. 21, marts/april 1967

billedserier af forbrændte mennesker og sønderbombede boligkvarterer og hospitaler, men også at de fremhævede, hvordan livet gik sin gang i det krigshærgede land. Vietnamesernes nøjsomhed og hittepåsomhed i hverdagen under de barske vilkår var et gennemgående tema.[889] Hermed betonede man også vietnamesernes menneskelige værdighed, hvilket spillede en stor rolle i forbindelse med afholdelsen af Russell tribunalet, der også blev behandlet grundigt i Rapport.[890] Det er derfor karakteristisk, at selvom vietnameserne også blev omtalt som kæmpende, stålsatte og heroiske, så var det ikke billedet af guerillaens vilde råstyrke, der kendetegnede beretningerne, men derimod billedet af et utroligt fredeligt og harmonisk folk. Den fred (som altså handlede om USA's tilbagetrækning), som både Nørlund og Jørgen E. Petersen håbede på, blev hele tiden knyttet sammen med deres forundring over, hvor fredeligt de oplevede Nordvietnam, og hvordan vietnameserne rummede en indre fred og harmoni. Nørlund afrundede sin indledning i Møde med Vietnam således:

> "Sådan erfaring [den årelange kamp for uafhængighed] gør mange af livets problemer enklere. Man nærer ingen tvivl om kampens nødvendighed og har indrettet sig herefter. Derfor hører man ingen klynken fra de folk, selvom de i deres erindring og tanke bærer på svære lidelser. De taler med ro om bitre ting og opfører sig med venlighed overfor hinanden, men overfor fjender og forræderi er de lige så naturligt ubønhørlige. I Hanois hverdagsliv er det imidlertid ikke fjender, man møder. Det er hjælpsomhed og sammenhold, som så smukt finder udtryk i det klangfulde melodiske vietnamesiske sprog. Det er det der giver denne sære fornemmelse af fred midt i et brændpunkt for den skændigste krig, som verden længe har oplevet."[891]

Også Petersens ellers usentimentale pen kunne ikke skjule hans stille beundring for vietnamesernes venlighed og ro:

> "Jeg tænkte tilbage på mine dage sammen med disse seje, modige mennesker. Tænkte på det raseri vi andre ville befinde os i, hvis bomberne dagligt regnede ned over os fra en fjende som vi ikke magtede at bombe igen. (...) Maskinen begyndte at lette. Den lille gruppe stod endnu dernede på pladsen og vinkede. Var jeg som journalist blevet taget ved næsen og lullet ind i propaganda af den mest subtile slags. Eller havde jeg fået mig en ven. Vistnok det sidste."[892]

---

[889] Rapport nr. 21, marts/april 1967 og nr. 29, marts 1968
[890] Rapport nr. 27, dec. 1967
[891] Nørlund (1966), s. 9-10
[892] Rapport nr. 21 marts/april 1967, s. 97

Disse karakteristika gik igen i rejseberetningerne fra en mindre delegation fra Vietnam 69, der var af sted i begyndelsen af 1972. Forfatteren Erik Knudsen, fagbevægelsessekretæren John Mølgaard (DASF) og DKP-partisekretæren Ingmar Wagner skrev således i Vietnam 69 blad, Vietnam 69 Information, om deres oplevelser.[893] Mølgaard hæftede sig ved de vietnamesiske arbejderes deltagelse i krigen, Wagner ved civilbefolkningens store ofre og Knudsen ved det groteske i, at USA havde erklæring tilbagetrækning samtidig med, at dødstallet fortsat steg. Alle tematiserede de dog vietnameserne som heroiske, men netop besiddende en særlig finhed. Erik Knudsen formulerede det således:

> "Jeg havde frygtet, at 30-årskrigen (eller hundredårs- om man vil) havde gjort vietnameserne til et folk af prøjsere. Det var måske den største overraskelse: roen, den smilende selvsikkerhed."[894]

Knudsens bemærkelsesværdige modstilling til "prøjserne", der angiveligt dækkede over en mere brutal, grov og brovtende militarisme, markerede altså vietnameserne som det modsatte. Hvis man ser på det agitationsmateriale, som Vietnam 69 brugte i forbindelse med deres indsamling og som annoncering af demonstrationer, er det netop billedet af Vietnam som det lille fredelige og elskværdige land udsat for de groveste overgreb fra en fjende, der slet ikke rummede eller forstod vietnamesernes finhed, der træder frem. Fremhævelsen af møderne med de mange officielle folk var på den måde nok politisk eller journalistisk begrundet, men de udpegede samtidig vietnameserne som et helt igennem civiliseret folk med udbyggede samfundsmæssige institutioner, folk man kunne tale med, og som besad en særlig værdighed.

Jeg har kun kendskab til en enkelt rejse foretaget af aktivister fra DDV, nemlig en tur i 1972, hvor bl.a. Tove Jensen og Vagn Søndergård var i Nordvietnam i to uger. Turens planlægning blev omtalt i en lille notits i Politisk Revy, men blev ikke forudgående annonceret i Vietnam-Solidaritet, formodentlig fordi det netop var en mindre gruppe fra inderkredsen af DDV, der var inviteret af Vietnam Peace Commitee i DRV.[895] Rejsen blev dog opfattet som relevant for solidaritetsarbejdet i bredere forstand, idet beskrivelser af oplevelserne blev bragt i flere

[893] Vietnam 69 Information, nr. 1, 1972
[894] Vietnam 69 Information, nr. 1, 1972, s. 2

[895] Politisk Revy nr. 194, april 72

artikler i Vietnam-Solidaritet, ligesom der også blev lavet en dokumentarfilm på baggrund af optagelser under rejsen, i farver oven i købet. Den hed *Folk i Nord Vietnam*[896] og handlede om så forskellige ting som landbrug, skoler, kulturliv og krigsførelse. Den kunne lånes af DDV for 50 kr. og var altså tænkt som direkte brugbar til møder og arrangementer i det antiimperialistiske engagement.[897]

Også denne delegation havde mødt officielle repræsentanter for Nordvietnam, og Vagn Søndergaard havde interviewet republikkens statsminister Phan Van Dong.[898] Artiklerne om rejsen beskrev først og fremmest, hvordan Nordvietnam var et (socialistisk) samfund under opbygning både på trods og på grund af krigen. Ho Chi Minh blev citeret for ordene "at lære for at forstå at kæmpe og producere", og overskrifter som "Kvinder på fabrik i Hanoi" og "Dynamisk udvikling indenfor industrien og landbruget i DRVN på grund af den sociale revolution" pegede på, at delegationen mere havde besøgt et samfund under opbygning end et land i krig.[899] Artiklerne var illustreret med fotos fra vietnamesisk industri, arbejdere med hjelme og gnistrende svejseapparater.[900] Ligeledes blev uddannelsen af børnene fremhævet, særligt hvordan undervisningen altid skulle fortsætte, selv under de vanskeligste forhold i junglen, i jordhuler eller andre ukomfortable steder. Inddragelsen af børnene i produktionen blev også fremhævet, som noget danske børn kunne lære meget af, da man på den måde kunne undgå, at de følte sig "overflødige" og i stedet bidrog aktivt til at "bygge landet op".[901]

Rejsen i 1972 blev først og fremmest brugt til at tematisere vietnameserne som et arbejdende folk, hvis kamp man solidariserede sig med og kunne lære af. Beskrivelser og billeder af Vietnam som industriland med arbejdere var lidt af et særsyn i det ellers massive opbud af billeder af risbønder og især kvindelige FNL-guerillaer i Vietnam-Solidaritet. Da Den Demokratiske Republik Vietnam (Nordvietnam) i 1970 fyldte 25 år, bragte bladet en hyldest-foto-serie, der fremstillede landet som moderne med udbyggede uddannelsesinstitutioner,

---

[896] Filmen er registeret i Danmarks Nationalfilmografis database, hvor Vagn Søndergård står som instruktør og Workshoppen som produktionsselskab (1973). Desværre ligger Danmarks Nationalfilmografi ikke inde med en kopi. Det har ikke været muligt for Demos at finde en evt. kopi i deres arkiver.
[897] Vietnam-Solidaritet nr. 8, okt. 1972
[898] Vietnam-Solidaritet nr. 6, aug. 1972
[899] Vietnam-Solidaritet nr. 4, april 1972
[900] Vietnam-Solidaritet nr. 4, april 1972. På forsiden kan man læse at dette nummer af bladet handler om "arbejder og økonomi i DRVN"
[901] Vietnam-Solidaritet nr. 7, sep. 1972

sundhedssektor, industri og ligestilling[902], og på dette tidspunkt dukkede enkelte artikler om de vietnamesiske kvinders stilling i samfundet også op.[903] Bortset fra disse eksempler rummede bladet yderst få artikler om udviklingen af det vietnamesiske samfund, om end landbrugsstrukturen blev omtalt et par gange.[904]

I forhold til, at DDV ellers i høj grad forstod og fremstillede Vietnam som udtryk for den antiimperialistiske folkekrig, forekommer den interesse for Vietnam som socialistisk samfund under opbygning, der kom til udtryk i rejseartiklerne, besynderlig. Selvom det ikke havde været en meget eksplicit formuleret linje i DDV, var det dog primært FNL, befrielsesfronten i Sydvietnam, man støttede, ikke nødvendigvis det kommunistiske Nordvietnam. Det var ikke udviklingen af et kommunistisk Vietnam, der havde udgjort et utopisk attraktionselement i DDV's engagement. De arbejderistiske artikler i kølvandet på rejsen skal derfor formodentlig ses i lyset af den øgede betoning af klassekamp i DDV, der ikke havde spillet nogen rolle af betydning i det antiimperialistiske solidaritetsarbejde gennem sidste halvdel af 1960'erne, men gjorde det i 1972. Hvis man skulle vinde den danske arbejderklasse for sig, var det oplagt at fremstille vietnameserne som arbejdere, man kunne identificere sig med, ikke som risbønder. Hertil kom, at man formodentlig også fra DDV's ledelses side mere eller mindre bevidst stillede sig solidarisk med Nordvietnam som samfund, da de jo var FNL væsentligste støttebase og på den måde kunne regnes til "det kæmpende vietnamesiske folk".

For DKP havde rejserne en vis betydning for legitimeringen af egen position, hvilket også gjorde sig gældende for Vietnam 69 (og altså Jørgen E. Petersen) som sådan, dog her med mere vægt på den selvindsamlede dokumentation for krigens ødelæggelser. Der var dog ikke tale om mange rejser eller mange rejsende. Hvad angår DDV, var der – bortset fra de tidligere omtalte "Vietnamfrivillige", hvis erklæringer om at ville rejse til fronten og slutte sig til FNL dog aldrig blev realiseret – ingen rejser, der på tilsvarende vis blev tillagt betydning som solidaritetspraksis. For de aktivister, der hyldede befrielseskrigen i Vietnam som det væsentligste antiimperialistiske brændpunkt, blev det at rejse ikke tillagt nogen særlig

[902] Vietnam-Solidaritet nr. 6, 1970
[903] Se f.eks. Vietnam-Solidaritet nr. 7, 1971
[904] Se f.eks. Vietnam-Solidaritet nr. 1, marts 1969, nr. 2. april 1969 og nr. 8 dec. 1969

betydning for engagementet. Der var ganske enkelt ikke rejseaktivitet i et omfang, der indikerer, at det at have været der selv blev tillagt betydning som særlig erfaring eller status. Solidariteten her handlede ikke om kampen for eller identifikationen med en bestemt samfundsmodel, men om antiimperialisme, en antiimperialistisk krig ikke at forglemme. Efterhånden som det antiimperialistiske perspektiv skærpedes, fremstod Vietnam i stadig højere grad som et udtryk for eller et symbol på denne kamp, og var derfor ikke af afgørende interesse i sig selv som land eller samfund. Et andet element, der skal forstås i sammenhæng med det første, spillede dog også en rolle, den vietnamesiske kulturs manglende attraktionskraft. Som det er fremgået, indgik vietnamesisk kultur, mad og musik kun i meget ringe grad i engagementet hjemme og udgjorde altså heller ikke et element, der kunne motivere til rejser i større udstrækning.[905]

Hvor Cuba som sted altså for mange rejsende rummede noget, man søgte, havde Vietnam slet ikke denne attraktionskraft. Det er f.eks. sigende, at hvor man i forbindelse med Cuba brugte ordet revolution som det centrale objekt for solidariteten, var det i forbindelse med Vietnam ordet kamp, der var centralt. Som jeg allerede har været inde på, blev Vietnam i meget høj grad fremstillet som noget meget fjernt. Risbønderne tilhørte en helt anden verden og var ikke figurer, man kunne identificere sig med. De mange billeder af yndige vietnamesiske unge kvinder med de karakteristiske bambushatte på hovedet og et maskingevær over skulderen synes at sammenfatte den dybe fascination af og identifikation med det lille lands heroiske kamp på den ene side, og den eksotiske fjernhed, der netop rummede en stor afstand, på den anden. Selv de rejseberetninger, der beskriver mødet med landet som positivt rummer utvetydigt en eksotisk fjernhed i den måde vietnamesisk kultur og befolkning fremstilles. Også på dette plan syntes Vietnam at blive betydningstilskrevet som et symbol på noget, der rakte ud over den konkrete Vietnamkrig.

Vietnam – det sarte barn man gjorde fortræd

Den fornemmelse af fjernhed, der præger selv de mest solidariske rejseberetninger fra Vietnam, blev spidsformuleret i to bøger af henholdsvis Susan Sontag og Sara Lidman. Den

[905] En enkelt rejseberetning med vægt på vietnamesisk kultur blev omtalt i Vietnam-Solidaritet, nemlig Peter Weiss' *Notitser om det kulturella livet i Demokratiska Republiken Viet Nam*, Bo Cavefors 1969, oversat fra tysk til svensk, men ikke dansk. Se Vietnam-Solidaritet nr. 5, aug. 1969

amerikanske forfatter Susan Sontag, der som (venstre)intellektuel var aktiv i den amerikanske krigsprotestbevægelse, skrev i forlængelse af sit ophold i Nordvietnam i 1969 *Rejse til Hanoi,* der blev oversat til dansk og var udbredt i solidaritetsmiljøerne.[906] Og den svenske forfatter og berømte Vietnamaktivist Sara Lidman (1924-2004), hvis bog *Samtaler i Hanoi,* der også udgøres af rejseoptegnelser fra Nordvietnam, udkom i Danmark i 1967. Lidman var en kendt taler også til danske Vietnamdemonstrationer. Hun havde deltaget i Russell-tribunalet i Stockholm i 1967, og bogen var udbredt i Vietnammiljøerne i Danmark. Begge forfatteres rejser kan derfor karakteriseres som værende indlejret i et solidaritetsengagement. Alene bøgernes bagsidetekster rummer interessante skitseringer af, hvordan Vietnam var fjernt og uhåndgribeligt. Sontags bog blev omtalt som "en følsom iagttagers reaktion overfor en verden fremmed for vestlig tankegang"[907], og om Lidmans beretning stod der:

> "Det er ånden i kampen mod det menneskeuværdige, der besjæler "Samtaler i Hanoi". Den og de storartet levende glimt af livet i det fjern-nære land gør bogen poetisk og engagerende (...)"[908]

Ud over forfatternes beskrivelser af den påfaldende fredelighed og vietnamesernes utrolige udholdenhed, er der to slående temaer, der folder sig ud gennem de to bøger, vanskelighederne med at relatere til vietnameserne samt forfatternes konfrontation med deres egne forestillinger om Vietnam, hvilket for begge rummede oplevelsen af ikke at kunne genkende eller forstå det sted, de besøgte. Lidman beskriver således ofte vietnameserne som kære børn enten ved at vælge børn som centrale figurer i sine iagttagelser eller ved at gøre selv sine voksne guider til børneskikkelser:

> "Vi sidder på hug og spiser og snakker i den smukkeste af alle verdener. (...) Og deres drengeagtighed, der ikke hører op med at forbavses; man tror det knap nok, da et par af dem omtaler deres sønner, der er indkaldt."[909]

Mere direkte og mere eksplicit reflekterende, skriver Sontag:

---

[906] Den blev f.eks. (positivt) anmeldt af Ninel Kledal i Vietnam-Solidaritet nr. 2, april 1969
[907] Bagsidetekst til Susan Sontag: *Rejse til Hanoi*, Spektrums aktuelle 1969
[908] Bagsidetekst til Sara Lidman: *Samtaler i Hanoi*, Hasselbalch 1967. Teksten er egentlig et uddrag af Klaus Rifbjergs anmeldelse af bogen i Politiken.
[909] Lidman (1967), s. 27

> ”Noget i mig kan ikke lade være med at betragte dem som børn – smukke, tålmodige, heroiske, martyragtige, stædige børn. Og jeg ved, at jeg ikke er noget barn, selv om det teater, som denne rejse også er, kræver at jeg spiller rollen.”[910]

For Sontag bliver det, som andre rejsende beskriver som den stille heroiske udholdenhed og evige venlighed, kilde til irritation, da hun opfatter det som en slags naivitet, som hun ikke ved, hvordan hun skal forholde sig til, da vietnameserne jo samtidig er store helte for hende. Selvom hun hele tiden prøver at trænge ind til en nærmere forståelse af vietnameserne, der kan gøre dem til voksne (og dermed ligeværdige kammerater man kan diskutere med), mødes hun gang på gang af det fine sarte og uskyldige, men stærkt stiliserede barn. Dette forbinder hun også med det, hun beskriver som den kønsløse vietnamesiske kultur, hvor ingen kysser eller i øvrigt rører ved hinanden offentligt:

> ”I Vietnam ser alting ud til at være formelt, afmålt, kontrolleret, planlagt. Jeg længes efter at nogen skal være indiskret. Tale om sit eget liv, om sine følelser”[911]

Interessant nok sammenligner hun på dette punkt Vietnam med sine oplevelser på Cuba, hvor hun opholdt sig tre måneder i 1960, og hvor hun kunne omfavne og identificere sig med den cubanske lidenskabelige ”folkelig-politiske væremåde”. Hun tror ikke, hun vil ”forstå noget her, før [hun] får Cuba ud af tankerne”.[912] Også sproget opfatter hun som stiliseret, og ligesom Lidman er hun overvældet over det, de begge oplever som fraser og klicheer, der fastholder fornemmelsen af ikke at kunne trænge igennem til en dybere forståelse af landet.[913] ”Jeg var for udvandet til at kunne nå hende som duft eller blot som den svageste anelse. (...) Yankee go home! Vi gør os latterlige her.”, som Lidman nærmest desperat både formulerer oplevelsen af fjernhed og samtidig gør Vietnam til et uskyldigt æterisk væsen, der er gjort fortræd.[914]

Paul Hollander har beskrevet intellektuelles rejser til lande, der udgjorde utopiske forbilleder som en afvisning af de vestlige samfund, der bundede i en følelse af fremmedgørelse. I Sontags tilfælde begrunder han dette med hendes beskrivelse af vietnameserne som ”hele

---

[910] Sontag (1969), s. 19-20
[911] Sontag (1969), s. 39
[912] Sontag (1969), s. 38
[913] Sontag (1969), s. 21 og Lidman (1967), s. 14-15
[914] Lidman (1967), s. 71

mennesker" i modsætning til "det vestlige splittede menneske".[915] En sådan eksotisering af vietnameserne som besiddende en særlig autenticitet er udtalt hos Lidman - og er også tilstede i DDV-delegationens artikler: hos Nørlund, og, om end i noget mindre grad, hos Jørgen E. Petersen. Men jeg mener, at der hos Sontag samlet set er tale om en mere reflekteret afsøgning af, hvordan og hvorfor hun oplevede Vietnam så fremmed og fjern, når landet samtidig stod hende nær i antikrigsengagementet. I det første afsnit af bogen beskriver hun, hvordan Vietnam ved det første møde fremstod som en falmet kopi af den forestilling hun havde om landet:

> "Ja, sagen var, at Vietnam så meget var blevet en realitet i min bevidsthed som amerikaner, at jeg havde meget vanskeligt ved at få det ud af hovedet. [det var som at møde] en yndlingsfilmstjerne, der i årevis har spillet en rolle i ens fantasiliv, og som i virkeligheden viser sig at være temmelig meget mindre, mindre levende, mindre erotisk udfordrende og i det hele taget anderledes. (...) Jeg ønsker at de må sejre. Men jeg forstår ikke deres revolution."[916]

Selvom jeg her i første omgang har anvendt Sontags rejseberetning til at tydeliggøre nogle træk i de forestillinger om Vietnam som på forskellig vis er tilstede i alle de rejsendes beskrivelser, kan især det sidste citat også bruges til at pege på et centralt element i det danske Vietnamengagement. Som symbol og billede på en heroisk kamp mod imperialismen stod Vietnam utrolig klart i bevidstheden hos de danske aktivister, men det var aldrig en utopi om et konkret samfund, man identificerede sig med. Det er også i dette lys, de mange billeder af gamle kvinder og mænd og børn som ofre, side om side med de unge FNL-guerillaer (af begge køn, men rigtig mange kvinder), skal ses, ligesom det er en del af forklaringen på de meget få billeder af Vietnam som et moderne samfund. Vietnam besad en autenticitet hentet fra en fjern tid og en fjern kultur, som gennem de yndige kvindelige guerillaer kunne fastholdes, samtidig med at den antiimperialistiske guerillakrig blev hyldet. På den måde var det at rejse til Vietnam som en del af det antiimperialistiske solidaritetsarbejde egentlig helt overflødigt.

[915] Sontag (1969), s. 90, se Hollander s. 271
[916] Sontag (1969), s. 11, sidste to sætninger dog s. 37

DEL IV: POLITISK RADIKALISERING OG DIFFERENTIERING AF SOLIDARITETSARBEJDET 1970-1979

KAPITEL 8: Palæstina – Danmark, samme kamp

Indledning

"Palæstina – Danmark, samme kamp".[917] Med denne provokerende titel spidsformulerede Niels Vest med sin film fra 1972 en ideologisk politisk radikalisering i solidaritetsarbejdet, som dele af indsatsen for Palæstina blev eksponent for. Solidaritetsarbejdet for Palæstina udsprang på mange måder af Vietnammiljøer, særligt de radikale. En stor forskel var dog, at der i forbindelse med Vietnamdemonstrationerne havde været mange konkrete konfrontationer med politiet, kulminerende med Verdensbankdemonstrationerne i 1970. Denne måde, hvorpå kampen ude her var blevet forbundet med kampen hjemme, udgjorde et refleksionsmæssigt baggrundstæppe for solidaritetsarbejdet i 1970'erne – også i Palæstinagrupperingerne – men som praksis var det et overstået kapitel. Man kan på den måde tale om en erfaringsdannelse, der både medvirkede til at bringe sammenstødene med politiet, der havde skabt så megen splid, til ophør, og samtidig satte et radikalt politisk perspektiv på, hvordan man kunne forstå den 3. verden og solidaritet hermed.

Sideløbende med denne radikalisering blev 1970'erne også kendetegnet ved, at fænomenet solidaritet med den 3. verden nu havde fundet nogle former og nogle kanaler for kommunikation, der lå mere eller mindre fast. Disse praksisformer var blevet kendte og genkendelige for de relevante aktører - det at danne en komité var blevet et udbredt håndværk - og de fleste partier og partiforberedende grupperinger på venstrefløjen havde nu et internationalt udvalg, der tog sig af spørgsmål om den 3. verden som en naturlig del af venstrefløjspositionen. Solidaritet med den 3. verden blev på den måde både et udbredt og broget fænomen og samtidig et omdrejningspunkt for meget skarp positionering i et efterhånden noget kuperet venstrefløjslandskab.

I forlængelse heraf syntes to tendenser således at gøre sig gældende: På den ene side en tendens til at danne samle-organisationer, der arbejdede for solidaritet med flere forskellige

[917] Niels Vest, *Palæstina – Danmark, samme kamp. En film om imperialisme,* 1972

3. verdens lande, og på den anden side en tendens til meget specifikt afgrænsede initiativer for et enkelt land. Det første kan forklares som et udslag af etableringen af et mere overordnet antiimperialistisk ståsted, affødt af Vietnamarbejdets bredere gennemslagskraft og de efterfølgende forsøg på at samle de spredte tropper. Det sidste kan forstås som et udtryk for periodens ideologiske positioneringskampe, hvor "valget" af land eller befrielsesbevægelse kom til at spille en stor rolle. Og måske kan det også ses som afledt af det fænomen, at fremvæksten af en mere udbredt rejsekultur til lande i den 3. verden betød, at det at gå ind i solidaritetsarbejde i højere grad end tidligere, kunne være affødt af personlige oplevelser i et bestemt land og ikke så meget politisk skoling i de hjemlige venstrefløjsmiljøer.

Som redegjort for tidligere, vil Palæstina være det eneste land der vil blive behandlet i denne sidste del af undersøgelsen. Dette er dels begrundet i generelle afgrænsningsforhold, men også, mere positivt, fordi analysen af engagementet for Palæstina faktisk kan indfange hovedelementerne i de ovennævnte karakteristika. Med afsæt i det tidlige Palæstinaarbejde i 1967, vil jeg således vise, hvordan Palæstina både kom til at spille en særlig rolle, og hvordan det fra 1975 kom til at indgå i paraplyorganisationen Forbundet Mod Imperialismen, FMI. Samtidig kan analysen af Palæstinaarbejdet tilføre den samlede undersøgelse en række aspekter, der ellers ikke var blevet indfanget. For det første var der her tale om en verdensdel, der ellers ikke havde stået centralt i venstrefløjens forståelse af den 3. verden. Mellemøsten var ikke præget af befrielseskrige og afkoloniseringsprocesser på samme måde som Asien og Afrika. Det er derfor interessant at undersøge, hvordan palæstinenserne i bestemte miljøer nu blev set som frontkæmpere i befrielsen af den 3. verden. I en vis forstand overtog de i 1970'erne den rolle som revolutionens spydspids i den 3. verden som Cuba havde haft i anden halvdel af 1960'erne, dog uden den samme kulturelle attraktionskraft, der fortsat spillede en stor rolle i Cubaarbejdet. Her stod Chile i en helt anden position og var ikke så meget en revolutionær inspiration, men snarere en kilde til bitter bekræftelse af, at kampen for demokrati i den 3. verden havde stærke fjender. I forlængelse heraf er det væsentligt, at netop Palæstinaarbejdet kom til at udgøre en ideologisk skillevej i solidaritetsarbejdet, hvor spørgsmålet om national befrielse over for socialistisk revolution som mål for den 3. verden blev sat på spidsen. Dette havde at gøre med det polariserede klima på venstrefløjen Danmark, hvor de ideologiske perspektiver i

solidaritetsarbejdet blev tillagt stadig større vægt. Men det blev også modsvaret af, at de forskellige palæstinensiske befrielsesbevægelser adskilte sig på spørgsmålene, både om kampens perspektiv og endemål og ikke mindst om dens midler, hvorfor disse aspekter også vil blive forfulgt som skillelinjer i de danske miljøer.

Det er for det andet væsentligt, at Palæstina kom til at udgøre en øm tå på venstrefløjen. Mange venstreorienterede unge mennesker havde været i kibbutz for at opleve det, de forstod som et socialistisk eksperiment i Israel. Israel var i sig selv genstand for en udstrakt sympati også fra venstreorienterede kredse dels som følge af en slags antifascistisk traditionsforvaltning, der mere specifikt var knyttet sammen med bevidstheden om de europæiske jøders skæbne under den anden verdenskrig. Derfor kom Palæstina til at stå som en stor udfordring for venstrefløjen.

For det tredje kan inddragelsen af arbejdet for Palæstina indfange det aspekt, at den væbnede kamp i den 3. verden i 1970'erne dels antog nye former i kraft af f.eks. flykapringer, og at disse rykkede helt tæt på den vestlige virkelighed, bl.a. ved OL i München i 1972. Palæstina affødte ophedede debatter, hvor spørgsmålet om væbnet kamp og terror igen kom til at stå centralt og faktisk kom til at betyde en diffentiering inadtil på den revolutionære venstrefløj. Dette vil følgelig blive forfulgt som et væsentligt element i miljøernes diskussioner og distinktionslinjer.

Kapitlet tager sit afsæt i en række nedslag, hvor jeg kort vil belyse nogle af de her påpegede træk i solidaritetsarbejdet, som det gestaltede sig i 1970'erne. Hensigten er at kaste et lidt bredere blik på, hvilke betydningssammenhænge den 3. verden indgik i på venstrefløjen på dette tidspunkt, og hvordan dette kan forstås i forhold til solidaritetsarbejdets placering som oprørspraksis mellem et ude og et hjemme.

Med udgangspunkt heri vil jeg vende blikket mod Palæstina og det solidaritetsarbejde, der blev praktiseret herfor. Først skal jeg gøre rede for baggrunden for Palæstinakonflikten og dens vej til den danske venstrefløjs dagsorden. Dernæst belyses det første organiserede solidaritetsarbejde for Palæstina i Kommunistisk Arbejderkreds, KAK, og dennes ungdomsorganisation Kommunistisk Ungdoms Forum, KUF. Denne del af

Palæstinaarbejdet var meget militant og lå i slipstrømmen af de mest militante dele af Vietnammiljøer. Omkring 1970 ophørte KAK og KUF's udadvendte arbejde, og der skete en mørkelægning af deres aktiviteter. Kredsen omkring KAK's leder Gotfred Appel blev en isoleret enhed uden kontakt til den øvrige venstrefløj, som de længe havde taget skarp afstand fra. Denne del af Palæstinasolidaritetsarbejdet er beskrevet af journalist og forfatter Peter Øvig Knudsen, og jeg skal i denne sammenhæng alene kaste lys over det indledningsvise udadvendte engagement fra 1967-1970, da det siger noget om, hvordan Palæstina overhovedet kom på den politiske dagsorden på venstrefløjen.

Dernæst skal jeg analysere solidaritetsarbejdet i Palæstinakomiteen, der blev dannet i 1969/70 af en gruppe fra miljøerne omkring Kunstakademiets Arkitektskole. Herfra udsprang det marxistisk-leninistiske Forbundet Socialisterne, der med nøset om en "revolutionære masselinje" også blev involverede i komitéen. Palæstinakomitéen kom til at udgøre et kontinuerligt element i solidaritetsarbejdet for Palæstina gennem 1970'erne, og med deres betydelige blad- og pjeceudgivelsesaktivitet er det muligt at følge udviklingen i deres aktiviteter. Ligesom KAK og KUF støttede Palæstinakomiteen entydigt PFLP, og det fik stor betydning for deres position og selvforståelse. I 1975 gik Palæstinakomiteen ind i paraplyorganisationen FMI, og blev på den måde en del af en antiimperialistisk organisatorisk sammenhæng, hvilende på den proletariske internationalisme som sit ideologiske grundlag. Palæstinakomiteens arbejde ind i denne nye ramme vil derfor blive forfulgt, men med den vigtige forskel fra den øvrige analyse, at sigtet ikke er at kaste lys over solidaritetsarbejdet som sådan, men derimod at vise den meget markante differentiering af venstrefløjen, Palæstinasolidaritetsarbejdet kunne medføre.

Som allerede antydet, har jeg hermed fokus på den radikale del af solidaritetsarbejdet for Palæstina. Dette er en konsekvens af afhandlingens fokus herpå, men er samtidig et udtryk for, at de organiserede grupperinger i Palæstinaarbejdet gennem det meste af 1970'erne på mange måder var ganske radikale i deres politiske positioner. Det hører dog med til billedet, at disse grupperinger ikke stod hverken alene eller uimodsagt, og jeg skal derfor undervejs inddrage dele af de diskussioner, der foregik om Palæstinaproblematikken andre steder på venstrefløjen først og fremmest i Politisk Revy, der efterhånden tog afstand fra f.eks. Palæstinakomitéen. Palæstinaproblematikken kan af gode grunde ikke analyseres som et

overstået fænomen på linje med Vietnamkrigen. Men som miljøer bundet i en bestemt tid, kan solidaritetsgrupperingerne godt følges til dørs, og med den begyndende opløsning af FMI i slutningen af 1970'erne må denne del af solidaritetsarbejdet for Palæstina betragtes som slut. Palæstina vandt fornyet terræn som omdrejningspunkt for solidaritetsarbejde i 1980'erne, men det ligger uden for denne afhandlings ramme at følge denne udvikling.

Tre kontinenter (og mange fraktioner) kæmper. Solidaritetsarbejdets betydningssammenhænge i 1970'erne

I november 1969 arrangerede VS, Studentersamfundet af 1968, SUF, Palæstinakomitéen, Krasniij, KUML, KFML, Det Ny Samfund, Den Antifascistiske Aktionskomité, DDV, Dansk-Koreansk Forening, Dansk-Cubansk Forening og Clarté en "3. verdens-uge" under overskriften *Tre kontinenter kæmper*.[918] At en så bred sammensætning af arrangørgruppen var mulig, vidner om, at solidaritet med den 3. Verden her ved indgangen til 1970'erne var noget, mange venstrefløjsorganisationer identificerede sig med som relevant aktivitet og protesttema. Den fælles uge viser samtidig, at de forskellige organisationer kendte til hinanden og arbejdede på måder, der lod sig integrere, i hvert fald i denne sammenhæng. Selve betegnelsen "den 3. Verden" indgik på dette tidspunkt helt ubesværet i venstrefløjens ordforråd, og hvis man ser på programmet, så synes de praksisformer, der skulle udgøre den konkrete side af 3. Verdens-ugen at indikere en konsolidering af, hvad det ville sige at lave solidaritetsarbejde: møder, høringer, film og midnatsfest med beatmusik. Det overhovedet, at en "3. Verdens-uge" blev anvendt som rammen om de enkelte aktiviteter, er et udtryk for, hvordan i hvert fald en del af solidaritetsarbejdet var blevet en velkendt praksis. Det er f.eks. også interessant, at Russell-tribunalet som praksisform blev videreført i 1970'erne. Der blev i 1974, 1975 og 1976 afholdt tre sessioner om undertrykkelse i Latinamerika, og det nedsatte Dansk Bertrand Russel-Råd II's arbejdsudvalg udgav to hæfter med artikler, digte og appeller, der således bidrog til at henlede opmærksomheden på "processen", hvor regimerne i en række latinamerikanske lande var under anklage for krænkelse af menneskerettigheder. Det var ligeledes hensigten med pjecerne at skabe "en større solidarisk bevidsthed hos den danske arbejderklasse".[919] Cuba var ikke på anklagebænken.[920] Et tredje tribunal blev

[918] Politisk Revy, nr. 136, nov 1969, s. 7-9
[919] *Undertrykkelse i Latinamerika,* Dansk Bertrand Russell-Råd II's arbejdsudvalg, 1975/76, bind 1, s. 2.

gennemført i slutningen af 1970'erne, denne gang med fokus på indskrænkningen af de politiske rettigheder i Vesttyskland, der var et led i Forbundsrepublikkens forsøg på bekæmpelse af den terror, bl.a. RAF stod bag. Denne session udvirkede, så vidt jeg kan spore dog ingen særskilte danske publikationer, og ingen af de to tribunaler fik tilnærmelsesvis den opmærksomhed som Russell-tribunalet i 1967, hvor USA var på anklagebænken for sin krigsførelse i Vietnam, havde fået. Her var den anden session da også foregået i Danmark.[921]

I 1970 dannedes to nye institutioner, der på hver deres måde både indikerede, at solidaritet med den 3. verden ikke længere var et fænomen under dannelse, men en etableret sag. De nye institutioner viste dog også, at solidaritetsarbejde nu kunne udfoldes i andre sammenhænge end "solidaritetskomitéen". Den ene nye institution var Internationalt Forum, IF. Den blev dannet som en sammenlægning af En verdens Ungdom, Danske Studerendes FN-Forbund og Verdens Venskabs Forbundet og blev således FN-forbundets officielle ungdomsorganisation.[922] IF var modstander af såvel NATO som Warshawapagten, støttede den fortsatte afkolonisering og lagde vægt på støtte til såvel befrielsesesbevægelser som på den økonomiske hjælp, der skulle styrke u-landene i deres kamp for ikke bare national, men også økonomisk selvstændighed.[923] IF fokuserede altså ikke på et enkelt land, men var en samleorganisation, der ønskede at arbejde på et mere generelt og samlende plan, om end de også fra 1972 dannede landegrupper. På en vis måde stillede IF sig udenfor den mere radikale antiimperialistiske solidaritetsforståelse, idet de ikke strategisk forbandt kampene i den 3. verden med kampen for revolution hjemme i Danmark. Det var altså ikke

---

Arbejdsudvalget bestod af Jens Lohmann, Jørgen Diemer Petersen, José Bresciani, Steen Christensen, Hans Klausen, Peter Poulsen, John Mølgaard og Kjeld Hammer.

[920] Dansk Bertrand Russel Råds arkiv, ABA nr. 2826, kasse 5-8. Undertrykkelse i Latinamerika, Dansk Bertrand Russell-Råd II's arbejdsudvalg, 2 bind, 1975/76

[921] Dansk Bertrand Russel Råds arkiv, ABA nr. 2826, kasse 9

[922] IF var aktivitetsmæssigt båret af frivillige aktivister, men modtog qua deres status som FN-forbundets ungdomsorganisation økonomisk støtte fra Undervisningsministeriet, Tipsmidlerne, Dansk Ungdoms Fællesråd og en række kommuner. Dette betød bl.a., at de overlevede som organisation, mens mange andre lignende grupperinger lukkede ned i løbet af 1980'erne. I 1990 oplevede IF et vist opsving og brød med FN-forbundet, der på sin side i længere tid havde stillet sig kritisk overfor IF's solidaritetsarbejde med bl.a. sandinisterne i Nicaragua. DUF dækkede dog herefter det økonomiske tab af penge fra FN-forbundet via finansloven, som IF ellers havde modtaget. IF eksisterer og arbejder aktivt endnu. Se i øvrigt, Torkil Lauesen, *Kun mangfoldighed sikrer revolutionen,* jubilæumsartikel på IF's hjemmeside, www.internationaltforum.dk

[923] Dette afsnit og IF er baseret på artikler hentet på IF's egen hjemmeside www.internationaltforum.dk, særligt Torkil Lauesens historiske artikel i anledning af IF's 30-års jubilæum i år 2000, *Kun mangfoldighed sikrer revolutionen*, samt den længere artikel, der ligger under opslaget Internationalt Forum på www.leksikon.org.

klassekampen, der stod i centrum, sådan som det blev tilfældet for den anden samleorganisation, Forbundet Mod Imperialismen. Denne skal jeg vende tilbage til i forbindelse med analysen af Palæstinasolidaritetsarbejdet. Alligevel må man forstå IF som en del af det venstreorienterede solidaritets-landskab. De deltog i anti-NATO-arbejdet og arrangerede en række 3. Verdenskampagner, bl.a. *Afrika 71* og *Latinamerika 72,* og organisationen var ikke mindst i en lang årrække befolket og båret af folk fra VS, formentlig særligt efter at VS's stærke engagement i DDV klingede af som følge af afmatningen i Vietnamaktiviteterne i øvrigt. Dette indikerer både, at der var tale om artikulerede venstrefløjspositioner og samtidig en vis sammensathed. De betegnede sig selv som antiimperialistiske[924] og havde klart fokus på, hvordan også dansk kapital deltog i udbytning af den 3. verden, men deres arbejde var koncentreret om det bredt anlagte oplysningsarbejde, ikke militant aktivisme. På den måde blev IF et forum, hvor man som ungt venstrefløjsmenneske uden den store politiske skoling kunne træde ind og tilslutte sig en antiimperialistisk dagsorden inden for rammerne af en relativt åben politisk kultur.[925] IF kom til at stå i modsætning til FMI, der grundede deres solidaritetsarbejde på den proletariske internationalisme og i øvrigt opfattede IF som grænsende til borgerlig humanisme.[926]

Den anden ny institution, der blev dannet i 1970 var Den rejsende Højskole. Højskolen blev til som en del af det, der siden blev kendt som skolesamvirket Tvind, som havde den karismatiske Mognes Amdi Petersen som leder og drivende kraft. Den rejsende Højskole startede med historikeren Jes Fabricius Møllers ord som "en idé uden egne bygninger", men fik efter nogen tid, hvor dele af kurserne fik husly på andre allerede eksisterende højskoler, sit eget sted, idet Strandhotellet på Fanø blev købt og indrettet til højskolevirksomhed. Da højskolen meget hurtigt blev en stor succes udvidedes faciliteterne og der blev opkøbt yderligere en landejendom ved Ulfborg.[927] Formålet med Den Rejsende Højskole blev formuleret i en pædagogisk rapport, udarbejdet af Amdi Petersen i 1972:

---

[924] Dette fremgik løbende af IF's blad, der først hed *IF* (1970-71), så *IF løsbladesystem* (1972-78) og så *IF – blad for international solidaritet* (1979-85). Se også Internationalt Forum: Introduktionshæfte, 1977, s. 5

[925] IF havde i 1980 over 100 aktivister og omkring 1000 menige medlemmer. Torkil Lauesen, *Kun mangfoldighed sikrer revolutionen,* jubilæumsartikel på IF's hjemmeside, www.internationaltforum.dk

[926] *1. maj: "enhed" eller enhed,* International Bulletin nr. 14/1978, s. 3-4

[927] Jes Fabricius Møller: *På Sejrens Vej – historien om skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen*, Forlaget DIKE 1999, s. 38 og 48

> ”Den rejsende Højskole er en folkehøjskole, der som sit tilbud til deltagerne har valgt at koncentrere sig om et indgående studium af udviklingslandene, deres problemer og muligheder, nationalt og internationalt, og i denne forbindelse et indgående studium af Danmark. Tilbuddet er et udtryk for erkendelsen af, at vore livsmuligheder er defineret af vores placering i ikke alene en dansk eller en atlantisk-europæisk, men i en global sammenhæng. Derfor tager tilbuddet sit udgangspunkt i Danmarks forhold til udviklingslandene, den danske befolknings forhold til millionerne i Afrika, Asien og Latinamerika, og på lige fod hermed til os selv i velfærdssamfundets favn.”[928]

Her var sammenhængen mellem den 3. verden – der i denne sammenhæng blev betegnet u-landene – og den danske velfærdshverdag altså knyttet sammen som størrelser, man kun kunne forstå i sammenhæng med hinanden. Det var i denne sammenhæng ikke formuleret som et revolutionært projekt, men et grundlæggende element i Den rejsende Højskole var at skabe et nyt fællesskabsfunderet menneske befriet for alle borgerlige normer.[929] Et ophold på den Rejsende Højskole bestod på den baggrund i et forberedelseskursus hjemme i Danmark, en rejse i selvrenoverede og –ombyggede busser til en række lande i den 3. verden og tilbage i Danmark igen en efterbearbejdelseskursus, hvor studierne skulle bearbejdes, og tilsvarende studier udføres på det danske samfund. Alle tre dele af kurset varede omkring tre måneder og fra 1972 kunne højskolen sende fire hold af sted om året.[930] Selvom der, som jeg har belyst i flere sammenhænge, allerede foregik solidaritetsrejser til den 3. verden i forskellige sammenhænge, var dette det første tiltag, der i større omfang eksplicit anførte netop de konkrete erfaringer, en rejsende kunne gøre sig i den 3. verden som en del af en samfundsmæssig danneses- og læreproces. Som det hed i den tidligere omtalte pædagogiske rapport:

---

[928] Den rejsende Højskole, Pædagogisk Rapport nr. 1 ved Amdi Petersen, Forlaget Skipper Klement, 1972, s. 3. Rapporten var udarbejdet som led i højskolens ansøgning om, at få rejserne godkendt som en del af det samlede højskoleophold, og udlægningen af formålet var altså møntet på myndigheder. Men formuleringerne var næsten ordret taget fra en artikel Amdi Petersen havde skrevet til Højskolebladet i 1970, hvilket tyder på, at det var den udlægning der også blev brugt til en bredere offentlighed. Jes Fabricius Møller mener, at der var tale om en form for dobbeltspil, idet Amdi Petersen i 1974 formulerede sig i langt mere radikale vendinger, og skrev, at pædagogikken havde det formål at skabe mennesker, der kunne forestå en samfundsomvæltning. Men disse formuleringer er for det første fremsat senere og for det andet var de møntet på Tvind-efterskolerne, så det er vanskeligt direkte, at tolke dem som udtryk for det egentlige formål med den rejsende Højskole. Møller (1999), s. 36

[929] Møller (1999), s. 46-48

[930] Møller (1999), s. 48. Dette blev dog senere mere differentieret, afhængig af rejsemål og kursustype. Se Formødebogen, Skolesamvirket Tvind, De rejsende højskoler, uden årstal, men formentlig i begyndelsen af 1980’erne

> ”Der findes ikke en læreproces, der er så betingelsesløst ydende som struktureret færden i virkeligheden, blandt menneskene i deres hverdag.”[931]

Jeg skal ikke her gå nærmere ind i hele Tvindorganisationens stærkst omdiskuterede historie og pædagogiske praksis[932], men her alene holde mig til, hvordan Den rejsende Højskole kan ses som en ny betydningssammenhæng for forståelsen af den 3. Verden i 1970'erne. Den politiske skoling, der i flere solidaritetsgrupperinger spillede en stor rolle, blev på Den rejsende Højskole i en vis forstand vendt på hovedet. Nok var solidaritet med de undertrykte og kritikken af overflodssamfundet et fælles udgangspunkt, men det var gennem de konkrete erfaringer, at erkendelsen af problemerne skulle opstå, ikke mindst – og dette var helt afgørende – gennem gruppens fælles bearbejdning af oplevelserne. Det var altså langt fra en individuel dannelsesrejse, der kunne føre i mange retninger, men snarere en skoling via praksis indenfor rammerne af bestemte sociale dynamikker, ofte med restriktive og kontrollerende elementer. Den rejsende Højskole egen formuleringer om deres virke var ikke præget af ord som antiimperialisme, revolution eler politisk solidaritet. Derimod var den enkeltes relation til den 3. Verden her rykket helt ind i aktørernes sociale liv. Der var tale om en anden form for radikalt solidaritetsarbejde end det militant-aktivistiske. En kursist formulerede det sådan:

> ”Det øjeblik, hvor det går op for en, at de andres nød er virkelighed på nøjagtig samme måde som ens egen overflod er det, sker der et eller andet. (...) Erfaringerne fra busserne og de konfliksituationer, der opstod dér, har vist mig, at den enkelte inden for fællesskabet må arbejde for at skabe lige muligheder for alle her på jorden.”[933]

Alene højskolens store gennemslagskraft siger noget om, at denne måde at lade sig engagere i den 3. Verden havde betydelig appel til mange unge i 1970'erne. Som omtalt tidligere, blev flere af kursisternes bearbejdede rejsebeskrivelser udgivet, ofte med det erklærede mål, at de kunne indgå i undervisningen i folkeskolens ældste klasser.[934] Der opstod altså en ny, og

---

[931] Den rejsende Højskole, Pædagogisk Rapport nr. 1 ved Amdi Petersen, Forlaget Skipper Klement 1972, bagsiden.
[932] Se Møller (1999)
[933] Den rejsende Højskole, Pædagogisk Rapport nr. 1 ved Amdi Petersen, Forlaget Skipper Klement 1972, s. 56. Lignende udsagn findes i Formødebogen, Skolesamvirket Tvind, De rejsende højskoler, uden årstal, men formentlig i begyndelsen af 1980'erne
[934] Se f.eks. *Folkets sejr: en bog om Vietnam*, Redegørelse af en gruppe fra Den rejsende Højskole om forholdene i Nord- og Sydvietnam, oplevet under et 25 dages ophold i 1977. Udarbejdet af en gruppe fra Den rejsende Højskole, Skipper Klement 1978; *Mennesker i Sydafrika*, Den rejsende Højskole, Sydafrika holdet 77, Skipper

ganske udbredt (og formidlet) erfaringsdannelse i forhold til, hvordan man kunne praktisere solidaritet med den 3. Verden, nemlig ikke bare gennem politisk arbejde i komitéer, men gennem den selvoplevede rejse. Dette dannede grundlag for en helt anden type solidaritetsudøver, end f.eks. den unge DKU'er havde udgjort i 1960'erne. Det er i den forbindelse interessant, at det overvældende fokus, der i Politisk Revy havde været på den 3. verden som revolutionær spydspids i anden halvdel af 1960'erne, i løbet af 1970'erne forsvandt, og 3. Verdens-stoffet fik en langt mere nedprioriteret position. Det kunne tyde på, at det som samlende protesttema blev nedprioriteret, og at solidaritet med den 3. verden i højere grad blev noget, der foregik i mere specifikke grupperinger. På den anden side betød det ingenlunde en afpolitisering af solidaritetsarbejdet, hvilket jeg skal vende tilbage til nedenfor.

Hvis vi vender tilbage til 3. verdens-ugen i november 1969, er det bemærkelsesværdigt, at den indholdsmæssige side af arrangementerne i høj grad udpegede det, der blev forstået som imperialismens økonomiske side, udbytningen. Særlig vægt var lagt på dansk erhvervslivs interesser i den 3. verden. Dette pegede frem mod den imperialismeforståelse, der blev massivt fremlagt i forbindelse med forberedelserne til Verdensbankmødet i København i 1970, og denne optagethed af de økonomiske strukturer i solidaritetsarbejdet blev karakteristisk for 1970'erne. Som det er fremgået, dukkede ordet u-lande da også op igen som betegnelse for de udbyttede lande, solidaritetsarbejdet handlede om. Dette mener jeg ikke skal ses som udtryk for, at aktørerne nu vendte de politiske solidaritetsprojekter ryggen for at hellige sig bistandsprogrammer, men som tegn på en accentuering af de økonomiske aspekter af imperialismen. Den forskel mellem "den 3. verden" og "u-landene", der tidligere syntes at gøre sig gældende – f.eks. mellem Politisk Revy og tidsskriftet Rapport – så altså ud til at blive afløst af en mere specifik indholdsbestemt brug af betegnelserne, om end (brugen af) termen "den 3. verden" fortsat syntes at fungere som markør for revolutionært indstillede grupperinger.

Historikerne Thomas Ekman Jørgensen og Steven L.B. Jensen har argumenteret for, at hvor befrielseskrigene i den 3. Verden i anden halvdel af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne havde fungeret som en samlende og mobiliserende faktor på venstrefløjen, blev det fra

---

Klement 1978 og Elin Hansen, *Palæstina – et folk i kamp,* Skipper Klements Forlag 1975

midten af 1970'erne langt sværere at bruge den 3. verden som inspiration til og bekræftelse på, at revolutionære samfundsomvæltninger var både retfærdige og mulige.[935] Dette hang sammen med de konkrete begivenheder i den 3. verden, hvor afslutningen på (de fleste) afkoloniseringsprocesser og flere befrielsesbevægelsers sejr, ikke nødvendigvis førte til de socialistiske samfund, mange solidaritetsaktivister havde håbet på, ligesom nye krige brød ud, nu blot også indbyrdes mellem lande i den 3. Verden. Der blev f.eks. ikke afholdt frie valg i Vietnam, og i 1978 angreb den nu kommunistiske et-parti-stat nabolandet Cambodja, der ellers også havde været genstand for solidarisk bevågenhed.[936] Ekman Jørgensen og Jensen mener, at sådanne begivenheder var medvirkende til en afmatning af venstrefløjen og af de aktivistiske kulturer, der også havde knyttet sig til studenter- og ungdomsoprøret.

Ser man på partiet VS, kan en sådan udvikling tydeligt identificeres. Det handlede dels om, at kampen mod EF fik høj prioritet i det internationale arbejde efter 1972, men der er endvidere den væsentlige tilføjelse, at der samtidig skete en "opdagelse af arbejderklassen" på venstrefløjen – en tendens Ekman Jørgensen og Jensen også påpeger.[937] I VS foregik bevægelsen fra, at den 3. verden havde fungeret som samlende mobiliserinede faktor til, at forståelsen af den 3. verden medførte splittelse, samtidig med en stigende fokusering på den danske arbejderklasse. Dette blev af partiets politiske og strategiske stridigheder om, hvordan kampen mod kapitalismen skulle foregå. Det handlede bl.a. om, hvorvidt man mente kapitalismen stod svagest i de vestlige i-lande og derfor skulle bekæmpes der gennem mobilisering af den hjemlige arbejderklasse, eller om den 3. verdens frigørelse fra det kapitalistiske system ville udgøre et mere fundamentalt grundstød herfor, hvorfor det netop var det antiimperialistiske arbejde, der skulle satses på.[938] Leninisterne i VS hældede til den første analyse, og det Madsen og Madsen har benævnt Centrumgruppen til den sidste.[939] Denne strid om fokus i det politiske arbejde skulle være på ude eller hjemme er et illustrerende eksempel på, at forskydningen i forståelsen af den 3. verden som protest- og oprørstema netop også handlede om en øget vægtning af den teoretisk-ideologiske analyse. Jeg mener således, når man ser på solidaritetsarbejdet, at den samfundsmæssige protest, der

[935] Jensen og Jørgensen (2008), s. 265
[936] Jensen og Jørgensen (2008), s. 266
[937] Madsen og Madsen (1980), s. 256, og Jensen og Jørgensen (2008), s. 261-262
[938] Madsen og Madsen (1980), s. 256-257
[939] Preben Wilhjelm var en central figur i centrumgruppen. Madsen og Madsen (1980), s. 239-241

havde været forbundet med den 3. Verden i 1960'erne, ikke blot og bart *forsvandt*. Det er f.eks. bemærkelsesværdigt, at der i opslagsbogen *Det alternative Danmark. Vejviser over græsrødder og venstrefløj* fra 1983 var oplistet 68 organisationer, der beskæftigede sig med et eller flere lande i den 3. Verden – de 60 var dannet efter 1970.[940] Grupperingerne fik derimod en anden karakter, hvor den ideologisk-teoretiske analyse af begivenhederne i den 3. Verden og den specifikke politiske position i det hjemlige landskab kom til at spille en betydelig rolle. Samtidig med den umiddelbare svækkelse af solidaritet med den 3. Verden *som samlende sag* skete der altså også en differentiering, hvor den 3. Verden mere eksplicit blev genstand for specifikke analyser med henblik på afklaring af, hvordan det kapitalistiske system hang sammen og følgelig skulle bekæmpes.

De politiske partier havde, som det er fremgået, hele tiden forholdt sig til den 3. Verden, særligt Vietnam, der også havde skabt splittelser flere steder. Men det var først i løbet af 1970'erne, at bestemte befrielsesbevægelser eller lande i den 3. Verden her indgik som stærkt distinktionsskabende markører snævert forbundet med hvilken (marxistisk) analyse og politisk strategi, der var tale om. Jeg har flere gange fremhævet kommunisterne i DKP og DKU som væsentlig skillelinje i solidaritetsarbejdet, og jeg skal her bruge netop deres solidaritetsarbejde i 1970'erne som afsæt for en kortfattet skitsering af den generelle differentiering heraf.

Den 3. verden havde agitations- og positioneringsmæssigt (men altså ikke mobiliseringsmæssigt) fortsat meget stor betydning for DKP og DKU gennem 1970'erne, og det var primært Chile og Sydafrika, der spillede en rolle her.[941] Den position kommunisterne havde gjort gældende i Vietnamarbejdet, blev understreget i Chilearbejdet. Den bredt sammensatte Chilekomitéen[942] blev dannet i 1973 i umiddelbar forlængelse af kuppet mod Salvador Allende, men i 1975 brød en DKP-domineret fraktion ud og dannede Komiteen Salvador Allende. Den konkrete anledning var en strid om, hvorvidt de indsamlede midler primært skulle gå til Chiles kommunistiske parti eller skulle fordeles bredt ud på mange

---

[940] Stine Lindhardt, Poul Mikael Allarp og Erling Pedersen, *Det alternative Danmark. Vejviser over græsrødder og venstrefløj,* Tidsskriftcenteret 1983
[941] Nielsen (2008), s. 138-39
[942] Chilekomitéen blev dannet 1973 efter Allendes fald, og var sammensat af enkeltpersoner, fagforeninger og flere partier: Radikal Ungdom, SF, VS, KFML og DKP

organisationer. Men splittelsen lignede til forveksling dem, der var foregået i Vietnamarbejdet, idet Chilekomitéen herefter var båret af Politisk Revy, VS, Revolutionære Socialisters Forbund og KFML samt dele af Rødstrømperne, SF og SFU. Komitéen Salvador Allende lignede Vietnam 69 dels i kraft af deciderede personsammenfald, og dels fordi fagbevægelsen, LLO, LAK og flere socialdemokratiske og radikale folketingsmedlemmer var med.[943] DKU lavede gennem 1970'erne et betydeligt socialt arbejde for chilenske flygtningebørn, hvis forældre var dræbt eller forsvundet, men kommunisternes Chilearbejde indgik altså samtidig i en skarp rivalisering med Chilekomitéen.[944] I forhold til Sydafrika var det Soweto-opstanden i 1976, der gav konkret anledning til at gentoptage anti-apartheid-arbejdet og her spillede kommunisterne en vigtig rolle. Da der i 1978, som tidligere omtalt, var verdensungsdomsfestival på Cuba, benyttede cubanerne, der på dette tidspunkt var en del af den kommunistiske verdensbevægelse, lejligheden til at opfordre til en international kampagne mod apartheid. Det var bl.a. dette, der i Danmark førte til dannelsen af Landskomitéen Sydafrika Aktion, LSA, der således ind til midten af 1980'erne blev stærkt præget af kommunister.[945] Socialdemokraterne havde vanskeligere ved at gå ind i dette arbejde, da de havde stærke forbehold overfor bl.a. ANC, der var støttet af Sovjet. Kommunisterne var altså ferme til at 'erobre' bestemte sager – eller etablere deres egen platform der, hvor der var kamp om positionerne. Dette blev forstærket af, at den trængte position, de havde haft i 1960'erne nu var afløst af et opsving i medlemstilgang. Knud Holt Nielsen har vist, hvordan der på den måde tegnede sig et solidaritetslandskab, hvor grupperingerne enten hvilede på kommunisterne, ofte med støtte fra enkelte socialdemokrater, SF'ere og Radikale, eller var båret af folk fra den mere radikale og aktivistiske venstrefløj, f.eks. VS eller KFML/KAP.[946]

Det er således klart, at holdningen til Sovjet kunne spille en rolle, men også den dybe splittelse mellem Sovjet og Kina var afgørende, hvis man går lidt tættere på de mindre venstrefløjsgrupperingers solidaritetsarbejde. Den partiforberedende organisation KFML, der blev dannet i 1968 og i 1976, efter mange brydninger, blev til det maoistiske parti KAP, opfattede Sovjet som en imperialistiske supermagt, der netop ikke støttede den 3. Verdens

[943] Nielsen (2008), s. 139
[944] Nielsen (2008), s. 140-141
[945] Nielsen (2008), s. 142. SF, SFU, RU, IF og MS var dog også med.
[946] Nielsen (2008), s. 144

befrielsesbevægelser. KFML og KAP kunne således støtte de nationale befrielsesbevægelser i den 3. verden og støttede også Albanien, dog kun indtil bruddet mellem det albanske arbejderparti og det kinesiske kommunistparti. Dette førte i 1978 (som konsekvens af eksklusionen flere fraktioner i KAP) til en ny organisation, DKP(ml), som tilsluttede sig den albanske kritik af den 3. Verdensteori, der stod centralt i KAP og gik i stedet i en stærkt dogmatisk og stalinistisk retning.[947] Et andet eksempel er trotskisterne, der både arbejdede via egne grupperinger, f.eks. Revolutionære Socialisters Forbund (1971-1980) og ved at engagere sig i andre partier, f.eks. VS. De var i oppostion til maoisterne, men rummede også flere forskellige positioner, hvad angik holdningen til Sovjet. Det betød, at de primært kunne samles om internationalismen og forestillingen om, at revolution i et land styrkede mulighederne for fortsættelsen af revolutioinen i de næste lande, og trotskisterne kunne på forskellig vis kaste sig ind i arbejdet for mange forskellige befrielsesbevægelser.

De her fremdragne eksempler skal ikke tages som udtryk for et fyldestgørende billede af de mange teoretisk-ideologiske skillelinjer, der prægede 1970'ernes solidaritetsarbejde, men er netop kun en skitsering af de grundlæggende vilkår herfor, der hang sammen med venstrefløjens differentiering i øvrigt. Det er væsentligt, at disse ideologiske skillelinjer ikke var nye i 1970'erne, men den betydning, de havde for, hvordan man kunne positionere sig i solidaritetsarbejdet var noget nyt. Både pga. begivenhederne i den 3. verden og fordi den politiske kultur på store dele af venstrefløjen nu var præget af en stor optagethed af at forbinde det politiske projekt med den korrekte (og totale) samfundsanalyse.

I Angola eksisterede således flere forskellige befrielsesbevægelser, MPLA, der blev støttet af Cuba og Sovjet og UNITA, der blev støttet af Kina.[948] "Solidaritet med Angola" var altså ikke en entydig sag. Da Sovjet invaderede Afghanistan i 1979 bakkede kommunisterne utvetydigt op, mens KAP kunne etablere en markant solidaritetskampagne for det, de tolkede som de afgahnske 'fredskæmpere'.[949] Trotskisterne i Revolutionære Socialisters Forbund forsvarede Sovjets invasion som "nødvendig" for at forhindre det, de opfattede som reaktionære grupper og "USA-imperialismen" i at tage magten, men de mente ikke, at

[947] www.leksikon.org under opslaget DKP/ML
[948] Westad (2005), s. 211-212
[949] Ordet 'fredskæmpere' fremgår af en KAP-plakat fra kampagnen 'Sovjet ud af Afghanistan'.

”Sovjetbureaukraterne” stod for en revolutionær befrielse af landet. Kinas angreb på Vietnam i 1979 fordømte de som imperialisme.[950] Alt dette et er formentlig forekommmet mindre entydigt for de, der forholdt sig pragmatisk til både Sovjets og Kina rolle som støtte for befrielsesbevægelser i den 3. Verden.

Netop pragmatisme fik dog langt vanskeligere kår gennem 1970’erne, hvor det efterhånden aldrende nye venstres sovjetkritiske positioner blev udfordret af en revitaliseret leninisme. Det hører således også med til billedet, at fænomenet ’den partiforberedende organisation’ blev et udbredt fænomen i samme periode. De mange afskalninger i de venstreorienterede grupperinger fik ofte denne betegnelse og vidner om, hvordan leninismens partiforståelse nu satte sig igennem i praksis – partiet var revolutionens højeste myndighed. Det var den organisationsform, mange rettede sit arbejde ind på, men først efter det vigtige forberende arbejde. Det revolutionære parti var ikke noget man bare kunne stifte fra den ene dag til den anden. Dette spillede også, som jeg allerede har været inde på i forbindelse med Vietnamarbejdet, en vis rolle i solidaritetsarbejdet, idet dele af solidaritetsgrupperingerne så deres antiimperialistiske arbejde som partiforberedende, andre bestemt ikke. Men begge positioner havde at gøre med, hvilken betydning aktørerne tillagde den 3. Verden i den samfundsforandring, de stræbte efter. Den differentiering der kom til at kendetegne 1970’ernes solidaritetsarbejde, stod ikke kun i kontrast til 1960’erne, men også til 1980’erne, hvor særligt kampagnerne for flere mellemamerikanske lande kunne samle mange forskellige kræfter på venstrefløjen. Særligt skal fremhæves El Salvador Kampagnen, der gav anledning til de største 3. verdens-solidaritetsdemonstrationer siden Vietnamkrigen.[951]

1970’ernes skarpe positioneringskampe skal ses som udtryk for, at der udviklede sig en politisk kultur, hvor den teoretisk-ideologiske analyse i mange (men ikke alle) grupperinger fik en meget central placering, og hvor forbindelsen mellem den enkelte grupperings konkrete praksis således hele tiden blev knyttet til en større sag, der ikke kunne behandles med pragmatisme. Sammen med den bredere konsolidering af en række praksisformer blev dette altså et stærkt virksomt element. Som det vil fremgå af det følgende, var solidaritetarbejdet for den palæstinensiske sag et godt udtryk herfor.

---

[950] Se Klassekampen nr. 1, jan. 1980, s. 6 og nr. 111, marts 1979
[951] Nielsen (2008), s. 152

Palæstinas vej til venstrefløjens dagsorden

Ligesom det er tilfældet med Vietnamkrigen, eksisterer der umådelige mængder af litteratur om den mellemøstlige konflikt, dens baggrund og de mange forsøg på at løse den.[952] Feltet er stærkt politiseret, og jeg har i den udstrækning, faktuelle oplysninger om konflikten har været nødvendig for forståelsen af det danske solidaritetsarbejde, primært anvendt leksikale opslag. Derimod er litteratur omhandlende solidaritetsarbejdet for Palæstina sparsom. I dansk sammenhæng er Peter Øvig Knudsens bøger om Blekingegadebanden den eneste publicerede fremstilling, der behandler emnet, men, som jeg allerede har været inde på, giver hans fokus på den stærkt radikaliserede grupperings kriminelle aktiviteter kun indsigt i en meget lille del af, hvad solidaritet med Palæstina kunne være, bl.a. fordi det ikke gøres til genstand for bredere kontekstualisering. Et studentergruppe på RUC har i et historieprojekt analyseret Palæstinasolidaritet i et noget bredere perspektiv, og særligt deres brug af interviews med tidligere aktører i de forskellige miljøer har været til nytte i nærværende fremstilling.[953] Derudover er Palæstinaproblematikken kun yderst sporadisk nævnt i fremstillinger omhandlende de politiske grupperinger på venstrefløjen i perioden, og den følgende analyse, der derfor primært baseret på mine egne undersøgelser.

Konflikten mellem palæstinensere og staten Israel kom først på den politiske dagsorden i Danmark i 1967 som følge af den såkaldte seks-dages-krig i juni, hvor den israelske hær erobrede Vestbredden, den egyptiske Sinaihalvø og de syriske Golanhøjder og desuden fik kontrol med hele Jerusalem. Flere af disse områder havde huset de spirende palæstinensiske kamporganisationer. Krigen var resultatet af langvarige spændinger i hele regionen og betød dels en klar manifestation af Israels militære overlegenhed samt ikke mindst, at de områder, der havde haft status som palæstinensiske siden krigen i 1948, nu også var blevet israelske.[954] I november 1967 vedtog FN's sikkerhedsråd Resolution nr. 242, der tilsagde Israel (der

---

[952] Se f.eks. Niel Caplan: *The Israel-Palestine Conflict. Contested Histories*, Blackwell 2009

[953] Jens Høyer, Anya Tolstoy og Mette Iversen: *Palæstinasolidaritet*, Historie, modul 3, RUC 2008. Forfatterne har interviewet Hans Haagensen og Hanne Christensen, der begge var med i Palæstinakomitéen, Haagensen som initiativtager. Derudover har de interviewet Hans 'Xander' Truelsen, der var med i KUF og senere i FMI samt journalisten Jens Nauntofte, der rejste i og skrev en betydelig mængde artikler om Mellemøsten og Palæstina, men som altså ikke deltog i det organiserede solidaritetsarbejde.

[954] Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget arabisk-israelske krige

havde været medlem af FN siden 1949) at trække sig tilbage fra de i 1967 besatte områder, ligesom alle landes suverænitet skulle anerkendes. Det sidste betød bl.a., at de arabiske stater skulle anerkende Israel, hvilket blev et betydeligt konfliktfelt i de kommende år. Men ikke mindst tilsagde resolutionen, at der skulle findes "en retfærdig løsning på flygtningeproblemet". Resolution 242 blev derfor et afgørende referencepunkt de næste mange år, både for de parter, der søgte fredsløsninger og for de, der bestemt ikke mente, at palæstinenserne kunne betragtes som et flygtningeproblem.[955] Det kan diskuteres, hvor langt tilbage i historien baggrunden for hele konflikten i Mellemøsten skal findes, men den konkrete territoriale konflikt må tidsfastsættes til 1948, hvor de allierede sejrherrer efter anden verdenskrig oprettede staten Israel, bl.a. som følge af de uhyrligheder, der var blevet begået mod de europæiske. Dette samt især de efterfølgende væbnede konflikter i området førte til betydelige flygtningestrømme af palæstinensere, der efterhånden slog sig ned i store flygtningelejre i bl.a. Syrien og Jordan.

Landflygtigheden og den arabiske nationalistiske strømning, der bl.a. i forbindelse med Suez-krisen i 1956, gjorde sig gældende i Mellemøsten op gennem 1950'erne, medvirkede til dannelsen af arabisk-palæstinensiske bevægelser, der med forskellige udgangspunkter og visioner arbejdede for en samling af det, de opfattede som et palæstinensisk folk og en tilbageerobring og –venden til de gamle landområder.[956] Palestine Liberation Organization, PLO, blev dannet i 1965, men det var først fra 1968, at organisationen kom til at fungere som paraplyorganisation for de palæstinensiske befrielsesbevægelser, hvoraf flere havde eksisteret siden 1950'erne. Fatah, der var en palæstinensisk (og ikke bred arabisk) nationalistisk bevægelse, var således blevet stiftet i 1957 i Kuwait med Yasser Arafat som en af de ledende kræfter. Fatah gik ind i den væbnede kamp mod Israel og først efter det arabiske nederlag i sommeren 1967 sluttede de sig sammen med andre bevægelser under PLO, hvor de kom til at spille en ledende rolle, bl.a. i kraft af Arafats formandspost. Popular Front for the Liberation of Palestine, PFLP, blev dannet i 1967 i direkte forlængelse af krigen i juni måned, men udsprang egentlig af Arab Nationalist Movement, ANM, der blev dannet af den kristne palæstinenser George Habash i 1953. Målet var således ikke alene

[955] Dette fremgår af de gentagne henvisninger til resolutionen, både i solidaritetsbladene og i artikler om fredsforhandlingerne i f.eks. Politisk Revy.
[956] Westad (2005), s. 128

oprettelsen af en socialistisk palæstinensisk stat, men tillige iværksættelsen af sociale og politiske revolutioner i de arabiske lande som sådan. PFLP havde derfor indledningsvis celler og træningslejre i Kuwait, Saudiarabien, Libyen, Jordan og Libanon. PFLP kom til at stå for en meget militant linje i den palæstinensiske kamp, bl.a. i forbindelse med flere flykapringer, og organisationen stod, som jeg skal vende tilbage til, helt centralt i den danske solidaritetsarbejde. Flere fraktioner brød dog ud af PFLP i slutningen af 1960'erne. Popular Front for the Liberation of Palestine - General Command, PFLP-GC, dannedes således i september 1968, fordi de ønskede en skærpelse af den militante aktivisme. I 1969 brød endnu en fraktion ud, idet den såkaldte Hawatmeh-fløj kritiserede Habash-fløjen for ikke at have den rette ideologiske forståelse. De dannede Popular Democratic Front for the Liberation of Palestine, PDFLP, fra 1974 Democratic Front for the Liberation of Palestine, DFLP. På et konkret politisk plan adskilte de sig fra PFLP ved at arbejde for en to-statsløsning, hvilket PFLP afviste. Sidstnævnte gik derimod ind for et-statsløsning, hvor alle befolkningsgrupper, principielt, kunne bo.[957] I dette spørgsmål var PFLP på linje med Fatah og PLO frem til 1974, hvor PFLP trak sig ud af PLO's eksekutivkomite, fordi PLO ikke længere kategorisk afviste ideen om en to-statsløsning. Hermed stod skillelinjerne mellem den palæstinensisk-nationalistiske fløj på den ene side og den revolutionære (bredere arabiske) på den anden ganske skarpt overfor hinanden.

Men de mange komplicerede sammenhænge, hvoraf kun en brøkdel er fremdraget her, blev først efterhånden en del af den danske venstrefløjs bevidsthed om problematikken. Palæstina blev i midten af 1960'erne ikke forstået eller omtalt som en konflikt, der omhandlede Palæstina eller palæstinensere. I Politisk Revy skitserede Ebbe Reich i januar 1966 de konflikter, der tegnede sig verden over, og som derfor fortjente en vis international opmærksomhed. Mellemøsten var her udpeget, men konflikten blev omtalt som "Israel mod de omkringliggende arabiske stater", ikke som en konflikt mellem Israel og palæstinenserne.[958] Det er ligeledes symptomatisk, at problemerne i Mellemøsten ofte blev forstået som et humanitært flygtningeproblem, der skulle løses som sådan, ikke egentlige

[957] Se Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, opslagene PLO og PFLP. Oplysningerne om fraktionsstridighederne er hentet fra www.leksikon.org, under opslaget Palæstina, afsnittene *Den Palæstinensiske befrielsesorganisation* og *Kommandoorganisationer*
[958] Politisk Revy, nr. 47, jan. 1966, s. 8-9

territoriale konflikter med stærke elementer af national identitet og dybe politiske og magtmæssige stridigheder.

Krigen i juni 1967 betød et begyndende skred i opfattelsen af Israel som Mellemøstens demokratiske og moderne stat og af palæstinenserne som enten flygtninge eller terrorister, der ellers havde gjort sig gældende på venstrefløjen. Det samfund, som Palæstinasolidaritetsgrupperingerne opstod som en del af, var således præget af en udbredt sympati for Israel. Dels spillede de europæiske og altså danske jøders historie fra anden verdenskrig en stor rolle, men også de socialdemokratiske forbindelser til ligesindede i det israelske socialdemokrati-lignende parti Mapai, der havde regeringsmagten i Israel fra statens oprettelse i 1948 og frem til 1977, havde stor betydning. Lignende forbindelser kom også til at gøre sig gældende for SF efter dannelsen i 1959, der havde deres israelske pendant i partiet Mapam. Fagbevægelsen organiserede ikke Palæstina-solidaritetskampagner, og selvom mange DKP'ere formentlig engagerede sig i sagen, gik partiet som sådan ikke ind og forsøgte at erobre den som protest- og mobiliseringstema, som det havde været tilfældet med Vietnam og blev det i 1973 med Chile. Heller ikke DKU tog Palæstina særskilt op. Her har kommunisternes traditionelle forbindelse til visse jødiske kredse formentlig spillet en rolle, ligesom hele den antifascistiske tradition havde stor betydning. Hertil kom, at Sovjetunionen som en del af de allierede efter 2. verdenskrig, også medvirkede til oprettelsen af staten Israel i 1948. Selvom Sovjet senere også støttede palæstinenserne med våben, spillede disse historiske omstændigheder en rolle.[959]

Som en særlig ting for den venstreorienterede ungdom i begyndelsen og midten af 1960'erne stod kibbutzerne. De to venstreorienterede partier Mapai og Mapam havde begge egne kibbutzer, og de blev forstået som socialistiske mikrokosmos, hvor man dels kunne leve idealerne i praksis, og hvortil man også kunne knytte glade forhåbninger om den fortsatte udvikling og uddybning af det israelske demokrati. I sommeren 1965 skrev Ebbe Reich i Politisk Revy om både de kinesiske folkekommuner og de israelske kibbutzer som et lovende alternativ til de vestlige samfunds individualiserede livsform:

[959] Westad (2005), s. 126-128

> ”Når disse eksperimenter og deres virkninger på personligheden må pådrage sig interessen, er det ikke bare fordi de repræsenterer noget nyt i vore dage, men mest fordi de repræsenterer en mulig løsning på nogle af de ideologiske og livsanskuelsesmæssige problemer, der er forbundet med overgangen til massesamfundet.”[960]

Fremads Fokusbøger udgav i 1966 en bog med en begejstrede beskrivelse af kibbutzlivet, skrevet af DR-journalisten Bjørn Andersen. Forord var skrevet af den tidligere socialdemokratiske finans- og statsminster Viggo Kampmann, hvilket også vidner om den politiske goodwill kibbutzerne havde.[961] Rejser til Mapam-kibbutzer var meget udbredte i bl.a. SUF, hvor de altså indgik som følelsesmæssige praktiske erfaringer, der lå helt i tråd med SUF's øvrige venstreorienterede position.[962] Sympatien for Israel var således dybt forankret i det danske samfund og politiske liv, og de, der gik ind i solidaritetsarbejdet for Palæstina stillede sig dermed i udgangspunktet i en markant oppositionel position, bl.a. på grund af modstanden i egne rækker.

På baggrund af den udbredte og dybe sympati for Israel betød Palæstinakonflikten ikke alene et skred i opfattelsen af den unge stat hos venstrefløjen, den betød også begyndelsen til en bitter strid om, hvordan man overhovedet kunne forholde sig til Israel, og hvordan man kunne forstå det palæstinensiske problem. For historikeren Morten Thing, der stod i den særlige situation, at han både var aktiv på venstrefløjen i bl.a. SUF og samtidig var rundet af en halvt jødisk og tidligere DKP-familie, kom Palæstinakonflikten til at betyde dybe splittelser i såvel familiemæssige som politiske og kammeratskabsmæssige relationer. Han havde selv været i Kibbutz i midten af 1960'erne, hvilket gjorde konfrontationen med den eskalerende konflikt efter krigen i juni 1967 så meget desto tydeligere. Han havde, i lighed med mange andre på og udenfor venstrefløjen været af den overbevisning, at Israel var blevet oprettet i et tomt land, men denne forestilling blev nu grundigt rystet. Han valgte at stille sig stærkt kritisk overfor Israels politik.[963] Andre opfattede kritikken af Israel som decideret antisemitisme (heraf en del jøder, der bl.a. følte sig krænket på denne del af deres identitet), men i det hele taget stod kritikken af Israel bestemt ikke uimodsagt fra egne

---

[960] Ebbe Reich: *Kollektivitet som livsform*, Politisk Revy nr. 35, juni 1965 s. 9
[961] Bjørn Andersen: *Kibbutz*, Fremads Fokusbøger 1966
[962] Samtale med Morten Thing 19. marts 2010. Som SUF-medlem var han selv var af sted i midten af 1960'erne. Kibbutzerne er dog ikke omtalt i SUF's blad Debat.
[963] Samtale med Morten Thing, 19. marts 2010

rækker. Dette kom til syne i Politisk Revy i umiddelbar forlængelse af krigen, hvor Ulf Christiansen, der sad i den ledende styrelse af bladet, spurgte:

> "Er det en tvetydig holdning samtidig at være imod den amerikanske interventionskrig i Vietnam og for Israels eksistens og levedygtighed? Jeg mener, at svaret er nej. (...) Man bliver ikke mindre venstreorienteret af, at være for Israel i Mellemøsten og imod USA i Asien på samme tid, selvom mange socialister og kommunister er bange for det. Israel er ikke en imperialistisk stat og bliver det heller ikke på trods af, at det skulle få effektiv støtte fra verdens mægtigste imperialistiske stat."[964]

Som det her fremgik, rummede en del af problematikken spørgsmålet om hvorvidt staten Israel hvilede på et legitimt grundlag eller om dette grundlag kunne anfægtes. Dette gik igen i SUF's blad Debat, men SUF stillede sig dog efterhånden mere kritisk overfor Israel og kom derfor i opposition til moderpartiet.[965] Jeg skal i løbet af kapitlet vende tilbage til, hvordan det væsentlige spørgsmål, om staten Israels legitimitet var virksomt på mange niveauer i Palæstinaarbejdet.

Såvidt aktører og medspillere på den indenrigspolitiske arena. Hvis man ser på hvilke internationale aktører, der spillede ind på, hvordan de danske aktører forholdt sig til Palæstinaproblematikken, spillede Sovjets holdning således en vis rolle, særligt i relation til Kina. Sidstnævnte stod som endnu som brændende fortaler for den væbnede kamp i den 3. verden, og havde ikke direkte aktier i oprettelsen af staten Israel. Først i 1972 blev Kina medlem af FN og dermed af det internationale forum, der på mange måder stod i centrum for de mange tilløb til fredsbestræbelser i Mellemøsten. Hvor FN i forbindelse med såvel Algier som Sydafrika og Vietnam dog var blevet tillagt nogen vægt som en organisation med en vis moralsk legitimitet bag sine dispositioner, fremstod de Forenede Nationer indenfor de første Palæstinagrupperinger som noget nær en sammensværgelse, der støttede Israel og var palæstinensernes fjende. FN stod bag afgørende resolution 242, der nok tilsagde Israel at trække sig tilbage fra de i juni 1967 besatte områder, men stadfæstede Israels eksistensberettigelse og i øvrigt ikke angav, hvordan de mange palæstinensiske flygtninge skulle håndteres. Afstanden til FN gjorde sig særligt gældende i de radikale grupperinger og medvirkede formodentlig til, at menneskerettigheder ikke spillede nogen særlig rolle i denne

[964] Ulf Christiansen: *De venstreorienterede og Israel*, Politisk Revy nr. 80, juni 1967, s. 5
[965] Se f.eks. Debat nr. 2 & 3, 1967

del af solidaritetsarbejdet, der i højere grad var optaget af den revolutionære kamp. Selvom Israel ikke var medlem af NATO, blev denne på venstrefløjen så uglesete militære alliance også her indledningsvis udpeget som en af de fjender, man kæmpede imod, idet Israel blev støttet af USA. NATO-modstanden synes dog ikke at have samme fremtrædende plads som i Vietnamarbejdet, hvorimod de regionale aktører – de andre mellemøstlige lande, der omkransede de omstridte områder, indgik som afgørende aktører under skiftende regimer og i skiftende alliancer.

Selvom Palæstinaproblematikken fandt vej til venstrefløjens dagsorden og Politisk Revy's spalter i forlængelse af krigen i juni 1967, er det dog væsentligt, at dette skete samtidig med at protesterne mod Vietnamkrigen var accelererende og store grupperinger på venstrefløjen, som behandlet i foregående kapitel, investerede mange kræfter i at samle og koordinere indsatsen her. På den måde havde Palæstinaproblematikken indledningsvis en lidt trængt plads, og først i løbet af de næste år fik konflikten stor betydning og fylde. Politisk Revy lavede eksempelvis et stort særnummer om Palæstina i sommeren 1970.[966] Men en del artikler bragtes dog fra 1967 og frem, særligt af den unge journalist Jens Nauntofte, der bl.a. gennem en del rejser til Mellemøsten de følgende år, blev en central stemme i formidlingen af Mellemøstkonflikten i Politisk Revy og i øvrigt også i tidsskriftet Rapport. Rapport var dog generelt primært optaget af den palæstinensiske flygtningetilværelse og den træning og opdragelse til krig, som børnene blev udsat for. Nauntofte fik i 1971 udgivet antologien "Den palæstinensiske befrielseskamp", der på den ene side var bemærkelsesværdig, fordi den udgjorde en markant pro-palæstinensisk stemme, tilmed udgivet på det velrenommerede forlag Gyldendal. Og på den anden side var den også et udtryk for, at der på dette tidspunkt faktisk var fremvokset lidt større kredse, der stillede sig stærkt kritiske overfor Israels politik. Det er symptomatisk, at den i bladet Falastin, der blev udgivet af Palæstinakomitéen blev rost til skyerne, mens den i Rapport blev vurderet som ensidig og anti-zionistisk, om end Niels Glavind medgav, at den udgjorde en rimelig modvægt til den danske presses dækning af konflikten i øvrigt.[967] En anden flittig Mellemøst-skribent i Politisk Revy var Jacques Hersh, der stod meget kritisk overfor venstrefløjens tradition for loyalitet og sympati for

[966] Politisk Revy nr. 153, juli 1970
[967] Falastin nr. 8, 1971 og Rapport nr. 52. okt. 1971

Israel, og gennem brug af en lang række udenlandske aviser og tidsskrifter satte denne diskussion ind i en international ramme.

Hovedbudskabet i artiklerne henover sommeren 1967 og foråret 1968 var, at palæstinenserne kunne og skulle forstås som et folk, der var i færd med at opbygge en legitim befrielsesbevægelse inspireret af andre tidligere og nuværende befrielsesbevægelser i den 3. verden, f.eks. Algier, Vietnam og Latinamerika. Om det ville lykkes stillede skribenterne sig dog noget afventende overfor, især i lyset af Israels (og dets støtters) militære overlegenhed samt ikke mindst de mange stridigheder mellem de omkringliggende arabiske stater, der gjorde en (helt nødvendig) fælles front yderst vanskelig. En anden meget væsentlig pointe var, at endemålet ikke var udslettelse af israelerne, men en "demokratisk Palæstina-stat", hvor israelere, palæstinensere og andre (arabiske) befolkningsgrupper skulle leve side om side – en løsning, der altså baserede sig på en opløsning af den israelske stat.[968] Hermed stillede skribenterne på Politisk Revy sig på linje med de erklærede mål for PLO og de tilsluttede bevægelser og afspejlede på den måde en venstrefløjsposition, der både var udbredt og kontroversiel.

Såvel Nauntofte som Hersh må tilskrives stor betydning for det skred i opfattelsen af Israel og formuleringen af Palæstinaproblematikken, som fandt sted i slutningen af 1960'erne, men det er væsentligt at understrege, at de ikke var aktivister i solidaritetsgrupperingerne. De arbejdede begge som journalister, og deres skriverier var båret af såvel baggrundsstof som af nyhedsanalyser og var bestemt ikke befriet for politiske holdninger – men de var ikke ideologiske analyser, der skulle begrunde en solidaritetspraksis – selvom de naturligvis indgik som sådan i bredere venstrefløjskredse.

Indenrigspolitisk stillede de, der engagerede sig i solidaritet med Palæstina sig altså i en særlig position også indenfor for de venstreorienterede miljøer, og der er grund til at skelne mellem den første organiserede Palæstinasolidaritet, der stod for en mere militant forståelse af problematikken, og så den udbredte solidaritet med Palæstina som bredere fænomen, der efterhånden voksede frem på venstrefløjen.

[968] Jens Nauntofte: *Kampen for "Falastin"*, Politisk Revy nr. 97, marts 1968, s. 21

Militant Palæstinasolidaritet i KAK og KUF 1968-70

Den første militante solidaritet med Palæstina blev formuleret af Kommunistisk Arbejdskreds, KAK. Som berørt i forrige kapitel, var organisationen dannet i 1963 af Gotfred Appel, der som følge af sine maoistiske sympatier var blevet ekskluderet af DKP. KAK stod, som belyst, relativt isoleret i Vietnamarbejdet og i KAK's eget blad Kommunistisk orientering samt i en række udgivelser på Gotfred Appels forlag Futura, fremførte gruppen gennem anden halvdel af 1960'erne skarpe politiske angreb på de øvrige Vietnamgrupperinger på alt, hvad der havde forbindelser til DKP og det, KAK opfattede, som reaktionær revisionisme. I 1968 dannedes KAKs ungdomsorganisation Kommunistisk Ungdoms Forbund, KUF, der stod for nogle af de mest militante indslag under de allerede omtalte Vietnamdemonstrationer.[969]

Disse elementer blev ført videre i KAK's og KUF's Palæstinaarbejde, der tog form i løbet af 1968, og der er grund til at antage, at der har været tale om det, jeg med et hjemmestrikket ord vil kalde en radikalitetens attraktionskraft. Palæstina var en sag, hvor det var muligt at stille sig meget ekstremt. KAK og KUF var ikke dannet som solidaritetsgrupper eller særligt nedsatte komitéer med det formål at støtte et bestemt folk eller en bestemt befrielsesorganisation. Det betød, at såvel Vietnamkrigen som den palæstinensiske sag altså her indgik i et allerede etableret politisk engagement. Som belyst i foregående kapitel, var miljøet omkring KAK og KUF relativt lille. Gotfred Appel godkendte selv som inderkredsens centrum de, der ansøgte om optagelse, og dette først efter en streng vurdering af deres politiske overbevisning. Alene dette medvirkede til, at det aldrig kunne udvikle sig til et bredere og mere sammensat miljø.[970] Det væsentligste ideologiske fundament for KAK og KUF's virke var den såkaldte snylterstatsteori, som Gotfred Appel søgte at udvikle.[971] Snylterstatsteorien var en teori om hvordan omstyrtning af kapitalismen og den verdensrevolution, der var det politiske arbejdes perspektiv og endemål, kunne udvikle sig i en verdensorden karakteriseret ved, at de vestlige landes arbejderklasse havde opnået så høj en materiel levestandard, at de stod fuldstændig fremmede overfor deres (teoretiske) klassefællesskab med de besiddelsesløse masser i den 3. verden. Den danske arbejderklasse

---

969 *Unge banebrydere*, Kommunistisk orientering, nr. 9, 1968
970 Knudsen, Blekingegadebanden (2007) bind I, s. 87
971 Se løbende artikler i Kommunistisk Orientering, f.eks. *Socialisme og borgerlig levevis*, Kommunistisk orientering, nr. 7. 1968. Se også fere artikler i Ungkommunisten, f.eks. nr. 1. januar 1970

blev således opfattet som bestukket og bedøvet af materiel velstand, der tilmed var baseret på udbytningen af netop den 3. verden, og den vestlige verdens overflod kunne altså kun opretholdes ved at snylte på den 3. verden. Derfor kunne man som revolutionær ikke anlægge en strategi, der indbefattede en bevidstgørelse af den hjemlige arbejderklasse som det første skridt på vejen mod revolutionen. De revolutionære kræfter i den 3. verden kom derfor i dette ideologiske univers til at udgøre det subjekt, man skulle støtte for at medvirke til en fortsat eskalering af konflikten mellem de udbyttede og udbytterne, der i sidste ende ville føre frem til det endelige slag. Konsekvensen af de analyser, der hvilede på snylterstatsteorien, var altså, at den 3. verden var det sted revolutionen kunne få fodfæste og sprede sig, hér skulle man sætte ind.

Den militante aktivisme i KAK og særligt i KUF, der rummede en distancering til det, som grupperingerne opfattede som et dybest set borgerligt ungdomsoprørs fjollede flirt med revolutionær eksotisme, hang sammen med gruppernes læsning af Maos værker og dermed med maoismens kulturrevolutionære tankegods, hvilket jeg skal vende tilbage til. Ligeledes var vægtningen af den 3. verdens væbnede kamp og revolutionære kraft helt på linje med de kinesiske standpunkter på stormagtsarenaen. Appel havde haft tætte forbindelser til det kinesiske kommunistparti, og forlaget Futura var økonomisk støttet af den kinesiske ambassade i København, hvor Appel også selv arbejdede i en periode. I forlængelse af den mellemøstlige krig i juni 1967 blev USA og den vestlige verden af Appel beskyldt for at udnytte den historiske velvilje over for Israel, der således i ly af denne kunne gennemføre sine angreb. Appel fremførte desuden, at de israelske erobringer var i "den amerikanske imperialismes interesse" som opretholdelse af adgang til Mellemøstens oliereserver, men disse forklaringer kunne ikke stå alene. Det var den harmdirrende opposition til Sovjet, der dominerede de første omtaler af den palæstinensiske problematik, der blev trykt i Kommunistisk orientering umiddelbart efter krigen i juni 1967:

> "(...) der er også en anden årsag til, at det er lykkedes Israel at opnå militær fremgang. Den sovjetiske revisionistiske herskende gruppe har i disse dage øget sit samarbejde med den amerikanske imperialisme i et forsøg på at anvende krigen i det mellemste Østen til at slå den største kohandel af med USA og andre imperialistiske magter, der endnu er set. I denne handel indgår spørgsmål om Vietnam, indkredsningen af Kina, antiatomspredningsaftalen, den såkaldte europæiske sikkerhedsordning og delingen af verdensherredømmet mellem USA og Sovjetunionen. Det giver de sovjetiske revisionister og de amerikanske

> imperialister en fælles interesse i at holde de arabiske folks befrielseskamp i tømme, og det giver baggrunden for USAs og Sovjetunionens enighed i FNs sikkerhedsråd."[972]

Bortset fra denne og få andre indlæg i Kommunistisk orientering blev Palæstina dog først fra slutningen af 1968 gjort til genstand for mere massiv opmærksomhed fra KAKs og KUFs side. Dette havde formodentlig at gøre med den ideologiske udvikling i den palæstinensiske organisation PFLP, der nu markerede det marxistisk-leninistiske grundlag mere tydeligt. Men det havde også at gøre med, at de tætte forbindelser til kineserne ophørte i 1969 efter nogen tids nedkøling i forholdet. Appel delte ikke kinesernes opfattelse af de vesteuropæiske ungdomsoprør som udtryk for revolutionære kræfter i bevægelse. Herefter blev Vietnamaktiviteterne nedprioriteret, og KAK og KUF måtte se sig om efter et alternativt brændpunkt i den 3. Verden, hvor det ideologisk-teoretiske arbejde blev modsvaret af en revolutionær praksis.

Peter Øvig Knudsens bøger om den såkaldte Blekingegadebande giver et indblik i de dynamikker, der gjorde sig gældende i KAK og KUF's 'valg' af den palæstinensiske sag som omdrejningspunktet for deres revolutionære engagement fra sensommeren 1969. Øvig Knudsen beskriver, hvordan Gotfred Appel angiveligt tidligere på året havde fået øje for den engelske udgave af det palæstinensiske blad Al-Hadaf, der blev udgivet af PFLP, og hvoraf det fremgik, at organisationen netop hvilede på et marxistisk-leninistisk grundlag. I august kaprede PFLP et TWA-fly på vej fra Rom til Athen, hvilket gjorde den kvindelige PFLP-partisan Leila Khaled, der var den ledende figur i kapringen, verdensberømt. Hendes billede blev et symbol for den revolutionære palæstinensiske kamp, hvor altså også unge kvinder bar våben og var ved fronten. Denne kombination af revolutionær ideologi og praksis var formodentlig medvirkende til, at Appel i oktober 1969 sendte to ledende KUF-medlemmer, Gert Rasmussen og Xander Truelsen, til Jordans hovedstad Amman for at skabe kontakt til PFLP med henblik på etableringen af et konkret samarbejde.[973] Øvig Knudsen betegner de to KUF-medlemmers oplevelser hos PFLP som en rejse til "et drømmeland, hvor revolutionen allerede var indledt.".[974] Der er da heller ingen tvivl om, at det konkrete møde med PFLP i høj grad gav anledning til stor entusiasme, der igen havde betydning for

[972] Kommunistisk orientering nr. 11, juni 1967, s. 2
[973] Knudsen (2007) bind I, s. 112-115
[974] Knudsen (2007) bind I, s. 114

etableringen af solidaritetsarbejdet. Jeg skal senere i kapitlet vende tilbage spørgsmålet om hvordan Palæstina blev tildelt betydning som konkret og symbolsk utopi i de forskellige grupperinger.

Hvorfor PFLP – og hvordan? Ideologi og praksis i KAK og KUF

PFLP blev altså den palæstinensiske organisation, som KAK og KUF indledte samarbejde med, og som derfor blev omdrejningspunktet i hele deres engagement for Palæstina. Kilderne hertil udgøres primært af KUF's blad Ungkommunisten, der blev udgivet fra 1968-70. KAKs blad Kommunistisk orientering havde, som nævnt, også et par artikler om den palæstinensiske sag, men det er sigende for den politiske kultur, at det altså først og fremmest var i ungdomsorganisationens blad, at den skriftlige agitaion for den palæstinensiske sag foldede sig ud. Det har formentlig været inderkredsens vurdering, at denne sag krævede militante aktivister. Xander Truelsen, der selv havde været i Mellemøsten og mødt flere repræsentanter for PFLP, var ansvarshavende redaktør gennem hele perioden, og de drivende aktivistiske kræfter netop befandt sig altså i KUF, om end Gotfred Appel fungerede som en stærk ideologisk baggrundsfigur.

Ungkommunisten var ikke et solidaritetsblad på linje med eksempelvis Vietnam Solidaritet, men det kom fra 1969 til at fungere som sådan, idet Palæstina, sammen med jævnlige støtteerklæringer til bl.a. befrielsesbevægelserne i Angola og Mozambique, optog langt hovedparten af spaltepladsen.[975] Bladet rummede derfor ikke egentlige formålserklæringer i relation til den palæstinensiske sag, men i 1970 udkom pjecen *PFLP forklarer* på Appels forlag Futura. Her gav KAK og KUF stemme til PFLP i den 50 sider lange gennemgang af organisationens formål, beskrivelse af, hvad det palæstinensiske folk kæmpede for og hvordan den teoretiske bevæbning var en del af befrielseskrigen, alt sammen i dansk oversættelse.[976] Pjecen afsluttedes med en mindre artikel af Gotfred Appel, der under overskriften *Hvorfor støtter vi PFLP?* skrev: "At besvare spørgsmålet om, hvorfor vi støtter PFLP, er det samme som at fortælle, hvem vi er."[977] Efter en kort præsentation af KAK og KUF, fortalte Appel med mange henvisninger til Lenin og Mao om deres ideologiske

[975] Ungkommunisten udkom med ca. 15 numre om året og kostede 1,5 kr. pr. nummer. Det fremgår ikke hvor stort oplaget var.
[976] PFLP forklarer, Futura 1970
[977] Gotfred Appel: *Hvorfor støtter vi PFLP?, PFLP forklarer*, Futura 1970, s. 51

skolingshistorie, der havde ført frem til en erkendelse af nødvendigheden af at "fastslå den vigtigste modsigelse i enhver kompliceret samfundsmæssig udviklingsproces."[978], og han fortsatte:

> "Når man i dag tager verden som et enkelt hele, vil man opdage, at den vigtigste modsigelse i dag (...) er modsætningen mellem imperialismen som helhed og de lande der udbyttes ved hjælp af neokolonialistiske metoder."[979]

Denne "den vigtigste modsigelse" gjorde sig ifølge Appel mest akut gældende i Palæstinasagen, p.g.a. kombinationen af gamle koloniale strukturer, amerikansk-israelske imperialistiske interesser og ikke mindst tilstedeværelsen af en revolutionær befrielsesbevægelse. Han medgav, at man kunne støtte nationalistiske (borgerlige) befrielsesbevægelser et stykke af vejen, men:

> "(...) der som der samtidig eksisterer en anden bevægelse, i det samme land, i den samme del af verden, der stræber efter at give proletarisk lederskab til den nationale befrielsesbevægelse der ikke vil standse revolutionen på halvvejen, men som har sat sig for at mobilisere arbejderklassen, det arbejdende folk til at kæmpe mod imperialismen hele vejen igennem, så kan der ikke være nogen tvivl om hvem vi må støtte – i den socialistiske revolutions interesse i vort eget land! I de arabiske folks kamp mod imperialismen, zionismen og den arabiske reaktion støtter vi derfor uforbeholdent PFLP. Hvem skulle vi ellers støtte?"[980]

Som det fremgår hvilede KAK og KUF's støtte til PFLP på et ideologisk teoretisk grundlag, hvorpå de mente at have foretaget den rette analyse. Målet var (på længere sigt) en revolutionær omvæltning, også af det danske samfund, og derfor støttede man den revolutionære befrielsesbevægelse, hvis mål rakte ud over den palæstinensiske nationale sag.

KAK og KUF var på den måde karakteriseret ved en politisk kultur, hvor den ideologiske skoling og teoretiske stringens blev tillagt stor vægt og dyrket intenst, og snylterstatsteorien indgik som sagt som en væsentlig del heraf. Dette fremgik af de mange artikler i såvel Kommunistisk orientering som i Ungkommunisten, hvor netop den ideologiske skoling og den rette teoretiske analyse fyldte meget, både indholdsmæssigt og i den sproglige form. Mange af artiklerne var lange og indeholdt mange citater af og henvisninger til Marx, Lenin

---

[978] Appel (1970), s. 52
[979] Appel (1970), s. 53, understregning i org.
[980] Appel (1970), s. 54

og Mao gennem hvilke det altid blev slået fast, at analyseresultatet var sandt. Det gjaldt også de mange artikler der var oversættelser fra PFLP's aviser eller andre af PFLP's tekster, eksempelvis George Habbash's artikel med den sigende titel *Teoretisk bevæbning til befrielseskampen.*[981]

Den teoretisk-ideologiske strenghed i KAK og KUF havde betydning i sig selv som ankerpunkt i den politiske kultur, men rummede, via snylterstatsteoriens afvisning af forsøg på mobilisering af den danske arbejderklasse (og altså befolkning som sådan), tillige en vis dobbelthed, i det KAK og KUF, i hvert fald i et par år, også stod for konkrete udadvendte aktiviteter indenfor rammerne af det danske samfund. Den totale afvisning af hjemlig mobilisering skal altså ses som resultatet af en udviklingsproces som KAK og KUF gennemgik, og jeg skal i det følgende søge at gå lidt tættere på den politiske kultur der udfoldede sig omkring KAK og KUF's Palæstinaarbejde.

Afvisningen af det hjemlige danske samfund som kampplads betød altså indledningsvis ikke, at KAK og KUF slet ikke stod for en række af de efterhånden udbredte og genkendelige aktiviteter der kendetegnede meget af solidaritetsarbejdet. Dels udgav de deres blade, der som nævnt fungerede som solidaritetsblade med et udadvendt formål. Men de lavede også en pengeindsamling, solgte støttefrimærker og mærkater til at sætte på tøjet, sidstnævnte med budskaber som *Vietnam – Palæstina, samme kamp!,* ligesom enkelte plancheudstillinger indgik i deres udadvendte agitationspraksis.[982] Disse fredelige aktiviteter var imidlertid ikke udførelsen af en strategi der sigtede på at hverve så mange som muligt og på den baggrund skabe bredde i engagementet, tværtimod. Det var politisk agitation, der havde til formål at gøre opmærksom på netop det radikale standpunkt og dermed skille sig ud fra de andre grupperinger. Det hører derfor også med til billedet af aktivismen i KAK og KUF, at den der angiveligt fyldte mest og udgjorde den mest betydningsfulde identitetsmarkør, var den militante aktivisme, f.eks. i form af bemaling af husmure med PFLP-slagord og lignende – aktivismeformer, der også kendetegnede de militante Vietnamaktiviteter.[983] Et tidligere KUF-

[981] Ungkommunisten, nr. 9, 1969, særnummer om Palæstina, s. 2 ff.
[982] Ungkommunisten nr. 1 og 5, 1970. Se også Knudsen (2007), bind I, s. 139
[983] Knudsen (2007), bind I, s. 147

medlem, Xander Truelsen, har retrospektivt fortalt, at KUF slet ikke stod for mere fredelige aktiviteter, f.eks. teach-ins:

> ”Det ville være helt utænkeligt, at vi skulle stå som initiativtagere for sådan noget der. Det var slet ikke vores arbejdsmark, vel. (...) Vi kunne muligvis finde på at dukke op for at se hvem der ellers dukkede op. Men fandeme ikke som arrangør.”[984]

Set i forhold til de annonceringer af fredelige aktiviteter, der dog var, tyder et sådant udsagn på, at der var en stærk politisk identitet bundet til afvisningen sådant. Det, der altså kvalificerede medlemmerne af KAK og KUF til aktivismen hjemme, var således den rette skoling og politiske indsigt, hvilket øjensynligt var en vurdering, der var overladt til den centrale ledelse i form af Gotfred Appel. Det er her vigtigt at understrege, at de udadvendte aktiviteter netop ikke inviterede til debat med andre grupperinger. KAK og KUF var ganske lukkede kredse, der var ikke mindre lokalgrupper, der stod for egne initiativer, ingen læserdebat i bladene og inden landskonferencer, hvor holdningsforskellige kunne komme til udtryk eller ligefrem resultere i politiske kampe og splittelser. Det var stærkt centralistisk.

Den ideologiske strenghed og udpegelsen af sig selv som eneste retmæssige revolutionære subjekt i Danmark som den snylterstat, den blev opfattet som, var også virksom i den måde, hvorpå man omtalte andre venstrefløjsgrupper og deres (mangel på) aktivistisk disciplin. Dette kom til udtryk i Kommunistisk orientering i en kommentar til en netop afviklet demonstration i solidaritet med såvel Vietnam som Palæstina:

> ”Toget var langt og farverigt – både med hensyn til deltagerens påklædning og de medbragte gigantiske transparenter – men det er længe siden man i Danmark har set så mange mennesker optræde så uinspireret og så sløvt på een gang. Der gik en flok revolutionære i optoget med Palæstinas flag – de råbte slagord som ”Vietnam-Palæstina, samme kamp”. Alle de andre traskede – netop **traskede** stilfærdigt og ”værdigt” af sted. (...) De palæstinensiske guerillaer (fedayeen) op træder ikke ”værdigt”, når de står overfor israelske soldater ved Jordan-floden. Hvor ”unfair” det end lyder for ”værdige” danske demonstranter og deres pæne sturerene ledere, så bruger de både maskinpistoler, håndgranater – ja endog knive. (...) Vandene vil skilles. De, der er noget ved, vil vise deres vrede – og flere vil komme med. Her – og ikke i ti eller tyve tusind værdigt og hængeøret traskende demonstranter til akkompagnement af fint afslebne akademiske taler

[984] Høyer et al. (2008), s. 35

> – ligger kimen til en revolutionær bevægelse. Lad os hæge om den og få den til at vokse. Ned med værdighed og stuerenhed. Længe leve vreden og harmen."[985]

Ordet værdigt var, som det indirekte fremgår af citatet, ofte anvendt som betegnelse for den opførsel f.eks. DDV opfordrede til som modstykke til provokationer af politiet, der kunne give anledning til voldelige konfrontationer, hvilket ofte medførte stor negativ medieomtale. Det centrale i citatet er imidlertid, hvordan de måder, hvorpå man kunne agere, råbe og bevæge sig på, alt sammen indgik som distinktionsbærende praksisformer, der positionerede "de revolutionære" over for de, der angiveligt ikke kvalificerede sig til denne betegnelse, men i stedet blev udpeget til at være de "hængeøret traskende", der altså, lige meget hvor mange de var, aldrig ville kunne drive det til noget.

Denne dyrkelse af det aggressive, men stærkt disciplinerede udtryk hang formodentlig sammen med KAK og KUFs udlægning af den maoistiske kulturrevolution, i følge hvilken de revolutionære skulle tage afstand til alle borgerlige former, dekadencen og nydelsessygen, og i stedet nedbryde dette, for på det grundlag at bygge nyt.[986] Ungkommunisten rasede i flere indlæg over ungdomskulturens brug af hash og andre euforiserende stoffer, der sløvede den revolutionære energi og derfor var at betragte som borgerlige.[987] Ligeledes blev studenterbevægelsens krav om øgede demokratiske rettigheder fremlagt som forsøg på blot at mele egen kage og derfor også dybest set borgerlige.[988] I forlængelse heraf har Øvig Knudsen også beskrevet, hvordan de unge aktivister i KUF af ledelsen i KAK blev pålagt ikke at lade håret gro eller i det hele taget have en fremtoning, der indikerede et tilhørsforhold til den ungdomskultur, der også knyttede sig til dele af Vietnamgrupperingerne. Et af de taktiske argumenter herfor var, at man ikke unødigt ville tiltrække sig politiets opmærksomhed i forbindelse med militante aktioner.[989] Men hvis man sammenstiller denne revolutionære dress-code med den øvrige retorik, der betonede disciplin og klarhed, peger det alligevel på, at der også var ideologiske årsager til formaningerne. KAK og KUF som miljøer indeholdt altså en radikalitet, der gik tæt på den enkelte m.h.t. hår, fremtræden og personlig attitude, alle elementer, der således var gjort til

---

985 *Ned med værdigheden*, Kommunistisk orientering nr. 9. 1969, fremhævelse i org.
986 Unge banebrydere, Kommunistisk orientering nr. 9, 1968
987 Ungkommunisten nr. 4, 1968
988 Ungkommunisten nr. 5, 1968
989 Knudsen (2007), bind I, s. 168

genstand for politisk diskussion (eller diktat). Generel fremtoning og måder at klæde sig på har uden tvivl udgjort klare identitets- og distinktionsmarkører i alle miljøer – hvis man ser på fotos af Vietnamdemonstrationer, er det eksempelvis påfaldende så ens deltagerne er, særligt hvis man sammenligner med fotos af KmA-demonstrationer fra de tidlige 1960'ere, hvor deltagerne fremstår langt mere forskellige. Men bortset fra DDV's opfordring til at boykotte amerikanske jeans i 1973 er jeg ikke i det anvendte kildemateriale stødt på andre eksplicitte udsagn af lignende slags. Også på dette punkt synes KAK og KUF således at have udgjort en særlig position.

Hyldesten til vreden og harmen i kombination med den disciplinerede ideologiske skoling tegner derfor et billede af en ganske militant kultur. Med snylterstatsteorien in mente er det således også vigtigt, at det for så vidt var uden betydning, om de mistede opbakning i Danmark. Udpegningen af sig selv som de sande revolutionære og de andre som enten borgerlige eller bestukne eller begge dele betød, at de kunne fortsætte deres virke helt uanfægtet af, hvad der i øvrigt måtte være af indsigelser fra andre dele af venstrefløjen.

Efter Verdensbankdemonstrationerne i København i september 1970 oplevede venstrefløjen, som belyst i foregående kapitel, et slags vendepunkt, hvad angik måderne at være aktivist på. Dette gjorde sig også gældende for KAK og KUF i deres hjemlige Palæstinaarbejde. Men hvor størstedelen af den aktivistiske venstrefløj lagde den militante aktivisme bag sig, gjorde KAK, der nu opsugede de retsindede medlemmer af KUF, der var tilbage, den militante aktivisme til det centrale i organisationens virke. Ikke gennem opsigtsvækkende demonstrationer i de københavnske gader, men som hemmelig illegal gruppe, der bl.a. via bank- og postrøverier fortsat støttede PFLP økonomisk og materielt. Grupperne havde på det tidspunkt gennemgået en hård udskillelsesproces, og bl.a. Xander Truelsen havde forladt organisationen, da han forstod, at den militante side af solidaritetsarbejdet nu skulle skærpes.[990] Under Verdensbankuroligheder var Appel og hans kæreste og politiske livsledsagerske Ulla Hauton således i først Libanon og derefter Jordan, hvor de mødtes med George Habbash og PFLP's talsmand Bassam Abu-Sharif med det formål at knytte yderligere bånd til befrielsesfronten. Hensigten var angiveligt at afklare,

[990] Knudsen (2007) bind I, s. 153

hvordan KAK og KUF kunne gå mere konkret ind i støtten til den revolutionære palæstinensiske sag.

At denne i sig selv havde taget en militant drejning, blev tydeligt under opholdet i Jordan, hvor PFLP's indtil da største kapringsaktion foregik. Organisationen forsøgte med det formulerede mål at sætte Palæstina på den vestlige verdens internationale dagsorden at kapre ikke mindre end fire fly. To af flyene, et schweizisk og et amerikansk, der begge var på vej til New York, blev dirigeret til jordanske ørken, hvor de sammen med et yderlige kapret fly fra en anden aktion blev sprængt i luften efter at være blevet tømt for passagerer. I Beirut led det tredje fly i den storstilede aktion samme skæbne, mens det fjerde, der blev søgt kapret af den allerede verdensberømte Leila Khaled, blev reddet af israelske sikkerhedsvagter ombord på det El-Al-fly, det handlede om. Flyet nødlandede i London, hvor Khaled blev fængslet. Aktionerne førte til, at den jordanske kong Hussein, der ellers havde tilladt palæstinenserne at have baser i landet, nu ikke længere kunne acceptere, at begivenhederne var helt uden for hans kontrol, og derfor indledte væbnede angreb på PFLP's baser. Befrielsesfronten mistede hermed et væsentligt militært støttepunkt, for ikke at nævne de mange døde, også i de angrebne flygtningelejre.[991] Begivenhederne førte også til dannelsen af terrororganisationen Sorte September, der altså tog navn efter de skæbnesvangre kampe i september 1970. PFLP fremstod på den baggrund endnu tydeligere som en militant organisation, der set fra sympatisørernes side havde yderlige brug for konkret støtte.

Ligesom Ungkommunisten gik Kommunistisk orientering ind i slutningen af 1970, hvilket må ses som en indikator på, at den palæstinensiske sag for de to organisationer herefter udelukkende var et illegalt og derfor ikke udadvendt engagement. Kommunistisk orientering blev på ny udgivet fra 1974 og frem til 1980 (dog med en yderligere pause i 1976-77), men Palæstina fyldte stort set ingenting her. Denne del af deres aktiviteter, der førte til dannelsen af den såkaldte Blekingegadebande, er belyst i Øvig Knudsens bøger af samme navn og skal ikke forfølges yderligere i denne sammenhæng.

Det er oplagt, at Palæstina som symbolsk og konkret utopi samt ikke mindst hele temaet omkring den væbnede kamp havde meget stor betydning i det militante engagement i KAK

[991] Knudsen (2007) bind I, s. 153-161

og KUF. På trods af disse gruppers radikale position kan der dog på disse områder iagttages mange fællesnævnere med det Palæstinaarbejde, der fra 1970 blev taget op i Palæstinakomitéen. Jeg skal derfor vende tilbage til disse tematiske diskussioner i mere samlet form i forlængelse af belysningen af Palæstinakomiteens virke.

Palæstinakomitéen 1970-1975

Palæstinakomitéen blev dannet i slutningen af 1969 af en gruppe venner, der kendte hinanden fra Kunstakademiet og arkitektkredse i København, miljøer, der havde stået, og stadig stod i centrum for den politiske studenterbevægelse. Det internationale baggrundstæppe var den spektakulære flykapring i august, der med Leila Khaled som ikonografisk hovedfigur for alvor havde sat den palæstinensiske sag på venstrefløjens dagsorden, men i det københavnske nærmiljø var materialiseringen af en egentlig komité også betinget af det konkrete forhold, at vennerne på Kunstakademiet også talte flere palæstinensere, herunder Nabil Kanafani, der var fætter til Ghassan Kanafani, talsmand og redaktør af PFLP's blad Al Hadaf. Begge var i øvrigt dansk gift.[992] På den måde var kontakten til PFLP så at sige givet på forhånd. Det forhold, at komiteen udsprang af et allerede etableret socialt (og politisk) fællesskab, betød bl.a., at der ikke blev tale om en åben organisation andre frit kunne melde sig ind i, men at adgang til det organisatoriske centrum foregik gennem sociale kontakter i miljøerne. Komitéen blev da heller aldrig større end omkring 15 folk.[993] Der blev aldrig tale om lokalkomitéer eller et større organisatorisk apparat, og komitéens relativt store indledningsvise gennemslagskraft (forstået som omtale i Politisk Revy og omfanget af samarbejdspartnere på venstrefløjen i de første år) må tilskrives, at den formåede at indfange den optagethed af Palæstinaproblematikken, der var vokset frem på venstrefløjen og give den form og retning, bl.a. gennem udgivelsen af bladet Falastin, det palæstinensiske ord for Palæstina. Det spillede derfor formodentlig også en stor rolle, at komitéen netop udsprang af miljøer, der i forvejen udgjorde en væsentlig del af den aktivistiske venstrefløj og dermed umiddelbart kunne forbinde sig med solidaritetsudgivelser, møder, demonstrationer med antiimperialistiske paroler og solidaritetsfester. Det var ganske

[992] Nabil Kanafani var gift med den senere kultursociolog Birgitte Rahbek, der i forskellige sammenhænge deltog i Palæstinaarbejde. Ghassan Kanafani var gift med Anni Kanafani, der som uddannet pædagog etablerede en række børnehaver for flygtningebørn i Libanon.
[993] Jens Høyer et al. (2008) s. 43-45. Oplysningerne om, hvordan komiteen blev dannet, hvor mange de var osv, stammer forfatternes interviews.

sigende, at Politisk Revy i en artikel, der søgte at skabe overblik over de mange "kommunikationskanaler", som det nye venstre kunne nyde godt af, omtalte det nyopstartede blad:

> "På samme anti-imperialistiske linje [som Vietnam-Solidaritet] finder vi bladet "Falastin" som udgives af Palæstinakomiteen. Bladet opfylder en længe savnet informationstjeneste omkring palæstinaproblemet. Palæstinakomiteen knytter sig ikke til ingen bestemt af de palæstinensiske organisationer, men synspunkterne ligger vel nærmest de marxistiske, som f.eks. PFLP's."[994]

Kilderne til Palæstinakomitéens aktiviteter og politiske kultur udgøres næsten udelukkende af komitéens blade og andre udgivelser. Komitéen har ikke efterladt sig noget arkiv eller andre materialesamlinger. Bladet Falastin var kendetegnet ved, at ingen af artiklerne var signerede, kun Hans Haagensens navn var anført som ansvarshavende redaktør. Det er derfor næsten umuligt at komme tættere på, hvem der egentlig var med, og hvordan de i øvrigt var aktive i miljøerne, hvilket i sig selv giver et indblik i den politiske kultur. Interviewene hos Høyer et al. har dog i nogen udstrækning kastet lys herover. Det betyder, at belysningen af disse miljøer kan forekomme noget aktørløs, hvilket altså ikke er tilsigtet, men et vilkår. Som gruppe lagde komitéen dog ikke skjul på deres formål:

> "Palæstinakomitéen er oprettet med det formål ud udbrede solidaritet med og kendskab til det palæstinensiske folks revolutionære befrielseskamp. [Vi håber] at kunne bidrage til udbredelsen af dette kendskab, idet vi finder den behandling, den danske presse, radio og tv hidtil har givet Palæstina-spørgsmålet usaglig og meget følelsesbetonet."[995]

De opfordrede til at sende penge til den dertil oprettede giro og inviterede alle interesserede til at henvende sig med spørgsmål. Det fremgik imidlertid ret klart – også af ovenstående citat – at Palæstinakomitéen ikke stillede sig så åbent, som Politisk Revy havde fremført, men at de utvetydigt støttede PFLP. PFLP var den eneste af de palæstinensiske organisationer, der stod for en "revolutionær befrielseskamp", og dette første nummer af bladet indeholdt da også starten på en lang føljeton, der bragte PFLP's politiske manifest i sin fulde udstrækning. Begrundelserne for den utvetydige støtte til PFLP var flere, og jeg skal igennem belysningen af Palæstinakomitéens virke løbende vende tilbage hertil.

---

[994] Politisk Revy nr. 148, maj 1970, s. 15
[995] Falastin nr. 1, 1970, s. 2

Helt overordnet synes der at have været tale om en overbevisning om, at PFLP stod for den rette, mest nøgterne videnskabelige analyse af mellemøstkonfliktens årsagssammenhænge og mulige løsninger. Det handlede om "den politiske tænknings vigtighed".[996] Når PFLP på grundlag af den marxistiske ideologi påpegede, at der var tale om en revolutionær klassekamp, der rettede sig mod såvel det israelske som det arabiske borgerskab, og altså ikke en national kamp mellem to folk, så opfattede Palæstinakomitéen det, som det grundlag konflikten overhovedet kunne diskuteres på. Det var bl.a. det perspektiv, der kom til udtryk i opfattelsen af den øvrige presses dækning af Palæstinaproblematikken som "usaglig og følelsesbetonet". Ført ud i sin yderste konsekvens lå der altså her en forestilling om, at det ikke handlede om en grundlæggende uenighed mellem forskellige positioner i Palæstinaspørgsmålet, men derimod om, at hvor de andre stod for irrationelle følelsesudbrud, så hvilede deres egen position på logisk analyse. Denne forestilling var virksom på mange niveauer i Palæstinakomitéens arbejde. Jeg mener, man kan tale om, at den manifesterede sig som tilbagevendende diskursiv praksis i de mange analyser, der satte tingene ind i "den rette historiske sammenhæng". Men også som en konkret betydningsskabende praksis, idet den videnskabelige marxistiske analyse som gøremål blev kendetegnende i Palæstinakomitéen – analysen førte til indsigt, der igen førte til at kampen kunne udkæmpes korrekt og vindes, hvorfor analysen i sig selv var en solidaritetsgerning.

På den indholdsmæssige side fungerede ideologiens fremtrædende plads hos PFLP også som et element Palæstinakomitéen kunne støtte ubetinget, ligesom der var tale om en form for genkendelse eller en spejlingens attraktion. PFLP's talsmænd var veluddannede, de talte engelsk og stod for et marxistisk projekt, hvor hele Mellemøsten skulle gennemgå en revolution på alle samfundsniveauer, kvinderne skulle frigøres fra traditionens byrder og der skulle skabes et "progressivt demokratisk arabisk samfund, som garanterer hver enkelt borgers fulde og uindskrænkede rettigheder. (...) [og] fuld økonomisk og social befrielse (...)"[997] Det var et socialistisk projekt som den unge venstrefløj der lagde afstand til Sovjetkommunismen, kunne stille sig meget sympatisk overfor, og som altså også blev tildelt betydelig plads i Falastin. Jeg skal derfor vende tilbage til de diskussioner, der kom til at

[996] Falastin nr. 1, 1970
[997] Falastin, tema-nr. *Den demokratiske stat*, nr. 7, 1971, s. 9

knytte sig til dette ideologiske fundament, herunder spørgsmålet om forholdet til jøderne og spørgsmålet om, hvilken slags stat det fremtidige Palæstina skulle udgøre.

Selvom det ideologiske havde enorm vægt, når man ser på, hvad der fyldte siderne i Falastin, er det dog vigtigt at fremhæve, at det havde en ganske anden karakter end i KAK og KUF, selvom disse netop også støttede PFLP. Først og fremmest funderede Palæstinakomitéen ikke sit virke på snylterstatsteorien, men opfattede det som en af sine væsentlige opgaver at mobilisere danske den danske venstrefløj for den palæstinensiske sag. De havde således et aktivt udadvendt arbejde og indgik i mange ad hoc samarbejder omkring demonstrationer og andre arrangementer med andre grupperinger. Samtidig var de på en ganske anden måde del af venstrefløjen som ungdomskultur, hvor der blev drukket øl og røget hash.[998] Fotografier af demonstrerende Palæstina-aktivister giver da også indtrykket af en gruppe unge, der i hele deres udtryk, herunder hårlængde og klædning, markerede sig som del af en oprørsk venstreorienteret ungdomskultur.[999]

Jeg skal i det følgende gennem en række tematiske nedslag belyse, hvordan Palæstinakomitéens aktiviteter formede sig frem til 1975, hvor det blev en del af Forbundet mod Imperialismen. Overordnet tegner der sig to perioder, hvor 1973 synes at udgøre et brud. Dette brud havde dels at gøre med, at udviklingen i Mellemøstkonflikten – set fra et solidaritetsperspektiv – her ændrede sig fra at være præget af store spektakulære internationale aktioner til at gå ind i en tid med svære fredsforhandlingsforsøg, hvilket ændrede den politiske dagsorden betydeligt. På de indre linjer i Palæstinakomitéen og i de danske venstrefløjsgrupperinger som sådan foregik der imidlertid også forandringer. Det handlede om, hvordan de forskellige grupperinger i kølvandet på våbenhvilen i Vietnam mente, man skulle videreføre det antiimperialistiske arbejde, en konflikt, der også fik konkret betydning for Palæstinakomitéen og dens relationer til den øvrige venstrefløj.

De militante aktioners revolutionære attraktion – Palæstinakomitéens første år

Palæstinakomitéen blev dannet lige omkring de første store spektakulære flykapringer i 1969 og 1970, og denne særlige form for væbnet kamp fik betydning for forståelsen af den

[998] Interview med Hans Haagensen, Høyer et al. (2008), s. 61
[999] Se f.eks. Falastin nr. 7, 1973

palæstinensiske sag som den længe fortiede kamp mod undertrykkelse, der nu endelig gennem disse militante aktioner påkaldte sig verdens opmærksomhed. Det var en forståelse, der lå i tråd med Palæstinakomitéens hensigt om at sprede (korrekt) viden om den underbelyste konflikt. Flykapringerne blev således omtalt i Falastin som velplanlagte militære aktioner, der opfyldte sine formål. Det blev fremhævet, at ingen mennesker var kommet noget til. Også flere skribenter på Politisk Revy påpegede, at kapringerne skulle forstås politisk, ikke moralsk.[1000]

Der er dog samtidig ingen tvivl om, at også aktioner, der kostede menneskeliv også blev opfattet som legitime. Det er her bemærkelsesværdigt, at Palæstinakomitéen ofte brugte betegnelsen "militære aktioner" om PFLP's aktiviteter. Det signalerede, at komitéen opfattede dem som legitime militære kombattanter i en reel krig, og slørede samtidig distinktionen mellem aktioner, der ramte militære mål (inkl. soldater) og de, der også ramte civile mål. Komitéen bragte i Falastin løbende opgørelser over PFLP's aktioner, herunder også dødstal og angivelser af materiel skade. Disse opgørelser tjente det formål hele tiden at gøre opmærksom på, at kampen rent faktisk fortsatte, at der hele tiden foregik aktioner, også selvom de ikke nåede avisernes spalter.

Hvor Palæstinakomitéen fastholdt de voldelige aktioners politiske og ideologiske rationale, blev dette imidlertid efterhånden problematiseret af andre, f.eks. på Politisk Revy. Der var fortsat enighed om ikke at lade moralsk fordømmelse indgå i vurderingen af de palæstinensiske voldelige aktioner, men overbevisningen om den politiske rationalitet stod ikke så entydigt. Dette gjorde sig gældende i sommeren 1972. Først i forbindelse med massakren i Lydda lufthavnen sydøst for Tel Aviv og et par måneder senere i forbindelse med det blodige gidseldrama i München under afvikling af OL i september 1972. Lydda-massakren, der var udført af japanske PFLP-sympatisører, kostede 24 civile livet og mange sårede, da der blev skudt med maskinpistoler ind i en menneskemængde i lufthavnen. Gidseldramaet i München var ikke en PFLP-aktion, men var udført af undergrundsgruppen Sorte September. De 11 gidsler, der alle var israelske sportsfolk og 5 af de 7 medlemmer af

[1000] Falastin nr. 2, 1970 og nr. 5/6 1970, Jesper Jensen og Morten Thing: *Fly, skreg de – fly,* Politisk Revy, nr. 157, sep. 1970, s. 3

Sorte September blev dræbt, de fleste under den mislykkede redningsaktion i Fürstenfeldbrück lufthavnen.

Efter begge aktioner bragte Politisk Revy artikler, hvor man stillede sig skeptisk overfor den politiske fornuft i de konkrete aktioner. I forbindelse med Lydda-aktionen skrev Jacques Hersh:

> ”Det spørgsmål , der melder sige, er, om Lydda-aktionen tjener det politiske formål, som er at befri Palæstina fra zionismen. Risikerer man ikke netop at styrke den zionistiske fjende ved uden skelnen at betragte alle jøder i Israel, eller turister, der kommer dertil, som fjender? (...) Hvis palæstinenserne under de nuværende forhold er nødt til at udvikle en langvarig folkekrig for at besejre en teknologisk overlegen fjende, kan man spørge, om sådanne elite-aktioner ikke indirekte går ud over de palæstinensiske masser?[1001]

Derimod kunne man i Falastin læse PFLP's analyser af, hvordan man ikke kunne være afhængig af den vestlige verdens følelsesmæssige reaktioner, og, at den revolutionære vold var deres eneste mulighed.[1002]:

> ”(...) ethvert slag mod imperialismen er en sejr for palæstinenserne, og hvis de ikke forsøger at bevare sympati og støtte fra ”progressive” i Vesteuropa, er det fordi de aldrig har kunnet regne med den og reelt ikke har modtaget objektiv støtte grundet på den vestlige opinion, og at de få kræfter der støtter palæstinenserne og fortsat vil gøre det ikke har et moralsk men videnskabeligt udgangspunkt.”[1003]

Hermed fik komitéen også slået sin egen position (og selvforståelse) fast – deres engagement hvilede på den rette videnskabelige analyse. Jeg skal som nævnt vende tilbage til en samlet og mere uddybende diskussion af den væbnede kamps betydning i Palæstinaarbejdet. Pointen i denne sammenhæng er at vise, hvordan Palæstinakomitéens ideologiske position og den måde, hvorpå de fastholdt den, havde betydning for deres forståelse af begivenhederne. Det betød, at de efterhånden indtog en mere radikal position end de miljøer, de ellers indledningsvis lå på linje med.

[1001] Jacques Hersh: *Geværet og det politiske sigte*, Politisk Revy nr. 200, juni 1972, s. 3. Se også Morten Thing: *Palæstina i Europa*, Politisk Revy nr. 205, sep. 1972, s. 5
[1002] Falastin Bulletin, nr. 1, 2 og 3, 1972
[1003] Falastin Bulletin, nr. 3, 1972, s. 8

Ligesom det var tilfældet med de voldelige aktioner, blev også spørgsmålet om, hvordan man skulle forholde sig til de latente anklager for antisemitisme håndteret indenfor rammerne af det ideologiske univers. Som det allerede er berørt, fik det danske samfund og herunder særligt den danske venstrefløjs store sympati for Israel stor betydning for solidaritetsarbejdet. Det var et tema, der fyldte meget i de første år, og som også fungerede som distinktionselement i den måde, man kunne positionere sig på side om side med ideologiske forhold. Allerede i det første nummer af Falastin bragte komitéen således en større artikel, der på eksemplarisk vis fremførte den forståelse af den israelske stat, der gjorde det muligt at stille sig stærkt kritisk uden dermed at indtage en anti-semitisk position. Det helt centrale i denne argumentation var, at det drejede sig om en bekæmpelse af det komitéen opfattede som statens Israels ideologiske fundament, zionismen, og netop ikke hverken konkrete jøder eller jødedommen som sådan:

> "Mange mennesker begår den fejl at tro, at jødedom og zionisme er det samme. Sådan er det ikke. Jødedommen er en religion af omfattende betydning. Jøder anses som medlemmer af en religiøs sammenslutning, men er hverken nationalt eller etnisk forbundet med deres trosfæller i andre lande. (...) Zionismen på den anden side er en international politisk bevægelse, der på grund af påståede etniske og nationale bånd vil sammenfatte alle jøder i en verdensomspændende bevægelse. (...)"[1004]

Udpegelsen af zionismen og ikke jødedommen som den fjende, der skulle bekæmpes, skal dog ikke forstås som Palæstina-sympatisørernes febrilsk indhentede diskursive figenblad i en meget anspændt konflikt på venstrefløjen. Zionismen som bevægelse indgik derimod som det element, der forbandt staten Israel med de andre imperialistiske magter, herunder Englands betydelige rolle i Israels oprettelse, men også de efterhånden nære forbindelser til USA spillede her en afgørende rolle – særligt i lyset af den fortsatte krig i Vietnam.[1005] Dette betød, at de stemmer i den offentlige debat, der talte Israels sag over en kam blev forstået som støtter af zionismen, f.eks. blev dagbladet Politiken konsekvent kaldt "zionistorganet".[1006] Og det betød også, at Palæstinasagen kunne indskrives i det allerede etablerede antiimperialistiske projekt på den aktivistiske venstrefløj, hvilket f.eks. kom til

[1004] *Om Zionismen*, Falastin nr. 1, 1970, s. 20
[1005] Falastin nr. 8, 1971
[1006] Se f.eks. Falastin nr. 3, 1972

udtryk ved en demonstration afholdt 15. maj 1971 på årsdagen for Israels oprettelse. Her sagde Lars Bonnevie fra DDV i sin tale:

> ”Fra Zionismen blev født, før den fik fodfæste i Palæstina har den været snævert forbundet med det kapitalistiske system. (...) Den er en følge af modsætningerne i det kapitalistiske samfund. (...) Man kan ikke være solidarisk med Vietnam hvis man ikke er solidarisk med Palæstina. Man kan ikke være solidarisk med befrielseskampen i den 3. Verden hvis man ikke er solidarisk med Palæstina. Palæstina er Mellemøstens Vietnam. Kampen er den samme. Det er en langvarig folkekrig, ført af folkets brede masser for folket. Det er en kamp der indskriver sig i det verdensomspændende opgør med imperialismen. Det er en kamp hvor folket udvikler sin politiske bevidsthed og lærer at stole på sine egne kræfter.”[1007]

Det var således heller ikke Palæstinakomitéen alene, der talte for en distinkt skelnen mellem jødedom og zionisme og altså mellem jøder som sådan og den israelske politik, også f.eks. Politisk Revy støttede dette synspunkt. Morten Thing, der som nævnt selv var særlig berørt af problemstillingen, skrev flere artikler i Information, hvor han argumenterede for denne afgørende distinktion.[1008] Begrundelserne herfor var ikke alene behovet for almindelig klarhed over, hvem og hvad det overhovedet var man var kritisk overfor, det handlede også om, at kampen for Palæstina var en antiimperialistisk klassekamp for en socialistisk demokratisk palæstinensisk stat.[1009] På den måde var den konstante udpegning af zionismen som fjende snævert forbundet med hele det ideologiske univers, indenfor hvilket Palæstinakomitéen befandt sig. Som PFLP’s slagord, der ukommenteret blev bragt i Falastin, lød: ”Vort våben: den videnskabelige socialistiske ideologi + geværet”.[1010]

Fremstillingen af Israel som en imperialistisk stat indgik også i den måde, Palæstinakomitéen agiterede imod kibbutzerne på. Denne agitation var særligt rettet mod den danske venstreorienterede ungdom, der var potentielle kibbutzrejsende, og Palæstinakomitéen pointerede, at man som kibbutz-deltager tog ”aktivt del i Israels undertrykkelse af landets

---

[1007] Lars Bonnevies tale ved Palæstina-demonstration d. 15. maj 1971, Falastin nr. 8, 1971, s. 5
[1008] Morten Thing: *Næste år i Jerusalem* og *Zionisme og nationalisme,* begge i Information hhv. 15. okt. 1971 og 21. okt. 1971. Artiklerne indgik i en længere serie *Det ny venstre og Palæstina-debatten,* som Jens Nauntofte stod bag.
[1009] Se i øvrigt Falastin nr. 9, 1970 om det israelske klassesamfund.
[1010] Falastin nr. 3, 1970

oprindelige beboere" og – mere kontant – "Kibbutzven! De ta'r røven på dig! Kibbutzven, du befinder dig på besat område – og de besatte skyder på dig!"[1011]

Det er bemærkelsesværdigt, at forvaltningen af den antifascistiske arv og de analogier til besættelsestiden, hvor billedet af det lille land, der var trådt under fode af en brutal overmagt ellers havde fungeret som kraftfuld symbolsk analogi mange solidaritetsgrupper, ikke gjorde sig gældende i Palæstinagrupperingerne. Det havde muligvis at gøre med, at denne del af venstrefløjens tradition efterhånden, for nogle af de unge aktivister lå så langt tilbage, at den ikke længere indgik som virksom symbolsk markør. Det gjorde den imidlertid i det samtidige Vietnamarbejde, hvorfor forklaringen i højere grad skal findes i det forhold, at hele problematikken om jødernes historie og Israels legitimitet gjorde det meget vanskeligt at gøre brug af besættelsestidssymbolikken. Man stak ganske enkelt hænderne i en hvepserede, hvis man tematiserede Palæstinaproblematikken med sådanne henvisninger – hvilket må have stået i kontrast til den på dette tidspunkt betydelige anti-EF-kamp, der i høj grad gjorde brug af besættelsestidsanalogien og netop et stærkt fokus på det nationale.[1012]

Afvisningen af det nationale som borgerligt betød ikke, at Palæstinakomitéen ikke benyttede sig af betegnelsen "det palæstinensiske folk", tværtimod var dette en meget udbredt måde at omtale palæstinenserne på. Der lå dog her en vis modsætningsfylde, idet "folket" på den ene side henviste til alle palæstinensere som undertrykt enhed, men på den anden side faktisk ikke indbefattede "de arabiske reaktionære", der dækkede over det, de opfattede som palæstinensiske borgerskab og småborgerskab. Skal man følge de ideologiske bestræbelser på klarhed, Palæstinakomitéen selv lagde vægt på, dækkede "folket" over "de palæstinensiske masser", hvis interesser PFLP mente at varetage, men betragtet som daglig sprogbrug i solidaritetsmiljøerne var "folket" en langt mere upræcis betegnelse, omgærdet af en noget romantisk forestilling om enhed.

"Den videnskabelige socialistiske ideologi" betød således også en afvisning af et nationalt projekt for Palæstina, hvilket som nævnt adskilte PFLP fra Fatah. I hele

---

[1011] Falastin nr. 3, 1970, s. 13 og 19, understregning i org.
[1012] Se i øvrigt Sebastian Lang-Jensen, *DKP, SF og Europa 1945-1972,* i: Sebastian Lang-Jensen og Karen S. Bjerregaard, *Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005,* SFAH's skriftserie nr. 50, SFAH 2009

klassekampstænkningen lå derfor en afvisning af, at palæstinenserne kunne få deres egen stat ved siden af Israel. Revolutionens mål var i første omgang en omstyrtning af den israelske stat, fordi den var kapitalistisk og imperialistisk, og dernæst skabelsen af et nyt socialistisk samfund, der netop ikke var baseret på nationale tilhørsforhold. Det var denne tænkning, der udgjorde det ideologiske argument for den et-stats-løsning PFLP kæmpede for. Netop denne forståelse af den palæstinensiske stat, som det klart formulerede endemål med kampen gjorde, at den ideologiske tænkning og den rette analyse fik så fremtrædende en plads. Hvis man sammenligner med protesterne mod Vietnamkrigen, så stod spørgsmålet om kampens endemål her ud over besejringen af USA relativt uberørt hen, bl.a. fordi det kommunistiske Nordvietnam ikke uden videre udgjorde noget stort forbillede for f.eks. DDV. Men for PFLP som revolutionær organisation stod endemålet klart, i hvert fald som ideologisk ambition, hvilket utvivlsomt har udgjort en attraktionsværdi i sig selv for sympatisørerne. Det hører dog med, at selve betegnelsen for den nye palæstinensiske stat vekslede mellem "demokratisk" og "socialistisk". I Palæstinakomitéen var dette øjensynligt ingen modsætning, i hvert fald blev det ikke eksplicit diskuteret, men det er vigtigt at fremhæve, at det demokrati, der blev tematiseret ikke var et liberalt demokrati, men et socialistisk samfund, der skulle vokse frem som næste led i revolutionen.[1013] Eller, som Ghassan Kanafani udtalte til Jacques Hersh i et interview, der blev bragt i Politisk Revy i maj 1971: "Når vi i PFLP taler om demokrati, mener vi socialisme.".[1014]

Som det turde være fremgået havde den ideologiske teoretiske analyse som ideal og praksis en afgørende plads i Palæstinakomitéens engagement. Den praksis, der blev udfoldet i det redaktionelle arbejde med Falastin, hvilket altså indeholdt megen læsning af PFLP's engelsksprogede aviser og teoretisk marxistisk litteratur, oversættelsesarbejde, diskussionsmøder osv., skal derfor ikke ses som underordnede praktiske teknikaliteter i en udgivelsesvirksomhed, men som væsentlige i sig selv. I 1972 påbegyndtes tillige udgivelsen af en række pjecer, hvis formål var at bidrage med mere dybdegående baggrundsanalyse som supplement til Falastin (der fra 1972 skiftede navn til Falastin Bulletin), som i højere grad skulle bringe de løbende nyheder fra Mellemøsten.[1015]

1013 Se Falastin nr. 7, 1971, tema-nr. *Den demokratiske stat*
1014 *Palæstinensernes lange march*, Politisk Revy nr. 172, maj 1971, s. 13
1015 Falastin Bulletin nr. 1, 1972. Pjecerne hed *Zionismen i de danske skolebøger* (1974), *Nej til kapitulation! Nej til marionetstat! Nej til forhandling! Nej til fredsløsning!* (1974), *Den zionistiske ideologis klassemæssige baggrund* (1975),

Palæstinakomitéen havde indledningsvis haft til huse på Bodenhoffs Plads, men flyttede i midten af 1970 til Grønnegade 37, hvor de således kom under samme tag som flere andre antiimperialistiske grupper, bl.a. DDV og Dansk-Cubansk Forening. DDV's blad Vietnam-Solidaritet gav også spalteplads til Palæstinakomitéen og annoncerede for Falastin, der kunne købes hos Demos.[1016] Hvorvidt disse konkrete kontakter er grunden til, at de herefter begyndte en mere aktivistisk praksis er uvist, men det kan iagttages, at komitéen i løbet af 1971 arrangerede flere aktiviteter, der i sine former appellerede betydelig mere bredt end de ideologiske artikler.

I april afholdt komitéen et offentligt Palæstinamøde med deltagelse af både israelske og palæstinensiske organisationer[1017], og i maj stod komitéen bag afholdelsen af en Palæstina-uge, med møder, teach-ins og en Palæstinaaften med arabisk mad og musik. Ugen blev afsluttet med en demonstration, der gik fra Blågårds Plads til den amerikanske ambassade og sluttede ved den israelske ambassade, gennemført under parolerne: "Bekæmp imperialismen – bekæmp zionismen, Knus Hussein-CIA-kliken, Støt Palæstinas folks kamp og Palæstina-Vietnam, samme kamp." Politiet var til stede, men komitéen understregede i den efterfølgende omtale, at demonstrationen var forløbet som en "disciplineret og magtfuld manifestation", hvilket var udtryk for stor tilfredshed med at det, "trods det provokerende opbud" ikke var kommet til voldsomheder.[1018] Demonstrationen blev i øvrigt støttet af DDV, DSVA, Dansk-Koreansk Venskabsforening, Dansk-Albansk Venskabsforening, Dansk-Cubansk Forening, The Black Panther Solidarity Committee, KFML, KUML, VS, SUF og Forbundet Socialisterne.[1019] I juni blev der afholdt en Gaza-dag, hvor der blev uddelt 1500 Falastin-pjecer og vist plancheudstillinger på gaden i København, og i slutningen af 1971 lanceredes en pengeindsamling under overskriften *Maskingeværer til Palæstina*, der til forveksling lignede den indsamling DDV samtidig forsøgte sig med til Laos.[1020] At Palæstinakomitéen kunne indgå samarbejde med så relativt mange veletablerede

---

Amerikas politik i Mellemøsten & USAs politik i Mellemøsten fra januar til oktober 1973 (1975) samt *Zionisme, antisemitisme og socialisme* (1975)

[1016] Vietnam-Solidaritet nr. 4, 1970

[1017] Falastin, nr. 8, 1971, s. 7

[1018] Falastin, nr. 8, 1971, s. 4

[1019] Falastin, nr. 8, 1971, s. 4

[1020] Falastin, nr. 8 og 10, 1971, s. 3

solidaritetsgrupperinger siger noget om, at de havde en vis gennemslagskraft som organisation selv, og at de altså ikke på dette tidspunkt udgjorde nogen isoleret position i landskabet. Flere af de nævnte grupperinger tilhørte den aktivistiske del af solidaritetsgrupperingerne, alle den antiimperialistiske del, om end med noget forskellige politiske analyser af den 3. verden.

Sammen med de nævnte aktiviteter kan man også i de første år iagttage en brug af en række elementer af arabisk kultur, der som en slags politisk-kulturelle markører blev en del af engagementet. De karakteristiske palæstinensertørklæder kunne købes fra begyndelsen af 1970'erne.[1021] Festerne med arabisk mad og musik er allerede nævnt, og det kom også til udtryk i Falastin i form af (bl.a. Ivan Malinovskis) oversættelser af palæstinensiske digte, ofte illustreret med tegninger af ørkenlandskaber samt ikke mindst gengivelse af digtet på arabisk.[1022] Eftersom det har været et fåtal af Falastins læsere, der kunne læse og forstå de arabiske bogstaver, fungerede disse i højere grad som sirlige eksotiske illustrationer af kampdigtene. Den arabiske skrift indgik i øvrigt ofte som udsmykning på Falastins omslag, gerne i kombination med fotokollager, der viste enten vestlige demonstranter eller palæstinensiske fedayins.[1023]

Aktivitetsrepertoiret og brugen af de politisk-kulturelle markører adskilte sig markant fra det Palæstinaengagement, KAK og KUF havde praktiseret, men det lignede det, der foregik i DDV og DCF i begyndelsen af 1970'erne. Dette skal måske i første omgang tolkes som et udtryk for, at etableringen af en antiimperialistisk solidaritetsgruppering også, som tidligere belyst, var blevet et kendt håndværk, hvor man gjorde brug af bestemte praksisformer og bestemte politisk-kulturelle markører. At spise arabisk mad var ikke nødvendigvis en decideret dyrkelse af arabisk kultur, men heller ikke et tilfældigt valg blandt mange andre spiser fra hele verden (som det er det i dag). Det indgik derimod netop som markør i miljøerne, både udadtil og indadtil.

[1021] Palæstinakomitéen annoncerede for tørklæderne i Politisk Revy i maj 1973. Pengene, der kom ind på salget skulle gå til PFLP. Det er dog meget muligt, at tørklæderne har været brugt tidligere, evt. hjembragt af folk, der havde været i mellemøsten på rejse, men det, har det anvendte kildemateriale ikke kunnet sige noget om. Se Politisk Revy nr. 221, maj 1973

[1022] Se eksempelvis Falastin nr. 2, 1970, s. 28, nr. 3, 1970, s. 30 og nr. 4, 1970, s. 30

[1023] Se eksempelvis Falastin nr. 7 og 8, 1971

Palæstinakomitéen havde de første år haft et nært forhold til DDV, både fordi de delte den antiimperialistiske position, og fordi de holdt til under samme tag i Grønnegade 37. Mange af Palæstinakomitéen arrangementer var, som nævnt, organiseret i samarbejde med DDV, og Demos fungerede som distributør af komitéens udgivelser og anbefalede litteratur. Det hører dog med, at ikke alle i DDV billigede, at man delte hus med Palæstinakomiteen, bl.a. fordi de mente, at komitéen rummede racistiske elementer. Dette havde formentlig at gøre med den udbredte ambivalens, der var forbundet med at støtte palæstinenserne uden at gøre sig til talsmand for antisemitiske standpunkter. Kritikken af Palæstinakomitéen blev dog ikke delt af flertallet i DDV i de tidlige 1970'ere.[1024] Dette ændrede sig imidlertid i sommeren 1973, interessant nok som en indirekte følge af våbenhvileaftalen mellem USA og Vietnam. Som belyst i forrige kapitel, blev våbenhvileaftalen den udløsende faktor, der bragte endnu et brud i DDV med sig. Udbryderfløjen, der (efter nogen strid om, hvem der kunne bruge navnet DDV), kom til at hedde Indokinakomitéerne, udgav bladet Indokinasolidaritet. Denne fløj dannede en forløber for Forbundet mod Imperialismen og indtog en ideologisk og politisk mere radikal position. De stillede sig meget kritisk overfor enhver fredsforhandling og vægtede i stedet den fortsatte antiimperialistiske kamp. For Palæstinakomitéen betød det en organisatorisk og politisk skillevej, idet de efter det dramatiske brud indgik samarbejde med Indokinakomitéerne og dermed samtidig stillede sig om ikke i opposition til så dog på kant med flere af de miljøer, der ellers havde støttet dem, herunder Demos og Politisk Revy. Komitéen flyttede samtidig fra Grønnegade til Rådhusstræde, hvor de nye Indokinakomitéer også holdt til.[1025]

Allerede i 1972 var der sket ændringer i Palæstinakomitéen. Hans Haagensen, der havde været en af initiativtagerne, forlod komitiéen, angiveligt fordi han skulle ud på en større rejse, men det tyder også på, at der var tale om et politisk skifte. Forbundet Socialisterne (der var med til at etablere Forbundet mod Imperialismen) fik derfor nu, gennem samarbejdet med Indokinakomitéerne (og altså FMI), en tættere tilknytning til denne del af Palæstinaarbejdet. Forbundet Socialisterne var en såkaldt partiforberedende gruppe, der ikke mente, at hverken DKP, KAP eller VS kunne gøre det ud for det revolutionære parti, FS mente der var brug for. De var marxist-leninister og grundede deres arbejde på tankerne om proletariatets

[1024] Intern Bulletin for DDV, juni/juli 1970, DDV-emnearkiv, ABA nr. 33.596
[1025] Falastin Bulletin nr. 7, 1970

diktatur og i deres forsøg på at etablere en "revolutionær masselinje" i deres antiimperialistiske arbejde, havde de interesse i at 'erobre' den militante Palæstinasolidaritet.[1026] Hele den politiske brydning i sommeren 1973 skal dermed også ses som et udtryk for, hvordan solidaritet med den 3. verden var en virksom medspiller i venstrefløjens positioneringskampe.

Når jeg nedenfor sætter fokus på solidaritetsarbejdet som det formede sig i Palæstinakomitéen fra 1973 og videre ind i FMI, hverken kan ellers skal disse grupperinger således forstås som relevante i sig selv eller som dækkende for, hvordan solidaritet med Palæstina tog sig ud i anden halvdel af 1970'erne. De er derimod inddraget som markante udtryk for, hvordan solidaritet med Palæstina havde betydning for den politiske radikalisering og differentiering på venstrefløjen. Som nævnt, skete der her en differentiering indbyrdes af den revolutionære venstrefløj, der ellers på mange måder havde udgjort en fløj overfor den moderate enhedspolitiske ditto.

I den forbindelse er det bemærkelsesværdigt, at der i løbet af 1970'erne opstod nye Palæstina-solidaritetsgrupperinger. I juni 1973 kunne man læse om en gruppering ved navn Palæstina-solidaritet, der havde lanceret en underskriftsindsamlingskampagne imod det, de opfattede som pro-israelsk propaganda i den danske presse. Jeg har ikke kunne spore, hvem der stod bag Palæstina-solidaritet, men arbejdsgruppen bag den konkrete kampagne bestod af en række kulturpersonligheder, bl.a. teaterleder Kjeld Koplev og filminstruktør Niels Vest. I en udtalelse, der opforderede til at støtte kampagnen, fremgik det, at de stillede sig solidarisk med palæstinenserne og arbejdede for et Palæstina, der gav lige borgerrettigheder til alle. Solidariteten var altså begrundet i en forståelse af palæstinenserne som et dybt uretfærdigt behandlet folk, som den vestlige verden havde vendt det blinde øje til. Det var det, der skulle rettes op på, og de brugte ikke ord som klassekamp, revolution eller de palæstinensiske masser.[1027] I 1975 dukkede De danske Palæstinagrupper op med lanceringen af udstillingen "Det tomme land".[1028] Den tematiserede kritisk forestillingen om, at Israel var

---

[1026] Oplysningerne om Forbundet Socialisterne stammer fra www.leksikon.org, hvor gruppen er tildelt en længere selvstændig opslagsartikel.
[1027] Kampagnen blev annonceret i Politisk Revy nr. 223, juni 1973, s. 14. Palæstina-solidaritet udgav angiveligt ingen blade eller andet materiale, der kan kaste lys over deres virke.
[1028] Af det første nummer af De danske palæstinagruppers blad, Palæstina-Orientering, fremgår det, at

blevet oprettet i et ubefolket land, en forestillingen, der havde været vidt udbredt, også i danske venstrefløjskredse.[1029] Udstillingen bød på plancher, film- og lysbilledefremvisninger.[1030] De danske Palæstinagrupper udgav fra 1978 bladet Palæstina-Orientering. De danske Palæstinagrupper markerede sig lidt anderledes end Palæstina-solidaritet ved at tale om den palæstinensiske revolution, men de støttede uforbeholdent PLO's linje i forhold oprettelsen af en palæstinensisk stat og anså organisationen for at være palæstinensernes eneste repræsentant.[1031] Det var en linje der gik igen i Internationalt Forum, der oprettede yderligere en gruppe, Den Danske Palæstinakomité i 1978.[1032] Gennem deres holdning til PLO var såvel De danske Palæstinagrupper som Den Danske Palæstinakomité i opposition til FMI, der afviste PLO's arbejde for en palæstinensisk stat. Det vender jeg tilbage til. Også organisationen New Outlook der blev dannet i 1978 skal nævnes her.[1033] Navnet var taget fra et blad, som en gruppe israelske fredstilhængere havde startet, men organisationen var altså dansk, og mange af medlemmerne var danske jøder, der stillede sig kritisk overfor Israels politik. De arbejdede for en fredelig løsning med Israels fortsatte eksistens og oprettelsen af en suveræn palæstinensisk stat. De havde i deres oplysningsarbejde den særlige ambition at oplyse om arbejdet på den israelske venstrefløj og støtte det, de opfattede som "progressive kræfter i Israel og inden for dansk-jødiske kredse" med det formål at fremelske en indbyrdes forståelse herimellem.[1034] Tilsynekomsten af sådanne nye grupperinger må ses som udtryk for, at de i forvejen eksisterende solidaritetsgrupperinger på dette tidspunkt ikke kunne indfange det bredere spektrum af Israel-kritiske og Palæstina-solidariske positioner, der eksisterede på venstrefløjen. Den radikale position man kunne finde i Palæstinakomiteen, blev altså her imødegået af andre stemmer.

---

redaktionen bestod af Svend Holm-Nielsen, Søren Højmark, Poul Koch, Jørgen levinsen, Birgitte Rahbek og Niels Vest. Om grupperne som organisation havde flere medlemmer fremgår ikke. Palæstina-Orientering nr. 1, 1978/79, s. 2

[1029] Morten Thing har beskrevet, hvordan denne forestilling var virksom i de kredse, der rejste på kibbutz-ophold. Se interviewartikel af Nina Trige Andersen: *Som bevægelse er kibbutzen et forladt kapitel,* Information, 8. maj 2008

[1030] Annonce for udstillingen *"Det tomme land*", Politisk Revy nr. 277, nov. 1975, bagsiden. Filmene var *Et undertrykt folk har altid ret* (1975) og *Palæstina-Danmark, samme kamp* (1972) af Niels Vest samt *De bedragne* (1972) af den ægyptiske instruktør Tawfiq Saleh. Den sidste er en filmatisering af Ghassan Kanafanis roman *Men in the Sun* (1963) om tre palæstinensiske flygtninges rejse gennem den arabiske ørken.

[1031] Se Palæstina-Orientering, nr. 1, 1978/79, s. 3 og nr. 3 1979, s. 3-7

[1032] Den Danske Palæstinakomité udgav fra 1978 bladet Al assifa

[1033] New Outlook Intern, 2. Årg. nr. 6, sep. 1980, s. 3.

[1034] New Outlook Intern, 2. Årg. Nr. 6, sep. 1980, s. 2-3.

Skærpelsen af den ideologiske og politiske differentiering, som Palæstinaspørgsmålet kom til at indgå som en tydelig markør for, blev yderligere accentueret af udviklingen i Mellemøstkonflikten i efteråret 1973. I oktober kom det til endnu en militær konfrontation, idet Syrien og Egypten angreb Israel, der dog slog angrebet tilbage. Oktoberkrigen, der for første gang direkte gennem etablering af luftbroer involverede stormagterne USA og Sovjetunionen på hver deres side, førte også til fredsforhandlinger i Geneve.[1035] Og selvom forhandlingerne ikke bragte noget konkret resultat, fik de politiske processer omkring dem meget stor betydning for, hvordan de forskellige palæstinensiske parter stillede sig til Palæstinaproblematikken og dermed også for solidaritetsarbejdet. Palæstinaarbejdet havde således ændret karakter i slutningen af 1970'erne. De nye og politisk betydeligt bredere Palæstinasolidaritetsgrupperinger er allerede nævnt, og i 1979 gik FMI's blad International Bulletin ind, hvilket varslede nedlæggelsen af organisationen i 1982. Samme år dannedes i kølvandet på Israels invasion af Libanon Palæstinakampagnen, der eksisterede frem til 1996 og oplevede en fornyet mobilisering for Palæstina med den første Intifada i 1987. Dansk-palæstinensisk Venskabsforening blev dannet i 1988 og eksisterer endnu. Forandringerne i solidaritetsaktiviteterne for Palæstina i slutningen af 1970'erne skal formodentlig forstås i lyset af flere faktorer. Dels blev der med Camp David-aftalen, der førte til fredsslutningen mellem Ægypten og Israel i 1979, markeret et konkret brud i de arabiske staters holdning til Israel, og udsigterne til en samlet arabisk revolution stod hermed i et noget blegere lys. At konflikten hermed også for alvor var blevet væsentlig storpolitik, som den nye amerikanske præsident Carter engagerede sig meget i, betød også et vist skred i forhold til den officielle danske politik. Oliekrisen og dansk udenrigspolitiks indlejring i EPS, Det europæiske politiske samarbejde samt ikke mindst magtskiftet i Israel i 1977, hvor det højredrejede Likud-parti overtog magten fra det israelske socialdemokrati, gjorde alt sammen sit til, at arbejdet for en egentlig anerkendelse af palæstinensernes rettigheder fandt vej til den danske socialdemokratiske regerings udenrigspolitik.[1036] Men på den revolutionære venstrefløj var Palæstinaspørgsmålet blevet noget, der delte vandene, og jeg skal nu for at belyse dette, vende blikket mod Palæstinakomitéens sidste år og arbejdets vej ind i FMI.

[1035] Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget Arabisk-israelske krige
[1036] Petersen (2006), s. 97-99.

Mellemøstlige fredsforhandlinger og venstrefløjens differentiering

Det store spørgsmål under fredsforhandlingerne efter Oktoberkriegn var mulighederne for oprettelsen af en palæstinensisk stat som løsning på de komplicerede konflikter i hele Mellemøsten. Som en del heraf foregik der samtidig en proces, hvor PLO var på vej til at blive anerkendt som legitim repræsentant for alle palæstinensere og dermed retten til at indgå i forhandlinger om en sådan statsdannelse. Det stillede PFLP og dermed Palæstinakomitéen, over for enorme udfordringer. På det overordnede plan handlede det nu om, at forhindre en ny statsdannelse, og på de indre linjer handlede det om at holde PLO fast på det minimumsprogram, der afviste en to-stats-løsning. Derfor var udsigten til at blive indbudt til forhandlinger, der per se ville handle om en to-stats-løsning, ikke opmuntrende for PFLP.

I begyndelsen af 1974 iværksatte Palæstinakomitéen på den baggrund en kampagne under overskriften "Ikke "fred", men fortsat kamp":

> "[fredsforhandlingerne er] trods de mange indbyrdes modsætninger og store interesseforskelle – det hidtil alvorligste forsøg på at skabe en stabil situation i Mellemøsten. Dette betyder, at den revolutionære udvikling i de arabiske lande skal hæmmes eller bremses, og fredsforhandlingerne er da også direkte vendt mod den mest udviklede revolutionære kraft i området: den palæstinensiske befrielsesbevægelse. Det er i dette perspektiv man må se forslaget til dannelse af en palæstinensisk stat på Vestbredden og i Gaza."[1037]

Kampagnen løb af stablen henover sommeren 1974 med udgivelsen af en del trykt materiale, palakater, offentlige møder og en større demonstration lige op til det afgørende møde i den palæstinensiske nationalkongres, (PNC) i Cairo i sensommeren, hvor der også skulle afholdes en stor fredskonference. Den forståelse af problemstillingen, som ovenstående citat vidner om, satte sit præg på hele det politiske sprog i Palæstinakomitéen. Kampen mod en to-stats-løsning, der i sagens natur indebar en anerkendelse af Israel, havde været et kardinalpunkt for PFLP siden dannelsen, og den retorik, der havde gjort sig gældende siden den såkaldte Rogersplan i kølvandet på junikrigen i 1967 og FN's resolution nr. 242, blev nu genaktualiseret med fornyet styrke. En af de pjecer, der blev udgivet i forbindelse med kampagnen havde George Habash's markante paroler på forsiden: "Nej til kapitulation! Nej

[1037] Falastin nr. 9, 1974, s. 3

til marionetstat! Nej til forhandling! Nej til fredsløsning!"[1038], og i Falastin blev planerne om en palæstinensisk stat sammenlignet med oprettelsen af "de sydafrikanske 'negereservater'", hvilket ville sige de såkaldte home lands under apartheidsystemet i Sydafrika.[1039] Det blev gang på gang slået fast:

> "Befrielsen af Palæstina er ikke et spørgsmål om et stykke jord!! Der er forskel på dannelsen af en stat ved forhandling og et område der er befriet af det palæstinensiske folk gennem væbnet kamp!"[1040]

Den aggressive insisteren på den væbnede kamp som eneste farbare vej foregik sideløbende med Palæstinakomitéens noget afventende position i forhold til PFLP's relation til PLO. Da PLO i sidste ende ved den store fredskonference i Rabat i Marokko i oktober 1974 blev anerkendt som repræsentant for palæstinenserne, var det en historisk begivenhed i den forstand, at nu var palæstinenserne anerkendt som hel befolkning, samt at PLO fik myndighed over Vestbredden, hvis Israel trak sig tilbage.[1041] Det sidste var også en sejr over Jordan. Men for PFLP betød det et brud med PLO, idet befrielsesfronten trak sig ud af PLO's eksekutivkomité (men altså ikke af PLO som sådan) i efteråret 1974.[1042] Hvor Palæstinakomitéen ellers havde hyldet PLO i mange af deres demonstrationsparoler, måtte de nu tage afstand fra samleorganisationen.[1043] De anklagede dem for at stræbe efter en respektabilitet, der ville "suge dem ind i den borgerlige varme", og citerede PFLP's markante udtalelse:

> "Hver "sejr" som erklæres af PLO er i virkeligheden kun et skridt længere hen mod den overvågende stat, dvs. palæstinensernes kirkegård."[1044]

Palæstinakomitéens afstandtagen til PLO betød således en skærpelse af den ideologiske kamp. Men det er bemærkelsesværdigt, at det ikke var de udadvendte konkrete praksisformer, der udgjorde distinktionselementerne, men symbolbrugen, retorikken og vægtningen af den korrekte analyse. Hvis man således ser på de udadvendte aktiviteter,

---

1038 Falastin Pjece 3, Palæstinakomitéen 1974
1039 Falastin Bulletin nr. 9, 1974
1040 Falastin Bulletin nr. 9, 1974
1041 Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget PLO
1042 Falastin Bulletin nr. 12 og 12, 1974
1043 Se f.eks. Falastin Bulletin nr. 12, 1974, hvor en tale fra en demonstration d. 18. maj 1974 er optrykt, her er "Leve PLO", der ellers havde været hyppigt anvendt, forsvundet fra parole-listen.
1044 Falastin Bulletin, nr. 15/16, 1975

fortsatte Palæstinakomitéen med at arrangere demonstrationer, møder, filmaftener, plancheudstillinger og solidaritetsfester med musik, dans og arabisk mad, ligesom de fortsat udgav bladet Falastin Bulletin, forskellige pjecer og distribuerede en række udenlandske bøger og tidsskrifter om Palæstinaproblematikken. Den største forandring, der skete i forbindelse med disse aktiviteter, var de organisationer Palæstinakomitéen samarbejdede med. Det er klart, at det flertal af DDV, der forblev i Grønnegade, slet ikke var at finde blandt samarbejdspartnerne længere, men også VS, SFU og RSF forsvandt, hvorimod Indokinakomitéerne, Iranske Studenters Forbund, Den arabiske forening, Proletariatets Friskole og Dansk-Cubansk Forening stadig stod anført som enten medarrangører eller støtteorganisationer.[1045] På den måde blev Palæstinakomitéen betydelig mere isoleret og, som de foregående citater også viser, skærpedes deres formulerede holdninger til den palæstinensiske væbnede kamp også markant. Komitéens mere isolerede position fremgik også af den måde, hvorpå Politisk Revy formulerede sig omkring Palæstinasagen. I slutningen af 1974 – efter at PFLP var trådt ud af PLO's eksekutivkomité – opfordrede redaktionen i en ledende artikel på trods af deres sympati for den socialistiske revolution, de mente var "PFLPs strategiske perspektiv for kampen" til at koncentrere sig om "kernen" i problematikken:

> "For solidaritetsarbejdet i Danmark er det vigtigere at holde fast ved problemets opståen og dets sammenhæng (...). Og det er værd at holde fast ved problemets kerne. Man må ikke glemme, at denne kerne består i palæstinensernes ydmyge fordring på – ikke at få deres stjålne land tilbage – men på at få lov at leve der sammen med dem, der tog det fra dem."[1046]

Jeg mener ikke, der kan være tvivl om, at sådanne formuleringer også var rettet mod Palæstinakomitéen og dens ligesindede.

Det kildemateriale, der ligger til grund for denne belysning af Palæstinakomitéen giver, som berørt, ikke mange oplysninger om, hvilke personer, der konkret udgjorde miljøet. Hans Haagensen var som nævnt en af initiativtagerne i 1969-70, men med udgangen af 1971 forsvandt han, og Falastin Bulletin fremstod herefter som et blad helt uden navne på, hverken ansvarshavende redaktør (der ellers skulle stå som ansvarlig for presseloven) eller på

[1045] Se f.eks. Falastin Bulletin nr. 10/11, 1974 og 15/16, 1975
[1046] *Palæstina – 2000 år efter,* Politisk Revy nr. 256, dec. 1974, s. 6

nogle af de folk, der enten skrev selv eller stod bag nogle af de mange oversættelser af PFLP's artikler og andre skrifter. Ligeledes foregik der ikke i bladets spalter nogen form for debat med eventuelle læsere, og det er derfor ikke muligt via navne eller diskussionsformer at udlede meget om den politiske kultur i komitéen. Derimod kan udviklingen i bladets symbolske og retoriske udtryk sammen med naturligvis artiklernes indhold bruges som kilder til i hvert fald en del af de måder, komitéen forstod og praktiserede solidaritet på.

Med disse briller på er det interessant at iagttage, hvordan bladets illustrationer, billeder og udtryk i det hele taget markant ændrede sig i løbet af 1973. De tidligere omtalte digte forsvandt fra 1972 og sammen med dem også de mange fotografier af palæstinensere i både hverdagssituationer, som fedayins i ørkenen, i flygtningelejre eller stadig på flugt. Der havde været mange billeder af børn dels i soldatertræning, men også i skoleklasser eller under leg i flygtningelejrene, ligesom billeder af kvinder i såvel fedayin-klædning som i hverdagssituationer prægede billedsiden de første år.

Grunden til, at denne mangfoldighed af fotografier af palæstinensere som levende mennesker med ansigter forsvandt kan formentlig delvis findes i, at de økonomiske midler til at lave bladet for blev mindre, idet bladet samtidig med billedernes forsvinden også i det hele taget fik et mere skrabet udtryk og ser ud til at have været duplikeret og ikke trykt, som de første årgange var det. Men dette kan kun delvist bruges som forklaring på fotografiernes forsvinden. Palæstinakomitéen fortsatte nemlig med at bringe billeder, formodentlig grafiske bearbejdninger af fotos, stadig af palæstinensere, men nu næsten udelukkende som kæmpende fedayins i ørkenlandskaber. Disse fedayins var imidlertid ansigtsløse anonyme krigere med tørklædet blafrende i ørkenvinden og kroppen anspændt, på lur eller i kraftfulde spring fremad, altid med maskinpistolen som en naturlig forlængelse af kroppens silhuet. De "hverdagssituationer" fra fedayin-livet, f.eks. et hvil blandt smilende kammerater, der tidligere havde været en del af billedsiden, indgik ikke i disse senere afbildninger. Hertil kom, at de arabiske bogstaver, der havde udgjort en betydelig del af den symbolske udsmykning af bladet, fra midten af 1973 helt forsvandt.

Samtidig med denne udvikling kan man også iagttage en tilspidsning af vigtigheden af at have den rette analyse som grundlag for sit engagement. Et eksempel på dette er et åbent brev

som Palæstinakomitéen i Falastin Bulletin stilede til MLE i forbindelse med de mellemøstlige staters brug af 'olievåbnet', der blev kædet sammen med den såkaldte oliekrise i 1973-74. MLE havde – angiveligt sammen med andre grupperinger på venstrefløjen – bakket de mellemøstlige lande op i deres ret til at bruge dette våben i kampen mod imperialismen, ligesom MLE også mente, at olievåbenet svækkede imperialisterne.[1047] Denne analyse af Mellemøstens inddragelse af olien på den internationale politiske arena fandt Palæstinakomitéen mildest talt forfejlet. Over mange tætskrevne sider, og med flere lange Lenin-citater som underbygning af argumentationen rasede de:

> "Den klassealliance, som MLE påstår eksisterer mellem det arabiske storborgerskab, sheiker, emirer, nationale borger- og småborgerskaber, arbejderklasser og bønder er ikke-eksisterende. Det er kun hvad man kan forvente, at det arabiske bourgeoisi fremstiller sin kamp om olieprofitterne som værende hele nationens kamp. Men det er forræderi, når såkaldt marxistisk-leninistiske organisationer accepterer denne løgn. (...) MLE's støtte til de arabiske borgerskaber er et udtryk for en småborgerlig nationalisme, der – som Lenin skriver – "erklærer internationalismen som udelukkende værende anerkendelsen af lighed mellem nationerne og intet mere..", negligerer de klassemæssige aspekter til fordel for nogle betragtninger over regimernes yderst sekundære modsætningsforhold til den amerikanske imperialisme. Dette fører til solidaritetsmanifestationer med klassefjenden."[1048]

Brugen af en sådan retorik, der kunne sætte en ellers på mange punkter ligesindet organisation i en position som ærkefjende, vidner først og fremmest om en politisk kultur, hvor (det der blev opfattet som) den rette analyse var fuldstændig afgørende, hvis man overhovedet skulle gøre sig gældende. Hvor Palæstinakomitéen i de første år primært havde rettet skytset mod den danske presse og befolkningens generelle sympati med Israel, blev der senere tale om et behov for ideologisk markering i en grad, der udgrænsede potentielle frænder som fjender. "Den rette analyse" blev derfor ikke frugten af en debat eller meningsudveksling, men et fænomen, der forbandt analysens ophavsmænd med en større sandhed, der rakte ud over analysens genstandsfelt og for så vidt rummede svar på alle samfundsmæssigt relevante spørgsmål. I den forstand indeholdt denne del af den politiske kultur totalitære elementer.

[1047] MLE's synspunkter blev lagt frem i deres blad *Tjen folket* nr. 11/12, 1974
[1048] Falastin Bulletin nr. 10/11, 1974, s. 7-9

Vigtigheden af den rette analyse gav sig også til kende i de intense bestræbelser på at formulere det grundlag, de konkrete aktiviteter hvilede på. Det var en kunst, der havde voldt mange vanskeligheder blandt fløjene i Vietnamarbejdet, men som forekom, om ikke let, så i hvert fald mindre problematisk i Palæstinakomitéen. Dette hang utvivlsomt sammen med, at miljøet omkring komitéen var betydelig mindre og netop (i perioder) ideologisk langt mere homogene, samt at det blev betragtet som en værdi i sig selv at have et sådant ideologisk grundlag. Dette havde ikke altid været tilfældet i Vietnamarbejdet, hvor det bare at protestere mod en brutal krig havde udgjort en motivation for mange. Betragtet som praksis var formuleringen af arbejdsgrundlag interessant, dels fordi arbejdet hermed var en del af de konkrete aktiviteter, der gav hele engagementet mening, og dels fordi det næsten altid blev fulgt op af afsluttende resolutioner, der til forveksling lignede det allerede vedtagne arbejdsgrundlag. Dette gjorde sig bl.a. gældende i forbindelse med den kampagne Palæstinakomitéen lancerede i forbindelse med fredsforhandlingerne efter oktoberkrigen i 1973.[1049] Hermed havde man ikke alene kundgjort grundlaget for arbejdet og dermed klargjort sin position (og distinktion), man havde tillige genartikuleret og bekræftet den opnåede enighed, hvormed rigtigheden heraf blev slået fast. De konstante formuleringer og bekræftelser af det ideologiske grundlag skal derfor ikke forstås som ydre stafage i positioneringskampe, der dybest set handlede om alt muligt andet, men også som meningsfulde praksisser, der forbandt det politiske arbejde med en større sag.

Kombinationen af forskydningerne i symbolbrugen og skærpelsen af den ideologiske retorik kan tolkes som forandringer i den måde, Palæstinakomitéen forstod Palæstina og deres eget engagement heri. Fra at være præget af en optagethed af et folks vilkår og skæbne blev det efterhånden i højere grad et led i den internationale klassekamp som sådan. Palæstina og palæstinenserne blev her mere til ikonografiske fedayin-figurer, der illustrerede klassekampens yderste front. Selvom analyserne af de konkrete begivenheder i Mellemøsten vedblev at udgøre en stor del af stoffet i Falastin Bulletin, synes det samtidig at tyde på, at Palæstina efterhånden i mindre grad blev forstået som en konkret problematik, hvor den 3. verden blev tillagt en særlig revolutionær kraft i sig selv, sådan som det havde været tilfældet med f.eks. Vietnam og Cuba. I stedet blev det i stigende grad forstået som en klassekampsproblematik, om end i international skala og med den antiimperialistiske kamp

[1049] Det endelige arbejdsgrundlag såvel som resolutionen kunne læses i Falastin Bulletin nr. 10/11, 1974

som rammesættende fortælling. Man kan formulere det sådan, at betydningen af den 3. verden her havde forskudt sig og indgik i en ny sammenhæng. Jeg skal vende uddybende tilbage til spørgsmålet om Palæstina som symbolsk og konkret utopi nedenfor.

Palæstinakomitéens samarbejde med Indokinakomitéerne i Rådhusstræde blev til den allerede omtalte antiimperialistiske paraplyorganisation Forbundet Mod Imperialismen i 1975. Indenfor rammerne af FMI indgik Palæstinakomitéen nu i den såkaldte Mellemøstenkomitéen, der ikke alene koncentrerede sig om det palæstinensiske problem, men rettede sit solidaritetsarbejde mod hele Mellemøsten, men det gjaldt hele vejen rundt, at støtten og solidariteten gjaldt det man opfattede revolutionære kræfter i kampen mod "de arabiske reaktionære". FMI havde på samme måde en Sydøstasienkomité, en Afrikakomité og en Latinamerikakomité, og var altså ikke rettet mod en specifik national befrielsesbevægelse. De talte i alt omkring 50 mennesker, der altså var spredt ud i de forskellige komitéer og kun mødtes lejlighedsvis for at koordinere f.eks. stof til udgivelser eller til arrangementer.[1050] Det er klart, at Sydøstasienkomitéen var en videreførelse af Indokinakomitéerne, og det er sandsynligt, at rygraden i de andre komitéer i FMI udgjordes af folk, der indenfor FS allerede var involverede i solidaritetsarbejde for de respektive verdensdele, men dette har jeg ikke afsøgt nærmere. Det er dog oplagt, at forsøget på at samle folk fra forskellige grupperinger i én organisation ikke var nogen nem opgave. Et udmeldelsesbrev fra en aktivist i Indokinakomitéerne skrevet lige efter sammenlægningen med FMI i 1975, giver et lille indblik i nogle af frustrationerne:

> "Fraktionsuoverensstemmelserne vil nok være mere tidskrævende og præget af revolutionær konkurrence end konstruktivt. Og for øvrigt er jeg røv træt af de Hellige Marxist-Leninister, som der jo er nogle stykker af i PK [Palæstinakomitéen]. Vurderingen af FMI's placering og værdi i klassekampen, samt en vurdering af Kap./imp. I dag kræver en enorm analytisk indsats. Hvordan fanden kan det ske, når vi hele tiden skal vise de andre at vi eksisterer og sælge en fandens masse blade? (...) PS. Vi ses på Rådhuskroen, til demonstration eller lign. Jeg er for øvrigt spændt på at høre, hvilket stempel nogle IK'ere vil give mig. Hvis de gider. A la højreopportunist, småborgerlig dit og dat og pjat."[1051]

[1050] Høyer et al. (2008), s. 70

[1051] Brev af 27. januar 1975, Indokinakomitéerne (FMI) arkiv, ABA nr. 2816, kasse 1. Citatet i læsevenlighedens tjeneste lettere grammatisk bearbejdet.

Aktivitetsmæssigt betød indslusningen i FMI flere ting for denne del af Palæstinasolidaritetsarbejdet. Den intense skribentvirksomhed fortsatte, men artikler og analyser indgik nu i FMI's blad International Bulletin. Ligesom det havde været tilfældet med Falastin, var der ingen forfatternavne på indlæggene, kun angivelse af, hvilken komité der stod bag. Redaktionen var angivet som kollektiv, kun Wilfred Gluud, der havde været aktiv i DDV og siden i Indokinakomitéerne og senere var med til at stifte Dansk-Vietnamesisk Venskabsforening, var anført ved navns nævnelse som ansvarlig overfor presseloven.[1052]

Formålet med International Bulletin var udpræget den udadvendte agitation, annonceringer af aktiviteter og formidling af den løbende strøm af nyheder fra de revolutionære brændpunkter i den 3. verden. Dette betød ikke, at der ikke også var lange og teoretiske artikler, men de mere dybdegående baggrundsartikler og analyser blev mestendels bragt i et særskilt blad, Mellemøsten Bulletin.[1053] Denne særskilte bulletin blev dog kun udgivet i 1975-76, hvorefter de mere dybdegående artikler blev en integreret del af International Bulletin.[1054] Det eksplicitte formål var, at International Bulletin ikke skulle blive for "slagordspræget", men det tyder også på, at kræfterne efterhånden i højere rettede sig mod det samlende antiimperialistiske og altså det eksplicit udadvendte oplysningsarbejde. Det var således også en ambition at komme i mere tæt dialog med den øvrige venstrefløj, og på den måde styrke det antiimperialistiske arbejde, som FMI ikke syntes partierne selv tog ordentligt hånd om.[1055] Her var FMI i en rivaliserende position overfor IF. Selvom der fortsat blev afholdt særskilte Palæstinaarrangementer, blev aktiviteterne således også i stigende grad til tematisk bredere anlagte konferencer med deltagelse af solidaritetsaktivister fra flere grupperinger og repræsentanter for flere befrielsesbevægelser, ikke kun de palæstinensiske eller mellemøstlige.

Indholdsmæssigt var Palæstinaarbejdet i FMI i anden halvdel af 1970'erne fortsat karakteriseret ved den stærkt fjendtlige holdning til ethvert forsøg på fredsforhandlinger i Mellemøsten, hvilket fortsat var snævert forbundet med afvisningen af en særskilt palæstinensisk stat. Men de konkrete begivenheder og tendensen til, at de omkringliggende lande efterhånden indgik i konkrete forhandlinger med Israel, skærpede opmærksomheden

---

[1052] International Bulletin nr. 2, 1975
[1053] Der var ligeledes en Afrika Bulletin, en Latinamerika Bulletin og en Sydøstasien Bulletin.
[1054] International Bulletin nr. 9, 1976
[1055] International Bulletin nr. 10/11, 1977

på "styrkeforholdet i Mellemøsten", når fremtidsudsigterne for Palæstinas befrielse blev analyseret. Der blev f.eks. med USA's mellemkomst indgået troppeadskillelsesaftaler mellem Israel og Syrien i foråret 1974 og mellem Egypten og Israel i løbet af 1974-75. Det sidste førte til den såkaldte Sinai-aftale, der gav Egypten dele af Sinaihalvøen tilbage til gengæld for ikke at foretage flere angreb mod Israel. I 1979 indgik Egypten en egentlig fredsaftale med Israel, den såkaldte Camp-David-aftale.[1056] Borgerkrigen i Libanon i 1975-76, der i FMI blev tolket som en væbnet klassekamp[1057], førte med Syriens invasion i 1976 til venstrefløjens nederlag, der samtidig indebar et hårdt slag for den palæstinensiske befrielsesbevægelse, der siden krigen i Jordan i 1970 for en stor dels vedkommende havde haft baser i Sydlibanon. Her havde også flere hundrede tusinde palæstinensiske flygtninge slået sig ned og havde erhvervet sig en udstrakt grad af selvstyre i lejrene, der altså nu blev udsat for blodige angreb. Kampen for "Palæstinas totale befrielse" syntes således at have trange kår, og PLO's entré i FN som palæstinensernes legitime repræsentant pegede i mere i retning af forhandlingsbordet end mod fedayin'ernes fortsatte kamp.

Mellemøstenkomitéen i FMI stillede sig således solidarisk med "Den Afvisende Front" i PLO, hvilket indbefattede PFLP, PFLP-GC, Arab Liberation Front og Popular Struggle Front, der alle afviste enhver fredsforhandling om en to-stats-løsning. De måder, hvorpå man i Mellemøstenkomitéen håndterede denne hårdt prøvede position, synes da også at bære præg af en vis desperation. Det gav sig til kende ved at udpege Arafat som den personificerede fjende af den palæstinensiske befrielseskamp og betegne hans tilstedeværelse i FN som opportunistisk magtbegær. Under overskriften "PLO – knæfald for imperialisterne!" argumenterede Mellemøstenkomitéen for "den langvarige folkekrigsstrategi som eneste vej til den totale befrielse" og kommenterede i billedteksten til et foto af PLO-lederen i FN således:

> "Yassir Arafat hviner af fryd over, endelig at have fundet værdige partnere til sin quick-step henimod kapitulationen."[1058]

[1056] Gyldendals Åbne Encyklopædi, www.denstoredanske.dk, under opslaget arabisk-israelske krige
[1057] Se f.eks. bogen *Klassekampen i Libanon,* Mellemøstenkomitéen, FMI, Aurora, 1976
[1058] International Bulletin nr. 6, 1976, s. 6

Sådanne formuleringer stod i skærende kontrast til De Danske Palæstinagruppers opbakning til PLO og utvivlsomt også til langt størstedelen af den øvrige venstrefløj på dette tidspunkt. Ligeledes fornemmer man desperationen i retorikken i en artikel, der analyserede afholdelsen af lokalvalg på Vestbredden, hvor store dele af den palæstinensiske befolkning, trods PFLP's kampagner for det modsatte, havde brugt deres stemmeret. Det, de opfattede som PLO's uklare linje, fik skylden for udåden, og gennem hele artiklen blev muligheden af, at der var grupper blandt de palæstinensiske "masser", der ønskede fred frem for fortsat kamp end ikke antydet. I stedet fremlagde de PFLP's paroler som deres egne og sagde bl.a.:

> "Helvede for forrædere! Nej til den kapitulationistiske løsning! Det kæmpende gevær er den eneste legitime repræsentant for det palæstinensiske folk! Vi afviser forvandling af vore martyrers blod til papirer for "freds"løsning og tilbagetog!"[1059]

Denne meget radikale retorik, der igen og igen afviste, at de skulle "blafre som syge fredsduer"[1060], fortsatte helt frem til International Bulletin i 1979 gik ind, hvilket således også gjaldt fastholdelsen af vigtigheden af "den rette analyse" og "den korrekte linje". Set i forhold til de Palæstinagrupperinger, der i øvrigt dukkede op i slutningen af 1970'erne, stod FMI altså på et radikalt synspunkt. Den væsentligste forandring indenfor dette ideologiske univers handlede derfor ikke om støtten til de revolutionære befrielsesbevægelser, men gav sig til kende i en betydelig accentuering af sammenhængen med den hjemlige klassekamp. Sammenknytningen af den revolutionære antiimperialistiske kamp for Palæstina og klassekampen i Danmark (og resten af den kapitalistiske verden) var også prægnant i Palæstinakomitéen, men indenfor rammerne af FMI kom dette perspektiv i forgrunden:

> "Det er den antiimperialistiske organisations fornemste opgave, at udbrede forståelsen for den fælles kamp og den fælles fjende og bidrage til genrejsningen af den proletariske internationalisme i den danske arbejderklasse. Dette betyder at det antiimperialistiske solidaritetsarbejde bidrager til det partiforberedende arbejde, og ikke bliver en hindring for det."[1061]

Fremhævelsen af, at den antiimperialistiske solidaritet skulle fungere som partiforberedende arbejde havde i DDV udgjort et bittert stridens æble i årevis, og havde f.eks. givet sig til

---

[1059] International Bulletin, nr. 7, 1976, s. 4
[1060] International Bulletin, nr. 13, 1977 s. 4
[1061] International Bulletin, nr. 1, 1975, s. 9

kende i beskyldninger om, at solidaritetsarbejdet i givet fald slet ikke handlede om Vietnam, men var båret af helt andre gustne overlæg. Men med den proletariske internationalisme som bærende grundlag var sammensmeltningen af solidaritet med kampen ude og klassekamp hjemme ingen modsætning, det var, tværtimod, en grundstammen i det, aktørerne opfattede som en sammenhængende analyse. Det var de danske aktørers erfaringer fra den antiimperialistiske kamp, der nu skulle fastholdes og videreudvikles og i sidste ende føre til dannelsen af et revolutionært kommunistisk parti.[1062]

Den konkrete udfoldelse af "udbredelsen af den fælles fjende og fælles kamp" kom til at bestå af mange arrangementer gennem sidste halvdel af 1970'erne. Dels fortsatte de mere velkendte udfoldelsesformer i solidaritetsfester med palæstinensisk mad, musik, film, foredrag, dans og udstillinger, ligesom flere demonstrationer blev afholdt – også i helt genkendelig form med bestemte paroler, og følgende en rute, der altid lagde vejen omkring den israelske og amerikanske ambassade. Der var imidlertid også en særlig type arrangement, der synes at kendetegne denne periode, nemlig "det antiimperialistiske seminar" eller "den antiimperialistiske konference". Disse arrangementer havde ikke kun karakter af offentlige møder, oplysningskampagner eller agitation, men var snarere bestræbelser på at dykke ned i såvel konkrete aktuelle begivenheder, som i teoretiske vinkler på den antiimperialistiske kamp, for således at opsamle erfaringer og diskutere strategi.[1063] Denne praksisform, der altså var ganske indadrettet mod ligesindede miljøer, kan oplagt ses som den måde, hvorpå man stræbte efter en samling af de antiimperialistiske kræfter. Konferencerne indeholdt flere gange gæster dels fra solidaritetsorganisationer i f.eks. Sverige og Vesttyskland, ligesom repræsentanter fra PFLP og andre militante organisationer flere gange holdt oplæg og på anden vis indgik i diskussionerne. Seminarerne indgik derfor også som en praksis, der kontinuerligt befæstede og bekræftede den rette analyses vigtighed, ikke bare som forberedende studier til den egentlige kamp, men som en del af kernen i solidaritetsarbejdet – analyserne blev jo også til i tæt udveksling med palæstinenserne selv.

[1062] *Resolution om anti-imperialistisk arbejde.* Vedtaget på FMI's 1. Kongres. International Bulletin nr. 2, 1975, s. 17
[1063] Se f.eks. omtaler af seminarer og konferencer i International Bulletin nr. 1, 1975; nr. 2, 1975, nr. 9, 1976 og nr. 14, 1978

Arbejdet for arbejderklassens mobilisering i den internationale klassekamp og den intense bestræbelse på at samle de antiimperialistiske kræfter på venstrefløjen ramte samtidig ind i den problemstilling, der i mange variationer havde plaget solidaritetsarbejdet siden de tidlige 1960'ere, nemlig spørgsmålet om, hvori 'bredden' skulle bestå. Ikke at det blev diskuteret, hvad de egentlig mente med arbejderklassen, problematikken bestod i, hvordan man både kunne gå efter en bred mobilisering og fastholde et politisk radikalt grundlag herfor. Med FMI's bekendelse til den proletariske internationalisme og det partiforberedende arbejde, er det derfor relevant, at se på, hvordan de håndterede dette. Dette var en meget grundlæggende diskussion og dyb strid, der også udgjorde et fundamentalt skel mellem FMI og Internationalt Forum, IF, hvilket siger noget om, at perspektiverne for og de måder, hvorpå "det antiimperialistiske arbejde" skulle foregå blev tolket temmelig forskelligt.[1064] Hvor antiimperialisme i slutningen af 1960'erne havde konnoteret "den radikale fløj" overfor "den moderate", var der altså nu stridigheder om, hvordan denne position overhovedet skulle indholdsudfyldes.

Hvis man ser på, hvad FMI's stilling i dette spørgsmål betød for Palæstinaarbejdet, er det interessant, at der her skete en forskydning hen imod en større grad af omsorg for det palæstinensiske folks skæbne og vilkår. Et meget konkret eksempel herpå er en indsamling, der blev etableret i samarbejde med Støttekomitéen for Ghassan Kanafani's Kulturfond under titlen "Medicin til Libanon". Ghassan Kanafani, der havde fungeret som redaktør af PFLP's blad Al Hadaf var i juli 1972 blevet dræbt af en bilbombe, og det var bl.a. hans danske enke Annie Kanafani, der stod bag oprettelsen af kulturfonden, der altså støttede en række humanitære formål i Palæstinasagen. Denne humanitære indsamling, der altså rettede sig mod de udbombede flygtningelejre i Libanon, hvor mange tusinde palæstinensere befandt sig, stod i en vis forstand i modsætning til den militante støtte til den væbnede kamp. Men det er dog væsentligt, at indsamlingen ikke trådte i stedet for den "kampgiro", der var oprettet med henblik på støtte til de revolutionære væbnede befrielsesorganisationer, men udelukkende var et særskilt projekt, rettet direkte mod de nødstedte palæstinensere i det krigshærgede Libanon.

[1064] Se flere artikler i International Bulletin, hvor IF angribes for bl.a. opportunisme. *INTERNATIONALT FORUM: solidaritet i opportunismens tegn!,* International Bulletin, nr. 6/1976, s. 11 og *1. maj: "enhed" eller enhed,* International Bulletin nr. 14/1978, s. 3-4

Det var derfor ikke primært indholdet af de konkrete solidaritetsaktiviteter, der forandrede sig, men derimod den måde, hvorpå det kom til udtryk i symbolbrugen. Der er ikke tvivl om, at der gennem sidste halvdel af 1970'erne fortsat i International Bulletin kan iagttages en markant dyrkelse af en voldens æstetik med grovkornede billeder af ansigtsløse fedayins med maskinpistoler, vestlige finansinstitutioner set gennem sigtekorn og mange andre militante motiver, ligesom formuleringer om nødvendigheden af en "sejr over og likvidering af områdets reaktionære kræfter" også vidner om et voldeligt sprog.[1065] Sideløbende hermed genindsattes imidlertid det palæstinensiske menneske som levende figur i bladet. Først og fremmest optrådte palæstinenserne (igen) som levende aktører, der i flere interviews udtalte sig om kampens konkrete begivenheder, men også en bog om den palæstinensiske sag, udarbejdet af en gruppe fra Den rejsende Højskole, blev rost for gennem mange interviews fra flygtningelejrene at skildre de konkrete vilkår palæstinenserne levede under. Bogen blev dog også kritiseret for at mangle den nødvendige "politisk-teoretiske bearbejdelse".[1066] Helt markant i International Bulletin er billederne af mennesker i flygtningelejre, herunder billedet, der skulle få læserne til at bidrage til indsamlingen til medicin til Libanon. Her sås en palæstinensisk mor med et snavset grædende barn på armen, og det har ikke krævet politisk skoling at blive berørt af billedet af sådanne uskyldige ofre.[1067] Andre eksempler er de plakater, der annoncerede demonstrationer og solidaritetsfester for Palæstina. De var nu ganske farvestrålende, prydet med billeder af blomster og endog en enkelt med en tegning af en kvinde, der nok i sine strakte arme holdt en vimpel med et billede af Ghassan Kanafani, hvor vimpelstangen spiddede øjet på et frygteligt uhyre – men som samtidig havde langt løsthængende hår, var hyldet i erotiske arabiske klædestykker der lod hendes bryster nøgne, og hvor der i stoffet over hendes mave var indtegnet billedet af et lille blomstervæsen.[1068] Her handlede det nok om blodig kamp, men kampen gjaldt en frodig kvinde, der bar folkets fremtid i sig. En symbolik, der kan genfindes i mange nationale vækkelsesbevægelser i det 20. århundrede og formodentlig appellerede betydeligt bredere end den ansigtsløse fedayin med maskinpistolen.

[1065] Gengivelse af resolutioner fra FMI's internationale konference om Mellemøsten, i International Bulletin nr. 1, 1975, s. 13

[1066] Anmeldelse af Elin Hansen, *Palæstina – et folk i kamp,* Skipper Klements Forlag 1975, International Bulletin nr. 5, 1975, s. 18

[1067] International Bulletin nr. 10/11, 1977

[1068] Plakat for solidaritetsmøde og demonstration, 15. maj 1978, bagsiden af International Bulletin nr. 14, 1978

Jeg mener det symbolske billedsprog skal tolkes som en del af den forståelse af Palæstina, der var virksom i solidaritetsarbejdet, og forskydningen i symbol- og billedbrugen skal ikke alene ses som udtryk for en instrumentel brug af billeder med det kalkulerede formål at appellere til så mange som muligt, selvom dette formentlig også har spillet en rolle. Det var imidlertid en sag man søgte at udfolde indenfor rammerne af den rette analyses mulige strategier:

> "Vi vil aldrig gå imod det brede solidaritetsarbejde [men] Udviklingen af en revolutionær stillingtagen og bevidsthed i den danske arbejderklasse er nu engang mere perspektivrig end at tækkes vaklende småborgere (...) Vi er ikke modstandere af det opinionsdannende arbejde, men hovedvægten må lægges på den revolutionære solidaritet."[1069]

Alligevel kan det ikke udelukkes, at modereringen af symbolbrugen hang sammen med ønsket om bred mobilisering. Palæstinaproblematikken indgik ikke udelukkende i den betydningssammenhæng, som FMI udgjorde, også opinionen på den øvrige venstrefløj, hvor der havde indfundet sig betydelig skepsis i takt med radikaliseringen af de palæstinensiske revolutionæres kampmetoder. Jeg har allerede været inde på, hvordan eksempelvis Politisk Revys holdning til PFLP's og Sorte Septembers militante aktioner begyndte at bevæge sig i en mere kritisk retning, hvad angik vurderingen af den politiske gevinst. Kritikken havde særligt drejet sig om aktionerne i Lydda lufthavnen i Israel og under OL i München, begge i 1972. I kølvandet på sidstnævnte påpegede Morten Thing, at Sorte Septembers svaghed var den manglende politiske analyse, og at de "ikke ofrer meget på at få at få eventuelle tilhængere til at forstå aktionerne og deres rækkevidde."[1070] En lignende betragtning kunne læses i Information, der i øvrigt betegnede aktionen som et udtryk for "Palæstina-partisanernes desperation og hadske blindhed i valget af midler".[1071] Der stod:

> "Fanatikerne i Sorte September har – endnu engang – vist, at de ikke evner eller agter at skelne mellem aktive udøvere af Israels politik og almindelige israelske borgere. (...) partisanerne [kan] aldrig komme deres mål nærmere, hvis de ikke trækker en klar skillelinje (...)"[1072]

[1069] International bulletin nr. 1, 1975, s. 9 og 12
[1070] Morten Thing: *Palæstina i Europa,* Politisk Revy nr. 205, sep. 1972, s. 7
[1071] *Kun 11 var rene,* Information d. 7. Sep. 1972, lederartikel på forsiden
[1072] *Kun 11 var rene,* Information d. 7. Sep. 1972, lederartikel på forsiden

I takt med de politisk anspændte forhandlingsforsøg i Mellemøsten fortsatte PFLP og andre militante palæstinensiske organisationer imidlertid med at gøre brug af voldelige aktionsformer dels på egen hånd, og dels i samarbejde med andre militante revolutionære grupperinger, herunder den vesttyske Rote Arme Fraktion. Øvig Knudsen fremstiller i sine bøger om Blekingegadebanden, hvordan en af grundlæggerne af PFLP, Wadi Haddad, fra begyndelsen af 1970'erne blev hjernen bag PFLP's internationale aktioner, og som et led heri rekrutterede og trænede folk fra andre militante grupper, der således kunne indgå som konkrete medkombattanter i aktionerne.[1073] I forbindelse med Lydda-aktionen var det som nævnt den såkaldte Japanske Røde Hær, der havde lagt aktivister til, men også RAF kom til at spille en væsentlig rolle fra midten af 1970'erne og aktionen under OL i München var ikke den sidste, der foregik i Europa.[1074] Der var tale om en række aktioner, som det vil føre for vidt at udrede her, men kulminationen synes at være det såkaldte "tyske efterår" i 1977, hvor RAF kidnappede og efterfølgende dræbte den vesttyske arbejdsgiverformand Hans Martin Schleyer, en aktion, der undervejs blev udvidet med en kapring af et Lufthansa-fly med afgang fra Mallorca. Flyet blev ført til flere forskellige lufthavne i Mellemøsten, førstekaptajnen dræbt for øjnene af passagererne, der blev bagbundet og truet med henrettelse. Aktionen endte i Mogadishu lufthavn i Somalia, hvor tyske specialstyrker stormede flyet og dræbte tre af de fire kaprere. Aktionerne var udført i fællesskab ad RAF og PFLP, og kravene gik på løsladelse af såvel de fængslede RAF-ledere i Stammheimfængslet i Vesttyskland så vel som to palæstinensere, der sad fængslet i Tyrkiet for drab på fire mennesker på et El-Al-kontor.[1075] Få timer efter, at de tyske specialstyrker havde stormet flyet i Somalia og de tyske RAF-fanger dermed ikke kunne se frem til at blive løsladt, blev Andreaes Baader, Gudrun Ennslin og Jan-Carl Raspe fundet døde i Stammheimfængslet efter, at de angiveligt havde begået selvmord, og samme dag blev Schleyer skudt tre gange i hovedet og efterladt i baggagerummet af en bil i Frankrig tæt ved den tyske grænse.[1076]

Det er således bemærkelsesværdigt, at FMI's relative nedtoning af støtten til "den revolutionære vold" og opprioriteringen af de konkrete palæstinenseres skæbne også skete

[1073] Knudsen (2007) bind I, s. 247
[1074] Knudsen (2007) bind I, s. 250-251
[1075] Knudsen (2007) bind I, s. 264
[1076] De komplicerede omstændigheder omkring aktionerne og deres indbyrdes forbundethed er beskrevet af Knudsen (2007) bind I, s. 260-272

sideløbende med "europæiseringen" og også en brutalisering af aktionerne, i hvert fald set med vesteuropæiske øjne. Civile ofre havde for så vidt været en del af kampen fra den væbnede konflikts start, både fra palæstinensisk og israelsk side. Den symbolske fremstilling af den palæstinensiske befrielseskamp på dette tidspunkt giver således indtryk af en vis eftertænksomhed i FMI i forhold til volden, men det er tydeligt, at det ikke var nogen let sag at håndtere for dem. Det fremgår af en stærkt tvetydig artikel i International Bulletin, der først og fremmest rettede skytset mod "den borgerlige hetz", der "bruger alle kneb for at få (...) folkelig opbakning til en indskrænkning af de politiske frihedsrettigheder (...) helt efter den tyske formel".[1077] Hermed henviste de til de politiske indgreb, der var foregået i Vesttyskland, som bl.a. indebar det såkaldte berufsverbot. Det var en lovgivning, der sigtede på at beskytte de demokratiske institutioner mod ekstreme marxistisk-leninistiske grupper, der betragtede vold som legitimt politisk middel. Men det var også en lovgivning, der vakte stor harme i langt bredere kredse end de direkte berørte, fordi det også var en indskrænkning af politiske rettigheder. Artiklen kredsede om forskellen mellem den revolutionære vold, som blev opfattet som legitim og nødvendig, og terrorisme, der måtte fordømmes, men vel at mærke politisk og ikke moralsk:

> "Den ideologi, der fører til terrorisme, fornægter enten nødvendigheden af masseopbakningen i den politiske kamp, eller tror at volden i sig selv er en politisk katalysator, der kan udvikle kampen."[1078]

Vurderingen af, hvad PFLP og deres støtter foretog sig faldt dog ved nærmere eftersyn noget kryptisk ud:

> "Vi afviser (...), at den palæstinensiske befrielsesbevægelses flykapringer og aktioner i Israel er terrorisme. (...) Det er muligt, at nogle af befrielsesbevægelsernes aktioner er fejlagtige (...) Men fejlagtige aktioner hører ikke ind under kategorien terrorisme."[1079]

Den detalje, man skal bide mærke i, er formuleringen "i Israel", der, hvis man vendte argumentationen om, i realiteten betegnede de aktioner, der foregik *udenfor* Israel som terrorisme. Men det stod der ikke, ligesom hverken RAF eller andre af PFLP's

---

[1077] International Bulletin nr. 14, 1978, s. 6
[1078] International Bulletin nr. 14, 1978, s. 6
[1079] International Bulletin nr. 14, 1978, s. 6

samarbejdspartnere blev nævnt. Artiklen vidner på den måde om en betydelig grad af tvivlrådighed om, hvordan man skulle stille sig overfor de meget brutale aktioner, og den politiske ambition om at mobilisere den hjemlige arbejderklasse gjorde ikke sagen nemmere. Fejringen af den væbnede kamp, som man havde kunne iagttage i Palæstinakomitéen og i FMI nogle år tidligere, syntes altså ikke længere at gøre sig gældende, hvilket skal forstås i lyset af den politiske vægtning af 'massernes opbakning'. Noget tyder på, at PFLP også genovervejede sin strategi for væbnet kamp i lyset af 1970'ernes militante og blodige aktioner, idet organisationen i 1978 erklærede, at de ikke længere ville gøre brug af aktioner uden for det de opfattede som Palæstina.

Man må da også gå ud fra, at det var et forsvindende lille mindretal, hvis nogen overhovedet, i den danske arbejderklasse, der bakkede PFLP og RAF's aktioner op. I den udstrækning man kan se Politisk Revy som stemme for et bredere udsnit af venstrefløjen, er det tydeligt, at den siddende redaktion i efteråret 1977 trods massiv omtale og stærk kritik af indskrænkning af de politiske frihedsrettigheder i Vesttyskland, tog utvetydigt afstand fra RAF's terroraktioner som de mente direkte skadede den antiimperialistiske kamp i den 3. verden:

> "Meningen med terror er at skabe angst. Men den angst, terroristerne tror at sætte i borgerskabet gennem kidnapning og flykapring, spredes i stedet for gennem massemedierne til en kollektiv angst (...)Vi er modstandere af RAF, vi mener de tager grundlæggende fejl, og vi mener ikke, at hverken den tyske arbejderklasse eller de undertrykte folkeslag i den 3. Verden kommer en fodsbred nærmere socialismen ved anvendelse af terror."[1080]

Information skrev tilsvarende, at RAF "alvorligt [havde] nedsat socialismens omdømme i Vesttyskland" med deres "voldsevangelium og snak om at forbinde den politiske og væbnede kamp.".[1081] Og selvom VS principielt mente, at revolutionær vold kunne blive en nødvendighed, tog de eksplicit afstand fra kidnapnings- og flykapringsaktionen, ligesom de fremhævede, at RAF's aktioner i det hele taget "ikke havde ført til noget som helst positivt".[1082] Et andet parti, KAP, mente ikke, at aktionen "blot antydningsvis [kunne] ses i et

---

[1080] Redaktionen: *Den vesttyske terror*, Politisk Revy nr. 320, nov. 1977, s. 3. Den vesttyske lovgivning og konsekvenserne heraf er bl.a. omtalt i Politisk Revy nr. 319, okt. 1977 og nr. 322, dec. 1977
[1081] *RAF-nekrolog*, Information, 19. okt. 1977, lederartikel på forsiden
[1082] VS Bulletin nr. 176, oktober 1977, s. 6

forsonende skær." – bare for at nævne bare et par udmeldinger fra ganske forskellige positioner på den antiimperialistiske venstrefløj.[1083] Den fascination af, at krigen ude kunne bringes hjem i egne gader, som dog havde været artikuleret i (dele af) de radikale Vietnamgrupperinger, var altså her helt fraværende. Palæstinaspørgsmålet havde på den måde splittet den antiimperialistiske revolutionære venstrefløj.[1084]

Palæstina som symbolsk og konkret utopi – den væbnede kamps betydning

I det følgende skal jeg gå analytisk tættere på to temaer, der allerede er berørt flere gange, nemlig hvordan Palæstina indgik som symbolsk og konkret utopi i de grupperinger jeg har ofret mest opmærksomhed her samt spørgsmålet om den væbnede kamps betydning. De to temaer vil på grund af de tætte forbindelser imellem dem blive kædet sammen i en fælles analyse. I en vis forstand var der ligheder mellem solidaritetsarbejdet for Vietnam og for Palæstina i den måde, hvorpå den væbnede kamp blev opfattet som fuldstændig legitim i det, der i solidaritetsgrupperingerne blev opfattet som et folks retfærdige frihedskamp. Men jeg mener det er vigtigt, at hvor det i DDV ofte blev fremhævet, at solidariteten var betingelsesløs og "på vietnamesernes egne betingelser", så var det afgørende, at den fløj, man stillede sig solidarisk med, var båret af en revolutionært projekt og altså ikke bare drevet af målet om et selvstændigt Palæstina. Dette gjaldt KAK og KUF, Palæstinakomitéen og FMI. Her var solidaritet med Palæstina ikke betingelsesløs, den var tværtimod betinget af palæstinensernes revolutionære projekt. Det spillede også indledningsvis en rolle for bredere dele af den revolutionære venstrefløj, men dette ændrede sig i kraft af den stadig tydeligere afstand fra PFLP's anvendelse af terror. Selvom det stillede sig særligt i KAK og KUF, der med snylterstatsteorien som grundlag afviste en mobilisering af den danske arbejderklasse, så var der ydermere det fælles træk, at alle de belyste grupperinger havde en mere vidtrækkende revolution som et fundamentalt perspektiv i solidaritetsarbejdet, også i forhold til det danske samfund. Disse karakteristika er væsentlige, fordi de var virksomme i den måde, hvorpå Palæstina overhovedet blev betydningstilskrevet og forstået.

[1083] Arbejderavisen nr. 37, okt. 1977, s. 2

[1084] PFLP erklærede i 1978, at de ikke længere ville gøre brug af aktioner uden for det, de opfattede som Palæstina.

KAK og KUF, Palæstinakomitéen og FMI rummede således et grundlæggende utopisk element, der havde den konkrete side, at der ikke eksisterede en anerkendt stat, der bar navnet Palæstina. Hvor befrielseskampen i f.eks. Algeriet kunne forstås som en kamp for, at en kolonimagt skulle forlade et konkret afgrænset land, var kampen for Palæstina knyttet til (meget forskellige) visioner om skabelsen af en stat. Ofte brugte man betegnelsen "det besatte Palæstina", hvilket både kunne dække over de områder Israel havde indtaget under krigen i juni 1967, og den israelske stat som sådan.[1085] Som et væsentligt led i den mentale og diskursive fastholdelse af Palæstina som land var det vigtigt, at palæstinenserne blev skabt og fastholdt som et folk. Det sidste gav sig til kende som en kontinuerlig insisteren på at tale om "det palæstinensiske folk" og ikke om et arabisk flygtningeproblem. I såvel KAK/KUF som i Palæstinakomitéen og i FMI indgik det palæstinensiske folks historie tilbage fra den engelske mandatperiode og frem til krigen i juni 1967 som det afgørende vendepunkt i mobiliseringen af en palæstinensisk befrielsesbevægelse. Ved at blive fortalt igen og igen blev palæstinenserne gjort til et samlet folk, der nu var fordrevet fra det gamle land, og deres kamp for Palæstina blev derfor forbundet med en dyb længsel efter dette forjættede, ikke eksisterende land.[1086]

Som jeg har været inde på i belysningen af de forskellige grupperinger, formede den symbolske konstruktion af Palæstina og palæstinenserne sig dog ganske forskelligt i løbet af perioden 1969/70 til slutningen af 1970'erne. Den bevæbnede fedayin var ubetinget en gennemgående figur, men altså men skiftende accentueringer. Jeg har allerede diskuteret, hvordan disse forskydninger i symbol- og billedsproget kan ses som udtryk for en kombination af det ideologiske revolutionære projekt i solidaritetsarbejdet, og en række konkrete begivenheder omkring hele konflikten i Mellemøsten. Jeg skal derfor i det følgende komme lidt nærmere ind på, hvilke betydningssammenhænge Palæstina og palæstinenserne indgik i, for herefter at stille mere skarpt på den væbnede kamps betydning heri.

Først og fremmest er det relevant at se på, hvem der egentlig indgik som revolutionære subjekter, og hvordan dette var virksomt. På den ene side betød den kontinuerlige

---

[1085] Se f.eks. Falastin Bulletin nr. 1, 1972

[1086] For eksempler på denne historiske grundfortælling i bladene, se f.eks. Ungkommunisten nr. 9, nov. 1969, Falastin nr. 1, 1970 og Falastin Bulletin nr. 3, 1973.

genskabelse af "det palæstinensiske folk", at denne noget uspecificeret størrelse kort og godt udgjorde den drivende kraft i kampen. Det var denne forestilling, der var virksom i Niels Vests film *Et undertrykt folk har altid ret,* og alle klasseanalyser til trods var forestillingen om det samlede undertrykte folk som revolutionær kraft tilstede i alle de belyste grupperinger. Den har formodentlig også fungeret som et bredere appellerende element for de dele af venstrefløjen, der ikke var organisatorisk involveret i de radikale solidaritetsgrupperinger, men som sympatiserede med den palæstinensiske sag.

På den anden side er det væsentligt, at det netop var i udpegningen af klassekampen som central i den palæstinensiske kamp, at solidaritetsgrupperne positionerede sig distinkt. Det var i kraft af det revolutionære projekt hjemme, at det revolutionære projekt ude blev tildelt betydning, og at det netop var PFLP, der kom til at udgøre den primære modpart i den palæstinensiske kamp var ingen tilfældighed. De gentagne påpegninger af, at det netop ikke var en palæstinensisk nationalstat, der var det primære mål, men "en demokratisk Palæstinastat" (der, som nævnt altså var PFLP's betegnelsen for et socialistisk samfund), var altså helt afgørende. Hvem "de palæstinensiske masser" var, fremgik bl.a. af PFLP's politiske manifest, og under overskriften "Hvem er vore venner?" skrev de:

> "Arbejderne og bønderne er revolutionens rygrad og dens klassemæssige råstof, og de er revolutionens fortrop. (...) Det er arbejderne og bønderne, der fylder opsamlingslejrene, hvor størstedelen af det palæstinensiske folk lever i elendighed. (...) Det palæstinensiske bourgeoisi lever ikke i disse lejre. (...) Når vi derfor vender os til arbejderne og bønderne og de forarmede klasser i vore byer, når vi bevæbner dem med en revolutionær ideologi, organiserer dem og forsyner dem med våben, så har vi dannet et solidt grundlag for den historiske proces der er revolutionens rygrad."[1087]

Der blev altså skelnet ret klart mellem forskellige palæstinensiske klasser, og man kan ikke i de forskellige solidaritetsgrupperinger iagttage entydig dyrkelse af de mere klassiske revolutionære figurer, bonden eller arbejderen. Det er derimod slående, at den gennemgående symbolske figur i de analyserede blade i stedet var den bevæbnede kæmpende fedayin med maskingeværet og tørklædet i den hede ørkenvind. Det var en figur, der overskred mere teoretiske betoninger af enten arbejderen eller bonden som revolutionære subjekter, ligesom de samfundsmæssige utopier, der knyttede sig hertil, gled i baggrunden til

[1087] Falastin nr. 3, 1970, s. 27-28, understregning i org.

fordel for en dyrkelse af den revolutionære væbnede kamp som sådan. På den måde var der altså en dobbelthed i den ideologiske udpegelse af de revolutionære subjekter.

Det er også bemærkelsesværdigt, at opbygningen af et palæstinensisk samfund kun yderst sporadisk blev tematiseret i bladene. Dette kan naturligvis forklares med det faktum, at der ikke foregik en sådan opbygning, fordi Palæstina ikke var et konkret eksisterende land. Men med tanke på, hvor meget opmærksomhed "den demokratiske Palæstinastat" som kampens endemål blev tildelt, kunne man godt forvente, at den konkrete udfoldelse heraf blev dyrket mere - f.eks. efter at palæstinenserne fik en udstrakt grad af selvstyre i de store flygtningelejre i Libanon, lejre der mere tog form af bysamfund end af lejre af mere midlertidig karakter. I den forstand forblev Palæstina en symbolsk utopi.

Hvis man ser lidt bredere på, hvilke symbolske figurer og forestillinger om Palæstina, der var virksomme i de her belyste Palæstinagrupperinger, hører det med til billedet, at PFLP også rummede nogle identifikationselementer for den venstreorienterede ungdom i Danmark. Et eksempel er, at kvinder blev tildelt en eksplicit rolle i den palæstinensiske revolution, ikke mindst i den væbnede kamp. Leila Khaled fik ikonografisk status verden over efter de store flykapringsaktioner i 1969-70, og af de fotos af de palæstinensiske fedayins, der blev gengivet i bladene fremgik det, at kvinder deltog i kamptræningen i lejrene.[1088] Det er ikke noget særsyn, at kvinder efter 1970, hvor Rødstrømperne og den ny kvindebevægelse slog igennem, indtog en vis plads i solidaritetsbladene. At det fandt vej til Falastins sider, skal ses som et udtryk for, hvordan miljøet var en del af de eksisterende venstrefløjsstrømninger, hvor bestemte temaer kunne presse sig på, og redaktionen henviste da også til lignende kvindetemanumre i Vietnam-Solidaritet og Politisk Revy. På dette punkt var der altså klare fællestræk med andre solidaritetsmiljøer. Kønskamp kom dog aldrig til at udgøre en mere grundlæggende problematik i palæstinaarbejdet, hvilket da også ville have været en stor udfordring for de stærkt mandsdominerede miljøer. Måske netop af den grund blev det ved et enkelt kvinde-temanummer.

Bortset fra dette blev der således ikke ofret meget plads på kvindespørgsmål i Palæstinagrupperingerne – slet ikke i KAK og KUF og kun i mindre grad i FMI. I KAK og

[1088] Se f.eks. Ungkommunisten nr. 5, 1970, Falastin nr. 10, 1971og International Bulletin nr. 13, 1977

KUF var kvinderne kun tilstede som billedmateriale, og i Palæstinakomitéen blev kvinderne altså tildelt et særnummer af Falastin i efteråret 1971, hvor man bl.a. kunne læse PFLP's analyse af kvindens rolle i den palæstinensiske revolution samt Staffan Beckmans analyse af forholdet mellem modstandsbevægelsen og kvindens frigørelse. Såvel PFLP som Beckman beskrev kvindens dobbelte undertrykkelse, idet hun både var underlagt de samme udbyttende strukturer som manden og var undertrykt af manden, og det blev fremhævet, at den ægte revolution også var en social revolution, der frigjorde kvinden. PFLP brugte dog også en del plads på en diskussion af den seksuelle frigørelse, der var foregået i den vestlige kapitalistiske verden:

> "(...) strømmen af vestlige film, aviser, TV shows og ugeblade skildrer kvindens frigørelse, som om det drejer sig om trællekvindens frihed til at vælge sin herre (...) Vi fornægter naturligvis dette, fordi "det seksuelle aspekt" har stillet den sande betydning af den form for frigørelse, vi kæmper for, i skyggen. (...) Vi kæmper for en ægte ligestilling og en ægte frigørelse."[1089]

En sådan "ægte ligestilling og frigørelse" (der i parentes bemærket altså tog afstand fra den seksuelle frigørelse, der var en del af det danske ungdomsoprør) kunne bl.a. tilvejebringes gennem uddannelse, men grundlæggende handlede det om at fortsætte den palæstinensiske revolution, fordi kvindens frigørelse først kunne realiseres i et socialistisk samfund. PFLP mente, at den nye kvindebevægelse syntes at fremstå "så vrede så det grænser til selvmord, idet det mere minder os om den druknendes panikslagne forsøg på at redde sig (...).[1090] Det er på den baggrund interessant, at Palæstinakomitéen i en redaktionel leder i kvindetemanummeret kundgjorde sit kvindepolitiske program i solidaritetsarbejdet:

> "Vi ser i dag utallige eksempler på hvilke mærkværdige konklusioner man når frem til, hvis problemet behandles uden en samfundsmæssig sammenhæng og et historisk grundlag. (hvad en nærmere redegørelse for dette angår, kan vi henvise til Friedrich Engels: Familien, privatejendommen og statens oprindelse (...). Den opblussen af debatten om kvinden stilling, der i den seneste tid har kunnet mærkes i hele den vestlige verden, har om ikke altid i sit umiddelbare udtryk, så i sit væsen og gennem de kredse der fører den frem, været borgerlig og sekterisk. Man har derfor ikke indset, at problemet kun er en af de mange modsætninger i det kapitalistiske samfund og kun kan løses når dette afløses af det socialistiske."[1091]

[1089] *PFLP om kvindens frigørelse*, Falastin nr 10, 1971, s. 4-5
[1090] *PFLP om kvindens frigørelse*, Falastin nr 10, 1971, s. 6
[1091] Falastin nr 10, 1971, s. 2

Hermed skrev Palæstinakomitéen sig, helt i tråd med PFLP, direkte ind i det store kvindepolitiske spørgsmål, om sammenhængen mellem kvindekamp og klassekamp, hvor det første altså var underordnet det sidste. På den måde positionerede komitéen sig klart, og kønsspørgsmålet kan have udgjort et særligt identifikations- eller attraktionselement for de solidaritetsaktivister, mænd som kvinder, som forstod kvindekampen på samme måde. At det samtidig har distanceret komitéen fra andre dele af kvindebevægelsen, er der nok ingen tvivl om.

De kvindelige fedayins var langt fra iscenesat som seksualiserede pin-ups i bladene, men der var tale om et meget maskulint konnoteret symbolsprog og et overvældende flertal af konkrete mænd blandt de afbillede fedayins. Her var fedayinlivet fremstillet som en mandekultur med kammeraterne i lejren, politiske diskussioner i skyggen af en udspændt teltdug og lange vagter på uriasposter i ørkenen. Dette mindede til en vis grad om iscenesættelsen af de cubanske guerillos, men med den ikke helt uvæsentlige forskel, at de palæstinensiske fedayins, som omtalt, ofte var anonymiserede og ansigtsløse. Dermed var den mandlige fedayin et ligeså let genkendeligt ikon for den palæstinensiske kamp som Che Guevara var for den cubanske (og mange andre) guerillabevægelser, men den cubanske guerillakriger fremstod som individ, den palæstinensiske fedayin som et symbol på det kollektive, og det var medvirkende til at nedtone seksualiseringen af ham.

Skabelsen af Palæstina som symbolsk utopi med udpegelsen af "de palæstinensiske masser" som det revolutionære subjekt i den kollektive kamp, blev også modsvaret af en mere konkret side af arbejdet, de mange kontakter mellem de danske aktører og PFLP. Jeg skal i det følgende belyse, hvad disse kontakter betød. Kontakten med palæstinenserne, og altså i særlig grad PFLP, spillede en væsentlig rolle i alle de grupperinger, jeg her har belyst. Hvis man løfter blikket fra de egentlige solidaritetsgrupperinger og ser på, hvordan Palæstinasagen blev håndteret, er det tydeligt, at f.eks. skribenterne på Politisk Revy rejste en hel del, lavede interviews med repræsentanter for de palæstinensiske bevægelser, besøgte flygtningelejre, træningslejre og meget andet. Det gjaldt f.eks. Jens Nauntofte og Jacques Hersh, hvis artikler allerede er omtalt. Jeg skal ikke gå dybere ind i den journalistiske rejsepraksis, blot nævne, at disse rejser meget konkret illustrerede, at Palæstina var et land, der ikke fandtes – rejserne gik

til Libanon eller Jordan eller andre steder. Man kunne altså ikke rejse til Palæstina, men man kunne rejse til PFLP. Dette konkrete forhold bidrog til den grundlæggende forståelse, at Palæstina var der, hvor der blev kæmpet for den palæstinensiske revolution.

Filmfolk som Niels Vest og hans hold rejste med det formål at dokumentere og fortælle om palæstinensernes skæbne og vilkår, og Den rejsende Højskole, hvis rejse i 1975 allerede er nævnt, stod også for en politisk motiveret rejsepraksis.[1092] Men det er bemærkelsesværdigt, at der ikke i øvrigt synes at være foregået rejser, der indgik i solidaritetssammenhænge, i hvert fald ikke i større omfang. Kultursociologen Birgitte Rahbek, der var gift med Nabil Kanafani (som var med til at stifte Palæstinakomitéen) og selv engageret i solidaritetsarbejde, rejste flere gange til Libanon i 1970'erne, men det var enten private ture eller studierejser.[1093] Som nævnt var PFLP's talsmand i 1960'erne Ghassan Kanafani (fætter til Nabil Kanafani) dansk gift, og hans kone Anni Kanafani, der var uddannet pædagog, opbyggede en række børnehaver for palæstinensiske børn i flygtningelejrene i Libanon. Hendes arbejde fortsatte, efter at hendes mand i 1973 blev dræbt af en bilbombe, men der er ikke noget i det her anvendte kildemateriale, der tyder på, at børnehaverne udgjorde et rejsemål for f.eks. solidaritetsaktivister, der ønskede at yde en social indsats. Dette støttes af Birgitte Rahbek, der ikke mener, at sådanne rejser blev organiseret, ligesom hun ikke erindrer, at det var særlig almindeligt at rejse til f.eks. Libanon eller andre steder som en del af solidaritetsarbejdet.[1094] Hvis rejser til PFLPs lejre og hovedkontorer var en del af arbejdet i Palæstinakomitéen og i FMI var det altså ikke en praksis, der indgik i deres udadvendte virke i form af rejseberetninger eller andre rapporterende artikler eller som lysbilledforedrag og lignende ved annoncerede offentlige arrangementer. Dette er bemærkelsesværdigt i den forstand, at sådanne rejser oplagt kunne indgå i den måde, hvorpå grupperingerne i øvrigt arbejdede, og den relation aktivisterne ellers havde til palæstinenserne. De mere præcise årsager hertil har jeg dog ikke kunnet afdække. Hvis de virkelig ikke rejste, kan det have haft pragmatiske årsager som f.eks. økonomi, eller det forhold, at regionen konstant var plaget af væbnede konflikter, der gjorde eventuelle rejser risikable. Og hvis de gjorde, kan fraværet af rejseberetninger måske tolkes enten som et udtryk for, at denne genre ikke passede så godt

---

[1092] Elin Hansen, *Palæstina – et folk i kamp,* Skipper Klements Forlag 1975, International Bulletin nr. 5, 1975
[1093] Oplyst af Birgitte Rahbek selv pr. mail d. 17. juni 2010
[1094] Oplyst af Birgitte Rahbek selv pr. mail d. 17. juni 2010

ind i den mere teoretisk-ideologiske skrivekultur eller, at afrapporteringer af sikkerhedsmæssige grunde var forbeholdt en inderkreds.

Fraværet af rejser kan også forklares med det forhold, at kontakten med PFLP og palæstinenserne i høj grad var karakteriseret ved, at palæstinensiske repræsentanter gæstede de danske solidaritetsmiljøer, der som nævnt fra starten talte flere palæstinensere.[1095] Hertil kom, at Palæstinakomitéen ved mange lejligheder samarbejdede med PWU, Palestinian Workers Unions danske sektion, der blev oprettet i København i 1970.[1096] Men PFLP optrådte også i Palæstinakomitéens arbejde i form af en række interviews ikke foretaget af medlemmer af Palæstinakomitéen selv, men oversat fra PFLP's egne blade og aviser eller andre udenlandske magasiner. På den måde var befrielsesfronten "til stede" med billeder og personlige kommentarer og refleksioner over kampen, den revolutionære ideologi osv. Når jeg her fremhæver PFLP's markante tilstedeværelse i det univers, der kan tolkes ud af Falastins sider, er det fordi det havde betydning. Ikke alene, fordi det formentlig har tilført solidaritetsarbejdet legitimitet og dokumenteret den konkrete nytte, det siger også noget om, hvordan de danske aktører forstod dem og det, de stillede sig solidarisk med. Det er således markant, at (repræsentanterne for) "de palæstinensiske masser" her trådte frem som teoretisk skolede, ligeværdige intellektuelle og højt begavede politiske tænkere med akademiske uddannelser bag sig. Muligheden for konkret identifikation med de intellektuelle palæstinensere, der analyserede den revolutionære kamp med det klare formål at fortsætte den til den bitre ende, var her betydelig større end den fremmedhed, der dog må have været forbundet med den bevæbnede fedayin. Man kan sige, at udpegningen af det revolutionære subjekt her overskred "de palæstinensiske masser" og inkluderede den politiske tænker, hvilket altså også vil sige de folk, der var engagerede i Palæstinakomitéen. PFLP's intellektuelle stod med den ideologiske analyse på den måde som en slags forbindelse mellem de danske aktører og den væbnede kamp.

[1095] Se f.eks. Falastin nr. 8, 1971 og International Bulletin nr. 14, 1978. Høyer et al. (2008) skriver, at en af PFLPs ledere Abu Bassam Sharif var i Danmark og holdt tale ved en demonstration arrangeret af Palæstinakomitéen, og at han ved samme lejlighed besøgte KAK. Oplysningen stammer fra et interview med Jens Nauntofte og skal som sådan ikke betvivles, blot har jeg ikke kunne finde omtale heraf i Falastin, hvorfor det formentlig er foregået inden bladet begyndte at udkomme. Det stemmer også godt overens med, at KAK og KUF godt kunne modtage sådanne gæster inden de gik under jorden omkring 1970, men ikke efter. Se Høyer et al. (2008), s. 59.

[1096] Falastin Bulletin nr. 6, 7 og 8, 1973 samt nr. 10/11 og 14, 1974. Se også International Bulletin nr. 13, 1977

Netop den revolutionære kamp spillede en afgørende rolle for den type af kontakter mellem danske aktører og PFLP, der fandt sted i KAK og KUF. Dette miljø var tilsyneladende det eneste, hvor en mere kontinuerlig rejsepraksis indgik i arbejdet. Der var både tale om, at de ledende personer, Gotfred Appel og Ulla Hauton, gæstede forskellige centrale skikkelser i PFLP. Men også de 'menige' KUF'ere og KAK'ere rejste af sted dels på egentlige militære træningslejre, dels på besøg af mere 'diplomatisk' karakter for at træffe aftaler om det fortsatte samarbejde. Som Øvig Knudsen har vist, var de fleste af disse rejser sindrigt planlagt, så de ikke kunne spores af politiet og efterretningsvæsenet, og det siger således sig selv, at rejserne heller ikke indgik som brændstof i oplysningsarbejde, eller blev brugt til at agitere for den palæstinensiske sag eller den revolutionære kamp som sådan. Men internt i KAK/KUF har de utvivlsomt fungeret som den fortsatte bekræftelse på sagens legitimitet og vigtighed, og som solidaritetspraksis må disse rejser tolkes som yderst radikale. Det er da også bemærkelsesværdigt, at flere af de folk, der var med på de første træningslejre faktisk forlod KAK/KUF omkring 1970, da de 'gik under jorden'.[1097]

Som det turde være fremgået, stod den væbnede kamp helt centralt i alle de her belyste Palæstinagrupperinger. Der kan hos alle de første grupperinger iagttages en markant brug af militant symbolsprog. Det ligger således uden for enhver tvivl, at de støttede den væbnede kamp. Men der var stor forskel på, hvordan dette blev forvaltet i praksis hos de enkelte grupperinger.

Hvis man ser på KAK/KUF, så udgjordes hele den politiske kultur af en militant aktivisme, der altså ikke som formål havde en mobilisering af den danske arbejderklasse, og heller ikke var udtryk for en konfliktoptrappende strategi hjemme i Danmark. Den militante aktivisme var snarere en betydningsskabende praksis, der hele tiden bekræftede de involverede i deres selvforståelse som revolutionens frontkæmpere, uafhængigt af venstrefløjen i øvrigt. Denne dynamik var formodentlig medvirkende til, at de fandt det legitimt at begå økonomisk kriminalitet under former, som placerede den enkelte som konkret gernings- og voldsmand, og som også bragte de berørte ofre i fare. Hvis man ser på Palæstinakomitéen, stillede denne relation mellem ideologi, retorik og symbolsprog på den ene side og konkret praksis på den anden sig fundamentalt anderledes. I Falastin kunne man læse om, hvordan "den langvarige

[1097] Knudsen (2007) bind I, s. 135

folkekrig" ikke bare var nødvendig men også ønskværdig som revolutionær proces, og hvordan de mange døde i flygtningelejrene efter et angreb nok var en stor sorg, men også virkede mobiliserende på kampgejsten.[1098] Hyldesten til den altomfattende folkekrig gav sig også til kende ved, at ikke bare kvinder, men også børn blev fremhævet som legitime krigere. Her var brugen af børnesoldater ikke fremstillet som utilstedelige overgreb, men som et udtryk for, hvordan krigen netop var en folkekrig, der blev udkæmpet af alle.[1099] I sin konkrete praksis i det hjemlige arbejde var Palæstinakomitéen imidlertid præget af oplysende og bredt inkluderende praksisformer, hvilket selvsagt hang sammen med den politiske strategis intention om mobilisering af arbejderklassen, men altså også hang sammen med den politiske kulturs forankring i et langt bredere ungdoms- og studenterpolitisk miljø. De fredelige praksisformer fortsatte indenfor rammerne af FMI, men det er bemærkelsesværdigt, at der samtidig skete en radikalisering af de måder, hvorpå den ideologiske analyse og afklaring indgik heri. Ligeledes er det interessant, at FMI i sine bestræbelser på gennem politisk afklaring at tilrettelægge det antiimperialistiske solidaritetsarbejde efter den korrekte linje også lagde afstand til 1960'ernes store demonstrationer. De mente, at denne tilsyneladende massemobilisering havde virket berusende og afledt det helt nødvendige fokus på den rette analyse.[1100] Den radikaliserede dyrkning af marxistisk-leninistisk ideologi i form af den proletariske internationalisme betød altså ingenlunde en tilsvarende radikal praksis, forstået som voldelige konfrontationer med politiet eller andre forsøg på konfliktoptrappende aktioner.

Et væsentligt aspekt af den væbnede kamps betydning i de her belyste grupperinger er, at støtten hertil skal forstås i relation til klassekampen som hovedmotiv. Den palæstinensiske væbnede befrielseskamp blev forstået som en klassekamp, og volden blev direkte knyttet hertil som et uundgåeligt element:

> "Kampen mellem den undertrykkende og den undertrykte klasse giver sig på et tidspunkt udtryk i åben vold, fordi de to klassers objektive interesser er uforenelige. Der findes to slags vold: en reaktionær vold, der vil forsøge at hindre den historiske udvikling, og en progressiv revolutionær vold, der er det vigtigste element i den historiske udviklings drivkraft. Idet volden således er et

[1098] Se f.eks. Falastin Bulletin nr. 7, 1973
[1099] Se f.eks. Falastin nr. 2, 1970 og nr. 7 og 10, 1971.
[1100] *Resolution om anti-imperialistisk arbejde*, International Bulletin nr. 2, 1975, s. 17

> objektivt historisk element, drejer det sig ikke om at tage moralsk afstand fra vold (...)"[1101]

Dette perspektiv var konkret knyttet til den radikale afvisning af en to-stats-løsning, men det bandt også den palæstinensiske kamp sammen med den internationale klassekamp i sin yderste ekstrem. Hermed nærmer jeg mig atter det spørgsmål, der har været berørt flere gange undervejs i dette kapitel, nemlig om, hvad Palæstina egentlig betød som led i fænomenet solidaritet med den 3. verden på venstrefløjen. Eller formuleret på en anden måde: Når man ser på, hvordan Palæstina blev betydningstilskrevet i de her belyste grupperinger, hvad kan vi så få at vide om, hvad det var for en forestilling om den 3. verden, der blev virksom heri?

Som det er fremgået, ville det være misvisende at opstille en formel, der sagde, at hvis det ideologisk-teoretiske element intensiveres, så nedtones optagetheden af "det konkrete folk" og dets skæbne tilsvarende. Alligevel kommer man ikke udenom, at Palæstinaarbejdet som det formede sig i de radikale grupperinger fremstod anderledes ideologisk-teoretisk anlagt end selv de mest radikale Vietnamgrupperinger. Dette gjaldt både i forhold til miljøernes egne formulerede positioner og, hvis man ser på, hvad de brugte tid og plads på at skrive, rent indholdsmæssigt. Man kan måske formulere det sådan, at den 3. verden i høj grad indgik som et sæt af politisk-kulturelle markører, men at disse markører i stigende grad konnoterede klassekamp frem for (national) befrielseskamp, og at den 3. verden som en kampplads med en særlig egen betydning i de revolutionære bestræbelser i en vis forstand blev afløst af en indordning under klassekampens universale modstilling mellem de udbyttede og udbyttende klasser. Den intensiverede vægtning af klassekampen som motiv i solidaritetsarbejdet havde på den måde en vis lighed med visse kommunistiske kredses afvisning af, at den 3. verden overhovedet fandtes – altså, at man kunne udpege disse fattige lande i mere eller mindre blodige af- eller nykoloniseringsprocesser, som rummende særlige karakteristika eller særlige revolutionære potentialer. De insisterede derimod på, at der fandtes to verdener, den kapitalistiske og den kommunistiske, og at de fattige lande i Syd skulle ses i det perspektiv. I

[1101] Falastin nr. 8, 1971, s. 16.

sin rendyrkede form kan dette standpunkt ikke iagttages hos hverken Palæstinakomitéen eller FMI, men det var eksplicit formuleret i KAK/KUF.[1102]

Som belyst var dette dog ikke tilfældet på hele venstrefløjen. Hos andre venstrefløjsgrupperinger, som f.eks. KAP, der på baggrund af KFML (1968) blev dannet i 1976, var støtten til de nationale befrielsesbevægelser central, bl.a. som følge af den såkaldte 3. Verdensteori, der gjorde sig gældende her. Som maoist kunne man på den måde udmærket stille sig solidarisk med den palæstinensiske kamp, blot på grundlag af en anden analyse, der ikke var mindre radikalt i sin tænkning, men altså havde en anden forståelse af, hvordan revolution i den 3. verden hang sammen med kampen for samfundsforandring hjemme. Som jeg har søgt at vise, kan man på samme måde iagttage, hvordan solidaritet med Palæstina på bredere dele af venstrefløjen langt fra kunne indskrives i en stram teoretisk analyse af klassekampens internationale karakter, ligesom holdningen til de voldelige aktioner i mange miljøer stillede sig markant anderledes end i Palæstinakomitéen. En tilsvarende skelnen må også foretages i forhold til synet på PLO, der i bredere venstrefløjskredse ikke blev udskreget som forrædere, men opfattet som – om end til tider noget splittede – repræsentanter for den palæstinensiske befrielsesbevægelse. Det er bemærkelsesværdigt, at såvel KAK og KUF som Palæstinakomitéen og FMI alle anlagde et radikalt klassekampsperspektiv på den palæstinensiske sag. Klassekampsperspektivet delte de ikke med alle, der mente, at palæstinenserne havde en retfærdig sag, men på den revolutionære venstrefløj som sådan, var det ikke dette perspektiv som overordnet forståelsesramme, der delte vandene. Det gjorde derimod de midler, der blev taget i brug og den ideologiske sekterisme, der også kom til at knytte sig hertil. Palæstinaspørgsmålet rummede særligt radikale elementer, men det er også et eksempel på, hvordan bestemte befrielsesbevægelser i den 3. verden i 1970'erne kunne indgå som distinkte markører i et differentieret venstrefløjslandskab.

[1102] *Myten om "den tredje verden"*, Ungkommunisten nr. 8, okt. 1969, s. 5

DEL V: KONKLUSION

”Et undertrykt folk har altid ret” - revisited

Solidaritet med den 3. verden blev til som et fænomen, der spirede frem i begyndelsen af 1960’erne og gennem de følgende tyve år konstituerede sig, både som praksis og som identitetsmarkør for store dele af venstrefløjen. I de første år var der tale om ganske få og ganske små grupperinger uden den helt store gennemslagskraft. Dette ændrede sig i slutningen af 1960’erne med egentlige massedemonstrationer for så igen at blive præget af små grupperinger, der til gengæld var mange af. Fra de første gruppers forsøg på opråb blev solidaritet med den 3. verden noget, der kunne samle venstrefløjen i nogle år omkring ungdoms- og studenteroprøret. Men det blev også et fænomen, der radikaliserede denne venstrefløj og netop gennem det særlige radikaliseringspotentiale, der lå i den 3. verdens befrielseskampe, også bidrog til en differentiering af denne venstrefløj. At et fænomen som solidaritet med den 3. verden blev et væsentligt element i denne differentiering hang også sammen med, at feltet efterhånden blev særligt knyttet til supermagternes tilspidsede konflikt, der på forskellig vis satte sig igennem i den 3. verden – og dermed altså i solidaritetsgrupperingernes dispositioner.

Solidaritet med den 3. verden blev både til som en række genkendelige måder at udføre denne bestemte form for venstrefløjsarbejde og som en integreret del af det overhovedet at befinde sig på venstrefløjen. At Niels Vest i 1975 kunne give sin Palæstinafilm titlen *Et undertrykt folk har altid ret* fortæller noget om, hvordan solidaritet med den 3. verden var blevet en virksom identitetsmarkør på venstrefløjen, der rakte ud over et specifikt engagement i et enkelt land eller en enkelt sag.

Jeg har i denne afhandling undersøgt, hvordan man kan forstå sammenhængen mellem den 3. verden og de samfundsforandrende bestræbelser, der foregik på venstrefløjen i perioden – altså det, jeg har kaldt forholdet mellem ’ude’ og ’hjemme’ i solidaritetsarbejdet. Den relativt lange tidsperiode, kombineret med inddragelsen af en række forskellige grupperinger hvoraf

hovedparten ikke tidligere er blevet undersøgt, har gjort det muligt at fremanalysere solidaritet med den 3. Verden som et fænomen, der på den ene side opstod som et begreb med bestemte associationer knyttet til sig, og på den anden side som et fænomen, der netop blev indholdsudfyldt meget forskelligt og rummede meget forskellige identifikationselementer. Valget af forskellige lande og forskellige grupperinger har i vid udstrækning kunnet indfange de relevante nuancer og forskydninger. Men der er ikke tvivl om, at særligt en inddragelse af yderligere grupperinger i analysen af den sidste halvdel af 1970'erne, ville have bidraget til et mere dækkende billede af fænomenet som netop sammensat, både hvad angår ideologi og praksis.

Hvis man anlægger et helt overordnet perspektiv på spørgsmålet om forholdet mellem 'ude' og hjemme', kan man iagttage en forandring i solidaritetsarbejdet gennem den undersøgte periode. Solidaritetsarbejdet i de tidlige 1960'ere var overordnet set præget af en interesse for det, der skete ude i den 3. verden. En forandring af forholdene derude var det væsentlige i arbejdet for det, aktørerne opfattede som en bedre verden. Selvom trotskisterne i Det Frie Algiers Venner selvsagt havde et revolutionært projekt, der fyldte deres Algierarbejde med en særlig mening, var vægten lagt på begivenhederne ude, og tilsvarende gjorde det sig gældende for det første anti-apartheidarbejde, om end de ideologiske aspekter her var noget mere utydelige. Mod slutningen af 1960'erne og ind i 1970'erne skete der en forskydning hen imod en markant øget optagethed af den hjemlige samfundsforandring. Dette ses mest tydeligt i Vietnamarbejdet, hvor det accentueredes af konfrontationerne med politiet i de københavnske gader, men det kan også iagttages som et bredere fænomen i grupperingerne, at den antiimperialistiske kamp i langt højere grad end tidligere gjaldt det hjemlige samfund. Det er på den måde interessant, at den synliggørelse og mediemæssige eksponering af, hvad der foregik 'ude', paradoksalt nok kom til at intensivere optagetheden af, hvad der foregik 'hjemme'. Mod slutningen af 1970'erne skete der endnu en forskydning, som dog er noget mindre entydig. I nogle grupperinger, f.eks. Palæstinaarbejdet i Forbundet Mod Imperialismen, var en stor del af arbejdet rettet mod rivaliserende grupperinger på den hjemlige venstrefløj, hvorfor jeg her vil mene, at man kan tale om en accentuering af 'hjemme'. Samtidig foregik der også en forskydning den anden vej hen imod nye typer af engagement, der tydeligere fokuserede på et enkelt land eller en enkelt sag og ikke nødvendigvis indskrev dette mere direkte i en kamp for eksempelvis den danske

arbejderklasses interesser. Disse overordnede forskydninger fra 'ude' til 'hjemme' og til en differentiering mellem 'ude' på de ene side og skærpelse af 'hjemme' på den anden antyder samtidig nogle aspekter af de skiftende betydningssammenhænge, som solidaritet med den 3. verden indgik i.

Som jeg har søgt at vise, opstod solidaritet med den 3. verden på mange måder som en ny type internationalt udblik i det fremvoksende nye venstre, men hvor den 3. verden i højere grad end at udgøre en konkret revolutionær inspiration blev en komponent i en verdensorden, aktørerne ønskede at ændre. Et tiår senere var solidaritetsarbejdet i vid udstrækning blevet suget ind i ungdoms- og studenteroprør og blev for en stund et fænomen, der kunne samle store dele af venstrefløjen. Her blev det, der skete 'ude', i høj grad også til et spørgsmål om, hvad der skete 'hjemme', selvom dette selvfølgelig havde forskellige implikationer, afhængig af om man som aktivist havde været oppe at slås med politiet, eller om man som mere menig modstander af Vietnamkrigen kæmpede for en markant ændring af dansk udenrigspolitik (uden at disse to positioner i øvrigt behøvede at udelukke hinanden). Fastholder vi blikket på forholdet mellem ude og hjemme, kan vi således også få øje på, at solidaritet med den 3. verden efterhånden medvirkede til at radikalisere dele af venstrefløjen men bestemt også til at differentiere den i løbet af 1970'erne. Her kom det i stor udstrækning til at handle om, hvilke midler man opfattede som legitime i hvilke sammenhænge. Men det handlede også om, at grænsen for, hvordan og ikke mindst hvor langt man kunne strække den ideologisk-teoretiske analyse af sammenhængen mellem forholdene i den 3. verden og forholdene i det danske samfund, blev trukket ganske forskelligt i forskellige grupperinger.

På den ene side er det altså muligt at identificere den grundfortælling om det venstreorienterede oprør, som findes i dele af litteraturen: at oprøret voksede frem som antiautoritært fænomen, blomstrede i slutningen af 1960'erne for så at forstene i ideologisk dogmatik og desillusionering i 1970'erne. På den anden side er det min forhåbning, at det ligeledes er fremgået af analyserne, at denne grundfortælling også må nuanceres betydeligt.

Solidaritet med den 3. verden blev indholdsudfyldt forskelligt af forskellige grupperinger og på forskellige tidspunkter. Der var tale om forskellige identifikationselementer og forskellige

betydningssammenhænge. Det har været min ambition at forfølge fænomenet som noget, der både blev tænkt og gjort, og med dette in mente skal jeg i det følgende samle op på en række centrale punkter i relation til de fire analytiske temaer, der har været omdrejningspunkter i analyserne. Det er mit håb hermed at tydeliggøre det mange-facetterede billede, som vægtningen af praksis i arbejdet med flere grupperinger over en periode på tyve år gør det muligt at tegne.

Spørgsmålet om, hvordan de forskellige grupperinger begrundede deres engagement ideologisk og politisk, har været et vigtigt analytisk spor til forfølgelse. Det har både handlet om, hvad det var for ideologiske og politiske universer, der gav sig til kende i grupperingerne og om, hvilken rolle ideologi overhovedet spillede i arbejdet. Forstået som et eksplicit sprog, der aktivt kommunikerede, hvad solidaritetsarbejdet handlede om, er det tydeligt, at vægtningen af 'det ideologiske argument' og 'den ideologiske analyse' var noget, der med tiltagende kraft satte sig igennem i grupperingerne. I dette perspektiv var 1970'erne 'mere ideologiske' end i hvert fald de tidlige 1960'ere. Det er i den forbindelse interessant, at historikerens tolkningsopgave er så meget desto mere kompliceret når det gælder eksplicit formulerede ideologiske standpunkter i første halvdel af 1960'erne, end når det gælder 1970'erne. Her formulerede det ideologiske landskab sig ganske enkelt langt mere klart og utvetydigt. Som vist er det imidlertid nødvendigt her at være opmærksom på, at ideologiske aspekter kunne havde ganske forskellige betydning, afhængig af om man var med i grupperingernes kernetropper, eller om man deltog som almindelig aktivist eller sympatisør. Udover dette spørgsmål om position i solidaritetsarbejdet er det også væsentligt netop at forstå grupperingernes arbejde som bundet i deres egen tid. Når de mere militant indstillede folk i anti-apartheid arbejdet ikke benyttede sig af markante ideologiske paroler, var det næppe, fordi de ikke selv havde visse ideologiske perspektiver på deres arbejde. Det skal snarere forstås som udtryk for, at de talte sig ind i en tid, hvor venstrefløjssynspunkter – i skyggen af den kolde krig – havde trange kår. Fraværet af markante ideologiske og politiske udmeldinger og underbetoningen af ideologi kan derfor være udtryk for bevidste strategiske eller taktiske manøvrer. Men det kan også sige noget om, hvordan de forstod sig selv som samfundsforandrende aktører i en tid, hvor nye måder at være venstreorienteret på var begyndt at spire frem.

Billedet af 1970'erne som generelt 'mere ideologiske' må derfor også nuanceres. 1970'ernes solidaritetsarbejde var præget af praksisformer, hvor den ideologiske analyse kom til at stå meget centralt. Det gjaldt dels i sprogbrugen og i form af selve analysearbejdet, der fra slutningen af 1960'erne i visse grupperinger fik en fortsat mere fremtrædende plads. I en vis forstand syntes de ideologiske aspekter gennem den belyste periode at få en mere og mere abstrakt karakter, som det må have krævet betydelige anstrengelser at trænge ind i og forbinde med de lande, det handlede om og ikke mindst det danske samfund, som analyserne også gjorde krav på at omhandle. På den anden side var de ideologiske aspekter netop bundet i konkrete praksisser: at udføre analyserne, at lave seminarer og at læse analyser af fremtrædende personer fra befrielsesbevægelserne i den 3. verden. På den måde fik de ideologiske aspekter en anden status som *konkret retningsgiver* og ikke mindst som markør i venstrefløjslandskabet. Som mere overordnet *meningsbærende* aspekt var ideologi imidlertid ikke noget, der kom til, det havde været virksomt fra de tidligste 1960'ere. Hvis man foretager et synkront nedslag i f.eks. 1969, er det yderligere tydeligt, at intensiteten af ideologiske aspekter ikke kun er et spørgsmål om en ideologisk radikaliseringsproces over tid. På dette tidspunkt splittedes Vietnam-fløjene ud i en radikal antiimperialistiske og en enhedspolitisk gruppering, Palæstinakomitéen markerede sig militant, mens Dansk-Cubansk Forenings begejstring for den cubanske revolution blev praktiseret gennem kulturelle arrangementer og betoning af det antiautoritært rebelske. Det handlede altså også om forskellige positioner og forskellige forståelser af, hvordan aktørerne opfattede sig selv som samfundsforandrende. Endelig skal det pointeres, at solidaritet med den 3. verden som politisk praksis, overordnet set, flyttede sig fra at være et udenomsparlamentarisk foretagende til at blive en integreret del af de politiske partier og partiforberedende gruppers arbejde. Det siger både noget om, hvordan den 3. verden blev en del af venstrefløjens centrale protesttemaer, men jo også noget om, at antallet af politiske partier og grupper ganske enkelt steg i perioden. De mange små og forskellige partidannelser kunne bedre opfange de mange forskellige positioner og deltage i de mange forskellige grupperinger i solidaritetsarbejdet, end f.eks. DKP og SF havde kunnet i de tidlige 1960'ere. Også i den forstand skete der forskydninger i, hvordan (parti)politiske og ideologiske aspekter var virksomme i solidaritetsarbejdet.

Spørgsmålet om, hvem der udgjorde det revolutionære subjekt i de forskellige grupperinger, har vist sig at rumme flere forskellige dimensioner. Først og fremmest er spørgsmålet blevet forfulgt som en afsøgning af, hvordan solidaritetsarbejdets udfoldelse mellem 'ude' og 'hjemme' havde betydning for, hvem der blev forstået som centrale aktører. Her har det interessant nok vist sig, at ideologiske forskelle de enkelte grupperinger imellem ikke satte sig igennem som markante forskelle på, hvem der blev opfattet som revolutionære subjekter, i hvert fald ikke i den forstand, at jeg har kunnet identificere f.eks. industriarbejdere eller bondebefolkning som signifikante markører for forskellige positioner. En tydelig forskydning i hvilken type revolutionære subjekter, der blev tematiseret i solidaritetsgrupperingerne, er dog den tiltagende fremhævning af arbejderklassen som en central (og noget diffus og udefineret) figur. Det er en tendens, der kan identificeres i mange grupperinger, og som formodentlig skal forstås i relation til grupperingernes øgede fokus på mobilisering af den hjemlige arbejderklasse. I DDV diskuteredes det, hvordan man skulle komme nærmere en forståelse af denne klasse ved f.eks. at stemme dørklokker i relevante boligkvarterer, og i DCF blev det vigtigt at få arbejdere med på bridgaderejserne, bare for at nævne et par eksempler.

Det, at jeg ikke har identificeret mere markante ideologiske markører i udpegningen af det revolutionære subjekt i de forskellige grupperinger gennem 1960'erne, må bl.a. forklares med, at splittelsen i den kommunistiske verdensbevægelse endnu ikke havde sat sig afgørende igennem i forhold til den 3. verden, og dermed hvordan grupperingerne forstod og forholdt sig hertil. Dette kan derimod ikke siges at være tilfældet i forhold til 1970'erne. En af årsagerne til, at jeg ikke har kunnet identificere et tydeligere mønster her, må derfor findes i mit valg af lande og af hjemlige grupperinger. En inddragelse af solidaritetsarbejdet hos de mere eksplicit maoistiske venstrefløjsgrupperinger ville således have bidraget til både en tydeliggørelse og en nuancering af, hvordan solidaritet med den 3. verden bidrog til differentieringen af også den revolutionære venstrefløj.

Hvor udpegningen af et revolutionært subjekt altså ikke satte sig igennem som tydelige ideologiske skillelinjer i de grupperinger, jeg har belyst, synes der i højere grad at være tale om en tiltagende bevidsthed om overhovedet at *foretage* denne udpegning. Da DCF blev dannet, var de centrale cubanske figurer i engagementet intellektuelle og kunstnere og andre,

der lignede initiativtagerne til foreningen selv. Men dette forandrede sig gennem 1970'erne, hvor arbejderklassen fik en langt mere fremtrædende rolle at spille. Lignende mønstre kan i varierende grad iagttages i de øvrige belyste grupperinger, selvom intensiteten med hvilken og måden hvorpå dette foregik var ganske forskellig. Et gennemgående træk er derimod, at de revolutionære subjekter alle på en eller anden måde var "det kæmpende folk", den væbnede frihedskæmper. Tematiseringen af den selvorganiserede frihedskamp mod (næsten) overmægtige modstandere går igen i alle grupperinger, selv i forbindelse med Cuba-arbejdet, hvor den væbnede kamp for længst var overstået. Her vedblev revolutionen i stedet at være den fortsatte og nærværende revolution, som aktivisterne selv kunne deltage i. Som generelt træk siger dette noget om, at de forskellige solidaritetsgrupperinger på trods af forskelle, også blandt de befrielsesbevægelser de solidariserede sig med, alle kunne identificere sig med "det kæmpende folk", hvilket også kan ses som en indikation på, hvordan de overordnet opfattede sig selv.

Det ville imidlertid være misvisende hermed at overse de betydelige forskelle, der også var, netop i dette spørgsmål om identifikation. DDV identificerede sig i betydelig højere grad med befrielsesbevægelsen FNL end med det kommunistiske Nordvietnam, og forskydningen fra den intellektuelle kunstner til arbejderen i DCF havde også at gøre med, at foreningen efterhånden domineredes af DKP, der som bekendt ikke havde stået som de oprindelige initiativtagere. Der var på den måde ikke tale om, at det revolutionære subjekt i solidaritetsarbejdet *generelt* stod som et diffust og eksotisk væsen, hvorfra venstrefløjen kunne hente revolutionær inspiration, men også som konkrete virksomme identifikationselementer, der stillede sig forskelligt i de forskellige grupperinger.

Hermed har jeg bevæget mig over i det tredje analytiske tema, der er blevet forfulgt i afhandlingen, nemlig de forestillinger om den 3. verden, der var virksomme i solidaritetsgrupperingerne. Her har flere aspekter vist sig interessante. For det første er det tydeligt, at den 3. verden og altså konkret de steder og lande, der udgjorde omdrejningspunkterne i solidaritetsarbejdet, først efterhånden blev gjort til netop 'den 3. verden' som noget, der havde en politisk og kulturel udsigelseskraft udover det enkelte lands specifikke befrielseskamp. Det var først efterhånden, at den 3. verden som sådan blev tilskrevet et revolutionært potentiale, selvom det hører med til det sammensatte billede, at

Algier også af Det Frie Algiers Venner blev forstået som sådan, men det blev først ekspliciteret efter krigen. Og hvor anti-apartheid-arbejdet hele vejen igennem *både* kunne byde sig til som et engagement for menneske- og borgerrettigheder *og* som et befrielsesprojekt med revolutionære perspektiver, skabte Vietnamkrigen på trods af de forskellige fløje i protesterne imod den en forståelse af den 3. verden som et undertrykt folk, der havde al mulig ret til at slå igen mod en brutal overmagt. Da det antiimperialistiske perspektiv efterhånden vandt terræn i dele af Vietnammiljøerne, kom Vietnam her til at stå som det mest brændende eksempel på, hvordan den 3. verden var revolutionens spydspids. Her fandtes et særligt revolutionært potentiale og nogle særlige omstændigheder for kampen – et billede, der også knyttede sig til Cuba, blot med andre kulturelle attraktions- og identifikationselementer og selvfølgelig med den forskel, at Cuba ikke var i varm krig. Hvis man endelig ser på de forståelser af og forestillinger om den 3. verden, der gjorde sig gældende i de belyste Palæstinagrupperinger, træder et andet træk frem, som også i nogen udstrækning kunne identificeres i DDV's sidste år. Her synes den 3. verden i mindre grad at blive forstået og betydningstilskrevet som noget andet end det samfund, de danske aktører kom fra. Den 3. verden blev derimod tolket som blot en radikaliseret version af den klassekamp, der også foregik hjemme. Det sidste kan ikke tolkes som en generel tendens, hverken i det bredere anlagte Palæstina-arbejde eller i andre solidaritetsgrupperinger, men er netop et eksempel på, at selve forståelsen af, hvad den 3. verden var, ikke var nogen fast størrelse men afhang af solidaritetsarbejdets karakter og her altså også hang sammen med den skarpe differentiering af solidaritetsarbejdet (og af venstrefløjen som sådan), der foregik i 1970'erne.

Hvis vi vender blikket fra det diakrone perspektiv til det mere synkrone og ser på spørgsmålet om identifikationselementer, er det samtidig klart, at mere kulturelt betingede forestillinger om den 3. verden også var virksomme i grupperingerne. Her er de forskelle, jeg har fremanalyseret mellem Cuba og Vietnam, nok det tydeligste eksempel. Selvom der var klare fælles træk i den revolutionsbegejstring, der gjorde sig gældende i henholdsvis Cuba- og Vietnamarbejdet i slutningen af 1960'erne og starten af 1970'erne, var de politisk-kulturelle attraktions- og identifikationselementer markant forskellige. Hvor Cuba stod som den nærværende, frodige og sensuelt livgivende revolution, var Vietnam et fjernt, sart barn, der var blevet gjort fortræd – et billede af Vietnam, der ikke var nævneværdigt forskelligt de to

fløje imellem. De iagttagelser, jeg har gjort af disse markante kulturelle markører i henholdsvis Cuba- og Vietnamarbejdet, står i kontrast til nogle mere vage kulturelle tematiseringer af henholdsvis Algier og herunder den algierske partisanbevægelse FLN og Sydafrika, herunder ANC og PAC. Dette var ikke nødvendigvis et udtryk for, at aktørerne ikke opfattede landene som kulturelt interessante, men at den primære grund til at beskæftige sig med dem netop var, at der foregik nogle kampe, der var nye fænomener i Afrikas afkoloniserings- og befrielsesprocesser. Disse lande rummede altså andre typer af attraktionselementer end de kulturelle. Med tanke på, hvordan forståelsen af den 3. verden som noget særligt blev nedtonet i Forbundet Mod Imperialismens insisteren på klassekampen og den proletariske internationalisme, kunne man tro, at noget tilsvarende gjorde sig gældende her. Men det var, som vist, ikke tilfældet, idet palæstinensisk mad og tøj og andre kulturelle markører indgik på forskellig vis i arbejdet. Dette kan måske sige noget om, at betydningen af kulturelle attraktionselementer både havde at gøre med det enkelte land og den kulturelle horisont, dette blev forstået med fra de danske aktivisters side. Men også med, at disse elementer efterhånden *i sig selv* blev tillagt betydning som en integreret del af det at praktisere solidaritet med den 3. verden. Det at inddrage mad, musik og tøj fra den 3. verden i solidaritetsarbejdets praksis var ikke 'opfundet' i 1960'erne, men i slutningen af 1970'erne var det en både udbredt og kulturelt genkendelig praksis i mange solidaritetsmiljøer.

Dette er samtidig et eksempel på, at min vægtning af praksis har tydeliggjort, at solidaritetsarbejdet for de forskellige lande rummede markant forskellige attraktions- og identifikationselementer, og her er også rejserne vigtige. Det, at jeg har analyseret rejserne som betydningsdannende praksisser og ikke som f.eks. funktioner af ideologiske og politiske positioner, har betydet en skærpelse af den pointe, at solidaritet med den 3. verden konkret blev indholdsudfyldt, forstået og betydningstilskrevet ganske forskelligt, og at dette bl.a. var knyttet til de forskellige identifikationselementer. Det betyder dog ikke, at der ikke også var fællestræk grupperingerne imellem, hvilket jeg skal redegøre for i det følgende.

For alle grupperinger gjaldt det, at deres arbejde rummede et vist mål af revolutionsromantisk beundring af det land eller den befrielsesbevægelse, det handlede om. Til gengæld har jeg stort set ikke fundet nogen udtryk for, at solidaritetsarbejdet også var

forbundet med en længsel efter eller bare en besyngelse af den 3. verden som besiddende en særlig før-moderne (eller før-imperialistisk) autenticitet, som det i sig selv var værd at stræbe efter i aktørernes samfundsforandrende bestræbelser. Det er klart, at Cuba-arbejdet på dette punkt skilte sig ud og i særlig høj grad rummede en konstant betoning af de sociale forbedringer, revolutionen havde bragt med sig. Men selvom der ikke var mange lignende, mere eksplicitte tematiseringer at finde i de øvrige grupperingers arbejde, synes det alligevel at have været til stede som en grundlæggende præmis for solidaritetsarbejdet. På den måde mener jeg ikke, at solidaritet med den 3. verden blot og bart kan tolkes som en generel revolutionær inspiration, der blev brugt til at dæmme op for den fremmedgørelse, der også blev tematiseret som samfundsproblem i perioden. Det bør (også) ses som udtryk for aktørernes håb om modernisering og forbedrede levevilkår i den 3. verden. Det er i den forbindelse samtidig væsentligt, at fremtidsperspektiverne for den 3. verden også spillede ind som implicit skillelinje i solidaritetsmiljøerne. De grupperinger, hvor DKP spillede en væsentlig rolle, var formentlig bærere af en anden modernitetsvision end dem, der netop stillede sig i opposition til den kommunistiske stat, men selvom dette utvivlsomt var virksomt som subtil markør, var det aldrig et eksplicit artikuleret konfrontationstema de forskellige grupperinger imellem. En inddragelse af 1970'ernes maoistiske grupperingers solidaritetsarbejde, der rummede en helt tredje forståelse af (bonde)folkets mobilisering af egne kræfter, der ikke nødvendigvis rummede visioner om en industriel modernisering, kunne muligvis have nuanceret dette. Men fraværet af eksplicitte artikuleringer hos de belyste grupperinger indikerer, at det primært var selve omvæltningen og i mindre grad slutresultatet, der var virksom som i hvert fald den formulerede drivkraft i solidaritetsarbejdet.

Selvom der altså var bestemte kulturelle attraktionselementer forbundet med dele af solidaritetsgrupperingerne, var selve kernen i de samfundsforandrende projekter, hvis man ser på indholdet af solidaritetsarbejdet, således ikke præget af 3. verdensinspirerede visioner om eksempelvis andre måder at organisere sociale relationer på eller andre måder at forholde sig til naturen på. Det var i vid udstrækning det venstreorienterede oprørs 'high politics', både hvad angik det, aktørerne så som genstand for de samfundsforandringer, de arbejdede for – de store internationale samfundsmæssige strukturer – og hvad angik aktørernes syn på sig selv.

Hermed kan solidaritet med den 3. verden på mange måder ses som modstykket til de dele af oprøret, der ikke bare vægtede andre *temaer* for samfundsforandring, f.eks. forholdet mellem kønnene eller mellem børn og voksne, men som også som en central del af deres engagement problematiserede de *måder*, hvorpå man kunne forandre verden. Spørgsmålet om, hvorvidt det handlede om en indre eller en ydre revolution, blev aldrig formuleret som en relevant problemstilling i solidaritetsgrupperingerne. Det handlede utvetydigt om den ydre revolution, om omvæltningen af de større samfundsmæssige strukturer. Også i den forstand har solidaritetsarbejdet været både identitets- og distinktionsskabende.

Selvom det således er meget vigtigt at påpege, at jeg gennem mit arbejde med solidaritet med den 3. verden har indfanget ganske bestemte dele af det oprør, som engagementet var en del af, er det ligeså vigtigt at påpege, at det samtidig var meget sammensat. Som et element i min vægtning af praksis og politisk kultur er det en væsentlig pointe, at der jo netop opstod en række hverdagslivsinvolverende praksisformer i solidaritetsarbejdet, der i vid udstrækning tog farve af ungdomsoprørets sociale former og kulturelle udtryk. Solidaritetsfesten og børnenes entré som aktører er gode eksempler herpå, men det skal også nævnes, at der i slutningen af 1970'erne opstod deciderede kvindesolidaritetsgrupperinger, der søgte at forene kampen for en omvæltning af intime og sociale relationsmønstre med kampen for sociale og politiske forbedringer i den 3. verden. Hertil kommer, at en række af aktørerne både var engagerede i den 3. verden og i mere hverdagslivsnære projekter, f.eks. i kollektiver, og en nærmere forfølgelse heraf kunne have bidraget med flere nuancer til belysningen af, hvordan solidaritetsarbejdet var en del af venstrefløjens oprørsprojekter i perioden.

Dette bringer mig frem til det sidste analytiske tema, jeg har forfulgt i afhandlingen, nemlig spørgsmålet om radikalitet. På den ene side har jeg anvendt begrebet deskriptivt til at skelne mellem forskellige fløje i solidaritetsarbejdet, og på den anden har jeg kontinuerligt afsøgt, hvori denne radikalitet egentlig bestod. Jeg har således været optaget af både ideologiske aspekter, konkrete praksisformer, sprog og symbolbrug samt hvilken rolle, radikalitet som del af den politiske kultur egentlig spillede. Den væsentlige pointe – og udfordring – har her været, at disse forskellige aspekter ikke nødvendigvis hang logisk sammen således, at f.eks. en radikal ideologisk position per se indebar en radikal praksis.

Som en del af spørgsmålet om radikalitet har jeg løbende, i den udstrækning det anvendte kildemateriale har tilladt det, afsøgt, hvordan og i hvor stor udstrækning solidaritetsarbejdet i de forskellige grupperinger greb ind i den enkeltes tilværelse, hvor tæt det gik på det almindelige levede liv, fordi disse sider også hører med, når man skal vurdere et engagements radikalitet. Her har det vist sig, at det særligt var fra begyndelsen af 1970'erne, at solidaritetsarbejdet i nogle grupperinger kom til at udgøre noget nær en fuldtidsbeskæftigelse, men dette altså primært for kernetropperne. Det har også vist sig, at flere af de praksisformer, der vandt terræn fra slutningen af 1960'erne, kunne tale til flere sider af den enkelte aktivist og også appellere til flere forskellige typer af aktivister. Her har jeg altså prøvet at afsøge, hvor omfattende aktivistlivet kunne være for den enkelte.

Som det også turde være fremgået, har spørgsmålet om betydningen af vold og væbnet kamp dog stået helt centralt i mit arbejde med radikalitet. Årsagerne hertil er, at solidaritetsarbejdet pga. de væbnede kampe i den 3. verden som sådan placerede sig midt i denne problematik. Samtidig har min særlige interesse for de grupperinger, der indtog en radikal (antiimperialistiske) position, gjort det særligt påtrængende at følge dette spor i analyserne.

Det har således vist sig, at det giver et mangelfuldt billede af solidaritetsgrupperingerne, hvis man udelukkende skelner mellem såkaldt radikale og såkaldt moderate. Flere af de såkaldt moderate grupperinger var dominerede af DKP, der tilstræbte moderate praksisformer, men ideologisk næppe kan betegnes som sådan. Hvis man følger de belyste grupperinger gennem perioden, viser der sig således et interessant billede. Algierarbejdet i Det Frie Algiers Venner må betragtes som hvilende på en radikal ideologisk tænkning, og man kan bestemt også betegne de illegale våbendels-transporter som en radikal praksis. Men hvis man ser på gruppens symbolbrug, sprogbrug og hjemlige udadvendte politiske praksis var deres engagement ikke at betegne som radikalt. Springer vi videre til DDV, kan man sige, at der skete en radikalisering af de praksisformer, der blev taget i anvendelse, men det er samtidig væsentligt, at den ideologiske skærpelse af det antiimperialistiske standpunkt formentlig primært var virksomt for de organisatoriske kernetropper, ikke nødvendigvis for de aktivister, der var aktive i gadekampene. DDV anvendte efterhånden et markant sprog og gjorde brug af utvetydig voldssymbolik, og selve det at 'være militant' spillede således angiveligt en rolle i deres egen selvforståelse. Men det er vigtigt, at netop dette også betød

betydelige brydninger og yderligere splittelser. Hvis man endelig ser på Palæstinaarbejdet i Forbundet Mod Imperialismen, der på mange måder kan betegnes som sekterisk, var sproget og symbolbrugen her spidset til og må betegnes som yderst radikalt, hvilket stemte godt overens med deres ideologiske grundlag. Men i deres konkrete udadvendte praksis afstod de helt fra konfrontationer med politiet.

Disse komprimerede eksempler er her listet op for at illustrere den pointe, at radikalitet må studeres som et ganske sammensat fænomen. I samme forbindelse er det også væsentligt at se på, hvordan disse elementer havde betydning for den politiske kultur i grupperingerne. Her er spørgsmålet om, hvordan vigtigheden af 'den ideologisk-teoretiske analyse' stillede sig i grupperingerne en interessant indgang. Hvor solidaritetsarbejdet i de tidlige 1960'ere generelt set var præget af en trang til 'at gøre noget', forstået som konkret aktivisme, så var dette 'at gøre noget' i midten af 1970'erne ofte forbundet med teoretisk-ideologisk arbejde, der kunne blotlægge sagens virkelige sammenhæng og dermed skabe det rette grundlag for handling. Dette eksempel er sat firkantet op, og igen skal det nævnes, at mit fokus på de radikale grupperinger, og her særligt Palæstinagrupperingerne i 1970'erne formodentlig, overskærper pointen. Men det kan alligevel illustrere, hvordan spørgsmålet om radikalitet også handlede om, hvordan det kunne sætte sig igennem i det daglige arbejde og ikke mindst i typen heraf.

Ligeledes var, som det forhåbentlig er fremgået, betydningen af vold og væbnet kamp meget forskellig i de enkelte grupperinger. Selvom trotskisterne aktivt støtte den væbnede kamp i Algier i de tidlige 1960'ere, så er det væsentligt, at denne periode i solidaritetsarbejdet faktisk var præget af betydelige betænkeligheder i forhold til, hvad væbnet kamp i den 3. verden ville føre med sig. Frygten for blodbad i Sydafrika var bl.a. knyttet til en frygt for, hvad volden på længere sigt ville gøre ved det samfund, der skulle bygges op efterfølgende – en tankegang, der også rummede elementer af 1950'ernes pacifistiske fredsbevægelser. Med Vietnamkrigen skete der nærmest en mentalitetsændring på dette punkt. Som den politiske radikalisering i DDV tog til, blev forståelsen af den væbnede kamp indrammet i mere teoretisk-ideologiske analyser af kapitalismen som et grundlæggende voldeligt system – en forståelse, der blev drevet til sit yderste i dele af Palæstinaarbejdet. I forbindelse med Vietnamdemonstrationernes konfrontationer med myndighederne fik betydningen af vold og

væbnet kamp en yderligere dimension, idet aktivisterne nu selv havde fået rollen som kombattanter i den antiimperialistiske kamp. Men hvor gadekampene i første omgang blev led i en yderligere eskalering af protesterne mod Vietnamkrigen, skiftede dette imidlertid efter Verdensbankdemonstrationerne. Der er altså noget, der tyder på, at voldens *politiske betydningstilskrivning* – hele den overordnede forståelses- og forklaringsramme, at aktivisterne havde at gøre med et voldeligt system i en voldelig imperialistisk verdensorden – ikke rakte til at anspore til yderligere konfrontationer hjemme i den danske aktivisthverdag. Den kunne ikke i tilstrækkelig grad fylde gadekampene med mening. Og det er da også væsentligt, at den radikalisering, jeg har vist i forbindelse med dele af Palæstinaarbejdet, netop var en ideologisk radikalisering, ikke en aktivistisk.

Ved at følge spørgsmålet om radikalitet har det således også vist sig, at man ikke entydigt kan tale om, at Vietnamkrigen radikaliserede venstrefløjen i slutningen af 1960'erne. Både hvis vi ser på ideologi og praksis rummede solidaritetsarbejdet allerede i de tidlige 1960'ere ganske radikale elementer. Og radikaliseringen stoppede ikke som sådan ved Verdensbankdemonstrationerne, den fik en anden form og en ganske anden betydning. Her har den relativt lange periode, som analyserne strækker sig over, altså vist sig frugtbar.

Min tilgang til solidaritet med den 3. verden som noget, der både blev tænkt og gjort, har således vist sig frugtbar i forhold til at kaste lys over andre aspekter af fænomenet, end dem vi gennem litteraturen kendte i forvejen, men også i forhold til at nuancere den allerede omtalte grundfortælling om det venstreorienterede oprør i 1960'erne og 1970'erne. Som det er fremgået af analyserne, var 1960'ere bestemt præget af et nyt venstre og nye måder at lave politik på, men der var også betydelige elementer af traditionsforvaltning, også i forståelsen af befrielseskampene i den 3. verden. Ligeledes var der på mange måder tale om en ideologisk dogmatisering i 1970'erne, men der var samtidig tale om en enorm udvidelse af praksisrepertoiret, de måder man kunne udøve solidaritet på og de kulturelle former, der indgik i arbejdet. Cuba-arbejdet er et markant eksempel på det sidste. Det har været min bestræbelse at se praksis som netop betydningsdannende, som noget, der kontinuerligt var med til at indholdsudfylde solidaritetsarbejdet og ikke bare var en funktion af et ideologisk standpunkt eller en politisk strategi. Dette har ikke betydet en nedtoning af de ideologiske og

politiske aspekter, men det er min forhåbning, at det har bidraget med en større indsigt i, hvad et samfundsengagement som solidaritet med den 3. verden bestod i.

En del af arbejdet med betydningsdannende praksis kræver et skarpt blik for, hvordan ideologiske, politiske, kulturelle og sociale markører blev brugt og var virksomme i de komplekse processer, der gjorde, at nogle grupperinger formede sig på bestemte måder og tiltrak nogen folk frem for andre. Når en solidaritetsgruppering f.eks. anvendte ordet 'front' og ikke 'enhedsfront', var det en betydningsfuld sproglig markør, der kunne sige mere om ideologi, praksisformer og politisk kultur i den pågældende gruppe end ordet i sig selv egentlig rummede af betydning. For nogle aktivister var tolkningen af sådanne markører en naturlig del af deres politiske og kulturelle sanseapparat, for andre var det en hård læreproces. Når jeg fremhæver dette i denne sammenhæng er det først og fremmest, fordi det siger noget om, hvordan grupperingerne (også) fungerede som rum for forskellige politiske og sociale kulturer og derfor vanskeligt kan studeres udelukkende med spørgsmål om mål, midler og virkning, hvis ambitionen er at forstå det som et samfundsengagement. Men det er også for at illustrere den opgave, man som historiker kan komme på, når man skal aflure forskelle og ligheder mellem de forskellige miljøer, og jeg er således ikke i tvivl om, at en del nuancer er gået min næse forbi.

Jeg har i mine analyser af grupperingerne i den valgte periode vist, at solidaritet med den 3. verden konstituerede sig som fænomen, hvortil der kom til at knytte sig en række genkendelige praksisformer, måder at gøre det på, der var genkendelige for andre på venstrefløjen – og formentlig også udenfor. Jeg har vist, at de forskellige grupperinger og de forskellige lande rummede meget forskellige politiske og kulturelle identifikations- og attraktionselementer, der på forskellig vis var bundet i den tid de eksisterede i. Solidaritet med den 3. verden skal følgelig netop ikke forstås som en fastlagt størrelse men som et bevægeligt historisk fænomen, der må studeres konkret. Det er også en del af den historie, der er blevet fortalt i denne afhandling, at solidaritet med den 3. verden, trods forskellighederne, som *begreb* blev en politisk og kulturel markør, der både fungerede distinktions- og identitetsskabende. Men indholdet og betydningen forandrede sig, og de samfundsforandrende projekter, der knyttedes til fænomenet gennem 1960'erne og 1970'erne, klingede på mange måder af i løbet af 1980'erne og 1990'erne, hvor

menneskerettigheder, demokrati og uddannelse blev centrale elementer. Men det er en anden historie.

Formalia

English Summary

The title of this Ph.D.-dissertation is *"An Oppressed People is Always Right" - Solidarity with the Third World in 1960s and 1970s Denmark*. The dissertation investigates how solidarity with The Third World was understood and practiced within the growing number of left wing solidarity groups in Denmark from 1960 to 1979. Special attention is paid to the question of how the groups understood the connection between The Third World and their endeavours to change their own society in Denmark.

The relations between the liberation wars and decolonization processes of the Third World on the one hand, and the left wing protest cultures on the other, have been widely recognized, but have been interpreted very differently in the international scholarly literature on the subject. Despite different conclusions, the same important element is often pointed out: that fascination and solidarity with The Third World was not just shaped by events in the geographical distance, but also by the political and cultural development in Western societies and, not the least, how this was interpreted by the solidarity groups. The relations between "out there" and "at home" were however interpreted quite differently in different protest cultures, some emphasizing the one more than the other as the main object for action. Solidarity with the Third World was not necessarily solely a question of protest against something, it could as well contain a wish for a new society on all levels, it could contain a utopian perspective.

In the Danish context, discussions on solidarity with The Third World as a part of the left wing protest cultures have not been given much attention from historians or other scholars. Thus, apart from the Vietnam movement, this deissertation analyzes a number of groups and organisations that have not been subject of historical investigation before. The source material consists of a variety of archive material of the groups, their books and pamphlets and especially their periodicals. Also interviews with a number of former activists have been conducted, but they have primarily served as general inspiration, not as conventional sources.

By using the term signifying practices during the analyses of the different political cultures of the groups, it has been the aim not to understand solidarity with The Third World as purely a function of ideology and political strategy of movements with instrumental ends, but instead to focus on the process in which solidarity with The Third World as a complex phenomenon became a central identity mark of the left wing in Denmark. Thus, it is very important, that solidarity with The Third World in this dissertation is investigated as a phenomenon that was defined, redefined and continuously given new meaning, depending on time and context. The following questions have served as analytical points of focus:

- How did the groups give reason to their efforts, culturally, politically and ideologically?
- Who was pointed out as the revolutionary subject, "out there" as well as "at home"?
- What kind of images of The Third World played a role in the solidarity efforts?
- How and to what extend can the solidarity efforts be seen as radical?

The investigation is structured chronologically and focuses on the solidarity efforts conducted in a number of left wing solidarity groups. Furthermore the focus of the investigation is on the groups who supported the liberation movements during the Algerian war and the apartheid regime in South Africa, groups who supported the Cuban revolution, the liberation movement during the Vietnam war and last, but not least, the militant Palestinian organizations during the 1960s and 1970s.

The dissertation contains three major analyses:

1. Enlightenment and Activism During the Epoch of Decolonization – The Algerian War and the Struggle Against Apartheid 1960-1966,
2. Anti-imperialistic Solidarity Between High Politics and Revolutionary Enthusiasm – The Cuban Revolution and The Vietnam War 1967-1973
3. Political Radicalization and Differentiation of the Solidarity Landscape 1970-1979– The Palestinian Case

The dissertation shows, that solidarity with The Third World was shaped as a phenomenon that grew out of the early 1960s and during the following twenty years was constituted both as a well known practice and as a identity mark for major parts of the left wing. During the first years the groups were few and small with relatively small impact. This changed in the end of the 1960s, where the mass-demonstrations against the Vietnam War dominated the picture. From the beginning of the 1970s the solidarity groups split into many fractions and shrunk into rather small organizations again. But in numbers the groups were now a wide spread phenomenon, and all left wing parties now contained an international committee.

From the rather isolated outcries of the first groups, solidarity with the Third World became a core issue that for a few years united the left wing. But it was also a phenomenon that radicalized the left. And through the specific potential of radicalization that clung to the armed liberation struggles of The Third World, the solidarity efforts also became something that differentiated the radical and revolutionary left. This differentiation was closely connected to discussions of the legitimacy of the means of some organisations, i.e. the terror of PFLP. But it was also connected to the fact, that the conflicts in The Third World step by step became more and more entangled in the conflict between the superpowers and in the split within the Communist World. Especially the last was of considerable significance to the solidarity groups, as the different understandings of The Third World played a vital role to how they saw themselves as revolutionaries.

The analyses of the groups throughout the period have shown, that solidarity with The Third World was constituted as a phenomenon that contained a set of practices, recognizable and well known to the entire left. Thus solidarity with the Third World became a identity mark of the left. But the different groups and the different liberation movements and countries at the same time contained very different political and cultural elements of identification and attraction.

Hence, solidarity with The Third World cannot be seen as a fixed concept, but must be understood as a historical phenomenon. The need for contextualization cannot be overestimated - both diachronically and synchronically. The meaning of solidarity with The

Third World changed, and the connection between revolution "out there" and revolution "at home" somewhat faded away during the 1980s and 1990s, where human rights, democracy and education became new central key words. But that is another story.

Forkortelser

ANC: African National Congress
DCF: Dansk-Cubansk Forening
DDV: De Danske Vietnamkomitéer
DKP: Danmarks Kommunistiske Parti
DKP-ml: Danmarks kommunistisk Parti – marxister-leninister
DKU: Danmarks Kommunistiske Ungdom
DNS: Det Ny Samfund
DRV: Demokratiske Republik Vietnam (Nordvietnam)
DSKV: De Storkøbenhavnske Vietnamkomitéer
DSP: Danmarks Socialistiske Parti
DSVA: De Studerendes Vietnam Aktion
FLN: Front de Liberation Nationale (Algeriet)
FNL: Front Nationale de Liberation (Sydvietnam)
FRELIMO: Frente de Libertação de Moçambique
FS: Forbundet Socialisterne
ICAP: Instituto Cubano de Amistad con Los Pueblos
KAK: Kommunistisk Arbejdskreds
KAP: Kommunistisk Arbejder Parti
KFML: Kommunistisk Forbund Marxister-Leninister
KKP: Kinas Kommunistiske Parti
KUF: Kommunistisk Ungdoms Forbund
MLE: Marxistiske Leninistisk Enhedsforbund
MPLA: Movimento Popular de Libertação de Angola
OAS: Organisation Armée Secrète
OLAS: Organización Latino Americana de Solidaridad
OSPAAAL: Organización de Solidaridad con los Pueblos de Asia, África y América Latina
PAC: Pan-Africanist Congress
PCC: Partido Comunista de Cuba
PDFLP: Popular Democratic Front for the Liberation of Palestine
PFLP: Popular Front for the Liberation of Palestine
PFLP-GC: Popular Front for the Liberation of Palestine – General Command
PLO: Palestine Liberation Organisation
PRG: Provisoriske Revolutionære Regering (i Sydvietnam)
RS: Revolutionære Socialister
RSF: Revolutionære Socialisters Forbund
SAP: Socialistisk Arbejderparti
SF: Socialistisk Folkeparti
SOAK: Socialistisk Aktion
SUF: Socialistisk Ungdoms Forum (fra omkring 1970 Socialistisk Ungdoms Forbund)
SUKP: Sovjetunionens Kommunistiske Parti
SWANU: South West African National Union
SWAPO: South West African People's Organization
UNITA: União Nacional para a Independência Total de Angola
VS: Venstresocialisterne
ZANU: Zimbabwe African National Union
ZAPU: Zimbabwe African People's Union

Litteratur

- Alexander, Jeffrey C., Bernhard Giesen & Jason L. Mast (eds.), *Social performance: symbolic action, cultural pragmatics, and ritual*, Cambridge Cultural Social Studies, Cambridge University Press 2006
- Andersen, Jakob og Bertel Haarder (red): *Hvem holdt de med – en debatbog om hvorfor politisk aktive på den yderste venstrefløj var i PETs søgelys under den kolde krig*, Peter la Cour 1999
- Andersen, Morten Bendix og Niklas Olsen (red.): *1968 – dengang og nu*, Museum Tusculanums Forlag 2004
- Andersson Kent-Åke, Mogens Pedersen og Daniel Bensaid: *Den lange march : 4. Internationale gennem 50 år*, Socialistisk Arbejderforlag 1988
- Arbetarhistoria nr. 131, 3/2009, Temanummer om Solidaritet
- Arvidsson, Håkan, Lisbeth Larsson og Kim Salomon (red.): *Hotad Idyll. Berättelser om svenskt folkhem och kallt krig*. Nordic Academic Press 2004
- Arvidsson, Håkan: *Vi som visste allt. Minnesbilder från 1960-talets vänsterrörelse*, Atlantis 2008
- Berg, Rick & John Carlos Rowe (eds.): *The Vietnam War and American Culture*, Columbia University Press 1991
- Berger, Dan: *Outlaws of America. The Weather Underground and the Politics of Solidarity*, AK Press 2006
- Bjerregaard, Karen S.: *The Meaning of Armed Struggle,* i: Rebellion and Resistance, TWG2, Power and Culture, Edizione Plus – Pisa University Press 2009
- Bjerregaard, Karen S. og Sebastian Lang-Jensen, *Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005,* SFAH's skriftserie nr. 50, SFAH 2009
- Bjøl, Erling: *Fra magtens korridorer. Erindringer fra 60'erne, 70'erne og 80'erne,* Politikens Forlag 1994
- Bjøl, Erling: *Set i bakspejlet. Erindringer fra 30'erne, 40'erne og 50'erne,* Politikens Forlag 1993
- Bonnell, Victoria E. & Hunt, Lynn: *Beyond the Cultural Turn: new directions in the study of society and culture*, University of California Press 1999
- Boserup, Rasmus Alenius: *Drabets semiotik. Eksempler fra krigen i Algeriet 1954-1962,* Tidsskriftet Antropologi, Nr. 46 2002
- Bourdieu, Pierre & Loïc J.D. Wacquant, *Refleksiv sociologi – mål og midler*, Hans Reitzels Forlag 1996 [1992]
- Bourdieu, Pierre: *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handling,* Hans Reitzels Forlag, 1997 [1994]
- Bourdieu, Pierre: *Et steds betydning*, i: *Symbolsk Magt*, tekster udvalgt og oversat af Annick Prieur, Pax Forlag 1996
- Broady, Donald: *Sociologi och epistemology. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, Skeptronserien, 2. korr. uppl., HLS Förlag 1991
- Caplan Niel, *The Israel-Palestine Conflict. Contested Histories*, Blackwell 2009
- Christensen, Hanne Sole m.fl.: *En behandling af den politiske Vietnambevægelse i Danmark*, upubliceret speciale, Historie, Århus Universitet 1980
- Christensen, Steen: *Mod undertrykkelse – for frihed*. Fremad/ABA 2001
- *Danmark under den kolde krig*. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, DIIS 2005
- Davis, Belinda, Wilfred Mausbach & Martin Klimke (eds.), *Changing the World, Changing Oneself. Political Protest and Collective Identities in West Germany and the U.S. ind the 1960s and 1970s,* Berghahn Books 2010

- Della Porta, Donatella & Gianni Piazza, *Voices of the Valley, Voices of then Straits. How Protest Creates Communities*, Berghahn Books 2008
- Denisoff, R. Serge & Richard A. Peter (eds.): *The Sounds of Social Change. Studies in Popular Culture*, Rand McNally Socilology Series 1972
- Denisoff, Serge, R.: *Great day coming Folk music and the American Left*, Urbana 1971
- Duara, Prasenjit: *Decolonization. Perspectives from now and then*, Routledge, London 2003
- Egholm, Liv: *Rejseberetninger som kulturelle tegn: en mikrohistorisk undersøgelse af mødets betydning i teori og praksis,* Ph.D. afhandling, Syddansk Universitet, Center for Historie, Odense 2005
- Enrique Laraña, Hank Johnston, and Joseph R. Gusfield (eds.): *New social movements from ideology to identity*; Temple University Press 1994
- Esmark, Kim: *De hellige døde og den sociale orden. Relikviekult, ritualisering og symbolsk magt,* Ph.D. afhandling, Institut for historie og samfundsforhold, RUC 2002
- Esmark, Kim: *Noter om Symbol og Praksis i den kulturhistoriske analyse*. Upubl. Oplæg ved Ph.D.-seminar om kulturhistorie, RUC 2000
- Eyerman, Ron & Andrew Jamison: *Seeds of the sixties*, University of California Press 1994
- Eyerman, Ron & Andrew Jamison: *Sociala rörelser i en ny tid*, Studentlitteratur 2005
- Eyerman, Ron: *Performing opposition, or how social movements move*, i: Jeffrey C. Alexander, Bernhard Giesen, Jason L. Mast (eds.), *Social performance: symbolic action, cultural pragmatics, and ritual*, Cambridge Cultural Social Studies, Cambridge University Press 2006
- Frederiksen, Peter: *Kindkys af Pol Pot. Kampuchea og den danske forbindelse*, Lindhardt og Ringhof 2004
- Friis Bach, Christian, Thorsten Borring Olesen, Sune Kaur-Pedersen og Jan Pedersen: *Idealer og realiteter. Dansk udviklingspolitiks historie 1945-2005*, Gyldendal 2008
- Førland, Tor Egil: *"Ungdomsopprøret: dongeri eller Wertewandel?",* i *Nytt Norsk Tidsskrift*, 14, 1997, nr. 1
- Førland, Tor Egil: *"Vietnamkrigen intereserer mig ikke; jeg vil have orgasme!"*, i: Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2, 1998.
- Gilcher-Holtey, Ingrid, *Transformation by Subversion: The New Left and the Question of Violence,* i: Davis, Belinda, Wilfred Mausbach & Martin Klimke (eds.), *Changing the World, Changing Oneself. Political Protest and Collective Identities in West Germany and the U.S. ind the 1960s and 1970s,* Berghahn Books 2010
- Gitlin, Todd: *The Sixties: years of hope, days of rage*, Bantam Books 1987
- Godbolt James: *Den norske Vietnambevgelsen 1967-73,* Dr. philos avhandling, Oslo Universitet 2007
- Godbolt, James, Chris Holmsted Larsen og Søren Hein Rasmussen, *The Vietnam War. The Danish and Norwegian experience 1964-1975,* i: Scandinavian Journal of History, Vol. 33, No. 4, 2008
- Godbolt, James: *Institusjoner og bevegelser i den norske protesten mot Vietnamkrigen*, i: ARR - Idehistorisk tidsskrift nr. 2-3, 2006
- Gosse, Van: *Rethinking the New Left. An Interpretive History*, Palgrave Macmillian, 2005
- Gosse, Van: *Where the Boys are. Cuba, Cold War America and the Making of the New Left*, Verso 1993
- Grünbaum, Ole: *Bar røv i 60'erne,* People's Press 2005
- Gunnarsen, Gorm, Kathrine Toftkjær Larney, Patrick Mac Manus og Morten Nielsen (red.), *Aktivister mod apartheid - dansk solidaritet med Sydafrika*, Sydafrika Kontakt, 2004
- Gunnarsen, Gorm: *Denne nat vil svinde: folkelig modstand i Sydafrika 1960-90*, Amandla 1991
- Hall, Stuart: *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, Sage Publications 1997

- Halliday, Fred: *Cold War, Third World. An Essay on Soviet-US Relations,* Hutchinson Radius 1989
- Halliday, Fred: *Revolution and World Politics. The Rise and Fall of the Sixth Great Power,* Duke University Press 1999
- Haupt, Heinz-Gerhard: *Politische Gewalt und Terrorismus: Einige historiographische Anmerkungen,* i: Klaus Weinhauer, Jörg Requate & Hans-Gerhard Haupt, *Terrorismus ind der Bundesrepublik. Medien, Staat und Subkulturen in den 1970er Jahren,* Campus Historische Studien Band 42, Campus Verlag 2006
- Heiberg, Morten, Rasmus Mariager og Regin Schmidt: *PET. Historien om Politiets Efterretningstjeneste fra den kolde krig til krigen mod terror,* Gyldendal 2009
- Hetherington, Kevin: *Expressions of Identity. Space, Performance, Politics*, Sage Publications 1998
- Hobsbawm, Eric: *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914-1991*, Abacus 1996
- Hollander, Paul: *Political Pilgrims. Travels of Western Intellectuals to the Soviet Union, China and Cuba*, Harper Colophon Books 1983
- Holmberg, Carl: *Längtan till landet. Civilisationskritik och framtidsvisioner i 1970-talets regionalpolitiska debatt.* Avhandlingar från Historiska Institutionen i Göteborg 1998
- Hunt, Lynn (ed.): *The New Cultural History: Essays*, University of California Press 1989
- Hunt, Michael (ed.): *A Vietnam War Reader. American and Vietnamese Perspectives*, Penguin Books 2010
- Høyer, Jens, Anya Tolstoy og Mette Iversen: *Palæstinasolidaritet*, projektrapport, historie/modul 3, RUC 2008
- Jensen, Henrik: *Forandringens vinde: 1960'erne*, i: Berntson, Lennart et al.: *Europa 1800-2000,* Roskilde Universitetsforlag 2003
- Jensen, Steven L.B og Jørgensen, Thomas Ekman: *1968 – og det der fulgte,* Gyldendal 2008
- Jensen, Steven L.B og Jørgensen, Thomas Ekman: *Studenteroprøret i Danmark 1968*, upubliceret speciale, Københavns Universitet 1999
- Johansen Inger V. og Wilfred Gluud, *Vietnambevægelsen i Danmark 1964-75*', Dansk-Vietnamesisk Forening 2003
- Judt, T.: *Postwar. A History of Europe since 1945*, William Heinemann 2006
- Juul, Kjeld: *Mod nye grænser: Fra Europæisk genopbygning til u-landssamarbejde 1943-1963*, Mellemfolkeligt Samvirke 2002
- Jørgensen, Jesper: Danmark og Sydafrika og Sydafrika i ABA, net-dokument fra ABA, 2004,
- Jørgensen, Thomas E.: *Venstrefløjen og modernitetens omskiftelser*, i: *Nytt Norsk Tidsskrift* 3-4/2004
- Jørgensen, Thomas Ekman: *Transformation and Crises. The Left and the Nation in Denmark and Sweden 1956-1980*, Berghahn Books 2008
- Jørgensen, Thomas Ekman: *Vejen væk fra Moskva,* i: *Opbrud i 1960erne,* Den jyske Historiker nr. 101, 2003
- Karpantschof, René: *Gaden og parlamentet – kollektive aktioner, demokrati og den moderne politisk tilblivelse i Danmark 1835-1901*, Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet 2007
- Kjeldgaard, Henning: *I skyggen af den kolde krig. Internationalt ungdomsarbejde 1957-1966 og derefter*, Eigil Holms Forlag 2002
- Klimke, Martin and Joachim Scharloth (eds.), *1968 in Europe - A History of Protest and Activism 1956-77,* Palgrave Macmillan 2008
- Klimke, Martin, Jacco Pekelder & Joachim Scharloth (eds.), *Between Prague Spring and French May.Opposition and Revolt in Europe, 1960-1980,* Berghahn Books 2011 (forthcoming)
- Klimke, Martin: *The Other Alliance. Student Protests in West Germany & The United States in the Global Sixties,* Princeton University Press 2010

- Klimke, Martin: *The Recontextualization of Symbolic Forms of Protest*, upubl. Paper ved Konfrencen *Designing a New Life: Aesthetics and Lifestyles of Political and Social Protest*, Zürich 2007
- Knudsen, Peter Øvig: *Blekingegadebanden. Bind I&II*, Gyldendal 2007
- Koselleck, Reinhart: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time,* The MIT Press 1985
- Kragh, Jens: *Mellem socialismens velsignelser og praktikable fremskridt. SF 1960-68*, Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 182, Odense Universitetsforlag 1995
- Kristensen, Anders: *Den danske sydafrikapolitik 1952-1986. Apartheidproblemet - fra udenrigspolitik til indenrigspolitik*, Speciale ved Center for Historie, Odense Universitet 1997
- Kulansky, Mark: *1968: The year that rocked the world*, Ballantine Books 2004
- Kærgaard, Erik: *Det kulturrevolutionære drømmeland : en analyse af danske rejseberetninger fra kulturrevolutionens Kina 1966-1976,* i Arbejderhistorie 2000 nr. 3
- Langen, Ulrik (red.): *Ritual, symbol, tekst og praksis – nogle teoretiske og metodiske overvejelser*, i: *Ritualernes Magt. Ritualer i europæisk historie 500-2000,* Roskilde Universitetsforlag 2002.
- Langen, Ulrik (red.): *Ritual, symbol, tekst og praksis – nogle teoretiske og metodiske overvejelser*, i: *Ritualernes Magt. Ritualer i europæisk historie 500-2000,* Roskilde Universitetsforlag 2002
- Lang-Jensen, Sebastian, *DKP, SF og Europa 1945-1972,* i: Karen S. Bjerregaard og Sebastian Lang-Jensen (red.), *Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005,* SFAH's skriftserie nr. 50, SFAH 2009
- Larsen, Chris Holmsted: *Solidaritet, ikke almisser. Kommunisten og mennesket Otto Sand 1915-1984*, i: Årbog for Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2009
- Larsen, Chris Holmsted: *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*, Multivers 2007
- Lauesen, Torkil, *Kun mangfoldighed sikrer revolutionen,* jubilæumsartikel på IF's hjemmeside, www.internationaltforum.dk 2000
- Lauridsen, Inger og Magnussen, Tue: *Vietnambevægelsen i Danmark*, upubliceret speciale, Historie, Københavns Universitet 1980
- Liljegren, Jens: *Weekendavisen og opgøret med venstrefløjen*, upubliceret speciale, Syddansk Universitet 2002
- Lund, Kenneth: *Papirkrigerne: Pressens Vietnamkrig 1964-1973*, i: Klaus Petersen og Niels Arne Sørensen (red.), Den kolde krig på hjemmefronten, Syddansk Universitetsforlag 2004
- Lundberg, Urban & Klas Åmark: *En vänster i takt med tiden? 60-talets politiske kultur i 90-talets självförståelse*, i: Häften för Kristiska Studier, nr. 2, 1997
- Lundberg, Urban & Åmark, Klas: *En vänster i takt med tiden? 60-talets politiske kultur i 90-talets självförståelse*, i: Häften för Kristiska Studier, nr. 2, 1997
- Löfgren, Orvar: *Vardagskultur och livsform*, i: Himmelstrand & Svensson: *Sverige – vardag och struktur. Sociologer beskriver det svenska samhället*, Nordstedts 1988
- Madsen, Per Askholm og Jens Otto Madsen: *Fra sandkasse til kadreparti?. VS's dannelse og udvikling 1967-73*, VS Forlaget 1980
- Malm, Lars: *Ungdomsoprør og beatmusik,* historiespeciale, Institut for kultur og identitet, RUC 2009
- Mandal, Torben: *Ung indigantion,* i: Gorm Gunnarsen, Kathrine Toftkjær Larney, Patrick Mac Manus og Morten Nielsen (red.), *Aktivister mod apartheid - dansk solidaritet med Sydafrika*, Sydafrika Kontakt 2004
- Mariager, Rasmus og Mogens Pelt (red.): *PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989*, PET-kommisionens beretning, bind 9, 2009.
- Mariager, Rasmus og Regin Schmidt (red.): *PET's overvågning af protestbevægelser 1945-1989: fra atomkampagnen til BZ-brigaden*, PET Kommissionens beretning bind 10, PET Kommissionen 2009

- Martinov, Niels: *Ungdomsoprøret i Danmark - et portræt af årene, der rystede musikken, billedkunsten, teatret, litteraturen, filmen og familien*, Aschehoug 2000
- Marwick, Arthur: *The Sixties. Cultural Revolution in Britain, France, Italy and the United States, c. 1958-c.1974*, Oxford University Press 1998
- Mathiesen, Anders: *Sociologiske feltanalyser,* Research Paper No. 8/02, Roskilde University
- Melucci, Alberto: *Nomader i nuet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle,* Daidalos 1991
- Midtgaard, Kristine og Lise H. Rasmussen (red.): *Omverdenen trænger sig på. Politik og ideer i det 20. århundredes historie. Festskrift til Thorsten Borring Olesen*, Syddansk Universitetsforlag 2006
- Mikkelsen, Flemming (red.): *Bevægelser i demokrati. Foreninger og kollektive aktioner i Danmark*, Magtudredningen, Aarhus Universitetsforlag 2002
- Møller, Jes Fabricius: *På Sejrens Vej – historien om Skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen*, Forlaget DIKE 1999
- Niels Wium Olesen (red.), *Menneske, politik og besættelse.* Fire biografiske skitser. Historisk samling fra Besættelsestiden 1940-1945 1996
- Nielsen, Henrik Kaare: *Demokrati i bevægelse*, Aarhus Universitetsforlag 1991
- Nielsen, Knud Holt, *Giv mig de rene og ranke... DKU 1960-1990,* SFAH's skriftserie nr. 49, SFAH 2008
- Nielsen, Knud Holt: *Fagligt sjusk om venstrefløj og protestbevægelser under den kolde krig*, i: Arbejderhistorie nr. 2-3, 2006
- Nielsen, Knud Holt: *Giv mig de rene og ranke... DKU 1960-1990*, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet 2007
- Noer, Poul, *Danmark og Algierkrigen: Stat, civilsamfund og den offentlige meningsdannelse 1954-1962*, i: Kristine Midtgaard og Lise H. Rasmussen (red.): *Omverdenen trænger sig på. Politik og ideer i det 20. århundredes historie. Festskrift til Thorsten Borring Olesen*, Syddansk Universitetsforlag 2006 (b)
- Noer, Poul: *Denmark and the Gaullist vision. Government and civil society - reactions to the fifth republic and its European policies, 1958-1969,* European University Institute, Department of History and Civilisation 2006 (a)
- Nordentoft, Johs. og Søren Hein Rasmussen: *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972*, Odense Universitetsforlag 1991
- Nygaard, Bertel: *Forsøg på et alternativ. Den trotskistiske bevægelse i Danmark 1933-73,* upubliceret manuskript 2005
- O'Nan, Stewart: *The Vietnam Reader*, Ancor Books 1998,
- Olesen, Torsten Borring og Paul Villaume, *I blokopdelingens tegn 1945-1972*, Dansk udenrigspolitiks historie, bind 5, Gyldendal 2005
- Onslow, Sue: *Cold War in Southern Africa, White Power, Black Liberation*, Routlegde 2009
- *Opbrud i 1960'erne, Den jyske Historiker nr. 101,* 2003
- Pappe, Ilan: *Det moderne Palæstinas historie: et land, to folk*, Klim 2009
- Pedersen, Ejner Friis: *Socialistisk Ungdoms Forum 1961-1971, med særligt henblik på organisationens indre politiske udvikling 1967-1971*, Speciale, Århus Universitet 1975
- Pedersen, Ejner Friis: *Socialistisk Ungdoms Forum 1961-71. Med hovedvægten på en behandling af organisationens interne politik og organisatoriske brydninger*, i: Årbog for arbejderbevægelsens historie, SFAH 1977
- Petersen, Klaus og Nils Arne Sørensen (red.): *Den kolde krig på hjemmefronten*, Syddansk Universitetsforlag 2004.
- Petersen, Nikolaj: *Europæisk og globalt engagement 1973-2003*, Dansk udenrigspolitisk historie, bind 6, Gyldendal 2006
- Petersen, Nikolaj: *Kampen om den Kolde Krig i dansk politik og forskning,* i: Historisk tidsskrift, bind 109, 2009, s. 154-204

- Rahbek, Birgitte: *En stat for enhver pris: konflikten i Mellemøsten*, Fremad 2000
- Rasmussen, Anne Mette Grønborg: *Ideologiske præferencer kontra realpolitiske hensyn – en analyse af den danske politik i Algier-spørgsmålet 1954-62*, historiespeciale, Aarhus Universitet 2000.
- Rasmussen, Iben Nagel: *Eik Skaløe. Breve til en veninde*, Lindhardt og Ringhof 1993
- Rasmussen, Søren Hein: *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense Universitetsforlag 1997
- Said, Edward W.: *Orientalisme. Vestlige forestillinger om Orienten*, Roskilde Universitetsforlag 2002 [1978]
- Salomon, Kim: *Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen og 60-talets politiska ritualer*, Tiden Athena 1996
- Saul, John S.: *The next Liberation Struggle. Capitalism, Socialism, and Democracy in Southern Africa,* Toronto Between the Lines 2005
- Scandinavian Journal of History, Vol. 33, No. 4, 2008
- Schalk, David L.: *War and the Ivory Tower. Algeria and Vietnam*, University of Nebraska Press 2005 [1991]
- Skovmand, Svend: *Det begyndte med Sharpeville*, i: Gunnarsen, Gorm, Kathrine Toftkjær Larney, Patrick Mac Manus og Morten Nielsen (red.), *Aktivister mod apartheid - dansk solidaritet med Sydafrika*, Sydafrika Kontakt 2004
- Social Kritik, nr. 117, marts 2009, Tema: Blekingegade – tyve år efter
- Stadager, Anne: *Ungdomsoprøreren Ebbe Kløvedal Reich,* ph.d.-afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC 2010
- Stage, Jan: *... og ham der slår på tromme. Et blik bagud*, Høst og Søn 1999
- Stråth, Bo (red.): *Europe and the Other and Europe as the Other*, P.I.E.-Peter Lang 2000
- Sørensen, Anne: *Stasi og den vesttyske terrorisme,* Aarhus Universitetsforlag 2006
- Taylor, Mark: *The Vietnam war in history, literature and film*, The University of Alabama Press, 2003
- Thing, Morten (red.) *Politisk Revy i 20 år,* Tiderne Skifter 1983
- Thing, Morten: *Kina i vore hjerter,* Politisk Revy nr. 393, feb. 1981
- Thing, Morten: *Kommunismens kultur*, doktordisputats, Tidernes skifter 1993
- Thing, Morten: Min far sabotøren, i: Niels Wium Olesen (red.), *Menneske, politik og besættelse. Fire biografiske skitser*, Historisk samling fra Besættelsestiden 1940-1945, Esbjerg 1996
- Thing, Morten: *Vietnam i vore hjerter*, Kontakt 1993/94: 4
- Tängerstad, Erik: *""The Third World" as an Element in the Collective Construction of a Post-Colonial European Identity",* i: Stråth, Bo (red.): *Europe and the Other and Europe as the Other*, P.I.E.-Peter Lang 2000
- Varon, Jeremy: *Bringing the War Home. The Weather Underground, The Red Army Fraction, and Revolutionary Violence in the Sixties and Seventies*, University of California Press 2004
- Villuame, Paul: *Frontdannelser og lavvækst 1970-1985,* bind 15, Politiken-Gyldendals danmarkshistorie 2005
- Vyff, Iben: *Øst, Vest – hvilken fremtid er bedst? Danskere på rejse i USA og Sovjetunionen i 1950'erne*, Ph.D. afhandling, Institut for Kultur og Identitet, RUC 2007
- Warring, Anette: *Around 1968 – Danish Historiography,* i: Scandinavian Journal of History, Vol. 33, No. 4, 2008.
- Wells, Tom: *The War Within. America's battle over Vietnam*, University of California Press 1994
- Westad, Odd Arne: *The Global Cold War. Third World Interventions and The Making of Our Times,* Cambridge University Press 2005
- Whitfield, Stephen J.: *The Culture of the Cold War*, The Johns Hopkins University Press 1996
- Wiklund, Martin: *I det modernas landskap*, Brutus Östlings Bokförlag Symposium 2006

- Wiklund, Martin: *Kalla kriget som motbild i 60-talsvänsterns berättelse*, i: Arvidsson, Håkan; Larsson, Lisbeth & Salomon, Kim (red.): *Hotad idyll. Berättelser om svenskt folkhem och kallt krig*, Nordic Academic Press 2004
- Wiklund, Martin: *Leninismens renäsans i 1960-taltes Sverige,* i: *Opbrud i 1960erne*, Den jyske Historiker nr. 101, 2003.
- Young, Cynthia A.: *Soul Power. Culture, Radicalism and the Making of a U.S. Third World Left*, Duke University Press 2006
- Young, Robert J.C.: *Postcolonialism. An Historical Introduction*, Blackwell Publishing 2001
- Östberg, Kjell: *1968. När allting var i rörelse*, Prisma 2002.

Kildefortegnelse

Arkiver

ABA's emnearkiv nr. 33.596: Venskabs- og solidaritetsgrupper

- Den danske Anti-Apartheid Komite
- Den danske Algierkomite
- Det Frie Algiers Venner
- Frit Vietnam
- Gruppe 61
- De Danske Vietnamkomitéer

Dansk Bertrand Russell Råds Arkiv, ABA nr. 2826
- Kasse 1: 2. Session 1
- Kasse 2: 2. Session 2
- Kasse 3: 2. Session 3
- Kasse 4: 2. Session 4
- Kasse 5: 2. Tribunal 1
- Kasse 6: 2. Tribunal 2
- Kasse 7: 2. Tribunal 2
- Kasse 8: 2. Tribunal 3
- Kasse 9: 3. Tribunal

Gruppe 7's Arkiv, ABA nr. 2357
- Kasse 1: Forhandlingsprotokoller, korrespondance mv.

Kommunistisk Arbejder Partis Arkiv, ABA nr. 2341
Antiimperialistisk sekretariat/Udenrigspolitisk Sekretariat
- Kasse 23: Den Internationale Sekretær 1970 samt Udenrigspolitisk Sekretariat, 1977-1978.
- Kasse 24: Antiimperialistisk Sekretariat, 1978-1987

Socialistisk Arbejderpartis Arkiv, ABA nr. 2304
Internationalt Udvalg
- Kasse 36: Indokina/ Vietnam 1966-76
- Kasse 56: Palæstina 1973-88, Sydafrika 1978-87 mm.

Venstresocialisternes Arkiv, ABA nr. 502
Internationalt arbejde, emnekode 2

- Kasse 6: Beretning fra Internationalt Udvalg 1970
- Kasse 106: Internationalt Udvalg 1969-1975
- Kasse 107, Internationalt Udvalg, Vietnam 1969

Danmarks Kommunistiske Ungdoms Arkiv, ABA nr. 680

- Kasse 113: Cuba og Dansk Cubansk Forening, diverse materiale og korrespondance

Vietnam 69's Arkiv, ABA nr. 1076

- Kasse 1: Diverse materiale om DDV i særskilt mappe. Forberedelseskomiteen til oprettelse af et FNL-informationskontor i København, læg 2: Erik Knudsens samling, 1967-1975 (manuskripter, noter, korrespondance, cirkulærer m.m. samt Gruppe 7-materiale)
- Kasse 2: Læg 1: Erik Knudsens samling, 1969-1975 (avisudklip, løbesedler m.m., bl.a. vedr. DDV). Læg 2: John Mølgaards samling, 1969-1975 (korrespondance, cirkulærer m.m. Referater udskilt til Ledelsesmøder.)
- Kasse 3: Repræsentantskabsmøder, 1969-1976, Forretningsudvalgsmøder, 1969-1975, Arbejdsudvalgsmøder m.m., 1969-1972, Dansk-Vietnamesisk Forening, 1975-1976
- Kasse 4-6: Diverse korrespondance 1969-75, herunder international koprrespondance 1970-73 samt Det faglige udvalg 71-73
- Kasse 7: Cirkulærer og pressemeddelelser, 1970-1976
- Kasse 8: Tokyo-høring, 8.- 9. juli1972, Den Internationale Kommission til undersøgelse af USA's krigsforbrydelser i Indokina, 3. samling, 10.-16. okt. 1972 i København
- Kasse 11: Læg 1: Amager Vietnam-Komite, 1966; Læg 2: Stockholm Conference on Vietnam. International Liaison Committee, 1968-1975; Læg 3: PRG's Informations Bureau, 1971-1975; Læg 4: Skolekampagne, 1975
- Kasse 13-14: Trykt materiale m.m.

Dansk-Cubansk Forening

DCF-protokoller 1968-1979 (mødereferater). I henvisningerne står BM for bestyrelsesmøde, GF for generalforsamling, HBM for hovedbestyrelsesmøde og FU for forretningsudvalg.
Diverse materiale, plakater, undervisningsmateriale mm.

Blade og Aviser

- Algier Frit 1960-1962 (fra marts 1961 med ny titel: Internationalt Perspektiv)
- Arbejderavisen, div. numre 1975-1980
- Cuba Bulletin 1971-1972
- Cuba sí 1971
- Cuba-bladet 1975-1980
- Dagbladet Information, div. numre 1960-1979
- Debat, div. numre 1962-1970
- Dialog, div. numre 1959-1960
- Falastin Bulletin 1974-1975
- Hættsjj, div. numre 1968-1970
- International Bulletin 1975-1979
- Klassekampen, div. numre 1970-1979
- Kommunistisk orientering, div. numre 1963-1980
- Kontakt, div. numre 1959-1979
- Land og Folk, div. numre 1960-1979
- Mellemøsten Bulletin 1975-1976

- New Outlook 1979-1980
- Palæstina-Orientering 1978-1980
- Politisk Revy 1963-1979
- Rapport 1965-1974
- Rotten 1970
- Socialistisk Information 1963-1970
- Sydafrika Kontakt 1965-1975
- Ungkommunisten 1968-1970
- Vietnam - Fakta og perspektiver 1966-1967
- Vietnam 69 Information 1970-1972
- Vietnam Aktuelt 1966-1967
- Vietnam Solidaritet 1967-1976
- Vietnam-Information 1965-1967
- VS Bulletin, div. numre 1968-1979

Publicerede småtryk, pjecer og pamfletter

- *2. Havanadeklaration*, 4. februar 1962, Dansk-Cubansk Forening, DCF 1975
- Agger, Sven: *Cuba, Amerikas frie territorium*, Concord forlag 1968
- *Anklageskrift mod imperialismen*, udarbejdet af kommunistiske partier og arbejderpartier efter opdrag fra Forberedelseskommissionen for de kommunistiske partiers og arbejderpartiers internationale konference, juni 1969
- *Apartheid i det sydlige Afrika*: Litteraturfortegnelse, Den danske Anti-Apartheid Komite 1967
- Behrendt, Sven; Poul Dahlgren og Bent Pedersbæk Hansen: *Hvilken rolle spiller USA i Sydøstasien i dag?*, Serien Vietnam Solidaritet ekstra, Dokumentationsgruppen, Demos 1980
- Baader-Meinhof-gruppen: *Derfor vold*, Danske Studerende Fællsråd 1976
- *De Danske Vietnamkomitéer/ The Danish Vietnamcommittees. Some Activities*, Udgivet af Vietnam-komitéerne og The International Information Centre Politisk Revy og De Danske Vietnamkomitéer, Demos 1972
- De Studerendes Vietnam Aktion: *"Vi vil ikke høre mere om Mai Lai",* 1971
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Den amerikanske ny-militarisme*, 1971
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Fakta om Sydøstasien*, 1971
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Imperialismen og Danmark,* 1970
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Kapitalens fremtid*, 1971
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Krigens årsager*, 1971
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Om imperialismen*, 1969
- De Studerendes Vietnam Aktion: *Vietnam og de intellektuelles ansvar*, 1970
- *Det internationale krigsforbrydertribunal Roskilde 1967*, Vietnam Solidaritet særnummer 1967
- Dokumentationsgruppen: *Klassekamp bag kulisserne. Hvorledes borgerskabet inddæmmer revolutionen og bekæmper de revolutionære*, Demos 1977
- *En borgerkrigsmanøvre. Til ét års-dagen for Vietnam-demonstrationen 27. april 1968*, Udgivet af Vietnam-komitéerne og The International Information Centre Politisk Revy og De Danske Vietnamkomitéer særtryk af Politisk Revy, april 1969
- Feldman, Gunnar: *Apropos Cuba Cubanos*, Dansk Cubansk Forening 1976

- Giap, Vo Nguyen: *Dien Bien Phu*, Demos 1972
- Glavind, Johs.: *Rapport om Vietnam* (ill. Af Røde Mor, opr. Særnummer af Rapport), Vietnam 69, 1971
- Glavind, Niels: *Hungersnød og uvidenhed er fjendens allierede*, Udg. For Studenterrådet ved KU og AU, Århus 1969
- Habash, Georg: *Nej til kapitulation! Nej til marionetstat! Nej til forhandling! Nej til fredsløsning!*, Falastin pjece 3, Palæstinakomitéen 1974
- Hansen, Elin: *Den rejsende Højskole, Det nødvendige Seminarium, Tvind Efterskole. En kort introduktion – især for vore gæster*, 1978
- Holbrook, Steven: *Den zionistiske ideologis klassemssige baggrund*, Falastin pjece 5, Palæstinakomitéen, 1975
- Jensen, Egon (Solvognen): *Rebild-Bogen. Et teaterstykke i fire dele fra Rebild Bakker den 4. juli 1976, på USA´s 200-årsdag*, Demos 1976
- Jensen, Knud og Vagn Søndergaard: *Danmark i Sydøstasien*, Demos Dokument nr. 3, Demos 1971
- Jensen, Knud: *Vietnams historie – Nogle hovedtræk*, Demos Dokument nr. 1, Demos 1971
- *Kampen mod Apartheid i det sydlige Afrika 1652-1967*, Den danske Anti-Apartheid Komite 1967
- Knudsen, Erik & Ole Wivel: *Anklagen Vietnam*, Vietnam 69, 1969
- Knudsen, Erik: *Forbrydelsen mod Vietnam*, trykt sammen med K.E. Løgstrup: *Pligt til protest, men hvordan?*, Kbh 1969
- Lenin, V.I.: *Om imperialisme og oppoortunisme, artikler og taler 1899-1923*, Futura 1973
- Madsen, Finn Ejnar: *En politisk domstol. Verdensbank-demonstrationerne. En forsvarsatale*. Med bidrag af Birger Steen Nielsen, Demos Debat nr. 1, Demos 1971
- Marighella, Carlos: *Håndbog i by-guerilla,* Imperialistserien nr. 2, Demos 1970
- *Palæstina: et folks tragedie*, v/Kuno Malinowski. Udgivet af Liga der Arabischen Staaten, på dansk ved Foreningen af arabere i Danmark, 1970
- *PFLP forklarer*, Futura 1970
- Piao, Lin: *Længe leve sejren i folkekrigen*, Futura 1967
- *Projektørlys på Sydafrika*, Sydafrikakomiteen (i samarbejde m. Den Danske Festivalkomite) 1977
- *Rapport fra Den rejsende Højskole*, første hold juli 1970 – feb. 1971, Den rejsende Højskole 1971
- Rasmussen, Lis og Tage Vosbein (red.): *Grundlag for løsning af Vietnamproblemet*, Demos Dokument nr. 4, Demos 1971
- Rubin, Barry: *Amerikas politik i Mellemøsten 1967-74*, Falastin pjece 4, Palæstinakomitéen 1975
- *Sejrrige Vietnam*, Futura 1966
- Skovman, Sven: *FN, Sydafrika og menneskerettighederne*, Dansk Samråd for Forenede Nationer 1969
- Styrk, Mads Nissen og Poul Smidt m.fl.: *Efterretningstjeneste på udflugt. Kasper Neergaard-sagen*. Fotos af Casper Thorsøe. Demos Dokument, Demos 1972
- Styrk, Mads Nissen: *Aktiv Ungdom,* Gyldendal 1963
- Tse-Tung, Mao: *Om folkekrig*, Futurua 1967
- *Ukuelige Vietnam. Vietnams røst fra Nord til Syd (maj-august 1965)*, Futura 1965
- *Verdensbankbogen, 20. – 25. September 1970, dokumenter og analyser*, Pamflet/Rhodis 1970
- *Verdensbanken*, Særnummer af Vietnam Solidaritet, Kbh 1970
- Weinstock, Nathan & Joh Rothschild: *Zionismen, antisemitisme og socialisme*, Falastin pjece 2, Palæstinakomitéen 1975

- *Ytringsfriheden – En borgerlig farce. I anledning af forsøget på at beslaglægge Vietnamsolidaritet nr. 7, nov. 1969*, Udgivet af Vietnam-komitéerne og The International Information Centre Politisk Revy og De Danske Vietnamkomitéer, Demos 1969
- *Zionismen i danske skolebøger*, Falastin pjece 1, Palæstinakomitéen 1974

Bøger

- Andersen, Benny (red.): *Ord om Vietnam. En international antologi,* Gyldendal, København 1967
- Antonsen, Henrik: *Vietnam - en TVA høring*, DR 1967
- Appel, Gotfred: *Nogle grundtræk af Vietnam-problemet*, Vietnamkomiteen, Futura 1966
- Beauvoir, Simone og Gisele Halimi: *Djamila Boupacha*, Hans Reitzels Forlag 1963
- Bonnevie, Lars, Carita Nyström og Vagn Søndergård (red): *Digte er våben – kampdigte fra tre kontinenter*, Demos 1972
- Brun, Ellen; Jacques Hersh og Jens Lohmann, *Erfaringen fra Chile - en antologi om muligheden for fredelig overgang til socialisme*, Gyldendal 1974
- Buchwald, Michael, *Afsøgningsmønster*, Arena 1970
- Castro, Fidel: *Centralkomitéens beretning til Cubas kommunistiske Partis 1. kongres*, Tiden 1970
- Castro, Fidel: *Historien vil frikende mig, Fidel Castros forsvarstale i Santiago de Cuba den 16. Oktober 1953*, Demos 1973
- Castro, Fidel; Regis Debray og Che Guevara: *Vi er praktiske revolutionære*, Rhodos 1968
- Che Guevara, Ernesto: *Guerillakrig*, Imperialistserien nr. 5-6, Demos 1971
- *Den ny skole i Cuba*, Uddannelsesgruppen Dansk Cubansk Forening 1971
- Dollerup, Preben og Ebbe Reich: *Vietnamkrigen i perspektiv*, Rhodos 1965
- Enzensberger, Hans Magnus: *Forhøret i Havana*, Gyldendals Logbøger 1971
- Ernst, John: *Theodor Christensen – om en handling af billeder*, Rhodos 1974
- Fanon Frantz, *Jordens fördömda*, Raben & Sjögren, 1962
- Fanon, Frantz: *Fordømte her på jorden*, Rhodos 1966
- Fanon, Frantz: *Racisme og kultur*, Sirius 1967
- First, Ruth: *117 dage – en fængelsdagbog fra Sydafrika*, Rhodos 1966
- *Folkets sejr – en bog om Vietnam*, skrevet af en gruppe fra Den rejsende Højskole Ulfborg, 1978
- Giap, Vo Nguyen: *Folkekrig – Folkehær*, Imperialistserien nr. 4, Demos 1970
- Gordimer, Nadine: *A World of Strangers,* Penguin Books 1958
- Gordimer, Nadine: *I fremmed land,* Gyldendal 1959
- Guevara, Che: *Dagbog 7. November - 7. Oktober 1967 i Bolivia*, Forord af Fidel Castro, Jørgen Paludans Forlag 1968
- Guevara, Che: *Gerilja,* PAX FORLAG, Oslo 1968
- Guevara, Che: *On Guerrilla Warfare*, New York 1961
- Guevara, Ernesto Che, *La guerra de guerilla*, La Habana, Cuba 1960
- Guevara, Ernesto Che: Guerillakrig, Imperialistserien 5/6, Demos
- Guevara, Ernesto Che: *Partisanenkrieg, Eine Methode, Mensch und Sozialismus auf Cuba*, München 1968
- Guevara, Ernesto Che: *Revolution: artikler, taler og breve. Udvalg, forord og oversættelse ved Jan Stage*, Gyldendal 1968
- Hansen, Bente (red.): *Dengang i 60'erne. Billeder fra dengang, tekster fra i dag,* Informations Forlag, København 1978
- Hansen, Elin: *Palæstina – et folk i kamp,* Skipper Klement 1978

- Jalée, Pierre: *Imperialismen i 70´erne*, Demos 1970
- Jerikow, Anders: *PLO: partisaner eller terrorister?*, Samlerens Forlag 1978
- Jorn, Asger: *Cuba*, Borgen 1970 (hans billeder, spansk tekst)
- Karol, K.S.: *Cuba. Guerillaen ved magten: den cubanske revolutions politiske udvikling*, Rhodos 1970
- Kischli, Muhammed: *Kapitalismen og venstrefløjen i Libanon*, Modtryk 1976
- *Klassekampen i Libanon – udvikling og perspektiver*, red. af FMI, Mellemøstkomitéen 1976
- Knudsen, Erik og Ole Wivel (red.): *Anklagen Vietnam*, Vietnam 69, 1969.
- Knudsen, Erik: *Vietnam, Digte, taler og artikler*, Gyldendal 1973
- Larsen, Stig Frey: *Ernesto Che Guevara*, Dansk-Cubansk Forening 1978
- Leiner, Marvin: *Børnene er revolutionen. Daginstitutioner i Cuba*, Socialpædagogisk Bibliotek 1977
- Lenin, V.I.: *Om Gadekampen. Artikler 1905-06,* Imperialistserien nr. 7, Demos 1971
- Lidman, Sara: *Min søn og jeg*, Hasselbalch 1961
- Lohmann, Jens: *Latinamerikas byrde*, Mellemfolkeligt Samvirke 1975
- Lundkvist, Artur: *Så lever Kuba*, Tidens förlag, Stockholm 1965
- Magdoff, Harry: *Imperialismens epoke*, Demos 1970
- Marighella, Carlos: *Udvalgte artikler*, Tricontinental, uden år, distribueret af Demos
- *Mennesker i Sydafrika*, Den rejsende Højskole, Sydafrikaholdet 1977
- Mezzrow, Mezz: *Min aske til de sorte*, Gyldendal 1961
- Mills, C. Wright, *Listen Yankee – The Revolution in Cuba*, Ballantines Books, 1960
- Mills, C. Wright: *The Sociological Imagination*, Oxford University Press, 1959
- Minh, Ho Chi: *Dagbog fra fængslet*, Demos 1970
- Minh, Ho Chi: *Frihedens Værksted.* Udvalgte skrifter, redigeret af Vagn Søndergaard og oversat af Tove Nørlund, Demos 1975
- Minty, Abdul S.: *Sandheden om Sydafrika*, DSU 1963
- Minty, Abdul S.: *Sydafrika*, Imperialistserien nr. 9, Demos 1972
- Munk Plum, Niels: *Ekstraparlamentarisme? Hvorfor? Hvordan? Hvorhen?,* Christian Ejlers Forlag, 1971
- Møller-Rasmussen, Lars: *Israel-Palæstina – en konflikt uden ende?*, Informations forlag 1972
- Nauntofte, Jens: *Den palæstinensiske befrielseskamp*, Gyldendals Logbøger 1971
- Nauntofte, Jens: *Gul stjerne over Vietnam: Billeder fra Saigons befrielse marts-april.maj 1975*, Gyldendal 1975
- Nørlund, Ib: *Møde med Vietnam*, Tiden 1966
- Petersen, Jørgen E.: *Det blodige sand*, noveller, Borgens Forlag 1959
- Petersen, Jørgen E.: *Det nye Afrika og dets fremtid*, 1964
- Petersen, Jørgen E.: *Det nye Afrika*, Borgens Forlag 1960
- Reich, Ebbe og Søndergård, Vagn (red.): *Til Vietnam*, Det internatioanle Krigsforbrydelsestribunals Københavnerkontor og Vietnamindsamlingen Giro 1616, 1967
- Reich, Ebbe: *Svampens tid. Af en uerfaren kronikørs optegnelser,* Rhodos 1969
- Russel, Bertrand: *Krigsforbrydelser i Vietnam*, Spektrums aktuelle, 1967
- Sangbog, Dansk-Cubansk Forening 1974 (genoptrykt i revideret, men ikke substantielt anderledes udgave 1976)
- Scharnberg, Carl: *Vietnam – blot en begyndelse? Du skal ikke adlyde ordrer! To radioforedrag* (særtryk af Centrum og Horisont nr 275-76), Aros, Århus 1967
- Schultz, Per: *Udvikling, Uddannelse, Cuba*, Unge pædagoger 1974
- Sigurdsson, Halldór: *Latinamerikanske rytmer – politisk set*, Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck, København 1968
- Skovmand, Sven: *Cuba*, Munksgaard 1978

- Sontag, Susan: *Rejse til Hanoi*, Spektruma aktuelle 1969
- *Sortbog om vor tids største krigsforbrydere*, Komiteen til fordømmelse af de amerikanske imperialisters og deres håndlangeres krigsforbrydelser i Sydvietnam, Vietnam-komiteen 1967
- Stage, Jan: *Algeriet år 12*, Rhodos 1966 (a)
- Stage, Jan: *I morgen, min ven*, Borgen 1963
- Stage, Jan: *Så det er altså Cuba*, Rhodos 1966 (b)
- Stermer: Dugald: *Revolutionens kunst: 96 plakater fra Cuba*. Med en indledning af Susan Sontag, Lademann 1972
- Vinde, Victor: *Revolution i Algeriet*, Bonniers 1958
- Weiss, Peter: *Notitser om det kulturella livet i Demokratiska Republiken Viet Nam*, Bo Cavefors 1969
- Wästberg, Per: *På den sorte liste*, Hasselbalch 1961

Diverse

- *Det nye venstre*, upubliceret manuskript, uarbejdet af en arbejdsgruppe under Forbundet Socialisterne i midten af 1970'erne. Venligst udlånt af Anders Bach.
- J.C.'s papirer: diverse materiale udlånt af John Christoffersen, bl.a. vedr. Teatergruppen Skifteholdet
- K.N.'s papirer: diverse materiale udlånt af Kasper Neergaard, bl.a. vedr. Vietnamarbejdet
- P.M.'s papirer: diverse materiale udlånt af Poul Møller, bl.a. vedr. Det Frie Algiers Venner, herunder følgende jubilæumspjecer:
    - *Festskrift for Preben Kinch*, Internationalens venner, Medlemsblad for Støtteforeningen for 4. Internationale nr. 3, juli kvartal 1986
    - *Trotskisterne og befrielseskampen i Algeriet*. Udgivet i forbindelse med Poul Møllers 75 års fødselsdag d. 16. okt. 2004

Resume

Afhandlingens titel er *"Et undertrykt folk har altid ret" – Solidaritet med den 3. verden i 1960'ernes og 1970'ernes Danmark*. Det centrale spørgsmål, der undersøges er, hvordan solidaritet med den 3. verden blev forstået og praktiseret i de fremvoksende solidaritetsgrupperinger i det venstreorienterede oprør i Danmark 1960-1979, og hvilke forståelser af sammenhængen mellem den 3. verden og samfundsforandring i aktørernes eget samfund der var virksomme i deres engagement.

Undersøgelsen er strukturet kronologisk og fokuserer på det solidaritetsarbejde, der blev praktiseret i en række venstreorienterede solidaritetsgrupperinger. Undersøgelsen er ligeledes fokuseret på det solidaritetsarbejde der blev praktiseret i forbindelse med Algierkrigen, apartheidregimet i Sydafrika, den cubanske revolution, Vietnamkrigen og de palæstinensiske kamporganisationer.

Med afsæt i begreberne betydningsdannende praksis og politisk kultur undersøges det dels, hvordan solidaritet med den 3. verden blev til som nyt fænomen i perioden og hvordan dette kan ses som en del af det venstreorienterede oprør. Til belysning af den overordnede problemstilling bliver fire underordnede forskningsspørgsmål forfulgt gennem afhandlingen:

- Hvordan begrundede aktørerne deres engagement, kulturelt, politisk og ideologisk?
- Hvem blev udpeget som centrale samfundsforandrende subjekter, ude såvel som hjemme?
- Hvilke forestillinger om den 3. verden var virksomme i engagementet?
- Hvordan og i hvilken udstrækning kan engagementet forstås som radikalt?

Ved at forfølge disse analytiske sigtepunkter i belysningen af de enkelte solidaritetsgrupperinger, undersøges solidaritet med den 3. verden således ikke som et protesttema, der var omdrejningspunktet for en mere samlet bevægelse, men som et fænomen, der var sammensat og blev indholdsudfyldt og betydningstilskrevet ganske forskelligt, dia- såvel som synkront.

Afhandlingen viser, at solidaritet med den 3. verden blev til som et fænomen, der spirede frem i begyndelsen af 1960'erne og gennem de følgende tyve år konstituerede sig, både som praksis og som identitetsmarkør for store dele af venstrefløjen. I de første år var der tale om ganske få og ganske små grupperinger uden den helt store gennemslagskraft. Dette ændrede sig i slutningen af 1960'erne med egentlige massedemonstrationer for så igen at blive præget af små grupperinger, der til gengæld var mange af. Fra de første gruppers forsøg på opråb blev solidaritet med den 3. verden noget, der kunne samle venstrefløjen i nogle år omkring ungdoms- og studenteroprøret. Men det blev også et fænomen, der radikaliserede denne venstrefløj og netop gennem det særlige radikaliseringspotentiale, der lå i den 3. verdens befrielseskampe, også bidrog til en differentiering af denne venstrefløj. At et fænomen som solidaritet med den 3. verden blev et væsentligt element i denne differentiering hang også sammen med, at feltet efterhånden blev særligt knyttet til supermagternes tilspidsede

konflikt, der på forskellig vis satte sig igennem i den 3. verden – og dermed altså i solidaritetsgrupperingernes dispositioner.

Et central pointe i afhandlingen er, hvordan de venstreorienterede miljøers solidaritetsengagement må forstås indenfor et spændingsfelt mellem et 'ude' og et 'hjemme'. Som fænomen kan solidaritet med den 3. verden i perioden ikke forstås som noget, der enten objektivt udsprang af et behov i den 3. verden og eller som noget, venstreorienterede miljøer bare fandt på som brugbart brændstof i revolutionsprojekter, der handlede om forandring af deres eget samfund. Netop *forholdet* mellem 'ude' og 'hjemme' udgør en overordnet optik i forståelsen af solidaritet med den 3. verden som fænomen i 1960'erne og 1970'erne. I dette spændingsfelt mellem 'ude' og 'hjemme' voksede et nyt sprog og nye termer aktivisterne kunne benytte sig af, blandt andet hentet fra politisk og kulturelt fremtrædende personer i den 3. verden. Det blev muligt at formulere og ikke mindst begrunde samfundsmæssige problemstillinger anderledes end det havde været før – det tilbød nye samfundsforandringsperspektiver. Problemstillingens fokus på spørgsmålet om samfundsforandring betyder, at der i analyserne særligt er ofret opmærksomhed på de mere radikale grupperinger. Dette hænger også sammen med det særlige aspekt af solidaritet med den 3. verden som protesttema, nemlig den væbnede kamp og betydningen heraf i solidaritetsgrupperingerne.

En helt central pointe er således også, at solidaritet med den 3. verden ikke kan forstås som et udtryk for, at venstrefløjen brugte den 3. verden som *generel* revolutionær inspiration og løftestang for deres egne revolutionære aspirationer, men at fænomenet må ses som meget sammensat. Analyserne viser, at solidaritet med den 3. verden blev indholdsudfyldt forskelligt af forskellige grupperinger og på forskellige tidspunkter. Der var tale om forskellige identifikationselementer og forskellige betydningssammenhænge.

Den relativt lange periode som afhandlingen dækker betyder også, at solidaritetsarbejdets forskellige kontekster, der også kronologisk hænger sammen med det venstreorienterede oprør bliver indfanget. I første halvdel af 1960'erne var de fremvoksende solidaritetsgrupperinger præget af fremkomsten af det såkaldt nye venstre. I perioden ca. 1967-1972 udgjordes konteksten af ungdoms- og studenteroprørets storhedstid, og fra ca. 1973 til slutningen af 1970'erne var det venstrefløjens differentiering, som solidaritetsarbejdet var en del af, der udgjorde den primære kontekst. På den måde har fænomenets forandring over tid i sig selv også haft indflydelse på periodeafgrænsningen. Konkret består undersøgelsens systematiske nedslag først og fremmest i en række udvalgte grupperinger, der engagerede sig i forhold til et specifikt land i perioden. Alle grupperinger havde deres virke i København, og selvom der også opstod en række grupperinger i provinsen, er fokus næsten udelukkende på hovedstaden, hvor der da også var en betydelig fortætning af grupperinger og begivenheder. Som nævnt drejer det sig om grupperinger, der var engagerede i forhold til Algeriet, Sydafrika, Cuba, Vietnam og Palæstina. Udover de lande-specifikke analyser inddrager undersøgelsen undervejs en række miljøer, der ikke havde et specifikt land i centrum for deres anstrengelser, men udgjorde tilgrænsende miljøer, der var med til at udgøre de betydningssammenhænge, solidaritetsarbejdet indgik i. Ofte var aktørerne engagerede i flere grupperinger, hvilket bandt nogle af disse sammen. Disse nedslag i en række miljøer, der udfoldede sig i de

specifikke solidaritetsgrupperingers umiddelbare nærhed tjener på den ene side det formål at kontekstualisere sidstnævnte og skal på den anden side ses som en del af feltet i sig selv. Konkret falder analysen i tre dele:

1) *Oplysning og aktivisme i afkoloniseringens epoke – Algierkrigen og kampen mod apartheid 1960-1966,*
2) *Antiimperialistiske solidaritet mellem storpolitik og revolutionær begejstring – Den cubanske revolution og Vietnamkrigen 1967-1973*
3) *Politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet 1970-1979 – den palæstinensiske sag.*

Disse tre dele er defineret af de valgte lande og af de karakteristika der knytter sig til de måder, solidaritetsgrupperingerne udfoldede deres engagement på. Disse forskellige måder skriver sig imidlertid også, som nævnt, ind i tre lidt forskellige typer af kontekst. For det første fremkomsten af 3. verdenssolidaritet og dennes forbindelse med fremvæksten af det såkaldt nye venstre, for det andet ungdoms- og studenteroprøret og for det tredje venstrefløjens differentiering. Disse tre kontekster er både konkrete historiske forhold, som solidaritetsgrupperingerne tog farve af, og som de samtidig selv på forskellig vis var en del af.

Oplysning og aktivisme i afkoloniseringens epoke – Algierkrigen og kampen mod apartheid 1960-1966
Vægten i denne første del af undersøgelsen er lagt på de grupperinger, der engagerede sig i forhold til Algierkrigen og apartheidregimet i Sydafrika, først og fremmest fordi disse udgjorde de første organiserede solidaritetsgrupperinger. I forhold til Algeriet undersøges både den moderate Den danske Algierkomité, der vægtede oplysning og humanitær støtte til Front de Libération Nationale, FLN, den algierske nationale befrielsesbevægelse, og den trotskistiske gruppe Det Frie Algiers Venner, der blev stiftet i 1959. Den danske Algierkomité, der var båret af en række kulturpersonligheder, er vægtet mindre end Det Frie Algiers Venner, men det er interessant, at de begge tematiserede torturen og brutaliteten indenfor det, man kunne kalde et borger- (eller menneske-) rettighedsparadigme. Det er også centralt, at kritikken af Algierkrigen rettede sig mod en europæisk kolonimagt, Frankrig, der samtidig var NATO-medlem og dermed Danmarks allierede. Krigen foregik ganske enkelt i Europas baghave. Hermed kunne den venstreorienterede modstand mod NATO få fornyet styrke. For det andet blev den meget brutale krigsførelse knyttet til den anti-fascistiske arv. Analysen af Algierarbejdet viser også, hvordan Algeriet, i en periode, blev et forbillede for andre befrielsesbevægelser i den 3. verden, bl.a. i kraft af den berømte læge og samfundskritiker Franz Fanon, der med sit skelsættende værk *Fordømte her på jorden* legitimerede de koloniserede befolkningers væbnede kamp, og også åbnede for en ny side af afkoloniseringen, den mentale befrielse. Det tidlige anti-apartheidarbejde tog form som en lille organisatorisk svag komite dannet i 1963 af en række kulturpersonligheder med filminstruktøren Henning Carlsen i spidsen. Det tidlige Sydafrika-engagement foregik dog også som samarbejder omkring diverse aktioner om frugtboykot osv., bl.a. arrangeret af Danmarks Kommunistiske Ungdom, DKU og Socialistisk Ungdoms Forum, SUF. Ved at undersøge dette tidlige anti-apartheid-arbejde viser denne del af kapitlet både nogle generelle og nogle specifikke perspektiver i det gryende solidaritetsarbejde. På et generelt niveau er det væsentligt, at Afrika i begyndelsen af 1960'erne var det kontinent, der overhovedet henledte opmærksomheden på afkoloniseringsproblematikken. På det specifikke niveau står naturligvis apartheid-problematikken. Selvom

racisme og apartheid også kunne indgå som diskussionstemaer i de senere solidaritetsgrupperinger, var der med Sydafrika tale om en helt særlig og spidsformuleret problemstilling. Der var både tale om anti-racisme og om spørgsmålet om legitimiteten af den væbnede kamp i den forbindelse. Anti-apartheid-arbejdet er også interessant, fordi det på flere måder unddrog sig et mere anti-imperialistisk element. Den kapitalismekritik, der kom til at ligge i anti-imperialismen, var altså ikke nødvendigvis en del af anti-apartheid-arbejdet, der i højere grad betonede borgerrettigheder.

De to lande tilsammen udgjorde faktisk det samlede solidaritetsarbejde i perioden, og set i forhold til hinanden viser denne del af undersøgelsen, hvordan solidaritet med den 3. verden i de tidlige 1960'ere overhovedet blev formuleret og i hvilke betydningssammenhænge. Gennem fokuseringen på grupperingernes samfundsforandrende engagement vises det, hvordan befrielseskrige i den 3. verden begyndte at indgå i hjemlige samfundsforandrende sammenhænge. For trotskisterne i Det Frie Algiers Venner var der selvsagt tale om et revolutionært engagement, men analyserne viser også, at hele spørgsmålet om den væbnede kamp var et prekært emne at mobilisere protestkampagner på i de tidlige 1960'ere, hvilket ikke mindst er tydeligt i anti-apartheidarbejdet. I samme forbindelse vises det, at den radikalitet der gjorde sig gældende hos Det Frie Algiers Venner på den ene side rummede konkret, materiel støtte til den væbnede kamp, men på den anden side ikke var præget af militante udtryksformer eller aktivisme på det hjemlige plan. Kapitlet viser endvidere, hvordan fremkomsten af solidaritet med den 3. verden kan ses i sammenhæng med fremkomsten af et nyt venstre, både forstået som bestemte ideologiske strømninger og som andre måder at lave politik på. Grupper som Gruppe 61 og SUF var tydelige eksponenter herfor, og den 3. verden var tilmed en væsentlig del af deres protesttemaer.

Antiimperialistisk solidaritet mellem storpolitik og revolutionær begejstring 1967-1975

I denne del af analysen er Cuba og Vietnam de to lande, der er i centrum. Tilsammen udgør analyserne heraf afhandlingens mest omfangsrige og detaljerede del. Det hænger sammen med kildematerialets karakter og omfang, men især med afhandlingens særlige interesse for, hvordan solidaritet med den 3. verden blev en del af det venstreorienterede oprør. I analysen af Cubaarbejdet er det primære fokus lagt på Dansk-Cubansk Forening, der blev stiftet i 1968, næsten 10 år efter den cubanske revolution. Solidaritetsarbejdet for Cuba adskilte sig således ved at sigte på et samfund, hvor den væbnede omvæltning var tilendebragt. Her rettede solidaritetsarbejdet sig altså ikke mod et land i krig, men mod et samfund under opbygning. Dette stillede sig anderledes i Vietnamarbejdet, hvor det netop var befrielseskrigen, der var selve omdrejningspunktet for solidaritetsarbejdet. Undersøgelsen af Cubaarbejdet viser, hvordan landets position som både en del af den kommunistiske verden og som bannerfører for revolution i den 3. verden spillede en rolle, både i forhold til hvem der var involverede i arbejdet og hvordan dette også var genstand for debat i bredere solidaritetsmiljøer. I slutningen af 1960'erne var Cuba næsten et ikon over de mange aspekter af den revolutionsbegejstring, der knyttede sig til den 3. verden på dette tidspunkt, men efterhånden blev Cuba og solidaritetsarbejdet herfor i stigende grad genstand for kritik på grund af den stadigt tættere tilknytning til Sovjet. Men interessant nok vedblev Cuba at fremstå som rebelsk revolutionær inspiration og kulturel attraktion. Netop den enorme kulturelle attraktionskraft der var knyttet til Cuba, og som gik på musik, film, plakatkunst og meget andet,

spillede en stor rolle i solidaritetsarbejdet. Den intellektuelle og stærkt maskuline guerillasoldat var her en bemærkelsesværdig markør.

Vietnamarbejdet udgjorde uden sammenligning det største og mest organiserede solidaritetsarbejde i hele perioden og desuden fik gennemslagskraft langt ud over mere snævre venstreorienterede rækker. Men frem for alt fik netop Vietnamkrigen kolossal betydning i ungdoms- og studenteroprøret. Analysen af Vietnamarbejdet viser samtidig, at det er ofte betegnes som Vietnambevægelsen ikke var nogen samlet bevægelse, men sammensat af flere grupperinger. Disse splittedes endeligt i slutningen af 1960'erne i to med De Danske Vietnamkomitéer, DDV, (tidligere De Storkøbenhavnske Vietnamkomitéer, DSVK) på den ene side, og Frit Vietnam, bedre kendt under navnet på deres indsamling, Vietnam 69, på den anden. Der var mange aspekter i denne splittelse, både hvad angår ideologi, praksis og politisk kultur, men som fænomen var lignende opdelinger i radikale og enhedspolitiske fløje symptomatisk for store dele af de øvrige solidaritetsmiljøer. DDV var stærkt aktivistisk og blev knyttet tæt sammen med studenterbevægelsen, Venstresocialisterne (VS) og Politisk Revy, hvorfor de også udgjorde en særlig ungdomskultur. Vietnam 69 var præget af DKP's indflydelse, men også af en række venstreintellektuelle personligheder. Og, hvor i hvert fald dele af DDV primært hyldede Front National de Libération, FNL, og stillede sig mere lunken overfor det kommunistiske Demokratiske Republik Nordvietnam, DRV, udgjorde sidstnævnte en mere entydig allieret for DKP'erne i Vietnam 69. Forskellene er mange, men det er væsentligt, at inddragelsen af begge grupperinger viser, hvordan der i Vietnam-solidariteten også skabtes fælles politiske og kulturelle markører. Det gjaldt f.eks. den måde, de opfattede denne del af den 3. verden kulturelt. Den lille risbondepige med maskingevær udgjorde en interessant markør her.

Det faktum, at USA måtte trække sig ud af Vietnam, og at krigen, i hvert fald på dette punkt, rent faktisk endte, som solidaritetsgrupperingerne havde håbet på, er væsentlig, fordi det fortæller noget om, hvordan den antiimperialistiske kamp, der for alvor vandt terræn i DDV, efterhånden orienterede sig langt ud over krigen i Vietnam. Det var et udbredt fænomen, at aktørerne kunne være involverede i flere grupperinger, men Vietnam er det mest klare eksempel på, hvordan aktørerne blev kastet ud i store brydninger over, hvordan man kunne fortsætte kampen, og altså dybest set, hvad denne egentlig havde handlet om for de implicerede aktører. Denne problemstilling blev understreget af de konkrete erfaringer, mange af aktørerne havde gjort sig under de voldsomme massedemonstrationer, der blev et særligt fænomen i Vietnam-solidaritetsarbejdet. Konfrontationerne med den danske ordensmagt under mange Vietnamdemonstrationer satte relationen mellem befrielseskampene ude i den 3. verden og kampen for samfundsforandring hjemme på spidsen.

Analyserne af de udvalgte Cuba- og Vietnamgrupperinger og -miljøer kaster derfor lys over nogle væsentlige elementer i afhandlingens problemstilling. Analyserne af de to lande fungere som indbyrdes komparative kontrapunkter, der viser, hvordan den revolutionære begejstring i slutningen af 1960'erne syntes at fremstille den 3. verden som én samlet revolutionær kraft i en antiimperialistisk kamp, der rakte ud over de enkelte lande. Men de to analyser viser også, hvordan solidaritetsarbejdet netop blev indholdsudfyldt meget forskelligt og

rummede meget forskellige politiske og kulturelle attraktionselementer. Dette ses særlig tydeligt i analyserne af de respektive grupperingers betydningstilskrivning af vold og væbnet kamp samt ikke mindst af de meget forskellige måder, hvorpå de kulturelle forestillinger, der knyttede sig til arbejdet, indgik heri. I forhold til det sidste er særligt rejserne et markant udtryk for, hvordan Cuba udgjorde en konkret utopi, aktivisterne selv kunne tage del i, mens Vietnam, trods de meget konkrete krigshandlinger, primært var virksom som symbolsk utopi i det antiimperialistiske arbejde.

Politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet 1970-1979

En række nye solidaritetsgrupperinger dukkede op i løbet af 1970'erne, bl.a. fordi der opstod 'nye sager'. Det gjaldt f.eks. Chile, Angola, Mozambique, genoptagelse af Sydafrika og en række andre lande i det sydlige Afrika samt ikke mindst Palæstina. Også nye organiseringer som Internationalt Forum (1970) og Forbundet mod Imperialismen (1975) opstod.

Et særligt kendetegn for perioden fra ca. 1973 og frem var, at fænomenet solidaritet med den 3. verden nu syntes at have fundet nogle former, der lå mere eller mindre fast, og var kendte og genkendelige for de relevante aktører. Langt de fleste venstrefløjspartier og partiforberedende grupperinger havde et internationalt udvalg, hvorfor man kan sige, at solidaritet med den 3. verden nu i nogen udstrækning var blevet en del af det politiske partiarbejde. Det udenomsparlamentariske element var dog ikke forsvundet. Det at danne en komité var blevet et kendt håndværk. Denne del af afhandlingen skitserer disse karakteristika, for på den baggrund at stille skarpt på et enkelt land og de grupperinger, der involverede sig heri, nemlig Palæstina. Palæstina kom til at udgøre en betændt sag på venstrefløjen. Mange venstreorienterede unge mennesker havde været i kibbutz for at opleve det, de forstod som et socialistisk eksperiment i Israel, og Israel var i sig selv genstand for en udstrakt sympati også fra venstreorienterede kredse, bl.a. på grund af bevidstheden om de europæiske jøders skæbne under den anden verdenskrig.

Med den palæstinensiske sag antog den væbnede kamp i den 3. verden i 1970'erne nye former, f.eks. gennem flykapringer, og rykkede således helt tæt på den vestlige virkelighed, bl.a. ved OL i München i 1972. Spørgsmålet om væbnet kamp kom derfor igen til at stå centralt. Analysen af Palæstinagrupperingerne viser derfor samtidig, hvordan der skete en politisk radikalisering og differentiering af solidaritetsarbejdet. Dette kunne nu i højere grad indgå i et mere skarpt defineret politisk og ideologisk projekt. Den erfaringsdannelse, der var foregået i forbindelse med Vietnamdemonstrationerne generelt og særligt Verdensbankdemonstrationerne i 1970, betød på den ene side, at man forlod denne form for aktivisme og på den anden side samtidig satte et radikalt politisk perspektiv på, hvordan man kunne forstå solidaritet med den 3. verden.

Det politiske radikaliseringspotentiale, der lå i den palæstinensiske sag, kom i høj grad til udtryk i de solidaritetsgrupperinger, der blev dannet omkring den, og som er inddraget i undersøgelsen. Det drejer sig om KAK/KUF, Palæstinakomitéen og Mellemøstenkomitéen i Forbundet Mod Imperialismen. I disse grupperinger blev solidaritet med Palæstina sat ind i en klar revolutionær ramme med klassekampen som

hovedmotiv, både hvad angik det fremtidige Palæstina, og hvad angik aktørernes eget samfund. Man kan sige, at belysningen af Palæstina-solidariteten i rigeligt mål indfanger den politiske radikalisering, men kun kaster lys over dele af den omtalte differentiering. Hvor differentieringen og splittelsen i Vietnamarbejdet havde DKP som en væsentlig skillelinje mellem den radikale og den enhedspolitiske fløj, udvirkede Palæstinaproblematikken en indbyrdes differentiering af den mere radikale revolutionære venstrefløj. Dette skete primært som en konsekvens af spørgsmålet om midlerne i den revolutionære kamp, herunder terrorisme. Belysningen af Palæstinaarbejdet kan altså indfange, hvordan solidaritet med den 3. verden og det heri indbyggede spørgsmål om væbnet kamp specifikt fik betydning på venstrefløjen.

Derimod indfanger analysen af disse grupperinger alene ikke de mere tvivlrådige diskussioner af den palæstinensiske sag og de midler, der blev taget i brug her, der også foregik på venstrefløjen. Derfor fungerer særligt belysningen af Forbundet Mod Imperialismen som et eksempel på den ekstreme differentiering, og ikke som en belysning af Palæstinaarbejdet som sådan. Til belysning af det sidste inddrages derfor også en række andre og langt mere moderate Palæstinagrupperinger der opstod i 1970'erne.

Afhandlingens overordnede problemstilling forfølges således gennem analyser af solidaritetsgrupperinger i forhold til fem lande. Tilsammen tegner analyserne nogle væsentlige perspektiver i indkredsningen af relationen mellem det venstreorienterede oprør og solidaritet med den 3. verden som fænomen. Hvis man anlægger et helt overordnet perspektiv på spørgsmålet om forholdet mellem 'ude' og hjemme', kan man iagttage en forandring i solidaritetsarbejdet gennem den undersøgte periode. Solidaritetsarbejdet i de tidlige 1960'ere var overordnet set præget af en interesse for det, der skete ude i den 3. verden. En forandring af forholdene derude var det væsentlige i arbejdet for det, aktørerne opfattede som en bedre verden. Selvom trotskisterne i Det Frie Algiers Venner selvsagt havde et revolutionært projekt, der fyldte deres Algierarbejde med en særlig mening, var vægten lagt på begivenhederne ude, og tilsvarende gjorde det sig gældende for det første anti-apartheidarbejde, om end de ideologiske aspekter her var noget mere utydelige. Mod slutningen af 1960'erne og ind i 1970'erne skete der en forskydning hen imod en markant øget optagethed af den hjemlige samfundsforandring. Dette ses mest tydeligt i Vietnamarbejdet, hvor det accentueredes af konfrontationerne med politiet i de københavnske gader, men det kan også iagttages som et bredere fænomen i grupperingerne, at den antiimperialistiske kamp i langt højere grad end tidligere gjaldt det hjemlige samfund. Det er på den måde interessant, at den synliggørelse og mediemæssige eksponering af, hvad der foregik 'ude', paradoksalt nok kom til at intensivere optagetheden af, hvad der foregik 'hjemme'. Mod slutningen af 1970'erne skete der endnu en forskydning, som dog er noget mindre entydig. I nogle grupperinger, f.eks. Palæstinaarbejdet i Forbundet Mod Imperialismen, var en stor del af arbejdet rettet mod rivaliserende grupperinger på den hjemlige venstrefløj, hvorfor jeg her vil mene, at man kan tale om en accentuering af 'hjemme'. Samtidig foregik der også en forskydning den anden vej hen imod nye typer af engagement, der tydeligere fokuserede på et enkelt land eller en enkelt sag og ikke nødvendigvis indskrev dette mere direkte i en kamp for eksempelvis den danske arbejderklasses interesser. Disse overordnede forskydninger fra 'ude' til 'hjemme' og til en differentiering mellem 'ude' på de ene side og skærpelse af 'hjemme' på den anden understreger, at solidaritet med den 3. verden i løbet af perioden og i de

forskellige grupperinger indgik i skiftende betydningssammenhænge, blev indholdsfyldt forskelligt og rummede forskellige attraktionselementer.